

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет
Інженерний інститут

МАТЕРІАЛИ
ЮВІЛЕЙНОЇ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ У ПЕРІОД ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ, СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ»
(INTERNET-КОНФЕРЕНЦІЯ)

28-29 ТРАВНЯ 2020 РОКУ

м. Запоріжжя, 2020

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет
Інженерний інститут
Факультет економіки та менеджменту**

**ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ У ПЕРІОД ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ, СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ**

**МАТЕРІАЛИ
ЮВІЛЕЙНОЇ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(INTERNET-КОНФЕРЕНЦІЯ)
28-29 ТРАВНЯ 2020 РОКУ**

м. Запоріжжя, 2020

Рекомендовано до друку
Рішенням Вченої ради Запорізького національного університету
(протокол № 10 від 26 травня 2020 року)

Рецензенти:

О.Л. Гальцова, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин Класичного приватного університету (м. Запоріжжя).

А.П. Макаренко, доктор економічних наук, професор, в.о. директора Державного підприємства «Комбінат «Салют» Державного агентства резерву України (м. Дніпро).

Е 457 Економіка та менеджмент у період цифрової трансформації бізнесу, суспільства і держави : матеріали Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 травня 2020 року, м. Запоріжжя). – Запоріжжя : Наук. ред. Н.Г. Метеленко. ЗНУ Інженерний інститут, 2020. – 474 с.

У виданні представлені тези доповідей учасників Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка та менеджмент у період цифрової трансформації бізнесу, суспільства і держави» (28-29 травня 2020 року), підготовлені за такими базовими тематичними напрямками, як: міжнародні програми навчання – досвід країн ЄС; екосистема планети – партнер людства (філософський концепт); інформаційна економіка та моделювання соціально – економічних систем, методи економічної динаміки; оподаткування, облік, контроль управління підприємством; податкове планування і контроль в аудиті та управлінні бізнесом; фінанси держави та підприємницьких структур; управління державними та місцевими фінансами (регіональний аспект); промисловий менеджмент та інноваційні технології промислового менеджменту; економіка підприємства; підприємництво, торгівля та біржова діяльність; публічне управління (регіональні, загальнодержавні та правові аспекти); державне управління та політика національної безпеки; екологічна політика регіону як стратегічна функція органів місцевого самоврядування.

Для науковців, держслужбовців, представників бізнесу, аспірантів, студентів закладів вищої освіти та зацікавлених організацій.

ЗМІСТ

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 1-1. МІЖНАРОДНІ ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ: ДОСВІД УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ, СЛОВАЧЧИНИ. ЕКОСИСТЕМА ПЛАНЕТИ – ПАРТНЕР ЛЮДСТВА: ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНЦЕПТ	12
Mochnicki B., Makuszyńska A. MIĘDZYNARODOWE DOŚWIADCZENIE W FUNKCJONOWANIU I ROZWOJU SYSTEMÓW SZKOLNICTWA WYŻSZEGO	12
Воронкова В.Г., Андрюкайтене Регіна ЖИТТЯ У ПОСТ-КАПІТАЛІСТИЧНУ (ПОСТ-КОРОНАВІРУСНУ) ЕРУ	17
Метеленко Н. Г., Білов Д. О., Шевченко І. Р. МІЖНАРОДНЕ СТАЖУВАННЯ: ВЛАСНИЙ ДОСВІД	21
Дударенко Л.В. ПРО ВИБІР НАЙБІЛЬШ РЕАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПОДОЛАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА ІНШИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА	23
Застрожнікова І.В., Мазун Д. Ю. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	28
Yemelianova M. UMIEJĘTNOŚCI I KOMPETENCJI WSPÓŁCZESNEGO NAUCZYCIELA	30
Пунченко О.П. НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ COVID-19 НА КОЕВОЛЮЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО СВІТУ	33
Корсак К.В., Корсак Ю.К., Ляшенко Л.М., Похресник А.К. ПРОПОЗИЦІЯ НООСИМБІОЗУ ЛЮДСТВА ТА БІОСФЕРИ	38
Bilchich A., Karpachova K. MIĘDZYNARODOWE PROGRAMY EDUKACYJNE: DOŚWIADCZENIE POLSKI	43
Корсак К., Корсак Ю., Ляшенко Л. НООНАУКОВИЙ АНАЛІЗ ДВОХ ВИПАДКІВ ОДУХОВЛЕННЯ ЛЮДСТВА З ТЕРЕНІВ УКРАЇНИ	45
Воронкова В.Г., Суслowa О. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИМІРИ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	64
Нікітенко В.О. ІННОВАЦІЙНО-КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ ЯК ГОЛОВНИЙ ДРАЙВЕР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	67
Близнюк В. В. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ЮРИСТІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	70
Дубініна О. В. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	74
Юрков А.В. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ МОДЕЛЕЙ СТРУКТУРИ ГОТОВНОСТІ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	80
Silina I., Yemelianova M. PODSTAWY I STRUKTURA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO NA UKRAINIE	83

Fatiukha Y., Fatiukha V. THE WAYS OF SOLUTION OF THE ACTUAL PROBLEMS IN UKRAINIAN SECONDARY EDUCATION	88
ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 2-2. ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА. МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ, МЕТОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ	90
Глушчевський В.В., Пашкова О.С., Метрик Р.Ю. МОДЕЛЮВАННЯ ВАРТОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ПОСЛУГИ «ПІД КЛЮЧ» У ВОГНЕТРИВКОМУ СЕРВІСІ ЯК УПРАВЛІНСЬКИЙ БІЗНЕС-ПРОЦЕС	90
Глушчевський В.В., Більчич А.В., Карпачова К.А. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА МАТЕМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ІНСТРУМЕНТАРІЮ МАРЖИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ВАРТОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ПОСЛУГИ У ВОГНЕТРИВКОМУ СЕРВІСІ	96
Глушчевський В.В., Мороз О.О., Стеценко М.К. СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО ПОСТІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПАТ «ЗАПОРІЖВОГНЕТРИВ»	101
Ганцовський О.А. КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПЕРІОД ЦИФРОВІЗАЦІЙНОЇ МЕРЕЖЕВOSTІ	105
Тесленко Т.В. ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ У КОНТЕКСТІ НОВОГО СВІТОГЛЯДУ ПРОСВІТНИЦТВА 2.0	109
Кібальник Л.О., Ковтун О.А., Данильчук Г.Б. МОДЕЛЮВАННЯ ТА АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ	112
Стоєв В.Л. ПОБУДОВА СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА	117
Хорошун В.В., Рожко П.М., Шаповалов В.О. ПРИКЛАДНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СИСТЕМАХ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ	119
Хорошун В. В., Колосова К. О., Товстик В. С. ОСНОВНІ ВЛАСТИВОСТІ СИСТЕМ ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ	121
Клопов І.О., Бадья В.Ю., Дремов І.В. КЛЮЧОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	126
Комазов П.В., Ліванов О.В., Сухарєв К.Ю. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	128
Kurylych T. MARKETING STRATEGY: THE SELECTION MECHANISM OF DISTRIBUTION	131
Мержинський Є.К., Михайленко Т.В., Романенко В.В. ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА	135
Солодухін С.В., Василенко М.Б., Нікітенко А.Л. ІНФОРМАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПРОЦЕСИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ	

ПІДПРИЄМСТВА	139
Маматова Л.Ш., Тормишева К.М. ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	144
Череп А.В. СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО (КОГНІТИВНОГО) КАПІТАЛІЗМУ ЯК ВИЩОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	148
Стоєв В. Л., Бойко О. М. ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	150
ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 3-3. ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК, КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ. ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ В АУДИТІ ТА УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ	151
Меліхова Т.О. ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ РЕГІОНУ	151
Меліхова Т.О., Заїка Х.І. ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	155
Гамова О.В., Лепеха К.Ю. ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	158
Синчак В., Городецька А. ПІДВИЩЕННЯ РЕГУЛЯТИВНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ШЛЯХОМ ДЕТІНІЗАЦІЇ ДОХОДІВ В УКРАЇНІ	159
Синчак В.П. ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПІДПРИЄМЦІВ У ПЕРІОД СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ ТА СПАДУ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ	163
Чакалова Н.С. ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ: ВПЛИВ БЕЗНАДІЙНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ДО ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	167
Подмешальська Ю.В. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ	171
Дмитриченко М.І. ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ	175
ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 4-4. ФІНАНСИ ДЕРЖАВИ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР. УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ТА МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	177
Metelenko N., Afonov R. WEWNĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA KONTROLA FINANSOWANIA INSTYTUCJI SZKOLNICTWA WYŻSZEGO	177
Макаренко А.П., Меліхов Є.В. ФУНДАМЕНТАЛЬНА РІЗНИЦЯ МІЖ ГРОШИМА І ФІНАНСАМИ	180
Фатюха В.В., Сьомчина М.В. АНАЛІЗ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ	

УКРАЇНИ	181
Синчак В.П., Кухта Ю.В. ПРОГНОЗУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	187
Yaryshko O., Moroz D. ROLA BIS W RELACJI MIĘDZY ROŻYCZKOWIORCĄ A ROŻYCZKODAWCĄ	189
Єрмошкіна О.В. ВІД FINTECH ДО TEFIN: ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ЧИ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПАНІЙ?	191
Фатюха В.В., Воробйова Д. І. ОБЛІКОВА СТАВКА НБУ	194
Яришко О.В., Ткаченко Є.Ю. ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО САМОВРЯДУВАННЯ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА	199
Шапурова О.О. ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ НЕОБАНКІНГУ	203
Ropova A., Silina I. MECHANIZMY I ZASADY FINANSOWANIA SZKÓŁ WYŻSZYCH NA UKRAINIE	206
Ткаченко Є.Ю., Ларіна К.В., Зінченко В.В. СТРУКТУРА ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ	211
Sikorska M., Metelenko N., Silina I. OCENA EFEKTYWNOŚCI FINANSOWANIA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO NA UKRAINIE	216
Стоєв В.Л., Закутіна К.С. ФІСКАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	220
ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 5-5. ПРОМИСЛОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	222
Воронкова В.Г., Метеленко Н.Г. УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ЯК НОВА МОДЕЛЬ ІСНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУЧАСНОМУ ДИНАМІЧНОМУ СВІТІ У КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ	222
Муц Луай Файсал, Ажажа М.А. ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ І МЕТОДІВ ДАТА-МАЙНІНГУ ЯК КЛЮЧОВИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	225
Воронкова В.Г., Меліхова Т.О. МОДЕЛЬ ВИЖИВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІН	228
Мороз О.С. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ "ЗАПОРІЖСТАЛЬ")	231
Капітаненко Н.П., Давидова Д.В. ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	236
Казмірук А.М., Граматович Ю.В. ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ	239
Кобелєв В.М., Косенко А.В., Якушко А.Є. РИНОК АСИНХРОННИХ ЕЛЕКТРОДВИГУНІВ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ	241
Кобелєва Т.О. ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА КОМПЛАС-СЛУЖБИ	246

Косенко А.В., Кобєлев В.М., Шинкаренко М.О. ФОРМУВАННЯ ВИДІВ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	252
Матросова В.О., Перерва П.Г., Волченко А.С. МАРКЕТИНГ ВРАЖЕНЬ: НОВИЙ ПІДХІД В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ	256
Михайленко Ю.С., Капітаненко Н.П. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ВІДПОВІДНО ДО ПАРАДИГМИ ЙОГО РОЗВИТКУ	260
Проскурня О.М., Перерва П.Г., Грідіна А.О. ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД» ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В СФЕРІ ТУРИЗМУ	265
Дробишева О.О., Ренан Ю.В. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ: СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ	269
Капітаненко Н.П., Сьомчина М.В. ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ КЕРІВНИКА В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	272
Трифонов Г.Ф., Васюков В.В. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИРОБНИЧОГО ПЕРСОНАЛУ	277
Линенко А.В. ВПЛИВ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	279
Воронкова В.Г., Фолькіна О.М. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	284
Кригульська Т.Б. РОЛЬ BIG DATA В ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	286
Кушнір С.О., Єрмакова Д.В. ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА ПАТ «КИЇВСЬКИЙ ЗАВОД ШАМΠΑНСЬКИХ ВИН «СТОЛИЧНИЙ»»	290
Бахмач Д.Е. МОДЕРНІЗАЦІЯ СОНЯЧНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЕНЕРГОРИНКУ УКРАЇНИ	294
Воронкова В.Г., Стародубець В.С. ОСОБЛИВОСТІ ЯКОСТІ ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ОСНОВНОГО ЗАСОБУ ІНДУСТРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	298
Бережна О.Р. ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ПРОМИСЛОВОСТІ	301
Бугайчук О.В. БЕНЧМАРКІНГ ЯК ОСНОВА ВИЯВЛЕННЯ НАЙЕФЕКТИВНІШИХ МЕТОДІВ РОБОТИ	303
Журавель К.О. КОНЦЕПЦІЯ КОНКУРЕНТНИХ ЦІННОСТЕЙ І СТРАТЕГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК МОДЕЛЬ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМПАНІЙ	306
Воронкова В.Г., Сітко Д.С. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЯХ ЯК СКЛАДНИХ СИСТЕМАХ	309
Воденнікова О.С. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ НАУКОВИХ ЗАВДАНЬ	312

Фурсін О.О. ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙ	318
Сергієнко Т.І., Крайнік О.М. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	321
Куріс Ю. В. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	323
Храпкіна В.В., Коверга С.В. РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	325
ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 6. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ	329
Очередько О.О., Карловський К.О. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	329
Очередько О.О. ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МОРСЬКИМИ КОМПАНІЯМИ В СИСТЕМІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	334
Арзянцева Д.А., Сорохан К.А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОШОВИХ НАДХОДЖЕНЬ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	339
Yaryshko O., Havrylenko K. STAN MALEGO I ŚREDNIEGO BIZNESU W POLSCE	342
Дробишева О.О. Мескева Г.С. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	344
Сотченко Ю.К., Хоменко А.Ю. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	347
Корнілова І.В., Голубєва Т.А. ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	349
Сотченко Ю.К., Лоза Д.Ю. ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТА СТРУКТУРА ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	354
Горбова Н.А., Цинцовська Т.О. ВАРТІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ЗМІНИ В ПЕРІОД КРИЗИ	359
Антонюк К.І., Антонюк Д.А. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СПОЖИВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	361
Перевозова І.В., Морозова О. С. СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКСПЕРТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗЕД ГТП	366
ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 7-6. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ. ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: РЕГІОНАЛЬНІ, ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ, ПРАВОВІ АСПЕКТИ	369
Babych O. DIGITIZATION OF PUBLIC GOVERNANCE IN UKRAINE	369
Капітаненко Н.П., Бабін В.І. ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	375
Капітаненко Н.П., Слюта Л.О. ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	378

Боднар О.В. ВИТРАТНО-ЦІНОВЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ	381
Рассохін А.О. МЕТОДИ КАДРОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	387
Кіндратець О.М. ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ	391
Калиновська В.М. ПОШУК НОВИХ ФОРМ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	394
Вороніна Ю. Є., Танасова Н.С. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	399
Вороніна Ю.Є., Ткаченко М.Р. ТИПИ КОНФЛІКТІВ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ЇХ РОЗВИТКУ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ	402
Корнілова І. В., Романченко О.О. ДЕПРЕСИВНІ ТЕРИТОРІЇ.ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ	405
Земелев М.Ю. СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНТЕРМОДАЛЬНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ НА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ РІВНІ	410
Fatiukha V. REFORMING THE ECONOMY OF UKRAINE AT THE FRAMEWORK OF THE EUROPEAN INTEGRATION	413
Капітаненко Н.П. ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕДСТАВНИКА У СПРАВАХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (ПАТЕНТНОГО ПОВІРЕНОГО)	418
Гаріфулліна Н.В. ДІАЛОГ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	421
Вороніна Ю.Є. КОНФЛІКТИ В ГРОМАДСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	424
Вороніна Ю.Є., Лупандіна Г.М. ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НА ГУМАНІТАРНУ СФЕРУ В УКРАЇНІ	429
Воронкова В.Г., Гусак Л.В. ЦИФРОВЕ ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ З ПИТАНЬ ДОНОРСТВА КРОВІ У РЕГІОНІ ТА В УКРАЇНІ	432
Янішевська О.П. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	437
Metelenko N, Voronkova V. SYSTEM I METODY ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ NAD SZKOLNICTWEM WYŻSZYM NA UKRAINIE	440
Алейнікова О.В. ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	445
ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 7. ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНУ ЯК СТРАТЕГІЧНА ФУНКЦІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	451
Метеленко Н.Г. ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	451
Тименко В.П., Дідовець Ю.В. ЕТНОДИЗАЙН ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ЯК СИНТЕЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ Й СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВИХ СТАЛОГО	

РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	454
Корнілова І.В., Кириченко М.О. ЧИ ПОТРІБНА УКРАЇНІ «ЗЕЛЕНА» ЕНЕРГЕТИКА	458
Сіліна І. В., Сумма А.П. СТИМУЛЮВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ	463
Шапуров О.О., Цимбал Л.М. ЕКОЛОГІЧНИЙ ВЕКТОР ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ	467
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	471

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 1-1
МІЖНАРОДНІ ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ: ДОСВІД УКРАЇНИ,
ПОЛЬЩІ, СЛОВАЧЧИНИ. ЕКОСИСТЕМА ПЛАНЕТИ – ПАРТНЕР
ЛЮДСТВА: ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНЦЕПТ

Керівник секції:

***Воронкова В. Г.**, д.філос.наук., професор, завідувач кафедри менеджменту
 організацій та управління проектами Інженерного інституту ЗНУ*

Mochnecki Bohdan

prof. dr hab. ing.,

rektor WSZOP,

Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach

Makushynska Ganna

dr, docent

dyrektor Centrum Języka i Kultury Polskiej im. Jana III Sobieskiego,

Inżynierski Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

MIĘDZYNARODOWE DOŚWIADCZENIE W FUNKCJONOWANIU I
ROZWOJU SYSTEMÓW SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

Ostatnio na świecie coraz częściej obserwuje się wzrost konkurencji między różnymi państwami odnośnie rynków zbytu, surowce i technologii. Przewagę konkurencyjną uzyskują kraje z rozwiniętym systemem szkolnictwa wyższego, gdyż najbardziej cennym zasobem stał się inteligentny, wykształcony i zdolny do samodzielnego myślenia człowiek, który nie tylko posiada określoną ilość informacji, ale także twórczo i produktywnie potrafi myśleć, a także znaleźć niestandardowe rozwiązania. To determinuje konieczność jakościowej zmiany podejścia do kształtowania i realizacji polityki szkolnictwa wyższego, zapewnienie mu modernizacji, demokratyzacji, humanizacji, informatyzacji i jednocześnie zachowania tożsamości narodowej. Ocena systemów edukacji w różnych krajach pozwala zidentyfikować wspólne strategiczne kierunki w zarządzaniu systemami szkolnictwa wyższego[1].

System edukacji, jak i kultura narodu, jest unikalnym zjawiskiem, jest nieporównywalnie trudniejsze niż inne systemy (transportu, łączności, bezpieczeństwa), ponieważ jest głęboko związana z duchowymi i materialnymi aspektami przeszłości i teraźniejszości. Biorąc pod uwagę to, w każdym kraju, edukacja i jego organizacja ma swoje własne cechy.

Struktura światowego szkolnictwa wyższego wydaje się być niezwykle zróżnicowana, jednak dominują dwie tendencje: unitarny lub pojedynczy system; *binarny lub podwójny* system (Tabela 1).

Tabela 1

Charakterystyka światowego szkolnictwa wyższego[2]

System szkolnictwa wyższego	Główne cechy	Kraje, w których funkcjonuje ten system
Unitarny (Jeden)	System szkolnictwa wyższego opiera się na uczelniach lub instytutach, które oferują zarówno ogólne stopnie naukowe, jak i profesjonalnie zorientowane programy o różnym czasie trwania i poziomach. Proponowane programy nauczania są dość zróżnicowane pod względem poziomu, charakteru akademickiego i teoretycznej orientacji.	Włochy, Hiszpania, Austria, Finlandia, Szwecja
Binarny (podwójny)	System szkolnictwa wyższego, gdzie wraz z tradycyjnym sektorem uniwersyteckim znajduje się oddzielny sektor nieuniwersyteckiego szkolnictwa wyższego. W systemie tym możemy odróżnić: – uczelnie, które oferują programy z pogłębionym teoretycznym kursem skierowanym na pogłębione badania naukowe; - instytucje nieuniwersyteckie oferujące szkolenia na wysokim poziomie. W nich zachodzi ciągła dywersyfikacja kwalifikacji. Aby sprostać wymaganiom rynku pracy w niektórych zawodach, wprowadzono wiele nowych programów, aby uzyskać tytuł licencjata, opracowano szereg kursów policencjackich. Nie dają możliwości uzyskania doktoratu	Belgia, Wielka Brytania, Grecja, Dania, Irlandia, Holandia, Norwegia, Niemcy, Francja, Szwajcaria, Ukraina

Źródło: opracowanie własne na podstawie Susojewa S. O. Kristończuk, *Systemy edukacyjne krajów Unii Europejskiej: charakterystyka ogólna*, samouczek, Równe 2013.

Wystarczająco skuteczna dla światowego szkolnictwa wyższego jest tendencja do udoskonalenia i rozszerzenia „krótkiego i profesjonalnego” szkolnictwa wyższego. Tu nie chodzi o analogi ukraińskich uczelni technicznych, a o intensywne szkolenie tego szkolnictwa wyższego (jest to często, szczególną jednostką organizacyjną uczelni), ale przez mały okres czasu, do trzech lat. Pod warunkiem dobrej organizacji (przykładem są utworzone niedawno „uniwersyteckie instytuty” we Francji) okazuje się porządne wykształcenie, w konsekwencji — absolwenci łatwo znajdują pracę.

Tendencje do całościowej (jednolitego systemu uniwersyteckiego wraz z rozwojem silnego nieuniwersyteckiego sektora szkolnictwa wyższego przyczyniły się do szerszej interpretacji pojęcia „uniwersytet”, że różni się od określenia, który jest tradycyjnie używany w odniesieniu do kontynentalnego europejskiego uniwersytetu - instytucja z intensywną współpracą, spójność między nauczaniem, szkoleniem i sukcesami w nim, gdzie dużą wagę przywiązuje się do indywidualnego uczenia się.

Tendencje jest wyraźnie obserwowane na uczelniach tych krajów, które udało się głębiej zanurzyć się w proces tworzenia społeczeństwa informacyjnego.

Do niedawna małostrukturalny system szkolnictwa wyższego wykonywał dość ograniczoną liczbę zadań na rzecz ochrony i wzmocnienia struktur państwowych kraju, organizacji naukowych i technologicznych badań z jednoczesnym przygotowaniem naukowców, a także zapewnieniu gospodarce specjalistów o wysokich kwalifikacjach. W większości krajów na świecie te zadania instytucji szkolnictwa wyższego były wykonywane poprzez wykorzystanie mono (lub mało) dyscyplinarnego systemu uczenia się. Jeśli wyższe wykształcenie było wspólne, przygotowanie zawodowe przeniesione zostało do miejsca pracy (klasycznym przykładem jest Japonia)

Wraz z rosnącą dywersyfikacją struktury szkolnictwa wyższego odbywa się równoległe dywersyfikacja stopni i kwalifikacji, które nadawane są przez różne uczelnie.

Istnieje tradycyjne zróżnicowanie między strukturą „kontynentalnego europejskiego” stopnia z dość długim naukowo zintegrowanym szkolnictwem i strukturą „anglo-amerykańskiego” uniwersytetu, w którym czas trwania szkolenia do uzyskania pierwszego stopnia jest stosunkowo krótki i różnorodność policencjackich studiów, częściowo bazują na systemie modułowym.

W niektórych krajach stopni krótkiego cyklu wprowadzane są do krajowej struktury stopni (na przykład w Danii, Finlandii, Włoszech i Portugalii). W innych krajach taki system jest wdrażany wraz z tradycyjną strukturą (np. w Niemczech i Holandii).

W sektorze nieuniwersyteckim występuje również ciągła dywersyfikacja kwalifikacji. Aby dopasować się do wymogów rynku pracy, w niektórych zawodach wprowadzono wiele nowych programów, aby uzyskać tytuł licencjata, opracowano szereg policencjackich kursów. Mogą one kończyć się uzyskaniem narodowego stopnia lub stopni z podwójną specjalizacją. Uczelnie typu nieuniwersyteckiego, które nie mają prawa do programów magisterskich, na własne życzenie mogą współpracować z zagranicznymi instytucjami, które takie prawo mają. Konsekwencją tego jest sytuacja, iż w ten sposób określone instytucje mają możliwość oferować studentom międzynarodowe programy magisterskie. Instytucje szkolnictwa wyższego sektora nieuniwersyteckiego nie dają możliwości uzyskania stopnia doktora, ale to nie oznacza, że kandydaci na studia doktoranckie, wyszedłszy z sektora nieuniwersyteckiego, nie mogą na nie zdawać. W niektórych krajach tacy kandydaci mają możliwość uzyskania stopnia (PhD) programy na uniwersytecie (np., Norwegia i Holandia) lub przez kursy przygotowawcze (np. Austria i Niemcy). Rosnąca dywersyfikacja w ogóle jest zjawiskiem pozytywnym dla systemów szkolnictwa wyższego, zarówno wewnątrz kraju, jak i w kontekście międzynarodowym. Ale rosnąca dywersyfikacja spotyka się z problemami niedostatecznej przejrzystości struktur kwalifikacji pojedynczego kraju i trudnościami we wzajemnym uznaniu kwalifikacji przez wiele różnych poziomów i zmian treści kwalifikacji. Rozwiązanie tych problemów skłania do poszukiwania innych narzędzi, które przyczynią się do zrozumienia uzyskanych informacji na temat kwalifikacji.

Dla bardziej precyzyjnego określenia kręgu problemów, stojących przed szkolnictwem wyższym w całości i przed krajowymi systemami szkolnictwa wyższego w szczególności, należy usystematyzować podstawowe parametry krajowych systemów szkolnictwa wyższego w poszczególnych krajach członkowskich procesu bolońskiego i opisać przebieg transformacji systemowych, które są już wprowadzane oraz planowane w najbliższym czasie. W tabeli 2 przedstawiono główne cechy krajowych systemów edukacji poszczególnych krajów europejskich.

W każdym kraju Europy systemy edukacyjne powstawały na przestrzeni kilku wieków i połączyły w sobie bogate duchowe i narodowe tradycje kulturowe.

Krajowe systemy edukacyjne są największym bogactwem każdego kraju, przedmiotem narodowej dumy i prestiżu. Zniszczenie tych osiągnięć w każdym kraju przyniosłoby nieodwracalne straty. Uczestnicy procesu bolońskiego dobrze zdają sobie sprawę z takiego zagrożenia, a więc wśród globalnych zadań za najważniejsze uznają wybranie optymalnego sposobu integracji, w wyniku którego krajowe systemy nic nie tracą, a wręcz przeciwnie - będą miały możliwość wzajemnego wzbogacenia się i dopełnienia. Systemy edukacji w różnych krajach różnią się znacznie od siebie, a także są odmienne od tego, który rozwinął się na Ukrainie. W związku z tym w różnych krajach istnieje niezgodność między strukturą instytucji, terminami szkoleń, różnymi stopniami (licencjat, magister, doktor) i dyplomami, które otrzymują absolwenci uczelni wyższych.

Tabela 2

Główne cechy krajowe szkolnictwa wyższego krajów europejskich[2,3]

Kształtowanie system szkolnictwa wyższego	Francja	Włochy	Wielka Brytania	Niemcy	Polska
1	2	3	4	5	6
Władza zarządzanie	Ministerstwo szkolnictwa wyższego, uczelnie z rozwiniętą strukturą	Ministerstwo uniwersytetów i badań naukowo-technologicznych: planowanie i realizowanie rozwoju badań naukowych; wynoszenie trzyletnich planów rozwoju eun-w; dystrybucja środków między instytucjami zgodnie z ustawą; koordynowanie udziału Włoch programach w międzynarodowych	Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Nauki, rady uniwersyteckich funduszy Anglii, Szkocji i Walii	Federalne i krajowe ministerstwa szkolnictwa wyższego i nauki, unia rektorów wyższych uczelni	Ministerstwa, których przedmiotem są największe (państwowe) instytucje. Centralny zarząd kształcenia wyższego
Struktura systemu szkolnictwa wyższego	Binarna (podwójna)	Unitarna (jedna)	Binarna (podwójna)	Binarna (podwójna)	Binarna (podwójna)

Kontynuacja tabeli 2

1	2	3	4	5	6
Typy szkół wyższych	Uniwersytety, instytucje z selektywną rekrutacją: wyższe szkoły, uniwersyteckie instytuty technologiczne, sekcje wyższych techników, specjalistycznej (dostępne) szkolnictwo	Uniwersytety: (państwowe i "temat" samorząd), instytucje pozauniwersyteckie: instytucje sztuki pod patronatem inspektoratu artystycznego szkolenia, instytucje pod auspicjami innych ministerstw	Uniwersytety, w składzie których znajdują się szkoły wyższe, magisterskie i doktoranckie szkoły, instytuty badawcze, ośrodki naukowe, obserwatorium, itp. Pozauniwersyteckie techniczne uczelnie, z których większość jest podporządkowane Komisji technologicznej i edukacji biznesowej (BTEC)	Uniwersytety, wyższe szkoły zawodowe, wyższe szkoły (uczelnie) sztuki i muzyki	Klasyczne, politechniki i wyższe uczelnie techniczne, specjalistyczne akademii; wyższe pedagogiczne szkoły; wyższe akademii sztuka. Poza uniwersytetem instytucje: szkoły techniczne.
Dokumenty o wykształceniu, kwalifikacjach, stopnia czas trwania studiów	Dyplom pierwszego cyklu o ogólnym (DEUG) lub naukowo-technicznym (DEUST) uniwersyteckim wykształceniu – 2 lata; drugiego cyklu – dyplom licencjata (licence) po pierwszym roku, a dyplom magistra (maitrise) po drugie; trzeci cykl – dyplom o specjalnym szkolnictwie wyższym (DESS) lub dogłębną edukację (DEA)	Diploma universitario – krótki cykl 2-3 lata; Diploma di laure – zawody regulowane pełny cykl 4 – 6 lat; Diploma di specializzazione – kwalifikacje zawodowe specjalisty dodatkowe 1 - 2 lata; Diploma di ricerca (Phd.D.) – 1 doktor - badań naukowych 3 – 5 lat	Dyplom pierwszej kwalifikacji (undergraduate degree) licencjat, naturalnych lub pedagogicznych specjalności 2 - 3 p.; architektonicznych, inżynierskich specjalności i zarządzania – 3-4 lata, weterynarii i medycyny – za 5 -6 lat. Dyplom wyższej kwalifikacji(postgraduate degree) – magister. Doktorski poziom(PhD) – doktor filozofii. Nie ma jednego wzoru dyplomu o edukacji	Dyplom specjalisty, w uniwersytetach – magisterskie 3 – 5 lat	Kwalifikacji zawodowych – specjalista, inżynier; tytuł magister – 5 lat i daje prawo do przyjęcia na studia doktoranckie
Kształcenie studentów - cudzoziemców	Zajmuje trzecie miejsce w świecie w sprawie przyjmowania uczniów-cudzoziemców. Wymagania uczeń: znajomość języka, mieć grant, uznawania dokumentów o wykształceniu z lokalu, w którym będzie studiować	Przyznany certyfikat, egzamin z języka włoskiego, egzaminów konkursowych, rezerwacja miejsc. Miejsca są w następującej kolejności: obywatele krajów UNII europejskiej; kraje rozwijają się; krawędzie nam bez wyższego wykształcenia lub nie odpowiedni program..	Rygorystyczna selekcja. Kontakt z działem odbioru(UCAS) dokument o edukacji, który daje dostęp do uniwersytet, rozmowa kwalifikacyjna	Konkurs wybór dokumentów, egzaminy z języka niemieckiego. Zaleca się 1-letnie studia w specjalnych szkołach przygotowawczych	Kwalifikacji zawodowych – specjalista, inżynier; tytuł magister – 5 lat i daje prawo do przyjęcia na studia doktoranckie
Uznanie kwalifikacji zawodowych	Podpisany prawie wszystkie międzynarodowe konwencje; podpisane umowy dwustronne z wieloma krajami	Przyznaje międzynarodowe i europejskie licencjat; Francja, Belgia, Hiszpania automatycznie uznawane atesty; Francja i Hiszpania transmisja kredytów; Francja, Hiszpania, Niemcy – dwustronne umowy o uznawaniu dyplomów z uczelni	Podpisany prawie wszystkie międzynarodowe konwencje; podpisane umowy dwustronne z wieloma krajami	Podpisane dwustronne umowy ze wszystkimi sąsiadami, uznanie edukacyjnych dla przedstawicieli w tych krajach odbywa się automatycznie	Podpisane umowy międzynarodowe o wzajemnym uznawaniu równoważności dokumentów o wykształceniu

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. W. Belozerowa, Analiza europejskich systemów szkolnictwa wyższego w kontekście integracji europejskiej przestrzeni edukacyjnej, Zbiór prac naukowych: Teoria i praktyka zarządzania państwowego nr 2 , Charków 2013.

W Europie, oprócz uczelni, funkcjonuje duża liczba wyższych uczelni różnych typów, co powoduje trudności w określaniu znaczenia dyplomów i pewności odnośnie jakości uzyskanego wykształcenia, kompetencji kandydatów do pracy. Uniknąć takich niedogodności pozwolą jednolity załącznik do dyplomu, tzw.

Suplement. Ponadto każdy kraj zachowuje tradycyjną i wygodną dla niego sieć wyższych uczelni.

Ujednoliceniu w całej przestrzeni Unijnej podlegają następujące elementy edukacyjne: stopień szkolnictwa wyższego (symetria poziomów i cykli studiów); treści nauczania dla każdego zakwalifikowanego kierunku i poziomu kształcenia, w strukturze którego przewidziane są studia w całej Europie; optymalny sposób organizacji przyswajania treści kształcenia (nauczania) w celu zapewnienia proporcjonalności i siatki – kredytowo-modułowej i kredytowo-kalka systemu; posiadanie jednolitych standardów jakości szkolnictwa wyższego; wyznaczenie jedynych „mierników” oceny osiągnięć edukacyjnych, jakości końcowego i pośrednich wyników uczenia się i treści kształcenia.

Wszystkie inne kierunki doskonalenia systemów edukacji każdy kraj może wybrać, na podstawie własnych priorytetów rozwoju społeczno-gospodarczego i potrzeb społecznych. Przebieg procesu bolońskiego pokazuje, że sukces na drodze do awansu do jego ostatecznego celu, reformy systemu edukacji w różnych krajach w dużej mierze zależą od relacji z państwowymi organami kontroli.

Bibliografia.

1. A. Babiczew, Zagraniczne doświadczenia w zakresie zarządzania zmianami w systemie szkolnictwa wyższego, Zbiór prac naukowych: Teoria i praktyka zarządzania państwowego nr 2, Charków 2017, s.1.
2. M. Gagarin, Zagraniczna system szkolnictwa wyższego, samouczech, WPC "vis a Vis", Uman 2017. s. 7.
3. C.Syczowa, O. Kristopczyk, Systemy edukacyjne krajów Unii Europejskiej: ogólna charakterystyka samouczech, Овод, Рówno 2013, s. 159.
4. M.Belozerowa Analiza europejskich systemów szkolnictwa wyższego w kontekście integracji europejskiej przestrzeni edukacyjnej , Zbiór prac naukowych: Teoria i praktyka zarządzania państwowego nr № 2 , Charków 2013, s. 5.

Воронкова Валентина Григорівна

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерний інститут Запорізького національного університету

Андрюкайтене Регіна

доктор PhD соціальних наук (менеджмент),
доцент, зав. кафедри бізнесу та економіки,
Маріямпольська колегія (Маріямполе, Литва),
лектор Литовського університету спорту (Каунас, Литва)

ЖИТТЯ У ПОСТ-КАПІТАЛІСТИЧНУ (ПОСТ-КОРОНАВІРУСНУ) ЕРУ

Світ вступив у новий етап радикальних змін, які свідчать про новий етап історії розвитку людства, – світ цифрової трансформації, глобального

цифрового управління, глобальної цифрової платформи держави і освіти. Передові технології пост-капіталістичної ери, які є двигунами Четвертої промислової революції, базуються на цифрових можливостях і цифрових платформах, які формують нові ціннісні орієнтації. Цифрові орієнтації базуються на таких нових відкриттях, як:

- 1) штучний інтелект;
- 2) робототехніка;
- 3) адитивне виробництво;
- 4) нейротехнології;
- 5) біотехнології;
- 6) віртуальна і доповнена реальності;
- 7) нові матеріали;
- 8) енергетичні технології.

Життя у пост-капіталістичну (пост-коронавірусну) еру розвивається не в геометричному, а у лінійному вимірі, так як формується суспільство «великих даних» (Big Data), суспільство інформації, яку на заході називають новим ресурсом, нафтою або навіть золотом. Нам, філософам, слід осмислювати життя у пост-капіталістичну (пост-коронавірусну) еру і ми ще довго будемо осмислювати нові тенденції нового глобального світу. Важко погодитися нам, філософам, з тим фактом, що сьогодні ні фізика, але ясновидці не можуть передбачати майбутнє [1]. Наша цивілізація досить різноманітна, і кожному з нас потрібно навчитися жити у пост-коронавірусному просторі. Ситуацію з пандемією деякі експерти на Заході називають Карибською кризою 2.0. Пост-капіталістичний світ прийшов у таку точку біфуркації, коли слід вибрати траєкторію розвитку у точці біфуркації, слід шукати і знайти той новий аттрактор (точку притягання), яка б змінила ситуацію розвитку. У точці біфуркації вимальовуються три шляхи розвитку, пов'язані з «конфліктом цивілізацій», про які говорив ще С. Гантінгтон:

- 1) нове Середньовіччя;
- 2) нова світова війна;
- 3) новий розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій, які несе нове знання.

Пост-капіталістичний (пост-коронавірусний) світ 2020 років відрізняється від світу 1970-1980 років принаймні тим, що ми ефективно використовуємо інформаційні (цифрові) технології, які несуть багато викликів глобальній цивілізації. У пост-капіталістичну (пост-коронавірусну) еру XXI століття суспільство не хоче повернутися у «нове Середньовіччя», а розвивати «Просвітництво 2.0», яке демонструє захист ідеалів розуму, науки, гуманізму, прогресу, переходу від техногенної до соціогуманітарної цивілізації. Хоча це сьогодні зробити складно. Посткоронавірусна ера XXI століття несе нам багато викликів і проблем: рвуться торгові, економічні і культурні зв'язки; руйнується стратегія багатопольного і однопольного (американського) світу; створюються нові проблеми для окремої екзистенції: вичерпання ресурсів, хвороби, нестача продовольства, екологія, нові матеріали, нові види енергії,

ліків, неякісні продукти харчування, потепління клімату. Місцем існування людини є тепер не природа, а техніка. Головне сьогодні потрібно усвідомити перехід від V технологічного укладу (електроніка, Інтернет, інформаційні технології) до VI (біотехнологічна нова медицина, нанотехнології, робототехніка). Вже на наших очах з'являється багато інновацій. Технологічний прорив нині відбувається у методах роботи з геномом, що відкриває нові горизонти для лікування ряду спадкових захворювань, медицини, що персоналізується, істотного збільшення тривалості активного здорового життя. Розвивається штучний інтелект, який зростає і стає потенційно продуктивним, робототехніка, система контролю промислового устаткування через мережу Інтернет (IP), безпілотні засоби пересування, 3D-друк і виробництво, нанотехнології, біотехнології (вірусологія), матеріалознавство, квантові комп'ютери.

Цифрова економіка пост-капіталістичного світу прискорила розвиток цифрових технологій, що стимулюють перехід до цифрових продуктів і сервісів. Програмне забезпечення стає першим продуктом, який перетворюється на послугу. Безумовно, нашому уряду слід звернути увагу на розвиток нових технологій – штучний інтелект, робототехніка, гена інженерія, нанотехнології – і це перелік далеко не повний. Ні про який прорив, ні про який технологічний суверенітет і навіть про національну безпеку не доводиться говорити, якщо у нас немає своєї елементної бази, і ми не вміємо робити комп'ютери, тому потрібне стимулювання технологічних інновацій і проривів. Розвиток і становлення цифрових технологій сприяє появі нового соціального креативного класу і нових креативних професій [2, с. 86-97].

Через 10-20 років інфраструктурою «розумних міст» управлятимуть цифрові технології – штучний інтелект, автомобілі з автопілотами, доповнена реальність, нові і активні джерела енергії, розумні матеріали, величезна кількість гаджетів і пристроїв, сполучених між собою різними способами обміну інформацією. Останніми роками багато говорять про нанотехнології, їх «кінцева, гранична мета» якраз зводиться до того, щоб «стати аналогом технологій природних» (Джоуль. Коатес). Дійсно, нанотехнології дають можливість відтворювати навколишній світ, користуючись тими ж «технологічними прийомами», що і сама природа. Сьогодні біологія стала оперувати величезними об'ємами інформації і її подальший розвиток неможливий без використання інформаційних технологій. Слід враховувати і наслідки нових відкриттів - і етичні, і моральні, і практичні. Виникає багато проблем: заміна людей роботами на виробництві; кібертероризм; вичерпання природних ресурсів; руйнування екосистем, природних ареалів, генетично модифікована їжа. Головним ключовим викликом майбутнього є «безсуб'єктність розвитку людства», блокування рефлексії і висока керованість ЗМІ, які «уникають» освітлення актуальних проблем соціальної несправедливості (нагнітання цифр коронавірусу, їх нестиковка). Людьми опанували паніка, страх, відчай, все у передбаченні чипізації, вакцинації і у зв'язку з цим слід проводити просвітницьку роботу серед людей. Люди повинні

стати суб'єктами розвитку як суспільного, так і особистого, індивідуального. Концепції цифрового розвитку повинні діяти в інтересах загального блага, сприяти зростанню людського добробуту і розвитку, сприяти комп'ютерному добробуту. У основі цифрового світогляду і цифрової ідеології повинні актуалізуватися творчість, інновації і технології, які сприяють розвитку людини і людства [3, с. 170-181]. У пост-капіталістичну (пост-коронавірусну) еру світ розвивається у контексті конвергенції, коли біти цифрового світу зливаються з атомами фізичного світу.

Інформаційні технології і цифрові зміни стають одним з проявів тенденції до взаємозалежності світу, коли взаємодіють і взаємовпливають один на одного три світи – цифровий, фізичний і реальний. Цифрові технології стають рушійною силою і головним чинником розвитку як економічного базису, так і суспільства в цілому, частиною творчо – креативного проектування цифрової культури і світу.

Пост-капіталістичний світ є взаємозалежним і ми сьогодні всі є уразливими, постільки взаємозв'язок і взаємозалежність світу свідчить про те, що все взаємопов'язане, а технічні інновації представляють зворотну сторону уразливості всіх. Розвиток світу у пост-капіталістичну (пост-коронавірусну) еру доводить, що ми всі повинні пройти «випробування прогресом» і зробити правильні висновки, так як можемо дійти до «точки неповернення», пост-цифровий світ може досягти «технологічної сингулярності», коли машина перевершуватиме розум людини. Головне завдання людини в умовах пост-капіталістичного (пост-коронавірусного) цифрового світу – навчитися управляти цими складними технологіями, які впливають на людей і світ, а цифрові зміни відбуваються нестримно. Пост-капіталістичний світ формує цінності цифрового суспільства, цифрової особистості, цифрової свідомості і світогляду, що детермінуються розвитком цифрових технологій. Цей цифровий світ вимагає системного і структурованого мислення, гнучкого менеджменту, систематизації інформації, когнітивного перезавантаження, швидкої реакції на зміни у суспільстві, розвитку рефлексії, суб'єктності.

Література.

1. Волков О.Г., Землянський А.М., Олексенко Р.І., Рябенко Є.М. Філософія: навчальний посібник-практикум. МДПУ імені Богдана Хмельницького. Мелітополь, 2017.
2. Voronkova Valentyna, Metelenko Natalya, Nikitenko Vitalina, Silina Iryna. System analysis of the economy of sustainable development as environmentally balanced and socially oriented one. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: ZNU. 2019. 1 (78). p. 86 – 97.
3. Череп Алла, Воронкова Валентина, Муц Луай, Фурсін Олександр. Інформаційні та інноваційні технології як чинник підвищення ефективності цифрової економіки та бізнесу в умовах глобалізації 4.0. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: ZNU. 2019. 1 (78). p. 170 – 181.

Білов Дмитро Олександрович
Шевченко Ірина Романівна
 ст. гр. ФБС-16-1бд факультету економіки та менеджменту
 Інженерного інституту
 Запорізького національного університету
Науковий керівник – Метеленко Наталя Георгіївна
 завідувач кафедри фінансів,
 банківської справи та страхування, проф., д.е.н.
 Інженерного інституту
 Запорізького національного університету

МІЖНАРОДНЕ СТАЖУВАННЯ: ВЛАСНИЙ ДОСВІД

Навчальне стажування за кордоном – напрям діяльності, який дуже популярний в різних країнах світу. Безліч університетів приймає до себе стажистів, щоб надати нові знання

Метою стажування є:

- сприяння інтеграції освіти до світового освітнього простору;
- ознайомлення з системою ведення бухгалтерської звітності і визначення фінансових результатів діяльності, ознайомлення с сучасними методами управління підприємствами;
- удосконалення рівня володіння іноземними мовами, збагачення професійної лексики;
- ознайомлення з історією та культурою інших народів світу.

Мета статті – опис університетів, їх спільної програми та програми стажування.

Гуманітарно-Природничий Університет ім. Яна Длугоша в Ченстохово (УЯД) (пол. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie (UJD)) – відомий державний університет Польщі. Заснований в 1971 році як Вища Педагогічна Школа, однак з часом став потужним центром вищої освіти з пропозицією більш ніж по 40 напрямках навчання.

Гуманітарно-Природничий Університет ім. Яна Длугоша в Ченстохово – це чотири факультети: історико-філологічний, природничих наук, педагогічний і художній. Тут навчаються близько 5000 студентів з Польщі та інших країн. Серед іноземців найбільше українців. Сюди приїжджають вивчати філологічні напрями, математику, інформатику, економіку та управління. Викладацький склад університету - близько 700 науковців.

Навчальний заклад відрізняється сучасними підходами до освітнього процесу. Університет співпрацює з університетами інших країн в рамках міжнародних обмінних програм (Erasmus +) і двосторонніх угод. Серед партнерів – університети України, США, Франції, Іспанії, Аргентини, Перу, Словаччини, Чехії та багатьох інших країн. Діють програми подвійного диплому з німецьким університетом Hochschule der Bundesagentur für Arbeit і французьким Université du Mans.

Щодо нашого факультету, то факультет економіки та менеджменту Інженерного інституту Запорізького національного університету (ZNU, Zaporizhzhia National University) виступив ініціатором та втілює у життя масштабний проект міжнародного стажування для студентів 2 – 4 курсів. Стажування відбувається впродовж 102-х днів у Гуманітарно-природничому університеті ім. Яна Длугоша (м. Ченстохово, Республіка Польща). У проекті беруть участь студенти всіх спеціальностей факультету, а саме, менеджменту; фінансів, банківської справи та страхування; обліку і оподаткування; економіки; підприємництва, торгівлі та біржової діяльності.

Організаторами та координаторами проекту є доцент Ганна Макушинська, професор Наталя Метеленко, а також доценти Ірина Сіліна та Олена Яришко.

Саме після цієї угоди почалось формування групи студентів для поїздки до Польщі. Для формування цієї групи був проведений дуже ретельний відбір студентів. Так, одними з головних критеріїв були високі бали з дисциплін і, звичайно, знання польської мови. Нам пощастило і ми потрапили до складу цієї групи. Ми дуже ретельно почали вивчати польську мову та готувати наші документи. Після отримання віз ми всі вже були готові їхати до Польщі з початковими знаннями польської мови та бажанням вчитися далі.

Навчання в УЯД для учасників програми (мінімум 3 місяці) є безкоштовним.

По приїзду до Польщі нас заселили в гуртожиток, потім ми ще пару днів вирішували організаційні питання, та вже з наступного тижня ми пішли до нашого університету, це була виокремлена будівля факультету «Економіки та права», що виглядала дуже сучасно та комфортно. І вже на наступний день ми потрапили на нашу першу пару, ми сиділи в аудиторії з проектором і весь виклад матеріалу за лекцією був підкріплений гарною презентацією, і хоча було трохи складно сприймати такий великий потік інформації не рідною мовою, але ми намагались й презентація нам в цьому допомагала. Однак це була остання наша пара стаціонарно, після цього було введено карантин і ми продовжили навчання дистанційно. Щотижня викладачі надсилали на електрону скриньку лекційний матеріал, а також практичні завдання. Ми вивчали такі дисципліни: «Англійська мова», «Соціологія», «Оплати публічно-правові», «Податки», «Комунікації». Ми виконували такі завдання: презентації, тести, вирішення завдань, відповіді на питання, перегляд вебінарів, заповнення податкових документів та інші. Під кінець нашого навчання ми здавали заліки по всіх дисциплінах.

В цілому це був дуже незвичний для нас досвід, нам дуже сподобалось й ми вдячні нашому університету, зокрема Факультету економіки та менеджменту Інженерного інституту, та нашим викладачам за таку можливість розкрити себе, а також дуже вдячні керівництву Гуманітарно-Природничого Університету ім. Яна Длугоша в Ченстохово за таку можливість навчатися у них, спробувати себе в ролі іноземних студентів.

Які можливості відкривають програми стажування за кордоном? По-перше, це безцінний досвід навчання в успішному європейському університеті. По-друге, це шанс вдосконалити іноземну мову. По-третє, це буде вагомим доповненням резюме випускника. І по-четверте, це дивовижна можливість подивитися світ і дізнатися щось нове.

Література.

1. Сайт Запорізького національного університету URL: <https://www.znu.edu.ua/> (дата звернення: 19.05.2020).
2. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie URL: <http://www.ujd.edu.pl/articles/view/o-uczelni> (дата звернення 19.05.2020).

Дударенко Людмила Валеріївна,
кандидат філологічних наук, завідувач кафедри,
ПВНЗ «Міжнародна академія
екології та медицини», м. Київ

ПРО ВИБІР НАЙБІЛЬШ РЕАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПОДОЛАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ТА ІНШИХ ЗАГРОЗ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Накопичення сучасними науками нової інформації свідчить про існування впродовж дуже тривалого руху попередників сучасного людства кількох критичних періодів, які могли призвести до їх повної загибелі. Схоже, що після століть безприкладного швидкого матеріального поступу індустріального людство упродовж ХХ ст. зорганізувало чергову кризу – екологічно-демографічну. Ситуація, що склалася, зумовлює актуальність проблеми віднайдення найбільш реальних засобів подолання екологічних та інших загроз для сталого розвитку людства. Дана розвідка має на меті зробити спробу аргументувати доцільність і пріоритетність глобального партнерства як механізму реалізації стратегічних перспектив людства.

Якщо проаналізувати найбільш відомі міжнародні документи, до яких ми відносимо рекомендації трьох світових екологічних форумів – 1992, 2002 і 2012 років, – рішення ООН про обов’язковість виконання «Цілей сталого розвитку» і ратифікацію аналогічних національних планів ([1; 2] та ін.), то легко переконатися в тому, що в їх основі – семантичні формулювання про права людини на життя та повноцінний розвиток.

Не може викликати заперечень вибір трьох визначальних напрямів дій, які для успіху в досягненні суспільного прогресу все ж вимагають узгодження і підтримання балансу: 1) макроекономічна стабільність; 2) екологічна безпека; 3) соціальна згуртованість. Сформульовані 169 конкретних завдань мають забезпечити інтеграцію зусиль щодо економічного зростання, прагнення до соціальної справедливості і раціонального природокористування, що вимагає

нових підходів до можливостей «глобального партнерства в інтересах сталого розвитку» [1].

Поняття «глобальне партнерство» відіграє мало не центральну роль у вказаних документах. Його визначають як феномен соціальної психології, що постає в умовах глобалізму і поступового переходу до постіндустріального суспільства, засвідчуючи новий стан суспільної свідомості, розуміння того, що конкуренція як провідний мотиватор у попередньому суспільстві сьогодні є згубною не для окремих галузей чи сфер діяльності, а для існування в цілому. Загрози, які людство відчуває останнім часом, вимагають негайного адекватного реагування. Експерти агентств ООН, міжнародних організацій, ділової спільноти, експертного співтовариства, громадських організацій, провідних світових соціальних інституцій пропонують *глобальне партнерство* не тільки як механізм реалізації стратегічних довгострокових цілей, але і як *засіб забезпечення виживання*.

Серйозність і переконаність у правильності та унікальності опори на глобальне партнерство засвідчують практично всі світові події після появи в ООН проекту 17 цілей. Наприклад, порівняно нещодавно відбулася тижнева нарада більшості керівників держав світу в Парижі, яка завершилася черговим заклик до консолідації людства навколо дискусійної теми змін глобального клімату та проголошенням намірів пізніше домовитися про деякі обов'язкові заходи [3].

Питання «додаткових заходів» насамперед вимагає додаткового критичного аналізу, адже рішення конференції у Парижі не викликало повної підтримки не тільки серед науковців, але і в ЗМІ. Доцільно згадати, що в червні 1992 року в Ріо-де-Жанейро відбувся перший глобально-світовий екологічний форум керівників і представників урядів майже всіх країн світу (відомий як Ріо-1992). Вперше представники України як молодій незалежній держави оприлюднили порівняно нові і повні дані про деградацію довкілля на її території. Доповідь отримала дуже високу оцінку й стала однією з вагомих підстав для формування важливого заключного документа – програми дій людства щодо ліквідації екологічних загроз і власного порятунку. Цей документ з назвою «Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття» («Agenda 21»)) і зараз зберігає своє значення. Нам не відомі приклади його критики, адже він містить не тільки декларації, а й конкретні плани боротьби із загрозами для людства.

Практично одночасно з Ріо-1992 найбільш успішна група футурологів інтернаціонального складу (відома як група Форрестера-Медоуза) з Римського клубу оприлюднила велику працю з доказами того, що світ в інтервалі 1972-1992 дуже прискорив рух до загибелі, перевищивши припустимі межі руйнівного впливу на біосферу [4]. Загалом же у своєму аналізі цих і подальших подій ми виявили, що розвиток екології та споріднених наукових секторів після вершинного досягнення в Ріо-1992 був, на наш погляд, виключно суперечливим.

З одного боку, тривали теоретичні і практичні дослідження реального стану і тенденцій до змін у середовищі перебування людей – не тільки у найбільш урбанізованих зонах, але й у біосфері загалом. Наприклад, зусиллями відповідних служб європейських держав була створена грандіозна за обсягом книжка «Європейське довкілля» [5]. Вона містить дуже багато графіків, таблиць та інших схематичних засобів наведення точних даних щодо різних форм і способів забруднення територій десятків європейських великих і малих держав. Тому можна стверджувати, що моніторингові можливості країн розвивалися тим успішніше, чим вищим був рівень достатку населення і чим більше воно переймалося безпекою і якістю свого життя. Не випадково завдяки спільним зусиллям громад, промисловців і державних органів була ліквідована безпосередня екологічна небезпека для басейну Великих озер у США і Канаді, майже повернувся до природного стан води у Рейні та інших річках ЄС.

З іншого боку, зусилля «успішних держав» були підтримані рештою світу переважно декларативно, адже можливості бідних країн скеровувалися насамперед на забезпечення фізичного виживання громадян, яких, очевидно, ставало все більше і більше. Попри усі дипломатичні зусилля організаторів екологічного форуму «Ріо+10» у 2002р. у ПАР та міжнародної конференції «щодо парникового ефекту» у грудні 2009 року в Копенгагені, так і не вдалося досягти виразного порозуміння між багатою «Північчю» і бідним «Півднем»; відсторонену позицію продемонстрували ті великі держави третього світу, які мали значні успіхи в індустріалізації. Їм аж ніяк не сподобалися заклики прихильників Кіотського протоколу негайно припинити «надмірне використання природних ресурсів» і не рухатися в майбутнє «індустріальним шляхом». Тому не можна вважати випадковим фактично провальний екологічний форум 2012 «Ріо+20», що завершився порожніми деклараціями, закликами до боротьби з бідністю і непереконливою пропозицією якомога швидшого повернення до «зеленої економіки».

Реальні шляхи відвернення екологічних загроз і поступового підвищення якості життя всього людства запропонували представники тих природничих наук, що досягли такого рівня розвитку, коли виникає спроможність скеровувати природні процеси на користь людей. Київський науковець К. Корсак із початком нового століття виявив у значній групі нанотехнологій перші нешкідливі для біосфери і людини засоби життєзабезпечення. У 2010 р. він запропонував для них вдалу назву – «ноотехнології» (мудрі технології) ([6] та ін.).

Зовсім інший ноошлях обрав російський науковець М. Дементьєв. Після 2000-го року він розробляє «Проект ноотехнології» – мудре керівництво усіма виробничими та іншими діями сучасної популяції людей для практичного втілення ідеї В. Вернадського про ноосферу [7]. Принципова відмінність в екологічних підходах К. Корсака і М. Дементьєва полягає в тому, що український науковець виокремив із величезної групи нанотехнологій перші чотири екологічно безпечні, пропонуючи створювати нові виробничі і соціальні ноотехнології і цілковито замінити ними всі сучасні, успадковані від минулих

часів, а росіянин всі сподівання пов'язав із мудрим управлінням і слухняністю всіх виконавців. Перший шлях ми оцінюємо як цілковито реальний, а от другий, як засвідчує вся історія людства, вимагає докорінних змін засад мислення та поведінки людей.

Отже, не екологія сама-одна буде рятівницею людства; сподіватися воно може лише на глобальне партнерство – поступову заміну алхімічних та індустріальних способів виробництва у всьому світі ноотехнологіями все вищої і вищої досконалості. Саме цей варіант прогресу пропонується для планети в ХХІ столітті. Кожна розвинена країна з великими університетами має достатньо науковців, спроможних не лише вимірювати рівні забруднень довкілля, а й у командах змішаного складу створювати нешкідливі для біосфери та самої людини ноотехнології.

Окремим питанням є психологічні аспекти формування моделі мислення вже згаданого глобального партнерства. Вона перебуває у переліку цілей сталого розвитку (пункт 4.7), пропонуючи «... до 2030 року забезпечити, щоб усі учні здобували знання і навички, необхідні для сприяння сталому розвитку, у тому числі шляхом навчання з питань сталого розвитку та сталого способу життя» [1].

На наш погляд, подібне формулювання цілком слушне і заслуговує на максимальну підтримку (єдине, що слід уточнити, – «і учні, і студенти»). Із формального погляду сутнісні твердження подібної спрямованості наявні у найбільш загальних семантичних конструкціях, які фігурують і у нашому Законі України «Про вищу освіту», і в подібних документах усіх демократичних держав світу.

Але декларації – це одне, в реалії буття – зовсім інше. Локалізуючи виклад, зробимо наголос тільки на тому, що сучасні політичні та освітні керівники України вважають головною метою діяльності вищої школи. Відповідь загальновідома і тиражується і в адміністративних рішеннях, і в ЗМІ. Вона формулюється як підвищення якості освіти до європейського (а бажано – до світового) рівня і створення у нас університетів світового класу.

Біда нашої нації полягає не у виборі цивілізаційних цілей вищої школи, а у бездумному запозиченні із Заходу «хіршеманії» – використання безмежно примітивних натуральних чисел (1, 2, 3 ...), які вказують на кількість цитувань, створених у нашому університеті наукових статей, кількість оприлюднених його науково-викладацьким персоналом праць у західних часописах Nature&Science, чисельність нобелівських чи інших лауреатів та ін.

На закінчення вкажемо на два оптимістичні факти.

Перший полягає у тому, що багаторічна «хіршеманія» у Китаї зумовила поєднання зростання кількості наукових статей персоналом університетів майже до американських показників зі швидким зниженням їх якості й заміною фактів і вимірювань морем слів і (таке теж буває) чимось поміченим на стелі. Наслідок дуже корисний для України: у Китаї заборонили адміністративне використання «індексів» і доручили створити щось незрівнянно краще за «шанхайський рейтинг академічної досконалості».

Другий факт досить несподіваний у тому плані, що перше серед згаданих «агентств» (Timse Higher Education) засоромилося наслідків своєї піонерської активності створення усім відомих академічних рейтингів і вчинило експеримент вимірювання того, а наскільки «університети світового класу» виконують проект ООН щодо 17 цілей сталого розвитку. Виявилося, університети все це ігнорують і порядунком людства не цікавляться.

Ми ж дуже радіємо тому факту, що розпочався поки що малопомітний рух до використання екологічних стандартів і показників в оцінюванні цивілізаційної корисності діяльності і провідних університетів, і понад 26 000 інших (підрахунки не дуже точні, тому закладів може бути й більше).

Ми познайомилися з першими результатами цього руху з «рейтингу впливу» – University Impact Rankings 2020 [8]. До першої сотні цього перспективного і об'єктивного оцінювання ледь потрапили три університети зі США – уп'ятеро менше, як із Австралії. Щоправда, немає там і наших, але у всьому списку зі 600 університетів та інших подібних закладів ми нарахували аж десять з України: три з Харкова, по два з Києва і Львова, по одному з Острога, Чернігова і Сум (зауважимо, що останній випередив попередні дев'ять і виявився найбільш «екологічним»).

Ми дуже сподіваємося на те, що пандемія CoViD-19 матиме серед більш прихованих наслідків переорієнтацію нашої вищої школи на виконання національної програми 17 цілей сталого розвитку. Ми відмовимося від чергового некритичне копіювання зарубіжних «зразків» для академічних рейтингів, а підемо шляхом створення і масового використання ноопроцесів і ноотехнологій. Тут є сподівання на поєднання корисного з приємним – поліпшення життя українців разом із високою оцінкою усім світом нашої вищої школи.

Література.

1. About the Sustainable Development Goals
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (дата звернення 18.05.2020).

2. 2017 – Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна»
<http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4203-2017-natsionalna-dopovid-tsili-staloho-rozvytku-ukraina-iaka-vyznachaie-bazovi-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-tssr> (дата звернення 18.05.2020).

3. На конференции в Париже одобрили проект соглашения по климату.
 URL: http://www.bbc.com/russian/news/2015/12/151205_paris_climate_draft_deal_text/ (дата звернення 18.05.2020).

4. Медоуз Д.Х., Медоуз Д.Л., Рандерс И. За пределами роста. - М.: Прогресс, Пангея, 1994. - 304 с

5. „Europe’s Environment”. European Environment Agency. Copenhagen. 1995. 676 p.

6. Корсак К.В. Новий термін «ноотехнології» та успішність форсайтних проектів / Матер. XXIII Київ. міжн. симп. з науковозн. і н.-техн. прогнозування., м. Київ, 16 – 17 червня 2010. – К.: Фенікс, 2010. – С. 357–360.

7. Дементьев М. Проект ноотехнология: принципы и проблемы внедрения URL: <http://geoecko.mrsu.ru/2012-1/PDF/Dementev.pdf> (дата звернення 06.12.2015).

8. Impact Rankings 2020. URL: https://www.timeshighereducation.com/rankings/impact/2020/overall#!/page/0/length/-1/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/undefined (дата звернення 14.05.2020).

Мазун Дмитро

Студент 2 курсу спеціальності

«Публічне управління та адміністрування»

Науковий керівник – Застрожнікова І.В.

к. н. держ. упр., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ім. Д. Моторного, м. Мелітополь

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні глобальні процеси, які відбуваються в світі, стають основним каталізатором для зміни традиційної системи освіти. Діяльність більшості освітніх установ реорганізується згідно з розвитком та використанням інформаційних технологій та поширенні знань, в свою чергу це є одне з головних цілей покращення якості у світу на період сьогодення, на період ХХІ століття. Спираючись на економічні, політичні та соціальні зміни, які відбуваються в Україні, запроваджується вхід її до міжнародної системи комп'ютерної інформації. Акцентуючи увагу на карантинному періоді, слід зауважити, що дистанційне навчання стало однією з головних форм освіти в усіх країнах, де введений спеціальний стан. Так як дуже велика кількість здобувачів освіти знаходиться зараз на дистанційній освіті, то виникає потреба в тому, щоб навчити їх вирішувати типові й нетипові ситуації, завдання, а для реалізації цього нам необхідні нові підходи щодо організації даної освітньої діяльності.

Зазначимо, що аналіз сучасних публікацій з проблеми дослідження засвідчує про активну заінтересованість даною тематикою сучасних та зарубіжних вчених. Концептуальні дослідження даної теми належать І. Козубовській, В. Козлакову; дослідженням участі комп'ютерних технологій в дистанційному навчанні займалися такі вчені як: Ю. Жук, Д. Опеншоу, О. Фурман, І. Якиманський, С. Подмазін, І. Бех і т.д.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати сучасний стан впровадження дистанційної освіти на теренах України та за кордоном і виявити

переваги, перспективи та труднощі дистанційної форми навчання для системи освіти.

Дистанційна форма освіти у вищій школі зародилася наприкінці 20 століття, поступово набираючи оберти. Донедавна дистанційна форма навчання у вищих закладах освіти була «дозованою», але сучасні «карантинні реалії» зробили не її не тільки основною, але і єдиною можливою формою освіти. Тому, тема дистанційної освіти наразі є найактуальнішою.

Дистанційне навчання за своєю суттю є однією з форм безперервної освіти, яка покликана реалізувати права людини на освіту та отримання інформації, а також це отримання знань і вмінь завдяки зв'язку інформації і навчання, що включає всі технології та інші форми навчання на відстані. Це форма освіти, що будується на використанні середовищ передачі інформації (інформаційно-комунікаційні мережі, телебачення, пошта, радіо) та методів навчання, які залежать від технічного середовища обміну інформацією.

Останнім часом впровадження дистанційного навчання дуже активно розпочинається в Україні, особливо в період карантину. Наша держава налічує чимало закладів вищої освіти, які проводять навчання з елементами дистанційного навчання. Так як на сьогоднішній день в Україні створені умови карантину, то всі заклади освіти знаходяться на дистанційному навчання. В школах застосовуються такі програми, як ZOOMCloudMeetings, за допомогою яких відбуваються відеоконференції, як нова форма уроку. Університети використовують власні платформи для подання викладачами матеріалу з лекційних занять, або ж завдань для студентів. Нині у людей існують дуже різні відношення до дистанційного навчання – від його абсолютизації як нової універсальної форми навчання, до технології комплектування технологічних засобів і методів передачі інформації.

На нашу думку, дистанційне навчання в сучасному світі – це рятівна паличка для студентів, які хочуть охопити не тільки один напрям освіти, а й більше, можливо разом із роботою, адже умови, які існують в нашому світі не дають можливості більшості студентів повноцінно жити у період навчання відносно матеріальної бази, тому є логічним йти на роботу. Саме в таких випадках дистанційне навчання дає можливості застосувати весь свій потенціал.

Висновки і рекомендації. Однією з основних завдань сучасної освіти є підготування фахівця, який буде максимально вільно орієнтуватися у світовому інформаційному просторі. Має навички щодо зберігання, оброблення та пошуку важливої інформації. Дистанційне навчання покликане допомогти в глобальному освітньому просторі, але без професійних фахівців, які будуть завідувати дистанційними процесами нічого не вдасться. Актуальним напрямом подальшої роботи є аналіз стану дистанційної освіти в Україні в теорії та практиці ВНЗ, уточненні сутності базових понять, теоретичне обґрунтування психолого-педагогічних принципів розробки та використання частин дистанційної освіти.

Література.

1. Воронкова В.Г., Олексенко Р.І., Нікітенко В.О., Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін управлінського циклу/В.Г. Воронкова, Р.І. Олексенко, В.О. Нікітенко// Збірник науково-методичних праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного.2020. №24. С.73 – 81.
2. Застрожнікова І.В. Сучасний стан державного регулювання освітніх новацій в Україні / І.В. Застрожнікова, Ю.О. Ульяновченко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук.пр. – Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. – Вип. 2 (56), с.192 – 198.
3. Ясулайтіс В.А. Дистанційне навчання: методичні рекомендації / В.А. Ясулайтіс. – К.: МАУП, 2005. – 72 с.

Mariana Yemelianova

Doktorant 1 roku Szkoły Doktoraskiej
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie,
Polska

UMIEJĘTNOŚCI I KOMPETENCJI WSPÓŁCZESNEGO NAUCZYCIELA

(refleksje na podstawie książki Sebastiana Karwala „*Model mentoringu we współczesnej szkole wyższej*”)

Kompetencje i umiejętności współczesnego nauczyciela są takim samym równoważnym elementem osobowości nauczyciela, jak i wiedza. Ważne jest nie tylko przekazywanie wiedzy studentom, ważne jest, aby nauczyć ich uczyć uczenia się. To znaczy, aby dać im nie tylko gotowy produkt – wiedzę, ale także narzędzia do codziennego nabywania tego produktu – odpowiednie umiejętności i kompetencji działań edukacyjnych. Nauczyciel, który posiada takie umiejętności i zdolności i stale je doskonali, może poradzić sobie z tym trudnym zadaniem.

We współczesnym społeczeństwie nie kapitał, nie produkcja, ale wiedza staje się główną wartością każdego człowieka, a także całego kraju: «Na pierwszy plan wysunęła się wiedza, stając się najważniejszym kapitałem, determinującym konkurencyjność danego społeczeństwa, organizacji i jednostki» [1].

Przekształcenie społeczności światowej w globalny system informatyczny zmienił nową interpretację wiedzy i nowe spojrzenie na nią, ponieważ «głównym napędem (globalizacji) stał się rozwój nowych technologii, umożliwiających szybką i taną komunikację ze światem. Przyczynił się on także do nowego spojrzenia na wiedzę» [1].

Zarządzanie wiedzą stało się we współczesnym, pełnym informacji świecie, tak samo ważnym jak sama wiedza, ponieważ bardzo ważne jest, aby współczesny człowiek mógł zarządzać procesem zdobywania wiedzy.

W celu zdobywania wiedzy i jej doskonalenia ludzie, Uczelnie, a także całe grupy ludzi lub Uniwersytetów zaczęły jednoczyć się w globalnych systemach, w

których proces uczenia się jest wspólny, a uczenie się odbywa się w procesie szerokiej i różnorodnej interakcji, przez takie połączenia, «wytworzyła się sieć powiązań pomiędzy nimi, którą przyjęło się określać mianem „społeczeństwa uczącego się”» [1].

Takie społeczeństwo uczącego się jest bardzo ważne zarówno dla ogólnego, jak i zawodowego rozwoju każdego z jego członków. Oznacza to, że jest to środowisko, które aktywuje nasze pragnienie zdobywania wiedzy, poszerza zakres zainteresowań, uczy, jak być aktywnym, wierzyć we własne siły i pracować nad realizacją własnego potencjału. Takie społeczeństwo uczącego się rozwija aktywną życiową pozycję, jak zauważył Sebastian Karwala, „warunkiem funkcjonowania społeczeństwa uczącego się jest gotowość i umiejętność ciągłego aktywizowania potencjału intelektualnego, jego odkrywanie i rozwijanie przez jednostki oraz organizacje. Środowisko promujące przedsiębiorczość i aktywność obywateli przyczynia się do zmniejszenia frustracji i obojętności» [1].

Na przykład, takim społeczeństwem uczącego się są Szkoły Doktorskie, który obecnie rozpoczęły działalność w Polsce. Potrzeba przemawiania na konferencjach i sympozjach zmusza doktorantów do poszerzenia kręgu znajomych nie tylko na swoim Uniwersytecie, ale także wśród doktorantów z innych Uniwersytetów i krajów. Konieczność odbycia stażu zagranicznego wprowadza doktorantów w inne kultury, inne podejścia do wiedzy i inne metody zdobywania wiedzy. Moim zdaniem, bardzo ważne jest, że wszystkie doktoranci mają możliwość rozszerzyć zakres wiedzy, nie tylko wąsko specjalnej, ale także poszerzającej światopogląd: etyka, filozofia, znajomość języków obcych, umiejętność tworzenia grantów naukowych, umiejętność prawidłowego przetwarzania literatury naukowej. Ta kwestia jest bardzo ważna - ponieważ doktorant naprawdę potrzebuje narzędzi do właściwego zdobywania wiedzy, umiejętności wyboru rzeczy najważniejszej i odrzucenia tego, co zbędne, umiejętności ograniczania swojej pasji badawczej normami etycznymi.

Bardzo bardzo istotnym dla współczesnego świata jest opinia Sebastiana Karwala o tym, że «każdy człowiek to synonim potencjału intelektualnego i kadrowego; nieograniczonego, w dużym stopniu nieodkrytego. Od osoby, jej zewnętrznej stymulacji i okoliczności zależeć będzie, w jakim stopniu zostanie odkryty i wykorzystany» [1].

Interpretacja ludzkiego intelektu, wiedzy, chęci prowadzenia naukowych badań jako cennej czynności robi wrażenie i inspiruje do poszerzania wiedzy i jej stosowania. Świadomość, że twoja wiedza i inteligencja są wartością, że twoje badania są wspierane przez państwo - wszystko to intensyfikuje aktywność i budzi pragnienie samodoskonalenia.

W kreowaniu współczesnego nauczyciela bardzo ważne przyznawać swoje wady i starać się ich zmienić. Takiej wadą dla niektórych nauczycieli będzie nieznajomość języka angielskiego. Ważne być realistą i przyznać ten fakt, że brak wiedzy języka angielskiego przeszkadza skutecznie dzielić się wiedzą, realizować sens powołania nauczycielskiego. Według Sebastiana Karwala «Przykładowo, obecnie językiem międzynarodowym stał się język angielski, co wymusiło

wprowadzenie go do obowiązkowego nauczania w większości krajów od najwcześniejszych lat edukacji elementarnej» [1].

Z czasem, z każdym nowym rokiem, my wszyscy odczuwamy, że brak znajomości języka angielskiego często uniemożliwia znalezienie niezbędnych informacji - ponieważ dużo wysokiej jakości informacji istnieje tylko w języku angielskim. Ponadto brak umiejętności porozumiewania się w języku angielskim szkodzi w ważnych kontaktach zawodowych. Język angielski – to język wspólnej komunikacji pomiędzy Uczelniami i naukowcami, jak mówi Sebastian Karwala „Znajomość wspólnego języka pomaga w przemieszczaniu się, komunikacji, międzynarodowej współpracy, czy też ekspansji jednostek biznesowych na inne kraje i kontynenty”

Jeśli mówić o umiejętnościach liderekich, to musimy wszyscy przyznać, że czasem nam nie wystarczy tych umiejętności. Każdy nauczyciel pracuję nad ich rozwojem, ale dużo w tej dziedzinie problemów. Kreowanie liderów, o którym mówi autor („Aby gospodarka mogła się rozwijać i skutecznie konkurować, ważne wydaje się być kreowanie liderów – osób potrafiących zarządzać sobą i innymi, zdolnych do strategicznego i innowacyjnego myślenia, przedsiębiorczych oraz pewnych siebie, potrafiących wykorzystać uzyskaną wiedzę, umiejętności i zdobyte doświadczenie.”) ze studentów też nie zawsze stanowi łatwy proces. Dla tego, że nie wszystkie ludzi mają te liderekie umiejętności w swoim charakterze. Niestety, mamy wyznać ten fakt, że jedni chcą zarządzać sobą i innymi, a inni chcą, żeby nimi zarządzali. Więcej tego, ludzie drugiej grupy mogą odczuwać bardzo silny psychologiczny dyskomfort od przebywania w role lidera. Dla takich studentów trzeba wykorzystywać inni metody nauczania, którzy będą kreować ich liderekie umiejętności pomału, miękko i niezauważalnie dla nich samych. Na przykład, zarządzać swoim procesem zdobywania wiedzy im trudno, zarządzać procesem zdobywania wiedzy swoich roczników bardzo trudno. A jeśli to same robić w stosunku do młodszych dzieci – tu one mogą zdobyć bardzo korzystne doświadczenie.

W dzisiejszych warunkach jeszcze jedna cecha lidera nabywa dużego znaczenia - potrafić zarządzać sobą w procesie zdobywania wiedzy. Myślę, z oglądu na te, że epidemii podobny do koronawirusu we współczesnym świecie mogą być jeszcze i nabywać wielkich masztabów, ludzi powinni poważnie podejść do zdobywania umiejętności zarządzania swoim czasem i procesem zdobywania wiedzy. Niestety, dużo nas teraz nie mogą to robić skutecznie. Takie umiejętności trzeba rozwijać, uczyć studentów walczyć z chęcią rozpraszać swoją uwagę na komunikacje w sieciach społecznościowych, przeglądy nowości w Internecie (na przykład, o koronawirusie), muzyku i inni rzeczy.

Jak skutecznie uczyć się w domu, kiedy jest rodzina, telewizja, lodówka, telefon i Facebook? Taki pytania na czasie bardzo poważni i potrzebują swoich naukowych, metodologicznych rozważań. Umieć oddzielać swoją działalność intelektualną od przestrzeni, gdzie ona odbywa – to nowe wyzwanie i nowa potrzeba czasu.

Umiejętności pracować z wielokulturowym studenckim kolektywem bardzo ważna teraz dla każdego wykładowcy. To umiejętności, jakie często pojawiają w procesie naukowych badań nad specyfiką nauczania w grupie styrenów tej albo innej narodowości. W takich badaniach ważną rolę grają Uczelnie, ponieważ «to szkoły wyższe mają wykształcić m.in. naukowców, którzy w międzynarodowych ekipach będą przeprowadzać swoje badania» [1].

Ze swego doświadczenia może podać następujący przykład. Kiedy pracowałam na Ukrainie, w Humaniu, w naszym Uniwersytecie zaczęły studiować studenci z Turkmenistanu. Ja ich uczyłam języka ukraińskiego, nauczanie było ciężkim, one nie byli zbyt staranni i aktywni. Moja kierowniczka podtrzymała moją inicjatywę badania metodyki nauczania młodych ludzi z muzułmańskich krajów. Ja pisałam i publikowałam naukowe artykuły. W procesie badań trochę nauczyłam się języka turkmeńskiego, co mi dużo dało dla pracy z takimi studentami, którzy nie mówili nic w języku ukraińskim. Również wielu mi dało badanie nad psychologicznymi cechami Turkmenów.

Warto zauważyć, że wszystkie profesjonalne pedagogie odczuwają te, jakich umiejętności i kompetencji im nie wystarczy dla nauczania i walczą z tym, i zdobywają nową wiedzę w tej dziedzinie. Jeśli wykładowca mówi, że wszystko wie, że nic mu nie potrzebuje uczyć, to można śmiało myśleć, że to jest nie bardzo dobry specjalista. Pracujący z młodzieżą rozumieją, że szybko zmieniający się świat wymaga takich samo szybkich zmian w charakterze nauczania i wiedzy nauczyciela. Proces zdobywania wiedzy u pedagoga, jak, rzeczywiście, u każdego współczesnego wysokokwalifikowanego pracownika, trwa całe życie.

Literatura.

1. Karwala S. Model mentoringu we współczesnej szkole wyższej. – Nowy Sącz, 02. 2007. – 123 s.

Пунченко Олег Петрович
доктор філософських наук,
професор, професор кафедри стандартизації, оцінки
відповідальності та освітніх вимірювань
Одеської державної академії
технічного регулювання та якості

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ COVID-19 НА КОЕВОЛЮЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО СВІТУ

Які б теоретичні конструкти не висувалися дослідниками сучасних глобалізаційних процесів розвитку людства, як би не звертали вони свої погляди на його майбутнє, природа й саме людське життя завжди вносять корективи у ці процеси. Сьогодні можна стверджувати, що в різних концепціях цивілізації часто не враховується діалектичний взаємозв'язок об'єктивного та суб'єктивного чинників. Якщо до природних катаклізмів, які виступають у

різних формах, людство вже частково пристосувалося й змирилося – до цунамі, смерчів, торнадо, землетрусів, виверження вулканів та інші, незважаючи на те, що вони забирають людські життя, руйнують матеріальні та духовні цінності, то до соціальних катаклізмів, які є породженням суб'єктивного чинника, пристосуватися важко. Тут, у соціальних катаклізмах, панує увесь негатив суб'єктивного чинника: тяга до влади; панування над іншими людьми та цілими народами, що проявляється у рабстві, холопстві, колоніальному гніті; ненависть; заздрість; продажність; обман; жадібність; жорстокість тощо.

Сьогодні суб'єктивний чинник породив цілий спектр глобальних проблем, які вимагають термінового свого розв'язання. До них відносяться проблеми війни та миру; демографічні; боротьби з тероризмом; формування нового світопорядку та управління ним; але основу складає екологічна безпека людства. Й Covid-19, що розгорнувся у світовому просторі, підтвердив ідею П.А. Водопьянова та В.С. Крисаченка про необхідність вироблення нової стратегії буття людства. Пандемія коронавірусу різко загострила ритм пристосованості людства до умов буття у глобалізованому світі. І в умовах розпаду звичних форм організації життя, люди навчилися якось виживати, пристосовуватися до нестабільного, невизначеного, негарантованого існування. Ця адаптація стала природною реакцією на негативізм глобалізаційних процесів, а пандемія корона вірусу внесла не просто соціальний хаос у ритм життя, що складається, а переросла у соціальний страх, збивши при цьому увесь процес матеріального, інформаційного та духовного виробництва.

Метою наукового повідомлення є репрезентація Covid-19, як негативної дії суб'єктивного чинника у порушенні коеволюційних процесів.

Відомо, що людство живе у трьох модусах часу – у минулому, теперішньому та майбутньому. Минуле, з яким пов'язана історична пам'ять народу, традиції, його досвід з використання потенційних ресурсів планети, з боротьби з хворобами та епідеміями та пов'язаними з ними випробуваннями адекватних можливостей людини, складає необхідний фундамент життєдіяльності людей. «Проростаючи корінням у минуле, спираючись на нього тепер, людина прагне у майбутнє, проектує свою діяльність, не замикаючись рамками теперішнього. Якщо ж цей спадкоємний зв'язок часів порушується, то діяльність людини позбавляється надійної опори та перспективи, перетворюючись у деякий кон'юнктурний набір хаотичних дій» [3, с. 385].

Сучасний соціальний хаос, породжений процесами глобального світу, що різко порушив існуючу триєдність та який являє собою «сукупність природних та громадських систем, які утворюють триосферу – єдине ціле, що складається з гео-, біо- та соціосфери планети Земля» [6, с. 14], доповнився пандемією коронавірусу. Це випадковість чи закономірність? Відсоток випадкового тут невисокий, а відсоток закономірного високий, оскільки він зачіпає коеволюційні процеси, виражає негативне відношення до різних рекомендацій та розробок з використання природних багатств планети, з їх охорони. Навіть вимоги концепції стійкого розвитку, розробленої експертами ООН, й ті не

реалізуються. І коли Covid-19 охопив практично всю планету, його джерела стали шукати не у варварському відношенні до природи, не у глобалізації, що розгортається, а стали обвинувачувати Китай. Проте Всесвітня Організація охорони здоров'я довела, що Covid-19 не лабораторний продукт, а наслідок негативного впливу людства на природу.

Здавалося б *Homo Sapiens*, який являє собою вищий етап розвитку природи, наділений розумом, повинен забезпечувати стабілізацію життя на планеті. Досягти цієї мети можна лише через практику позитивної взаємодії суспільства та біосфери. У цьому і полягає смислова «навантаженість» коеволюційної теорії. «Термін «коеволюція» у широкому сенсі означає співрозвиток, узгодження, взаємозалежний або збалансований, поєднаний розвиток. Його широке розповсюдження пов'язано з уявленням про те, що революціонізовані системи неживої, живої, соціальної та штучної природи утворюють нову складну суперечливу цілісність, в якій вони взаємозамінюються, трансформуються, співіснують, взаємозалежно розвиваються і завдяки цьому здатні зберігати свою автономію та можливість відтворюватися» [5, с. 78]. Коеволюція – це особливий механізм взаємозв'язку природи та суспільства і збій у цьому механізмі (подібно технічному) тягне за собою масу негативних наслідків, серед яких особливе місце належить сьогодні Covid-19.

У контексті коеволюційної стратегії важно враховувати не лише стратегічні напрями природокористування, але й екологічний збиток для екосистем в цілому, з метою збереження придатного для життя середовища. В плані раціонального природокористування важливо досягти того, щоб кількісні показники у використанні природних ресурсів не випереджали темпи їх відновлення. Тобто, коефіцієнт використання ресурсів планети не повинен перевищувати коефіцієнт їх відновлення, оскільки обсяги багатьох життєво важливих ресурсів вже перевищили фізично припустимі норми.

Важливу роль у збалансуванні коеволюційних процесів відіграє дотримання вимог екологічного імператива, який визначає межі антропогенної дії на природні екосистеми.

Як вище було зазначено, сутнісні джерела негативного впливу людини на природу необхідно шукати у глобалізаційних процесах. У хаотичних сценаріях сутності та змісту глобалізації можна виокремити два напрями – проамериканських ідеологів та ідеологів слов'янського світу (Україна, Білорусь, Росія). Перш за все необхідно було визначитися з концептом «глобалізація», оскільки глобалізація «без конкретизації – це концепт, в існування якого можна засумніватися» [4, с. 40]. В унісон Ф. Фернандо-Арместро італієць У. Бек зазначає, що «глобалізація є найбільш вживаним та зловживаним та найменш виясненим, ймовірно, найбільш незрозумілим, утрудненим, політично ефективним словом... останніх років і залишається таким у найближчий час» [1, с. 40].

Проамериканські ідеологи Р. Робертсон, І. Валлерстайн, Н. Гідденс, Дж. Нейсбіт, К. Девіс, Д. Роденау, Г. Фрідман, С. Хантінгтон, О. Осборн,

М. Елброу, Ф. Фернандес-Арместро та інші, розроблюючи теоретичні конструкти смислової «навантаженості» концепту «глобалізація», переважну роль у цьому процесі віддають США. Вони уповають на необхідність встановлення нового світопорядку під егідою США, інтеграції економічної, політичної, фінансової та культурної систем, вільне переміщення робочої сили та капіталів та ін. Ідеологи глобалізації стверджують, що ці мультичинники відображають сподівання народів усіх країн. А більшість народів навіть і не знали, що у них є такі сподівання на відтворення нового світопорядку, формування загальнопланетарної реальності, вільно за власним бажанням перетворюватися у рабів з метою збагачення розвинених країн.

Проте у глобалізаційні інтегровані цілі вони не включили заборону та повну відміну санкцій; використання «м'якої сили» для реалізації сильними країнами своїх інтересів у конкретних регіонах; заборону воєнних конфліктів, як одну з форм демонстрації воєнної сили; настанови на війну і т.д. Ці заходи необхідні, вважають вони для подолання «надводних» рифів. І сьогодні ми бачимо їх в дії.

Концептуальне дослідження сутності глобалізації спостерігається у східних слов'янських ідеологів Воронової В.Г., Водопьянова П.О., Зеленкова А.І., Іноземцева В.Л., Кефелі І.Ф., Лукашевича В.М., Панаріна А.С., Стюпіна В.С., Уткіна А.І., Широканова Д.І. та багатьох інших. В їхніх дослідженнях глобалізація постає як зміна усієї парадигми людства, як об'єктивний, багатомірний, багаторівневий, мультифакторний поступальний характер цивілізаційного розвитку людства, оснований на принципах рівності, взаємоповаги, вільного вибору шляху суспільного розвитку. Нація, народність, етнос, які не мають своїх фундаментальних принципів, не стануть успішними.

Але на шляху глобалізованого світу виник «підводний риф», на який світ й наткнувся – Covid-19. Людство пережило багато епідемій, хвороб: її «величність» чуму, про яку О.С. Пушкін писав: «Цариця грізна. Чума» тепер йде на нас сама; і леститься жнивами багатими; й до нас у віконце кожного дня, стукає могильною лопатою»; лихоманку у її різних варіантах (жовта, геморагічна денге; лихоманка Рифт-Валлі; Ласса; Марбурга; Еболи); грип у різних його варіаціях; ВІЛ, холеру. За рік до пандемії корона вірусу П.О. Водопьянов та В.С. Крисаченко, досліджуючи стратегію буття людства, описують епідемії, хвороби, природні та соціальні потрясіння існуючого на конкретних фактах у різних районах світу та прогнозують майбутні епідемії. Вони пишуть: «Ці (вищезазначені – О.П.) та інші захворювання зумовлені наростаючим забрудненням навколишнього середовища, в результаті чого змінюються темпи та швидкість біологічної еволюції і тому можна припустити, що інфекційні хвороби будуть наростати експоненціальними темпами. Навіть побіжний та короткий екскурс у життєвоважливі аспекти епідемічних хвороб дозволяє дійти висновку про те, що вже сьогодні існує реальна загроза для людської цивілізації. Успіхи медицини не можуть заступити того беззаперечного факту, що людина не в змозі без школи для себе змінювати

закони еволюції біосфери» [2, с. 224]. Через рік після виходу їхньої роботи у світ вибухнула епідемія Covid-19.

Безсумнівно, цю епідемію людство переживе, але на його тілі залишиться рубець – пам'ять про її жертви та загострення різного роду зв'язків між країнами. До них можна віднести велику дискусію всередині ЄС, якому Італія, Іспанія, Греція загрожують руйнацією, а німецький політолог Александр Рар у статті, опублікованій в комп'ютерній рубриці «У світі» під назвою «У Німеччині визнали небезпеку краху Євросоюзу через корона вірус» (9.04.2020 р.), підтримує побоювання голови італійського прем'єра Джузеппе Конте про розвал Євросоюзу. «Ми бачимо, – пише А. Рар, – з початку кризи, що кожна національна держава бореться за себе. А Євросоюз був створений для гарної погоди, для краси. А для криз, для важких часів, для виживання ця організація виявилася непридатною».

Але головний удар пандемія корона вірусу нанесла по економіці усіх, особливо розвинених країн. Вона оголила у новій формі бенефіціарство, а також репрезентувала у новій якості робочу силу як товар. Вона конкретно показала неможливість справлятися з валом проблем, які на них накопилися. Потрібна робоча сила, яка покинула країни у зв'язку з Covid-19. Великобританія зізналася, що 98% чорнової роботи виконують приїжджі. Фінляндія згодна чартерними рейсами возити робочу силу, не відстала й Німеччина та інші країни ЄС. Мабуть, аналізуючи наслідки кризи, ці країни переглянуть підготовку робочих своєї нації для виконання промислових, сільськогосподарських робіт, а також послуг населення, які виконують сезонні робітники. Але у цьому випадку знижується прибуток через різницю оплати праці своїм робітникам та приїжджим.

Безсумнівно процес глобалізації не піде в аннали історії через Covid-19. Він буде продовжуватися, будуть створюватися нові конструкти майбутнього глобального світу. Але можливо наслідки пандемії коронавірусу змусять ідеологів США та Заходу звільнитися від шор та налаштуватися на хвилю коеволюційного розвитку людства. Тому нині виникає потреба у формуванні нових ціннісних орієнтацій, нового ставлення людини до природи, використання її ресурсів з метою збереження придатного для проживання людства навколишнього середовища та зниження ризиків виникнення різних епідемій.

Література.

1. Бек. У. Что такое цивилизация. М.: Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.
2. Водопьянов П.А., Крисаченко В.С. Стратегия бытия человечества. Монография. Минск: Беларуская навука, 2018. 306 с.
3. Пунченко О.П. Цивилизационное измерение истории человечества. Монография. Одесса: Астропринт, 2013. 448 с.
4. Фернандо-Арместро Ф. Цивилизации. М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2009. 764 [4] с.

5. Философия и методология науки / Под ред. проф. Кирвеля Ч.С. Минск: Выш. шк., 2012. 639 с.

6. Чумаков А.Н. Глобальный мир: столкновение интересов. Монография. М.: Проспект, 2018. 512 с.

Корсак Костянтин Віталійович,

доктор філософських наук, професор,

Київський медичний університет,

Корсак Юрій Костянтинович,

кандидат філософських наук, ст.н.с.,

Інститут вищої освіти НАПН України,

Ляшенко Лариса Миколаївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Похресник Анатолій Костянтинович,

кандидат філософських наук, доцент,

Київський технікум електронних приладів, директор,

ПРОПОЗИЦІЯ НООСИМБІОЗУ ЛЮДСТВА ТА БІОСФЕРИ

Актуальність цієї нашої спільної праці очевидна і не потребує пояснень. Наша оцінка стану розробки обраної проблеми суперечлива, адже існує дуже багато хороших праць з аналізом стосунків людства і довкілля, але нам невідомі непомилкові прогнози майбутнього. Що ще гірше – відсутні реальні проекти ліквідації загроз пандемій і різноманітних колапсів. Політики і науковці пропонують переходити з викопного палива на «зелене», ліквідувати нерівність між багатими і бідними, різко зменшити промислове забруднення довкілля і навчитися повторно використовувати матеріал речей, що йдуть у сміття. Але це не вирішує глобальних проблем.

Метою нашої статті є пошук рятівної ноотраєкторії руху людства від пандемічної сучасності до гармонійного співіснування всієї популяції людей з біосферою Землі. Вужче і конкретне завдання вбачаємо у віднаходженні тих матеріальних та інтелектуальних засобів, що дадуть змогу назавжди ліквідувати небезпеку не тільки від пандемій, а й від ще небезпечніших колапсів – екологічного, духовно-інтелектуального та інших.

Виклад результатів розпочнемо з нагадування про те, що професор з Німеччини Е. Геккель ще в 1866 році увів поняття «екологія» і попередив про небезпеку екологічного колапсу. Людство почуло Е. Геккеля у другій половині ХХ ст. після багатьох індустриальних катастроф. У наш час не бракує передбачень екологічних та інших нещасть, які надійдуть десь після 2050 року. 2020-й рік з його апокаліптичною коронавірусною пандемією засвідчив, що біда настала раніше, як її передбачали, а реальних засобів ліквідації можливості її повторення не запропонував ніхто на планеті.

Ми пропонуємо засоби для порятунку людства і досягнення його ноосимбіозу з вилікуваною біосферою у цих тезах та більш детальних працях. Так сталося, що перший з авторів (Корсак К., 2000) помітив у великому потоці нових нанотехнологій дві ідеальні – екологічно чисті. Вдалу назву, яка б полегшувала поширення інформації про це відкриття, пощастило запропонувати у 2010 р. – *ноотехнології* (nootechnology – мудрі технології). Очевидно, що вона добре узгоджувалася з відомою пропозицією В. Вернадського назвати симбіоз людства і довкілля «ноосферою». Вкажемо перші чотири ноотехнології для підтвердження їх екобезпечності:

«1) створення з біологічних відходів з використанням специфічних бактерій пластичних мас з нормальними механічними властивостями, які достатньо швидко саморозкладаються у довкіллі;

2) трансформація з допомогою дешевих фотокаталізаційних сполук звичайного поглинання світла в ефективне біообеззараження поверхонь тіл і повітря у приміщеннях;

3) формування дисплейних та інших органічних плівок з допомогою керування змінами вірусів й подібних наноструктур;

4) перетворення шляхом використання життєдіяльності бактерій шару піску у міцний пісковик, застосовний у будівництві» [1, с.22].

Подальші дослідження мали наслідком пропозицію нових виробничих і гуманітарних ноотехнологій та десятків ноонаук (отримане авторське свідоцтво на 225 нових термінів [2]). На цій основі ми сформували нове бачення сучасного стану популяції Номо та значно удосконалили футурологічні передбачення зарубіжних та українських науковців.

Спробуємо максимально лаконічно повідомити читачам і зміст ноовідкриттів, і правильний прогноз майбутнього. Нам необхідний рис. 1.

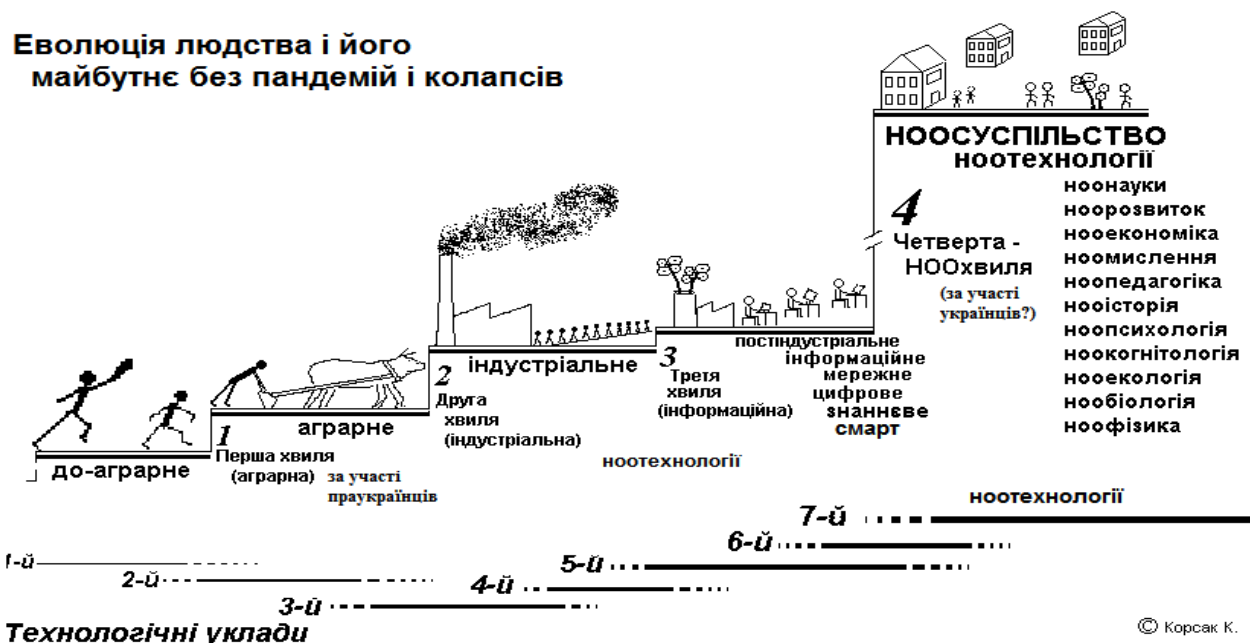

Рис. 1. Схема технологічної та світоглядної еволюції людства

Нагадаємо, що модель еволюції людства у вигляді вказаних на рис. 1 трьох «хвиль» і почергової зміни чотирьох суспільств запропонував у 1980-х роках американський соціолог і футуролог Е. Тоффлер (1928 – 2016 рр.). Понад усе він цінував «третю хвилю» і вважав її головною. Науковці світу підтримали цю думку і запропонували для четвертого суспільства, як вказано на рис.1, багато назв. Та у разі достатньо критичного аналізу всіх подій легко довести, що «третя хвиля» набагато менша від перших двох, адже не змінила фундаментальні засади життєзабезпечення – вони лишилися індустріальними, отже, шкідливими для довкілля. Порятунком людства неспроможні забезпечити ні великі комп'ютери, ні малі гаджети, ні алхімічні, ні смарт-технології. Єдина можливість - тотальне використання ноопроектів і ноознань.

Як свідчить рис. 1, ми поліпшили схему Е. Тоффлера «ноохвилею», що створюється ноотехнологіями і ноонауками, частина яких вказані на рис. 1. Саме їх висока мудрість і досконалість створює позитивну есхатологію.

Ми не вважаємо «відкриттям» таке формулювання: *для зупинення епідемії чи пандемії у зародку слід ізолювати людей так надійно, щоб вони ніяк не могли контактувати і поширювати хворобу все далі і далі.* У відомих нам публікаціях щось подібне вважали нереальним задумом (чи мрією). І справді – технології й інші реалії сьогодення роблять ізоляцію неможливою.

Але висловлена мрія може стати рятівною дійсністю у разі заборони індустріальних технологій і розвитку ноотехнологій, альтернативного виробництва і багатьох інших інновацій, що вже існують в поодиноких лабораторіях, але не досягли досконалості і не поширилися по планеті. Необхідно в найближчі роки створити для всіх родин засоби для автономного самозабезпечення на інтервал часу від тижня до місяця.

Перше завдання – надати кожній родині надійне джерело електричної і теплової енергії, друге – забезпечення питною водою, третє – виробництво їжі та іншого необхідного.

Сучасні точні науки близькі до вирішення першого завдання, адже мають значні успіхи у «сонячній» енергетиці. Тут ми сподіваємося на наноплівкові перовськітні (CaTiO_3) фотоелементи, хоч можливі й інші варіанти. Цю плівку не треба розташовувати перпендикулярно до сонячних променів, краще поєднувати з поверхнею мало не всіх об'єктів. Перовськіт є поширеною у світі та Україні сполукою титану, а через надзвичайно малу товщину фотоелемента для достатньо потужної «родинної електростанції» його потрібно менше половини склянки. Прогрес «у плівках» зараз дуже загальмований опором виробників дорогих кремнієвих фотопанелей, які прагнуть амортизувати витрати і заробити купу грошей.

Більш серйозною перешкодою для науковців та інженерів є труднощі зі створенням дешевих акумуляторів по-справжньому великої ємності (літію дуже мало і коштує він феноменально дорого). Та й ця проблема буде невдовзі вирішена чи у разі використання натрію, чи якимось інакше.

У даний момент існує багато варіантів приладдя для отримання питної води з солоної чи забрудненої, нарешті, для вловлювання її безпосередньо з

повітря (це можливо навіть у пустелі). Як не раз бувало в минулому, дуже дорогі вироби перетворюються у дешеві і доступні всім, якщо активізувати мізки і перейти від штучного виробництва до максимально масового.

Для перетворення в їжу будь-якої органіки слід «трошки» удосконалити наявні унікальні 3D-принтери (їх краще називати «реплікаторами»). Нове житло і майже все інше можна буде виготовляти з наноцелюлози та поширених (як пісок і глина) природних речовин.

Безперечно – створення необхідних комплексів устаткування для родинної самоізоляції на тиждень-другий є серйозним і дуже вдячним завданням для сучасних науковців та інженерів. Наші приблизні і, щиро кажучи, доволі оптимістичні підрахунки вартості такого комплексу на кінець 2025 року дали цифру 30 000 \$. Якщо поліпшити наявні і сподівані технології і доручити тиражування країнам Східної Азії, то ціна зменшиться до 10 000 \$.

Враховуючи для майбутнього населення Землі (це 8 або 9 мільярдів чол.) кількість родин чи малих «доцільних» груп, отримаємо мінімальну суму для подолання небезпеки нових пандемій – 50-60 трильйонів доларів США. Це багато, але не фантастично багато, адже приблизно таким був «до коронавірусу» валовий річний продукт для всієї планети, з якого зарозуміле людство витрачає понад 2 трильйони. Шануючи слово «десятина», можна сподіватися на виконання нашого антипандемічного проекту за 10 – 15 років.

Перейдемо до пошуків виконавців проекту. На ООН чи щось подібне сподіватися не можна, адже отримаємо тільки балаканину і застосування «вето» там, де воно цілковито неприйнятне. США і ЄС більше схильні до балачок, а росіяни просто розкрадуть усі кошти.

Чи не єдина надія – сучасний Китай, що вирішив після понад 500 років ментально-морального занепаду повернути собі світове лідерство. Є шанси, що у цій справі до Китаю приєднається не тільки І. Маск й окремі інші бізнесмени, а й чимало успішних і менших від Китаю держав, населення яких також не шанує слово «хабар».

Очевидно, що створення мільярдів сонячних електростанцій разом із засобами матеріального родинного самозабезпечення сформує систему захисту не тільки від пандемій, а й від надходження Екологічного колапсу і сприятиме усуненню кількох інших небезпек. Більшість з них, як духовно-інтелектуальний колапс, пов'язані з багатьма десятками недоліків поведінки і мислення сучасних людей, успадкованих від давноминулих часів [3]. Їх кількість приблизно удесятеро перевищує сукупність позитивних рис, (альтруїзм, чесність, порядність та ін.).

Ми доволі низько оцінюємо спроможність сучасних Номо ефективно діяти в передбаченому нами «ноотехнологічному раю». Це твердження означає, що не можна сподіватися на те, що одного лише повного забезпечення людей вказаними та ще новішими засобами вистачить не тільки для боротьби з колапсами, а й для суспільної рівноваги, успішного співжиття з біосферою і бажаного розвитку моральності людей аж до досягнення ноогуманістичного світогляду та розвиненого критичного ноомислення.

Тут своє вирішальне слово повинні сказати гуманітарії, насамперед вихователі, педагоги і психологи. Для успіху їм корисно буде доповнити свої знання і вміння тими досягненнями, які зібрали і продовжують збільшувати всі науки, що поглиблено вивчають людину, насамперед, закони діяльності головного мозку і нервової системи. Особливо корисні етологія, ноопедагогіка, ноопсихологія, ноокогнітологія і кілька подібних. Цими засобами можна сподіватися виховати людей XXI століття, які, зокрема, володітимуть ноомисленням, яке поєднуватиме в собі використання вказаних новітніх знань і застосовне для будь-якого вікового інтервалу.

Доведемо, що ноомислення набагато краще від мудрості. Ми заперечуємо загальновідоме переконання у тому, що найдосконалішим варіантом мислення є «мудрі міркування», які поєднують звичаї, логіку, досвід, обережність і розсудливість. Тому, як засвідчують автори багатьох прогностичних публікацій, майже всі надії на порятунок людства необхідно пов'язувати з його об'єднанням через «мудрість».

На жаль, тут відбувається помилкове ототожнення бажаного з можливим. Легко бачити, що мудрість є продуктом соціально-культурного і фізіологічного розвитку, тому правила і норми мудрого мислення різних народів мають грандіозні відмінності. Ми переконані у цілковитій неможливості негайного узгодження культур і цінностей ісламу та християнства. Усі сподівання ми покладаємо на те, що системи освіти майбутнього формуватимуть у дітей і молоді ноомислення на основі ноонаук. Не «інформаційну грамотність» мають надавати усім представникам нових генерацій середні і вищі школи, а глибокі ноознання про себе та всіх інших представників популяції Homo.

Спроби авторів поширити висловлені уявлення і пропозиції на широкі загалі виявилися марними: урядовці усіх рангів гранично заклопотані «самозабезпеченням»; оточення наших і зарубіжних лідерів найбільше переймається їх захистом від інформації, яка надходить від усіх інших людей; працівники ЮНЕСКО і ООН узагалі не відгукнулися на наші листи. Надзвичайно негативну роль відіграють сучасні електронні та інші ЗМІ, які стали джерелом брехні і залякувань. Очікувати від них добра неможливо.

І все ж ми сподіваємося на ноосимбіоз людей і біосфери. Ноотехнологій уже не чотири, а майже десять. На деякі ноонауки розпочали звертати увагу молоді науковці. А раптом після «коронавірусного шоку» все людство порозумнішає аж до свідомого виконання антипандемічного проекту?

Література.

1. Корсак К.В. (2011) Нооекономіка (4-та хвиля) – шлях сталого розвитку людства у XXI столітті // Економіст. – 2011. – №1. – С. 20 – 23.
2. Корсак К.В., Корсак Ю.К. (2019). Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру «Nooglossary-2 – Noosciences for the Future without Collapse» («Nooglossary-2»). №89780. 13.06.2019 р. – К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Департамент інтелектуальної власності, 2019.

3. Флешли Т. (1996). Энциклопедия пороков: оправдание изъянов и слабостей человеческой натуры. – К.: Наук. думка, 1996. – 240 с.

Bilchich Alina

studentka Katedry Ekonomii i Technologii Informacyjnej
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

Karpachova Kateryna

studentka Katedry Ekonomii i Technologii Informacyjnej
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

MIĘDZYNARODOWE PROGRAMY EDUKACYJNE: DOŚWIADCZENIE POLSKI

W przypadku współpracy międzynarodowej współdziałanie odnosi się do jednostek i grup ludzi reprezentujących różne kraje. Podmiotami współpracy międzynarodowej są państwa, regiony, miasta, a także instytucje miejskie, organizacje społeczne, jak również uniwersytety.

Pisząc o współpracy międzynarodowej uniwersytetów mamy na myśli wymiany akademickie w formie stażu studenckiego. Własne doświadczenia ułatwiają podjęcie tematu

Głównym celem artykułu jest opisanie uniwersytetu i możliwości odbycia stażu.

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie powstał z przekształcenia Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. To doniosłe dla całego środowiska akademickiego wydarzenie miało miejsce 1 czerwca 2018 roku. Dzieje Uczelni sięgają 1971 roku. Dzięki decyzji ówczesnej Rady Ministrów powstała Wyższa Szkoła Nauczycielska. W 1974 roku przekształcono ją w Wyższą Szkołę Pedagogiczną.

Ważnym elementem postrzegania i klasyfikacji każdej uczelni jest prowadzona przez Uniwersytet współpraca zagraniczna. W tym przypadku Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie może szczycić się bogatym dorobkiem. Do tej pory zostały zawarte umowy dotyczące współpracy z ośrodkami naukowymi z kilkunastu państw. Efektem jest wymiana kadry, studentów i doktorantów. Realizowane są umowy bilateralne, wspólnie finansowane są badania naukowe.

Mieliśmy okazję studiować w ramach programu międzynarodowej wymiany akademickiej w formie stażu studenckiego na kierunku Rachunkowość i Podatki (studia licencjackie) na Wydziale Prawa i Ekonomii (kierownik Projektu ze strony Inżynieryjnego Instytutu Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego - d.hab.prof Metelenko Natalya)

Wszystkie zajęcia na tym wydziale prowadzony w języku polskim.

Studiując na Uniwersytecie Humanistyczno- Przyrodniczym w Częstochowie mieliśmy okazję zdobyć szeroką wiedzę i umiejętności w zakresie:

- praw i obowiązków podatnika i płatnika w zakresie rozliczeń publicznoprawnych,
- systemu podatkowego oraz systemu ubezpieczeń społecznych,
- ustalania i rozliczania podatków,
- konsekwencji sprawozdawczych i podatkowych specyficznych transakcji gospodarczych.

Program kształcenia został tak przygotowany, aby dać nam umiejętność ujmowania zjawisk gospodarczych z zakresu ekonomii. Celem studiów jest wyposażenie absolwentów w kompetencje służące profesjonalnemu, samodzielnemu podejmowaniu zadań z zakresu ekonomii, w tym prowadzeniu spraw finansowych w małych, średnich i w dużych, korporacyjnych przedsiębiorstwach produkcyjnych, usługowych i handlu, w instytucjach publicznych, jednostkach finansowych, jednostkach gospodarczych i ekonomicznych. Wiedza i umiejętności zdobyte w ramach kierunku są przydatne przy prowadzeniu własnej działalności.

Podczas stażu wykładowcy uczelni dostarczali studentom wysokiej jakości informacji dla procesu kształcenia. Zakres zadań był dobrany tak aby wspomagać procesu utrwalania wiedzy i uczyć krytycznego myślenia. Prowadzący zajęcia zawsze byli gotowi do pomocy. Każdy z nich zawsze był dostępny mailowo. Takie podejście wykazało wysoki poziom kompetencji i organizacji.

Prawdziwą skarbnicą Uczelni jest Biblioteka Uniwersytecka. Jej zbiory składają się z ponad 355 tysięcy pozycji. Wśród nich znajdują się książki, czasopisma, dokumenty oraz inne jednostki zaliczane do zbiorów specjalnych. Pracownicy Biblioteki prowadzą szeroką działalność mającą na celu popularyzację czytelnictwa. Odbywają się m.in. wystawy poświęcone zagadnieniom związanym z regionem, jego historią i kulturą.

Szansą na odniesienie sukcesu w dzisiejszym świecie jest więc nieustanne kształcenie się. Trzeba mieć w sobie głód wiedzy i chęć rozwoju, determinację w działaniu i otwartość na nowe. Taki staż zagraniczny jest bardzo potrzebny dla tego.

Bibliografia.

1. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie URL: <http://www.ujd.edu.pl/articles/view/o-uczelni> (дата звернення 18.05.2020).

Корсак Костянтин Віталійович,
 доктор філософських наук, професор,
 Київський медичний університет
Корсак Юрій Костянтинович,
 кандидат філософських наук,
 Інститут вищої освіти Національної
 академії педагогічних наук
Ляшенко Лариса Миколаївна,
 кандидат педагогічних наук, доцент,
 Київський національний університет
 імені Тараса Шевченка

НООНАУКОВИЙ АНАЛІЗ ДВОХ ВИПАДКІВ ОДУХОВЛЕННЯ ЛЮДСТВА З ТЕРЕНІВ УКРАЇНИ

У сучасних е-джерелах є багато пояснень випадків використання цього фразеологізму, які зазвичай попереджають читачів про спробу повідомити їм правду і нічого окрім правди. Ми приєднуємося до такого означення, але аж ніяк не претендуємо на те, що йдеться про спробу «остаточного вирішення» того чи іншого історичного питання.

З безлічі висловлювань про «історію» нам найбільше імпонує визначення національного корифея Ст. Кульчицького: *«Історія – наука про минуле. Одночасно знання минулого – це частина нашого "Я" – індивідуального і колективного. Коли людина хворіє на амнезію, вона перестає бути особистістю. Коли пам'ять про минуле втрачає людська спільнота, вона розчиняється серед інших»* [10. с.16].

Фундаментально: ми всі просто зобов'язані володіти якнайбільшими знаннями і про українську історію, і про життя та досвід інших народів. Але при вивченні і використанні не слід забувати про приналежність класичного комплексу «історичних наук» до світу гуманітарних (до Arts), а не до природничо-математичних (Sciences). Як одразу ж продовжує своє визначення Ст. Кульчицький, «Хоч минуле незмінне, розповіді про нього змінюються залежно від наявних у науковому обороті джерел, історіографічних досягнень, індивідуальної майстерності вчених і колективного досвіду всієї наукової корпорації, політичних симпатій дослідників, пануючих в суспільстві і в державних установах поглядів й інших чинників».

У результаті сформувалося відоме консенсусне твердження, що історії припала доля бути найбільш непередбачуваним сектором знань, адже після кожних значних соціально-політичних змін в усіх державах світу переглядають історію, зберігаючи кілька основних постулатів:

- 1) тільки ми від Адама і Єви, всі інші – невідомо від кого і багато в чому завинили перед нами;
- 2) наша мораль і духовність – найвищі у світі.

Утримаємося від наведення прикладів, але зауважимо, що такі спрощені уявлення були корисними у часи тотальних загарбницьких походів, сприяючи чіткій самоідентифікації індивіда, його готовності захищати свою територію або без докорів совісті нападати на чужу. Але в сучасному світі поглибленого поділу праці та формування глобальної взаємозалежності спрощені й шовіністичні історичні уявлення стають перепорою для гармонійного розвитку суспільства, зменшують його спроможності шукати вдале поєднання власного і кращого зарубіжного досвіду. Без цього, як свідчить історія сучасності, держава приречена на програш у конкурентному змаганні з сусідами за кращий рівень життя.

Професіонали-історики, як можуть, захищають всю сферу своєї професійної діяльності від появи у ній чи конкурентів, чи просто небажаних прибульців «з інших сфер». З можливих прикладів ми обрали фрагмент про трипільську міфологію, автором якого є наш відомий історик М. Відейко [1]. У великому за обсягом тексті він вказує на світову поширеність творів про міфічне прадавнє українське минуле і причини їх успіху серед читачів. Наводить повний перелік ознак приналежності якогось твору до світу міфів і детально аналізує кілька відомих в Україні книг з трипільської міфології. Зі статті М. Відейка «Трипільська культура у сучасному міфотворенні» легко дійти висновку, що читачам необов'язково витрачати час на ознайомлення з текстами, автори яких не отримали довготривалої фахової підготовки в секторі історії давніх часів. Вони познайомляться з міфами, але не наблизяться до оволодіння правдивими знаннями.

Ми цілковито згодні з попередженнями М. Відейка, адже без належного вивчення безлічі особливостей і ознак багатьох десятків археологічних культур, які безпосередньо стосуються згаданих у нашому подальшому тексті територій Євразії, цілковито неможливо створити фаховий текст про розвиток економічних і культурних подій, наприклад, на Півдні України у ті століття, які настали після одомашнення коней.

Ризикуючи висловлюватися про дуже давні події, ми і не думали претендувати на створення статті з історичних наук, адже неспроможні виконати всі критерії, які слушно вказав М. Відейко. Ми занурились в обрану тему під тиском життєвих обставин і намагання якомога правдивіше відповідати на всі світоглядні запитання, які зустрічалися нам у безперервному спілкуванні з сучасними студентами з «покоління Z». Для цього ми обрали не недосяжну для нас за обсягом фахову літературу з історії та археології, а власну сферу знань – природничо-математичні науки (точніше – Sciences). У своїх поясненнях ми вказували нові відкриття, окремі студенти практично миттєво знаходили їх підтвердження в Інтернеті, що дуже схвально сприймала вся аудиторія.

Цю статтю ми створили зі сподіванням на те, що всі викладачі історії у середніх і вищих школах України звернуть якнайпильнішу увагу на усе більшу і більшу гору фактів і порівняно точних ізотопних та генетичних вимірів. Вже накопичений матеріал в археометрії, палеогенетиці та інших молодих науках

(увесь цей комплекс ми надалі називаємо «*нооісторією*») дає змогу набагато правдивіше відтворити історію українців та висвітлити їх величезний внесок у культуру і технології світу.

Задерикувати назву статті ми обрали свідомо, маючи наївне сподівання на те, що у читачів переможе зацікавлення, а не ефект Лачинса, що полягає в автоматичному відхиленні цілковито нової й неузгодженої з усім звичним інформації.

Спершу пояснимо використані у назві терміни. Ми пропонуємо інтегральний термін «*ноонауки*» для позначення сукупності наймолодших точних і гуманітарних наук (чи їх секторів), що переважають всі інші значно вищим рівнем «мудрості».

Саме це й підкреслюють перші три літери в назві, що логічно пов'язують наш термін з більш відомим і зрозумілим для усіх поняттям «*ноосфера*», появу якого у головах французів Е. Ле-Руа і Т. де-Шардена мимоволі інспірував на початку 1920-х років наш науковий геній В.І. Вернадський. Тоді він прочитав чимало лекцій у Сорбонні й переконливо доводив, що популяція людей, продовжуючи порушувати природні цикли важливих для підтримки життя хімічних елементів, неминуче загине разом з більшістю інших біологічних видів. Він цілком однозначно французькою мовою висловив це у статті «Автотрофність людства» і запропонував людству стати виключно мудрим і навчатись створювати собі їжу та все інше необхідне без необоротного пошкодження довкілля [25].

Ми вважаємо слово «*ноонауки*» прибульцем з майбутнього і головним засобом достатньо чіткого відтворення хоча б найзагальніших картин життя людей у другій половині ХХІ ст. Для втілення позитивного потенціалу ноонаук у життя необхідне масове використання виробничих і соціальних *ноотехнологій*, які є екологічно безпечними. Така досконалість забезпечується тим, що людина мудро скеровує природні процеси у бажаному для себе напрямі, не порушуючи цим їх нормального плину, не перетворюючи на засіб знищення спершу біосфери, а по тому – всього людства. Найбільш повний перелік 225 ноонаук, ноотехнологій і ноопроцесів (а все це – слова з майбутнього!) читачі можуть знайти у великій статті [6], що стала підставою для отримання авторського свідоцтва на «Нооглосарій-2».

Слова «людство» і «терени України» не потребують пояснень, але ми їх використовуватимемо у розширеному значенні (одразу заспокоїмо читачів тим, що другий термін не включатиме в себе Зелений клин на Далекому Сході і степовий Саскачеван у Канаді).

У статті слово «одуховлення» виконуватиме серйозні інструментальні функції і для взаємодії малих чи великих груп людей означатиме процес надання/отримання культури, моралі, технологій, духовних, наукових і світоглядних цінностей тощо.

Автори визначили для себе одразу дві мети:

1) довести, що у дуже далекому (долітописному) минулому з теренів України тривалий час відбувалося перше одуховлення тогочасного світу, що

призвело до формування сім'ї з понад 450 споріднених індоєвропейських мов, виникнення індоєвропейської культури, кількох світових монотейстичних релігій і невиразних міфів про якесь віддалене «гіперборейське минуле», які ми аналізувати не будемо;

2) з надходженням третього тисячоліття українські науковці виявили і дослідили ноотехнології і ноонауки, використання яких на практиці не тільки ліквідує небезпеку від епідемій і пандемій, а й дасть змогу людству поєднати нарощування своєї чисельності з виліковуванням пошкодженої біосфери і підвищенням якості та безпеки життя. Ці перспективні і необхідні для побудови ноосфери знання поширюються надто повільно, але вже засвідчують скромний початок другого одуховлення світу з теренів України. Цього разу – нооодуховлення.

Нашим робочим матеріалом будуть не міфи і припущення, а достатньо перевірені наукові факти, які накопичуються упродовж останніх декад унаслідок застосування для вимірювання віку, генетичного складу та інших точних характеристик археологічних знахідок досягнень фізики ізотопів і багатьох інших секторів природничих наук. Якщо археологи тільки радіють появі археометрії, палеогеноміки та інших новітніх секторів досліджень, то «справжні» історики опинилися у скрутному становищі, адже до сучасного втручання точних наук вони мали у розпорядженні надто звужену інформаційну базу, яка охоплювала лише порівняно короткий час існування писемності. Нині історики мають можливість дуже поліпшувати тексти старих статей на основі виявлених нооісторичних фактів, але вони чомусь не роблять цього. Ми навіть не знаємо, наприклад, думку істориків про наші попередні статті з викладом на основі терміну «хмара тегів» пояснення формування сім'ї індоєвропейських мов [5; 7]. Намагатимемося не зловживати використанням тексту і рисунків з цих статей, але для скорочення викладу не відмовимося від авторського терміну «*нооісторія*».

Для виконання першого завдання нам буде дуже корисним рис. 1, для створення якого ми використали багато джерел.

Основою рис. 1 є наведена на стор. 177 у книзі американського науковця Дж. Даймонда «Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами» [2] датована схема п'яти стадій поширення з Близького Сходу із зони «Родючого Півмісяця» одомашнених приблизно 10 тис. років тому зернових культур і дрібних копитних. Безперечним фактом є участь у цих процесах генетичних пращурів українців по жіночій лінії (фізичний тип міцних і витривалих «котигорошків»).

Наші пращури жили на цих пенепленах Східної Анатолії набагато раніше і «розважалися» тим, що спільно споруджували кільцеві храми-обсерваторії. Розташування одного з них позначено невеликим еліпсом і написом «Гьобеклі-Тепе» (тур. – Пузатий горб).

Є всі підстави стверджувати, що наші пращури мали велику потребу в точному календарі й побудували перший з них з орієнтацією на Сиріус (тогочасну Полярну) й потрібними геодезичними позначками. Але прецесійний рух осі добового обертання Землі призводив до переходу ролі «полярної» від однієї зорі до іншої. Обсерваторія накопичувала похибки, що примушувало наших пращурів кожні 500-600 років будувати нову. Вражає той факт, що вони не руйнували старе і навіть не використовували різьблені камені повторно. Щось є тут типово українське – глибоке пошанування до праці і спадку дідів і прадідів, що добре простежується у народній культурі аж до наших часів.

Висловимо ще кілька думок, які в сукупності заслуговують на назву «відкриття». Йдеться про те, що справжнім і найстарішим витокom прогресу людей (або «цивілізаційного поступу») були не дельти Нілу, Інду чи Хуанхе, а пенеplenні терени Східної Туреччини, лісостепової України, Південного Уралу, Північного Казахстану і т.д. Пенеплени являють собою зрізані ерозією рештки гір і візуально виглядають як невисокі горби, вкриті травами і дикими злаками.

Під чорноземом і глинами пенеплени містять багато корисних копалин – кремені, руди міді та інших металів. Мешканці дельт мали під ногами мулисті ґрунти, а для виготовлення знарядь з каменю часто змушені були шукати матеріал дуже далеко від полів і домівок.

Уточнені датування засвідчили, що першими одомашнили зернові «пенепленні» народи й передали їх тим, хто поселився у дельтах чи в долинах великих рік. На них зросли «алювіальні цивілізації» (на схемі вказано три з них – Ал-ц-1, Ал-ц-2 і Ал-ц-3) з майже негайним винайденням письма і математики. Але через очевидні причини там не винайшли колесо і гужовий транспорт, гірництво, металургію і ковальство.

Всі ці і безліч інших винаходів – плід зусиль наших пращурів та інших народів, які жили на пенепленах. Головне джерело прогресу людства – творчість *пенепленних цивілізацій* (це поняття автори пропонують іншим науковцям, які його не використовують зовсім, ототожнюючи всі цивілізації тільки з алювіальними).

Ми маємо всі підстави радіти тому, що наші віддалені пращури перебували саме на пенепленах і під тиском кліматичних змін (тоді стрімко танули гігантські північні льодовики, зростав рівень океанів, перебудовувалася атмосфера і змінювалися основні океанічні течії) та з інших причин перейшли від збирання зерен диких злаків до створення полів і маніпуляцій з поліпшенням врожайності рослин.

Відмова від майже постійного пересування і стабільні поселення зумовили зменшення інтервалів між народженням дітей, що урешті спричинило демографічно-землеробське розселення: діти створювали поля на нових землях неподалік від батьків, онуки – на істотно більшій відстані і т.д. Транспорт був відсутнім і швидке «переселення народів» було цілковито неможливим. Географічні перешкоди на півночі і півдні зумовили переважний західний напрям переселення наших пращурів.

На яскравому рис. 3 з високою точністю вказані структура глибин Чорного моря та інші його сучасні характеристики, а синьою пунктирною лінією прокреслено береги прісної водойми (Понтіди) у часи винайдення землеробства.

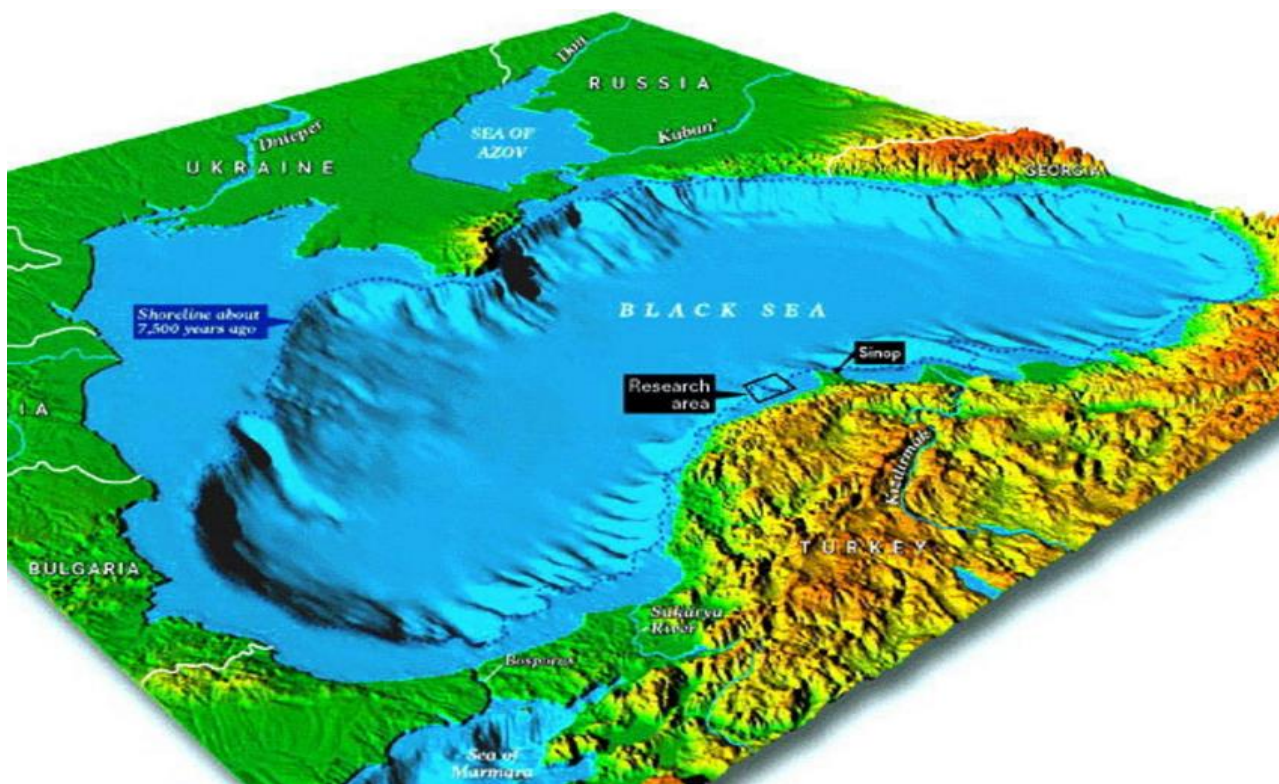

Рис. 3. Точне відтворення чаші Чорного моря з його тонким базальтовим дном, успадкованим від океану Тетіс, і широким мілководдям у північній частині

Наші пращури у русі на Захід мали справу з чималим і глибоким прісним озером, рівень якого був на 120 м. нижчим від сучасного значення. Турецькі протоки не існували, а ріки, що впадали в Понтіду з півдня, були малі і не створювали труднощів для пересування на нові землі. Урешті приблизно 8 000 років тому наші пращури обрали для поселення дельти Дунаю, Дністра і Дніпра, сформувавши на кількасот років позначену на рис. 1 алювіальну цивілізацію Ал-ц-3. Очевидно, що в багатьох аспектах вона була подібна до всіх інших тогочасних алювіальних цивілізацій.

Коли десь 7150 років тому через появу півкілометрового за шириною Босфору рівень Понтіди дуже повільно піднявся на 120 м. від проникнення солоної середземноморської води, праболгари зсунулися трохи на захід, багато хто з інших побіг в бік Атлантики по долині Дунаю, а от наші змістилися північніше від Одеси і Миколаєва в чорноземний Лісостеп, де після поєднання (переважно чоловічими генами) з *мисливцями-аріями* утворили чудову «пенепленну» цивілізацію Трипілля-1.

Доцільно акцентувати помилковість тверджень науковців Заходу, що «прорив Босфору» викликав жахливий потоп на усіх берегах Понтіди і 120-

метровий водоспад. Наші обчислення засвідчують добове підняття води щонайбільше на 5-6 сантиметрів, що все ж примушувало пращурів відступати на північ приблизно на 100 метрів. Рух був важким, хоч і полегшувався човнами і плотами. В цих умовах обов'язково замрієшся про «мега-корабель Ноя» і запропонуєш для пояснення подій теорію Великого Всеземного Потопу.

Археологи розкопали багато поселень трипільців між Карпатами і Дніпром, але все ще не провели точного датування різних ділянок віднайдених поселень-гігантів з тисячами споруд. Висловимо припущення, що цей «гігантизм» є наслідком малої тривалості «життя» будинків з дерева і глини з соломою. В умовах тогочасного «кліматичного оптимуму» років за 50–60 деревоїди (ксилофаги) підточували споруди. Трипільці їх спалювали і поруч швидко будували нове село чи хутір. За тисячу років формувалася величезна територія з багатьма тисячами решток помешкань. Землероб «від природи» є хуторянином і ніколи не погодиться жити у «протомісті», від центру якого до поля чи пасовища щодня треба долати багато кілометрів.

Зарубіжні науковці вже давно віднайшли докази того, що перше успішне одомашнення коней сталося на півдні України приблизно 6000 років тому. Сучасні генетичні виміри довели, що згадані мисливці-арії родом з Великого Алтаю і не менше з 40 000 років вдосконалювалися у полюванні на всі види рогатих і зубатих великих тварин. Палеогеноміка ще далека від досконалості, але вже накопичила досить доказів того, що на теренах Великого Алтаю у часи останнього великого зледеніння генетичні зміни місцевого населення мали наслідком появу носіїв кількох гаплогруп з особливо великим «пасіонарним» потягом до мандрів ([3; 4; 17; 18] та інші).

У ті давні часи основний північний кількакілометрової товщини льодовик (з мінімальними перервами) йшов уздовж Північного полярного кола, а на теренах Європи неодноразово вкривав північний окраєць України. Він мав філії в усіх горах (включаючи й Кіліманджаро), отже — і на Великому Алтаї. Як порівняно нещодавно виявили науковці, прилеглі до стіни з льоду екосистеми мали особливо високу біологічну продуктивність, що дуже цінували мамонти й інші великі травоядні. Очевидно, що подібні умови сприяли полюванню і, можливо, поступовому зростанню чисельності мисливців. Доведеним фактом є виникнення руху носіїв згаданих молодих гаплогруп у різних (можливих!) напрямках. Носії Q пішли на Схід і зупинилися аж на крайці Південної Америки, не бажаючи завойовувати Антарктиду. А от наші майбутні пращури з гаплогрупи R обрали рух на Захід, сподіваючись на краще життя під Сонцем після досягнення тих місцин, до воно відпочиває від денних турбот.

Ще не відділившись від Вітчизни, R зазнала подальших змін. Спершу, приблизно 22 000 років тому, виникла «наша» гаплогрупа R1a, а на 2–3 тисячоліття пізніше — гаплогрупа R1b. Її недоцільно вважати «братньою» (інтервал появи надто великий для цього твердження), але імпульс руху на Захід виявився спільним і досить довго «другі» йшли услід за «першими». Прискоривши виклад, відзначимо, що носії R1a не спокусилися степовим шляхом і пройшли трохи південніше, не покидаючи зручні для полювання

листопадні ліси. До Атлантики вони не добралися, бо на східному березі Адріатики були зупинені у русі на Захід європейськими альпійськими льодовиками і обрали гори Балкан новою домівкою на тисячі років. Є твердження, що вони створили там «державу», яка існувала чи сім, чи п'ять тисяч років [4]. Для цієї нашої статті важливіший той факт, що потепління відкрило шлях на Північ, а тому групи носіїв R1a розповсюдилися на Буковину і в ті ліси [11], на окрайці яких зустрілися з пращурами-землеробами, яких погнали на північ води усе солонішого Чорного моря.

Мисливці і землероби не мали підстав ворогувати з приводу ресурсів для щоденного життя, а в таких умовах, як стверджують закони живого світу, найбільш імовірним є об'єднання для синергетичного використання переваг. Коротко кажучи – вони сподобалися одне одному і сформували «спільну економіку» – Трипільську цивілізацію. Мисливці, щоправда, не були в захваті від вимушеної обробки чорнозему, тому міркували над способами її полегшення і прискорення. І врешті змикитили, що треба якось скооперуватися з кіньми, яких вони раніше завжди розглядали як порівняно доступну здобич.

Закони етології дають докази того, що стриножений дикий тарпан відчув зверхність арія, цілковиту відсутність у нього страху й після недовгих роздумів «уклав договір» з трипільцями. Ті міцними загорожами забезпечували табуну коней з «дітьми» спокійний відпочинок і повний нічний захист від зграй вовків, а навзаємін тварини погоджувалися на необтяжливу денну працю. Трипільці отримали потужний «біологічний двигун» з саможивленням степовими рослинами і миттєво стали цивілізаційними лідерами світу.

Поява коней, корів і волів не тільки надала трипільцям транспорт, але й зменшила привабливість рільництва. Трипільська аграрна цивілізація занепадала не через збройні напади ворогів, вона просто поступово трансформувалася унаслідок вибору нашими пращурами нових і більш ефективних засобів самозабезпечення.

У трипільські часи біля Варни вже виникла зона металургії міді (маленький значок *Сu* на рис. 1), а тому трипільці стали активно шукати руди в себе. Знайшли на Луганщині, але недостатньо. Потім розшукали на північ від Оренбурга величезне і зручне для розробки родовище Каргали на невеликій глибині під шаром глини (позначене великим *Сu*).

Відбувся перший значний поділ праці й виникла дуже велика економічна зона, яку ми пропонуємо назвати «*Велике Трипілля — ВТ*». Гірники у тисячах шахт-копанок видобували руду ([14; 15] та ін.). Породу негайно збагачували, частину руди плавили на місці в комплексних печах Аркаїму та подібних поселень, але існувала також активна торгівля на великі відстані. Гірництво наших пращурів дуже змінило поверхню землі на родовищі Каргали. На сучасному фото (рис. 4) видно рештки багатьох тисяч шахт, які мали безліч сполучень під землею.

Рис. 4. Рудне поле Каргали – сучасний вигляд

Від болгар великотрипільці могли навчитися плавити руди на вугіллі з берези, яке через пористість та інші якості дає на 200–300 °С вищу температуру, як вугілля дуба, бука чи інших «благородніших» дерев. Тому каргалинську руду могла перетворювати в метал мало не кожна родина в Аркаїмі – кільцевому поселенні трипільців, яке одночасно було поліпшеним «стоунхенджем» (зазначимо – на півдні Чернігівщини біля покинутої Безводівки наш сучасник О. Клиавка відшукав рештки великого земляного «стоунхенджу» [22]).

Очевидно, що поділ праці вкрай підвищував її ефективність. Зона з різною інтенсивністю експлуатувала мідь Південного Уралу і пенепленів Казахстану упродовж багатьох сотень років. Купці та інші розвідники регулярно прибували в зону Великого Трипілья, знайомилися з головним «секретом» виплавлення руди (використання вугілля з берези), з мимренням цього та інших важливих термінів поверталися до своїх керівників і відтворювали їх з тим більшим спотворенням, чим довше тривав шлях додому.

Саме так ми можемо пояснити той незаперечний факт, що сусідні народи спотворили слово «береза» лише злегка, а ось віддалені – все сильніше і сильніше: *brzoza* (польська мова), *bříza* (чеська), *birke* (німецька), *birch* (англійська), *betulla* (італійська), *bouleau* (французька). Ті, хто не приходив у гості у Велике Трипілья, не долучилися до сім'ї індоєвропейських мов. Тому у Фінляндії берізку називають «*koivu*», а в Басконії – *urki*.

Тут з міркувань наукової етики ми зобов'язані вказати на те, що наше слово «береза» ймовірно могло походити від болгарського «бреза» – болгар першими у себе в горах на висотах понад 800 м. відшукали гаї берізок, отримали якісне вугілля й досі у сутінках на народних святах танцюють на жарирах (саме так ми можемо пояснити «нестинарство»).

Першому з авторів було відоме словосполучення «хмара тегів», тому в січні 2017 р. пощастило запропонувати розв'язок 250-річної лінгвістичної загадки щодо походження індоєвропейських мов та особливостей спільного лексикону ([7] та ін.). Відповідь вражає несподіваною простотою: між океанами з Великого Трипілля поширювалася не розвинена «первинна мова», а «хмара великотрипільських тегів». На основі «очевидного» слова «мова» пояснити поширення сотень спільних слів на землі ворогів ми вважаємо неможливим.

Давно відомим фактом є «поява нізвідки» одразу кількох технологічно і культурно розвинених народів – шумерів, хеттів, гарамантів та інших. Ми можемо пояснити це тим, що за тривалий час існування Великого Трипілля воно зазнавало нападів. Це змусило спорудити Велику Заволзьку земляну стіну (вона вказана на рисунку 1), а всередині могли виникати конкуренційні змагання за право розпоряджатися значними багатствами.

Інтелект наших пращурів та їх культура були достеменно винятковими, тому замість внутрішньої війни на винищення слабша частина населення відділялася й здійснювала тривалу «прогулянку на Південь».

Загальновідомим, доведеним і найбільшим з таких переселень є знаменитий похід аріїв в Індію. Наше пояснення просте: 3 580 років тому відбувся мега-вибух вказаного на схемі грецького вулкану Санторін в Егейському морі. Він створив кількамісячний аналог «ядерної зими». Налякані зникненням Сонця гірники, металурги, землероби і скотарі назавжди покинули всю східну частину Великого Трипілля і перенесли з собою знання і технології на північ Індостану, в Іран (Персію) та інші місця. Ми вказали цей похід стрілкою «1». Суцільна і темніша сіра лінія охоплює зони з високим і дуже високим відсотком «слов'янських» генів з гаплогрупи R1a1a. Світліша і цятки позначають терени, де цих генів існує порівняно мало.

Колись ми вже висловлювали припущення, що поява міста Мохенджо-Даро і хараппської цивілізації (утім – як і шумерської) зумовлена культурно-технологічним впливом Великого Трипілля. Ми невимовно зраділи тому факту, що вже перше дешифрування генів мешканців Мохенджо-Даро засвідчило їх спорідненість не з найближчими західними сусідами, а з «максимально віддаленими європейцями» (Price, 2019). У цій публікації подібна спорідненість оголошена «повною загадкою». Ми пояснюємо цю розгубленість тим, що науковці Заходу (включаючи й фахівців з археометрії й палеогеноміки) переконані у двох гіпотезах:

- 1) степи і лісостепи не можуть народити жодної культури і цивілізації;
- 2) на схід від румунських Кукутенів тисячі років існували дикість і безлюддя.

Тимчасом, на основі наведених даних є підстави стверджувати, що технологічний і людський вплив Великого Трипілля став імпульсом до появи Мохенджо-Даро та інших великих міст хараппської цивілізації. Саме трипільський вплив був в основі першого значного одуховлення великих просторів Євразії між Атлантичним океаном і великими пустелями Західного Китаю.

Для повноти викладу, нам доцільно повернутися до долі носіїв гаплогрупи R1b і проаналізувати причини й наслідки виникнення у 2019 році з Західній Європі кампанії злісних звинувачень наших прашурів не в одуховленні, а в повному геноциді мало усіх «долітописних» європейських фермерів, чия «демографічна» експансія на Захід у часі і просторі так добре відтворена на Рис. 1. У заголовках і в текстах нападників називали «ямниками» (фр. – les Yamnayas [23], англ. – the Yamnaya [19]), а в більшості ілюстрованих видань обов’язково ототожнювали зону їх появи зі степами Дикого Поля.

Прикладом є стаття про «ямників» з французького журналу «Science et vie (Наука і життя)» [23]. На її початку кривавого кольору великий малюнок містить величезну стрілу, яка розпочинається з центру сучасної України й закінчується аж за Берліном. А ще далі йдуть два її продовження – на Великобританію та аж в Іспанію. В усіх подібних матеріалах наголошувалося на тому, що «ямники» дощенту винищили європейських фермерів – нащадків тих, хто винайшов землеробство на Близькому Сході і поширив його на Захід. На їх місце прийшли чоловічі гени нападників. Автори подібних статей часто вміщували карти з наведенням їх сучасного поширення. На рис. 5 наведемо українізовану схему зі статті [23].

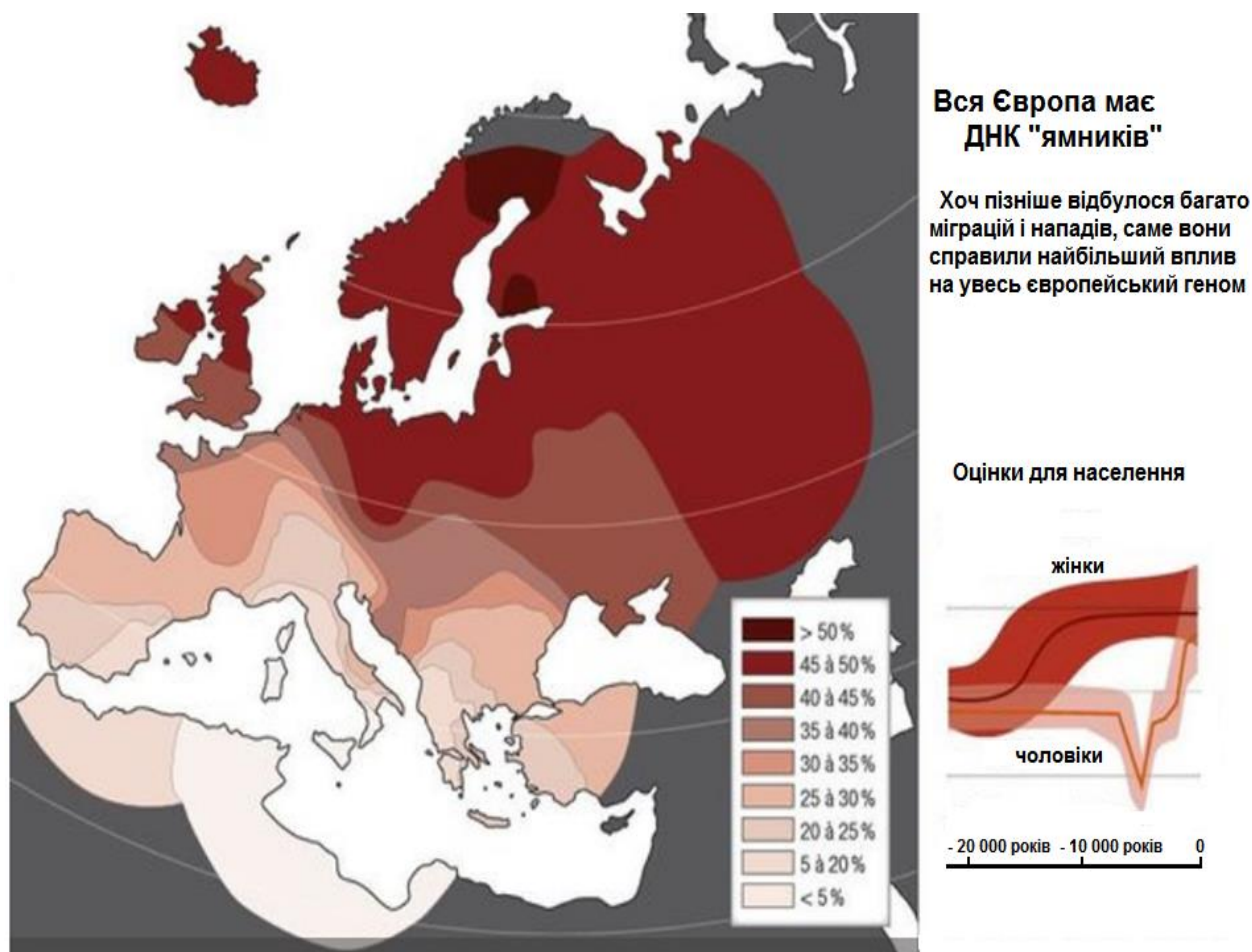

Рис. 5. Всю Європу заповнили ДНК «ямників». Мало хто з інших чоловіків зміг залишити нащадків [23]

Прошло багато місяців до того часу, як автори подібних матеріалів розпочали дрібним шрифтом в останньому абзаці своїх нових статей на теми прадавньої історії Європи вказувати, що слова «геноцид», «убивства» чи щось подібне помилкові, бо насправді не знайдено археологічних доказів тотального винищення «ямниками» єврофермерів. Очевидно, що вплив цих вибачень мінімальний. До того ж, вони не наводили правдиву інформацію.

А вона вже існує і полягає у накопиченні доказів того, що активність чоловіків з гаплогрупами R1a і R1b була вражаюче різною. Що сталося з носіями R1a аж до часу організації ними Великого Трипілля і мимовільного поширення нових технологій і слів на майбутній індоєвропейський світ, ми вже описали на основі фактів, що зазнали чимало перевірок.

Фактів про діяльність носіїв R1b накопичено менше і багато фрагментів їх історії потребують уточнення. Але основна частина вже достатньо чітка ([3] та ін.). За роки переміщення основної активності R1a по трасі Алтай – Балкани – Трипілля-1 – Велике Трипілля носії R1b по короткій паралелі дуже повільно зсунулися на Захід і опинилися у виробничому центрі Великого Трипілля. Набралися знань і нових слів та обрали собі доволі химерну траєкторію на Захід, усюди полишивши на ній достатньо помітні сліди: Південне Поволжя – Дагестан – Близький Схід – Єгипет (Тутанхамон мав гаплогрупу R1b) – Північна Африка – Марокко.

Продовжити рух на омріяний Захід носії R1b сподівалися з Піренейського півострова, але були розчаровані настільки глибоко, що, на нашу думку, різко скерували свою активність на винищення усіх осіб чоловічої статі. До цієї їхньої діяльності придатний графік змін співвідношення чоловіків і жінок на Рис. 5. Саме вони за короткий період кількох сторіч винищили усіх чоловіків-фермерів на Заході континенту і атлантичних островах. Й урешті взялися за зустрінутих ними носіїв R1a та індоєвропейської високоцивілізаційної культури.

Наслідком було те, що експансивні журналісти з грандіозним перебільшенням назвали «першою світовою війною». Насправді це було зіткнення двох хвиль чоловічих генів, яке подекуди мало форму битв між майже «арміями». Найширшу пресу отримали результати роботи археологів на північ від Берліна на місці броду через річечку біля озера Толлензе, яке й надало події свою назву ([3; 13] та ін.). Це сталося 3250 років тому і полишило по собі багато зітлілих людських решток з пробитими головами і потрощеними кістками. У пресі й наукових виданнях писали і навіть зараз описують цю подію (розкопки потроху продовжуються і кількість артефактів зростає), але знаменним фактом ми вважаємо відсутність даних про генетичні характеристики знахідок. Висловимо таке припущення: вони свідчать про агресію майбутніх західноєвропейців на слов'янський Схід, а тому викривають неприємну правду про виникнення цивілізаційної і генетичної межі по меридіану Берліна між Балтикою та Адріатикою (Рис. 1). Хто хоче визнати, що найзапеклішими європейськими «геноцидниками» були саме пращури?

Є підстави вважати недоречною схильність багатьох громадян Заходу вважати племена і народи Європейського Сходу, як мінімум, «варварами». Ми

радіємо тій обставині, що чесні західні дослідники повідомляють про справжні причини прадавнього геноциду [20], а кількість подібних публікацій поступово зростає.

Ще одним помітним недоліком більшості зарубіжних досліджень автори вважають те, що вони узагалі і навіть сьогодні не помічають будь-яких подій на території України в минулому і згадують про неї тільки в зв'язку з давньою псевдоінвазією «ямників» чи наступом орд монголів до «останнього моря (до Атлантики)». Найбільш красномовні приклади неуваги до подій на українських землях ми отримали з американського журналу «Кліодінаміка (Cliodynamics: The Journal of Quantitative History and Cultural Evolution)», який є органом не так Каліфорнійського університету, скільки дуже великої групи фахівців з кількох країн Заходу.

У перспективному проекті Seshat вони об'єднали свої сили для використання всіх можливостей сучасної математики і комп'ютерної техніки з метою «кількісного» історичного аналізу, моделювання і передбачення. Десятки науковців, відзначимо, працювали щиро і цілком продуктивно. Уже створили величезний банк даних про понад 400 різних варіантів цивілізацій, що існували упродовж останніх 10 000 років. Для їх диференціації вони використовують не тільки дати, але й велику кількість найрізноманітніших демографічних та інших показників, зокрема – поняття «соціальна складність».

Серед завдань проекту Seshat – завершення збору кількісних даних і перехід до їх комп'ютерного аналізу і зіставлення. На найближчому етапі заплановано працювати зі «зразками», а для цього обрані 30 прикладів соціумів, ранжованих за соціальною складністю – 10 простих (номери 1-10), десять проміжних (від 11 до 20) і стільки ж складних (21-30) [24]. Географічне розташування цивілізацій-зразків вказано нами на рис. 6.

Як свідчить рис. 6, на початковій стадії аналізів Seshat проігноровано все, що стосується подій на великих просторах євразійських пенеппленів і з цих територій не обрано жодне суспільство. Отже, Велике Трипілля все ще залишається невідомим світу, його інноваційний вплив не враховується, культурні та технологічні досягнення повністю ігноруються. Цікаво, що у своїх матеріалах учасники Seshat підкреслюють факт майже одночасної появи декількох держав імперського рівня «на південь від зони степів» [24]. Але ніхто не наважився вказати на те, що поштовхом до цих процесів, до появи цілих трьох найважливіших світових монотеїстичних релігій насправді виявилось формування, діяльність і розпад Великого Трипілля.

Серед інших недоліків згаданих та інших сучасних історичних аналізів ми вважаємо дивну неувагу до всього, що стосується отримання і використання міді і бронзи, адже про кераміку пишуть занадто багато, а про вплив металургії і колісного транспорту – мало і дуже рідко.

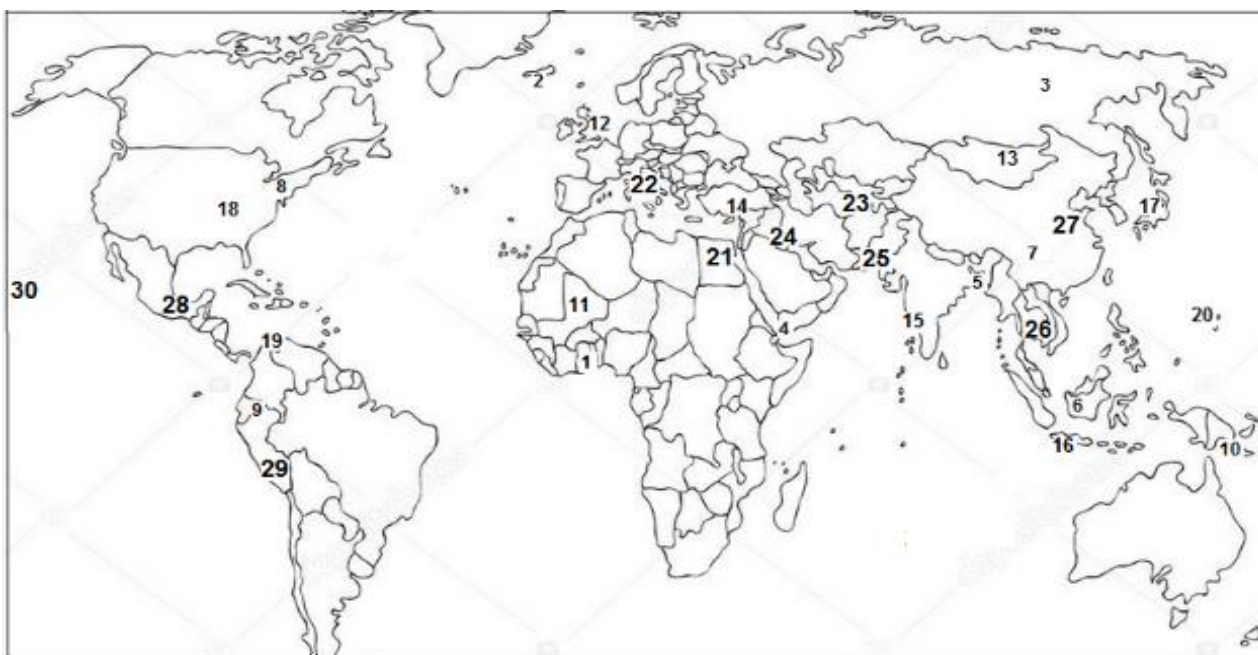

Рис. 6. Розташування обраних у рамках проекту Seshat тридцяти зразків стародавніх суспільств

Нам, на жаль, не зустрічалися наукові праці, автори яких порівнювали б технологічні можливості для прогресу народів, які вибрали для життєзабезпечення алювіальні дельти, й інших – жителів пенепленів. Чомусь не помічають, що для перших характерні замкнутість, максимальна консервативність і стагнація технологій (яскравий приклад – дельта Нілу і його нижня долина), для інших – як Велике Трипілля або територія навколо Рудних гір – характерний «вибуховий» технологічний прогрес, культурна щедрість, експансія ідей і знань.

В кінці аналізу першого одуховлення лишається визнати, що мікроскопічні ресурси сучасної України не дають змоги здійснювати тисячі ізотопних і генетичних вимірювань всього знайденого на трипільських просторах, а тому бажано хоча б відстежувати отримані в рамках нооісторії досягнення зарубіжних вчених та епістолярними й іншими способами створювати «пояснювальні» матеріали.

Вони цілковито необхідні нам для успіху в боротьбі з історичним невіглаством та злісною брехнею з боку всіх тих, хто все ще на Заході і Сході сподівається на повне зникнення українців і України. Відстояти свою незалежність і зайняти гідне нас місце в Європейському Союзі ми зможемо шляхом формування креативної та перспективної Української національної ідеї [8], надміцною історичною основою якої на наших очах стає нооісторія, а засобом руху в майбутнє — створення і використання *ноотехнологій* [9].

Нооодуховлення світу з теренів України.

Після озвучування останнього слова саме час перейти до другого одуховлення світу з українських теренів, що пов'язане з боротьбою проти наступу пандемій, наближення екологічного та усіх інших колапсів.

Скоротити пояснення наших міркувань ми можемо використанням інфографіки – рис. 7, який відтворює частину запропонованої американцем Е. Тоффлером ідеї уявляти головні кроки прогресу людства через модель трьох «цивілізаційних хвиль» – аграрної (№1), індустріальної (№2) та інформаційної (№3) [12].

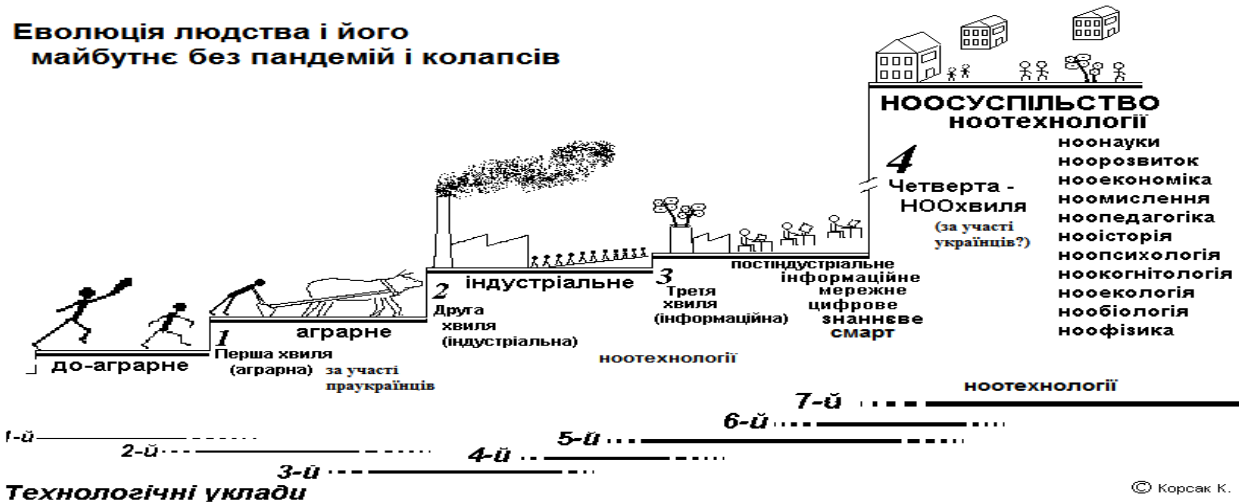

Рис. 7. Удосконалене інфографічне відтворення ідей Е. Тоффлера про прогрес людства через організацію ним трьох «цивілізаційних хвиль»

Ми значно модернізували ідею Е. Тоффлера введенням четвертої хвилі – «ноохвилі». Зауважимо, що у своїх подальших книгах американець не піднісся вище «третьої хвилі», яку вважав і найбільшою, і найперспективнішою, не помітивши, що вона не змінила засади життєзабезпечення людства і не припинила його прискорений рух до екологічного колапсу. У розвиток ідей Е. Тоффлера науковці Заходу запропонували багато можливих назв суспільства майбутнього, частину яких ми навели на рис. 7. Вони також не помітили факту появи у великому потоці нанотехнології перших двох екологічно безпечних.

Ми це зробили якраз у момент початку нового тисячоліття. Екологічно ідеальними виявилася нанофотокаталізація за участю двоокису титану (біообеззараження за рахунок світла *А чому це явище не використовують для захисних антивірусних масок?*) і отримання біологічних пластмас, що швидко розкладаються, як осіннє листя. У 2010 році їх стало вже чотири і нам пощастило запропонувати для них вдалу назву – *ноотехнології*.

Зараз цих технологій близько десяти, але вони й досі не стали головною метою науковців і технологів, адже розвинений світ захопився термінами с літерами «смарт», не помічаючи шкідливості для біосфери усіх запропонованих смарт-технологій, адже вони формують групу не ноотехнологій, а «поліпшених індустріальних». Справжні ноотехнології є мудро скерованими природними процесами, які не шкодять довкіллю, але дають змогу отримати необхідні для людей продукти. Заміна ними усіх сучасних дасть змогу людству урятуватися від екологічного колапсу, виліковувати пошкоджену біосферу і навіть помірно нарощувати свою чисельність разом з підвищеннями якості і безпеки життя.

Перша з двох останніх «обіцянок» поступово стає реальністю разом з повільним удосконаленням реплікаторів (3D-принтерів) та переведенням їх зі штучних (індустріальних) матеріалів на природні. Практично щодня науковці і технологи світу здійснюють нові досягнення у світі реплікаторів, але вони все ще перебувають на стадії 5-го технологічного укладу і тільки в окремих точках планети наближаються до 7-го укладу (до ноотехнологій). Утримаємося від посилянь – ми зможемо навести їх тільки кілька, а Інтернет – багато сотень.

Не менш важливе і те, що можна сподіватися на «безпеку життя» – захист населення від неминучих у майбутньому нових захворювань (адже Природа, як може, намагатиметься захиститись від нерозумних дій людей), що будуть незрівнянно страшнішими від сучасної коронавірусної пандемії CoViD-19.

Ідея тотального захисту очевидна – поєднання розвитку наук зі створенням матеріального інструментарію для повної матеріальної ізоляції родин чи невеликих груп людей на невеликий інтервал 2-3-4 тижнів. Склад цього «рятувального комплексу» також практично очевидний і ми не деталізуватимемо скільки він коштує зараз і яка може бути ціна через 5-10 років. Як вказано на рис. 7, прогрес ми вбачаємо не у створенні колосальних міст з повітряними шосе, а в розосередженому розселенні і використанні розумно організованих міст для університетів й інших засобів ноовиробництва, ноодосліджень, взаємодії, спілкування і соціалізації нових генерацій.

Ми помічаємо очевидний прогрес у запропонованому нами напрямі, але для великого прискорення і здешевлення цього антипандемічного ноопроєкту необхідні законодавчі кроки для максимально можливої стимуляції мільйонів науковців, технологів та інженерів світу. Час надати необхідні ресурси і закликати їх створювати тільки нові ноотехнології, не відволікаючись ні на що інше.

Скажете – це нереально? Ми ж належимо до оптимістів і сподіваємося на те, що шок від CoViD-19 матиме наслідком привернення уваги «володарів» світу» і всього населення до можливості використання ноонаук і ноотехнологій для ефективної ліквідації загроз пандемій і різноманітних колапсів. Ми радіємо тому, що все більше молодих науковців звертають увагу на нові терміни і поняття з «ноо-» й використовують їх у своїх працях. Сподіваємося, що наш «Нооглосарій-2» буде кориснішим для людства, як два останні попередження про небезпеку — заклик від багатьох тисяч біологів світу [27] і багато в чому невдалий Звіт про 50 років діяльності Римського клубу [26].

Запрошуємо найбільш стурбованих і активних читачів цієї статі приєднатися до самоорганізованого в Україні «Київського клубу АНТИКОЛАПС». Ми через публікацію колективних праць високої якості намагаємося активізувати наукову громадськість на боротьбу за світле майбутнє для наших нащадків. Перші з десятків запланованих безкоштовних і фахових праць вміщені у журналі «Вища школа» (номери 3, 4, 7 і 9 за 2019 рік). Адреса для зв'язку з Клубом — kvkorsak@gmail.com.

Література.

1. Відейко М.Ю. Трипільська культура у сучасному міфотворенні / Енциклопедія Трипільської цивілізації. Том 1. Книга перша. Київ: ЗАТ «Петроїмпекс», 2004. – С. 525 – 536.
2. Даймонд Дж. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівностей між народами. – К. : Ніка-Центр, 2009. – 488 с.
3. Клёсов А. Карта и маршруты древних миграций гаплогруппы R1b. URL: <http://pereformat.ru/2019/11/r1b-map/> (дата звернення 26.11.2019).
4. Клёсов А. К вопросу об особенностях государства, нации и идеологии в каменном веке. URL: <https://zdrager.livejournal.com/40264.html> 14-08-2013.
5. Корсак К.В., Ляшенко Л.Н. Гипотеза феномена происхождения и распространения на планете индоевропейской семьи языков // РЭЛГА. – 2017. – №3 [321] 15.03 URL: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=4921&level1=main&level2=articles>.
6. Корсак К.В., Корсак Ю.К. Нооглосарій-2 – ноонауки для майбутнього без колапсів // Вища школа. – 2019. – №2. – С. 43 – 58.
7. Корсак К.В., Ляшенко Л.М. Новітнє пояснення походження та успішності Індоевропейської мовної сім'ї // Світогляд. – 2017. – №5. – С. 21 – 27.
8. Корсак К.В. Вступ у нооісторію і нова Українська національна ідея – ХХІ // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. – Вип. 68. – С. 68 – 77 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2017_68_8.
9. Корсак К.В., Корсак Ю.К. Нооісторія і ноонауки про можливість другого українського одуховлення світу // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. – Вип. 69. – С. 112 – 119. URL: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/102113>.
10. Кульчицький Ст. Хо́да історії // Світогляд. – 2009. – №3. – С. 16 – 19.
11. Ставцев А.Е. ДНК-генеалогия о миграциях иафетитов ариев и эрбинов (исследование). URL: <https://www.chitalnya.ru/work/2682043/>.
12. Тоффлер Е. Третья волна / Переклад з англ., за ред. В. Шовкуна. – К.: Всесвіт, 2000. – 475 с.
13. Хольцхайдер Ганс (Hans Holzhaider) Археология: побоище Бронзового века. Frankfurter Allgemeine Zeitung, Германия URL: <http://inosmi.ru/science/20151118/231433136.html> (дата звернення 08.11.2015).
14. Черных Е. Н. Каргалы: Вхождение в мир металлической цивилизации. // Природа. – 1998, № 8. – С. 49 – 66.
15. Черных Е. Н., Каргалы. том V: Каргалы: феномен и парадоксы развития; Каргалы в системе металлургических провинций; Потаенная (сакральная) жизнь архаичных горняков и металлургов. – М.: Языки славянской культуры, 2007. – 200 с.
16. Alberto Cairo. The Functional Art: an Introduction to Information Graphics and Visualization. Pearson Education, Inc, New Riders, 2013.

17. Anthony, D. W. *The Horse, the Wheel, and Language: How Bronze-Age Riders From the Eurasian Steppes Shaped the Modern World* (Princeton Univ. Press, 2007).
18. Delson, E. An early dispersal of modern humans. *Nature* 571, 487-488 (2019). URL: <https://www.nature.com/articles/d41586-019-02075-9>.
19. Joe Pinkstone The most violent group of people who ever lived URL: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-6865741/The-violent-group-people-lived.html> 24-10-2019
20. Olalde, I., Brace, S., Allentoft, M. et al. The Beaker phenomenon and the genomic transformation of northwest Europe. *Nature* 555, 190-196 (2018). <https://doi.org/10.1038/nature25738>.
21. Price, M. (2019) Genome of nearly 5000-year-old woman links modern Indians to ancient civilization. Posted in: Archaeology, Asia/Pacific. doi:10.1126/science.aaz40 URL: <https://www.sciencemag.org/news/2019/09/genome-nearly-5000-year-old-woman-links-modern-indians-ancient-civilization>.
22. Tarnovski G. Пригоризонтна обсерваторія Безводовка. URL: <https://uamodna.com/articles/prygorizontna-observatoriya-bezvodovka-1/>.
23. Thomas Cavaillé-Fol Yamnayas — le peuple fantome de l'Europe. URL: <https://www.science-et-vie.com/science-et-culture/yamnayas-le-peuple-fantome-de-l-europe-51463> (дата звернення 24.10.2019).
24. Turchin, Peter et al. 2015. Seshat: The Global History Databank. *Cliodynamics* 6: 77 – 107.
25. Vernadsky W. L'autotrophie de l'humanité // *Revue générale des sciences*. 1925. No. 17/18. Pp. 495 – 502.
26. von Weizsaecker, E., Wijkman, A. *Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet*. – Springer, 2018. – 220 p.
27. World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice / William J. Ripple, Christopher Wolf, Thomas M. Newsome, Mauro Galetti, Mohammed Alamgir, Eileen Crist, Mahmoud I. Mahmoud, William F. Laurance, and 15,364 scientist signatories from 184 countries // *BioScience*. 13 November 2017 URL: <https://academic.oup.com/bioscience/advancearticle/doi/10.1093/biosci/bix125/4605229>.

Суслова Олександра
студентка 4 курсу
факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту
Запорізького національного університету
Науковий керівник – Воронкова Валентина Григорівна
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій
та управління проектами,
Інженерний інститут ЗНУ

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИМІРИ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що ефективність дослідницької роботи дослідника певною мірою залежать від того, які методи він використовує у своєму дослідженні. З цієї точки зору під методом розуміємо сукупність певних прийомів та операцій за допомогою яких можна здійснити як практичне так і теоретичне пізнання дійсності, що допоможе вирішити завдання яке ставить перед собою дослідник. В економічній теорії широко використовується термін «методологія», який означає науку про метод і шляхи досягнення істини. Похідним від поняття «метод» є методика, тобто конкретизація методу у формі інструкцій, правил, технічних прийомів, послідовності дій [4, с.58]. Також, зазначимо, що саме просування дослідника шляхом пізнання істини, результативність його діяльності вирішальною мірою залежать від того, які методи він узяв на озброєння. Якщо дослідник використовує методи які допомагають йому у дослідженні певної проблематики – це не гарантує успіху, але все ж таки збільшує шанси дослідника вийти на позитивний результат. Коли ж методи обрано помилково, то марно чекати успіху.

Досліджуючи методологію наукового дослідження, потрібно розглянути деякі поняття, а саме: методологія, метод та методика.

Методологія походить від грецьк. *methodos* – шлях дослідження чи пізнання та *logos* – вчення, тобто – це концептуальний виклад змісту, методів дослідження, мети, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси і явища [1, с. 79]. Тобто методологія це вчення про використання наукового апарату для аналізу подій і явищ суспільного життя, світоглядна установка в дослідницьких процедурах і пізнавальних діях, раціоналізація принципів прийнятого світогляду. Це логічна схема організації дій, яка визначається вибором шляхів, засобів і можливостей досягнення цілей дослідження [3, с. 132].

Для вибору методології аналізу певної наукової проблеми важливо виділити проблематику дослідження, об'єкт і предмет аналізу, конкретні напрями діяльності, що вивчаються. Для ефективного проведення наукового

дослідження потрібне осмислене застосування системного, функціонального і діяльнісного підходів. Таким чином, методологічний підхід як сукупність пізнавальних процедур означає використання методів, які забезпечать ефективне розв'язання наукової проблеми.

Щодо визначення категорії «метод», то зазначимо, що даний термін походить від грец. «metodos» і у широкому розумінні слова означає – «шлях до чого-небудь», спосіб соціальної діяльності в будь-якій її формі, а не лише і пізнавальній [2, с. 54]. Найчастіше методи використовують у теоретичних дослідженнях, а у практичній діяльності частіше використовують методики.

Термін «методика» походить від грец. metodos і в перекладі означає шлях дослідження або пізнання, тобто це – спосіб організації теоретичного і практичного освоєння дійсності, обумовлений закономірностями даного об'єкту. Методика представляє сукупність методів, правил і прийомів пізнання. Вибір методики дослідження тих або інших процесів дослідження індивідуальний, проте є загальні методологічні підходи, які частіше використовуються у наукових дослідженнях.

Вищенаведені методологічні категорії між собою взаємопов'язані, взаємообумовлені та взаємодоповнюють один одного і діють всі разом. Також, зазначимо, що методологія розробляє типологію методів. Відповідно до цього структурується саме методологічне знання. Розглядається методологія як багато поверхнева споруда, на верхніх поверхах якої розмішуються філософська методологія, далі – загальнонаукова методологія, а на найнижчих поверхах – методологія галузевих видів науки, а всі поверхи утворюють цілісний методологічний організм.

Таким чином, сучасна система методів є досить різноманітною. З метою конкретизації для більш детального розуміння наукові методи класифікують за окремими ознаками. Спеціальні методи застосовуються частіше всього в межах однієї науки. Вони використовуються з метою дослідження будь-яких конкретних явищ. Щодо загальнофілософських методів, то вони є універсальними. Такими видами методів користуються вчені на кожному етапі досліджень та пізнавального процесу.

Як відмічає В.Г. Воронкова, методи і підходи наукового дослідження повинні розглядатися в глобалізації, в умовах четвертої промислової революції (Industry 4.0) та мають на меті розкрити глибинні зміни у всіх промислових галузях. Сьогодні з'являються нові бізнес-моделі, перебудовуються системи виробництва, руйнуються усталені моделі, перебудовуються системи виробництва, споживання, транспортування і постачання. Глибока невизначеність, яка супроводжує розвиток і засвоєння нових технологій, що ми досі не знаємо, як розгортатимуться трансформації, викликані промисловою революцією.

Проте їх складний взаємозв'язок, який може розкритися завдяки синергетичному методу чи підходу, і передбачає, що усі зацікавлені сторони світової спільноти – уряди, бізнес, наука, громадянське суспільство, які мають відповідально співпрацювати, щоб краще зрозуміти рух нових тенденцій. Нам

необхідне всеосяжне бачення того, як саме технології змінять наше життя та життя майбутніх поколінь і яких зрушень зазнають економічний соціальний та гуманітарний контексти. Метод крос-культурного аналізу направлений на порівняння економічних, політичних, соціальних, культурних та освітянських чинників, а також структурних елементів цих систем в умовах їх трансформації, які свідчать про те, що технологічні зміни є настільки потужними, що роблять нашу добу і найбільш перспективною, і водночас сповненою найсильніших потенційних загроз в історії людства. Метод системного та структурного аналізу дозволяє розглянути г глобалізацію як таку, що розвивається в геометричному, а не лінійному темпі. Це наслідок багатогранності й тісної взаємопов'язаності сучасного світу, а також того, що одні технології породжують нові, ще потужніші, а глобалізація розглядається як складна дисипативна систему, яка має декілька підсистем, що постійно взаємодіють з навколишнім середовищем.

Поєднання синергетичного та системного методів дозволяє пояснити особливості глобалізації в нормальному і катастрофічному режимах і переходу до сталого розвитку. Цей фактор ґрунтується на цифровій революції й численних технологіях, що приводять до нечуваних потужних змін парадигм в економіці, бізнесі, суспільстві і в кожній людині. Економічний підхід визначає глобалізацію як інтеграцію господарювання, в контексті яких відбувається злам економічних національних кордонів і формування світової економіки. Йдеться не лише про те, «що» і «як» ми робимо, але й те, «ким» ми є. Системний метод аналізу глобалізації допомагає розглянути глобалізацію як складну самоорганізаційну систему, що складається з ряду підсистем, що виконують свої функції та характеризуються: цілісністю, структурованістю, взаємодією системи і середовища, автономністю, адаптивністю, ієрархічністю, унікальністю систем, множинністю. Кібернетичний підхід до глобалізації означає, що в ній розрізняються структурні компоненти як вхідні параметри, в основу якого входить орган управління, об'єкт і суб'єкт управління, вихідні дані, зворотний зв'язок. Оптимальне керування досягається гомеостатичною рівновагою, яка сприяє досягненню свої мети та ефективності.

Довготривалий вплив на системи передбачає цілісні трансформації різних систем як на світовому рівні, так і всередині країни, а також перетворення у компаніях.

Література.

1. Воронкова В.Г. Управління людськими ресурсами: філософські засади: навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2006. 576 с.
2. Воронкова В.Г. Методологія наукового дослідження: навчально-методичний посібник для другого (магістерського) рівня вищої освіти ЗДІА денної та заочної форм навчання в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за освітньо-професійною програмою «Публічне управління і адміністрування» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»; ЗДІА. Запоріжжя, ЗДІА, 2018. 162 с.

3. Лепський М. А. Якісні методи соціального прогнозування: методологія, методика, практика: підручник. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2016. 440 с.

4. Сергиенко Т.И. Концептуальные основы методологии научного познания // Материалы Международной научной конференции «Философские категориальные структуры в научном познании» к 90-летию академика НАН Беларуси, доктора философских наук, профессора Дмитрия Ивановича Широконова: Сборник тезисов и программа. – Республика Беларусь, г. Минск. 20 мая 2019 г., с.58.

Нікітенко Віталіна Олександрівна

кандидат філософських наук, доцент

кафедри менеджменту організацій

та управління проектами

Інженерного інституту

Запорізького національного університету

ІННОВАЦІЙНО-КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ ЯК ГОЛОВНИЙ ДРАЙВЕР СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Інноваційно-креативний потенціал особистості включає сукупність знань, досвіду, навичок, необхідних для пізнання об'єктивної конкретної реальності, в якій результуються інновації і досягнення, управлінські інновації, креативність особистості та команди для визначення механізмів цієї діяльності, а також залучення талантів, здібностей, звичок, інформації, креативної свідомості і підсвідомості, поведінських патернів, що можна визначити як складну дисипативну систему, яка повинна адаптуватися в швидкоплинному світі. Інноваційно-креативний потенціал особистості виступає як складна адаптивна система знань, досвіду та емерджентної поведінки учасників процесу, адаптивне ціле, що складається з елементів або частин цієї системи, яку слід постійно поповнювати відповідно до зміни ситуації і конкурентного середовища.

Інноваційно-креативний потенціал особистості включає функціональні вимоги організації, в якій діють суб'єкти цього процесу, артефакти, специфікації інструменти і технології, що мають необхідну здатність до взаємодії та потребують енергії для вияву своїх креативних здібностей. У будь-якому конкурентному середовищі ключем до виживання організації слугують інновації та інноваційно-креативний потенціал особистості як драйвери інноваційно-інформаційного суспільства. Креативність як критично важлива змінна у процесі створення інновацій та умова існування людини в інноваційно-інформаційному суспільстві полягає у відході від шаблонних підходів і пропонує нові відповіді на основі нових креативних підходів, що базуються на основі оригінальності, корисності, різноманіття (або за науковою назвою гетерогенності).

Інноваційно-креативний потенціал особистості як складний соціальний феномен, який слід «збирати» з окремих фрагментів і частин, щоб діяти у цьому суспільстві і бути конкурентоспроможним, сприяти стабілізації управлінської систем організації, щоб зробити її стійкішою до зовнішніх впливів та викликів. Знання є складовою частиною інноваційно-креативного потенціалу особистості і організації, що сприяють поглибленню свідчень, його емпіричних та праксеологічних моделей, систем і структур, що сприяють репрезентації концептів і смислів, абстракцій і гіпотез, просунутості інновацій. Знання як головний драйвер інноваційно-креативного потенціалу особистості базується на нових орієнтирах даного виду соціуму, вивчення зарубіжного досвіду та втілення конкретної активності суб'єкта у пізнанні глобального розвитку світу.

Без знання та інформації, без активності суб'єкта та наявності команди і відповідних інструментів неможливо створити відповідну модель інноваційно-інформаційного суспільства, а також без підтримки держави, відповідної інфраструктури та наявності фінансової бази чи венчурних капіталів. Креативні ідеї як теорії чи концепти слід перетворити у бізнес-цінності, бізнес-моделі та знайти їм застосування, експлікувавши кількісні, якісні явища і факти, щоб встановити тісний взаємозв'язок між параметрами інноваційно-інформаційної системи сучасного суспільства та освіти [1, с. 146-156]. Головною метою інноваційно-креативного потенціалу особистості як головного драйвера становлення і розвитку інноваційно-інформаційного суспільства є перехід від ідей до їх втілення, а це неможливо здійснити без креативної команди, наявності відповідного знання та генерації його у відповідній моделі втілення як нових продуктів чи послуг, щоб вони не залишилися просто артефактами. Бізнес-цінності створюються за умови, коли креативна ідея зустрічається з практичними діями зі сторони організації чи навіть держави та врешті-решт виводиться на ринок. Щоб організація чи навіть команда стали інноваційними, слід активно культивувати в організації креативність, творчість, пізнання нового, різноманіття, мотивацію, особистісні риси, необхідні для досягнення успіху.

Інноваційно-креативний потенціал особистості як складний креативний феномен включає в себе нешаблонне, критичне і проектне мислення, системне і структуроване мислення, використання рефлексій і дії свідомих і підсвідомих чинників, формування ментальних карт, конкретні дії відповідних структур, необхідних для втілення інновацій. Оригінальні й корисні результати неможливо отримати без креативності, без мотивації, без стійкості і гнучкості організації, без використання управлінських інновацій і креативного менеджменту, а для цього особистості повинні володіти базовими якостями, що дозволяють їм бути продуктивними.

Важливо знати: чи досить активно організація використовує знання, креативність, мотивацію, різноманіття, особисті якості членів команди? Чи всі з них працюють ефективно? Якщо ні, то як виправити становище? Якщо всі з необхідних умов формування інноваційно-креативного потенціалу особистості

у наявності, то чому інновації не знаходять застосування? Які необхідні для цього дії не виконуються? «Енергізація» членів команди є найпершим із компонентів формування інноваційно-креативного потенціалу організації, яка складає сумарний синергічний ефект сукупності знань і здібностей членів команди, розвитку компетенцій та належного використання кожного з вищеперерахованих компонентів системи. Для цього необхідне і керування знаннями з практичної точки зору, щоб перетворити їх на функціональні моделі та використати у практичній роботі, долаючи обмеженості та опосередковані підходи.

Модель, що включає до конвенційну креативність, конвенційну креативність та постконвенційну креативність, буде сприяти подальшому розвитку фаз креативного мислення як ефективного інструменту створення креативного середовища організації, що ефективно діє і продукує постійні інновації, є в той же час конкурентоспроможною. Обов'язок управлінців-організаторів, використовуючи наявну сукупність знань та інформації, умінь та навичок, перейти до формування постконвенційної креативності, щоб стимулювати креативність команд та створити відповідне середовища, що культивує креативність як єдине ціле від усіх учасників команди.

Таким чином, зробимо висновок, що інноваційно-креативний потенціал особистості як головний драйвер становлення і розвитку інноваційно-інформаційного суспільства базується на свободі, яка є основою креативності, свободи йти на ризик і створювати нове, долати рутинну роботу і стимулювати асоціативне мислення, виходити із зони комфорту і не боятися залишатися у зоні дискомфорту як неминучої умови, але робоча атмосфера повинна бути сформована оптимальною, щоб співробітники виявляли максимум ефективності, використовуючи різноманітні креативні методи і підходи – методика креативного рішення проблем, модель продуктивного мислення та синектика, в основі якої не тільки принципи мозкового штурму, але й широке використання порівнянь та аналогій, генерація ідей, зовнішня і внутрішня мотивація, формування командних цінностей та використання різних методик творчості, вміння працювати з нелінійними системами і самоорганізуватися з метою створення цінностей інновацій як головного драйвера становлення і розвитку інноваційно-інформаційного суспільства та організації [2, с. 133-143].

Література.

1. Nikitenko Vitalina. Conceptualization of the influence of education creative model on innovative society development in the conditions of technological revolution 4.0 and globalization (Концептуалізація впливу креативної моделі освіти на розвиток інноваційного суспільства в умовах технологічної революції 4.0 і глобалізації 4.0). Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя: ЗДІА, 2019. Вип. 76. с.146 – 156.
2. Nikitenko, V. O. The matrix of creative-innovative potential of human as a factor of formation of digital technologies, digital education and digital economy (Матриця креативно-інноваційного потенціалу людини як чинник формування

цифрових технологій, цифрової освіти та цифрової економіки). Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя: ЗДІА, 2019. Вип. 77. с.133 – 143.

Близнюк Валентин Володимирович,
аспірант 3-го року навчання
кафедри публічного управління і проєктного менеджменту
ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ЮРИСТІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Нові соціально-економічні умови в Україні ставлять на одне із перших місць у педагогічних дослідженнях питання вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх спеціалістів, конкурентоздатних на ринку праці, який на високому рівні оволодів професією під час навчання у вищому навчальному закладі та готовий до активної діяльності на шляху професійного зростання. Важливою складовою вищої освіти України виступає військова освіта. Зміни, що відбулися в освітній галузі, потребують від вищих військових навчальних закладів (далі ВВНЗ) розробки нових концептуальних підходів до реформування військово-освітньої сфери з урахуванням сучасних реалій.

Порушена наукова проблема знаходить своє відображення в державних освітніх документах, зокрема в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, де серед «...перспективних завдань вітчизняної системи освіти визначається необхідність «оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації; перехід від процесної до результативної, компетентнісної парадигми освіти» [1].

Державній програмі реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2020 року, Постанова Кабінету Міністрів України № 1410 від 15 грудня 1997 року «Про створення єдиної системи військової освіти», Наказ Міністра оборони України від 20.07.15 № 346 «Про затвердження Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах вищих закладів освіти України» визначають цілі, завдання, структуру і перспективні напрями розвитку єдиної системи військової освіти.

Основні аспекти її функціонування і розвитку конкретизовані в Концепції військової освіти в Україні, згідно з якою військова освіта є ступеневою системою безперервного навчання військових фахівців. Однією з важливих складових цієї системи є професійна підготовка майбутніх військовослужбовців.

Тому Концепція військової освіти в Україні передбачає розвиток СВО як один з пріоритетних напрямів у будівництві Збройних сил та інших військових

формувань України [2]. Одне із провідних місць у вітчизняній СВО займає БПП ВСС (табл. 1), яка забезпечує високу і постійну БМГ ЗСУ.

Таблиця 1

Освітні рівні у вітчизняній системі військової освіти

Рівні освіти	Рівні військової освіти
повна вища освіта	вища оперативно-стратегічна
	вища оперативно-тактична
	вища військово-спеціальна
базова вища освіта	вища військово-спеціальна освіта
професійно-технічна освіта	за певною спеціальністю
	професійна військова освіта
повна загальна середня освіта	за певною спеціальністю
	БПП солдат, призовна і допризовна підготовка юнаків
	БПП солдат, призовна і допризовна підготовка юнаків

БПП відбувається у ВВП. Вона спрямована на опанування ВСС військово-професійними ЗУН, на прищеплення їм високої духовності, справжніх якостей захисника Батьківщини та громадянина України, на формування у них бойової майстерності, на формування і розвиток творчої особистості українського військовослужбовця у навчально-пізнавальній діяльності, на сприяння в її самоактуалізації у військово-професійній діяльності, на вироблення у неї психічної стійкості та готовності до захисту територіальної цілісності та суверенітету Української держави.

Для обґрунтування методологічних, теоретичних і методичних основ БПП ВСС необхідно з'ясувати її реальний стан, визначити основні проблеми, тенденції та перспективу розвитку. З цією метою нами було проведено вивчення стану військового навчання ВСС в ЗСУ. Для оцінки його стану, з'ясування основних тенденцій та визначення проблем були залучені 274 військовослужбовця всіх періодів служби, які проходили військову службу на різних посадах в основних видах і родах військ.

В якості експертів для оцінки цих проблем були залучені 40 офіцерів ланки взвод-полк, які безпосередньо займаються організацією і проведенням БПП у ЗСУ. ВСС була запропонована анкета для аналізу і оцінки сучасного стану їх навчання, а офіцерам – анкета експерта для аналізу і оцінки сучасних проблем навчання ВСС ЗСУ. Зміст основних положень анкет, що опрацьовані нами для вивчення, аналізу і оцінки сучасного стану навчання ВСС, як для ВСС, так і офіцерів-експертів тотожний, тому вони достатньо легко піддаються порівняльному аналізу.

Основні якісні та кількісні характеристики ВСС та офіцерів-експертів, що взяли участь у дослідженні, представлені в таблицях 2-5.

Таблиця 2

Склад опитуваних щодо стану, тенденцій і проблем навчання ВСС

Категорії опитуваних	Загальна кількість	%	У тому числі за періодами служби:					
			першого		другого		третього	
			кількість	%	кількість	%	кількість	%
солдати і сержанти	274	87,3	135	49,6	74	26,5	65	23,9
офіцери	40	12,7						
всього	314	100	135	49,6	74	26,5	65	23,9

Таблиця 3

Характеристика опитуваних солдатів і сержантів

За віком			За освітою		
вік	кількість	%	рівень освіти	кількість	%
до 19 років	107	39,1	вища, неповна вища	11	4,0
до 20 років	96	35,0	середня спеціальне	138	50,9
20 років і більше	71	25,9	середня	99	35,5
всього	274	100,0	9 класів і менше	26	9,6
			всього	274	100,0
За видами і родами військ			За посадою		
назва виду і роду військ	кількість	%	найменування посад	кількість	%
сухопутні війська	47	17,2	старшина роти	2	0,7
війська ППО	152	55,4	заступник командира взводу	14	5,1
артилерія і ракетні війська	43	15,7	командир відділення	40	14,6
інші	32	11,7	рядовий	214	79,6
всього	274	100,0	всього	274	100,0
Рід діяльності солдатів і сержантів до призову на військову службу					
Рід діяльності	кількість	%	Рід діяльності	кількість	%
спеціаліст технічного профілю (інженер, технік)	17	6,3	учень, студент очної форми навчання	43	15,8
спеціаліст у галузі науки, культури і освіти	4	1,5	безробітний	40	14,7
службовець технічного і обслуговуючого профілю	9	3,3	підприємець	9	3,3
кваліфікований робітник	61	22,4	інші	33	11,4
різноробочий	58	21,3		274	100,0
всього					

Таблиця 4

Характеристика офіцерів-експертів

За посадою			За віком		
найменування посад	кількіс ть	%	вік	кількіс ть	%
командир військової частини	3	7,5	до 25 років	10	25,0
заступник командира військової частини	2	5,0			
заступник командира військової частини з виховної роботи	4	10,0	25-30 років	7	17,5
командир батальйону	6	15,0			
заступник командира батальйону з виховної роботи	3	7,5	30-35 років	8	20,0
заступник командира батальйону, начальник штабу	3	7,5	35-40 років	8	20,0
командир роти	6	15,0	40-45 років	7	17,5
інші	13	32,5			
всього	40	100,0	всього	40	100,0

Таблиця 5

**Джерела уявлень офіцерів-експертів про стан навчання
військовослужбовців строкової служби в ЗСУ**

Джерела уявлень офіцерів-експертів про стан навчання ВСС в ЗСУ	кількість	%
безпосередній досвід організації та проведення військового навчання	18	45,0
певні відносини до організації та проведення військового навчання за характером військової служби	19	47,5
засоби масової інформації: преса, радіо, телебачення	2	5,0
інше	1	2,5
всього	40	100,0

Отже, кількісний і якісний аналіз опитуваних ВСС та офіцерів-експертів, їх військовий досвід, обсяг охоплення дослідженнями основних видів і родів військ, їх територіальне розташування, характер, зміст і специфіка діяльності досліджуваних військових підрозділів і частин дають підставу стверджувати, що вибіркова сукупність є репрезентативною для генеральної сукупності – ЗСУ та має достатню валідність і надійність.

Література.

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, (2012 р., у тому числі щодо стратегії розвитку професійно-технічної освіти URL: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> .

2. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І.І. Бабин, Я.Я. Болюбаш, А.А. Гармаш та ін.; за ред. Д.В. Табачника і В.Г. Кременя. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.

Дубініна Оксана Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри публічного управління і проектного
менеджменту Навчально-наукового Інституту
менеджменту та психології ДЗВО «Університет
менеджменту освіти», НАПН України м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Вступ світової спільноти до епохи глобалізації та цифровізації суспільства, випереджальний розвиток інформаційних ресурсів та інформаційних систем управлінського призначення, оновлення інформаційних технологій потребують постійного розвитку модернізації освіти та управління нею.

Накопичення неструктурованої інформації, її перевантаження в установах і закладах галузі освіти спричинило появу стихійних інформаційних потоків і ресурсів, позиціонувало нагальну необхідність провадження компетентного управління процесом інформаційного забезпечення, як одним із дієвих векторів підвищення якості освітніх послуг, що є визначальним і підтверджує актуальність проблеми нашого дослідження.

За таких умов, необхідним є здійснення аналізу, систематизації та узагальнення одержаних наукових і практичних результатів з проблеми управління якістю освіти у закладі загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) крізь призму використання інформаційних технологій.

Аналіз наукової літератури дав нам можливість встановити, що більшість досліджень з проблеми організації забезпечення якості освіти у ЗЗСО здійснювалась у педагогіці з позицій школознавства та менеджменту освіти (Н. Бібік, І. Булах, Н. Губа, Н. Кеннт, В. Маслов, В. Панасюк, Т. Невілл Послтуейт, О. Савченко, Н. Селезньова, І. Дзегеленок, О. Субетто та ін.).

Питання організації моніторингу якості ЗЗСО на різних рівнях вивчали В. Беспалько, Є. Боровська, В. Попов, П. Голубков та ін.

Інформатизація управління ЗЗСО – це створення єдиного інформаційного і освітнього середовища, яке включає сукупність кадрових, технічних, програмних, телекомунікаційних і методичних засобів, що дозволяють застосовувати в освітньому і управлінському процесах нові інформаційні технології, здійснювати збір, зберігання і обробку даних системи освіти.

Основні функції інформатизації ЗЗСО (отримання, фіксації, зберігання та перетворення інформації) дозволяють забезпечити відповідні умови для реалізації програми інформатизації школи з метою задоволення інформаційних потреб управлінської команди, педагогічних працівників та учнів (потенційних споживачів освітніх послуг) [1].

За визначенням Л. Калініної «управлінська інформаційна система (УІС) – це сукупність різноманітних усебічних релевантних відомостей, даних про стан

функціонування й розвитку об'єкта управління й показників процесів у ньому, що зібрані, проаналізовані та оброблені суб'єктами управління і працівниками за допомогою обладнання, технічних і програмних засобів, розробленою або відібраною методикою та заданими алгоритмами відповідно до цілей освітньої організації» [2].

Одним із завдань управлінської інформаційної системи освітньої організації є забезпечення процесу реалізації функцій управління щодо прийняття управлінських рішень. На підставі вищесказаного ми можемо стверджувати, що наявність в ЗЗСО матеріально-технічних умов, зокрема ІКТ, дозволяє оптимізувати процес управління, інтенсифікувати його і оптимально підвищувати якість шкільної освіти. Аналіз практики управління школою засобами ІКТ дозволив здійснити оцінювання стану інформаційного забезпечення управління якістю освіти в ЗЗСО за такими коефіцієнтами: коефіцієнт інформаційного забезпечення управління ЗЗСО ($K_{зудні}$), коефіцієнт забезпечення управлінською інформацією ($K_{зуй}$), коефіцієнт забезпечення науковою інформацією ($K_{зни}$).

У процесі нашого дослідження, ми проаналізували результати опитування респондентів і визначили коефіцієнт інформаційного забезпечення управління ЗЗСО ($K_{зудні}$) за такою формулою:

$$K_{из} = \frac{\sum_{i=1}^n K_{низ}}{n}, \quad (1)$$

де ми визначаємо його як середньоарифметичну величину. Результати первинного опрацювання отриманих даних подано у табл. 1.

Дані переставлені у таблиці 1 свідчать, що найвищий середній бал оцінювання посідає директивно-нормативна інформація від органів виконавчої влади, що є за джерелами вироблення зовнішньої законодавчо-правовою інформацією імперативного характеру для всіх ієрархічних рівнів управління якістю освіти ЗЗСО. Середній показник коефіцієнта становить $K_{зудні} \approx 0,74$ та відповідає верхній межі достатнього рівня. Зокрема, це положення та інструкції МОН України (середній бал становить $\approx 1,70$), найнижчий – інформація про міжнародне співробітництво в системі освіти та забезпечення якості освіти ($\approx 0,54$).

Таблиця 1

Результати оцінювання стану забезпечення управління якістю освіти директивно-нормативною інформацією ($K_{зудні}$)

Зміст зовнішньої директивно-нормативної інформації щодо якості освіти та управління нею структурований за формами її представлення	Оцінка в балах респондентами у розрізі обл. України (360 респондентів)		
	Міста інших обл. України	Київська обл.	Середнє значення
1	2	3	4
Законодавчі нормативно-правові акти в галузі освіти	1,51	1,35	1,43

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Постанови Кабінету Міністрів України	1,60	1,38	1,49
Положення та інструкції функціонування та розвитку ЗЗСО, забезпечення рівного доступу до якісної освіти (МОН України)	1,78	1,63	1,70
Нормативно-правові документи щодо діяльності ЗЗСО та управління якістю освіти	1,60	1,53	1,56
Інструктивні листи МОН України	1,27	1,66	1,46
Інформація про міжнародне співробітництво в системі освіти та забезпечення якості освіти	0,38	0,7	0,54
Кзудн	0,67	0,68	0,675

За показниками (табл.1) можна також зробити порівняльний аналіз ступеня забезпеченості директивно-нормативною інформацією суб'єктів управління та освітнього процесу ЗЗСО Київської області та інших міст різних обл. України (м. Суми, м. Чернігова, м. Житомира, м. Києва). Як свідчать результати порівняльного аналізу даних коефіцієнтів забезпечення закладів освіти директивно-нормативною інформацією м. Києва, м. Суми, м. Чернігова, м. Житомира є дещо нижчим від Київської області, оскільки значення коефіцієнта відноситься до задовільного рівня, а також про відсутність істотних відмінностей між значеннями коефіцієнта, який становить $K_{зудн} \approx 0,67$ і $0,68$ відповідно, тобто знаходиться на нижній межі достатнього рівня.

У даній підсистемі інформації, показники якої подані в таблиці 2, найвищим балом респонденти оцінили стан забезпечення інформацією щодо змісту та організації навчальної роботи з учнями ($\approx 1,38$), а найнижчим – інформацію щодо зміцнення та модернізації навчально-матеріальної бази закладів освіти ($\approx 1,07$).

Таблиця 2

Результати оцінювання стану забезпечення організації освітнього процесу в ЗЗСО і його змісту інформацією (коефіцієнт забезпечення управлінською інформацією, $K_{зуі}$)

Зміст внутрішньої управлінської інформації	Оцінка в балах респондентами у розрізі обл. України (360 респондентів)		
	Міста інших обл. України	Київська обл.	Середнє значення
1	2	3	4
Інформація щодо змісту та організації навчально-пізнавальної роботи в ЗЗСО	1,52	1,30	1,41

Продовження табл. 2

1	2	3	4
Інформація щодо змісту та організації виховної роботи у ЗЗСО	1,49	1,39	1,44
Інформація з підвищення професійної та загальної компетентності вчителів	1,00	1,32	1,16
Інформація про методичне забезпечення освітнього процесу в ЗЗСО	1,43	0,96	1,19
Інформація про зміцнення та модернізацію навчально-матеріальної бази ЗЗСО	1,22	1,03	1,12
Кзуі	0,67	0,60	0,63

У результаті ранжування значення показник знаходиться в інтервалі значень задовільного рівня ($K_{зуі} \approx 0,56$) і нижньої межі достатнього рівня ($K_{зуі} \approx 0,56$).

Результати оцінювання стану забезпечення управління ЗЗСО науковою інформацією представлені в таблиці 3.

У масиві змісту наукової інформації (табл. 3) найвищим середнім балом ($K_{зні} \approx 1,025$) респондентами оцінено інформацію про сучасні досягнення педагогічної науки, а найнижчим ($K_{зні} \approx 0,53$) – інформацію про сучасні досягнення наук, суміжних із наукою управління, але які на сучасному етапі розвитку науки мають для практиків досить вагоме значення для поліпшення якості освіти та ефективного управління нею.

Таблиця 3

Результати оцінювання стану забезпечення управління ЗЗСО науковою інформацією (коефіцієнт забезпечення науковою інформацією, $K_{зні}$)

Зміст зовнішньої та внутрішньої наукової інформації згідно зі сферами її вироблення	Оцінка в балах респондентами у розрізі обл. України (360 респондентів)		
	Міста інших обл. України	Київська обл.	Середнє значення
1	2	3	4
Інформація про сучасні досягнення педагогічної науки	1,03	1,02	1,025
Інформація про сучасні досягнення психологічної науки	0,82	1,18	1,0

Продовження таблиці 3

1	2	3	4
Інформація про сучасні досягнення теорії управління освітою, загального та інформаційного менеджменту, загальну теорію якості, системи моніторингу якості освіти у розвинених країн світу, сутність міжнародних порівняльних досліджень якості освіти	0,96	0,86	0,91
Інформація про сучасні досягнення наук, суміжних з менеджментом – соціальну інформатику, кваліметрію, інформаціологію, філософію інформаційної цивілізації, атрибутивну та функціональну концепцію інформації	0,51	0,55	0,53
<i>Кзні</i>	0,42	0,45	0,435

Також, в межах нашого дослідження великого значення набуває вироблення зовнішньої інформації. Аналіз даних (табл. 4) анкетування респондентів щодо джерел надходження зовнішньої інформації дозволяє зробити висновки про те, що найбільшу її питому вагу становить періодична педагогічна преса.

Таблиця 4

Результати ранжирування анкетних даних щодо джерел надходження зовнішньої інформації до ЗЗСО

Джерела надходження зовнішньої інформації	Кількість респондент-тів (360)	Ранг
1	2	3
МОН України	155	3
Департамент освіти і науки обласної державної адміністрації (ОДА)	18	11
Обласна державна адміністрація (ОДА)	18	11
Районна державна адміністрація (РДА)	24	10
Виконавчі комітети	39	8
Управління освіти і науки виконавчого комітету міської ради	150	4
Обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (ОІППО)	120	5
Управління освіти (відділ) районної державної адміністрації	114	6
Районний методичний кабінет, науково-методичний центр	240	2
Періодична педагогічна преса	323	1
Педагогічна та методична література	102	7
Інституції, які функціонально пов'язані з ЗЗСО	36	9
Засоби масової інформації (ЗМІ)	15	12

Аналіз даних (табл. 4) анкетування респондентів щодо джерел надходження зовнішньої інформації дозволяє зробити висновки про те, що найбільшу її питому вагу становить періодична педагогічна преса. У ранзі інших джерел інформації вона посідає перше місце. Друге і третє місця поділили районний методичний кабінет (науково-методичний центр) та МОН України. Четверте місце щодо джерел вироблення інформації для ЗЗСО обіймає управління освіти і науки міського виконавчого комітету і це є цілком логічним, оскільки він є структурним підрозділом міського виконавчого комітету, діяльність якого цілеспрямована на реалізацію державної освітньої політики в умовах системи освіти міста та має 8 ранг, і за рангом посідає 8 місце.

Отже, для керівників ЗЗСО важливо не тільки знати зміст зовнішньої інформації, необхідної і достатньої для здійснення циклу управління якістю освіти в закладі освіти та вироблення науково обґрунтованих управлінських рішень щодо покращання якості освіти, але й джерела її надходження та вироблення, форми обліку, збереження та представлення інформації, методики обробки, можливі та педагогічно доцільні форми прийняття управлінського рішення, вміти раціонально визначити користувачів інформації та засоби її передавання чи збереження. Кожна із перерахованих вище складових процесу інформаційного забезпечення потребує вивчення її стану в практиці управління якістю освіти в ЗЗСО. З цією метою нами було розроблено низку анкет для керівників ЗЗСО і адміністративно-управлінської ланки, які є складником методики вивчення стану інформаційного забезпечення управління якістю освіти в ЗЗСО.

Проведене анкетування та опитування респондентів і визначення коефіцієнтів забезпечення управління якістю освіти різними видами внутрішньої та зовнішньої інформації дало підставу для виявлення більшою мірою низького і задовільного рівнів інформаційного забезпечення управління якістю освіти, що є адекватним реаліям сучасної практики управління.

Література.

1. Dubinina, Oksana V., Hrytsiak, Lesia D. Formation Model of Future Project Managers Information Culture, American Journal of Engineering Research (AJER), Vol. 8, Issue-2, pp-72-77, 2019 (in American)
2. L. Kalinina, «The system of information security management of a comprehensive educational institution», diss. Dr. Ped. Sciences, State University «University of Management Education», K., 2008. t.1. (manuscript). 472 s. - t.2 (annexes). 174 s. [Electronic resource]. Available at <http://disser.com.ua/content/350570.html>

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ МОДЕЛЕЙ СТРУКТУРИ ГОТОВНОСТІ ОФІЦЕРА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Результати семантичного аналізу наукової літератури дають нам зрозуміти, що в сьогоденні склалося неоднозначне розуміння структури готовності особистості до професійної діяльності. На нашу думку, це зумовлено тим, що різні науковці по-різному трактують саме поняття «готовності особистості до діяльності» її змісту і в результаті розходяться в думках щодо її структури. Однак більшість вчених відмічають, що саме специфіка професійної діяльності і є визначним аспектом в формуванні структури готовності особистості до професійної діяльності. Діяльність офіцерів Збройних Сил України, однозначно можна вважати специфічним видом діяльності, який пов'язаний з постійною загрозою для життя, величезною соціальною відповідальністю та не прогнозованістю навколишніх обставин.

Психологічною наукою опрацьована готовність до різних напрямків діяльності. Питання готовності особистості до професійної діяльності військових займалися: А. Папкін, В. Лефтеров, В. Медведєв, В. Лебедев, В. Осьодло, В. Ягупов, Є. Потапчук, Л. Дика, М. Корольчук, Н. Агаєв, Н. Сторожук, , О. Кокун, О. Сафін, О. Столяренко, О. Тімченко, О. Хміляр, С. Максименка, та багато інших. Зауважимо, що кожен з цих видатних науковців визначав компоненти структури готовності до професійної діяльності.

Мета полягає у висвітленні основних моделей структури готовності офіцерів Збройних Сил України до професійної діяльності.

В тлумачному словнику психологічних термінів «структура» визначається, як сукупність стійких зв'язків між частинами (компонентами) об'єкта, що забезпечують його цілісність [1, с. 351].

Науковцями, які вперше запропонували термін «психологічна готовність» були М. Дьяченко та Л. Кандибович. За їхнім твердженням психологічна готовність – це цілеспрямоване виявлення властивостей стану особистості, а структурними компонентами вони визначають:

- мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї й інші досить стійкі професійні мотиви);
- орієнтаційний (знання і уявлення про особливості та умови професійної діяльності, її вимоги до особистості);
- операційний (володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, навичками, уміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо);
- вольовий (самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання трудових обов'язків; оцінний – самооцінка своєї

професійної підготовленості та відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним трудовим зразкам) [2;3;4].

Вказана структура психологічної готовності, лягла в основу розвитку теорій багатьох видатних вчених.

Так наприклад, підтримуючи погляди М. Дьяченко та Л. Кандиловича про чотирьох компонентну структуру психологічної готовності, В. Ягупов розробляє свій варіант психологічної готовності військовослужбовців до якої входять наступні елементи:

- мотиваційний (прагнення подолати труднощі майбутнього бою і розуміння необхідності їх подолання, оцінка своїх можливостей щодо управління психічними станами та діями на основі раніше накопиченого досвіду);
- пізнавальний (забезпечує необхідним обсягом відповідної інформації, який потрібен для цілеспрямованої діяльності в екстремальних умовах бойової обстановки);
- емоційний (переживання почуття впевненості або сумніву у своїй готовності до подолання труднощів сучасного бою, уміння управляти своїми емоційно-вольовими процесами в екстремальних умовах);
- вольовий (забезпечує воїнам подолання труднощів сучасного бою).

Науковець наголошує, що кожен з елементів націлений на мобілізацію психіки воїна та подолання труднощів в умовах сучасного бою. [8, с. 376].

Авторський колектив О. Колесніченко, Я. Мацегора, В. Воробйова розробивши психологічну готовність Національної Гвардії України розуміють її, як систему потенціалів (здатностей) особистості, що у формі специфічного вольового акту забезпечує ефективну реалізацію поставлених завдань в несприятливих (небезпечних, напружених, стресових) умовах професійної діяльності. До структури психологічної готовності до службово-бойової діяльності в екстремальних умовах включають взаємопов'язані та взаємообумовлені компоненти:

- здатність до ефективного самотивування, в основі якої лежить мотивація обов'язку;
- здатність ефективно використовувати внутрішні ресурси організму і особистості для ефективного виконання поставлених завдань в напружених умовах, в основі якої лежить професійна витривалість;
- здатність залучати зовнішні ресурси для виконання поставлених завдань й здійснення опору стресу, в основі якої лежать професійна взаємодопомога і довіра;
- здатність виділяти у ситуації діяльності професійно важливі маркери і на їх основі враховувати наявні ресурси і здійснювати оперативне планування, розгортати набуті алгоритми професійних дій. В основі цієї здатності лежить професійна компетентність;
- здатність до самомобілізації, переводу розробленого плану дій у реальні дії, в основі якої лежить вольове зусилля [7, с. 212].

С. Мул вивчаючи психологічну готовність військовослужбовців-прикордонників до професійної діяльності виділяє три складових компоненти, котрі виступає складним структурним утворенням яке проходить тривалий період становлення, удосконалення і розвитку. До основних структурних компонентів входять:

- мотиваційний (направленість курсанта на прикордонну діяльність правоохоронної сфери, позитивне ставлення до вибраного виду діяльності);
- саморегулюючий (вміння вироблення, формулювання, сприйняття, моделювання значимих для досягнення мети професійної діяльності завдань. Вибір засобів у виконанні завдань і планування необхідних дій для досягнення намічених цілей, зіставлення запланованих заходів і кінцевого результату, готовність відповідати за прийняте рішення і свої дії);
- оцінний (зовнішня оцінка та самооцінка своєї професійної підготовки і відповідність процесу розв'язання професійних завдань вимогам охорони кордону)[6, с. 64].

В контексті дослідження формування готовності майбутніх психологів в авіаційній галузі Т. Ковальова розробила структуру до якої належать:

- особистісний компонент (емоційна складова, мотиваційна складова, ціннісна складова);
- когнітивний компонент (система знань психолога, які необхідні для роботи у будь-якій сфері та в авіаційній галузі);
- інтерактивний компонент (сформованість умінь психолога для професійної роботи в авіаційній галузі);
- рефлексивний (оцінний) компонент(здатність до оцінки своєї підготовки до професійної діяльності).

Зміст компонентів готовності зумовлює стратегію професійної поведінки майбутнього психолога, зорієнтованого на працівників авіаційної галузі [6, с. 89].

У результаті теоретичного дослідження наукової літератури виявлено многогранність поняття структури психологічної готовності до професійної діяльності. Більшість науковців розглядають її опираючись на специфіку професійної діяльності, умови та складність завдань які висувають перед спеціалістом певна професія. Кількість складових можуть варіюватися від двох до п'яти, а то і шести компонентів. Кожен з компонентів складається з певних елементів, які в сумі приводять особистість до стану психологічної діяльності. Більшість науковців поєднує думка про те, що ці елементи утворюються, формуються та розвиваються в процесі психологічної та професійної підготовки особистості. Рекомендації подальшого розвитку у вивченні даного питання ми вбачаємо в конкретизації та вивченні ступеня значущості кожного з компонентів психологічної готовності офіцерів Збройних Сил України до професійної діяльності.

Література.

1. Бродовська В. Й., Грушевський В. О., Патрик І. П. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів : словник. Київ : ВД «Професіонал», 2007. 512 с.
2. Дьяченко М. И. Психология высшей школы : учеб. пособие. 3-е изд. / перераб. и доп. М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. Минск : Университетское, 1993. 368 с.
3. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / под. ред. : М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. Минск : Изд-во БГУ, 1976. 175 с.
4. Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности в деятельности / под. ред. Л. А. Кандыбович. Минск : Изд-во БГУ, 1996. 175 с.
5. Ковальова Т. О. Формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. педагог. наук : 13.00.04 / Національний авіаційний університет. Київ, 2016. 390 с.
6. Мул С. А. Психологія готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності : рукопис : дис. ... д-ра психолог наук : 19.00.01 / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2016. 539 с.
7. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації [Текст] : монографія / за ред. О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, В. І. Воробйова та ін. Харків : Національна акад. НГУ, 2016. 335 с.
8. Ягупов В. В. Військова психологія: підручник / під ред. Василь Ягупов. Київ : Тандем, 2004. 656 с.

Iryna Silina,

dr., docent,

docent Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczenia,
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

Mariana Yemelianova

Dr., Starszy Referent ds. Współpracy z Zagranicą DNWZ UJD

PODSTAWY I STRUKTURA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO NA UKRAINIE

Z chwilą uzyskania przez Ukrainę niepodległości nowa polityka publiczna w szkolnictwie wyższym zaczęła się opierać na podstawie wdrażania ustawy „O szkolnictwie wyższym (1991 r.). Ustawa usunęła (zlikwidowała) radzieckie ideologiczne ograniczenia dla rozwoju szkolnictwa wyższego, ale zachowała scentralizowaną kontrolę nad szkolnictwem wyższym. Kluczową nowością prawa było prawo tworzenia niepaństwowych (prywatnych) uczelni wyższych. Ponadto, dla wszystkich instytucji szkolnictwa wyższego, niezależnie od formy własności ustalono jednolite wymagania: licencjonowanie, akredytacja kierunków, instytucjonalna

akredytacja instytucji. Ustawa wprowadziła trzy edukacyjne poziomy kwalifikacji szkolnictwa wyższego: młodszego specjalisty; licencjata; specjalisty/magistra. Instytucje szkolnictwa wyższego edukacji specjalnej uzyskały status wyższych uczelni, które prowadzą szkolenia młodszych specjalistów, a część z nich – także licencjatu.

W latach 1991 – 2013 r. polityka szkolnictwa wyższego na rzecz jego rozwoju funkcjonowała w ramach paradygmatu „suwerennego, racjonalnie ograniczonego państwa z minimalną uniwersytecką autonomią». Wśród nierozwiązanych problemów szkolnictwa wyższego znajduje się dysocjacja sieci instytucji, niska konkurencyjność większości z nich, powolny rozwój autonomii, brak nowoczesnych systemów wewnętrznego zapewnienia jakości, osłabienie badawczo – innowacyjnej podstawy przygotowania specjalistów, niski poziom internacjonalizacji, nieefektywność mechanizmów finansowych.

Wśród najpilniejszych zadań jest stworzenie zaawansowanych krajowych i regionalnych uniwersytetów poprzez łączenie istniejących instytucji. Liberalno – ekstensywny rozwój szkolnictwa wyższego na Ukrainie w latach 1991-2013 w końcu potwierdził potrzebę pilnej modernizacji szkolnictwa wyższego w celu radykalnego zwiększenia jego jakości i konkurencyjności w warunkach integracji europejskiej i globalizacji. Odpowiednia koncepcja reformy szkolnictwa wyższego zawarta została w nowej ustawie „O szkolnictwie wyższym” (weszła w życie w dniu 6 września 2014 r.), której głównym celem jest wysoka jakość transformacji szkolnictwa wyższego [1].

Reformy wprowadzone przez ustawę, spowodowane są wewnętrznymi potrzebami i zewnętrznymi wymogami wdrażania systemu bolońskiego. Do przyczyn wewnętrznych należą: niska jakość szkolnictwa wyższego; nieuznawanie ukraińskich dyplomów za granicą; niedopasowanie do potrzeb rynku pracy; centralizacja zarządzania wyższym wykształceniem, która generuje korupcję [2].

Walka z korupcją stała się jednym z kluczowych wymagań Rewolucji Godności (2013-2014), a wdrażanie nowego prawa jest traktowane jako jedna z udanych reform nowego rządu.

W ustawie wprowadzono podstawowe zasady i kluczowe narzędzia procesu bolońskiego, a mianowicie:

1. W kontekście globalnym została znormalizowana nowoczesna organizacja szkolnictwa wyższego z uwzględnieniem struktury jej poziomów, postawy i branż, określonych międzynarodową standaryzującą szkolnictwa wyższego (2011 r.) i międzynarodową klasyfikacją kształcenia w zakresie obszaru kształcenia i poziomu szkolenia (2013 r.). W szczególności wprowadzono pięć poziomów szkolnictwa wyższego (junior licencjat, licencjat, magister, doktor filozofii i doktor nauk); młodszy specjalista odnosi się do kształcenia zawodowego.

2. Uniwersytecką autonomię i wolność akademicką określono fundamentalnymi zasadami i uczyniono nieodłącznym atrybutem rozwoju szkolnictwa wyższego.

3. Przewidziano utworzenie krajowego systemu zapewnienia jakości szkolnictwa wyższego, który jest zgodny ze standardami i wytycznymi w zakresie

zapewnienia jakości w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego i obejmuje zewnętrzne i wewnętrzne (instytucjonalne) zapewnienie jakości, a także krajowej agencji zapewniania jakości szkolnictwa wyższego. Z aktualizacją działalności Narodowej Agencji Komisja Akredytacyjna Ukrainy powinna przekazać jej odpowiedzialność za rozwój regulacyjnych norm i realizację procesu akredytacyjnego, a także opracowanie regularnej podstawy akredytacji wyspecjalizowanym komitetom przyznawania stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego[3].

4. Tworzenie nowych standardów szkolnictwa wyższego i programów edukacyjnych oraz ich realizacja powinna odbywać się według poziomów kwalifikacji.

5. Instytucjom szkolnictwa wyższego przekazano uprawnienia do opracowywania programów edukacyjnych i wydawania własnych (prywatnych) dyplomów; państwowe dyplomy mogą być wydawane tylko dla akredytowanych programów.

6. Ustawa zróżnicowała typy i statusy instytucji szkolnictwa wyższego :

- uniwersytety, akademie, instytuty, mogą organizować studia wyższe na wszystkich poziomach, włączając najwyższy poziom;
- koledże, które w zakresie szkolnictwa wyższego mogą nadawać stopień licencjata i/lub inżyniera.

7. Ustawowo przewidziano przepisami warunki do wydzielenia z wiodących uczelni uniwersytetów, akademii instytutów, którym może przysługiwać status narodowego instytutu badawczego.

Po tym, jak nowa ustawa „O szkolnictwie wyższym” weszła w życie, akredytacje na poziomie instytucji szkolnictwa wyższego straciły oficjalny status. Ustawą „O szkolnictwie wyższym” (2014 r.) została wprowadzona nowa struktura poziomów szkolnictwa wyższego i ich zgodność z poziomami krajowej ramy kwalifikacji (NRC), a mianowicie:

- poziom początkujący - krótki cykl szkolnictwa wyższego odpowiada 5-mu poziomowi NRC;
- pierwszy licencjacki poziom odpowiada 6-mu poziomowi NRC;
- drugi magisterski poziom (odpowiada 7-mu poziomowi NRC);
- trzeci edukacyjno-naukowy poziom odpowiada 8-mu poziomowi NRC;
- poziom naukowy odpowiada 9-mu poziomowi NRC [1].

Zdobycie wykształcenia wyższego na każdym poziomie szkolnictwa wyższego zakłada pomyślne przejście odpowiedniego programu naukowego, co jest podstawą do uzyskania odpowiedniego tytułu: młodszy licencjat; licencjat; magister; doktor filozofii/doktor sztuki; doktor nauk (dr hab.).

Struktura poziomów szkolnictwa wyższego Ukrainy, ich zgodność poziomami zaawansowania Krajowej Ramy Kwalifikacji (NRC) i nadania odpowiedniego stopnia w ramach szkolnictwa wyższego są uporządkowane w tabeli 1.

Tabela 1

Struktura poziomów szkolnictwa wyższego na Ukrainie

Poziom edukacji	Poziom NRC	Stopnie szkolnictwa wyższego
poziom początkowy (krótki cykl)	5. poziom NRC	młodszy licencjat
pierwszy licencjatski poziom	6. poziom NRC	Licencjat
drugi magisterski poziom	7 poziom NRC	Magister
trzeci (edukacyjno-naukowy) poziom	8. poziom NRC	doktor filozofii/doktor sztuki
naukowy poziom	9. poziom NRC	doktor nauk

Źródło: opracowanie własne na podstawie Prawa Ukrainy od 01.07.2014 nr 1556-VII "O szkolnictwie wyższym" (ze zmianami i uzupełnieniami)

Przewidziano także miejsce dla tytuła naukowych - starszy naukowiec, docent, profesor. Poza wymienionymi poziomami kształcenia, na Ukrainie występuje także struktura branżowa szkolnictwa wyższego, która również się zmienia: w 2015 r. przejawiało się to w niektórych wykazach sektora szkolnictwa wyższego (duże – 18, szczegółowych - 48), miejsc (ponad 150) i specjalności (ponad 500), zawodów (w sensie specjalizacji, ponad 3 tys.) szkoleń.

Ostatnie w terminologii są typowe dla kształcenia zawodowego i technicznego, a pierwsze (branże, kierunki, specjalności) studiom. Naukowe stopnie były przyznawane w 27 dziedzinach nauki w około 500 naukowych specjalnościach. Obecnie według nowego prawa, poprzez łączenie i konsolidację edukacyjnego i naukowego prognozu, wprowadzono nowy wykaz dziedzin wiedzy i specjalności (zatwierdzony uchwałą Rady Ministrów Ukrainy z dnia 29 kwietnia 2015 r. nr 266), gdzie określono wykaz dziedzin wiedzy – 29 i specjalności – 122 [4].

Wspomniana organizacja branżowa przedstawiona w tabeli 2.

13 stycznia 2020 r. Prezydent Ukrainy Wołodymyr Zełenski podpisał Ustawę "O wniesieniu zmian do niektórych aktów prawnych Ukrainy odnośnie doskonalenia działalności edukacyjnej w zakresie szkolnictwa wyższego", który wprowadza punktowe zmiany w kilku ważnych kierunkach.

Wśród nich – jasne kryteria, według których będzie oceniana praca rektorów, radykalna redukcja obiektów licencjonowania działalności edukacyjnej w zakresie szkolnictwa wyższego, wprowadzenie podwójnej edukacji.

Tabela 2

Transformacja organizacji branżowej na Ukrainie

okres	ogółem nauka	dziedziny edukacji	kierunki	specjalizacje	stopnie naukowe
1	2	3	4	5	6
до 2015 r	66	150	500	3000	w 27 dziedzinach nauki, około 500 naukowych kierunków

Kontynuacja tabeli 2

1	2	3	4	5	6
2016-2018 rr.	29	-	122	-	w 29 obszarach nauki, około 110 naukowych kierunków

Źródło: opracowanie własne na podstawie. R. Krzemień i inne, Krajowy raport o stanie i perspektywach rozwoju edukacji na Ukrainie, Pedagogiczna myśl, Kijów 2016

Zgodnie z Ustawą, już od 2020 r. umowy z wybranymi w konkursach rektorami będą zawierane z jasnymi KRI i terminami ich wykonania. Jednocześnie Ustawa wprowadza listy motywacyjne dla studentów i przewiduje umów ze studentami-zakontraktowanymi, i z tymi kandydatami do edukacji, które uczą się w budżecie.

Dokument wprowadza obowiązkową akredytacji programów szkoleniowych i wyklucza pojęcie "dyplomu państwowego wzorca", oferując w zamian uniwersytety dyplomów, według własnego wzoru, zatwierdzonego przez rady naukowej.

Ustawa zwiększa również odpowiedzialność za nieprzestrzeganie akademickiej uczciwości i zakłada zastosowanie technologii ZNO do pomiaru wyników nauczania uzyskanych na poziomie licencjata, a także do oceny kandydatów szkolnictwa wyższego.

Zmiany dotkną i licencjonowania instytucji szkolnictwa wyższego, które powinno odbywać się online. Odwołane również licencje dla prawie 100 zawodów, a w zamian wprowadza licencje tzw. "regulowanych" specjalności.

Wprowadzenie nowych przepisów передбачених Ustawy Ukrainy "O szkolnictwie wyższym" w proces edukacyjny szkoły wyższej, a tym bardziej ich właściwe wykonanie zapewni realizację podstawowych zasad szkolnictwa wyższego: dostępność uzyskać wysokiej jakości edukacji każdym obywatelem, integracji systemu szkolnictwa wyższego Ukrainy w europejskiej przestrzeni i współpraca międzynarodowa, równość i niezależność uczelni w swojej działalności, zwiększenia poziomu przygotowania wykwalifikowanych pracowników z uwzględnieniem wymogów współczesności, międzynarodowe uznanie najwyższej edukacji narodowej Ukrainy.

Bibliografia.

1. Ustawa Ukrainy od 01.07.2014 nr 1556-VII "O szkolnictwie wyższym" (ze zmianami i uzupełnieniami).
2. W. Krzemień i inne, Krajowy raport o stanie i perspektywach rozwoju edukacji na Ukrainie, Pedagogiczna myśl, Kijów 2016, s. 115.
3. Narodowa strategia rozwoju oświaty na Ukrainie w latach 2012 – 2021, zatwierdzona dekretem Prezydenta 25 czerwca 2013 r.
4. Rozporządzenie Gabinetu Ministrów Ukrainy z dnia 29 kwietnia 2015 r. nr 266 "O zatwierdzeniu wykazu dziedzin wiedzy i specjalności, w których odbywa się przygotowanie kandydatów szkolnictwa wyższego" (ze zmianami i uzupełnieniami).

Fatiukha Yaroslava

Alumna of the Future Leaders Exchange program

Fatiukha Viktoriia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance,
Banking and Insurance,
Zaporizhzhia National University

THE WAYS OF SOLUTION OF THE ACTUAL PROBLEMS IN UKRAINIAN SECONDARY EDUCATION

Education is the basis of the social life and welfare of any state. Qualified specialists, an appropriate level of cultural awareness and erudition of citizens have always been the key to successful development of a country. Today, the problem of education remains a crucial problem in many countries all over the world and Ukraine is one of them. As a newly established state, Ukraine faced many difficulties on the way to prosperity, the denominator of which was the economy. For this reason, I believe that the problem of education should be considered in conjunction with the economic potential of a state, and thus find a solutions. At this stage, I am not satisfied with the system of Ukrainian education, which includes such problems:

- inadequate level of funding, respectively, lack of necessary equipment, new furniture, teaching materials, encouragement of teacher work;
- outdated teaching methodology;
- lack of motivation among students due to a bias on academic knowledge than practical use;
- lack of school autonomy, centralized management;
- lack of opportunity for students to choose a profile;
- the lack of opportunities for creative development.

The experience of studying in an American school prompted me to solutions these.

Financing of Ukrainian education is carried out in the following way: education at the school is covered by the state, in universities there is an opportunity to receive free education. According to Ukrainian legislation, at least 7% of GDP is spent on education financing. As of 2019, the GDP level for is UAH 3974,6 billion. 4.8% of the state budget expenditures (UAH 51657,6) as of 2019 (the state budget is UAH 1072891.5) was spent for education. A large proportion goes to teachers' salaries. Compared to the early years, the indicator has grown, but I consider it necessary to increase the allocation of state budget funds. This can be achieved through the initiation of a new tax, the development of the mining industry (since Ukraine is full of rich sources of mineral resources and if the active development of this industry begins, this would greatly help strengthen the state's economy) and attract foreign investors.

Financing should be directed primarily to the purchase of technical equipment, since this is an integral part of modern education. In countries such as Denmark, Sweden, Finland, Great Britain, France, and others, in the USA, the use of technology

in studies has become an important part of the educational process. This has its advantages: material mobility, access to more resources, use of the scientific and educational potential of leading universities and institutes, and the possibility of distance learning. Less use of paper materials and usage of technologies, the development of an online learning system is a big step that Ukraine should take in the coming years.

The next thing to highlight finances is a radical change in the pedagogical process. The teacher is the most important element in the learning process, as it is responsible for motivating students, their comprehensive development, mental health, development of creative thinking, unleashing the potential and cultural education. All those aspects that are absolutely ignored by Ukrainian teachers nowadays. The main objective of teaching is still considered the requirement of the highest academic knowledge of their subject and less emphasis on its practical use. I consider it necessary to completely update the approach of teaching. It is worth introducing the pedagogy of Frenet, Montessori and Waldorf. For this purpose, it is necessary to create a network of schools for training teachers new approaches of education, to reduce the number of teachers who have acquired a specialty before 1991, to conduct a strict selection of students for a specialty related to teaching, to make this profession competitive in order to attract a greater number of students.

I also consider it necessary to implement a system of the American model of school education - when in high school you are given the choice of your profile, individual scheduling of lessons. At this stage in Ukraine there is no such possibility, which, I believe, is a problem in the personal development of adolescents and their difficulties in choosing a profession.

It is necessary to create conditions in which children can be involved in various activities. In order to it create sports teams, a theater group, musical groups of different genres, a leadership club, which will include interested high school students, whose goal will be to develop and implement projects to improve the school's climate, to provide the necessary equipment for these organizations: sports equipment, musical instruments, technique; increase the salary of teachers who are leading these clubs.

An important component of the successful reform of school education is also the provision of autonomy to schools, namely allowing the departments to independently draw up a curriculum on the basis of a common one drawn up by the ministry; permission of the school administration to independently distribute the load and hours of proofreading; reduction of bureaucracy; the creation of a school body of self-government from high school and middle school students – a representative body of school democracy, which will have real power to solve important problems.

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 2-2

ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА. МОДЕЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ, МЕТОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИНАМІКИ

Керівник секції:

*Глушчевський В`ячеслав Валентинович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри ЕІТ
Інженерного інституту ЗНУ*

Глушчевський В`ячеслав Валентинович,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Пашкова Ольга Сергіївна,
начальник відділу фінансового планування та аналізу
ПАТ «Запоріжвогнетрив»,
Метрик Роман Юрійович,
аспірант кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ

МОДЕЛЮВАННЯ ВАРТОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ПОСЛУГИ «ПІД КЛЮЧ» У ВОГНЕТРИВКОМУ СЕРВІСІ ЯК УПРАВЛІНСЬКИЙ БІЗНЕС-ПРОЦЕС

ПАТ «Запоріжвогнетрив» входить у п'ятірку найбільших виробників вогнетривкої продукції країн СНД і є найбільшим з підприємств-виробників вогнетривів в Україні. ПАТ «Запоріжвогнетрив» виготовляє у широкому асортименті периклазові, периклазовохромітові, хромітопериклазові вироби, які застосовуються для футерування промислових печей. Продукція підприємства має високу якість і є конкурентною, що на краще відрізняє її за видами та асортиментом у порівнянні з вогнетривкою продукцією інших підприємств з подібним виробничим циклом.

Перспективним напрямком, який в останні роки інтенсивно розвиває ПАТ «Запоріжвогнетрив», є сервісне обслуговування, що передбачає розширення та модифікацію власних виробничих бізнес-процесів з метою надання клієнтам-замовникам комплексної виробничої ремонтної послуги з урахуванням їх специфічних потреб та з використанням вогнетривкої продукції власного виробництва. Динаміка вартості наданих комплексних послуг за останні три роки свідчить про більш ніж семиразове зростання – з 6 млн. дол. у 2017 р. до 44 млн. дол. у 2019 р. (рис. 1).

Аналіз структури наданих комплексних послуг у розрізі підприємств-замовників, поданої на рисунку 1, показує зміщення виробничого фокусу ПАТ «Запоріжвогнетрив» у бік ПАТ «Запоріжсталь» – за три роки його частка у вартості наданих ремонтних послуг зросла з 0,07% у 2017 р. до 78,10% у 2019 р. (умовні скорочення на рис. 1: ММКІ – Приватне акціонерне товариство «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча»; МК АС – Відкрите акціонерне товариство «Металургійний комбінат «Азовсталь»; ЗСТ – Публічне акціонерне товариство «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь»).

Станом на сьогодні, понад трьох четвертих від загальної вартості всіх комплексних послуг вогнетривкового сервісу ПАТ «Запоріжжвогнетрив» припадає на мартенівське виробництво ПАТ «Запоріжсталь» – це ремонти мартенівських печей. Причому, розрахунок вартості сервісної послуги базується на загальній вартості використаної для футерування печі вогнетривкої продукції (для довідки – частка вартості вогнетривів у загальній вартості комплексної ремонтної послуги складає понад 80%).

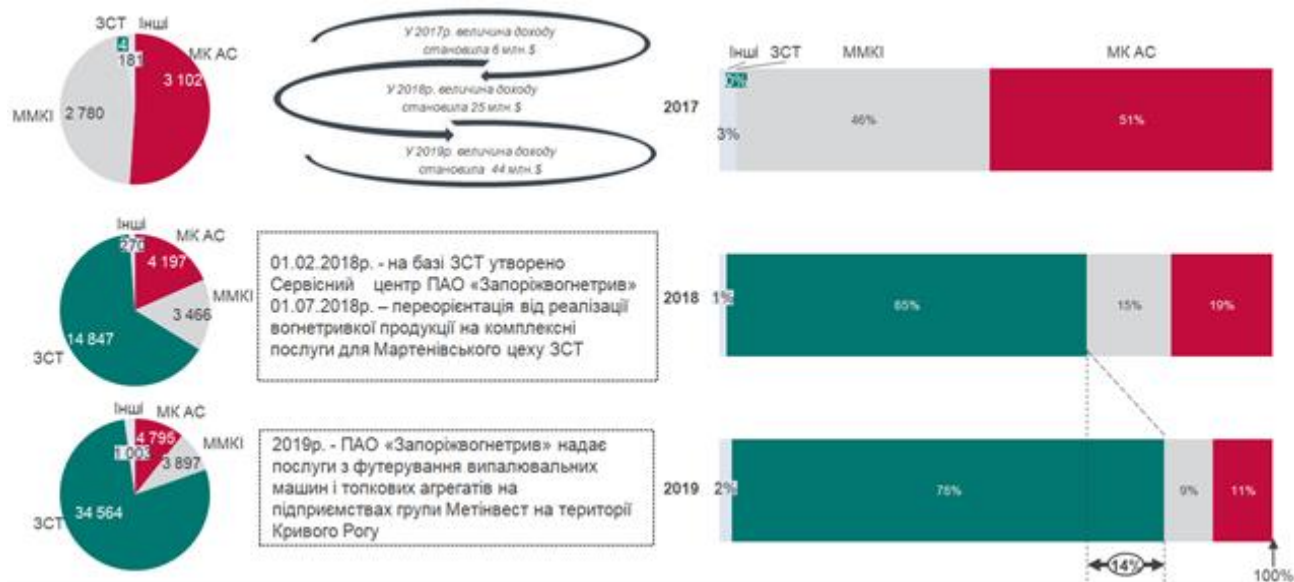

Рис. 1. Динаміка вартості наданих комплексних послуг ПАТ «Запоріжжвогнетрив» та їх структура у розрізі підприємств-замовників за період 2017-2019 рр.

Отже, зацікавленість новим напрямком діяльності, тобто сервісною кампанією, пояснюється прагненням керівництва підприємства підвищити ефективність виробничої діяльності за рахунок виконання виробничих послуг вогнетривкового сервісу власними силами на противагу простого (прямого) продажу вогнетривкої продукції третім особам – підрядникам (стороннім організаціям). Тим самим комерційна вартість сервісної послуги для кінцевого споживача-замовника, яким є ПАТ «Запоріжсталь», може бути суттєво знижена за рахунок виключення з ланцюга доданої вартості на цю послугу низки «комерційних інтересів» третіх організацій-підрядників, які за різних умов складають від 20% до 30% від виробничої собівартості цієї послуги. Таким чином, ПАТ «Запоріжжвогнетрив», впроваджуючи такий сервіс, з одного боку, розширює спектр власної діяльності, знижує певні маркетингові витрати та разом з цим нівелює частину «прихованих» постійних витрат за рахунок перенесення власного комерційного інтересу (нормативний % рентабельності) з виробництва вогнетривів (проміжна стадія) на комплексну послугу «під ключ» у вогнетривковому сервісі (завершена виробнича кампанія), а з іншого боку, отримує конкурентну перевагу перед іншими організаціями-підрядниками, які здійснюють аналогічну діяльність, за рахунок можливості адаптивного

(керованого) маневрування рівнем комерційної ціни на сервісну послугу під час проведення тендерних процедур кінцевим споживачем-замовником.

Окрім цього, величина доходу ПАТ «Запоріжвогнетрив» від надання ремонтних послуг для мартенівського виробництва прямо залежить від ефективності плавок (обсяг у тонах), які дає мартенівська піч після здійсненого ремонту й до чергового ремонту, та, як наслідок, прив'язана до вартості виплавки 1 тони готової продукції мартенівського виробництва ПАТ «Запоріжсталь» (долар на тону виплавленої сталі), тобто є «плаваючою». Ретроспективний аналіз динаміки значень показника «вартість 1 тони сталі» з помісячним кроком за минулий 2019 р. показав наявність варіації, але дуже низьку, про що свідчить відповідна розрахункова статистика:

- середня вартість тони сталі: $\bar{p}_{\text{ДСА}} = 3,972 \text{ \$}/\text{т}$ та $\bar{p}_{\text{МП}} = 9,039 \text{ \$}/\text{т}$;
- середнє квадратичне відхилення: $\sigma_{\text{ДСА}} = 0,074 \text{ \$}/\text{т}$ та $\sigma_{\text{МП}} = 0,154 \text{ \$}/\text{т}$;
- квадратичний коефіцієнт варіації: $v_{\text{ДСА}} = 1,87\%$ та $v_{\text{МП}} = 1,71\%$.

Близькість до нуля значень квадратичних коефіцієнтів варіації свідчить про однорідність статистичних даних та, як наслідок, є підставою вважати управлінський процес утворення вартості 1 тони виплавленої сталі стаціонарним і керованим у часі, принаймні за дванадцять місяців 2019 р. Це також є підставою для обґрунтованого висновку, що для забезпечення динамічної керованості цього процесу й надалі необхідно, щоб і базовий для нього процес утворення вартості комплексної послуги у вогнетривкому сервісі ПАТ «Запоріжвогнетрив» теж був стаціонарним і керованим.

Проведений нами аналіз нормативної інформації про облікові процедури формування вартості комплексної послуги у вогнетривкому сервісі ПАТ «Запоріжвогнетрив» дозволяє зробити такі висновки:

- технологія надання комплексної послуги вогнетривкового сервісу для футерування печей передбачає використання широкого асортименту вогнетривкої продукції;
- виробництво вогнетривкої продукції, яку використовують під час футерування печей, відбувається у різні періоди часу та, як наслідок, відповідні партії продукції мають різну виробничу собівартість навіть для однакових специфікацій і переносять свою вартість на ціну конкретної комплексної послуги по-різному, що створює високу складність їх об'єктивного обліку;
- закономірності процесу утворення вартості фактичних витрат зазвичай приховані, а головними причинами цього є величезне різноманіття наявної «сирої» статистичної інформації, висока технічна складність її оперативної обробки, випадковість впливу несистемних факторів тощо;
- неможливо використовувати первинні дані про виробничу собівартість виробленої вогнетривкої продукції у «чистому вигляді» для коректного застосування діючих методів і методик для проведення економічного та статистичного факторного аналізу економічних результатів діяльності.

Ці аргументи визначили необхідність приведення первинної облікової інформації щодо вартості виготовленої вогнетривкої продукції до чітко структурованого вигляду у складі вартості комплексної послуги вогнетривкового

сервісу з метою здійснення у подальшому наскрізного розрахунку її виробничої собівартості з розподілом витрат на змінні та постійні. Відсутність у діючій методиці управлінського обліку ПАТ «Запоріжвогнетрив» практики застосування наскрізного ідентифікатора первинних (елементарних) витрат з їх поділом на змінні/постійні під час динамічного списання цих витрат на вартість комплексної послуги «під ключ» через витрати майбутніх періодів є одним з ключових факторів утворення «прихованих витрат». Через їх некерованість і викривленість збиваються нормативні налаштовані параметри протікання управлінського процесу утворення вартості комплексної послуги «під ключ» у вогнетривкому сервісі ПАТ «Запоріжвогнетрив», що призводить до виходу цього процесу з режиму стаціонарності й керованості у часі.

Саме на викриття таких «прихованих витрат» із застосуванням методів економіко-статистичного аналізу та економіко-математичного моделювання й спрямоване наше дослідження «Розробка методології маржинального аналізу послуг «під ключ» у вогнетривкому сервісі», яке проводилось у межах Кейс-чемпіонату «M. Student Champ» від Metinvest (листопад 2019 р. – травень 2020 р.). Теоретичне підґрунтя отриманого рішення цієї проблеми, яке ми тут пропонуємо, висвітлювалось нами раніше у роботі [1], тому зараз повний опис цього матеріалу ми свідомо опускаємо, зазначивши стисло тільки його суть.

У роботі [1] ми розкрили лише поверхневі пласти проблеми ефективного ціноутворення «під ключ» на комплексні послуги вогнетривкого сервісу, що уможливило виявлення існуючих причинно-наслідкових зв'язків серед множини взаємопов'язаних між собою різноманітних факторів, які напряду чи опосередковано впливають на процес утворення ціни (виробничої собівартості для ПАТ «Запоріжвогнетрив») на ці послуги. Головний висновок з цього: ефективне управління витратами – один з найперспективніших напрямків з постійного вдосконалення управлінських та бізнес-процесів ПАТ «Запоріжвогнетрив», а отже, вирішення проблеми економії витрат вогнетривкого сервісу потребує розробки спеціальної методології маржинального аналізу та розбудови відповідного аналітичного інструментарію з метою зробити управлінський процес планування й контролю витрат «прозорим», «зрозумілим» та «керованим».

Маржинальний аналіз комплексної послуги у вогнетривкому сервісі – це по суті управлінський бізнес-процес, який спрямовано на пошук «вузьких місць» для виявлення резервів економії всіх видів ресурсів, що беруть участь у відповідних виробничих процесах, викриття «аномалій» (позитивних чи негативних) у структурно-функціональних зв'язках під час обліку, калькулювання витрат на різних стадіях їх проходження, трансформації й відображенні у структурі ціни на послугу, а також побудові на цьому аналітичному підґрунті системи підтримки прийняття ефективних управлінських рішень з постійного вдосконалення системи бізнес-процесів ПАТ «Запоріжвогнетрив».

Розроблена методологія маржинального факторного аналізу комплексних послуг «під ключ» у вогнетривкому сервісі містить, зокрема, комплекс моделей

для оцінювання маржинального доходу від надання цих послуг та методику побудови факторних систем з урахуванням варіативності цілей управління. До системи моделей введено спеціальне маркування витрат у розрізі змінних/постійних на тону вогнетривів різних видів та їх специфікацій, що забезпечує їх послідовну ідентифікацію на кожній зі стадій проходження вогнетривкої продукції під час реалізації комплексної послуги та, як наслідок, дозволяє позбавитись кількісних «викривлень» у розрахунках підсумкової величини загальних постійних витрат, які віднесено на виробничу собівартість конкретної комплексної послуги, тим самим підвищуючи точність розрахунку для неї маржинального доходу.

Моделні розрахунки проведено на прикладі комплексної послуги з обслуговування теплових агрегатів мартенівського виробництва ПАТ «Запоріжсталь» з використанням відповідних статистичних даних по одному ремонту мартенівської печі (завершена кампанія). Результати маржинального аналізу за чинною для ПАТ «Запоріжвогнетрив» методикою дали такі результати: величина питомих постійних витрат за виробничою собівартістю того періоду, коли надавалася ремонтна послуга, склала 1,159 \$/т виплавленої сталі; величина питомого маржинального доходу – відповідно 1,405 \$/т. Із застосуванням модельного базису за розробленою методологією наскрізного розрахунку отримано такі результати: величина питомих постійних витрат – 1,215 \$/т виплавленої сталі; величина питомого маржинального доходу – відповідно 1,461\$/т.

Логіку та аналітичні результати порівняння двох застосованих процедур розрахунку (діючої та пропонованої) схематично подано на рис. 2.

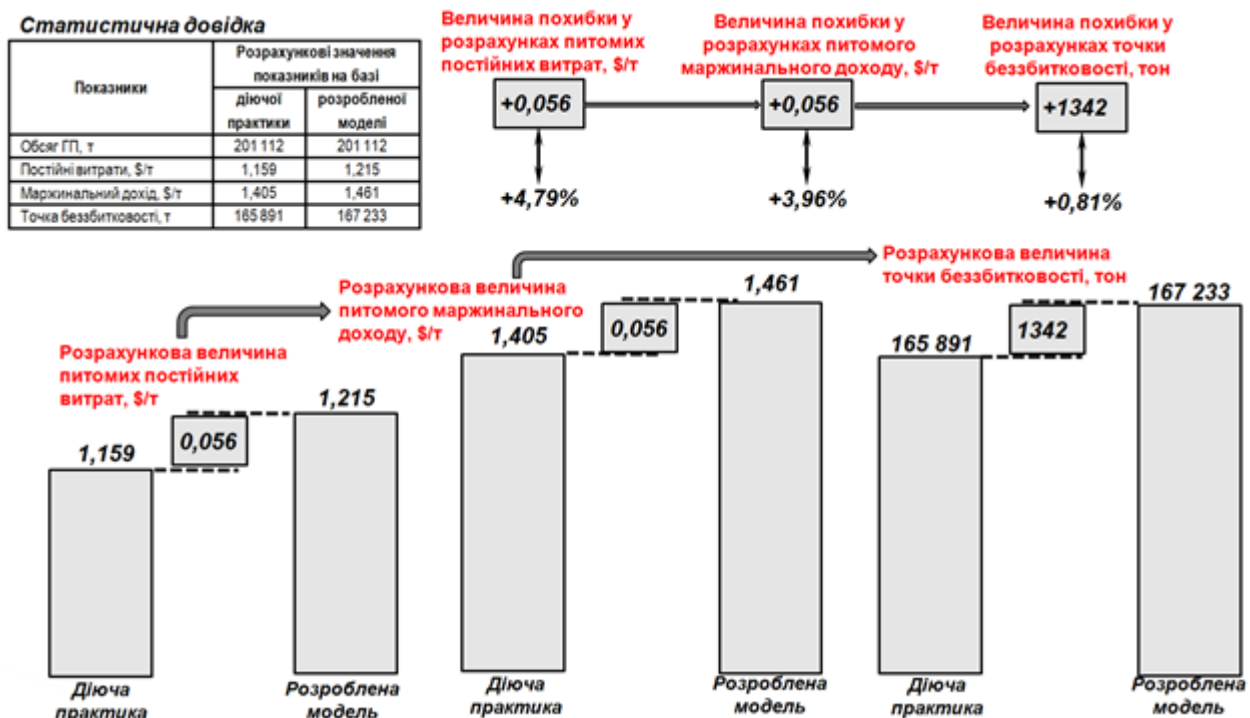

Рис. 2. Результати застосування «конкуруючих» методик маржинального аналізу комплексних послуг у вогнетривковому сервісі ПАТ «Запоріжвогнетрив»

Рисунок 2 наочно ілюструє, як застосована методика розрахунку впливає на оцінку величини постійних витрат і через відмінність у результатах розрахунку за різними методиками «викривлює» й оцінювану величину маржинального доходу. За своїм економічним змістом, маржинальний дохід – це сума покриття, тобто та частина доходу (виручки) яка компенсує (покриває) постійні витрати та формує прибуток.

Висновки:

- застосування розробленої методології в умовах вогнетривкого сервісу ПАТ «Запоріжвогнетрив» дозволяє здійснювати цілеспрямований пошук резервів зниження вартості витрат за рахунок проведення маржинального факторного аналізу на базі побудованої системи економіко-математичних моделей, що є конкурентною перевагою підприємства під час проведення тендерів щодо надання ремонтних послуг «під ключ»;
- ефективність управління доходністю комплексних послуг вогнетривкого сервісу зростає за рахунок виявлення «прихованих витрат» способом моделювання економічної доцільності мінімально необхідного обсягу виробництва (зокрема, більш точний розрахунок точки беззбитковості);
- у перспективі, розроблена методологія маржинального аналізу органічно інтегрується в архітектуру діючої ERP-системи «ІТ – Enterprise»; це дозволить вдосконалити її аналітичні ресурси, здійснити математичне розширення та підсилення блока прогностичних функцій її функціоналу;
- запропоноване вирішення проблеми має універсальний характер у тому сенсі, що може бути застосовано з відповідною модифікацією й на інші фінансово-економічні проблеми, які пов'язані з підвищенням ефективності процесів управління витратами на виробництво, зберігання, маркетинг тощо.

Ця стаття розпочинає серію публікацій, які висвітлюють науково-практичні результати студентської команди «Е-Cyber» факультету економіки та менеджменту Інженерного інституту Запорізького національного університету - учасника, фіналіста та переможця за напрямом «Економіка» у Кейс-чемпіонаті «M. Student Champ» від Metinvest зі своїм кейс-рішенням «Розробка методології маржинального аналізу послуг «під ключ» у вогнетривкому сервісі». Окрім актуальності вирішеної проблематики, яку висвітлено в цій статті, з іншими теоретичними аспектами розробленої методології та модельним інструментарієм можна ознайомитись із серії статей, які увійшли у збірку тез доповідей цієї конференції (рекомендовано знайомитися зі змістом статей у запропонованій логічній послідовності), а саме: Глушевський В.В., Більчич А. В., Карпачова К. А. «Концептуальні засади та математичні особливості розробки інструментарію маржинального аналізу вартості комплексної послуги у вогнетривкому сервісі»; Глушевський В. В., Мороз О. О., Стеценко М. К. «Система підтримки прийняття рішень щодо постійного вдосконалення бізнес-процесів ПАТ «Запоріжвогнетрив».

Література.

1. Глущевський В. В., Пашкова О. С., Метрик Р. Ю. Розробка методології маржинального аналізу послуг «під ключ» у вогнетривному сервісі. Вплив цифрової освіти на розвиток людського капіталу : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Запоріжжя, 20 – 21 лист. 2019). Запоріжжя : ЗНУ Інженерний інститут, 2019. С. 64-66. URL: http://web.znu.edu.ua/NIS//2019/mater--ali_18-12-2019.pdf. (дата звернення 10.05.2020).

Глущевський В'ячеслав Валентинович,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Більчич Аліна Вячеславівна,
Карпачова Катерина Андріївна,
ст. гр. ЕК-16-1бд факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту ЗНУ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА МАТЕМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ІНСТРУМЕНТАРІЮ МАРЖИНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ВАРТОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ПОСЛУГИ У ВОГНЕТРИВКОМУ СЕРВІСІ

Матеріал, який викладено в цій роботі, висвітлює один із результатів шестимісячного науково-практичного дослідження студентської команди «Е-Syber» факультету економіки та менеджменту Інженерного інституту Запорізького національного університету, яке проведено на тему «Розробка методології маржинального аналізу послуг «під ключ» у вогнетривкому сервісі». Команда є фіналістом Кейс-чемпіонату «M. Student Champ» від Метінвест і стала переможцем зі своїм кейс-рішенням у цьому конкурсі за напрямом «Економіка». Теоретичне підґрунтя отриманого рішення кейс-проблеми, окремий аспект якого ми тут презентуємо, висвітлено у роботі [1]. Окрім цього, з актуальністю вирішеної проблематики та розробленою методикою підтримки прийняття відповідних управлінських рішень можна ознайомитись із серії статей, які увійшли у збірку тез доповідей цієї конференції (рекомендовано знайомитися зі змістом статей у запропонованій логічній послідовності, а саме: стаття авторів Глущевський В.В., Пашкова О. С., Метрик Р. Ю. «Моделювання вартості комплексної послуги «під ключ» у вогнетривкому сервісі як управлінський бізнес-процес», потім ця стаття, а на завершення стаття авторів Глущевський В. В., Мороз О. О., Стеценко М. К. «Система підтримки прийняття рішень щодо постійного вдосконалення бізнес-процесів ПАТ «Запоріжвогнетрив».

Концептуальна ідея розробленого кейс-рішення, базується на низці сформульованих нами теоретичних гіпотез, які стали науковим підґрунтям під час розробки модельного інструментарію для проведення маржинального факторного аналізу прихованих закономірностей у тріаді «витрати-ціна-прибуток» на різних стадіях надання комплексних ремонтних послуг у

вогнетривкому сервісі з метою виявлення внутрішніх резервів щодо постійного покращення та вдосконалення показників ефективності бізнес-процесів ПАТ «Запоріжвогнетрив».

Пропонуємо розглядати послідовність процедур маржинального аналізу комплексної послуги у вогнетривкому сервісі як управлінський бізнес-процес, який назвемо умовно «Бізнес-процес маржинального аналізу» (далі – «БП МА»). Перебіг цього бізнес-процесу будемо розглядати послідовно з точки зору обліку загальної вартості вогнетривкої продукції та собівартості тони вироблених вогнетривів різних типів і специфікацій на таких основних стадіях:

Стадія I – «Виробництво вогнетривів» або їх закупівля («ВВ»).

Стадія II – «Передача вогнетривів на склад» («ВВ→С»).

Стадія III – «Зберігання вогнетривів на складі» («С»).

Стадія IV – «Передача вогнетривів у виробничу послугу» («С→ВП»).

Стадія V – «Надання комплексної виробничої послуги» («ВП»).

Введемо базові теоретичні гіпотези (далі - БТГ), які відбивають певні логіко-математичні припущення при висвітленні особливостей математичного моделювання «БП МА». Причому, поділимо умовно виділені п'ять стадій бізнес-процесу на дві групи за ознакою «часовий зріз» – стаціонарні та динамічні стадії.

Стаціонарні стадії (опис регламенту «БП МА»).

БТГ 1. Стадія I – «ВВ» передбачає планування та вибір конкретної специфікації вогнетривів для їх виробництва у період під номером « t » ($t = \overline{0, T}$) з урахуванням економічних, техніко-технологічних, ресурсних, маркетингових тощо умов, які фактично склалися на той час на ПАТ «Запоріжвогнетрив». Передбачається фіксація для i -го типу вогнетривів конкретного номера « j » його специфікації ($i = \overline{1, I}$, $j = \overline{1, J_i}$) та включення саме цієї специфікації до виробничого плану підприємства. Калькулювання вартості виробництва стандартної партії вогнетривкої продукції i -го типу j -ї специфікації здійснюється на базі чинних нормативів з урахуванням виробничої та управлінської специфіки ПАТ «Запоріжвогнетрив» та описується такою системою показників $\{V_{ij}(t)$ - фізичний обсяг запланованої партії виготовлених вогнетривів; $Z_{ij}(t)$ - їх загальна вартість; $Sob_{ij}(t)$ собівартість однієї тони вогнетривів із планової партії}.

БТГ 2. Стадія III – «С» реалізує динамічний облік на складі фізичного обсягу вогнетривкої продукції різних типів, які виготовлено у різні періоди « t » на Стадії I, а також динамічний перерахунок їх загальної та питомої вартості (собівартість тони) у розрізі окремих типів з урахуванням руху по складу (прийняття на облік та видача у виробничу послугу) – фіксується на момент « t » ($t = \overline{0, T}$), який зіставляється моменту фактичної зміни на складі обсягу вогнетривів будь-якого типу.

БТГ 3. Стадія V – «ВП» реалізує безпосередньо процес надання комплексної виробничої послуги замовнику, що передбачає використання вогнетривкої продукції різних типів для ремонту мартенівської печі (згідно технологічної карти та виробничого плану підприємства). Динамічний облік

фізичного обсягу вогнетривів різних типів, які зберігалися на складі (Стадія ІІІ) у різні періоди « t », а також розрахунок їх загальної та питомої вартостей (виробничої собівартості тони використаних вогнетривів) здійснюється зростаючим підсумком у розрізі окремих типів вогнетривів та загалом по всіх типах з урахуванням їх фактичного використання на момент « τ » ($\tau = \overline{0, T}$), який відповідає деякому календарному періоду у реальному масштабі часу \mathfrak{t} ($\mathfrak{t} = \overline{0, T}$).

Динамічні стадії (синхронізація часових баз окремих стадій «БП МА»).

БТГ 4. У межах планового періоду ведеться єдиний для всіх стадій хронометраж (синхронізація локальних часових шкал по t, \mathfrak{t}, τ) у масштабі реального часу з використанням шкали по ідентифікатору \mathfrak{t} , $\mathfrak{t} = \overline{0, T}$, який прямо зіставляється конкретному «елементарному» календарному періоду (день, тиждень, місяць, квартал тощо), а саме:

$$\left\{ \begin{array}{ll} t, & t = \overline{0, T} \\ \mathfrak{t}, & \mathfrak{t} = \overline{0, \mathcal{T}} \\ \tau, & \tau = \overline{0, \mathfrak{T}} \end{array} \right\} \leftrightarrow \{ \mathfrak{t}, \quad \mathfrak{t} = \overline{0, T} \} \leftrightarrow \left\{ \begin{array}{ll} t \leftrightarrow \mathfrak{t} \\ \mathfrak{t} \leftrightarrow \tau \\ \tau \leftrightarrow \mathfrak{t} \end{array} \right\}.$$

БТГ 5. Стадія ІІ – («ВВ→С») описує процедури обліку фізичного обсягу вогнетривів різних типів, розрахунку (або повторних розрахунків) їх загальної та питомої вартості під час передачі кожної з партій вогнетривів, які виготовлено, можливо, у різні періоди часу та які мають різні номери-ідентифікатори « t », на склад. Кожна така передача з виробництва на зберігання здійснюється у періоді з деяким номером « t ». У загальному випадку періоди виробництва вогнетривкої продукції з номером « t » та передачі її на склад « \mathfrak{t} » можуть хронологічно не співпадати за шкалою реального часу « \mathfrak{t} ». Наприклад, якщо партія вогнетривів виготовлена у деякий календарний період \mathfrak{t} (зі своїм унікальним номером за шкалою t) і передана на склад в один із наступних календарних періодів, наприклад, $(\mathfrak{t} + 1)$ (зі своїм унікальним номером за шкалою \mathfrak{t}), то числові значення « t » і « \mathfrak{t} » у момент $(\mathfrak{t} + 1)$ цієї фактичної передачі можуть як співпадати (частинний випадок), так й не співпадати (загальний випадок).

Нехай значення показників фізичного обсягу $V_i(t)$, загальної вартості $Z_i(t)$ та собівартості тони вогнетривів $Sob_i(t)$ фіксуються на момент часу t , $t = \overline{0, T}$, на основі фактичних витрат для виробництва конкретної партії вогнетривів i -го типу, $i = \overline{1, I}$ (застосовуються нормативні методики обліку та відповідних розрахунків). Значення $\{V_i(t); Z_i(t); Sob_i(t)\}$ для різних « t » і різних партій вогнетривів у загальному випадку можуть кількісно відрізнятися (однак, деякі з цих значень можуть й співпадати як частинний випадок).

Передача на склад у певний момент часу \mathfrak{t} , $\mathfrak{t} = \overline{0, \mathcal{T}}$, будь-якої партії (або декількох партій) виготовлених вогнетривів (їх облік на складі) здійснюється з урахуванням фактичних значень показників $V_i(t)$ і $Z_i(t)$, які використовують для

динамічного коригування (накопичення як підсумок) аналогічних їм за економічним змістом показників $\bar{V}_i(t)$ і $\bar{Z}_i(t)$ з урахуванням їх поточних значень на момент часу t . Ці зміни фіксуються на момент t ($t = 0, T$) в оновлених показниках $\bar{V}_i(t)$ і $\bar{Z}_i(t)$, які й використовуються у подальших обчисленнях. Показник питомої вартості тони вогнетривів i -го типу $\bar{Sob}_i(t)$ також перераховується (для цього застосовується формула середньої арифметичної зваженої) на момент часу t після кожного чергового оновлення на базі вже перерахованих значень $\bar{V}_i(t)$ і $\bar{Z}_i(t)$.

БТГ 6. Стадія IV - («С→ВП») описує процедури обліку фізичного обсягу вогнетривів різних типів, розрахунку (повторних розрахунків) їх загальної та питомої вартостей у структурі комплексної послуги під номером « l », $l = 1, L$, після їх передачі у виробництво у деякий момент часу « τ » ($\tau = 0, T$) для виконання l -ї виробничої послуги. Числові значення « t » и « τ » у момент фактичної передачі у виробництво можуть як співпадати (частинний випадок), так і не співпадати (загальний випадок).

Нехай передача вогнетривів i -го типу зі складу у l -ту виробничу послугу здійснюється в обсязі $\hat{V}_i^l(\tau)$ та обліковується у момент передачі τ за їх фактичною вартістю $\hat{Z}_i^l(\tau)$ (питомою вартістю $\widehat{Sob}_i^l(\tau)$), за якою їх було обліковано на цей момент часу на складі, тобто у момент часу t , коли востаннє здійснювалося їх переоцінювання на складі ($\widehat{Sob}_i^l(\tau) = \bar{Sob}_i(t)$; t передує τ календарно за шкалою реального часу t ; $\hat{Z}_i^l(\tau) = [\hat{V}_i^l(\tau) \cdot \widehat{Sob}_i^l(\tau)]$).

Примітка. У момент τ ($\tau = 0, T$) після кожної такої передачі вогнетривів зі складу у будь-яку виробничу послугу слід проводити динамічне коригування показників $\bar{V}_i(t)$ і $\bar{Z}_i(t)$ способом зменшення їх значень відповідно на величини $\hat{V}_i^l(\tau)$ и $\hat{Z}_i^l(\tau)$ за допомогою процедури, яка є аналогічною тій, що описано у БТГ 5 для поповнення запасів вогнетривів на складі (тільки у зворотному порядку - зменшення запасів на складі). Значення $\bar{Sob}_i(t)$ залишається без змін.

Динамічне накопичення (як арифметична сума) значень показників фактично використаних вогнетривів i -го типу у натуральному та вартісному вираженнях (відповідно $V_i^l(t)$ и $z_i^l(t)$) здійснюється у хронологічні моменти часу t , $t = 0, T$, з урахуванням їх поточних значень за попередній період $(t-1)$ та оновлених значень $\hat{V}_i^l(t)$ и $\hat{Z}_i^l(t)$ для l -ї виробничої послуги у поточному календарному періоді t . Зроблені коригування фіксуються на момент t в оновлених показниках $V_i^l(t)$ и $z_i^l(t)$, які використовують у подальших розрахунках для l -ї виробничої послуги. Показник питомої вартості

тони вогнетривів i -го типу $\widehat{Sob}_i^l(\tau)$ також перераховується на момент τ після кожного оновлення з використанням вже перерахованих значень $V_i^l(\tau)$ и $z_i^l(\tau)$.

Для $\tau = T$ значення показників $\{V_i^l(T); z_i^l(T); \widehat{Sob}_i^l(T)\}$ відповідатимуть ситуації, коли l -та виробнича послуга повністю виконана у розрізі i -го типу вогнетривів. Загальну вартість z^l використаних при виконанні l -ї послуги вогнетривів всіх типів (згідно з затвердженою технологічною схемою) отримують способом простого підсумку показників z_i^l по індексу « i ».

Таким чином, маржинальний аналіз вартості комплексної послуги у вогнетривковому сервісі ПАТ «Запоріжжвогнетрив» здійснюється у розрізі окремих типів вогнетривкової продукції у контрольних точках - на «стиках» суміжних Стадій «БП МА» у моменти часу t , t , τ и τ . При послідовному проходженні через ці контрольні точки змінюються значення ключових показників, які входять у комплекс економіко-математичних моделей, утворюють цільові факторні системи та застосовуються у розрахункових схемах маржинального факторного аналізу. Схематично ці факторні системи та їх трансформації подано таким логічним ланцюжком:

$$\begin{aligned} \{V_{ij}(t); Z_{ij}(t); Sob_{ij}(t)\} &\rightarrow \{V_i(t); Z_i(t); Sob_i(t)\} \rightarrow \{\bar{V}_i(t); \bar{Z}_i(t); \bar{Sob}_i(t)\} \rightarrow \\ &\rightarrow \{\hat{V}_i^l(\tau); \hat{Z}_i^l(\tau); \widehat{Sob}_i^l(\tau)\} \xrightarrow{\sum_{i=1}^I} \{V_i^l(\tau); z_i^l(\tau); \widehat{Sob}_i^l(\tau)\} \xrightarrow{\sum_{i=1}^I} z^l. \end{aligned}$$

На теоретичному підґрунті сформульованих гіпотез БГТ 1-БГТ 6 побудовано математичний інструментарій маржинального аналізу вартості комплексної послуги у вогнетривковому сервісі, а також розроблено на цій методологічній базі структурно-функціональну схему системи підтримки прийняття ефективних управлінських рішень щодо постійного покращення та вдосконалення системи бізнес-процесів ПАТ «Запоріжжвогнетрив».

Література.

1. Глушечський В. В., Пашкова О. С., Метрик Р. Ю. Розробка методології маржинального аналізу послуг «під ключ» у вогнетривковому сервісі. *Вплив цифрової освіти на розвиток людського капіталу*: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Запоріжжя, 20-21 лист. 2019). Запоріжжя: ЗНУ Інженерний інститут, 2019. С. 64-66. URL: http://web.znu.edu.ua/NIS//2019/mater--ali_18-12-2019.pdf. (дата звернення 10.05.2020).

Глуцевський В`ячеслав Валентинович,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Мороз Олександр Олександрович,
ст. гр. ЕК-17-1бд,
Стеценко Максим Костянтинович,
ст. гр. ЕК-16-1бд
факультет економіки та менеджменту Інженерного інституту ЗНУ

СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО ПОСТІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПАТ «ЗАПОРІЖВОГНЕТРИВ»

Ця стаття завершує серію публікацій-доповідей на цій конференції, що висвітлюють окремі науково-практичні результати студентської команди «Е-Cyber» факультету економіки та менеджменту Інженерного інституту Запорізького національного університету, яка взяла участь у Кейс-чемпіонаті «M. Student Champ» від Метінвест, стала його фіналістом і переможцем за напрямом «Економіка» зі своїм кейс-рішенням «Розробка методології маржинального аналізу послуг «під ключ» у вогнетривкому сервісі». З актуальністю вирішеної проблематики додатково можна ознайомитися з роботи [1]; обґрунтування практичної значущості отриманого рішення кейс-проблеми, результати числових модельних розрахунків на базі запропонованої методології маржинального аналізу та фінальні висновки висвітлено у статті авторів Глуцевський В.В., Пашкова О. С., Метрик Р. Ю. «Моделювання вартості комплексної послуги «під ключ» у вогнетривкому сервісі як управлінський бізнес-процес»; концептуальну ідею та базові теоретичні гіпотези, які використано під час розробки модельного інструментарію, сформульовано у статті авторів Глуцевський В.В., Більчич А. В., Карпачова К. А. «Концептуальні засади та математичні особливості розробки інструментарію маржинального аналізу вартості комплексної послуги у вогнетривкому сервісі».

Під час вирішення кейс-проблематики розроблено розрахункові схеми на базі побудованого комплексу економіко-математичних моделей для проведення маржинального аналізу виробничих послуг у вогнетривкому сервісі ПАТ «Запоріжвогнетрив». Це уможливило, використовуючи послідовні факторні розкладення, побудову факторних систем з урахуванням варіативних цілей аналізу на базі множини виділених аналітичних показників-факторів. Тим самим створено фундаментальну основу для побудови структурно-логічних і причинно-наслідкових зв'язків з метою розробки різноманітних постановок класичних і прикладних задач планування, аналізу та оптимізації техніко-економічних показників, які застосовуються у розрахункових схемах факторного маржинального аналізу та які утворюють функціонал майбутньої системи підтримки прийняття рішень (СППР) щодо постійного вдосконалення бізнес-процесів ПАТ «Запоріжвогнетрив».

Функціонування системи «витрати-ціна-прибуток» ускладнюється появою у процесі управління низки слабо структурованих або

неструктурованих ситуацій. Пропонуємо застосовувати когнітивний підхід до підтримки прийняття рішень для систематизації непрямих або прихованих у цих ситуаціях раціональних, логічних та інтуїтивних припущень з метою фіксації власного бачення проблемної ситуації у вигляді формальної моделі. Формальну модель пропонуємо будувати як когнітивну модель (когнітивну карту ситуацій) у вигляді орієнтованого зваженого графа (когнітивний граф). Вершинами когнітивного графа є ключові фактори (ознаки, характеристики ситуації), а дугами між вершинами є причинно-наслідкові зв'язки між відповідними факторами.

На теоретичному підґрунті сформульованих базових гіпотез побудовано когнітивний граф, який покладено в основу структури СППР (схематично представлено на рис. 1). У структуру когнітивного графа введено як ключові фактори систему показників-індикаторів, які визначаються у контрольних точках на «стиках» суміжних стадій бізнес-процесу «Маржинальний аналіз» - у моменти часу t , τ і T , а також набір якісних ознак, які впливають або на покращення, або на погіршення ситуації, що розглядається (див. детальніше у тезах доповіді авторів Глушечський В.В., Більчич А. В., Карпачова К. А. «Концептуальні засади та математичні особливості розробки інструментарію маржинального аналізу вартості комплексної послуги у вогнетривкому сервісі»).

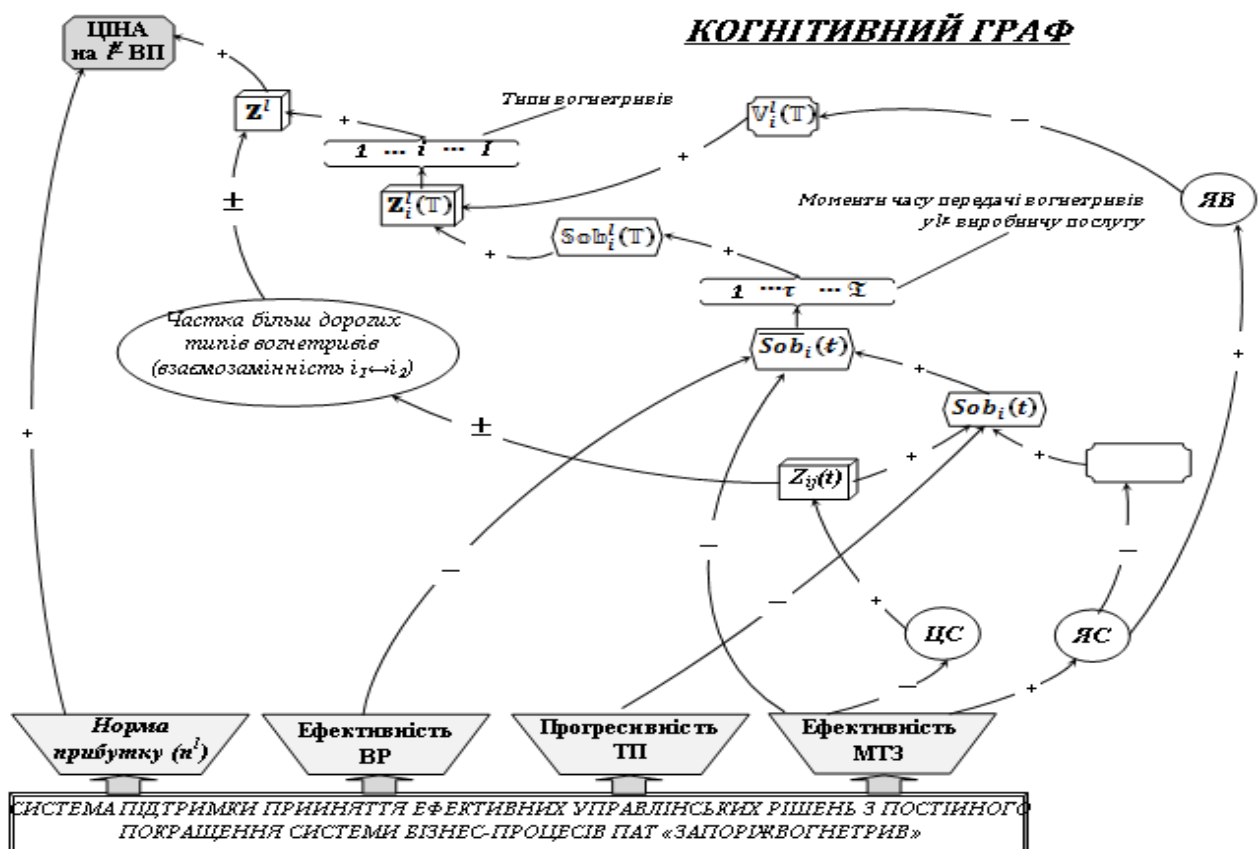

Рис. 1. Схема когнітивного підходу до побудови СППР (орієнтований знаковий граф)

Умовні позначення на рис. 1 мають такий зміст:

$ВП$ – виробнича послуга (l – її ідентифікатор); $ЯВ$ – рівень якості вогнетривів i -го типу; $ЯС$, $ЦС$ – відповідно рівень якості та ціна сировини й матеріалів, які використано для виробництва партії вогнетривів i -го типу.

Ефективність ВР – впровадження заходів з раціоналізації використання всіх видів ресурсів підприємства; *Ефективність МТЗ* – економія фінансових ресурсів за рахунок раціонального (оптимального) управління логістикою підприємства; *Прогресивність ТП* – підвищення технологічності (техніко-технологічна модернізація) виробничих процесів.

$V_i^{BPAK}(t)$ - фізичний обсяг браку у виготовленій партії « t » вогнетривів i -го типу; $Z_{ij}(t)$ - вартість j -ї специфікації вогнетривів i -го типу з виготовленої партії « t »; $Sob_i(t)$ - виробнича собівартість тони вогнетривів i -го типу з виготовленої партії « t »; $\overline{Sob}_i(t)$ - середня собівартість виробництва та зберігання тони вогнетривів i -го типу у момент часу « t »; $V_i^l(T)$ - фізичний обсяг вогнетривів i -го типу, які фактично використано на l -у виробничу послугу; $Sob_i^l(T)$ - собівартість тони вогнетривів i -го типу, які фактично використано на l -у виробничу послугу; $Z_i^l(T)$, Z^l - загальна вартість вогнетривів i -го типу та всіх типів відповідно, які фактично використано на l -у виробничу послугу.

«+»/«-» («±») - прямий/зворотний причинно-наслідковий зв'язок між ознаками (характеристиками ситуацій).

Знаки «+» та «-» на рис. 1 зіставляються дугам графа та відбивають два різновиди причинно-наслідкових зв'язків між парами факторів:

- позитивні («+») означають, що збільшення значення фактора-причини призводить до збільшення значення фактора-наслідку;
- негативні («-») означають, що збільшення значення фактора-причини призводить до зменшення значення фактора-наслідку;
- знак «±» означає, що однозначна ідентифікація ситуації відбувається індивідуально в кожному конкретному випадку з урахуванням модельних змінювань.

Побудований когнітивний граф використовується для пояснення можливих змін значень планової ціни на l -у виробничу послугу, а також зміни значень планових або фактичних витрат під час її надання замовнику, з урахуванням результатів аналізу впливу системи факторів за різних ймовірних (очікуваних) ситуацій, які спостерігають та/або моделюються.

Примітка. Метою прийняття управлінських рішень у контексті нашого дослідження є пошук резервів зниження питомих та загальних витрат, які включаються до l -ї виробничої послуги. Негативний причинно-наслідковий зв'язок у побудованому когнітивному графі, тобто наявність дуги зі знаком «-», описує ситуацію, коли збільшення значення фактора-причини (або його якісне покращення) призводить до зменшення значення фактора-наслідку (тобто вартості витрат), але це й є по суті покращення ситуації в контексті вирішуваної проблеми. Натомість, наявність дуги, яку позначено «+», означає збільшення вартості витрат і по суті відображає погіршення ситуації через цей логічний ланцюжок.

Слід відзначити, що побудований когнітивний граф є відкритим до будь-яких можливих змін у структурі як множини факторів ситуації, так і множини причинно-наслідкових зв'язків між цими факторами. Тому він може у подальшому вдосконалюватися за наявної необхідності у його структурній модифікації з урахуванням сформульованих вище принципів, математичних виражень та логічних конструкцій.

Побудований когнітивний граф покладено в основу структурно-логічної схеми СППР щодо постійного вдосконалення бізнес-процесів ПАТ «Запоріжвогнетрив», яку у загальному вигляді подано на рис. 2.

Рис. 2. Структурно-логічна схема СППР щодо постійного вдосконалення бізнес-процесів ПАТ «ЗАПОРІЖВОГНЕТРИВ»

На базі когнітивного графа розроблено та запропоновано способи розв'язування прямої та зворотної задач аналізу, а саме:

– алгоритмічні процедури для проведення ситуаційного прогнозування вартості витрат, які пов'язані з матеріально-технічним забезпеченням процесу надання комплексних виробничих послуг - на базі методики аналізу «Що Буде Якщо» («What-If Analysis»). Це дозволяє: здійснювати аналіз стійкості планового рішення під час надання комплексної виробничої послуги з урахуванням можливого (очікуваного, прогнозованого) впливу низки факторів, зокрема, таких: кількості різних специфікацій вогнетривів; їх вартості й собівартості; зміни залишків вогнетривів на складі та їх усередненої питомої

вартості; зниження браку в партії виготовлених вогнетривів; повторне використання вогнетривів у наступних ремонтах тощо;

– *робочу методичку для проведення цільового моделювання* очікуваної вартості витрат, які пов'язані з наданням комплексних послуг вогнетривного сервісу - на базі *методики аналізу «Що Потрібно Щоб» («What Is Needed For»)*. Це дозволяє: здійснювати варіативне моделювання технологічно допустимої взаємозамінності різних специфікацій вогнетривів під час надання комплексної послуги та кількісно оцінити допустимий діапазон планової ціни «під ключ».

Практична реалізація процедур ситуаційного прогнозування та цільового моделювання спирається на комплекс аналітичних задач та їх економіко-математичні моделі, які утворюють разом інтелектуальне ядро СППР. Перелік задач та їх моделей відкритий до модифікацій та доповнень, що дає змогу «навчати» СППР з урахуванням варіативності завдань і цілей управління постійними покращеннями системи бізнес-процесів ПАТ «Запоріжвогнетрив».

Передбачається, що комплекс аналітичних задач розв'язується з залученням їх економіко-математичних моделей з використанням відомих ефективних методів. Результатом є теоретичне обґрунтування якості раціональних (допустимих) управлінських рішень (на підґрунті відповідних їх комплексних модельних розв'язків, які враховують ймовірні зміни причин-факторів) та кількісну оцінку їх ефективності.

Література.

1. Глушевський В. В., Пашкова О. С., Метрик Р. Ю. Розробка методології маржинального аналізу послуг «під ключ» у вогнетривному сервісі. Вплив цифрової освіти на розвиток людського капіталу: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Запоріжжя, 20 – 21 лист. 2019). Запоріжжя: ЗНУ Інженерний інститут, 2019. С. 64 – 66. URL: http://web.znu.edu.ua/NIS//2019/mater--ali_18-12-2019.pdf. (дата звернення 10.05.2020).

Ганцовський Олексій Андрійович,
аспірант,
Інженерний Інститут ЗНУ

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПЕРІОД ЦИФРОВІЗАЦІЙНОЇ МЕРЕЖЕВОСТІ

Актуальність дослідження полягає у особливостях формування концепції корпоративної соціальної відповідальності за умов трансформаційних процесів бізнес-світу, а саме через тенденції цифровізаційних процесів. Цифровізацією називають перспективне майбутнє, яке здатне перезавантажити системи бізнесу, держави та соціуму. Першочергову цифрову трансформацію прийняли на свій побутовий лад провідні транснаціональні корпорації, тим самим підвищили ефективність та конкурентоспроможність.

З-поміж різнобічних завдань, що виникають на сьогоднішній час, є необхідність зрозуміти умови зміни, які призводять до формування та специфіки концепції корпоративної соціальної відповідальності у контексті трансформації цифровізаційних процесів.

Цифровізація потужним чином вривається у життя та побут усіх людей та процесів, завдяки чому виникає багатомірність можливостей та перспектив перед людством, але в свою чергу виникає деякий специфічний рівень відповідальності та загрози. Об'єктом дослідження є трансформування корпоративної соціальної відповідальності, як соціального та економічного складового бізнесу. Предмет – можливості та загрози в контексті цифровізації на умовах формування корпоративної соціальної відповідальності.

Концептуальний розвиток корпоративної соціальної відповідальності у сучасних умовах нестабільності вимагає трансформації класичних моделей управління. Загальний чинник формування концепції - це сукупність методів, принципів, основоположних ідей, пов'язаних з персоналом, його трудовою дисципліною, правомірністю та ефективною виконавчою діяльністю. Використовуючи сучасні підходи до формування концепції людських ресурсів, дослідники зазначають, що при розвитку організація орієнтується на висококваліфікований персонал, безперервну інтеграцію з розвитком виробництва, підтримку принципів делегування, гнучкості, партнерства.

Головні ознаки для розуміння даного терміну виділімо у вигляді блок-схеми (див. рис. 1.).

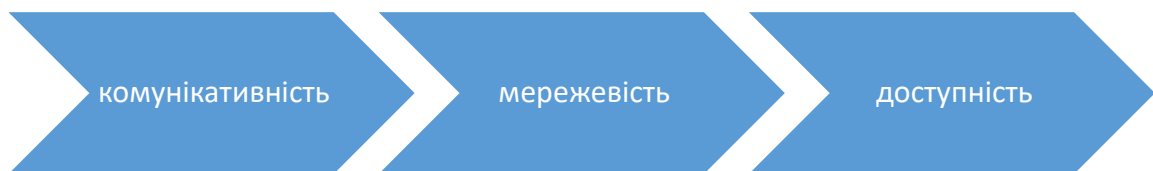

Рис. 1. Ознаки процесу цифровізації

Цифровізаційна ознаковість – важлива складова до розуміння концепції цифровізації в цілому. Розберемо кожну із ознак більш детально, а саме: 1) комунікативність – безмежний доступ до передачі даних та знань, вихід на глобальних рівень зв'язку із світом; 2) мережевість – інтеграція особистості до цілого об'єднаного світу, перехід від персоналізації до корпоративності; 3) доступність – дані переходять від статичних аналогових форматів до динамічних цифрових, із розширеним доступом та розповсюдженням на принципах публічності.

Для розвитку формування концепції корпоративної соціальної відповідальності потрібна актуальна та якісна процедура інформування інформаційного апарату, яка базується на принципах сталого розвитку, співпраці представників різних секторів, передачі практичного досвіду ведення соціального діалогу між бізнес-секторами та стейкхолдерами (Andriukaitine, 2018). Процеси трансформації світу у контексті цифровізації максимально

прискорюють формування концепції КСВ у бізнесі, не дозволяючи компаніям бути нечесними, односторонніми, повільними. Важливі особливості цифровізації, розглянуті у роботі, визначили загальний тезис концепції – доступна мережева комунікація.

Мережева комунікація загально трактується, як інноваційний засіб передачі даних, у якому поєднані усі можливості сучасної технології та прогресу. Мережева комунікація – це різновид сучасних видів спілкування, з використанням сучасних технологій та пристроїв, як канал або засіб передачі та обробки даних в прискореному вигляді (Gordenko, 2014).

Мережеві структурні зв'язки особливо перспективні у сучасних соціально-економічних відносинах, де головна мета співпраця. Концепція корпоративної соціальної відповідальності чітко формується у галузі безпосередньої реалізації, за принципами відкритості, публічності, доступності, підтримуючи захист прав людини, охорону праці. Наприклад, мережевість була оперативна втілена у повсякденне життя на різних побутових рівнях та процесах світу у 2020 році у момент карантину COVID-19 – коли бізнес, суспільство, виховання було припинено та ізольовано від цільової аудиторії, а популярність здобули цифрові оплати, онлайн-замовлення, дистанційне навчання тощо.

Мережева комунікація підвищує ефективність управління організаціями у рамках апарату менеджменту для великих корпорацій, завдяки оперативності та своєчасності передачі інформації для прийняття рішень. Громадські мережі “Public Networks” – виникають на горизонтальному рівні структурних комунікацій, ефективність досягається завдяки зниженню показника витрат, високим рівнем мобільності та свободи.

Мережева структура – це адаптивна та зручна для прийняття рішень модель при невизначеності зовнішнього середовища із швидкозмінними показниками. Принцип інтерактивності дозволяє реалізувати інформацію через інноваційні засоби передачі даних (Dz'uban', Sosnin, 2015).

Глобальне середовище самоорганізується та комунікує за принципами мережі, формуючи концепцію мережевого суспільства. Мережеве суспільство – це комунікативне охоплення, яке анулює відстані у своїх межах, що розділяють континенти, ліквідуються державні кордони, а популяризація тенденцій у рамках цифровізації через Інтернет (Voronkova, 2016). Інтернет – це об'єднання самостійних вузлів, національних та регіональних мереж, які мають єдину адресну площу та загальність методів комунікацій, що використовують мережеві протоколи зв'язку і формати адреси (Voronkova, 2016). Процеси цифровізації у мережі Інтернет дозволили корпораціям та компаніям максимально реалізувати головний принцип корпоративної соціальної відповідальності – публічності. Доступ до інформації став одним із головних показників світу. Інформатизація світу проходить останні 20 років, але прогресує з кожним роком все більше.

Отже, інформатизація бізнесу показала на світовому рівні транснаціональних компаній та брендів, як можливо використовувати

інноваційні методи маркетингу, менеджменту на практиці. Бо трансформаційність не була сприйнята компаніями вчасно, та призвела до банкрутства, спаду популярності, дефолту. Завдяки чому можна підтвердити важливість принципів актуальності, своєчасності та відкритості у мережевому комунікаційному просторі.

В свою чергу, принциповість концепції корпоративної соціальної відповідальності повинна бути направлена на стейкхолдерів та зацікавлених сторін, де принципи безпеки та умов праці, гнучкості, підтримки зворотного зв'язку, публічності та відкритості, співпадають із вимогами мережевої комунікації у контексті цифровізації світу. Завдяки чому покращується функціонування бізнесу у період невизначеності.

Глобальні тенденції сучасності та інформатизація призвели до відкритості та публічного ведення бізнесу, де кожен об'єкт може отримати необхідну інформацію через Інтернет-джерела. Публічність у просторі Інтернет сформувалася як популярна форма ведення бізнесу, що включає велику сукупність потенційних клієнтів, які отримують необхідну інформацію через мережу. Партнери, конкуренти, усі взаємопов'язані сторони глобального цілого можуть отримати доступ до інформації про компанію, товар, послугу тощо. Отже, конкурентна перевага прогресивних підприємств в умовах глобальних тенденцій сучасності виступає як активність користувачів у мережі Інтернет. Наприклад, публікація статей, відео-оглядів, ведення блогів сформувалися як діючі інструменти маркетингової діяльності.

Цифровізація світу та мережева комунікаційна система мають вплив не тільки на глобальні процеси, бізнес простір, а й на індивідуальність зокрема. Головний принцип соціального самовизначення особистості в мережах є гнучкість, еластичність, вміння підлаштовуватись, бо складність самоідентифікації велика при значному впливу зовнішніх каналів.

Вплив мережевих реалій на моральний світ людини зачіпає світогляд людини, питання віри, цінностей. Головний вплив на трансформацію свідомості людини здійснюють інформаційні та комунікаційні технології. Розвиток яких можна розглядати як відхід від початкових умов людського існування, за умов інформаційних технологій із інтеграцією до біотехнологій, які несуть зміни людей, а не окремих характеристик (Voronkova, Dz'oban', Sosnin, 2017).

Висновки. Основне питання яке потрібно вирішувати для суспільства та бізнесу – це якість обробки отриманих даних та правильний критеріальний відбір. Доступ до глобальних мереж дає можливість контролювати, перевіряти, обробляти та організовувати отриману інформацію, що дає додаткову відповідальність перед автором публікатором.

Сучасна дистанційна ситуація, яка тимчасово була викликом для 2020 року, дозволила поглянути на ефективність сформованих структур з іншого боку. Бізнес корпорації, які трансформувались до цифровізаційних змін, були готові до дистанційної праці та мали наладжені комунікативні зв'язки. Особливість суспільної вимоги – це інтеграція у процесах цифровізаційного потоку, яка визначилась у принципах мережевої комунікативності.

Вплив цифровізації на розвиток корпоративної соціальної відповідальності вимагає підвищення суспільного добробуту, рівня економічної безпеки, підтримки екологічності світу. Правила, норми та структури для низки потужних нових технологій уже розробляються та впроваджуються в усьому світі, отже, саме час для впровадження корпоративної соціальної відповідальності на всіх рівнях, як чинника визначення спільних цінностей, що дає можливість сформулювати не тільки проект нових технологій, але й більш гнучкі форми управління і позитивні цінності, що докорінно змінюють спосіб життя, праці та ставлення одне до одного.

Література.

1. Andriukaitienė R., Žukauskas, P., Vveinhardt, J. (2018) Management Culture and Corporate Social Responsibility, London: IntechOpen, p. 65 – 67.
2. Горденко Л. (2014) Контексти виникнення мережевої комунікації. Актуальні питання масової комунікації, Випуск 16, с 16 – 25.
3. Дзьобань О., Соснін О. (2015) Інформаційне суспільство як мережево-комунікаційний простір управління. Віче, №10, с. 7 – 13.
4. Воронкова В. (2016) Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму. Гуманітарний Вісник ЗДІА, № 64, с. 32 – 43.
5. Воронкова В., Дзьобань О., Соснін О. (2017) Від homo sapiens до homo informaticus: антропологічні виміри інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та розвитку: колективна монографія. ЗДІА, с. 11 – 33.

Тесленко Тетяна Вікторівна,

кандидат економічних наук, доцент

Дніпровський національний університет

залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна

(Дніпро, Україна)

ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ У КОНТЕКСТІ НОВОГО СВІТОГЛЯДУ ПРОСВІТНИЦТВА 2.0

Актуальність теми дослідження у контексті нового світогляду Просвітництва 2.0 має велике значення тому, що вона включає не тільки економічні аргументи на користь дослідження, але й глибинні роздуми про людину у цьому складному світі, неординарний погляд на дисципліну, демонструє глибинні виміри дослідження психологією, філософією, політикою, історією, що необхідно для сучасного розуміння економічного світу ХХІ століття.

Дослідженню проблематики філософії економіки присвячені роботи Є. Бріньольфссона, Е. Макафі, Ю.Трінкса, М. Фюрста, Р. Флориди, Ха-Юн Чанга,

Е. Вайцекера, А. Війкмана, М. Грема, Р. Йоргена та багатьох інших сучасних науковців як в Україні так і за її межами.

Мета праці – дослідити розвиток раціональної, емоціональної та повністю ірраціональної сторіни людини, як об'єкта філософії економіки, доповнивши деякі положення філософії економіки сучасними тенденціями розвитку економіки. Під терміном «*homo oeconomicus*» розуміємо його первісний концепт в економічній антропології. Він побудований на уявленні про розумного індивіда, який, ведений суто егоїстичними мотивами, що приймає рішення так, щоб максимізувати свій зиск; а під економікою – вивчення зав'язків між людьми, які в деяких випадках можна виразити у цифрах. Економіка невіддільна від філософії і моралі, релігії і психології, філософії і політики. Філософську природу економічних думок все ж розгледіти легко, тому що в філософії економіки мова йде про людину, потреби, інтереси, патерни поведінки, поведінкові мотиви, детерміновані економічними процесами, що потребують кількісних і системних досліджень.

В межах даного дослідження автор має дослідити об'єкт і предмет філософії економіки, що розвивається як реакція на Нове Просвітництво 2.0, яке накладає відбиток на його філософський дискурс та сприяє розвитку його сучасного категоріального апарату, а саме:

1) встановлення балансу між людьми і природою, що є одним з головних дискурсів філософії економіки, який впливає на економічний розвиток і економічний прогрес людства, що базується навколо використання природних ландшафтів, водних об'єктів та мінералів в основному як ресурсів для постійно зростаючого населення і задоволення ще більш зростаючого споживання;

2) встановлення балансу між далекоглядністю та короткозорістю, так як у сучасній цивілізації споживання люди цінують швидке задоволення своїх потреб, однак існує потреба у врівноваженні, аби забезпечити довгострокові заходи, як політика відновлення клімату планети. До довгострокової етики, яка доповнює філософію економіки, слід додати короткострокові заохочення, аби винагороджувати дії, результати яких виявлятимуться уже у довгостроковій перспективі;

3) встановлення балансу між швидкістю та стабільністю, так як конкуренція за тимчасову першість має певні переваги для технологічного та культурного прогресу, підривні інновації у контексті яких сприймаються схвально, так як сприяють розвитку технологічного світу, що розвивається надзвичайно динамічно, проте сьогоднішня залежність цивілізації від швидкості впровадження проривних технологій (робототехніки, штучного інтелекту, нанотехнологій) руйнує структури, звички і культури, які з'явилися за критерієм сталості;

4) встановлення балансу між приватним і публічним, що потребує визнання людських цінностей індивідуалізму, приватної власності та захисту від втручання держави, що стало одним з найцінніших досягнень європейського Просвітництва 2.0. Але сьогодні ця перспектива загрожує суспільним благам значно більше, ніж приватним тому, що існують загрози для

об'єктів загального користування, публічної інфраструктури, системи правосуддя та надійного порядку;

5) встановлення гендерного балансу, так як його неможливо досягти завдяки тому, що якнайбільша кількість жінок потрапляє на позиції, які характеризуються як «чоловічі», а краще здобувати баланс шляхом зміни типології функцій, необхідних для повної роботи. Чимало ранніх культур розвивалися під час війн, протягом яких жінкам здебільшого доручали піклуватися про сім'ю, а чоловікам – захищати дім (або воювати);

6) встановлення балансу між рівністю та винагородою за досягнення, так як без винагороди за досягнення люди можуть стати млявими та програти у конкуренції з іншими суспільствами, тому має бути гарантована державою система справедливості та рівності. Нерівність часто співвідноситься з небажаними соціальними параметрами, поганою освітою, підвищенням рівня злочинності, дитячою смертністю тощо;

7) встановлення балансу між державою і релігією, що є одним з колосальних європейських надбань Просвітництва, у результаті чого було відокремлене публічне лідерство від релігійного, з повною повагою до релігійних цінностей і спільнот. Релігії, що домінують у публічному секторі, містять у собі велику загрозу руйнування прав людини та великих цивілізаційних надбань у вигляді незалежної правової системи з незалежними вищими судами. Цю рівновагу слід підтримувати і розвивати [1, с.114 – 115].

Якщо не буде встановлено відповідного балансу, що культивується теорією (концепцією, парадигмою) Просвітництва 2.0 як вираження філософії економіки, за словами Пікеті, «минуле поглине майбутнє», і ті кілька десятиліть протягом другої половини XX століття, коли середній клас насолоджувався власним комфортом, будуть занесені до підручників в історії всього лиш як цікавий, але тимчасовий соціальний феномен [2, с. 31].

Висновки і рекомендації даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у тому, що усі держави повинні укріплювати і розвивати створення нового Просвітництва 2.0, що може стати каталізатором нових змін, інновацій, розвитку та еволюції, в основі яких нові заходи для вирішення глобальних проблем світу, що знаходиться у стані безладу, збереження довкілля, безпеки та досягнення благополуччя громадян.

Правила й закони мають прийматися на міжнародному і національному рівнях, аби сповільнити або повністю нівелювати деструктивні тенденції й підтримати сталий розвиток, тому запрошують приєднатися до нас на цьому захоплюючому шляху для створення сталого світу, висловлюючи при цьому оптимізм, що фундаментальні зміни можливі без колапсу. Людям потрібно почувати себе привабливими, прагнути піднесення, різноманітності, краси; потрібна цілісна особистість, спільнота, виклик, визнання, кохання, краса.

Література.

1. Ернст Ульріх фон Вайцекер, Андерс Війкман. Com on! Капіталізм, недалекоглядність, населення і руйнування планети. Доповідь Римському клубу

/ Пер. з англ. Ю. Сірош; за наук. ред. Д. Вовка, В. Бутка. Київ: Саміт-Книга, 2019. 276 с.

2. Макстон Грем, Рандерс Йорген. У пошуках добробуту. Керування економічним розвитком для зменшення безробіття, нерівності та змін клімату. Київ: Пабулум, 2017. 320 с.

Данильчук Ганна Борисівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри
моделювання економіки і бізнесу,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Кібальник Любов Олександрівна

д.е.н., професор, завідувач, професор кафедри
моделювання економіки і бізнесу,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Ковтун Оксана Анатоліївна

к.держ.упр., доцент,
доцент кафедри публічного управління та
проектного менеджменту

ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Національної академії педагогічних наук України (м. Київ)

МОДЕЛЮВАННЯ ТА АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ

Криптовалюти, як інноваційний інструмент інвестиційного ринку та сучасний засіб платежу, останнім часом користуються зростаючим попитом. Зазначений ринок характеризується постійною та надшвидкою появою нових видів валют, значною волатильністю, курсовими коливаннями, складністю застосування адміністративних методів регулювання та кризовими явищами. Виходячи із вищезазначеного, використання традиційних методів моделювання для цього ринку є неефективним, через що неможливо отримати адекватні прогнози стосовно його розвитку. Тому у роботі пропонується застосування інструментарію фрактального аналізу та аналізу похідних флуктуацій часових рядів (аналіз динаміки волатильності), що дозволяє здійснювати постійний моніторинг стану ринку та прогнозування динаміки криптовалют різного ступеня капіталізації.

Дослідженню формування та розвитку ринку криптовалют, його аналізу, моніторингу, моделюванню та прогнозуванню кризових явищ приділено увагу в працях зарубіжних та вітчизняних науковців. Так, у праці [1] використано алгоритм Лемпеля-Зіва з метою передпрогнозного аналізу на прикладі валютної пари Bitcoin/USD. Отримані авторами результати розрахунків доводять, що зростання показника LZC свідчить про майбутнє настання кризи, отже,

можливим є його застосування в якості індикатора-передвісника кризових явищ на ринку криптовалют. Достатньо ефективним є застосування фрактального та рекурентного аналізу для дослідження динаміки ринку криптовалют. Автори [2] доводять, що використання зазначених методів дозволяє зробити висновок про персистентність часових рядів досліджених криптовалют. Це свідчить про чітку визначеність тенденцій на ринку, а також про те, що більш стабільними криптовалютами є валюти з найбільшою ринковою капіталізацією.

У публікаціях зарубіжних авторів також достатньо уваги приділено дослідженню ринку криптовалют. Так у праці [3] авторами проаналізовано асиметричну мультифрактальність таких валют як Bitcoin, Litecoin, Ripple, Monero і Dash, які мають різний ступінь капіталізації та попиту. За результатами дослідження авторами зроблений висновок про значну стійкість та мультифрактальну асиметричність у перехресній кореляції між більшістю криптовалютних пар та ETF, що вказує на наявність їх гетерогенності. В окремих працях розкрито питання волатильності на ринку криптовалют. Зокрема в дослідженні [4] проаналізовано вплив на волатильність трьох найбільш капіталізованих валют (Bitcoin, Ethereum, Ripple) за допомогою моделей ARCH, GARCH та DCC-GARCH та зроблено висновок, що більшість криптовалют доповнюють Bitcoin, Ethereum, Ripple, а також про відсутність можливості застосування такого інструменту як хеджування. У праці [5], використовуючи асиметричну діагональну модель BEKK, досліджено динаміку волатильності п'яти криптовалют – Bitcoin, Ether, Ripple, Litecoin та Stellar Lumen. Авторами доведено, що на умовні дисперсії всіх п'ятих криптовалют впливають минула умовна мінливість та минулі асиметричні шоки.

Таким чином, спектр економіко-математичних методів для моделювання та прогнозування ринку криптовалют достатньо різноплановий. Проте існує нагальна потреба у постійному моніторингу ситуації на цьому ринку, виявленні особливих (критичних) станів, тому дана робота присвячена саме такому дослідженню із використанням сучасних технологій та інструментарію.

Для дослідження обрано вісім криптовалют, що мають найбільшу ринкову капіталізацію (табл. 1) і є найпоширенішими, за період з 26.07.2017 по 6.04.2020 рр.

Таблиця 1

Рейтинг криптовалют за ринковою капіталізацією станом на 06.04.2020 р.

Ранг	Назва криптовалюти	Ринкова капіталізація
1	Bitcoin (BTC)	\$131564756468
2	Ethereum (ETH)	\$18168992049
3	Ripple (XRP)	\$8504097631
7	Litecoin (LTC)	\$2863017498
8	EOS	\$2464120359
12	Monero (XMR)	\$1008395712
20	DASH	\$679241306
21	Ethereum Classic (ETC)	\$644508399

Джерело: складено авторами за даними [6].

Динаміку криптовалют наведено на рисунку 1.

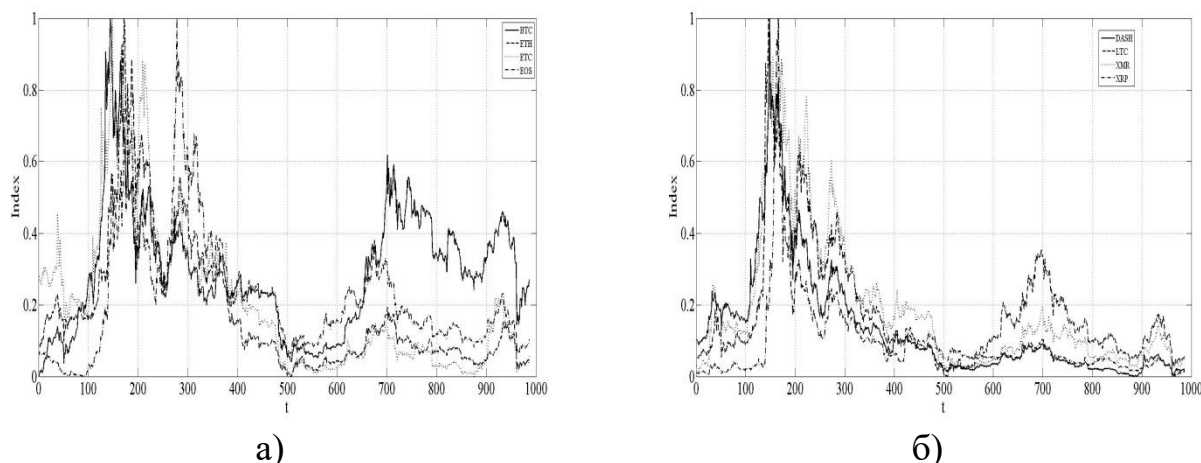

Рис. 1. Динаміка криптовалют BTC, ETH, ETC, EOS (а) та DASH, LTC, XMR, XRP(б)

Джерело: побудовано авторами за даними [8].

Аналіз даних рис.1 засвідчує, що цей ринок є вразливим і швидко реагує на політичні, економічні події, а також різноманітні чутки. Так, криза 2018 року знайшла відображення у падіннях індексів всіх досліджуваних криптовалют (точки 200-500). Протягом 2019 р. ринок активізувався, проте докризових позицій так і не досяг. У 2020 р., що розпочався з COVID-19, також відзначаємо стрімке падіння індексів.

Розрахуємо волатильність для обраних криптовалют (рис. 2). Всі розрахунки було здійснено у середовищі Matlab, методику розрахунку наведено у праці [7].

Результати розрахунків, наведені на рис. 2, свідчать, що ринок криптовалют відреагував на останні події у світі. Коронакриза суттєво зачепила начебто відсторонений ринок технологій. Всі індекси криптовалют обвалилися, а показники волатильності стрімко зросли. Зростання волатильності вказує на величезні ризики операцій на ринку.

Результати розрахунків, наведені на рис. 2, свідчать, що ринок криптовалют відреагував на останні події у світі. Коронакриза суттєво зачепила начебто відсторонений ринок технологій. Всі індекси криптовалют обвалилися, а показники волатильності стрімко зросли. Зростання волатильності вказує на величезні ризики операцій на ринку.

Використання фрактального аналізу, а саме розрахунок коефіцієнта Херста, дозволяє здійснити короткостроковий передпрогнозний аналіз. Розрахунки виконано у середовищі Matlab, методику розрахунку наведено у праці [7].

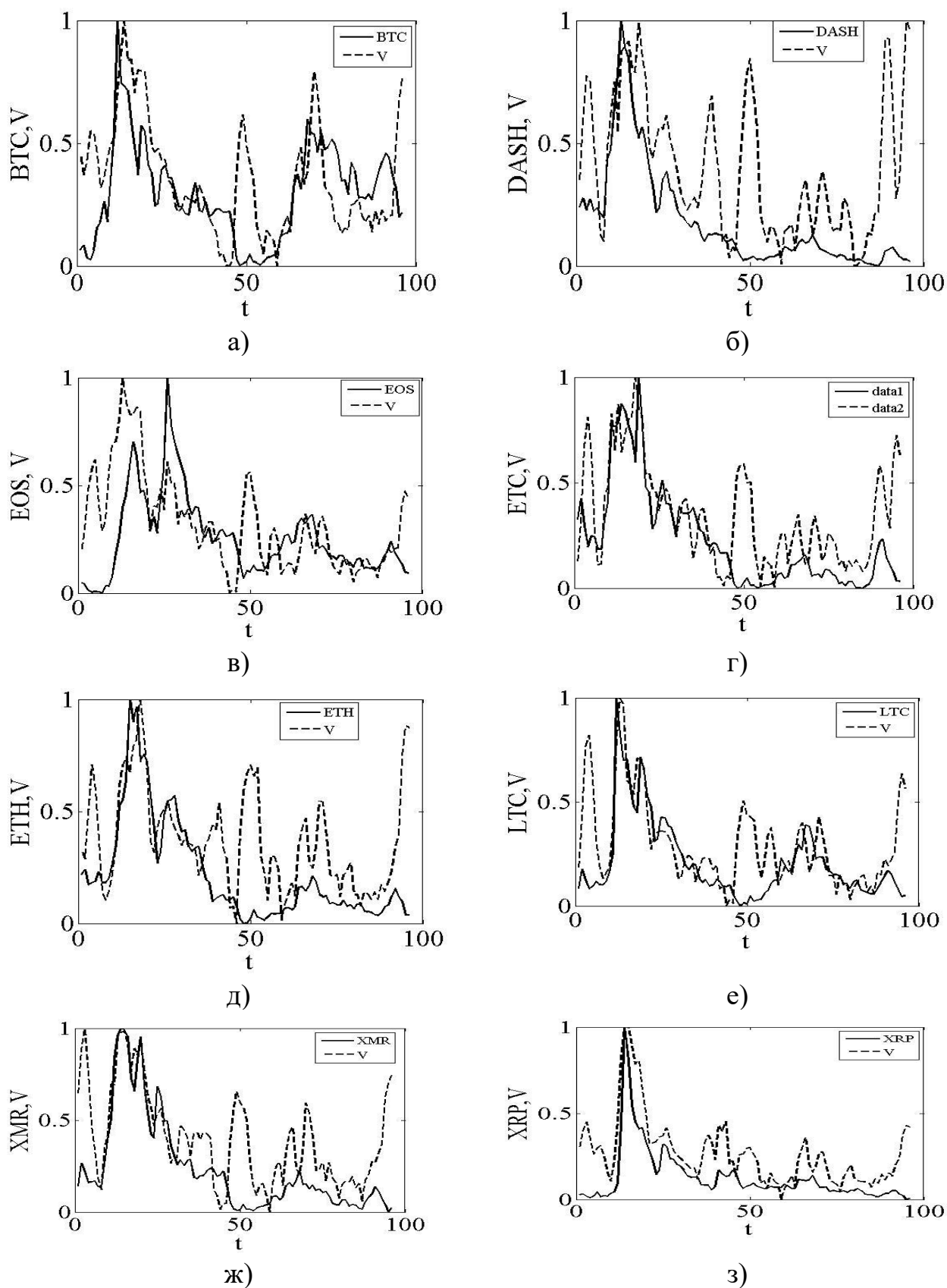

Рис. 2. Порівняльна динаміка індексів криптовалют та волатильності BTC (а), DASH (б), EOS (в), ETC (г), ETH (д), LTC (е), XMR (ж), XRP (з)

Джерело: розраховано авторами за даними [8].

Результати розрахунків відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Розрахункові значення коефіцієнта Херста (H)

Назва криптовалюти	H	Назва криптовалюти	H
Bitcoin (BTC)	0,75878	Ethereum Classic (ETC)	0,72244
Monero (XMR)	0,74017	Litecoin (LTC)	0,72161
Ripple (XRP)	0,7282	DASH	0,71526
Ethereum (ETH)	0,72244	EOS	0,70401

Джерело: розраховано авторами за даними [8].

Всі отримані значення коефіцієнтів є більше 0.7 (табл. 2), що свідчить про персистентність рядів. Тобто можна зробити висновок про суттєву трендостійкість досліджуваних криптовалют. Отже, найближчим часом не передбачається зміни ситуації на протилежну, падіння або продовжиться, або залишиться на тому ж рівні, що й зараз, ринок криптовалют знаходиться у кризовому стані.

Таким чином, застосування зазначених методів економіко-математичного моделювання при прогнозуванні динаміки ринку та дослідженні волатильності окремих криптовалютних пар дозволяє збільшити точність прогнозів, оптимізувати інвестиційний портфель та визначити ступінь його ризику.

Література.

1. Soloviev, V., Semerikov, S. and Solovieva, V. Lempel-Ziv Complexity and Crises of Cryptocurrency Market. III International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence 2020 (ISC-SAI 2020). Atlantis Press. Advances in Economics, Business and Management Research. Vol. 129. 2020. pp. 299 – 306.
2. Danylchuk H., Kovtun O., Kibalnyk L. and Sysoiev O. Monitoring and modelling of cryptocurrency trend resistance by recurrent and R/S-analysis. The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2020), E3S Web Conf. Vol. 166. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016613030>.
3. Kristjanpoller W., Bouri E. and Takaishi T. Cryptocurrencies and equity funds: Evidence from an asymmetric multifractal analysis. Physica A: Statistical Mechanics and its Applications. Vol. 545. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.physa.2019.123711>.
4. Kyriazis N.A., Daskalou K., Arampatzis M., Prassa P. and Papaioannou E. Estimating the volatility of cryptocurrencies during bearish markets by employing GARCH models. Heliyon. Vol. 5. Issue 8. 2019. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e02239>.
5. Katsiampa P. An empirical investigation of volatility dynamics in the cryptocurrency market. Research in International Business and Finance. Research in International Business and Finance. Vol. 50. 2019. pp. 322–335. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2019.06.004>.

6. Офіційний сайт CoinMarketCap. URL: <https://coinmarketcap.com/ru/> (дата звернення 12.05.2020).

7. Соловйов В. М. Моделювання складних систем. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / В. М. Соловйов, О. А. Сердюк, Г. Б. Данильчук. Черкаси : Видавець О. Ю. Вовчок, 2016. 204 с.

8. Статистика індексів світового фондового ринку URL: <http://finance.yahoo.com> (дата звернення 12.05.2020).

Стоєв Володимир Леонідович,
к.е.н., доцент кафедри
економіки підприємства
Інженерного інституту ЗНУ

ПОБУДОВА СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Вимоги щодо соціальної складової корпоративної системи викладені в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, Директивах ЄЕС тощо. З точки зору взятих на себе зобов'язань Україна, як держава, має деякий час на впровадження відповідних вимог у національну практику (за різними вимогами - від 3 до 10 років від дати набрання чинності Угоди про асоціацію), але з точки зору потреб ринку та суспільства, це впровадження повинне бути здійснене у більш короткі терміни [1].

При цьому питання соціально-економічної ефективності системи корпоративного управління підприємствами з урахуванням сучасних європейських вимог, які ставляться до соціально-економічної ефективності системи корпорацій, залишаються не дослідженими повною мірою. Також існує необхідність у розробці об'єктивних підходів до оцінки соціально-економічної ефективності системи корпоративного управління, дослідженнях шляхів удосконалення корпоративного управління з урахуванням європейського досвіду на сучасному етапі.

Відповідно до глави 21 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами Сторони здійснюють співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації.

При цьому сторони повинні сприяти встановленню корпоративної соціальної відповідальності та звітності, а також заохочують ведення соціально відповідальної господарської діяльності, яка пропагується Глобальним договором ООН 2000 року, Тристоронньою декларацією Міжнародної організації праці щодо засад, котрі стосуються багатонаціональних корпорацій та соціальної політики 1977 року, зі змінами і доповненнями, внесеними у 2006

році, та Керівними принципами ОЕСР для багатонаціональних підприємств 1976 року, зі змінами і доповненнями, внесеними у 2000 році.

Дослідження питання соціально-економічної ефективності системи корпоративного управління обумовлює необхідність використання найбільш широкого визначення корпоративного управління, як системи управління корпорацією в усіх сферах її діяльності, з урахуванням управління внутрішніми та зовнішніми процесами та взаємозв'язками, а також контролю за впливом діяльності корпорації на внутрішнє та зовнішнє середовище.

Відповідно до проведених досліджень інформацію щодо соціально-економічної ефективності корпоративного управління підприємства може дати індекс, який можна відобразити наступною формулою:

$$I_{\text{сеф}} = (Д + 3П + П + Д_{\text{соц}}) / (1 + В_{\text{соц}}), \quad (1)$$

де $I_{\text{сеф}}$ – індекс соціально-економічної ефективності корпоративного управління підприємства;

$Д$ – дивіденди, нараховані та сплачені власникам підприємства;

$3п$ – заробітна плата та інший дохід, нараховані та виплачені працівникам підприємства;

$П$ – податки та прирівняні до них платежі, нараховані та сплачені до бюджетів та державних фондів;

$Д_{\text{соц}}$ – витрати підприємства на забезпечення заходів соціального характеру, утримання санаторно-курортних закладів тощо;

$В_{\text{соц}}$ – матеріальні втрати, які зазнало суспільство від діяльності підприємства, в тому числі, але не виключно: плата за рекультивацію земель або вилучення її з обороту, нараховані штрафи за порушення законодавства з охорони навколишнього середовища, витрати у зв'язку із втратою працездатності внаслідок випадку на підприємстві тощо.

Використання зазначеного показника надасть змогу об'єктивно оцінити соціально-економічну ефективність корпоративного управління підприємства як у порівнянні з іншими підприємствами, так і динамічні зміни, що відбуваються на підприємстві.

Література.

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf (дата звернення 15.05.2020).

2. Коваленко О.В., Стоєв В.Л. Соціально-економічна ефективність системи корпоративного управління. Колективна монографія «Корпоративне управління: процеси, стратегії, технології». Херсон: ХНУ. 2016.

Хорошун Вікторія Василівна,
к.е.н., доцент кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Рожко Павло Миколайович,
Шаповалов Володимир Олексійович,
ст. гр. ЕК-16-1бд факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту ЗНУ

ПРИКЛАДНІ НАПРЯМКИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУВ СИСТЕМАХ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Розвиток сучасної економіки характеризується впровадженням у практику управління складних систем, які охоплюють різні наукові напрямки, зокрема: кібернетику, інформаційні технології, інженерію знань, когнітивну психологію, методи пошуку і прийняття рішень, методи оптимізації та моделювання тощо. Як наслідок, створюються передумови для побудови вискоєфективних систем обробки та використання знань при вирішенні широкого кола прикладних економічних задач. Особливої актуальності набувають системи штучного інтелекту, які призначено для підтримки прийняття рішень.

Приклади застосування в бізнесі штучного інтелекту найчастіше проходять у формі систем заснованих на знаннях (knowledge-based systems), в яких використовуються людські знання для вирішення проблем: експертні системи, оброблення природною мовою, системи візуалізації, нейромережі, системи з навчання, апаратні засоби штучного інтелекту, програмні агенти. Найпопулярнішим типом таких систем є експертні системи.

Експертна система – це комп'ютерна програма, в якій намагаються подати знання людини-експерта у вигляді евристик; це різновид інформаційних систем. Термін «евристика» походить від грецького кореня, як і слово «еврика», та означає «відкрити» [2]. Евристики не гарантують абсолютно правильні результати, як це досягається за допомогою вмонтованих у системах підтримки прийняття рішень (СППР) стандартних алгоритмів, але їхні пропозиції є корисними для певного проміжку часу. Оскільки експертну систему призначено, головним чином, для консультування, то акт її використання називається консультацією, коли користувач консультується з експертною системою для отримання відповідних порад.

Оброблення природною мовою (Natural language processing) – це найзручніший спосіб спілкування людей з комп'ютером різними розмовними мовами, наприклад, це можливість комп'ютерної перевірки правопису й граматики. Система природної мови не має жорстких синтаксичних вимог (на відміну від комп'ютерних мов). Вона забезпечує діалогову взаємодію з користувачем, може настроюватися під нього, автоматично виявляти помилки, забезпечувати контекстну інтерпретацію. В інформаційних системах оброблення природною мовою використовується для пошуку інформації, модифікації даних, обчислень, статистичного аналізу, генерування графічних образів, забезпечення консультацій з експертною системою тощо.

Системи візуалізації (Visualization systems) можуть подібно людині візуально взаємодіяти зі своїм середовищем, використовувати візуальні зображення й звукові сигнали для інструктування комп'ютерів або інших пристроїв, наприклад, роботів. Ці системи часто називають системами розпізнавання образів (Perceptive systems); вони реалізують функції технічного бачення й розпізнавання звукових сигналів (аналоги систем природної мови). Системи автоматичного розпізнавання образів у технічній літературі називають перцептронами (Perceptron) [2].

Нейромережі (Neural networks) – це надзвичайно спрощені програмні або апаратні моделі нервової системи людини, що можуть імітувати такі здатності людини як навчання, узагальнення й абстрагування. Нейромережі знайшли широке застосування у системах підтримки прийняття рішень, зокрема, як засіб добування знань (інформації) в базах та сховищах даних.

Системи з навчання (Learning) містять низку операцій, які надають можливість комп'ютеру або іншому зовнішньому пристрою набувати нових знань на додаток до того, що було вже введено раніше в пам'ять фірмою-виробником або програмістами. Такі системи передбачають можливість навчання на базі досвіду, прикладів, аналогів, модифікації поведінки, акумулювання фактів. Навчання може бути контрольованим, тобто через механічне запам'ятовування, та неконтрольованим, наприклад, система може навчатися, використовуючи свій власний досвід. У СППР засоби навчання використовуються дуже часто.

Апаратні засоби штучного інтелекту (Artificial intelligence hardware) – це фізичні пристрої, які допомагають виконувати функції в інших додатках штучного інтелекту. Прикладами є апаратні засоби, які призначено для експертних систем на основі знань, нейрокомп'ютери, які використовуються для прискорення обчислень, електронна сітчатка ока тощо.

Програмні агенти (Software agents) – програмні продукти, що виконують завдання за дорученням користувача з метою пошуку інформації всередині комп'ютеризованих мережах; мають значний потенціал для застосування у СППР.

Для вирішення слабоструктурованих або неструктурованих управлінських завдань, з якими досить складно впоратися природному інтелекту, виникає необхідність у створенні та використанні систем штучного інтелекту для прийняття рішень, тобто інтегрованих інтелектуальних систем управління, до складу основних компонентів яких включаються бази даних і знань, блок рішення та логічного висновку, сховище моделей тощо [1]. Створення подібних систем стало можливим завдяки розвитку й досягненням інтелектуального управління, який базується на розробках у сфері штучного інтелекту, інженерії знань, обробки даних і математичного моделювання.

Таким чином, для повного здійснення інтелектуальних здібностей, пов'язаних з аналізом, прогнозуванням, узагальненням вихідної інформації щодо складної управлінської проблеми і, в кінцевому підсумку, прийняття ефективного рішення сучасні й перспективні інтелектуальні СППР повинні

бути реалізовані з використанням новітніх прогресивних технологій, які засновано на динамічних моделях даних, здатних адаптуватися до конкретної ситуації і задачі, концепціях розподіленого штучного інтелекту, паралельної обробки величезних обсягів даних у процесі рішення, а також методів правдоподібного виведення результатів. Тому одним з найбільш перспективних способів побудови інтелектуальних СППР, систем інтелектуального аналізу даних, систем управління і прогнозування є використання сучасних наукових розробок в теорії та практиці нейронних мереж, нечіткі моделі і методи багатокритеріального вибору.

Їх практичне опанування доцільно після вивчення дисциплін «Інформаційне управління підтримки прийняття рішень в економіці», «Системи експертного оцінювання», «Прийняття рішень в інформаційній економіці», «Прикладні моделі економічних процесів», які входять до циклу професійної підготовки магістрів освітньої програми «Інформаційна економіка» спеціальності 051 «Економіка», яку провадить факультет економіки та менеджменту Інженерного інституту Запорізького національного університету.

Література.

1. Сулова Е. В. Интеллектуальные системы поддержки принятия решений. *Молодой ученый*. 2017. № 3 (137). С. 171 – 174. URL: <https://moluch.ru/archive/137/38289/> (дата звернення 11.05.2020).
2. Ситник В.Ф. Системи підтримки прийняття рішень. Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2004. 614 с.

Хорошун Вікторія Василівна,
к.е.н., доцент кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Колосова Катерина Олексіївна,
Товстик Валерія Сергіївна,
ст. гр. ЕК-16-1бд факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту ЗНУ

ОСНОВНІ ВЛАСТИВОСТІ СИСТЕМ ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ

У сучасному світі все більшої актуальності набувають системи підтримки прийняття рішень (СППР) - комп'ютерні автоматизовані системи, метою яких є допомога людям, що приймають рішення за складних умов, для повнішого та об'єктивнішого аналізу предметної сфери. СППР вирішують такі завдання:

- вибір найкращого рішення з безлічі можливих (оптимізація);
- упорядкування можливих рішень за перевагами (ранжування).

Причому в якості задачі, що вирішується, може виступати майже будь-яка реальна задача. Наприклад, оптимізація транспортних поставок або прийняття рішення щодо вигідної закупівлі комплектуючих частин для готової продукції.

Для аналізу та надання пропозицій СППР використовують різні методи, зокрема такі:

- інформаційний пошук;
- інтелектуальний аналіз даних;
- пошук знань в базах даних;
- міркування на основі прецедентів;
- імітаційне моделювання;
- еволюційні обчислення і генетичні алгоритми;
- нейронні мережі;
- ситуаційний аналіз;
- когнітивне моделювання тощо.

Деякі з цих методів розроблено у рамках штучного інтелекту.

Автоматизовані системи експертної оцінки (АСЕО) є окремим випадком СППР. АСЕО – комп'ютерні автоматизовані системи, засновані на аналізі оцінок експертів у вирішенні поставлених завдань [1].

Зазначимо основні властивості АСЕО, що відрізняють її від інших інтелектуальних систем, і, зокрема, від СППР:

1. АСЕО – складна багаторівнева система, що дозволяє організувати проведення експертизи від формування цілей і конкретного змісту до визначення результату та його аналізу. В АСЕО при організації та проведенні експертизи передбачається взаємодія експертів, аналітичної групи, операторів. Тому обов'язковим елементом АСЕО є технологічний граф організації і проведення експертизи, в якому визначена послідовність експертних процедур, процедур інформаційного забезпечення, обробки і аналізу результатів експертизи, а також регламентовано діяльність у процесі проведення експертизи експертів, аналітичної групи, операторів [2].

2. АСЕО дозволяють здійснювати досить повну різнобічну оцінку об'єктів експертизи за допомогою висококваліфікованих фахівців. Процес експертного оцінювання має бути інформаційно забезпечений. Тому АСЕО обов'язково забезпечені базами даних, в яких міститься вся необхідна експертам і організаторам експертизи інформація про об'єкти експертизи.

3. В АСЕО має бути передбачена оцінка якості експерта, що отримується на підставі оцінки результатів участі експерта у проведених раніше експертизах. Найбільш конструктивним способом оцінки якості експерта є розрахунок його рейтингу. Рейтинг експерта може бути як підставою для запрошення фахівця до складу експертної комісії, так і враховуватися при визначенні розмірів оплати праці експерта.

4. В АСЕО для кожного експерта передбачається оцінка ступеня його професійного знайомства з кожним з об'єктів експертизи. АСЕО дозволяють уникнути досить поширеної помилки, коли експерт змушений оцінювати не тільки об'єкти, з якими він знайомий професійно, а й об'єкти, з якими він з тих чи інших причин недостатньо знайомий. Експертові надається можливість формувати перелік об'єктів, які він пропонує оцінювати в процесі експертизи. При формуванні переліку об'єктів для оцінки кожним експертом можуть

враховуватися і такі чинники як недоцільність оцінки експертом тих об'єктів, які представлено організацією, де він працює, або виконаних за його безпосередньої участі, або в позитивній (негативній) оцінці яких він може бути зацікавлений.

5. АСЕО забезпечують можливість досить гнучкого оцінювання об'єктів експертизи. Наприклад, для оцінки ефективності діяльності фірми загалом використовуються певні критерії, для окремого її підрозділу – зовсім інші, для оцінки ефективності фахівців різних профілів – співробітників фірми також потрібні різні оціночні системи. Тому в АСЕО передбачається як обов'язковий елемент наявність розвиненої оціночної системи з можливістю її налаштування при оцінці того чи іншого конкретного об'єкта експертизи. Оціночна система включає набір критеріїв - інформацію щодо їх порівняльної вагомості, щодо шкал для оцінки значень за кожним з критеріїв. У оціночну систему може включатися також інформація щодо порівняльності критеріїв щодо наявності ефекту домінування однієї групи критеріїв над іншою. Оціночна система може мати ієрархічну структуру критеріїв. В оціночних системах АСЕО передбачено можливість формування індивідуальних оціночних підсистем експертів, якщо це необхідно відповідно до прийнятої процедури проведення експертизи.

6. У проведенні експертиз передбачається участь висококваліфікованих фахівців. Експерт безпосередньо за комп'ютером в інтерактивному режимі здійснює оцінку об'єктів експертизи, а за необхідністю налаштовує індивідуальну оціночну систему, визначає ступінь знайомства з об'єктами експертизи, формує індивідуальний перелік об'єктів для оцінки кожним експертом.

7. При проведенні багатьох експертиз потрібно не тільки оцінка одного окремо взятого експерта, а й оцінка колективу експертів, що представляють найбільш кваліфікованих фахівців у даній сфері. Тому в АСЕО передбачається можливість колективної оцінки об'єктів експертизи при використанні різних методів організації та проведення експертиз [3]. Після отримання індивідуальних експертних оцінок в АСЕО передбачено процедури обробки експертної інформації, що дозволяють отримувати результуючу експертну оцінку - колективну думку експертної комісії. Зокрема, АСЕО містить алгоритми отримання результуючих кількісних і якісних оцінок, результуючих ранжирувань, класифікацій тощо.

8. В АСЕО передбачається аналіз результатів експертизи. Зокрема, передбачається оцінка узгодженості експертів за результатами оцінки об'єктів експертизи (за результатами ранжирування, стратифікації тощо) з подальшою класифікацією експертів-виділенням коаліцій одностумців, які дали об'єктам близькі оцінки. В АСЕО надається можливість визначення результуючої експертної оцінки окремо для кожної з груп експертів-одностумців з подальшим аналізом. В рамках системи може бути надана можливість оцінки несуперечності експертних суджень, їх точності та надійності. В АСЕО можуть бути передбачені також етапи отримання попередньої експертної оцінки з метою виявлення і виключення свідомо неконкурентоспроможних об'єктів, які

не відповідають вимогам, що пред'являються, визначення ступеня дублювання об'єктів експертизи з метою більш раціонального розподілу коштів, встановлення відповідності запитуваних обсягів фінансування та матеріального забезпечення передбачуваного обсягу робіт.

При розробці АСЕО слід також враховувати підтримку інтеграції зі сторонніми інформаційними системами і базами даних, так як наразі система, яка не має можливості обмінюватися даними з вже існуючими системами, приречена на невдачу.

Безліч прикладів АСЕО зустрічається у різних сферах діяльності.

Приклади експертної системи в економіці:

S & PCBRS, розробником даної експертної системи є Chase Manhattan Bank, Standard & Poor's Corp. S & PCBRS була розроблена для вирішення наступних завдань: оцінка рейтингу цінних паперів за даними фірми емітентів; формування коректної рейтингової шкали. Експертна система має такі характеристики: представлення задачі оцінки рейтингу як завдання класифікації; відбір даних фірми емітентів та формування навчального матеріалу; вибір нейрокласифікатора, його навчання і тестування; порівняння з оцінками експертів; використання нейромережевої парадигми Counter-Propagation. Імовірність правильного передбачення рейтингу експертної системи S & PCBRS становить 84%.

The Tokai Bank, Science University of Tokyo, розробником даної експертної системи є NTT Data. Ця система розроблена для підтримки прийняття рішень щодо оптимізації роботи з валютними опціонами. Система полегшує дилерську підтримку для оптимальної відповіді з можливих представлених варіантів. Nereid більш практична і дає кращі рішення, ніж звичайні системи прийняття рішень. Цю систему розроблено з використанням фреймової системи CLP, яка легко інтегрує фінансову область в додаток II. Запропоновано змішаний тип оптимізації, що поєднує евристичні знання з технікою лінійного програмування [1].

Приклад експертної системи в торгівлі.

РЕМОРАМА ЕС створена ТОВ «Медіасофт» і реалізована як комерційний продукт. РЕМОРАМА підбирає будматеріали під задані користувачем параметри і проводить розрахунок їх вартості. Передбачається використання звичайними людьми, які не пройшли спеціального навчання. ЕС встановлюється на сенсорні кіоски в торгових залах будівельних гіпермаркетів. Підсумком рішення ЕС стає чек з переліком, кількістю і вартістю матеріалів, які задовольняють умовам задачі. За допомогою цього чека покупець здійснює набір матеріалів і оплачує їх на касі (одне сканування для покупки комплексу матеріалів). Програма пропонує як основні, так і супутні товари для вирішення завдання [4].

Приклад експертної системи в комп'ютерних системах.

Експертна система надає допомогу програмістам у написанні мікропрограм для розробленої Texas Instruments NBIC TI990. За заданим описом прошивки система отримує оптимізовані прошивки для TI990. MIXER

містить знання з мікропрограмування для TI990, взяті з керівництва і з аналізу прошивки керуючого ПЗУ TI990. Сюди відносяться знання про те, як перетворювати введені описи у набори проміжних операцій, як виділити відповідні регістри під змінні і як перетворити проміжні операції у набори мікрооперацій. MIXER використовує ці знання, щоб визначити, які мікрооперації є кращими для реалізації мікропрограми. Система формує знання у вигляді правил і даних, володіє уніфікацією, керованою механізмом виведення, і динамічним поверненням. MIXER реалізована мовою Пролог. Її було розроблено в Токійському університеті і доведено до рівня демонстраційного прототипу.

ExpSystem PC 1.4.2. Призначення цієї експертної системи - допомогти людям, які не поверхнево розбираються в комплектуючих для персонального комп'ютера, у підборі прийнятної конфігурації майбутнього комп'ютера. У програму вводяться дані щодо вимог до системи і максимальну суму грошей, яка передбачена для покупки. Так само дана експертна система стане в нагоді для менеджерів комп'ютерних салонів, що б автоматизувати свою роботу і зробити автоматизоване робоче місце для своїх покупців. Для підбору комплектуючих використовується два алгоритми розрахунку: для «багатого» і «бідного» покупця. Дана ЕС була розроблена в грудні 2006 року.

АСЕ – експертна система АСЕО визначає несправності у телефонній мережі і дає рекомендації щодо необхідного ремонту та заходам відновлювання. Система працює без людського втручання, аналізуючи зведення-звіти про стан, які одержуються щодня за допомогою програми, яка стежить за ходом ремонтних робіт в кабельній мережі. АСЕ виявляє несправні телефонні кабелі і потім вирішує, чи потребують вони планово-попереджувального ремонту і вибирає, який тип ремонтних робіт найімовірніше буде ефективним. Потім АСЕ запам'ятовує свої рекомендації у спеціальній базі даних, до якої користувач має доступ. Система пропонує рішення, застосовуючи знання щодо телефонних станцій, повідомлення системи і стратегії аналізу мереж. Подання знань в системі засновано на правилах; використовується схема управління за допомогою прямого ланцюжка міркувань. Її розроблено в Bell Laboratories. АСЕ пройшла дослідну експлуатацію і доведена до рівня комерційної експертної системи [2].

Література.

1. Джарратано Д., Райли Г. Экспертные системы: принципы разработки и программирование: пер. с англ. М.: Издательский дом «Вильямс», 2016. 1152 с.
2. Корябкин В.В., Драчева Е.Е. Автоматизированные системы экспертного оценивания. *Евразийский союз ученых*, № 12(09). 2014. С. 154 – 160.
3. Сараев А. Д., Щербина О. А. Системный анализ и современные информационные технологии. *Труды Крымской Академии наук*. Симферополь: СОНАТ, 2006. С. 47 – 59.

Клопов Іван Олександрович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Бадья Віталій Юрійович,
Дремов Ігор Володимирович,
ст. гр. ЕК-16-1бд факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту ЗНУ

КЛЮЧОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема цифрового сегмента стала актуальною в силу якісних змін, що відбулися в економіці та суспільстві. Нові технології та платформи дозволяють менеджменту підприємств і фізичним особам скорочувати трансакційні витрати взаємодії у все більших масштабах та здійснювати більш тісний контакт з господарюючими об'єктами і державними структурами. В результаті формується економіка, заснована на мережевих сервісах, тобто цифрова, або електронна.

Саме поняття «цифровізація» свідчить про нову стадію вдосконалення управління виробництвом товарів та послуг і самого виробництва на основі «наскрізного» застосування сучасних інформаційних технологій, починаючи від Інтернету речей і закінчуючи технологіями електронного уряду.

Одним з основних напрямків цифрової економіки є легке і швидке надання товарів і послуг через Інтернет. Безумовною перевагою цифрової економіки є те, що споживачі можуть отримувати продукти за нижчими цінами. Наприклад, електронна версія нового роману може бути на 25- 50% дешевше, ніж покупка друкованої копії книги.

В останні роки концепція цифрової економіки почала виходити за рамки комерційного аспекту купівлі та продажу електронних продуктів в Інтернеті. Сьогодні ця ідея також включає використання віртуальних процесів в рамках поточної діяльності великих компаній і корпорацій. Інструментами цифрової економіки є засоби, які використовуються для створення, впливу або перетворення конкретного предмета. Основними інструментами цифрової економіки є Інтернет речей, штучний інтелект, великі дані, машинне навчання, блокчейн, системи моніторингу, робототехніка, віртуальна реальність, хмарні обчислення і багато інших.

Єдиної класифікації інструментів цифрової економіки в даний час немає. Аналіз декількох класифікацій представлений в таблиці 1.

Представлені класифікації є настільки різними, що не можна сказати, яка з них найбільш оптимальна. Отже, необхідно створити іншу класифікацію, яка буде максимально повно представляти всі види інструментів цифрової економіки.

За виконуваними функціями інструменти цифрової економіки поділяють на такі групи:

- електронна комерція;
- інтернет-реклама.

До електронної комерції можна віднести такі інструменти, як хмарні обчислення, великі дані і штучний інтелект. До інтернет-реклами відносяться системи моніторингу.

Таблиця 1

Класифікації інструментів цифрової економіки

Автори	Класифікація	Недоліки
Попович Л.Г., Дроздов П.А., Жильникова А.Н.	Уряд, споживачі, бізнес	У даній класифікації враховані тільки об'єкти, на які спрямовані інструменти цифрової економіки.
Фонд розвитку цифрової економіки	Технологічні, функціональні, інфраструктурні, корпоративні, інформаційні, маркетплейси, галузеві	Дана класифікація досить повно враховує всі ознаки класифікації, за винятком об'єктів.
Дадалко В.А., Назірова Д.Р., Топчий П.П.	Інструменти оцифрування і об'єднання, інструменти створення бізнес-моделей та інструменти оцифрування пропозицій товарів і послуг	У цій класифікації використовуються тільки ознаки функціоналу інструментів.

За технологіями інструменти цифрової економіки поділяють на групи:

- створення нових бізнес-моделей;
- цифрові платформи і сервіси Інтернет речей.

Створення нових бізнес моделей включає в себе такі інструменти, як віртуальна реальність, робототехніка і блокчейн. До цифровим платформ і сервісів можна віднести інтернет-речей.

Розглянемо основні інструменти цифрової економіки.

1. Інструмент «великі дані» – це великі обсяги неоднорідної цифрової інформації, вивчити які неможливо традиційними методами.

Такий інструмент, як «великі дані» може допомогти компаніям поліпшити роботу та приймати більш швидкі та розумні рішення. Дані збираються з декількох джерел, включаючи електронну пошту, мобільні пристрої, додатки, бази даних, сервери та інші засоби.

Ці дані групуються, форматуються, обробляються, зберігаються і потім проводиться аналіз, коли компанії отримують корисну інформацію для збільшення доходів, отримання або утримання клієнтів і поліпшення операцій. Ринок великих даних – це галузь, яка, як очікується, буде рости в майбутньому та пропонує економіці (бізнесу і уряду) великий потенціал. За оцінками компанії Frost & Sullivan, в 2025 році загальний обсяг світового ринку аналітики великих даних збільшиться у порівнянні з сьогоднішніми показниками більш ніж в 2,5 рази і складе \$ 84 млрд. при щорічних темпах зростання на рівні 35,9% .

Основні постачальники послуг великих даних включають глобальні імена, такі як IBM, Splunk, Dell, Oracle і Accenture. Компанії використовують великі дані, накопичені в їх системах, для поліпшення роботи, забезпечення кращого обслуговування клієнтів, створення персоналізованих рекламних

кампаній, заснованих на конкретних перевагах клієнтів, і, в кінцевому рахунку, підвищення прибутковості.

2. Інструмент «інтернет речей» – це певна мережа, яка складається з предметів або речей, що контактують (здатних контактувати) один з одним або з предметами зовнішнього середовища без участі людини.

Термін *internet of things* з'явився ще в 1999 році, але популярність в технологічному середовищі набрав лише в останні роки, завдяки розвитку технологій в суміжних сферах: хмарних сервісів, аналізу великих даних, штучного інтелекту, бездротового зв'язку. Сам по собі Інтернет речей, за великим рахунком, не технологія, а скоріше набір різних технологій.

Впровадження Інтернету речей на підприємствах повинно вирішити завдання підвищення продуктивності машинобудівного підприємства за рахунок зміни бізнес-процесів, зниження витрат і впровадження нових бізнес-моделей. Наприклад, позиціонування співробітників на машинобудівному виробництві дозволяє, з одного боку, скоротити кількість витрат, пов'язаних із зупинкою виробництва через нещасні випадки, з іншого – підвищити безпеку: менше простоїв на виробництві, менше витрат, зв'язаних з зупинкою виробництва.

3. Інструмент «блокчейн» – це інструмент зі зберігання інформації, цифровий кадастр перекладів, операцій, договорів або угод. Іншими словами, зберігання будь-яких даних, які необхідно задокументувати або верифікувати.

4. Інструмент «інтелектуальні інформаційні технології» – це технології, які здатні обробляти дані різного роду, застосовуючи при цьому алгоритми штучного інтелекту. Даний інструмент дозволяє регулювати і формулювати ситуації, підвладні тільки інтелекту живої людини.

Розвиток цифрової економіки в Україні в даний час набирає темп зростання. Різні елементи «цифровізації» проникають в усі сфери діяльності людини і, як наслідок, оптимізують працю людини. Отже, подальші наукові дослідження інструментів цифрової економіки мають теоретичну та практичну цінність.

Комазов Павло Валерійович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Ліванов Олег Віталійович,
Сухарєв Кирило Юрійович,
ст. гр. ЕК-16-1бд факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту ЗНУ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Одним з найактуальніших завдань сьогодення є вдосконалення процесів управління, серед яких особливої важливості набуває застосування сучасних інформаційних технологій, що є запорукою результативності роботи організацій будь-якої сфери діяльності. Ефективне управління організацією

сьогодні неможливо без управління її інформаційною діяльністю, всією системою корпоративної інформації.

Стрімкий розвиток і поширення нових інформаційних та телекомунікаційних технологій сьогодні набуває характеру глобальної інформаційної революції, яка здійснює стрімко зростаючий вплив на політику, економіку, управління, фінанси, науку, культуру й інші сфери життєдіяльності суспільства і світу загалом.

Настає новий етап у розвитку процесів обміну інформацією. Інформаційно-комунікаційні технології є одним з найбільш важливих факторів, що впливають на економіку та формування суспільства. Інтенсивне впровадження і переплетення сучасних інформаційних, комп'ютерних, телефонних технологій і комунікаційних служб, швидке поширення локальних і глобальних комунікаційних мереж створює принципово нову якість інформаційного обміну та інструментарію впливу на масову свідомість, посилюючи значення соціально-психологічних і культурно-інформаційних аспектів глобалізації.

Надавши унікальні можливості в області пересування капіталу, товарів і послуг, інформаційно-комунікаційні технології стали основою формування нового типу економіки – інформаційної економіки. Існуючі економічні системи змушені пристосовуватися до нової інформаційної та комп'ютерної реальності.

Прискорений розвиток, поширення пов'язаних між собою інформаційно-телекомунікаційних систем призводять і до вимушеної зміни напрямку політичної думки. Суспільство за останні роки збагатилося такими поняттями, як електронне урядування, електронний уряд, електронне навчання, електронне громадянство, інформаційні послуги, інформаційне суспільство, інформаційна економіка, держава в смартфоні, інформаційна культура, інформаційна компетентність тощо [1].

Стрімкий інформаційно-технологічний розвиток, що швидко розгортається на наших очах, визначає рух до зовсім нового типу суспільства – інформаційного, або суспільства знань. Однією з основних характеристик цього суспільства є його глобальний характер. У процесі його формування поступово стираються межі між країнами і людьми, радикально змінюється структура світової економіки, значно більш динамічним і конкурентним стає ринок. Інформація та знання стають одним із стратегічних ресурсів держави, регіону, підприємства, людини, масштаби використання якого стали порівняні з використанням традиційних ресурсів, а доступ до них – одним з основних факторів соціально-економічного розвитку.

Інформаційне суспільство – як концепція постіндустріального суспільства – нова історична фаза розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація і знання [2, 3]. Відмінні риси інформаційного суспільства: збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства; зростання частки інформаційних комунікацій, продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективне інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових

інформаційних ресурсів, задоволення їх потреб в інформаційних продуктах і послугах. Цільове спрямування інформаційного менеджменту – створення нового інформаційного суспільства з поступовим зникненням рутинної праці і заміною його творчим, провідною роллю знання, гуманізацією держави.

Великого значення у формуванні інформаційної культури (як невід’ємної складової інформаційного суспільства) набуває освіта, яка повинна формувати нового фахівця інформаційного співтовариства, що володіє такими вміннями і навичками, як диференціація інформації; виділення значущої інформації; вироблення критеріїв оцінювання інформації; обробка та створення нової інформації та її використання.

Розвиток зазначених вмінь та навичок є важливим аспектом підготовки бакалаврів і магістрів, оскільки вони будуть їх використовувати у своїй майбутній професійній діяльності.

У зв’язку з цим до числа найважливіших завдань кожної держави відносяться формування і розвиток інформаційної інфраструктури та інтеграція в глобальне інформаційне суспільство. Вирішення цих завдань стає сьогодні необхідною умовою сталого розвитку держави та її повноцінного входження в світову економіку.

Аналогічні завдання ставляться і реалізуються й на рівні сучасного підприємства. Актуальні інформаційні ресурси і правильно спроектовані автоматизовані інформаційні системи є сьогодні базою для продуктивної роботи менеджера будь-якого рівня і в усіх предметних областях.

Сьогодні діяльність будь-якої компанії і організації сильно залежить від підрозділу, що забезпечує інформаційне середовище компанії, і залежність ця з часом тільки посилюється. В результаті обслуговування інформаційних систем перестає бути тільки технічним завданням і все більшою мірою стає невід’ємною частиною бізнесу, інтегрованої в бізнес-процеси компанії.

Інформатизація широко застосовується не тільки для вдосконалення технологічних процесів створення та виготовлення продукції, але і в процесах підготовки і прийняття управлінських рішень на всіх рівнях управління підприємством.

Таким чином, ефективне управління сучасною економікою сьогодні неможливо без управління її інформаційною діяльністю, всією системою корпоративної інформації. Найважливішим завданням теперішнього часу можна назвати вдосконалення процесів інформаційного управління, серед яких застосування сучасних інформаційних технологій є запорукою результативності роботи більшості організацій та держави в цілому.

Література.

1. Клімушин П.С. та Спасібов Д.В. Механізми електронного урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2017. 116 с.

2. Кириченко М.О. Методологічні засади вирішення проблем інформаційного суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Вип. № 72. Запоріжжя: ЗДІА, 2018. С. 35 – 45.

3. Сопілко І.М. Методологічні засади наукового осмислення концепції інформаційного суспільства. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2014. № 1. С. 80 – 84.

Tamara Kyrylych

PhD, Assistant Professor

Faculty of Law & Economics

Jan Dlugosz University in Czestochowa

MARKETING STRATEGY: THE SELECTION MECHANISM OF DISTRIBUTION

Under dynamic conditions of continuous technology development and enhanced competition every enterprise faces with a problem of innovation-oriented transformation to obtain competitive advantages and to maximize its profits. The creation of a venture company or cooperation with such a firm can solve this problem. This type of business is characterized by high activity, flexibility, dynamism, lack of bureaucracy, efficiency in introducing new ideas into potential new product (service), innovation, high concentration of scientific-technical and technological personnel, rapid adaptability, small number of employees and at the same time by high risk level of funds received for its operation. In a case of successful implementation of the project invested (this may be, for example, the development and introduction of a new product into a market), an enterprise that invested in funds also receives the right to use the product on the basis of an agreement with the venture company concerning financial aspects of a contract. Creation of its own venture company is particularly profitable for an industrial enterprise as its staff will develop and test new products.

Experience of leading successful companies shows positive results of marketing activity under professional approach to its implementation. The resulting component of marketing activity is to sale products and to maximize the financial benefits. Economic activity of a venture enterprise is based not only on new developments, but also on their introduction into a market. One of the key aspects of a positive decision on attracting financial resources is a business plan submitted to potential investors, a crucial aspect of which is the size of the planned profit. Since the development of a new product requires the conquest of markets and the expansion of their geographical location, it is appropriate to search for the optimal combination of sales channels. In a case of insufficient representation of a new product on a market a potential customer is uninformed about it; such a situation will exert an adverse effect on both the developer and manufacturer of a new product. Therefore, an important element in the business plan of venture company (or of individual project) is a combination

of such sales channels that ensure maximum information for potential customers coincident with maximizing the profit of a company.

Choosing the best combination of sales channels is a topical, relevant and multifaceted problem. Business activities of venture companies is closely related to making management decisions on the choice of sales channels. It is necessary to distinguish qualitative and quantitative characteristic criteria for selection and comparison of direct and indirect sales channels, methods of their evaluation and formation of decision making mechanism concerning the use of a distribution channel. Each sales channel can be characterized by a list of characteristic criteria which reflect the level of profit for the manufacturer and the level of close cooperation. According to Gorchels, Marien and West [1], well constructed distribution channels provide a significant competitive advantage. The authors outline the basic principles of distribution channels management, discuss the strategy of market penetration based on these principles as well as on accounting for the requirements of customers and channel partners. Such a strategy, developed using new technologies and distribution channels splitting, ensures the success of a company. The leading specialists in the field of marketing proposed practical and pragmatic approach [2] consisting in the study of different aspects of modern business and marketing management and in providing practical recommendations necessary for decision making in the field of marketing and strategy development. They proposed to distinguish economic and non-economic factors in intermediary selection. Winkelmann [3] suggested the integrated approach to the management of sales department implying its interrelations with all the departments of a company. He considers the marketing activity as a basis of integration of all business processes in a company and illustrates his own proposals by examples from experience of the world leading companies.

The goal of the proposed model is choosing the optimal distribution of production between sales channels taking into account the qualitative and quantitative characteristics of distribution channels and maximum profits for venture enterprises.

Description of the selection mechanism. The main stages of implementation of the selection mechanism are the following.

Collection of planned primary data about enterprise; collection of information on potential participants of product distribution; attracting of independent experts for peer review and comparison of results of indirect sales channels; determination of the potential value of profit per unit of output in each planned sales channel for each assortment unit; comparative analysis of potential sales channels using the improved radar method based on generalized characteristic criteria and determining the their ratios [4, 5]; construction of the criterion function.

Forming the system of constraints which takes into account the average branch sales volume in each sales channel as well as the percentage between sales channels. If necessary, additional constraints can be imposed taking into account specific character of the production and sale of certain products of venture enterprise, the use of the corresponding computer programs for achieving the put

goal – quantitative determination of distribution of enterprise production between potential sales channels; analysis of the obtained results.

Negotiations with representatives of sales channels concerning the possibility of implementation of obtained results, corrections of the obtained results after bilateral contacts with intermediaries, approval of the sales program.

Systematizing the qualitative and quantitative selection criteria and optimal combination of sales channels, taking into account the specificity of a venture enterprise, forming a marketing budget for potential sales channels and developing the optimization model of innovative marketing activities allows to choose the mechanism of venture enterprise marketing strategy [5, 6].

Setting the goals and mission, the enterprise lays foundations of its marketing activities. The mission and the goals are set by the founders of an enterprise, whereas managers and investors put forward their vision of the company development, outline the priority directions and create the target package (short-, medium- and long-term objectives). Forming a business plan of implementing the innovative idea consists in creating a comprehensive plan of activity to achieve the goals of an enterprise. The marketing part of the business plan plays a key role, especially for foreign investors of a venture enterprise.

Every company, dynamically developing, faced with complex financial, operational, management, personnel and other problems that hinder the achievement of its goals. Much attention should be given to diagnosis of problems and possible ways of their overcoming. Based on the goals and mission of an enterprise, selection of the type of distribution (intensive, selective, exclusive) allows us to choose such a type which corresponds to the enterprise capabilities and tasks. The potential of a venture enterprise, risks and opportunities should be taken into account. Of fundamental importance is the branch to which a venture enterprise belongs. The field of activity introduces corrections for production assortment, demands, development and sales perspectives. These aspects help managers and investors to determine the type of distribution.

Planning the sales volume in different channels based on average branch data is characterized by deep analytical studies, accumulating and processing information. During its implementation it is desirable to invoke experts or consulting company which provide such service at the professional level.

Study of consumer opinion concerning the priority use of direct and indirect sales channels in the field of venture enterprise activity allows determining main potential sales channels. Taking into account the specific features of a particular branch and target consumer, it is possible to create the most appropriate sales channels for each item of production assortment. At this stage, studies are conducted by marketing specialists or by specialized marketing research agencies which help in questioning actual and potential consumers about their use of different distribution channels. Often intermediaries also join to this study and help to obtain additional information.

Accumulation and analysis of information based on qualitative and quantitative characteristic criteria for potential direct and indirect sales channels

needs much time and careful approach to analysis of this problem. Correctness of optimization problem formulation and innovative production yield depend on accuracy and completeness of accumulated information.

Calculation of the planned profit per unit of output for each potential sales channel for each product positions is one of the decisive stages of the proposed mechanism of marketing activity diversification. Its peculiarity is that the calculation of earnings per product unit takes into account not only the production and management costs, but also marketing cost which efficiency decides on enterprise profitability. Determining the profitability of each product positions for each of sales channels helps to analyze the capabilities of each distribution channel and allows us to take into account the qualitative and quantitative characteristic criteria and to the formulate the optimization problem for raising the profitability of a venture enterprise.

Optimization of marketing activity of a venture enterprise on the basis of maximum profitability includes formulation of the optimization problem – the criterion function and the constraints. Solution of this problem allows us to optimize the distribution of production between sales channels of a venture enterprise.

Scientifically based approach to marketing activity planning and optimization is extremely important for venture enterprises. Forming the business plan is deciding for positive decision-making of potential investor. Using the proposed optimization model of innovative marketing activities, a venture enterprise at the stage of creating a business plan lays the foundation for profitability and innovative tendency. Further this will provide the search and implementation of new ways of improving venture enterprise activity. This trend is of particular importance for engineering industry which needs innovative approach to manufacturing application of new high-tech developments and ensuring their profitability by generating and realization of new ideas.

References.

1. L. Gorchels, E. Marien, C. West, *The Manager's Guide to Distribution Channels*, McGraw-Hill, New York 2004, p. 69.
2. A.T. Coughlan, E. Anderson, L. W. Stern, A. I. El-Ansary, *Marketing Channels*, 7th ed., PrenticeHall, Englewood Cliffs, NJ, 2006, p. 17.
3. P. Winkelmann, *Marketing und Vertrieb, Fundamente für die Marktorientierte Unternehmensführung*, Oldenbourg Wissenschaftsverlag, München 2010, S. 416.
4. N. Shpak, T. Kyrylych, Sales channels selection for small industrial enterprises based on qualitative-quantitative characteristic criteria, „ECONTECHMOD: an international quarterly journal on economics in technology, new technologies and modelling processes”, vol. 02, No. 4, 2013, p. 79.
5. N. Shpak, T. Kyrylych. Optimization model for innovative development of marketing activity of venture enterprises. *Studia i Materiały (Europejska Uczelnia Informatyczno-Ekonomiczna w Warszawie)*, vol. 10, No. 2, pp. 83 – 99, 2015.

6. C.A. Ingene, M. A. Parry, *Mathematical Models of Distribution Channels*, Kluwer Academic Publishers, Boston 2004, p. 528.

Мержинський Євген Костянтинович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Михайленко Тимофій Вікторович,
Романенко Василь Васильович,
ст. гр. ЕК-16-1бд факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту ЗНУ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємства та організації здійснюють свою господарську діяльність в умовах нестабільності зовнішнього середовища, що негативно впливає на внутрішній стан будь-якого підприємства. На початку II кварталу 2020 р. таким викликом стало розповсюдження нового типу вірусу та введення обмежуючих заходів для бізнесу. Українські підприємці опинилися в складних умовах для існування – мультиплікаційний ефект від поширення вірусу в країні за різними сценаріями призведе до 4-9% падіння ВВП у 2020 р. через закриття бізнесів та суттєві скорочення персоналу. За опитуваннями представників бізнесу, в найкращих умовах опинилися ті підприємства, які вдосконалювали організацію інформаційних процесів різних служб та відділів.

Інформатизація операційної та виробничої діяльності типового підприємства з великим товарообігом – це складний соціально-технологічний процес, пов'язаний зі значними змінами в організації роботи працівників. У цьому контексті процес закупівель – це один із базових бізнес-процесів господарюючих суб'єктів. Тому забезпечення ефективної системи інформатизації процесів матеріально-технічного забезпечення у значній мірі визначає процес закупівель, який суттєво впливає на стійкість, ефективність та конкурентоспроможність підприємств.

Проблематика та методологічна база щодо дослідження питань вдосконалення інформаційних процесів у логістичній сфері висвітлена у [2, 4, 5], існуючі програмні методи рішення – у [1, 3]. Проте, питання вдосконалення інформаційних процесів матеріально-технічного забезпечення товару та прискорення часу на прийняття ефективних оперативних рішень у закупівельній сфері висвітлено недостатньо, а отже, подальші дослідження процесів інформатизації обліку матеріально-технічного забезпечення підприємства в умовах віддаленої роботи працівників на сьогодні є актуальним та важливим завданням. Діяльність такого підприємства здійснюється з використанням новітніх інформаційних систем, що дозволяє якісно та оперативно реалізовувати товар в максимально стислі терміни з використанням мінімальної кількості персоналу.

Об'єктом інформатизації є процеси планування матеріально-технічного забезпечення до кінцевих пунктів переробки, до проміжних пунктів тимчасового зберігання, а також контроль ефективності виконання зазначених процесів, мінімізація товарних, фінансових, матеріальних втрат на підприємстві.

Існуючі на ринку інформаційні системи для управління матеріально-технічним забезпеченням підприємств класу Enterprise Resource Planning (ERP), як закордонних (SAP, Oracle, Microsoft, WRM тощо), так і вітчизняних (1С, Парус, Альфа тощо) складають переважну більшість. Але на практиці інформатизація діяльності підприємств з використанням цих систем обмежується тільки автоматизацією обліку, що в умовах постійного зростання складності та високої динаміки змін у будь-якій сфері приводить до виникнення різних проблем і часто не дозволяє ефективно застосовувати вказані системи. Аналіз класичних методів оптимізації, які реалізовано в цих і подібних їм інформаційних системах, показує, що часто вони не забезпечують отримання адекватних управлінських рішень у сфері матеріально-технічного забезпечення насамперед через значні часові витрати на пошук оптимального рішення.

У зв'язку з цим пропонується новий концептуальний підхід до створення дієвої інтелектуальної системи управління матеріально-технічним забезпеченням на підприємстві (рис. 1). До складу цієї системи, на думку авторів, повинні входити такі структурні складові:

- база зберігання даних технологічного транспорту, яка призначена для централізованого ведення загально-корпоративної бази даних, що містить всю необхідну інформацію по власному парку технологічного транспорту;

- наскрізна гео-інформаційна система, що містить інформацію про географічне розташування виробничих, переробних об'єктів та складів зберігання, фіксованих маршрутах пересування технологічного транспорту, діючих схемах автомобільних і залізничних шляхів сполучення з можливістю швидкого переналаштування системи у разі тимчасової заборони використання маршрутів або способів транспортування;

- система GPS-моніторингу виконання маршруту доставки вантажу в режимі реального часу, порівняння та аналіз показників «план - факт» з можливістю використання даних від відеореєстраторів, розташованих в технологічному транспорті. Для відстеження об'єктів під час транспортування необхідно використовувати ідентифікацію радіочастот (RFID) та NFC-технології (Near Field Communication). Такі види ідентифікації товарно-матеріальних запасів мають набагато більше переваг перед класичним зчитуванням штрих-кодів;

- компонента моделювання оптимальних маршрутів на основі гібридного генетичного алгоритму для вирішення завдання ефективного планування потреб в матеріальних ресурсах, забезпечення підприємства ефективними сценаріями планування оптимальних маршрутів доставки та мінімізації матеріальних, фінансових, трудових витрат на реалізацію логістичних процесів;

– система формування статистичних і аналітичних звітів, що дозволяють у режимі реального часу здійснювати аналіз різних поточних оперативних показників у порівнянні з плановими фінансово-економічними показниками.

Рис.1. Концепція вдосконалення інформаційних процесів управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства

Для ефективної взаємодії та зменшення часу на прийняття оперативних рішень під час управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства пропонується створити на базі технології об'єктно-орієнтованого програмування сукупність хмарних Web-сервісів.

Застосування таких сервісів дозволить підприємству: вести облік і контроль всіх процесів одночасно в режимі реального часу з будь-якої точки земної кулі; ставити завдання перед співробітниками, навіть в умовах віддаленої роботи, і контролювати їх виконання; налагодити оперативний зв'язок між відділами та співробітниками; економити кошти за рахунок автоматизації і постійної оптимізації процесів.

Все програмне забезпечення Web-сервісів, за допомогою якого здійснюється вдосконалення інформаційних процесів управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства, може зберігатися на надійних серверах, що гарантує конфіденційність інформації та захист комерційних інтересів.

У подальших дослідженнях планується провести оцінку ефективності впровадження інтелектуальної системи управління матеріально-технічним

забезпеченням на підприємстві. Для цього застосуємо методи інвестиційного аналізу, в основі яких лежить оцінка і порівняння вигод від здійснення проекту з витратами на його реалізацію.

Представлену в статті концепцію рекомендується використовувати для ефективної організації закупівельної діяльності на підприємствах малого та середнього бізнесу роздрібною торгівлі.

Для опанування навичками вдосконалення інформаційних процесів управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства з метою вивчення програмних пакетів економічної галузі та нових методів програмування рекомендуємо ознайомитися з дисциплінами «Інформаційне управління підтримки прийняття рішень в економіці» та «Архітектура сучасних Web-сервісів», які викладаються для здобувачів магістерського ступеня вищої освіти спеціальності 051 «Економіка» освітньо-професійної програми «Інформаційна економіка» на факультеті економіки та менеджменту Інженерного інституту Запорізького національного університету.

Література.

1. Богачева Т., Ситосенко Е., Толмачев В. 1С: Предприятие 8. Конфигурация «Управление торговлей». Часть 2. М.: 1С, 2013. 649 с.
2. Васильців Т.Г., Качмарик Я.Д., Блонська В.І., Лупак Р.Л. Бізнес-планування : навч. посіб. К. : Знання, 2013. 173 с.
3. Кузьмич О.І., Мельник В.М., Капиш В.Ю. Дослідження аналітики закупівель та механізм прийняття рішень на базі платформи 1С: Підприємство. *Науковий журнал "Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво"*. Луцьк, 2019. Випуск № 37. С. 31 – 35.
4. Скакаліна О.В. Концептуальна модель побудови логістичного модуля для агрохолдинга. *Зимові наукові читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 31 січня 2018р. Київ, 2018. С. 37 – 47.*
5. Petr Suchánek, Robert Bucki, Azra Korjenic. Implementaion of optimization methods in the selected areas of production logistics. *Forum Scientiae Economica*. 2015. Volume 3, No. 2, pp. 65 – 79.
6. Zineb Benotmane, Ghalem Belalem, Abdelkader Neki. A cloud computing model for optimization of transport logistics process. *Transport and Telecommunication*, 2017. Vol.18, No. 3, pp. 194 – 206.

Солодухін Станіслав Володимирович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри ЕІТ Інженерного інституту ЗНУ,
Василенко Михайло Богданович,
Нікітенко Андрій Леонідович,
ст. гр. ЕК-16-1бд факультету економіки та менеджменту
Інженерного інституту ЗНУ

ІНФОРМАЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПРОЦЕСИ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах зовнішнього середовища, що динамічно розвивається, підприємствам необхідно самостійно приймати рішення у різних сферах діяльності, формуючи власну політику розвитку. Формування цінової політики вимагає дослідження факторів, що обумовлюють її вибір, визначення можливих сценаріїв розвитку ринку при прийнятті відповідної стратегії, розробку спеціального інструментарію для реалізації цієї стратегії. Складність формування цінової політики обумовлена ще й тим, що підприємство розглядається, з одного боку, як елемент глобальної економічної системи, метою якої є задоволення споживачів, а з іншого – як окремо функціонуюча система, метою якої є одержання прибутку.

Вирішенням проблеми формування цінової політики підприємства (ЦПП) з застосуванням економіко-математичних методів моделювання займалися такі відомі вчені, як Кизим М.О., Клебанова Т.С. [1], Корінев В.Л. [2], Нэгл Т.Т.[3], Редченко К.І. [4] та багато інших. Вони, в більшості, визначають загальні підходи до удосконалення безпосередньо методів встановлення ціни, але слід зазначити, що окремі аспекти розроблення цінової політики потребують подальшого наукового опрацювання і зумовлюють актуальність даного дослідження.

Проведений аналіз дозволив створити в рамках дослідження концепцію моделювання ЦПП (рис. 1), комплекс моделей формування ЦПП на основі системного підходу, який дозволяє забезпечити глибше розуміння призначення і функціональної ролі в управлінні підприємством цінової політики, даючи можливість розглядати та планувати стадії її створення, а також інформаційну систему підтримки прийняття рішень щодо цінової політики підприємства. Ефективність цінових рішень залежить від низки чинників і факторів, які або сприяють розвиткові підприємства, або гальмують його діяльність.

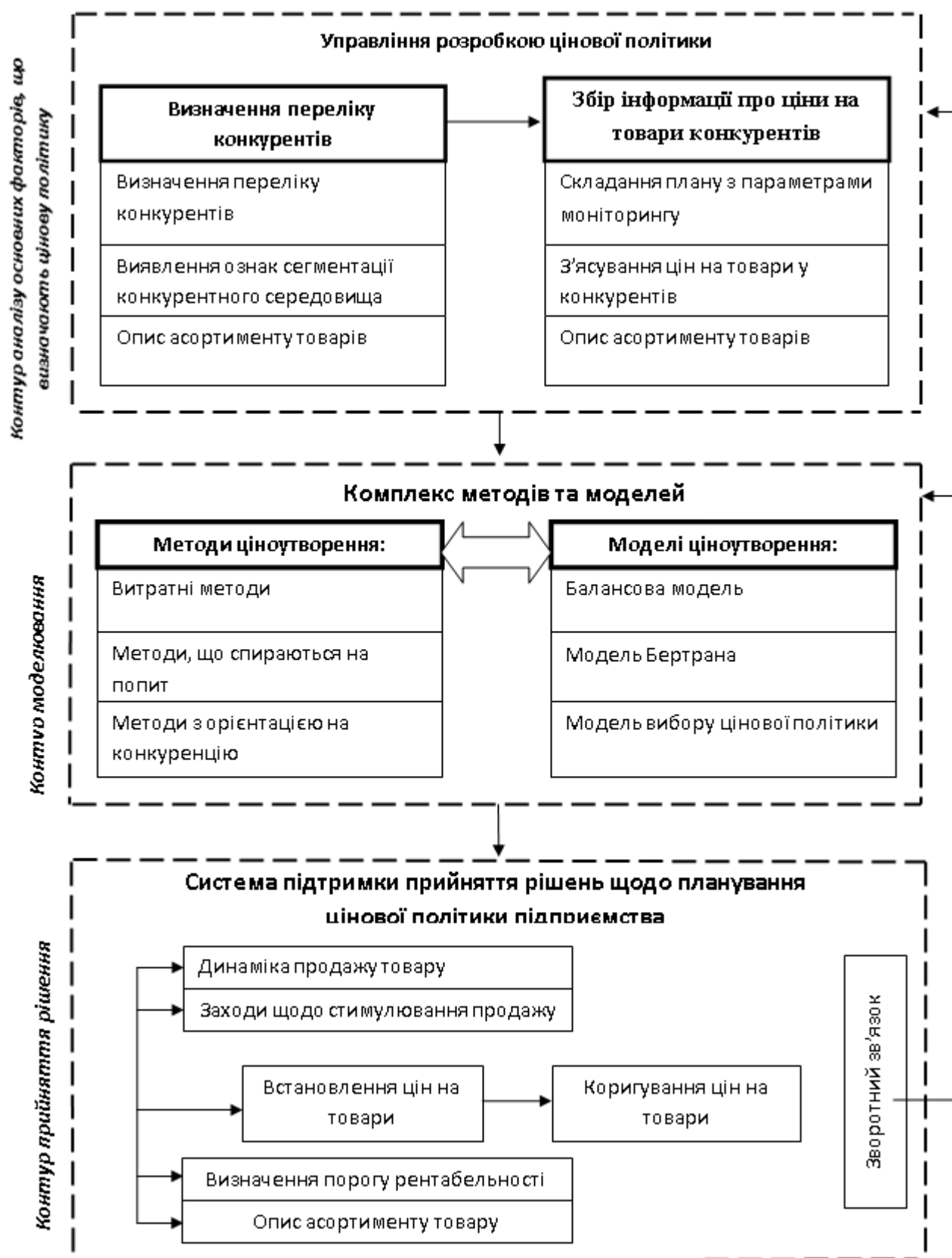

Рис. 1. Концепція моделювання цінової політики підприємства

У концепції моделювання цінової політики розглянуто три основні контури:

1. Аналіз основних факторів, що визначають цінову політику підприємства, є початковим етапом планування і включає в себе:

- постановку цілей, які підприємство прагне досягти за допомогою встановлення цін на продукцію;
- визначення переліку конкурентів, який включає оцінку переваг реальних або потенційно можливих конкурентів і призначених ними цін;
- збір інформації про ціни на товари у конкурентів, що являє собою проведення моніторингу цін конкурентів.

2. Моделювання цінової політики або загальних принципів при встановленні цін, пов'язане в першу чергу з визначенням цінової стратегії, тобто набору методів, які дозволяють реалізувати дані принципи. При розробці цінової стратегії проводиться збір вихідної інформації, при цьому здійснюється дослідження ринку, розглядається пропозиція нових товарів і наявність продуманої системи їхнього збуту, проводиться стратегічний аналіз зібраної інформації і після цього вибирається стратегія для підприємства.

3. Контур прийняття рішення є завершальним контуром і являє собою систему прийняття рішень. На даному етапі необхідно враховувати рівень споживчого попиту на продукцію, еластичність попиту, можливу реакцію споживачів на збільшення обсягу збуту даної продукції, наявність державного регулювання ціноутворення на даному підприємстві, ціни на аналогічну продукцію у конкурентів.

Таким чином, сформована концепція моделювання ЦПП допомагає відслідкувати процеси формування цінової політики на всіх етапах функціонування підприємства і поліпшити їх контроль, проаналізувати взаємодію цінової політики з іншими складовими політики розвитку підприємства, провести аналіз визначення поняття цінової політики і стратегії, провести аналіз існуючих методів та моделей цінової політики підприємства.

Наступним кроком дослідження є вибір методів та моделей цінової політики підприємства. Проаналізовано два математико-статистичних методи - балансовий метод у розрахунку витрат і цін на продукцію (послуги) внутрішніх підрозділів підприємства та метод статистичних ігор, і його використання при обґрунтуванні знижок цін, а також модель Бертрана.

Передумовою звернення до теорії статистичних ігор у області ціноутворення є те, що попит на товари формується під впливом різних факторів і залежить у тому числі від моди, смаків, асортименту, варіантів, покупців та клієнтів. Усі ці фактори ведуть до попиту на товар (послугу), так як зміна вказаних факторів має сильний вплив на попит. Сильний вплив позначається на товарах легкої промисловості та різноманітних видів послуг для людей. Наприклад, для легкої промисловості - це не продані вчасно товари, які у майбутньому можуть не знайти своїх покупців, або нова фірма на ринку яка надає якісь послуги, може не знайти визнання на ринку потреб у зв'язку з конкуренцією. Для цього підприємства приймають рішення – зниження цін.

Зрозуміло, що рішення у розмірі знижок цін не можуть прийматися необдумано. Насамперед, повинна прийматися до уваги можлива реакція клієнтів на зниження цін, яка, як відомо, вимірюється еластичністю попиту від ціни. На практиці еластичність попиту від ціни вивчається стосовно до основних споживчих товарів та послуг. Еластичність попиту від ціни на окремі конкретні послуги та вироби, продаж яких носить не постійний характер, являється невідомим. У зв'язку з цим можна вважати, що знижки цін мають характер ігор підприємства («статистика») з «природою». Прийняття рішення про розмір зниження цін необхідно розглядати як пошук оптимальних цін в умовах невизначеності, що дає можливість використовувати теорію статистичних ігор.

Для практичної реалізації дослідження підтримки прийняття управлінських рішень щодо цінової політики підприємства розроблено програмне забезпечення «Аналізатор». Програмний продукт являє собою веб-додаток, який працює в он-лайн режимі. «Аналізатор» використовує завжди тільки актуальні данні для розрахунку, за рахунок інтеграції з сайтом hotline.ua

Додаток написано на мові програмування PHP з використанням фреймворку Symfony2.

Symfony2 – PHP-фреймворк, що реалізує концепцію MVC (модель-вид-контролер) та автоматизує найзагальніші веб-задачі, являє собою широконалаштовану систему пов'язаних класів і призначений для розробки та керування веб-додатків. Symfony спрямований на прискорення створення та підтримки веб-застосунків, а також для збереження часу для розв'язування тривіальних задач у розробці (наприклад, написання валідаторів форм). Symfony ставить за мету дати розробникам повний контроль над конфігурацією: майже все можливо налаштувати, від структури каталогів до сторонніх бібліотек. Підтримує велику кількість баз даних, серед яких MySQL, Oracle, PostgreSQL, SQLite, Microsoft SQL Server тощо. Серед можливостей: інструменти для локалізації та інтернаціоналізації, unit-тестування, БД-абстракції, smart-URL, Debug Toolbar, development та production режими, form framework. Відрізняється доволі якісною документацією та великою спільнотою. Symfony2 має модульну структуру, в якій модулі прийнято називати бандлами. Саме один з таких бандлів і було розроблено.

Для запуску додатку потрібні наступні налаштування:

- версія PHP 5.3.3;
- JSON повинен бути увімкнений;
- стуре повинен бути увімкнений;
- в PHP.ini повинно бути налаштовано date.timezone.

Веб-додаток отримує вхідні запити від клієнта, які інтерпретуються системою маршрутизації і передаються в функції контролера, де виконуються обчислення та формуються об'єкти відповідей, які відправляються клієнтові мережею з використанням протоколу HTTP. Інформація зберігається в базі даних. Доступ до даних організовано за допомогою ORM Doctrine.

На рисунку 2 зображено схему роботи спроектованого веб-додатку. Як можна побачити зі схеми, додаток має 2 головних контролера. Перший обробляє запит на побудову графіка, другий – синхронізує дані з сайтом hotline.ua.

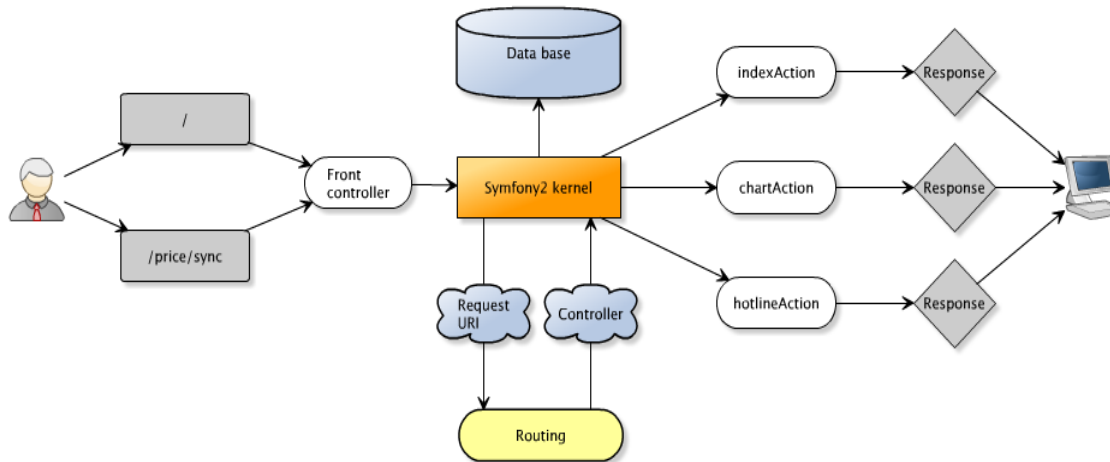

Рис. 2. Схема взаємодії компонентів системи

Концептуальною ідеєю «Аналізатора» при розрахунку є використання методу статистичних ігор з врахуванням конкуренції на певному сегменті ринку. «Аналізатор» видає завжди актуальні данні за рахунок інтеграції з сайтом hotline.com. На цьому сайті є каталог товарів від різних виробників, цінові діапазони товарів та їх характеристики. «Аналізатор» поповнює свою базу знань різними існуючими видами продукції та їх цінами. Оновити данні для «Аналізатора» можливо простим засобом, натиснувши кнопку «Оновити дані з сайту hotline.com», після чого данні є актуальними на поточний період.

Таким чином, розроблене програмне забезпечення «Аналізатор» щодо автоматизації прийняття управлінських рішень формування цінової політики підприємства адаптовано для вирішення задачі швидкого прийняття рішення на основі ряду параметрів оперативного корегування цінової політики підприємства, а саме щодо можливих знижок на товар з мінімальним ризиком.

Література.

1. Адаптивные модели в системах принятия решений. Монография. Под ред. Н.А. Кизима, Т.С. Клебановой. Х.: ИД «ИНЖЕК», 2007. 368 с.
2. Корінев В.Л. Аналіз ціноутворюючих чинників. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 101 – 107.
3. Нэгл Т.Т., Холден Р.К. Стратегия и тактика ценообразования. СПб: Питер, 2012. – 544 с.
4. Редченко К.І. Ціноутворення в сучасних умовах. *Наук. вісн. НЛТУУ*. 2009. Вип.19.4. С. 222 – 226.

Тормишева Катерина Михайлівна
студентка гр.ЕП-17 , 3 курс, ДВНЗ «ПДТУ»
Науковий керівник – Маматова Л.Ш.
к.е.н., старший викладач кафедри економіки
підприємств ДВНЗ «ПДТУ»

ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність теми обумовлена активним проникненням цифрових технологій в усі сфери життєдіяльності сучасного суспільства. Бізнес-спільнотою та урядами країн світу усвідомлена необхідність прискорення процесу цифрової трансформації економіки з метою досягнення конкурентоспроможних позицій в цифровому просторі нової світової економіки, що вимагає аналітичного і науково-методичного опрацювання такого роду змін.

Цифрова економіка задає напрямок, по якому будуть розвиватися соціально-економічні системи, що викликає необхідність дослідження та аналізу процесів цифрової трансформації. Взаємозв'язок і механізм її здійснення залишаються недостатньо вивченими, що обумовлює потребу в розвитку інструментарію її виявлення, оцінки та управління нею.

Розвиток інформаційних технологій істотно змінив економічний ландшафт. Крім появи і поширення цифрових підприємств, що ведуть свою діяльність виключно в електронній сфері, істотні зміни відбуваються і на підприємствах традиційного ладу. У зв'язку з розвитком сучасних технологій змінюються основні чинники відтворення на підприємстві. І змінюються, відповідно, ключові завдання економіки підприємства і управління бізнесом.

Внаслідок розвитку інформаційних систем в багатьох галузях на перше місце виходить не тільки використання можливостей інтернету для продажу товарів, розширення можливостей маркетингу, збору даних, вибору і порівняння контрагентів, проведення фінансових операцій. Величезне значення для конкурентоспроможності компаній набувають можливість гнучкого ціноутворення, автоматизація і спрощення бізнес-процесів. Особливу важливість в управлінні підприємством так само набуває робота з великими обсягами даних. Крім істотної трансформації традиційних підприємств з'явилася велика кількість підприємств з новими, цифровими бізнес-моделями. Таким чином, формується величезний, постійно зростаючий пласт цифрової економіки, який взаємодіє з економікою традиційної.

Незважаючи на високу практичну значимість і актуальність вивчення цифрової економіки, немає однозначно усталеного її визначення. Причиною цього є, в тому числі, випереджальний розвиток цифрових практик: багато хто з них змінюється до того, як стають зафіксованими, і література дуже швидко застаріває. Існує велика різноманітність підходів до визначення цифрової економіки та цифрового підприємства, проте є ряд праць, що не втратили своєї актуальності.

Сам термін «цифрова економіка» - the digital economy – був введений в обіг Доном Тапскотом в 1997 році [1]. Крім того, використовуються такі терміни, як інтернет-економіка, web-економіка, електронна економіка, Нова економіка (Internet Economy, the New Economy, or Web Economy). Примітно, що ще в 1990-і роки Тапскот позначив 12 аспектів цифрової (Нової) економіки: управління знаннями, цифрова комунікація, віртуалізація, молекулярізація, інтеграція через інтернет, відхід від посередників, конвергенція, інновації, миттєве реагування, глобалізація, наростання протиріч в суспільстві. Деякі з цих аспектів отримали більший розвиток, деякі менше, але всі вони зараз, через понад 20 років, існують на практиці.

У поняття цифрова трансформація так само існує безліч термінів, наприклад один з них:

Digitization (оцифровка) – являє собою перетворення інформації «з фізичних носіїв на цифрові»[2]. В рамках digitization (оцифровки) не відбувається змін якості і змісту інформації, вона просто перетворюється в електронну форму для подальшої обробки в цифровому форматі, що дозволяє вдосконалити існуючі бізнес-процеси, додавши в них інформацію в цифровому форматі. Якщо класифікувати даний підхід, то його можна співвіднести з 3-й промисловою революцією, яка тривала в період з 1969 по 2010 роки.

Дослідження в листопаді 2016 року Pricewaterhouse Coopers (PwC) також виявило невідповідності в визначеннях підприємствами і компаніями поняття digital. Понад три з десяти бізнес та ІТ-керівників в усьому світі відносять «цифру» до всіх активностей, пов'язаних з технологічними інноваціями, 29% вважають, що digital є синонімом ІТ, 14% визначають digital як орієнтовану на користувача технологічну діяльність, а ще 14% каже, що «цифра» відноситься до всіх інвестицій, які компанія витрачає на інтеграцію технологій в бізнес. Єдиний очевидний висновок цього опитування - консенсусу немає. Всього 6% респондентів опитування PwC сказали, що digital «виходить за рамки одних лише технологій і відображає напрямок мислення, що охоплює безперервні інновації, прийняття рішень на рівних умовах і інтеграцію технологій в усі аспекти бізнесу».

Основні переваги, які несе цифрова трансформація всім господарюючим суб'єктам:

1. Оптимізація процесів. Нові технології дозволяють підприємствам автоматизувати більш прості процеси і виключати проміжні етапи в більш складних процесах. Завдяки цьому підвищується гнучкість підприємств, які тепер можуть набагато ефективніше використовувати свої ресурси.

2. Пошук нових потоків доходів. З появою нових технологій відкриваються нові способи отримання прибутку, які раніше були недоступні.

3. Створення персоналізованої і привабливою інфраструктури обслуговування. Сучасні замовники очікують, що підприємства будуть прислухатися до їхньої думки і задовольняти їх специфічні потреби.

Сучасні технології розвинені настільки, що можуть вирішити всі ці завдання. При розгляді цифрової економіки з позиції економічних наук

об'єктом аналізу в першу чергу стає вплив зазначених новацій на діяльність учасників ринкової взаємодії. Так, наприклад, Х. Варіан (Varian, 2016) зазначає п'ять основних змін в діяльності господарюючих суб'єктів, викликаних впровадженням цифрових технологій. У їх числі активне застосування збору і аналізу даних, персоналізація, експериментування і постійний розвиток, інновації в контрактації (нові типи економічних трансакцій: електронні гроші, каршерінг і ін.), Координація і комунікація. У той же час більший інтерес представляють публікації, в яких цифрова економіка розглядається як більш масштабної концепції, що не обмежується впливом лише на комерційний сектор.

Одна з вдалих спроб аналізу її відображення в сучасному науковому дискурсі представлена в роботі Е.В. Купчишин (2018). Розглядаючи попередні концепції інформаційної, інтернет-, веб- (мережевий) і електронної економіки, розроблені в середині ХХ - початку ХХІ ст., Автор підкреслює, що, хоча такого роду підходи і дали можливість простежити вплив інформаційно-телекомунікаційних технологій на індустріальну економіку, інституційні фактори враховувалися вкрай опосередковано, внаслідок чого основний упор робився на технологічну складову.

Один з найбільш повних оглядів такого роду представлений в роботі Р. Бухта і Р. Хікса (2018), які виділяють чотири підходи:

- 1) ресурсорієнтованої, що ставить на чільне місце технології, а також інформаційні та людські ресурси;
- 2) процесуальний / потоковий, в рамках якого в першу чергу аналізується використання технологій для здійснення господарських операцій; проте «деякі дослідники розглядають як компоненти цифрової економіки нові потоки інформації і даних, що створюються за допомогою ІКТ» [3, с. 166]. До цієї ж групи можна віднести зміни в технологічних процесах (Bahl, 2016);
- 3) структурний, який стосується структурних трансформації економіки;
- 4) бізнес-орієнтований підхід, який би розглядав цифрову економіку крізь призму нових моделей бізнесу: електронна торгівля, мережевий бізнес, цифрові платформи.

Одночасно наслідком змін в соціально-економічних процесах, обумовлених впровадженням цифрових технологій, стає виникнення концепцій, що мають безпосереднє відношення до цифрової економіки. Наприклад, в рамках феномену *sharing economy* (Hamari, Sjoikint & Ukkonen, 2016 року; Benjaafar et al., 2018), що не має в даний час усталеного перекладу на російську мову (найбільш близький термін - «спільне споживання»), аналізується колективне використання товарів і послуг, а також оренда і бартер замість безпосереднього володіння, які скорочують трансакційні витрати через зміну форми власності. У числі значимих компаній в даній області можна назвати Uber (таксі), eBay (інтернет-аукціони і магазини), Airbnb (короткострокова оренда житла), BlaBlaCar (пошук автомобільних попутників), WeWork (коворкінги), організації, що надають послуги в області каршерінга і вело-шерінга і ін.

Представлений аналіз свідчить, що безпосередньо під цифровий економікою розуміється сукупність дуже різнорідних процесів і явищ, а також пов'язаних з ними феноменів (наприклад, «спільне споживання», цифрові фінанси і т.д.). Проте спільною рисою розглянутих визначень є спроба врахування ступеня і наслідків впровадження цифрових технологій на зміну соціально-економічних відносин, в результаті чого в якості критерію віднесення тієї чи іншої роботи до проблематики цифрової економіки справедливо аналізувати безпосередній вплив цифрових технологій на відповідні процеси.

Таким чином, цифрова епоха змінює традиційні підприємства, які, в свою чергу, використовують сучасні технології для збереження конкурентоспроможності і виживання. Економіка підприємства трансформується. До цифрової економіки необхідно відносити не тільки в чистому вигляді цифрові підприємства, а й підприємства електронної комерції і компанії, що створюють і обслуговують цифрову інфраструктуру традиційних підприємств і галузей. Розвиток цифрової економіки може привести до кардинальної зміни всього економічного ландшафту: зміняться розмір компаній, способи здійснення транзакцій, рівень зв'язків між підприємствами і основні економічні інститути.

Література.

1. Tapscott, Don (1997). The digital economy : promise and peril in the age of networked intelligence. New York: McGraw-Hill.
2. Коптелов А. Чи готовий ваш бізнес до цифрової трансформації? Електронний ресурс. URL: <https://www.executive.ru/management/itforbusiness/1985479-gotov-li-vash-biznes-k-tsifrovoi-transformatsii> (дата звернення 10.05.2020).
3. Бухт Р., Хікс Р. Визначення, концепція та вимірювання цифрової економіки / Вісник міжнародних організацій. 2018. С. 143 – 172.

Череп Алла Василівна

доктор економічних наук, професор,
декан факультету економіки,
Заслужений діяч науки і техніки України,
Академік наук вищої освіти України,
Запорізький національний університет

СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО (КОГНІТИВНОГО) КАПІТАЛІЗМУ ЯК ВИЩОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність теми полягає у тому, що становлення інформаційного (когнітивного) капіталізму свідчить про народження нового типу суспільства – когнітивного капіталізму, пов'язаному з досягненнями у сфері інформаційних

(проривних) технологій. Розумні (проривні) технології були створені постіндустріальним суспільством, яке на перше місце ставило високоякісну роботу, що базується на інформації і знаннях, тобто на креативній компоненті. Прибічники концепції «когнітивного капіталізму» вважають, що це третій вид капіталізму, який настав після торговельного капіталізму (XVII - XVIII століття) і промислового капіталізму (XIX- XX століття). В основі когнітивного капіталізму (кінець XX-початок XXI століття) - розвиток «суспільства знань», інформації, інформаційно-комп'ютерних технологій, які рівносильні конкуренції, нематеріальній праці і нематеріальному капіталу, цифровим пристроям, що є посттрендами, які впроваджуються на промислових підприємствах сприяють розвитку сфери послуг.

У дослідженні використані методи функціонально-структурного, компаративістського, синергетичного методів. Функціонально-структурний метод дав можливість визначити функціональний, інституціональний і соціокультурний аспекти когнітивного капіталізму як складного економічного явища. Метод компаративістського аналізу дозволив на основі зарубіжного досвіду порівняти особливості когнітивного типу суспільства у порівнянні з іншими його різновидами. Синергетичний метод (підхід) дозволив досліджувати нелінійні і біфуркаційні процеси їх виникнення, самоорганізації і трансформації когнітивного капіталізму як складного соціального явища і нелінійного процесу, який динамічно розвивається у нелінійному світі і призводить до появи нового типу суспільства.

Новий вид капіталізму зародився у надрах пізнього промислового капіталізму, його теоретики недооцінюють значення розвитку промислового виробництва старого типу і применшують значення фінансової кризи 2008 року. В умовах становлення інформаційного (когнітивного) капіталізму природа праці трансформується у когнітивну працю, на перше місце стають проблеми «виробництва знання засобами знання» [1, с. 170-181]. Деякі автори Бренклер, Келлі, Друкер розглядають когнітивний капіталізм як «новий спосіб виробництва», проте ніхто з них не пояснює динаміку цього суспільства. У 1999 р. економіст Нік Даер-Візефорд у роботі «Кібер-Маркс» спробував дати пояснення, «яким може бути суспільство, яке базується на інформації». Ріфкін відмічає, що залучення кожної людини до «розумної мережі» матиме колосальні наслідки і свідчить про становлення «нового типу суспільства, названого «посткапіталізмом». Пол Мейсон у своїй роботі «Посткапіталізм» виходить з того, що новий тип суспільства базується «на інформації, знаннях, інформаційно-комп'ютерних технологіях» і привів до появи нової економіки (неоекономіки, Інтернет-економіки, мережевої економіки). У результаті цього з'явилася така точка зору, що усе «суспільство перетворилося на фабрику», а механізм експлуатації змінився на кредити, створення монополії на інформацію, створення вартості бренду, захист інтелектуальної власності, сприяючи підвищенню ефективності цифрової економіки та бізнесу в умовах глобалізації 4.0 [1, с. 170-181].

Відмітимо, що інформаційний (когнітивний) капіталізм як вищий етап розвитку суспільства у XXI столітті сприяв його перетворенню на інтелектуальний (інформаційний) капіталізм, який трансформував природу праці, сприяв появі нового виду людини – мережевої, і є носієм посткапіталістичного суспільства. В умовах інформаційного (когнітивного) капіталізму зароджується нова конфігурація фірм, ринків і мережевої співпраці, яка приводить у занепад індустріальний капіталізм, так як ринкова система трансформується у посткапіталістичну, а проривні машини (технології) елюціонували в інфокапіталізм, який базується на неоекономіці, інформації та її перетворенню на вартість. Таким чином, 250-річна тенденція індустріального капіталізму прийшла до занепаду і трансформувалася в його нову форму – інформаційно-когнітивну. Даний тип суспільства у XXI столітті сприяв удосконаленню інтелектуальної (інформаційної) компоненти, яка трансформувала природу праці, сприяла появі нового типу людини - мережевої, яка є носієм посткапіталістичного суспільства, у якому зароджується нова конфігурація фірм, ринків і мережевої [2].

Таким чином, 250-річна тенденція індустріального капіталізму прийшла до занепаду, так як стара економічна модель зламалася і не може відновити зростання економіки і трансформувалася в його нову форму – інформаційно-когнітивну, яку називають ще «посткапіталізмом». Посткапіталізм як інформаційно-когнітивна його стадія сприяє швидкому впровадженню технологій, що позначаються на економічному розвитку і формують економіку майбутнього, створюючи можливості переходу до мережевої, модульної, нелінійної роботи. У компаніях, діяльність яких пов'язана з інформацією, старий стиль управління набуває архаїчного вигляду, а інформаційні технології кардинально змінюють сучасний ринок, економіку, управління, освіту, культуру.

Література.

1. Череп Алла, Воронкова Валентина, Муц Луай, Фурсін Олександр. Інформаційні та інноваційні технології як чинник підвищення ефективності цифрової економіки та бізнесу в умовах глобалізації 4.0. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia: ZNU. 2019. 1 (78), p. 170-181.
2. Шарма Ручіро. Передові країни. В очікуванні нового «економічного дива» / пер. з англ. Андрій Іщенко. К.: Наш формат, 2018. 296 с.

Стоєв Володимир Леонідович,
к.е.н., доцент кафедри
економіки підприємства
Інженерного інституту ЗНУ
Бойко Олександра Миколаївна
студентка групи ЕП-15-1бз
Інженерного інституту ЗНУ

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Економічний розвиток, на відміну від економічного зростання, передбачає застосування інноваційних технологій, підходів та інструментів для здійснення трансформаційних змін, інноваційний рівень яких поглиблюються за випереджального економічного розвитку.

Визнання підприємства економічною системою виводить науковців на трактування розвитку в контексті соціально-економічного розвитку, під яким розуміють цілісну сукупність взаємопов'язаних соціальних і економічних інститутів (суб'єктів) та відносин, що взаємодіють, з приводу розподілу й споживання матеріальних й нематеріальних ресурсів, виробництва, розподілу, обміну й споживання товарів і послуг. У трактуваннях соціально-економічного розвитку та шляхів його досягнення присутня інноваційна орієнтованість на використання нематеріальних ресурсів, креативності працівників тощо.

Основними аспектами стійкого розвитку є його самопідтримка, самоорганізація, наявність інноваційної діяльності.

У дослідженнях науковців дослідники віддають перевагу процесному базису в трактуванні інноваційного розвитку.

Аналіз понятійного апарату за видами розвитку дає змогу підкреслити вагому характерну особливість – вираження одного типу розвитку із застосуванням інших (економічний з інноваційним умістом, поєднання інноваційного із стійким розвитком).

Таким чином, будь-який тип розвитку підприємства є комплексною формою різних видів розвитку, із перевагою певного конкретизованого в ідеології та філософії функціонування підприємства.

Інноваційно орієнтований розвиток відповідно до обраної трискладової системи формулювання дефініції можна конкретизувати так:

- за форматом: стан росту, сутність функціонування виробничо-економічної системи, ідеологічно спрямованої на прогресивний розвиток;
- за процесом: процес розвитку визначається обраним типом розвитку (економічний, стійкий, інноваційний) у керованому русі інноваційного континууму;
- за результатом: відмінним аспектом інноваційно орієнтованого розвитку є його вираження через цикл чи впорядкований хаос, що визначає результатом розвитку новий стан функціонування, новий рівень здатності виробничо-економічної системи.

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 3-3

ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК, КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ. ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ І КОНТРОЛЬ В АУДИТІ ТА УПРАВЛІННІ БІЗНЕСОМ

Керівник секції:

*Меліхова Тетяна Олегівна, д. екон. наук, професор, завідувач кафедри
обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Інженерного інституту ЗНУ*

Меліхова Тетяна Олегівна

д.е.н., проф., завідувач кафедри обліку,
аналізу, оподаткування та аудиту
Інженерний інститут ЗНУ

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ РЕГІОНУ

На даний час у регіонах існує нестабільність у фінансовій, виробничій, продовольчій, енергетичній, екологічній, транспортній, туристичній, медичній, освітній, готельно-ресторанній сферах, що пов'язано із знаходженням підприємств і населення на карантині та закритті кордонів, а також є результатом впроваджених реформ попередньою владою.

Глобальна фінансова криза, яка викликана коливанням курсів валют та вартістю палива, впливає на собівартість продукції підприємств регіону, які закуповують сировину та товари за кордоном, збільшує вартість продукції. Сьогодні у фізичних та юридичних осіб існує недовіра до банків. Це відбувається через нестабільність курсу валюти, призупинення роботи багатьох закладів в умовах карантину та відсутність роботи у працівників без офіційного оформлення, а також зупинку підприємств малого бізнесу, зокрема фермерських господарств. Саме тому підприємці з недовірою відносяться до банківських установ щодо питань розміщення депозитів та отримання кредитів.

У сучасних умовах важливим завданням є ефективне функціонування органів місцевого самоврядування, що забезпечують економічну безпеку регіону. Динамічні умови функціонування та розвитку регіонів супроводжуються зовнішніми та внутрішніми загрозами, що спонукають до удосконалення принципів їх економічної безпеки. Принципами економічної безпеки регіону як системи є норми, на підставі яких функціонує ця система; якими керуються її внутрішні суб'єкти при виконанні своїх функцій з управління персоналом; подоланні, нейтралізації та захисті від загроз об'єктів економічної безпеки. Це норми, якими керуються внутрішні суб'єкти регіону як системи при виконанні своїх функцій із забезпечення потреб у ресурсах.

На нашу переконливу думку принципами забезпечення та управління економічною безпекою регіону є такі:

- комплексності – передбачає використання системи заходів, яка складається з комплексу узгоджених та пов'язаних між собою дій кожного суб'єкта для забезпечення і управління економічною безпекою регіону, для запобігання та подолання загроз;
- системності – передбачає, що усі елементи системи, як забезпечення, так і управління економічною безпекою регіону, мають бути взаємопов'язані та взаємоузгоджені;
- своєчасності – це розроблена система, як управління, так і забезпечення інформаційними, трудовими, матеріальними, фінансовими ресурсами регіону для своєчасного виявлення та нейтралізації загроз з метою захисту економічної безпеки регіону, яка дає змогу швидко пристосовувати його роботу у надзвичайних умовах, ліквідувати наслідки форс-мажорних обставин та відновлювати роботу регіону;
- безперервності – передбачає як безперервність організації системи управління процесами виявлення та нейтралізації загроз з метою захисту економічної безпеки, так і безперервність системи забезпечення потреб у інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсах економічної безпеки регіону;
- оперативності – визначає оперативність передачі інформації між складовими системи та швидкість прийняття управлінських рішень щодо виявлення та подолання загроз у системі управління економічною безпекою, а також забезпечення потреб у інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсах економічної безпеки регіону;
- плановості – передбачає формування як системи управління, яка спрямована на виявлення та нейтралізацію загроз у майбутньому періоді з метою захисту економічної безпеки, так і системи забезпечення потреб у інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсах економічної безпеки регіону;
- економності – це обґрунтованість витрат на систему як управління, так і забезпечення економічної безпеки регіону, тобто обсяг витрат не повинен перевищувати рівень їх економічної доцільності;
- координації – передбачає застосування координації дій суб'єктів економічної безпеки для виявлення та подолання реальних і потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз, а також шляхів надходження інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсів для забезпечення потреб економічної безпеки регіону;
- взаємодії – передбачає взаємодію всіх внутрішніх суб'єктів і об'єктів, які виконують завдання із захисту майнових цінностей, виявлення та нейтралізації загроз в системі управління економічною безпекою регіону;
- альтернативності – застосування альтернативних варіантів (оптимістичного, вірогідного та песимістичного) як у системі управління захистом та засобами виявлення чи нейтралізації загроз економічній безпеці, так і у системі забезпечення інформаційними, трудовими, матеріальними, фінансовими ресурсами потреб економічної безпеки регіону;

- ефективності – вибір сучасних методів управління суб'єктами з подолання загроз безпеки для підвищення ефективності економічної безпеки регіону та досягнення цілей бізнесу, а також найбільш ефективних варіантів забезпечення інформаційними, трудовими, матеріальними, фінансовими ресурсами потреб економічної безпеки регіону;
- відповідальності – застосування розробленого порядку відповідальності посадових осіб та всіх працівників на регіональному рівні за завдання фінансової шкоди, розповсюдження конфіденційної інформації, невиконання професійних обов'язків;
- гнучкості – представляє собою систему управління, яка швидко реагує на загрози економічній безпеці регіону та пристосовує всі види діяльності до мінливого внутрішнього і зовнішнього середовища;
- диференційованості – встановлення диференційованого підходу до організації управління, виявлення та подолання реальних та потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз, а також до забезпечення інформаційними, трудовими, матеріальними, фінансовими ресурсами потреб економічної безпеки регіону;
- обґрунтованості – передбачає прийняття обґрунтованих управлінських рішень для виявлення та подолання реальних та потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз економічній безпеці регіону, а також застосування вмотивованих норм для забезпечення інформаційними, трудовими, матеріальними, фінансовими ресурсами потреб економічної безпеки регіону;
- об'єктивності – прийняття об'єктивних управлінських рішень у системі управління та забезпечення економічної безпеки регіону, яка спрямована як на подолання реальних та потенційних загроз, так і задоволення реальних інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових потреб у ресурсах;
- обачності – прийняття зважених управлінських рішень у системі управління та забезпечення економічної безпеки регіону, яка спрямована як на подолання реальних та потенційних загроз, так і задоволення реальних інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових потреб у ресурсах;
- контролю – передбачає застосування управлінського контролю за суб'єктами економічної безпеки для виявлення та подолання реальних та потенційних внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці регіону;
- інтегрованості – як система управління, так і забезпечення економічної безпеки регіону має бути органічно інтегрована у загальну систему менеджменту регіону;
- динамічності – системи управління та забезпечення економічної безпеки мають створювати умови для швидкої реакції регіону на появу реальних та потенційних загроз, надлишок або брак ресурсів та своєчасного прийняття відповідних управлінських рішень;
- достовірності – система управління економічною безпекою має забезпечувати достовірною інформацією керівництво регіону про виявлення

реальних та потенційних загроз, а система забезпечення інформувати про надлишок або брак ресурсів для визначення реальної оцінки ситуації та прийняття обґрунтованих управлінських рішень для своєчасного їх подолання;

- оптимальності – досягнення максимальної функціональної ефективності системи управління економічною безпекою регіону шляхом оптимального забезпечення потреб в інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсах для прийняття відповідних управлінських рішень та подолання реальних та потенційних загроз;

- зрозумілості – прийняті управлінські рішення або побудовані системи управління та забезпечення економічної безпеки регіону повинні бути зрозумілими, мати чітко розроблені заходи із зазначенням конкретних відповідальних посадових осіб щодо попередження, виявлення, подолання реальних та потенційних загроз, а також захисту інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсів;

- компетентності – система як управління, так і забезпечення економічної безпеки регіону, створена на високому професійному рівні, а всі її суб'єкти володіють високим професіоналізмом;

- адаптивності – здійснення діяльності, а також надходження та захист інформаційних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсів в умовах, коли суб'єкти господарської діяльності та регіональному рівні повинні швидко адаптуватись до надзвичайних умов роботи при виявленні загроз у системі управління та забезпечення економічної безпеки регіону;

- системності – створення системи як управління, так і забезпечення економічної безпеки, що забезпечила б системність захищеності всіх об'єктів регіону від факторів, які впливають на безпеку регіону;

- конструктивності – створення конструктивної системи як управління, так і забезпечення економічної безпеки, що забезпечила б відображення реального фінансового стану регіону та прогнозування перспектив майбутнього вектору розвитку з урахуванням факторів, які впливають на його безпеку;

- стимулювання – розробка дієвої системи стимулів для ефективного використання ресурсного потенціалу, запровадження інноваційних проектів з метою підвищення ефективності як управління, так і забезпечення економічної безпеки регіону;

- стримання – розробка дієвої системи штрафів для економного використання ресурсного потенціалу з метою підвищення ефективності як управління, так і забезпечення економічної безпеки регіону;

- законності – система управління і забезпечення економічної безпеки регіону повинна бути побудована на підставі чинного законодавства України та нормативних актів з питань безпеки регіону, а усі прийняті управлінські рішення повинні мати легітимний характер і не суперечити чинному законодавству;

– науковості (інноваційний) – система управління і забезпечення економічної безпеки регіону повинна бути побудована із застосуванням наукового підходу та інновацій.

Отже, оскільки від дотримання принципів управління та забезпечення залежить якість та ефективність економічної безпеки регіону в цілому, сформульовані нами принципи можуть бути використані для формування механізму забезпечення та управління економічною безпекою регіону.

У даний час особливо важливим для економічної безпеки регіону, є орієнтація на забезпечення наступних принципів: комплексності, своєчасності, безперервності, оперативності, економності, плановості, координації, взаємодії, альтернативності, ефективності, відповідальності, гнучкості, диференційованості, обґрунтованості, об'єктивності, обачності, контролю, інтегрованості, динамічності, достовірності, оптимальності, зрозумілості, компетентності, адаптивності, системності, конструктивності, стимулювання, стримання, законності та науковості (інноваційності).

Комплексний системний підхід в управлінні економічною безпекою регіону дозволить сформувати гнучку організаційну структуру органів місцевого самоврядування, об'єднати її в єдиний управлінський механізм для своєчасного реагування та адаптації до змін, а також досягнення стійкого економічного розвитку регіону.

Література.

1. Меліхова Т.О. Економічна безпека підприємства: формування, контроль, ефективність : [монографія] / Т.О. Меліхова. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2018. – 596 с.

Заїка Христина Ігорівна

випускниця спеціальності «Облік і аудит»,

Меліхова Тетяна Олегівна

д.е.н., проф., завідувач каф. обліку, аналізу, оподаткування та аудиту

Інженерний інститут Запорізького національного університету

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В сучасних умовах розширення використання фінансових послуг, поява нових фінансових інструментів, які важкі для розуміння населенням, ставлять питання підвищення його фінансової грамотності надзвичайно актуальними.

У дослідженнях фінансової грамотності активно використовуються дуже близькі за своєю сутністю терміни.

1. Фінансовою грамотністю є:

– вміння читати, аналізувати, управляти і спілкуватися щодо особистих фінансових умов, які впливають на матеріальне благополуччя. Включає здатність здійснювати обдуманий фінансовий вибір, обговорювати

гроші і фінансові питання без дискомфорту (або всупереч його існуванню в складних ситуаціях), планувати майбутнє, грамотно реагувати на життєві події, що впливають на повсякденні фінансові рішення, в тому числі події в економіці в цілому (ініціатива Principles for Responsible Investment, підтримана ООН) [3, с.8];

– знання і розуміння споживачем/інвестором фінансових понять і ризиків, а також навички, мотивація і впевненість, необхідні для прийняття ефективних рішень в різноманітних фінансових ситуаціях, що сприяють поліпшенню фінансового добробуту особистості і суспільства, а також можливості участі в економічному житті суспільства (OECD, ініціатива PISA [2, с.2]).

2. Фінансова компетентність є синонімом фінансової грамотності, а саме представляє собою сукупність фінансових знань, умінь і моделей поведінки індивідуума, що включає: фінансові знання і розуміння, фінансові навички, фінансову відповідальність [3, с.9].

3. Фінансовою освітою є:

– знання та розуміння фінансових концепцій, ризиків, навичок, мотивації і впевненості для того, щоб застосовувати їх для прийняття ефективних рішень з різних фінансових питань, для поліпшення фінансового добробуту людини і суспільства, а також для створення умов включення людини в економічне життя (OECD) [1, с.17];

– процес, при якому споживачі фінансових послуг (інвестори) покращують своє розуміння фінансових продуктів і концепцій, а через інформацію, інструкції та об'єктивні рекомендації розвивають навички і впевненість, щоб стати більш обізнаними про фінансові ризики та можливості, щоб зробити усвідомлений вибір, щоб знати, куди звернутися за допомогою, і прийняти інші ефективні заходи для поліпшення свого фінансового благополуччя [3, с.8].

Таким чином, поняття фінансова грамотність і фінансова компетентність є синонімами, хоча грамотність робить акцент на знаннях, а компетентність – на застосуванні знань на практиці.

Згідно з дослідженням «Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні», яке провів проект USAID «Трансформація фінансового сектору» у червні 2019 року, українці мають низький рівень фінансової грамотності порівняно з іншими країнами – 11,6 із 21 балів. Це один з найнижчих показників серед 30 країн, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку.

Вважаємо, що Україні необхідно переймати досвід інших країн у вирішенні питання підвищення фінансової грамотності населення. З країн Східної Європи слід відмітити Польщу, яка найбільш активно вирішує проблеми фінансової грамотності. Особливість дій в області фінансової освіти польського населення проявляється в наступному:

– особливу увагу приділяють вихованню молодого покоління споживачів фінансових продуктів і послуг, майбутніх бізнесменів, а основний

акцент у всіх проектах і навчальних програмах робиться на отримання якостей майбутніх активних учасників фінансового ринку;

- успішне залучення до навчання малозабезпечених верств населення;

- робота з представниками ЗМІ щодо підвищення розуміння відповідальності за спотворення інформації [4, с.46-47].

На наш погляд, фінансова грамотність складається з наступних структурних компонентів – установок, знань і навичок. Під установками розуміється ставлення населення до фінансової проблематики і наявність елементарної здатності планування особистого бюджету на перспективу, уявлення про «правильну» та «неправильну» поведінку, мотиви здійснення накопичень і користування кредитними ресурсами, а також вироблення стратегії реалізації потреб життєвого циклу. Знання повинні включати в себе обізнаність населення про існуючі фінансові сегменти та запропоновані ними продукти і послуги, розуміння про необхідність функціонування фінансового ринку, знання основ економічної грамотності, понять ризику і прибутковості, відмінності простих і складних відсотків, оподаткування, кредитування, розуміння меж двосторонньої відповідальності інститутів і клієнтів та інше. Необхідні навички несуть в собі досвід використання фінансових продуктів, навичок відстежувати фінансові показники та події на ринку, порівнювати між собою альтернативні пропозиції різних компаній і грамотно вибудовувати моделі поведінки при взаємодії з фінансовими організаціями, розуміти фінансову інформацію при укладенні договору, вміти захищати свої права при їх порушенні та інше.

Отже, низький рівень фінансової грамотності негативно впливає на стан особистого добробуту і фінансового потенціалу підприємств, погіршує ресурсну базу фінансових установ, перешкоджає розвитку фінансового ринку, загальмовує інвестиційні процеси в економіці та призводить до погіршення соціально-економічного становища держави. Підвищення фінансової грамотності населення позитивно вплине на економічний розвиток країни в цілому.

Література.

1. Advancing National Strategies for Financial Education. URL : http://www.oecd.org/finance/financialeducation/G20_OECD_NSFinancialEducation.pdf (дата звернення 19.05.2020).

2. Do 15-year-olds know how to manage money? URL : [http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisainfocus/pisa-in-focus-n41-\(eng\)-final.pdf](http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/pisainfocus/pisa-in-focus-n41-(eng)-final.pdf) (дата звернення 19.05.2020).

3. Orton L. Financial Literacy: Lessons from International Experience. URL : <http://oaresource.library.carleton.ca/cprn/48647en.pdf> (дата звернення 20.05.2020).

4. Дорджиева О.Б., Берикова Н.Б., Учурова Е.О. и др. Повышение финансовой грамотности населения как целевая установка проекта:

международный и российский опыт. URL : <http://kalmsu.ru/files/2019/February/003/monografiay.pdf> (дата звернення 20.05.2020).

Гамова Оксана Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту
Інженерний інститут Запорізького національного університету

Лепеха Катерина Юріївна

магістрант спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Основні засоби – матеріальні активи, які компанія містить з метою використання їх у виробничому процесі. Усі без винятку основні засоби мають певний термін корисного використання; тому всі підприємства мають справу зі специфікою визначення строку корисного використання [2].

На сьогоднішній день строк корисного використання основних засобів визначається суб'єктами господарювання самостійно на основі власних міркувань. Ні податкове, ні законодавство про бухгалтерський облік не містять алгоритмів чи критеріїв для визначення цього періоду. У будь-якому випадку, для встановлення термінів експлуатації певних основних фондів необхідно мати технічні навички або професійне судження.

Визначення самої концепції дано в П (С) БУ 7 «Основні засоби», згідно з яким: «термін корисного використання (експлуатація) - очікуваний період часу, протягом якого основні засоби будуть використовуватися підприємством або з їх використанням підприємство виготовить (виконає) обсяг виробництва (робіт, послуг)»[1].

Положеннями П (С) БУ 7 встановлені такі фактори впливу на формування строку корисного використання: застарілість (через технологічний прогрес або зміни попиту на продукцію); очікуваний фізичний знос; юридичні чи подібні обмеження щодо використання об'єкта (наприклад, термін оренди передбачений угодою, або законодавством, яке визначає граничний термін безпечної експлуатації певних об'єктів).

Інформація в пункті 57 МСБО 16 вказує, що термін корисного використання активу повинен визначатися виходячи з очікуваної корисності активу для компанії або з фінансової вигоди. Політика управління активами підприємства може включати їх вибуття через певний час або після споживання певної частки економічних вигод, закладених у активи. Як результат, термін корисного використання активу може бути меншим, ніж його економічний або технічний термін. І що важливо, оцінка строку корисного використання активу повинна базуватися на судженнях, що базуються на досвіді суб'єкта господарювання, який використовує такі активи.

В даний час слід також звернути увагу на зміну в середині функціонування підприємств та людський фактор, який впливає на період використання або експлуатацію основних фондів. Необхідно враховувати також постійну зміну впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, варто

відзначити, що при встановленні терміну служби об'єкта необхідно будувати сучасні умови. Зрештою, критерії встановлення строку експлуатації для одного типу основних фондів сьогодні та через кілька років можуть суттєво відрізнятися.

Основна мета визначення строку корисного використання основних фондів – виявити можливі резерви для їх ефективного використання, розробити заходи щодо підвищення їх прибутковості, оптимізувати витрати та доходи на основні засоби та проаналізувати правильність амортизації.

Література.

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000р. № 92.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.
3. Кловська Ю. Як встановити термін корисного використання на об'єкт ОЗ / Ю. Кловська // Дебет-Кредит. 2013. №7. URL: [http://online.dtki.ua/Book/«ДК»%20№07-2013.epub/navPoint-25 9](http://online.dtki.ua/Book/«ДК»%20№07-2013.epub/navPoint-25%209) (дата звернення 10.05.2020).
4. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО)16) Основні засоби п.57.

Городецька Анастасія

студентка Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник – Синчак Віктор Петрович

д.е.н., проф., завідувач кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

ПІДВИЩЕННЯ РЕГУЛЯТИВНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ШЛЯХОМ ДЕТІНІЗАЦІЇ ДОХОДІВ В УКРАЇНІ

У більшості країн світу ПДФО займає важливе місце в забезпеченні фінансової стабільності та економічного розвитку. На відміну від України, призначення ПДФО в зарубіжних країнах не наповнення бюджету, а стимулювання розвитку підприємницької діяльності та залучення інвестиційних коштів, як вітчизняними, так і іноземними особами. В Україні цей податок є одним із найстабільніших та найдієвіших джерел формування дохідної частини бюджету, він забезпечує фіскальну достатність бюджету, а разом із тим, виконує важливу соціальну роль, тому що чинить безпосередній вплив на рівень доходів населення. Це актуалізує науково-практичну проблему податку та потребує її обґрунтування з точки зору виявлення та запобігання впливу негативних факторів на структуру податку та на заходи підвищення його регулятивної ефективності.

Фіскальні проблеми, пов'язані із оподаткуванням доходів фізичних осіб висвітлювались у роботах вітчизняних вчених: О. Василика, В. Вишневецького, М. Дем'яненка, С. Каламбет, П. Лайка, В. Мартиненка, Л. Шаблістої, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – це плата фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу, або розташовано особу, що утримує цей податок, згідно розділу IV Податкового кодексу України.

Серед основних чинників, що безпосередньо забезпечують виконання функцій ПДФО, є: підвищення мінімальної заробітної плати; підвищення прожиткового мінімуму на одну працездатну особу; випереджаюче (порівняно з темпами росту ВВП) зростання доходів населення, насамперед, заробітної плати та посилення стимулюючої функції заробітної плати.

В Україні станом на 01.01.2016 року було визначено, що платники податку на доходи фізичних осіб та база оподаткування податком залишаються незмінними, проте було внесено низку змін саме до ставок податку. Так, базовою є ставка податку на доходи фізичних осіб, що становить 18% (відбулася відміна прогресивної системи оподаткування) та використовуються ставки у розмірі 5%, 15% та 0%. Залишився без змін порядок надання платникам податку податкової соціальної пільги, ставки якої становлять 50%, 100%, 150% та 200% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи.

Проаналізуємо структуру податкових надходжень Зведеного бюджету України за останні 3 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Структура податкових надходжень Зведеного бюджету України за 2017 – 2019 рр., %

Вид податку	Роки			Відхилення 2018-2017	Відхилення 2019-2018
	2017	2018	2019		
Податкові надходження до ЗБУ (у %)	81,45	83,29	82,98	1,84	-0,31
ПДФО	18,26	19,41	21,36	1,15	1,95
Податок на прибуток підприємства	7,22	8,97	9,10	1,75	0,13
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	5,03	4,23	4,03	-0,8	-0,2
Акцизний податок	11,36	10,71	10,14	-0,65	-0,57
ПДВ	30,88	31,62	29,36	0,74	-2,26
Місцеві податки та збори(у тому числі ЄП)	7,61	7,65	5,70	0,04	-1,95
Інші податки та збори	0,46	0,42	0,47	-0,04	0,05

Джерело: складено автором

Проаналізувавши структуру податкових надходжень Зведеного бюджету за 2017 – 2019рр., можна констатувати, що ПДФО займає друге місце серед податків щодо наповнення бюджету, після ПДВ, а у системі прямого

оподаткування займає перше місце. Можемо побачити, що протягом усього аналізованого періоду надходження ПДФО поступово зростають. Таке зростання можна пояснити підвищенням розміру мінімальної заробітної плати, а також розширенням бази оподаткування ПДФО доходами відмінними від заробітної плати, відповідно до податкових реформ 2015 – 2016 рр.

Проте, на цей час глобального характеру в оподаткуванні доходів фізичних осіб України набула така проблема, як надмірне податкове навантаження на дохід працівників. Кожен працюючий українець добровільно-примусово перераховує в бюджет більше половини зароблених грошей.

Візьмемо для прикладу заробітну плату в розмірі 10 000 грн., до вирахування всіх податків і зборів. Після стягнення податку вона становитиме 8 050 грн., розрахунок продемонструємо в табл. 2.

Таблиця 2

Розрахунок податкового навантаження на заробітну плату

Прямі податки (сплачує працівник):	
ПДФО 18%	1 800 грн
Військовий збір 1,5%	150 грн.
Прямі податки (сплачує роботодавець):	
ЄСВ 22%	2 200 грн.
Втрати на користь держави	4 150 грн. або 41,5%.

Джерело: складено автором за даними ПКУ

Тому можна казати, що найбільший розмір податкового навантаження на платників ПДФО припадає на доходи, що дорівнюють розміру прожиткового мінімуму. Це говорить про те, що працівник не в змозі буде задовольнити свої першочергові потреби та забезпечити собі гідного існування. Тому наслідком такого надмірного податкового навантаження продовжує виступати масове ухилення від сплати податків та неофіційне працевлаштування фізичних осіб, при цьому заробітна плата надається «у конвертах». Так, завдяки перевіркам ДФС з початку 2020 р. було виявлено понад 61 тис. працівників, які працювали без укладання трудових угод з роботодавцями, в результаті чого сплачено понад 18 млн. грн. ПДФО та понад 16 млн. грн. ЄСВ. Це негативно відображається на надходженнях до державного бюджету.

Забезпечення регулятивної ефективності ПДФО повинно враховувати необхідність детінізації доходів населення. Саме детінізація доходів населення може стати додатковим імпульсом для забезпечення реалізації регулятивної ефективності ПДФО. Зокрема, це може призвести до збільшення бази оподаткування, а також кількості платників ПДФО. Це сприятиме вирівнюванню становища зайнятих осіб через усунення короткострокових порівняльних переваг зайнятих у тіньовому секторі.

Наприклад, Д. Кауфман наголошує на необхідності боротьби з корупцією через явні вигоди для громадян держави через покращення якості освіти, охорони здоров'я, зниження дитячої смертності у довгостроковій перспективі.

Крім цього, він вважає, що активна боротьба з корупцією може збільшити доходи на душу населення на 400% з 2000 дол. США до 8000 тис.дол. США. В Україні це також може сприяти зменшенню кількості осіб, що емігрують, а також тих, хто має такий намір. У поєднанні зі стійким розвитком супутніх регулятивних механізмів ПДФО (наприклад, податкових знижок), це може комплексно стимулювати поступову зміну ситуації.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України» до складу загальновиробничих витрат включаються витрати на медичне страхування працівників. Але реалізація цього положення використовується недостатньою кількістю роботодавців, а тому не може забезпечити швидкий прорив у якісному забезпеченні медичними послугами (немає критичної маси). Вважаємо, що у контексті необхідності реформування системи охорони здоров'я в залежності від конкретної обраної моделі медичного страхування доцільно впроваджувати податкові знижки для громадян зі сплати податку з доходів фізичних осіб. Це може бути реалізовано у формі податкових кредитів для найбільш вразливих верств населення. При цьому для забезпечення максимальної справедливості доцільно надавати кредит з ПДФО у розмірі, обернено пропорційному доходам громадян.

Введення системи обов'язкового медичного страхування в Україні, за якою страхові внески робилися з заробітної плати і від цього залежав би обсяг надаваних послуг, могло б стати стимулом для детінізації доходів громадян. Крім того, доповнююча ефективна система оподаткування доходів фізичних осіб лише гармонізуватиме процес переходу до обов'язкового медичного страхування.

Висока якість надання медичних послуг та соціальної захищеності при виході на пенсію – це гарний стимул для усвідомлення необхідності отримання офіційної заробітної плати та переходу на систему обов'язкового медичного страхування і запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування.

На додаток, останніми урядовими новаціями, що сприяють підвищенню легалізації доходів фізичних осіб, є введення електронних декларацій для державних службовців.

Результати деклараційних кампаній за останні роки свідчать про велику значущість декларування з огляду на загальну суму задекларованих коштів. Станом на кінець 2019 р. у декларуванні взяло участь 217 тис. осіб, які задекларували свої доходи у розмірі 15 млрд. грн. та визначили податкові зобов'язання з ПДФО 424,2 млн. грн. та з військового збору – 75 млн. грн. У контексті нашого дослідження є інформація про мільйонерів, кількість яких становила 1232 особи (за попередніми даними), що сумарно задекларували 6 млрд. грн. доходу та визначили податкові зобов'язання з ПДФО у розмірі 129,7 млн. грн.

Декларування доходів як інструмент державної політики може стати дієвим і в контексті забезпечення детінізації доходів. Адже детінізація може мати кілька складових, виплата офіційних заробітних плат у повному розмірі є лише однією складовою. Іншою, але не менш значущою, є самостійне декларування громадянами своїх доходів у повному обсязі.

Також, замість соціальної податкової пільги для фізичних осіб ввести прогресивні ставки податку, що дасть змогу підтримати не лише малозабезпечені верстви населення, але й дасть поштовх до формування середнього класу в Україні.

Крім того, основною особливістю проведення реформ щодо введення пропорційного податку на доходи фізичних осіб у постсоціалістичних країнах ЄС, було встановлення неоподатковуваного мінімуму доходів, а також інших податкових пільг у вигляді знижок, вирахувань та кредитів для окремих категорій громадян, що також представляли собою відхилення від концепції єдиної ставки податку на доходи в чистому вигляді.

Висновки. Реформування персонального прибуткового оподаткування в Україні повинно відбуватися з урахуванням необхідності підвищення регулятивної ефективності ПДФО. На основі проведеного дослідження ми зробили висновки, що значне навантаження на платників веде до збільшення тінізації економіки та неотримування коштів до бюджету, тому необхідні заходи, які б поліпшили цю ситуацію. Наприклад: необхідність боротьби з корупцією через явні вигоди для громадян держави через покращення якості освіти, охорони здоров'я, а саме впровадження податкових знижок для громадян, які обрали ту чи іншу модель медичного страхування, зі сплати податку з доходів фізичних осіб; підвищення рівня податкового контролю; розроблення механізму переходу доходів громадян до легальних із тіньової економіки.

Синчак Віктор Петрович

д.е.н., проф., завідувач кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПІДПРИЄМЦІВ У ПЕРІОД СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ ТА СПАДУ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Україна, як і весь цивілізований світ, в кінці другого десятиріччя ХХІ століття зіткнулася із життєво небезпечною коронавірусною хворобою (COVID-19), що вражає людський організм і економічний механізм. Це спричинило вжиття карантинних заходів, запроваджених в нашій країні з 11 березня 2020 року відповідно до постанови Кабінету Міністрів України [1]. Пандемія та уповільнення темпів надання послуг підприємцями прогнозовано

вплине на темпи економічного та соціального розвитку. Тому виникає необхідність у м'яких методах бюджетних обмежень, що оптимізують зменшення податкових надходжень до бюджетів і сприятимуть забезпеченню соціальних гарантій, а відтак уповільнять спад економічної активності суб'єктів підприємництва.

У таких умовах значно зростає роль податкового регулювання, яке простежувалося ще у часи Великої депресії (1929 – 1933 рр.), завдячуючи англійському економісту Дж. М. Кейнсу (1883 – 1946), який, як зазначав С. Е. Харріс (1897 – 1974), своїм вченням дарував демократичному капіталізму новий термін життя, чим зміцнив положення суспільства саме тоді, коли йому загрожувала смертельна небезпека [2, с. 146]. Адже його теорія, що передбачає маніпулювання податковими ставками та державними видатками для досягнення рівноваги на ринку, стала визначальною, сприйнятою та реалізованою на практиці. На її основі Президент США Ф. Рузвельт у 1934 – 1937рр. провів податкову реформу, що дозволило збільшити в 4 рази [2, с. 147] податкові надходження з прибутків корпоративного сектору та доходів фізичних осіб.

Тож створення сприятливого соціально-економічного середовища для фізичних осіб – підприємців як платників єдиного податку та самозайнятої аудиторії, і, одночасно роботодавців, залишається першочерговим завданням в період спаду економічної активності.

Тому означені питання в умовах очікуваної економічної кризи, викликану світовою пандемією, є актуальними та породжують об'єктивну необхідність обґрунтування антикризових заходів податкового регулювання забезпечення соціальних гарантій фізичних осіб – підприємців, збереження їх бізнесу та їхньої підприємливості, зважаючи на недостатність сучасних наукових досліджень у цьому напрямі. Останнє особливо важливе для мінімізації негативного впливу на платників єдиного податку першої групи, що став найбільш очевидним після закриття ринків (як одного із карантинних заходів), на яких вони ведуть свій бізнес. Майже у такому ж становищі знаходяться фізичні особи підприємці, які віднесені до другої групи платників єдиного податку та здійснюють господарську діяльність з надання послуг населенню, зокрема і у сфері ресторанного господарства (за даними Нацбанку зменшення понад 40 % у квітні 2020 року) та інші види робіт, установлені ПК України. З огляду на вказану діяльність, очевидно, що в умовах карантинних заходів, вона стала обмеженою (із 13,6 тис. платників 1-2 груп у м. Хмельницькому, понад 10 тис. – не працювало під час карантину у березні-квітні 2020 року).

Нагадаємо, що відповідно до положень ПК України, підприємці другої групи мають право не використовувати працю найманих осіб або можуть їх наймати, але не більше як 10 працівників. Причому залучення осіб до таких робіт регулюється відповідними нормами законодавства із забезпеченням соціальних гарантій. Утім щодо самих фізичних осіб підприємців як першої групи, так і другої, які працюють одноосібно без найму робочої сили, окремі

соціальні питання регулюються податковим законодавством. Проте останнє, на нашу думку, недостатньо враховує особливості лікування при втраті працездатності, обмежує отримання медичних послуг, а відтак та не дозволяє повноцінно забезпечити соціальні гарантії.

Тут потрібно відзначити, що в Україні у період поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) прийнято ряд законів, якими внесені зміни до ПК України. Так відповідно до Закону [3] для першої та другої груп – фізичних осіб – підприємців збільшено граничний розмір доходу до 1000000 грн. і 5000000 грн відповідно. Такий захід з боку законодавця спрямовується на зняття законодавчих обмежень для активізації підприємницької діяльності та забезпечення економічних гарантій, а разом із ними – соціальних для фізичних осіб підприємців і найнятих осіб, завдяки збільшенню нормативного доходу, а отже і можливості залучення осіб. Цим же Законом [3] органам місцевого самоврядування надано право у 2020 році вносити зміни до раніше прийнятих рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів щодо зменшення ставок єдиного податку.

Тож забезпечення соціальних гарантій, зокрема платників єдиного податку першої та другої груп через збільшення граничного розміру доходу, викликає не лише практичний, але й науковий інтерес. З погляду теоретичного підходу потребує уточнення наскільки це відповідає м'яким бюджетним обмеженням за збільшення величини нормативного доходу. Адже, з одного боку, відповідно до повноважень, законодавець через Закон [3] дає право органам місцевого самоврядування забезпечувати соціальні гарантії підприємців з використанням м'яких бюджетних обмежень. Зауважимо, що за призначенням, останні передбачають зменшення податкових надходжень до бюджету завдяки наданим пільгам, преференціям, тощо. З іншого боку, забезпечення соціальних гарантій покладається на самих фізичних осіб підприємців, тоді як на рівні національного законодавства, на нашу думку, саме це питання потребує посилення.

Відтак, вважаємо, що зазначені зміни в оподаткуванні фізичних осіб підприємців у частині збільшення граничного розміру доходу, повинні здійснюватися у комплексі з м'якими бюджетними обмеженнями. Особливо, якщо врахувати те, що в передкризових і кризових умовах, посилені пандемією, досягти такої величини одноосібною працею складно, а відтак повинні бути включені не лише зовнішні чинники, але і внутрішні. Тому саме через податкове законодавство відповідно до повноважень доцільно задіяти внутрішні стимули, які відносимо до м'яких бюджетних обмежень.

Зауважимо, що необхідність таких змін простежувалася вже не один рік, але вони ще більше актуалізувалися у період поширення коронавірусної хвороби COVID – 19. Ідеться про сплату єдиного податку авансовими внесками фізичними особами підприємцями першої та другої груп (без найму робочої сили) під час хвороби. Однак навіть у період пандемії такий порядок не змінюється, оскільки відповідно до пункту 295.1 статі 295 ПК України підприємці повинні сплачувати єдиний податок авансовими внесками

щомісячно не пізніше 20 числа (включно) [4]. Нагадаємо, що його нарахування за заявою вказаних осіб, здійснюється податковою службою з урахуванням ставки єдиного податку, періоду відпустки та терміну тимчасової втрати працездатності.

І хоча вказаний порядок достатньо прописаний у ПК України та передбачає своєчасне нарахування та сплату до бюджету, проте він не враховує інтересів платників єдиного податку цих двох груп, які не використовують працю найманих осіб. Адже відповідно до пункту 295.5 статті 295 ПК України такі особи, хоча і мають право на звільнення від сплати єдиного податку на період хвороби (підтвердженої копією листка (листків) непрацездатності), але за умови, якщо вона триває 30 і більше календарних днів. До того ж, сплачений авансовий внесок з єдиного податку у цьому випадку зараховується в рахунок майбутніх платежів.

Зазначене дозволяє зробити декілька висновків. По-перше, перебуваючи на лікарняному, підприємець вимушено сплачує податок наперед за будь-якої умови, по-друге, у разі хвороби менше 30 днів він не має права на перерахунок авансового внеску та зарахування його у рахунок майбутніх платежів, і, по-третє, навіть перебуваючи на лікарняному понад 30 календарних днів, і, потребуючи у цей час коштів на купівлю ліків, фізична особа повинна сплачувати авансовий внесок до бюджету та лише після цього одержувати право на його зарахування у рахунок майбутніх платежів.

З наведеного стає очевидним, що чинний порядок справляння єдиного податку передбачає його сплату навіть за відсутності можливості одержання доходу (за умови перебування на лікуванні до 29 днів). При цьому під час хвороби створюються умови для відволікання коштів без можливості їх повернення, зокрема і на оплату ліків. Тому сплата авансових внесків фізичними особами підприємцями першої та другої груп (за умови їх перебування на лікуванні), які не використовують працю найманих працівників, на нашу думку, суперечить ідеї забезпечення соціальних гарантій в частині одержання повноцінних медичних послуг. Адже для внесення авансового платежу підприємцю необхідно вимушено переривати лікування, одержувати дохід і сплачувати єдиний податок. З практичної точки зору це нагадує випадок із хворим, якому замість того, щоб поставити крапельницю, спочатку пропонують попрацювати, отримати дохід і сплатити податок, а потім доліковуватися.

Висновки. Таким чином, у період поширення коронавірусної інфекції та в умовах спаду економічної активності суб'єктів підприємництва доцільно розширити перелік м'яких бюджетних обмежень. До них відносимо і порядок сплати авансових внесків з єдиного податку фізичними особами підприємцями першої та другої груп (без найму робочої сили). Вважаємо, що він повинен залежати не від місячного терміну хвороби, а від будь-якої кількості днів, визначених у листі непрацездатності з правом на перерахунок платежу. Такі зміни у ПК України дозволять посилити роль податкового регулювання у

забезпеченні соціальних гарантій в частині одержання медичних послуг без порушення термінів лікування.

Література.

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. №211(із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-p> (дата звернення: 23.05.2020).
2. Синчак В.П. Еволюція наукової думки в оподаткуванні та її реалізація у податкових системах: Монографія. Київ-Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2006. 294 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30 березня 2020 року № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#n6> (дата звернення 22.05.2020).
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року №2755-VI. URL:<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>(дата звернення 23.05.2020).

Чакалова Наталя Сергіївна

викладач кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту,
Інженерний інститут Запорізького національного інституту

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ: ВПЛИВ БЕЗНАДІЙНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ НА ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ДО ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

В Україні офіційно затверджено концепцію розвитку цифрової економіки, яка супроводжується формуванням відповідних цифрових інфраструктур через електронно-комунікаційну взаємодію між учасниками інформаційного (цифрового) простору. Важливим об'єктом такої цифровізації виступає і податкове планування.

Питання щодо процесу цифровізації економічних відносин, розроблення і прийняття управлінських рішень розглядаються у працях В. В. Пілінського, С. В. Коляденко, В.І. Ляшенко, О.С. Вишневського та ін. Мета дослідження – розкриття особливостей податкового планування через вплив безнадійної дебіторської заборгованості на фінансовий результат до оподаткування в контексті цифрової трансформації.

Податкове планування розкриває особливості відображення податків в обліку та податковій звітності. Це дає можливість аналізувати податкове навантаження на підприємстві, здійснювати ефективне управління коштами та завчасно виявляти проблемні питання. Податкове планування – це інструмент збереження активів для бізнесу, це володіння масивом нормативно-правової

бази, це майстерність поєднувати законність та економічну доцільність.

Цифрова трансформація (Digital transformation) – створює аналог економічних та соціальних систем, перетворюючи їх існуючі складові у новий, якісний формат. Цей формат передбачає зручність і забезпечує ефективність використання об'єкту перетворення, а також надає можливість розвитку сфери застосування. Цифрова трансформація (Digital transformation) спрямована на збільшення продуктивності праці та конкурентоспроможності в цифровій економіці. Вона базується на запитах та очікуваннях користувачів. Її перевагою є гнучкість, швидкість, зручність, інноваційність, сміливість, мобільність, поєднання різних індустрійних напрямів. Елементи цифрової трансформації та напрями цифрового розвитку представлені у рисунках 1 - 2.

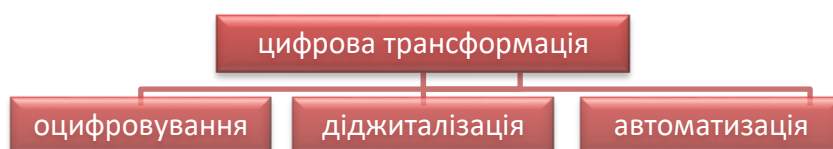

Рис. 1. Елементи цифрової трансформації

Згідно із розпорядженням КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1065 від 04.12.2019) можна згрупувати наступні напрями (рис. 2).

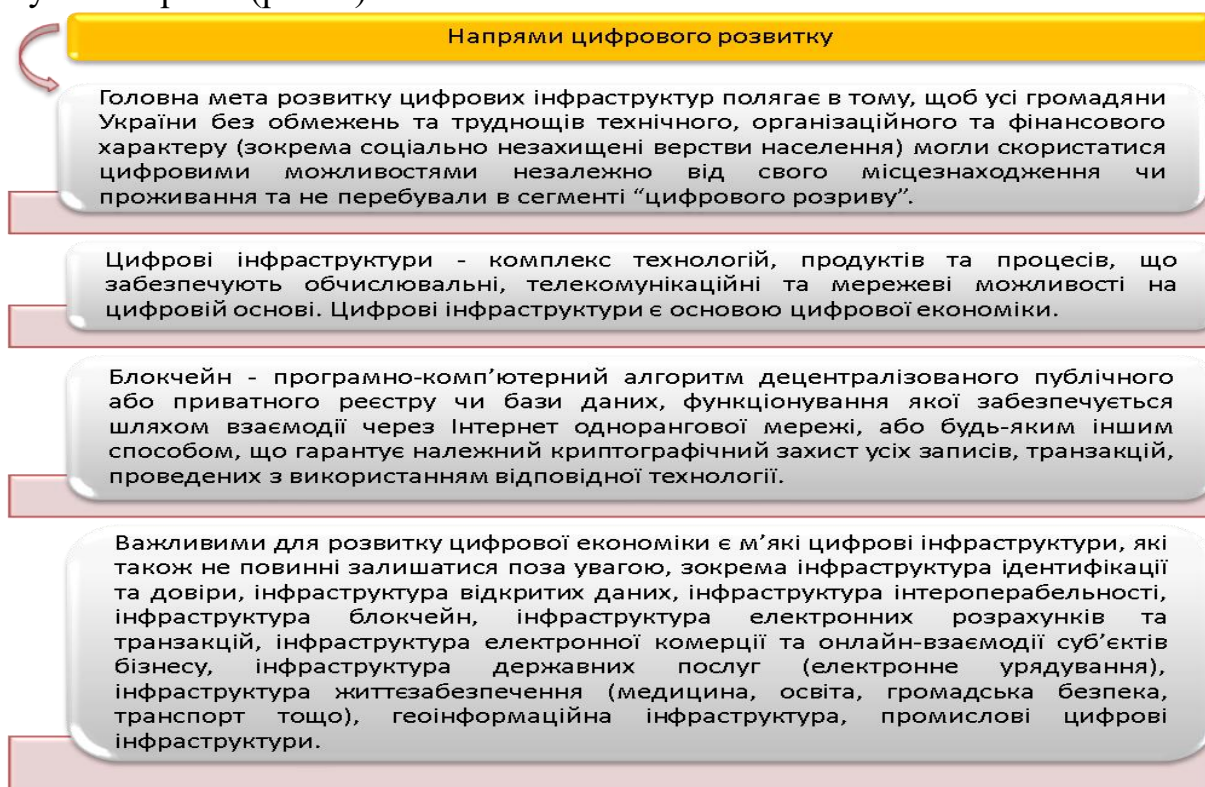

Рис.2. Напрями цифрового розвитку

Витрати щодо безнадійної дебіторської заборгованості є важливим елементом формування фінансового результату і впливають на об'єкт оподаткування, що потребує податкового планування.

Відповідно до п.4 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» безнадійною визнають поточну дебіторську заборгованість, щодо якої існує упевненість в її неповерненні боржником або за якою минув строк позовної давності.

Згідно з Податковим кодексом України ст. 14 позика, яка списується у зв'язку з закінченням терміну позовної давності, відповідає критеріям безнадійної заборгованості (рис.3).

Рис. 3. Податкові критерії визнання безнадійної заборгованості

Підприємство, дохід якого не перевищує 20 млн. грн., може визначати об'єкт оподаткування за бухгалтерськими даними без коригування на різниці відповідно до розділу III ПКУ і звітувати один раз на рік.

Тобто такі підприємства зменшують фінансовий результат для цілей

оподаткування в періоді відображення бухгалтерських витрат. Це може бути період формування резерву сумнівних боргів або період списання безнадійної заборгованості до складу витрат. Але необхідно враховувати, що списання безнадійної дебіторської заборгованості за рахунок резерву на об'єкт оподаткування не впливає.

Підприємства, дохід яких більше 20 млн, при списанні безнадійної дебіторської заборгованості повинні здійснювати коригування (розраховувати різниці п. 139.2 ПКУ) і подавати декларацію з прибутку щоквартально. При цьому сформований у бухгалтерському обліку фінансовий результат до оподаткування або збільшують, або зменшують (рис.4).

Рис. 4. Особливості впливу безнадійної дебіторської на фінансовий результат до оподаткування

Враховуючи вище зазначене, можна зробити наступний висновок, що переведення документообігу та інших операцій в формат оцифровування є елементом трансформації. Первинна документація є способом реєстрації первинної інформації, на підставі якої здійснюється групування та узагальнення даних для звітності.

Відповідно до п. 44.1 ПКУ для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, регістрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством.

Платникам податків забороняється формування показників податкової звітності на підставі даних, не підтверджених документально.

Тому при цифровізації документів для податкового планування необхідно враховувати особливості впливу безнадійної дебіторської на фінансовий результат до оподаткування для формування точної та достовірної інформації, на підставі якої будуть прийматися важливі управлінські рішення для ефективної роботи підприємства. Складність цифрової трансформації буде полягати у різноманітності операцій та критеріях щодо їх обліку та оподаткування, а також компетентності спеціалістів, які зможуть орієнтуватися

одночасно у цих питаннях, дотримуючись нормативно-правових вимог.

Література.

1. Податковий кодекс України: Закон України No2755-VI від 02.12.2010 р. Дата оновлення 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n962> (дата звернення 05.05.2020).

2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядженням КМУ від 17 січня 2018 р. № 67-р. Дата оновлення 24.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення 03.05.2020).

Подмешальська Юлія Володимирівна

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту,
Інженерний інститут Запорізького національного університету

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Ефективність прийнятих управлінських рішень на підприємствах оптової торгівлі залежить від забезпечення управлінського персоналу необхідною, своєчасною та достовірною інформацією, основним джерелом якої є облікові дані. Саме система внутрішнього контролю товарів, проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту товарів дозволяють управлінському персоналу довіряти обліковій інформації. Ступінь довіри управлінського персоналу обліковим даним торговельного підприємства значно підвищується після проведення зовнішнього аудиту товарів.

Аудит товарів розглядається такими вченими як: Л.П. Кулаковська, С.С. Зубілевич, М.Т. Білуха, А.П. Макаренко, Т.О. Меліхова, В.І. Єфименко, Л.П. Очеретько, М.Т. Шендригоренко та іншими. Аналіз останніх публікацій та досліджень показує, що публікацій за темою аудиту товарів значно менше, ніж за іншими об'єктами аудиту. Аналізуючи науковий внесок вчених, фахівців, практиків, необхідно зазначити, що ними не розглядається науково-методичний підхід до організації та методики аудиту товарів на підприємствах оптової торгівлі в сучасних умовах розвитку підприємницької діяльності, який вимагає забезпечення управлінського персоналу своєчасною, достовірною інформацією для прийняття ефективних управлінських рішень. Це означає, що аудиторську перевірку необхідно планувати відповідно до корисності інформації перш за все для управлінського персоналу.

Слід відмітити, що автори на достатньому рівні висвітлюють здійснення аудиторських процедур аудиту товарів, мають свій погляд на організацію та методику аудиту товарів, але єдиного підходу до визначення методики аудиту товарів на сьогодні не існує. Це в свою чергу призводить до виконання аудиторської перевірки на неналежному рівні якості, неекономного розподілу

часу та витрат на планування аудиторської перевірки та її проведення. Все це призводить до необхідності проведення додаткових досліджень з визначення єдиної методики організації та методики аудиту товарів на підприємствах оптової торгівлі.

Мета дослідження – визначення методичних особливостей аудиту товарів на підприємствах оптової торгівлі.

Якість аудиторської перевірки залежить від забезпечення процесу аудиту науково-методологічними розробками щодо організації та методики аудиту товарів. Для визначення основних підходів до методики організації аудиторської перевірки необхідно враховувати особливості методології організації бухгалтерського обліку товарів. Особливість визначається рядом факторів, основними з яких є: форми продажу (оптова, роздрібна); існування різних форм оцінки товарів при їх надходженні та реалізації; організація обліку витрат; наявність або відсутність обліку торгової націнки; визначення собівартості реалізованих товарів; методика визначення доходу від реалізації товарів; методика визначення фінансових результатів.

Отже, для науково-методичного забезпечення якості аудиторської перевірки необхідно розробити дві методики: для підприємств роздрібною торгівлі та для суб'єктів оптової торгівлі. Оскільки питання організації та методики аудиту товарів суб'єктів роздрібною торгівлі в наукових дослідженнях фахівцями розглянуті на достатньому, хоча й не повному рівні, вважаємо за потрібне розглянути методику організації та методи аудиторської перевірки товарів для суб'єктів оптової торгівлі.

Торговельна діяльність підприємств оптової торгівлі складається із: придбання товарів для реалізації; підготовки товарів для їх реалізації; реалізації товарів. Відповідно й стратегія аудиту повинна будуватися певним чином на організації аудиторської перевірки бухгалтерського обліку придбання товарів, організації складського обліку товарів, обліку визначення витрат, обліку визначення фінансового результату діяльності. Стратегія аудиторських перевірок залежить від набутих професійних теоретичних та практичних навичок, досвіду роботи, вміння користуватися й аналізувати передові технології вітчизняного та міжнародного досвіду аудиту, осіб, які цю стратегію будуть визначати.

Планування аудиторської перевірки одна із складових стратегії та тактики аудиторської перевірки. Міжнародні стандарти аудиту (МСА), які використовуються в якості національних, передбачають складання загального плану аудиторської перевірки, який складається з виділення певних етапів аудиторської перевірки відповідно до термінів її проведення, зазначених у договорі на проведення аудиту для зовнішнього аудиту, і термінів перевірки, зазначених у наказі керівника, для внутрішнього аудиту. Вітчизняний досвід аудиту визначив форму загального плану, який розподіляється на етапи: підготовчий (для зовнішнього аудиту), організаційний (для внутрішнього аудиту).

Мета й завдання підготовчого та організаційного відповідно різняться. Наприклад, для організації аудиторської перевірки внутрішнього аудиту відпадає потреба укладання договору на проведення аудиту, знайомство з бізнесом клієнта і ще ряд питань. Етап фізичної перевірки (на практиці його можуть називати етап фактичної перевірки) передбачає аналіз результатів проведених інвентаризацій до початку аудиторської перевірки, або нагляд за проведенням інвентаризації. Основний етап (на практиці частіше його називають етап фактичної перевірки), який передбачає виконання аудиторських процедур, відповідно до Програми аудиту. Заключний етап для зовнішнього аудиту, узагальнення результатів аудиту для внутрішнього аудиту. Відповідно зміст, мета, завдання різняться.

Таким чином, слід відзначити, що на етапі планування складається загальний план аудиту, форма якого визначена, але назви етапів не мають однозначного трактування. Вважаємо доцільним, визначити назву етапів однаковою для зовнішнього та внутрішнього аудиту. Таким чином, план визначає мету та завдання кожного етапу аудиторської перевірки, що забезпечує якість виконання аудиторської перевірки. В ході дослідження та аналізу форми та змісту загальних планів встановлено ті, які зустрічаються в публікаціях, та ті, які використовуються на практиці. Ми вважаємо доцільним однозначне трактування етапів плану та їх змісту.

Другий етап доцільно окреслити, як фактичної перевірки та вважаємо це більш доцільним, виходячи з того, що інвентаризація передбачає проведення фактичної перевірки наявності товарів (інших об'єктів обліку) відповідно до даних бухгалтерського обліку. Тобто аудитор проводить оцінку фактичного стану товарів та бухгалтерського обліку для визначення стратегії аудиту, ключове слово "фактично" й визначає назву етапу. Водночас назва фізичної перевірки передбачає можливість аудитором приймати участь у проведенні інвентаризації, а відповідно до вимог МСА аудитор не має права приймати участь у проведенні інвентаризації.

Що стосується третього етапу. Ми вважаємо правильно називати цей етап — основний, а не етап фактичної перевірки, як пропонується деякими науковцями та практиками, виходячи з того припущення, що слово «фактичний» у бухгалтерському розумінні більш підходить до елементу методу бухгалтерського обліку — інвентаризація. І ще одне важливе зауваження: часто у загальному плані визначається перелік основних аудиторських процедур проведення аудиторської перевірки на цьому етапі. Вважаємо це не доцільним, виходячи з того, що перелік аудиторських процедур наводиться у програмі аудиту, та немає потреби їх дублювати, корисність інформації загального плану від цього та якість аудиторської перевірки не підвищиться. Тим паче, що стратегію аудиту та аудиторські процедури аудитор визначає після оцінки системи внутрішнього контролю, тобто після першого етапу. А загальний план складається до початку аудиторської перевірки та на цьому етапі неможливо визначити доцільні, обґрунтовані аудиторські процедури.

Для науково-методичного забезпечення визначення стратегії аудиту, аудиторських процедур, методичних прийомів проведення аудиту важливе значення має оцінка системи внутрішнього контролю бухгалтерського обліку товарів. Тести контролю, за якими проводиться оцінка необхідно складати таким чином, щоб аудитор мав змогу виявити слабкі міста обліку, професійність бухгалтерів, матеріально-відповідальних осіб, недосконалість організації бухгалтерського обліку, забезпеченість необхідними первинними документами операцій з обліку товарів, доступ до необхідної облікової, законодавчо-нормативної, іншої інформації, вміння користуватися інформацією та інші питання. Ефективність використання розробленого Тесту оцінки системи внутрішнього контролю бухгалтерського обліку залежить від того, наскільки аудитор знає організацію й методологію бухгалтерського обліку, тому складений тест може свідчити про професійність аудитора. Після оцінки системи бухгалтерського обліку товарів аудитор визначає стратегію аудиторської перевірки товарів, визначає перелік аудиторських процедур, джерела аудиторських доказів і методичні прийоми виконання аудиторських процедур. Існують декілька підходів до визначення порядку проведення аудиторської перевірки. Один з них передбачає розпочинати перевірку з підтвердження залишків товарів на рахунках обліку та у фінансовій звітності на початок та кінець звітного періоду, перевірки послідовності формування інформації про рух товарів та достовірність відображення інформації в облікових регістрах, Головній книзі та первинних документах. Інший варіант передбачає послідовність перевірки достовірності відображення інформації у зворотному напрямку від інформації в первинних документах до відображення у фінансовій звітності. МСА рекомендують перший варіант. Але аудитор вправі прийняти будь-який варіант, виходячи з мети, завдань, професійного судження.

Висновки. Вважаємо, що проведені дослідження можуть забезпечити визначення єдиної методики проведення аудиту товарів на підприємствах оптової торгівлі.

Література.

1. Макаренко А.П. Аудит: навч.-метод. посібник / А. П. Макаренко, Т.О. Меліхова, Г.М. Бескоста. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. 184 с.
2. Макаренко А.П. Бухгалтерський облік: навч.-метод. посібник /А.П. Макаренко, Т.О. Меліхова, Ю.В. Подмешальська, Н.С. Чакалова. Запоріжжя : ЗДІА, 2018. 602 с.
3. Макаренко А.П. Організація і методика аудиту: навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА напряму підготовки 8.030509 "Облік та аудит" денної та заочної форм навчання / А.П. Макаренко, Т.О. Меліхова, Г.М. Бескоста. Запоріжжя: ЗДІА, 2014. 288 с.
4. Меліхова Т.О. Внутрішній контроль виробничих запасів для своєчасного виявлення загроз в системі управління фінансової безпеки підприємства / Т.О. Меліхова, І.О. Федоров // Агросвіт, 2018. № 2. С. 63 – 70.

Дмитриченко М. І.
к.е.н., доц. кафедри
національної економіки, маркетингу та
міжнародних економічних відносин
Класичного приватного університету

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Розглянемо інвестиційний проект, як модель, за допомогою якої координується використання ресурсів учасників з метою отримання ними очікуваних ефектів в рамках загального ефекту проекту.

Всі учасники проекту, в певному сенсі, є його інвесторами: працівники отримують нову роботу і вкладають свою працю заради заробітної платні; власники підприємств-учасників, окрім отримання доходів і прибутку, можуть переслідувати цілі підвищення вартості свого бізнесу; безпосередні інвестори вкладають фінансові та інші ресурси в проект, очікуючи отримати чистий прибуток. Держава ж бере участь в інвестиційних проектах безпосередньо через суб'єктів господарювання державної форми власності і опосередковано через всіх суб'єктів – учасників проекту як платників податків.

У зв'язку з цим виникає інтерес поглиблення фінансового та економічного аналізу проекту, за рахунок розгляду ролі та інтересів кожного з учасників, що дасть можливість виявити та максимально використати інтереси всіх учасників інвестиційного проекту, а головне – держави.

Механізм реалізації інтересу держави в інвестиційних проектах опосередкований через податкову систему, якій підпорядковуються всі учасники проекту як фізичні та юридичні особи. Принципи побудови оподаткування, податки, збори та інші обов'язкові платежі визначені Податковим кодексом України.

В нашому ж підході та аналізі платником податків умовно виступає інвестиційний проект, адже саме рівень податків впливає не тільки на суму надходжень до бюджету, а й на доцільність та ефективність реалізації того чи іншого проекту з позицій його учасників, що взагалі є базовою умовою сплати податків.

Аналіз загальної моделі інвестиційного проекту показує, що податкові надходження до бюджету держави одночасно є продуктом ставки податку та бази оподаткування. Тому підвищення податкової ставки веде до збільшення витратної частини проекту і може призвести до скорочення бази оподаткування, якщо інвестиційний проект не буде прийнято, у тому числі якимись з його учасників, а головне – основним інвестором.

Мета проекту для основного інвестора – це отримання у позитивній частині чистого грошового потоку суми, з якої покриваються його інвестиційні витрати і буде отриманий очікуваний прибуток. Для цього певний час у проект повинні надходити і використовуватись додатково вироблені матеріальні

ресурси (створюється попит на ресурси), нова робоча сила (з'являються нові робочі місця), що супроводжується хвилями податкових надходжень до бюджету від учасників проекту першого рівня та їхніх постачальників. Ця частина вартості протягом інвестиційного циклу на порядки перевищує прибуток інвестора. Так само податкові платежі, пов'язані з проектом, перевищують прибуток інвестора.

Практика показує, що часто інвестори відмовляються від реалізації проектів за існуючими податковими ставками, бо це не забезпечує прийняттого ефекту. Тому, на наш погляд, доцільно застосовувати диференційований підхід до оподаткування проекту, якщо таким чином можна змінити рішення інвестора стосовно входження у проект. В умовах обмеженості інвестиційних ресурсів в Україні можна регулювати вплив держави на інвестиційний проект не тільки на початковому етапі, а й протягом життєвого циклу проекту, що давало б можливість задовольняти інтереси всіх учасників інвестиційного процесу.

Очевидно, гнучкий підхід до оподаткування проектів вимагатиме їхньої відповідної проробки на стадії ТЕО, запровадження фахової експертизи, надання відповідних повноважень певним державним інституціям. Також потрібно окреслити певний мінімальний масштаб проекту, при перевищенні якого доцільно застосовувати гнучке оподаткування.

Таким чином в Україні буде надана перевага передусім стимулюючій та регулюючій функціям податків, але посиленою виявиться фіскальна функція. Аналіз національних проектів показує, що завдяки впровадженню саме податкових стимулів регулювання інвестиційних процесів можуть суттєво пожвавитися інвестиційна діяльність, збільшитися податкові надходження, підвищитися рівень розвитку національної економіки.

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 4-4 ФІНАНСИ ДЕРЖАВИ ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР. УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ТА МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Керівник секції:

Метеленко Н.Г. д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного інституту ЗНУ

Metelenko Natalya,

Dr hab., profesor,

Kierownik Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczenia,
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

Afonov Roman

Aspirant Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczenia,
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

WEWNĘTRZNA I ZEWNĘTRZNA KONTROLA FINANSOWANIA INSTYTUCJI SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

W finansowaniu szkolnictwa wyższego na Ukrainie najważniejszy jest problem efektywnego kształtowania i wykorzystania środków publicznych i sprawowania kontroli nad tymi procesami. Zgodnie z art. 26 Kodeksu Budżetowego Ukrainy kontrola nad przestrzeganiem prawa budżetowego ma na celu zapewnienie efektywnej i skutecznej kontroli budżetu [1]. Jego podstawowe zadania to:

- 1) ocena zarządzania środkami państwowymi;
- 2) sprawdzanie poprawności prowadzenia rachunkowości i wiarygodności finansowej oraz sprawozdawczości budżetowej;
- 3) osiągnięcie oszczędności środków budżetowych, ich właściwego wykorzystania, wydajności i skuteczności w wykorzystaniu środków budżetowych poprzez podejmowanie świadomych decyzji w zakresie zarządzania;
- 4) analiza i ocena stanu finansowego i działalności gospodarczej dystrubuujących środki budżetowe;
- 5) zapobieganie naruszeniom prawa budżetowego i zabezpieczenie interesów państwa w procesie zarządzania własnością państwa;
- 6) zapewnienie zasadności planowania dochodów i wydatków budżetu.

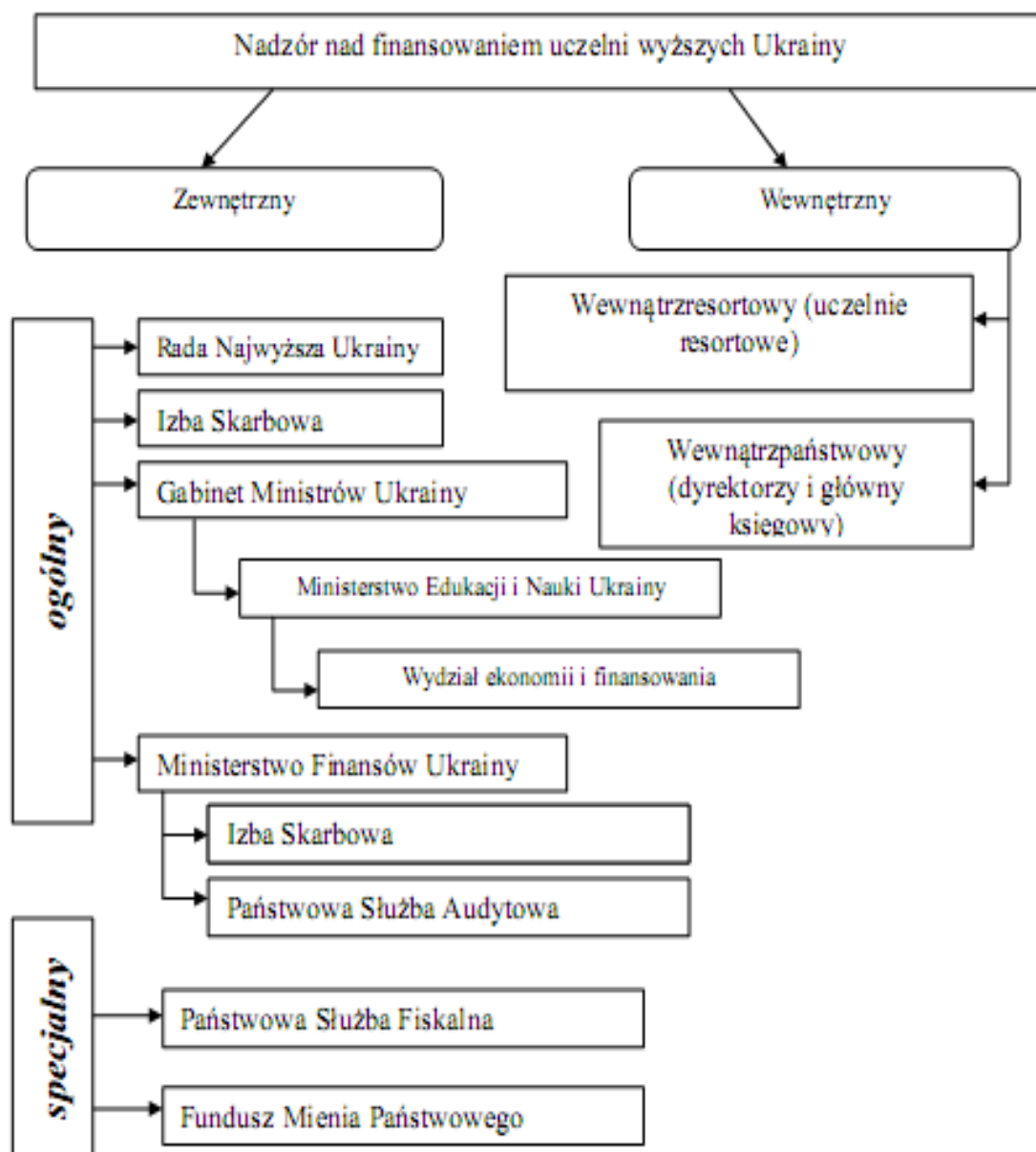
Naczelne miejsce wśród elementów państwowej kontroli nad kształtowaniem i wykorzystaniem środków budżetowych zajmują podmioty kontroli, które są najbardziej aktywnymi składnikami systemu kontroli finansowej w całość i tworzą jeden system organizacyjny. Obecnie na Ukrainie funkcjonuje znaczna liczba organów państwowych i służb, które w mniejszym lub większym stopniu realizują kontrolę finansową nad systemem finansowania szkół wyższych (rysunek 1).

Jak widać z rysunku 6, kontrolę finansowania edukacji szkół wyższych Ukrainy prowadzi cały system organów, mających odpowiednie kompetencje. Izba Skarbowa

i Państwowa Służba Audytowa to specjalne organy państwowego nadzoru finansowego, czyli kontrola jest głównym i jedynym zadaniem tych organów.

Skarb Państwa, Państwowa Służba Fiskalna i Fundusz Mienia Państwowego Ukrainy pełnią funkcje kontrolne równoległe z innymi powierzonymi im zadaniami, czyli kontrolują tylko poszczególne wydatki uczelni wyższych.

Realizacja procesu zabezpieczenia finansowego sfery edukacji zależy od efektywności organizacji pracy finansowo-ekonomicznych usług głównego urzędu Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy, reprezentowanej przez departament gospodarki i finansowania [1].

Źródło: opracowanie własne na podstawie Andryenko vn. itp., *Modele zarządzania przepływami finansowymi ministerstwa edukacji i nauki Ukrainy*, SP. z o. o. Południowy-Wschód, co, Ltd., Donieck 2016.

Rys. 1. System nadzoru nad finansowaniem edukacji wyższych uczelni Ukrainy

Główne obszary jego działalności stanowi:

- strategiczne planowanie podziału środków funduszu ogólnego budżetu państwa instytucji edukacji i nauki,
- korekta budżetu w związku ze zmianą limitów finansowania, a także:
- szybkie tworzenie rejestrów odbiorców środków funduszu ogólnego budżetu państwa do świadczenia usług edukacyjnych;
- szybkie tworzenie rejestru odbiorców środków funduszu ogólnego budżetu państwa do wykonywania badań;
- konsolidacja raportów podległych zakładów o użyciu środków ogólnego i specjalnego funduszu budżetu Państwa;
- podejmowanie decyzji o zmianie przyznanych limitów finansowania podległą instytucji;
- kontrola dochodów przeznaczonych limitów finansowania z funduszu ogólnego budżetu państwa.

Duże znaczenie ma wewnętrzna kontrola nad kształtowaniem i wykorzystaniem środków finansowania wyższych uczelni. W związku z tym że na Ukrainie funkcjonuje szereg wyższych uczelni, wewnętrzna kontrola finansowa dzieli się na wewnątrzresortową, którą wykonuje kontrolno - rewizyjna jednostka ministerstwa (urzędu) i wewnątrzgospodarczą, która to wykonuje bezpośrednio instrukcje szkolnictwa wyższego[2].

System kontroli wewnętrznej jest bardziej zwrotny w porównaniu z zewnętrznym, i pozwala reagować na pewne wady, a także jak najszybciej poprawić błędy, dlatego wartość takiej kontroli nie można lekceważyć. Less methodologically - organizacyjny system kontroli wewnętrznej w państwowych uczelniach jest na etapie kształtowania się. Taka sytuacja obniża efektywność zarządzania środkami finansowymi uczelni państwowego sektora gospodarki.

Kontrola wewnętrzna jest narzędziem zarządzania, co umożliwia kierownictwu organów państwowego i samorządowego sektora sprawdzić stan realizacji zadań.

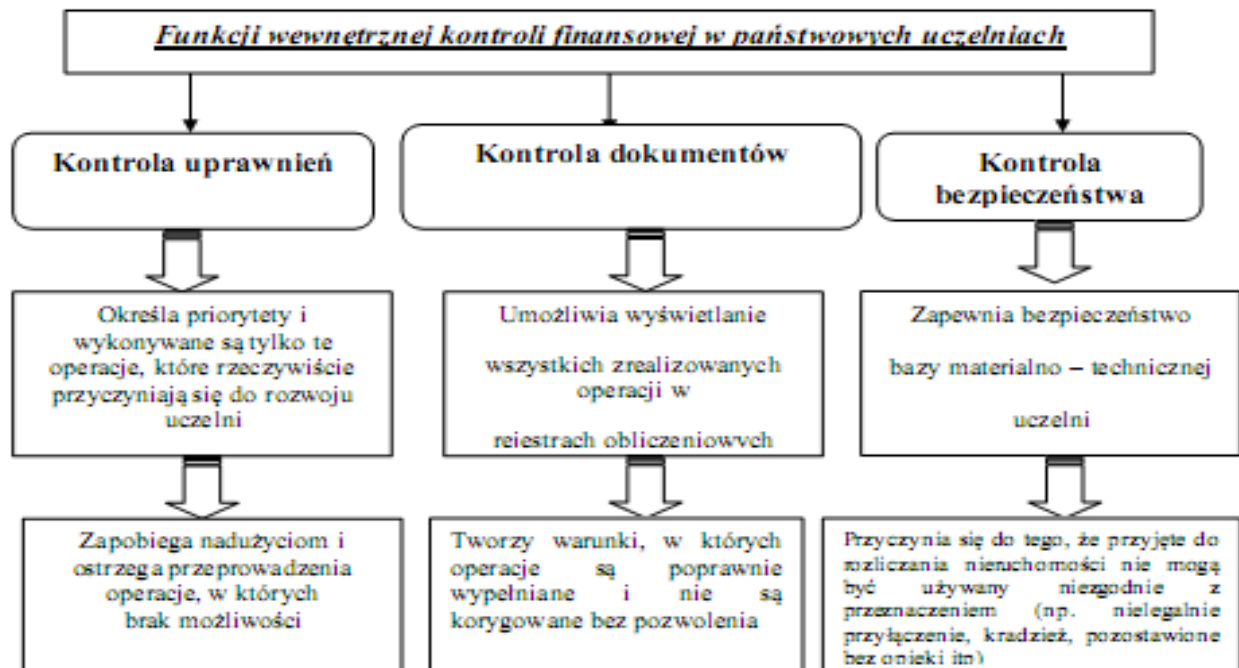
Celem tego procesu jest zapewnienie wystarczającej pewności kierownictwa tych organów w osiągnięciu właściwego poziomu oszczędności, wydajności i skuteczności, zgodnie z zadaniami organów; wiarygodności finansowej, statystycznej i sprawozdawczości zarządczej; realizacji ustawowych i kierownictwa norm i zasad; właściwej ochrony aktywów od strat.

Zgodnie z artykułem 26 Kodeksu Budżetowego wewnętrzną kontrolą jest kompleks działań, stosowanych przez kierownika w celu zapewnienia zgodności z prawem i skuteczności wykorzystania środków budżetowych, osiągnięcia wyników zgodnie z ustalonym celem, zadaniami, planami i wymaganiami dotyczącymi działalności zakładu budżetowego[2].

Istotę kontroli wewnętrznej środków finansowych można oddać charakteryzując jego podstawowe funkcje (rysunek 2).

Powyższe informacje świadczą o tym, że kontrola wewnętrzna występuje jako środek poprawy wyników działalności uczelni sektora publicznego, ich dalszego rozwoju i doskonalenia. Realizacja kontroli wewnętrznej w uczelni musi być ciągła. Na rektorze spoczywa zadanie ustanowienia składu, terminu i częstotliwości

procedur kontroli. Przy organizacji kontroli wewnętrznej należy przestrzegać dwóch zasad: celowości i oszczędności.

Rys. 2. Funkcje wewnętrznej kontroli finansowej w państwowych uczelniach

Bibliografia.

1. A. S. Podgornogo i inne, Problemy zarządzania finansami uczelni, Odessa 2017, s. 9.
2. R. W. Niebieska, O. M. Otkalenko, Organizacja kontroli wewnętrznej zasobów w instytucjach edukacyjnych, Kijów 2014, s. 253.

Меліхов Євгеній Валентинович
студент 2 курсу Інженерного інституту ЗНУ
Макаренко Андрій Петрович
д.е.н., проф.,
Інженерний інститут ЗНУ

ФУНДАМЕНТАЛЬНА РІЗНИЦЯ МІЖ ГРОШИМА І ФІНАНСАМИ

Інколи, під час розмови зі знайомими, можна почути фразу «мої фінанси дозволяють це придбати». І начебто все добре до тих пір, поки ми не чуємо іншу фразу десь-то в іншій розмові «в нього велика кількість грошей». А ось тут більшості людей стане цікаво: а чи є різниця між грошима та фінансами. А різниця і дійсно існує.

Гроші з'явилися на зорі сучасної цивілізації і використовувалися в якості універсального товару. Фінанси виникли разом з централізацією державної влади. Гроші – це спеціальний товар, який є вираженням цінності інших товарів

та послуг, є носієм купівельної спроможності та приймається у якості оплати[1]. Фінанси – це економічні відносини, які пов’язані з формуванням, розподілом і використанням грошових коштів [2]. Тобто, фінанси – це управління грошима. А відповідно – і виконують вони різні функції. При цьому, різні дослідники виділяють різні функції як у фінансів, так і у грошей.

Гроші можуть використовуватися як:

- 1) засіб обігу;
- 2) засіб вимірювання вартості;
- 3) засіб накопичення і збереження вартості.

Фінанси ж виконують зовсім іншу функцію:

- 1) формування грошових фондів і отримання готівкових грошових коштів;
- 2) використання грошових фондів і готівкових грошових коштів;
- 3) контрольну.

Для наочного зображення різниці між цими поняттями можна навести наступний приклад. Людина бере кредит у банку у розмірі 3000 грн. В такому випадку саме 3000 грн. і будуть грошима. А ось строк кредиту, його відсотки, застава – це вже фінансові відношення або просто, фінанси.

Отже, якщо ми кажемо про фізично нагромаджені кошти – ми використовуємо термін «гроші», а якщо про економічні відносини – термін «фінанси».

Література.

1. Гроші – чи все ви про них знаєте? URL: <https://financer.com/ua/vse-pro-groshi/> (дата звернення 15.05.2020).
2. Предмет вивчення науки про міжнародні фінанси. URL: <https://buklib.net/books/22276/> (дата звернення 15.05.2020).

Сьомчина Мілена Вячеславівна
студентка 2 курсу спеціальності «Менеджмент» ФЕМ
Інженерний інститут ЗНУ
Науковий керівник – Фатюха Вікторія Володимирівна
к.е.н., доцент, кафедра ФБСС,
Інженерний інститут ЗНУ

АНАЛІЗ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

Платіжний баланс є важливим показником стану економіки країни. Він відображає всі зовнішньоекономічні зв’язки країни та надає інформацію щодо наявних в неї ресурсів, що в сукупності дає можливість побачити рівень стабільності економіки.

Головними завданнями будь-якої держави є забезпечення економічного зростання, утримання рівня інфляції та безробіття. Разом з цим потрібно розуміти важливість підтримки платіжного балансу на такому рівні, щоб країна

могла формувати власні резерви та була платоспроможною. Це безпосередньо впливає на економічне становище, а отже на спроможність ефективного функціонування підприємств та на рівень життя в країні.

На даний момент питання аналізу платіжного балансу України за різними напрямками розглядають такі дослідники та економісти як : Сіденко В. Р. [2], Шевчук В. О. [3], Козак Л. С. [4], Мулякова-Бочі А. К. [5], Косова Т. Д. [6].

Мета дослідження – проаналізувати платіжний баланс України за 2014 – 2019 рр. та зробити висновки стосовно перспектив подальшого розвитку країни.

Платіжний баланс на сьогодні відіграє велику роль в процесі державного регулювання, саме тому приділяється велика увага його збалансованості.

Київський економіст Козак Л. С. зауважує, що: «Наявність стійкої незбалансованості зовнішніх платежів є ознакою появи кризових явищ в економіці країни, усунення яких вимагає коригування платіжного балансу шляхом проведення відповідної грошово-кредитної і бюджетно-податкової політики» [4, с.82].

Країни з високим рівнем розвитку економіки, навіть під час серйозних економічних криз, можуть залишитися на плаву за рахунок високої платоспроможності. В той час як в Україні спостерігається постійна нестабільність платіжного балансу, що підриває всі економічні процеси та завдає невиправних збитків.

Як зазначає Косова Т. Д. «Макроекономічні дисбаланси, штучне утримання фіксованого валютного курсу, зростання дефіциту платіжного балансу та скорочення золотовалютних резервів призвели до повномасштабної фінансової кризи 2014 р.

Невідповідна бюджетно-податкова політика, відсутність реформ в енергетичному секторі та доларизація боргу (активні запозичення в іноземній валюті на внутрішньому ринку та емісія індексованих ОВДП) призвели до збільшення квазіфіскальної складової дефіциту та підвищеної вразливості боргу до валютного ризику. Анексія Криму та ведення воєнних дій на сході країни разом із накопиченими дисбалансами суттєво порушили макрофінансову стабільність держави» [6, с.10].

Отже, 2014 рік можна назвати переломним для економіки України загалом. Саме в цей час велика кількість факторів вплинула на погіршення, і без того тяжкого, процесу становлення української економіки як всередині країни, так і на міжнародній арені.

Для встановлення тенденцій в динаміці платіжного балансу розглянемо офіційні дані НБУ за 2014 - 2020 роки. НБУ складає платіжний баланс за стандартною формою та аналітичною формою, ми скористуємося аналітичним форматом.

Таблиця 1

Аналітичний формат платіжного балансу України (млн. дол. США)

Статті	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (січень- лютий)
А. Рахунок поточних операцій	-4596	1 616	-1 340	-2 442	-4 367	-1322	563
В. Рахунок операцій з капіталом	400	456	92	-4	37	38	3
Чисте кредитування (+)/ чисте запозичення (-) (А+В)	-4196	2072	-1248	-2446	-4330	-1284	566
С. Фінансовий рахунок	9111	1223	-2594	-5012	-7207	-7264	-1073
Д. Зведений баланс	-13307	-339	-575	482	1706	5980	1639

Сальдо рахунку поточних операцій в 2014 році становило -4,6 млрд. дол. США, тоді як у відповідному періоді 2015 року поточний рахунок мав профіцит у розмірі 1,6 млрд. дол. США (+135,16%). В період з 2016 до 2018 року спостерігається тенденція щодо збільшення дефіциту рахунку поточних операцій з 1,34 млрд. дол. США до 4,37 млрд. дол. США(+225,9%). В подальшому дефіцит спадає та на момент січня-лютого 2020 р. склав 563 млн. дол. США (див. табл. 1).

Таблиця 2

Аналіз імпорту товарів та послуг в Україну (млн. дол. США)

Рік	Імпорт товарів	Динаміка у %	Імпорт послуг	Динаміка у %	Загальний імпорт	Динаміка у %
2014	57680	-	12362	-	70042	-
2015	38875	67,40	11349	91,81	50224	71,71
2016	40502	104,19	11959	105,37	52461	104,45
2017	49364	121,88	13148	109,94	62512	119,16
2018	56055	113,55	14447	109,88	70502	112,78
2019	60445	107,83	15359	106,31	75804	107,52
2020 (січень-лютий)	8425	13,94	2214	14,42	10639	14,03

Імпорт товарів та послуг. Різниця між імпортом товарів та послуг 2015 та 2014рр. склала 19,8 млрд. дол. США (-28,28%). Аналогічна різниця за 2016-2015 рр. склала 2,24 млрд. дол. США (+4,45%). Вже з 2016 р. спостерігається тенденція до зростання загального імпорту до 2019 року (+44,5%). На даний момент загальний імпорт складає 10,64 млрд. дол. США (див. табл. 2).

Імпорт товарів в період 2014- 2015рр. впав на суму 18,8 млрд. дол. США (на 33,6%). В період з 2016 до 2019рр. він постійно зростав (+49,24%). За січень-лютий 2020 року імпорт товарів склав 8,43 млрд. дол. США. Тоді як імпорт послуг в 2014р. склав 12,36 млрд. дол. США, а в наступному році впав на 8,19%. Як і імпорт товарів, імпорт послуг зростав з 11,96 млрд. дол. США в

2016 р. до 15,36 млрд. дол. США в 2019 р. (на 28,4% більше). В січні-лютому 2020р. цей показник склав 2,2 млрд. дол. США (див. табл. 2).

Експорт товарів та послуг. Різниця між експортом товарів та послуг за період 2014- 2015рр. склала 17,57 млрд. дол. США (-26,86%). А в наступному році експорт зменшився ще на 1,85 млрд. дол. США (на 3,87%). В період з 2016 до 2019рр. він почав стабільно зростати (+37,85%). За січень-лютий 2020 року експорт склав 10 млрд. дол. США. (див. табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз експорту товарів та послуг України (млн. дол. США)

Рік	Експорт товарів	Динаміка у %	Експорт послуг	Динаміка у %	Загальний експорт	Динаміка у %
2014	50552	-	14884	-	65436	-
2015	35420	70,07	12442	83,59	47862	73,14
2016	33560	94,75	12448	100,05	46008	96,13
2017	39701	118,30	14167	113,81	53868	117,08
2018	43341	109,17	15794	111,48	59135	109,78
2019	46113	106,40	17308	109,59	63421	107,25
2020 (січень-лютий)	7412	16,07	2637	15,24	10049	15,84

Експорт товарів в період з 2015 та 2014рр. склав 15,1 млрд. дол. США (-29,93%). Аналогічна різниця за 2016-2015 рр. склала 1,86 млрд. дол. США (-5,25%). А з 2017р. спостерігається тенденція до зростання експорту товарів до 2019 року (+16,15%). На даний момент експорт товарів складає 7,41 млрд. дол. США (див. в таблицю 3). При цьому експорт послуг на момент 2014 року складав 14,88 млрд. дол. США, а в наступному році впав на 16,41%. В період з 2016 до 2019рр. він постійно зростав (+39%). За січень-лютий 2020 року експорт послуг склав 2,64 млрд. дол. США. (див. табл. 3).

Тобто спостерігається тенденція до збільшення експорту наших товарів та послуг за межі країни в період з 2016 року і до сьогодні. Таку ж саму ситуацію можна побачити і з даних імпорту. Саме тому потрібно порівняти темпи приросту імпорту та експорту, щоб дізнатися який показник більш стрімкий. З даних таблиці 4 ми бачимо, що імпорт в цей період розвивався більшими темпами за товарами, а за послугами навпаки – експорт перевищував темпи імпорту. Взагалі зростання імпорту перевищувало зростання експорту і це не є позитивною динамікою.

Таблиця 4

Темпи динаміки імпорту до експорту в період з 2016 до 2019 року (у %)

Рік	Товари	Послуги	Разом
2016	20,69	-3,93	14,03
2017	24,34	-7,19	16,05
2018	29,33	-8,53	19,22
2019	31,08	-11,26	19,53

Можна зазначити, що експорт в цей період збільшився за такими статтями: послуги повітряного транспорту (+527 млн. дол. США); подорожі (+542 млн. дол. США); телекомунікаційні послуги (+2,02 млрд. дол. США); професійні консультаційні послуги (+455 млн. дол. США); технічні послуги (+451 млн. дол. США).

Імпорт збільшився ж за рахунок наступних статей: послуги повітряного транспорту (+178 млн. дол. США); подорожі (+2,58 млрд. дол. США); технічні послуги (+269 млн. дол. США).

Рахунок операцій за капіталом. Дефіцит балансу первинних доходів в 2014 р. (-1,53 млрд. дол. США) змінився профіцитом 2015 р. (375 млн. дол. США). В подальшому профіцит зріс до 4,75 млрд. дол. США в 2019 р. На даний момент (січень-лютий 2020 р.) він складає 615 млн. дол. США. Профіцит збільшився з 2015 до 2019 року (+1167,5%) за рахунок росту надходжень від оплати праці (+148,83%). А інвестиційні виплати зросли від 7 млрд. дол. США до 8,63 млрд. дол. США в 2019р. (дефіцит доходів від інвестицій в 2014 році зменшився на 77,56%, порівняно з 2019р.).

Профіцит балансу вторинних доходів в 2014р. становив 1,54 млрд. дол. США. За два роки стаття зросла на 2,1 млрд. дол. США (+135,95%). В 2016р. доходи впали 13 млн. дол. США і до 2019 зросли на 2,69 млрд. дол. США(+74,1%).

Дефіцит капіталу за фінансовим рахунком (чисті запозичення) в 2014р. становив 3,66 млрд. дол. США (тоді як в 2015 році існував профіцит у розмірі 1,73 млрд. дол. США). У подальшому році знову з'явився дефіцит, що зростає до 2018 року (+43,9%) і зумовлювався:

- дефіцитом прямих інвестицій у розмірі 2,4 млрд. дол. США в 2018 р., що на 9% менше 2016 року. В той же час пасивні операції в 2016 р. (2,8 млрд. дол. США) та 2018р. (2,5 млрд. дол. США) за прямими інвестиціями перевищили активні (234 млн. дол. США в 2016 та 116 млн. дол. США в 2018 р.). В 2020 році дефіцит склав 515 млн. дол. США;

- відтоком портфельних інвестицій за пасивними операціями на 2,1 млрд. дол. США у 2018 році, порівняно з 2016 р. (1,8 млрд. дол. США). в 2020 р., порівняно з 269 млн. дол. США в 2019 році. Таким чином дефіцит за портфельними операціями зріс на 15,56%;

- інші інвестиції за активними операціями зросли на 1,37 млрд. дол. США (+217,33%), а профіцит за пасивними операціями збільшився на 1,47 млрд. дол. США (+168,16%);

- помилок та упущень в 2014 р. було -1,4 млрд. дол. США, тоді як в 2015р. цей показник склав 6 млрд. дол. США. До 2019 році помилок стало менше на 64,1%.

Як ми бачимо з таблиці 1, дефіцит зведеного балансу в 2014 році становив 13,3 млрд. дол. США. Завдяки вдалій економічній політиці, в 2015 році цей дефіцит зменшився на 97,45%, порівняно з попереднім роком. В 2016 році дефіцит знову зріс (на 69,92% від 2015р.). А вже в період з 2017 до 2019 спостерігається профіцит (+1140,6%).

Таким чином, можна виділити загальні тенденції структури платіжного балансу в період 2014 – 2020 років:

- спад економіки в 2014 році та дефіцит за статтями рахунку поточних операцій, зведеного балансу а також від'ємне сальдо за різницею чистого кредитування та чистих запозичень;
- імпорт та експорт товарів та послуг почав зростати з 2016 року;
- профіцит 2015 р. за поточним рахунком та зростаючий дефіцит за 2016-2018 рр.;
- початок профіциту первинних доходів з 2015 р.;
- зростаючий профіцит зведеного балансу з 2017 р., завдяки вдалій економічній політиці.

Отже, події 2014 року мали негативний вплив на економіку України, проте ми потроху оговтуємося від економічної кризи та повертаємо попередні показники.

Для подолання проблем платіжного балансу, що заважають подальшому розвитку економіки України, треба зосередити увагу на наступних діях: формулювання єдиної форми платіжного балансу України для попередження дублювання інформації; деталізація інформації про статті балансу; застосування рейтингу оцінок експертів для характеристики позицій платіжного балансу; проведення постійного аналізу платіжного балансу України.

Література.

1. Офіційний сайт НБУ. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#1>
2. Сіденко В.Р. Тема 36. Платіжний баланс / В.Р. Сіденко // Економічна теорія. 2017. № 3. С.101-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2017_3_7.
3. Шевчук В.О. Логіка політичного циклу та рівновага платіжного балансу: український контекст / В.О. Шевчук // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. 2013. Вип. 41. С. 4-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2013_41_3.
4. Козак Л.С. Платіжний баланс як важливий інструмент узагальнюючої оцінки стану національної економіки / Л.С. Козак, О.В. Федорук // Економіка та управління на транспорті. 2016. Вип. 2. С. 071–084. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2016_2_14.
5. Мулякова-Бочі А.К. Тенденції формування платіжного балансу в умовах кризових явищ / А.К. Мулякова-Бочі // Актуальні проблеми економіки. 2012. № 6. С. 255-261. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2012_6_35
6. Косова Т.Д. Валютна політика та структура платіжного балансу України: діалектика взаємозв'язку / Т.Д. Косова, І.О. Стеблянка // Економіка та держава. 2016. № 2. С. 9-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2016_2_4.

Кухта Юлія Вікторівна,
здобувачка ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю
072 Фінанси, банківська справа та страхування
Науковий керівник – Синчак Віктор Петрович,
д.е.н., проф., завідувач кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

ПРОГНОЗУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Важливим інструментом впливу на динаміку соціально-економічного розвитку в умовах діджиталізації є обґрунтоване дійове прогнозування видатків місцевих бюджетів, оскільки це закладає фундамент прискореного економічного зростання, формування конкурентоспроможної економіки, підвищення рівня та якості життя населення. Тому саме прогнозування є тим інструментом, який дозволяє на якісно новому рівні визначати оптимальні розміри видатків і раціональніше витрачати бюджетні кошти. Не можливо досягти стабільного успіху, якщо органи місцевого самоврядування не будуть чітко й ефективно планувати свою діяльність, постійно збирати та акумулювати інформацію про зміни у потребах населення, складати на їх основі прогнози для обґрунтування планів дій.

Актуальність теми дослідження зумовлена стрімким розвитком комунікаційних технологій, цифровізації державних структур, а також реформами у сфері управління фінансами, що призвело до важливих змін у підходах і методах обґрунтування перспектив розвитку регіональних фінансів, а саме – видатків місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток.

Вивченням проблем прогнозування та використання видатків місцевих бюджетів соціального призначення займалося чимало зарубіжних та вітчизняних вчених і дослідників, серед яких варто відзначити Р. Масгрейва, Д. Б'юкенена, В. Андрущенко, В. Дем'янишина, О. Кириленко, І. Луніну, В. Федосова, С. Юрія. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць у цьому напрямі, питання довгострокового прогнозування місцевих бюджетів в умовах діджиталізації досліджені ще недостатньо.

Метою статті є обґрунтування перспектив впровадження довгострокового прогнозування видатків місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток в умовах діджиталізації, що дозволить формувати політику місцевого уряду на перспективу за для подальшого сталого розвитку регіонів України.

Розв'язати зазначені вище проблеми можна застосовуючи програмно-цільовий метод. Як інструмент складання та виконання бюджету метод використовується провідними країнами світу з середини ХХ століття. Цей метод прийшов з приватного сектора і вперше був застосований у США в

середині 1960 років у Міністерстві оборони міністром Робертом Макнамарою, згодом поширившись на всі міністерства США. Активно використовують програмно-цільовий метод під час складання бюджету багато країн світу, це передусім США, Канада, Австрія, Австралія, Великобританія [2, с. 40].

Впровадження в Україні програмно-цільового методу розпочалося при формуванні Державного бюджету України на 2002 рік. На сьогодні усі без виключення місцеві бюджети повинні застосовувати цей метод. Однак, суттєвим недоліком є те, що прогнозування показників бюджету не є довгостроковим. В умовах цифровізації більшість країн з розвинутою економікою застосовують саме перспективне прогнозування.

Тому, основними причинами неефективного управління і використання бюджетних коштів, що викликані відсутністю дійової системи обґрунтованого прогнозування є те, що:

- обсяги видатків місцевих бюджетів, які виділено на конкретні об'єкти, не завжди підтверджуються економічними розрахунками;
- роль коштів, орієнтованих на досягнення результату, зменшується оскільки не витрачені кошти намагаються будь-яким чином до кінця року використати;
- на державному та регіональному рівнях потребує удосконалення моніторинг можливих ризиків (наприклад, стану об'єктів незавершеного будівництва) і можливих негативних наслідків;
- за відсутності системи обґрунтованого прогнозування та планування видатків бюджету відбувається недофінансування об'єктів у регіонах.

Розглянемо детальніше видатки місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток протягом трьох останніх років на рисунку 1.

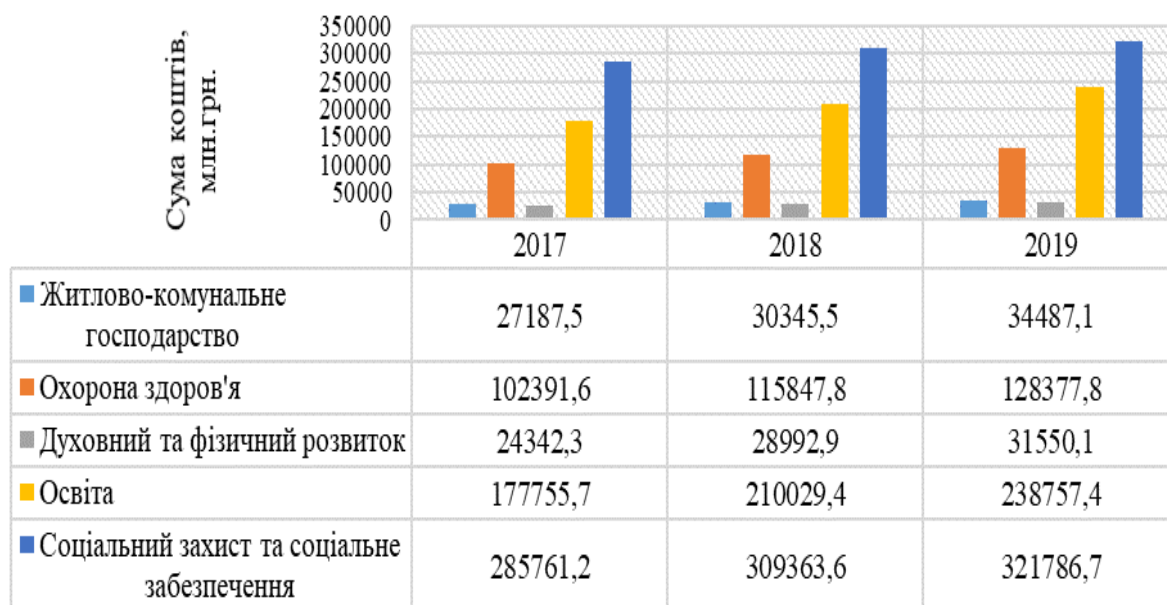

Рис.1. Видатки місцевих бюджетів соціального призначення протягом 2017-2019 років

Джерело: складено за даними [1].

Отже, щороку видатки місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток збільшувалися, але це збільшення не завжди є показником ефективного використання грошових ресурсів. Як свідчить досвід, щороку є значний відсоток недовиконання видаткової частини бюджетів, уникнути якого можна шляхом довгострокового планування.

В умовах діджиталізації ці проблеми доволі просто вирішити, оскільки державні установи забезпечені технічним обладнанням, що значно спрощує їхню діяльність. Тому, подолати неефективність прогнозування видатків місцевих бюджетів можна шляхом:

- закріплення на законодавчому рівні обов'язкового підтвердження видатків на конкретний об'єкт кошторисом (на паперових та електронних носіях);
- удосконалення системи прогнозування видатків місцевих бюджетів завдяки переходу на довгострокове планування;
- створення системи моніторингу за виникненням можливих ризиків на державному та регіональному рівнях;
- вдосконалення комунікаційної інфраструктури на усіх рівнях управління за для цільового та ефективного використання видатків місцевих бюджетів.

Отже, система прогнозування видатків місцевих бюджетів в умовах діджиталізації не забезпечує економне та раціональне використання бюджетних ресурсів для досягнення пріоритетних цілей розвитку й тому потребує переходу з середньострокового на довгострокове прогнозування. Крім того, відсутність дієвої системи прогнозування і планування видатків є однією з причин неефективного управління та використання бюджетних коштів.

Література.

1.Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <http://minfin.gov.ua>. (дата звернення 17.05.2020).

2. Савчук С.В. Вдосконалення планування та фінансування видатків місцевих бюджетів у сучасних умовах. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. Економіка. 2010. Вип. 13. С. 39 –47.

Moroz Diana

studentka Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

Promotor – Yaryshko Olena

docent Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

ROLA BIC W RELACJI MIĘDZY POŻYCZKOBIORCĄ A POŻYCZKODAWCĄ

Biuro Informacji Kredytowej S.A. (BIK) został zorganizowany w 1997 r. Przez banki i Związek Banków Polskich na podstawie art. 105 ust. 4 ustawy Prawo

bankowe z dnia 29 sierpnia 1997 r. Biuro zostało zorganizowane w celu wymiany informacji kredytowych między bankami a instytucjami upoważnionymi przez prawo do świadczenia usług finansowych.

Grupa BIK jest głównym źródłem informacji kredytowej i gospodarczej w Polsce. Gromadzi i udostępnia informacje o tym, jak uczestnicy rynku - osoby fizyczne oraz podmioty gospodarcze, realizują swoje zobowiązania kredytowe i finansowe. Dane, którymi dysponuje BIK, pochodzą od banków i współpracujących firm pożyczkowych.

BIK to rozwiązywanie wielu problemów bez wychodzenia z domu.

Historia kredytowa ma wpływ ocenę klienta w oczach pożyczkodawca. Obsługa dotychczasowych zobowiązań jest równie ważna, jak bieżąca sytuacja finansowo-ekonomiczna potencjalnego kredytobiorcy. W momencie kiedy wnioskodawca otrzymuje swój pierwszy kredyt, zaczyna tworzyć się jego historia kredytowa i dane dotyczące dyscypliny płatniczej klienta przekazywane są do BIK co najmniej raz w miesiącu.

Historii kredytowa zależy przede wszystkim od terminowej spłaty kredytów.

Jeśli pożyczkobiorca wyraża zgody na przetwarzanie danych po spłacie kredytu lub pożyczki, są one udostępniane bankom, SKOK-om i firmom pożyczkowym w celu oceny zdolności i wiarygodności kredytowej.

Kiedy opóźnienia w spłacie kredytu lub pożyczki przekraczają 60 dni, a jednocześnie upłynęło 30 dni od poinformowania klienta przez kredytodawcę (bank, firmę pożyczkową, SKOK) o zamiarze przetwarzania tych informacji, dane te mogą być widoczne przez 5 lat bez zgody klienta.

W celu ochrony danych osobowych przed oszustwem, firma oferuje szeroki zakres usług: powiadomienia SMS w celu ochrony danych osobowych, ocenę i weryfikację historii kredytowej kredytobiorcy i wiele więcej.

System BIK Credit Analyzer pomaga ludziom szybko sprawdzić swoje szanse na uzyskanie pożyczki, przygotować historię kredytową, biorąc pod uwagę wszystkie niedociągnięcia, aby zwiększyć szanse na finansowanie, a co najważniejsze, pomóc w oszacowaniu części pożyczki, aby uniknąć pochopnych wydatków, które trudno będzie spłacić.

Raport BIK jest podsumowaniem historii kredytowej i innych zobowiązań finansowych. Raport zawiera szczegółową historię zobowiązań: kredytową (z bazy danych BIK) i finansową (z bazy danych BIG InfoMonitor) BIK zawiera również wskaźnik sytuacji płatniczej. Dzięki temu pomaga ludziom szybko zobaczyć jakieś opóźnione płatności.

Bardzo ważnym aspektem działalności BIK jest system edukacji dla wszystkich. Firma regularnie organizuje seminaria internetowe i wykłady edukacyjne za darmo. Utworzono już trzy platformy edukacyjne. Przyjrzyjmy się im bardziej szczegółowo:

1. Nowoczesne zarządzanie przedsiębiorstwem to projekt wspierany finansowo przez BIK i BIG InfoMonitor od samego początku. Projekt powstał w celu uzyskania wiedzy teoretycznej i praktycznej w celu wzmocnienia zaufania finansowego.

2.Kapitalini - celem tego projektu jest podniesienie poziomu wiedzy z zakresu finansów osobistych, budowania wiarygodności finansowej osób i firm a także bezpieczeństwo finansowe.

3.Score Hunter to platforma edukacyjna, za pomocą której każdy może nauczyć się, jak uzyskać zaufanie finansowe od pożyczkodawców.

Grupa BIC prowadzi szereg działań edukacyjnych skierowanych do studentów, regularnie prowadzi wykłady na uniwersytetach, wspiera pisanie rozpraw magisterskich i doktoranckich, prowadzi płatne staże i organizuje konkursy.

Pracodawcy coraz bardziej doceniają i szukają kandydatów, którzy mieli okazję wykorzystać swoją wiedzę w praktyce i mają już doświadczenie zawodowe.

Stáže studenckie w grupie BIK to świetna okazja do wzięcia udziału w bieżących pracach, a także w projektach rozwojowych w różnych obszarach firmy.

Zaufanie finansowe jest obecnie bardzo istotnym tematem oszustw internetowych, a ochrona danych osobowych jest bardzo ważna. Dzięki BIK każdy może uprościć swoje życie i zrealizować swoje marzenia, minimalizując jednocześnie marnotrawstwo i ryzyko oszustwa. BIK to zaufanie finansowe i rzetelność dla wszystkich.

Bibliografia

- 1.Biuro Informacji Kredytowej URL:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Biuro_Informacji_Kredytowej
2. BIK – zweryfikuj historię kredytową bez wychodzenia z domu URL:
<https://finanse.rankomat.pl/poradniki/bik-zweryfikuj-historie-kredytowa>
3. CO TO JEST BIK? - Alior Bank URL: www.aliorbank.pl › dam › por.

Єрмошкіна Олена Вячеславівна

д.е.н, проф.,
завідувач кафедри економічного аналізу і фінансів
НТУ «Дніпровська політехніка»

ВІД FINTECH ДО TECHFIN: ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ЧИ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПАНІЙ?

Фінансовий ринок, як складова економічної макросистеми, завжди відрізнявся високою гнучкістю та швидкою реакцією на зміни, які відбуваються в економіці. Останніми роками цифрова трансформація економічних систем відбувається дуже швидкими темпами, про що свідчить статистика фінансових стартапів [1].

Серед фінансових стартапів виділяють два ключових тренди: FinTech, тобто діджиталізовані фінансові технології, які пропонуються фінансовими компаніями, та TechFin, тобто технологічні компанії, які пропонують додатково фінансові послуги, використовуючі власні технологічні можливості.

Прикладами FinTech компаній можуть слугувати Circle, Monzo PayPal, Revolut Plaid Technologies, Starling Bank Zelle, Venmo та інші. При цьому традиційні комерційні банки, які надають послуги мобільного банкінгу, а також

віртуальні банки за прикладом Monobank також відносяться до категорії FinTech.

Основна діяльність же TechFin компаній, зокрема Amazon, Apple, Alipay від Alibaba, Baidu, Google, Facebook, Tencent (BAT), не стосується фінансового сектору, але використовуючи потужну технічну та технологічну базу та інфраструктуру ці гравці є потужними конкурентами традиційних банківських та фінансових установ.

Відповідно, постає питання щодо регулювання діяльності таких компаній, до яких не застосовуються критерії надійності фінансових установ, передбачених як вітчизняним, європейським, американським, китайським законодавством або міжнародними угодами по типу Базель [2].

Оскільки такий напрям діяльності як TechFin доволі новий, то в сучасних, особливо вітчизняних, дослідженнях ця тематика ще не набула широкого розповсюдження, а проблеми, які виникають в процесі вивчення процесів, механізмів та наслідків діяльності таких компаній досліджуються за тим досвідом, який технологічні компанії набувають в процесі поступового впровадження фінансових послуг у свою діяльність, тобто фінансіалізації [3].

Таким чином, метою даного дослідження є аналіз існуючих тенденцій щодо розвитку фінансових технологій в процесі цифрової трансформації економічних систем, визначення поведінкових мотивів клієнтів, які використовують ці послуги як основи для виявлення можливих ризиків розвитку ринку TechFin.

Фінансові технології, які використовуються як традиційними фінансовими установами, так і новими гравцями фінансового ринку – високотехнологічними компаніями, надають клієнтам безліч переваг, які спонукають їх все інтенсивніше використовувати саме мобільні цифрові фінансові технології. Особливо це стало очевидним під впливом обмежень, запроваджених різними країнами в наслідок дії COVID-19, коли відбувся практично вибух онлайн платежів та платежів на користь інтернет-магазинів. Базовою мотивацією клієнтів щодо використання мобільних додатків банків та інтернет-магазинів є зручність та швидкість платежу, можливість здійснювати платежі у будь-який час та з будь-якої точки світу. Єдиною умовою стає доступ до мережі інтернет.

Якщо ж розглядати діяльність TechFin компаній, то мотивами використати саме ці процедури та методи оплати у порівнянні з залученням традиційних фінансових інститутів стає значне здешевлення операції у порівнянні з багатьма банківськими послугами. Відповідно, поступово онлайн платежі переходять до TechFin компаній, позбавляючи банківські установи їх традиційного джерела комісійних доходів, що, в свою чергу, негативно впливає на їх діяльність. Але чи все так привабливо і зручно при використанні послуг TechFin компаній.

Звичайно, однією з ключових умов та вимог клієнта є безпека платежу, надійність та безпечність зберігання особистих даних клієнта у відповідній мережі. Слід зазначити, що відповідно до статистики фінансових шахрайств з використанням банківських карток [4] у 2018 р. втрати клієнтів світової

фінансової системи сягнули 24,3 млрд. дол. У США більше 38% всіх фінансових шахрайств відбувалось саме з використанням банківських карток, що на 18% вище за рівень 2017 р. В Україні за підсумками 2019 року кількість шахрайських дій із платіжними картками становила 71,9 тисяч випадків, щоправда це менше ніж у 2018 році (105,5 тис. випадків). При цьому 58% загальної кількості незаконних дій із платіжними картками в 2019 році відбувалась у мережі Інтернет – 41,4 тис. випадків [5]. Тобто питання безпеки платежу залишається на перших шпальтах.

Слід також зауважити, що, як свідчить вже накопичений досвід, TechFin компанії – це здебільшого великі технологічні компанії, які мають відповідну гарну репутацію, їх акції котируються на світових біржах, а довіра до них є високою. Тобто створюється уявлення про «непохитність» позицій таких компаній на ринку, у т. ч. фінансовому. Як зазначають дослідники, конкурентна боротьба на фінансовому ринку примушує фінансові установи змагатись за клієнта з технологічними компаніями, які мають всі умови для залучення та заохочення клієнта до використання фінансових послуг саме технологічних компаній [6]. При цьому доволі часто клієнт не зважає на те, що фінансова діяльність технологічних компаній не підпадає під дію тієї частини законодавства, яке вимагає від фінансових й, особливо, банківських установ дотримуватись та забезпечувати певний рівень надійності та ліквідності, захисту банківської таємниці, тощо. Відповідно, клієнт, обираючи зручність, швидкість та відносну дешевість фінансової послуги від технологічної компанії може стикнутись з цілим комплексом ризиків, які унеможливлюються у фінансовому секторі. В цьому аспекті деякі дослідники зауважують, що існуюче фінансове законодавство стримує, а в окремих випадках, й унеможливлює ефективний розвиток фінансових установ у порівнянні з технологічними компаніями, які надають фінансові послуги.

Ще одним аспектом, який потребує вивчення та дослідження є дотримання «чистоти» платежів, тобто походження грошових коштів та їх напрямів використання. В цих питаннях необхідна співпраця технологічних компаній з FATF [7]. Як зазначається у доповідях FATF [7], підтримуючи інноваційний фінансовий бізнес, слід приділяти суттєву увагу таким аспектам, як цифровий ідентифікатор операції, платника та отримувача платежу, відслідковуванню операцій з використанням технологій blockchain та ledger, віртуальною валютою та протидії відмиванню грошей та фінансування тероризму. При цьому FATF розглядає новітні технології як дієвий інструмент такого моніторингу. Однак, так само як і з фінансовими посередниками аспекти регулювання фінансових операцій технологічних компаній потребують подальшого опрацювання.

Таким чином, можна стверджувати, що процес фінансіалізації технологічних компаній потребує ретельного вивчення як в аспектах власне фінансової діяльності та особливостей побудови фінансових відносин з клієнтами з боку технологічних компаній, так й в аспекті управління ризиками фінансових операцій, пов'язаних з діджиталізацією фінансових послуг, які надаються не традиційними фінансовими посередниками, а також в ракурсі

формування міжнаціонального та національного законодавства щодо регулювання таких операцій та забезпечення захищеності споживачів таких фінансових цифрових продуктів.

Література.

1. 39 FinTech companies and startups to keep in your back pocket Electronic source: [Access mode] <https://builtin.com/fintech/fintech-companies-startups-to-know>
2. Документи Базельського комітета по банківському надзору (Eng + Rus)// Електронний ресурс: [Режим доступу] <https://www.dvbi.ru/risk-management/library/Token/ViewInfo/ItemId/4/Документи-Базельського-комітета-по-банківському-надзору-eng-rus>
3. Zetzsche D. A. From FinTech to TechFin: The Regulatory Challenges of Data-Driven Finance / Zetzsche, D. A., Buckley, R. P., Arner, D. W., Barberis, J. N. // New York University Journal of Law and Business, Forthcoming; European Banking Institute Working Paper Series 2017 - No. 6; Electronic source: [Access mode] <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2959925>
4. Credit Card Fraud Statistics (Updated February 2020)// Electronic source: [Access mode] <https://shiftprocessing.com/credit-card-fraud-statistics/>
5. Збитки від незаконних дій із платіжними картками зменшилися більше ніж удвічі // URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zbitki-vid-nezakonnih-diy-iz-platijnimi-kartkami-zmenshilisya-bilshe-nij-udvichi>
6. Marous J. The Future Of Banking: Fintech Or Techfin? Electronic source: [Access mode] <https://www.forbes.com/sites/jimmarous/2018/08/27/future-of-banking-fintech-or-techfin-technology/#3063af7f5f2d>
7. How is FATF engaging with FinTech and RegTech sectors? Electronic source: [Access mode] [https://www.fatf-gafi.org/fintech-regtech/?hf=10&b=0&s=desc\(fatf_releasedate\)](https://www.fatf-gafi.org/fintech-regtech/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate))

Воробйова Дар'я Ігорівна

студентка 2 курсу Інженерного інституту ЗНУ

Науковий керівник – Фатюха Вікторія Володимирівна

к.е.н., доцент

Інженерний інститут ЗНУ

ОБЛІКОВА СТАВКА НБУ – СТАВКА РЕФІНАНСУВАННЯ

Що треба знати про облікову ставку і чому ця тема є актуальною? Облікова ставка НБУ, або ставка рефінансування – норма відсотка, що стягується Національним банком України при рефінансуванні комерційних банків. Вона є монетарним інструментом, за допомогою якого Нацбанк встановлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових ресурсів [1].

Ставка впливає на вартість кредитів, які НБУ надає комерційним банкам. Чим вона вища, тим дорожчі для банків позики рефінансування та банківські кредити для позичальників, тим менше вони залучають позик.

Необхідно зауважити, що НБУ розмежовує поняття облікової ставки та ставки рефінансування (ставка рефінансування, за визначенням НБУ, визначається на основі облікової ставки Національного банку залежно від строку та виду рефінансування; ставка рефінансування не може бути меншою, ніж облікова ставка) [2], тоді як інші джерела ототожнюють ці поняття.

Коли інфляція та ризики макроекономічної нестабільності в країні посилюються, центральний банк повинен вжити заходи для стабілізації. Тоді НБУ підвищує облікову ставку та проводить жорстку монетарну політику. Це означає, що кредитувати вже більш ризиковано, тому ціна на гроші в економіці зростає. При зменшенні інфляції та поліпшенні макроекономічної ситуації облікова ставка зазвичай знижується і це спричиняє поступове здешевлення депозитів та кредитів.

Значний внесок у розкриття сутності та особливостей проведення операцій рефінансування зробили В. Лановий, О. Малахова, С. Міщенко, В. Пуховкина, С. Циганов та багато інших. Але наразі існує нагальна потреба у подальших дослідженнях застосування облікової ставки, як інструменту грошово-кредитної політики, в специфічних умовах функціонування банківської системи України.

Дослідження має на меті проведення аналізу застосування облікової ставки НБУ та окремих специфічних ставок за різними видами рефінансування за період 2000 – 2020 рр.

Процентні ставки встановлюються національним банком України для ефективного управління грошово-кредитним ринком, обсягами грошової маси в обігу та виконання функцій кредитора останньої інстанції. Основною метою рефінансування є регулювання ліквідності банків.

Ставка рефінансування — розмір відсотків в річному обчисленні, що підлягає сплаті центральному банку країни за кредити, які центральний банк надав кредитним організаціям.

На рис. 1 зображено динаміку облікової ставки України.

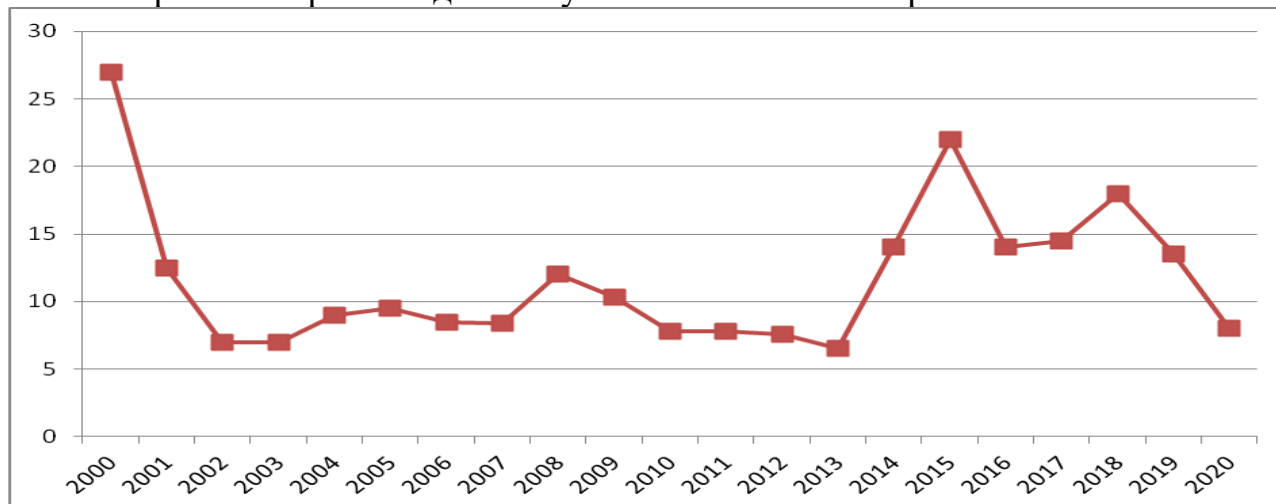

Рис.1. Динаміка облікової ставки НБУ [2]

На початку досліджуваного періоду у 2000 р. облікова ставка становила 27%, це найбільший показник за увесь період дослідження. Починаючи з 2001 року ставка стабільно коливається в межах 6,5-9%. Тільки в 2008-2009 роках ставка зростає до 10,3-12% (на 4% більше, ніж в 2007 році), що може бути пов'язано зі світовою фінансовою кризою. При цьому зміна ставки в 2002-2007 рр. коливалася кожен рік в межах від -1% до +2%. В 2014-2015 рр. ставка знов зростає до 14-22%, що на 15,5% більше, ніж в 2013р. НБУ підвищив облікову ставку внаслідок девальвації гривні та стрімкого зростання інфляції. Зараз ставка становить 8%.

Відповідно до Положення «Про застосування національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи», до операцій рефінансування відносять також: тендерні кредити, кредити овернайт, операції репо, стабілізаційні кредити, операції своп, операції із власними борговими зобов'язаннями, операції з державними облігаціями України [3]. Також розраховується середньозважена ставка за всіма інструментами – це середня ставка, що включає в себе такі інструменти, як: кредити за тендером, кредити овернайт, операції репо (розрахунково), депозитні сертифікати овернайт, депозитні сертифікати.

Проаналізуємо загальні тенденції окремих видів кредитів(операцій) рефінансування (табл.1).

Таблиця 1

Процентні ставки рефінансування банків Національним банком України

Період	Облікова ставка НБУ ¹	Середньозважена ставка за всіма інструментами	кредити, надані шляхом проведення тендера	кредити овернайт	операції репо	стабілізаційні кредити	операції своп	кредити рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2000	27,0	29,60	0,00	30,90	28,00	0,00	0,00	0,00
2001	12,5	20,20	16,50	20,40	22,00	0,00	0,00	0,00
2002	7,0	9,20	9,20	10,70	11,70	0,00	0,00	0,00
2003	7,0	8,00	8,30	8,00	8,00	0,00	0,00	0,00
2004	9,0	16,10	13,00	17,10	13,50	14,90	0,00	0,00
2005	9,5	14,70	12,90	14,90	12,00	15,00	0,00	0,00
2006	8,5	11,50	10,40	12,10	10,70	0,00	0,00	8,50
2007	8,4	10,10	10,00	11,10	0,00	0,00	0,00	8,30

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2008	12,0	15,30	16,60	16,00	13,80	0,00	15,10	0,00
2009	10,3	16,70	20,60	18,10	21,60	0,00	23,10	0,00
2010	7,8	11,62	11,12	11,27	9,36	0,00	0,00	0,00
2011	7,8	12,39	12,52	9,40	12,63	0,00	0,00	0,00
2012	7,6	8,13	7,69	8,76	7,89	9,50	0,00	0,00
2013	6,5	7,15	6,76	7,63	6,93	8,90	0,00	0,00
2014	14,0	15,57	15,77	15,47	8,10	0,00	0,00	0,00
2015	22,0	25,22	24,70	25,21	24,03	0,00	0,00	0,00
2016	14,0	17,36	17,73	18,55	0,00	0,00	0,00	0,00
2017	14,5	15,92	15,72	16,03	0,00	0,00	0,00	0,00
2018	18,0	19,22	19,65	19,12	0,00	0,00	0,00	0,00
2019	13,5	18,35	17,50	19,71	0,00	0,00	0,00	0,00
Травень 2020	8,0	8,96	8,00	10,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Кредити, надані шляхом проведення тендера – це кредити рефінансування НБУ, що надаються комерційним банкам задля підтримання їх ліквідності. Якщо кредит строком до 14 днів, то він відноситься до основних операцій та надається за обліковою ставкою, а якщо більше 14 днів, то ставка встановлюється на рівні не меншому, ніж облікова ставка. Таке рефінансування здійснюється лише під відповідне забезпечення, перелік якого повідомляється банкам у повідомленні про проведення тендера. На сьогодні спостерігається низький рівень зацікавленості банків у такому рефінансуванні через можливість ролверу по іншим операціям рефінансування.

Кредит овернайт – кредит, який наданий банку Національним банком за оголошеною процентною ставкою через постійно діючу лінію рефінансування строком на один робочий день за умови укладення генерального кредитного договору між банком і Національним банком. Найчастіше кредит овернайт банки використовують для підтримки своєї ліквідності з метою виконання економічних нормативів Національного банку. Аналіз надання кредитів овернайт комерційним банкам за останні роки свідчить про те, що банки звертаються до НБУ як до кредитора останньої інстанції лише у надзвичайних випадках.

Операції репо (repurchase agreement) – операції, що здійснюються між Національним банком України та банками з державними облігаціями України та банківськими металами. Операції репо можуть здійснюватися лише з тими державними облігаціями, строк погашення яких не припадає на строк проведення операції.

Національний банк України здійснює операції репо шляхом безпосередньої домовленості з банком щодо купівлі/продажу державних облігацій України та проведення тендера заявок банків щодо участі в операції репо з державними облігаціями України. За умови проведення операції репо, що

здійснюється шляхом безпосередньої домовленості з банком, Національний банк вибирає тих учасників, які пропонують найвищий процентний дохід. У разі проведення тендера щодо участі в операції репо задовольняються заявки банків, що є найсприятливішими за обсягами операцій або ціновими параметрами.

Стабілізаційний кредит (stabilization loan) – кредит, який надає Національний банк України платоспроможному банку для підтримки ліквідності до двох років під програму фінансового оздоровлення банку. Національний банк має право приймати рішення про продовження строку користування стабілізаційний кредит на строк до одного року. Загальний строк користування стабілізаційний кредит з урахуванням усіх продовжень строку користування не може перевищувати п'яти років.

Проаналізувавши процентні ставки рефінансування, засвідчимо, що їх динаміка залежить від циклічності розгортання банківської кризи в Україні.

Виклики сучасного етапу економічного розвитку в Україні потребують формування ефективної системи рефінансування, адже досвід організації системи рефінансування наочно демонструє провідну роль НБУ як суб'єкта рефінансування банків.

Україна потребує формування ефективної системи рефінансування. Для досягнення певної ефективності пропонуємо: ввести бланкове кредитування НБУ терміном до семи днів для регулювання ліквідності банків; збільшити перелік неринкових активів, які можуть виступати в якості застави (вид забезпечення виконання зобов'язання) при рефінансуванні (набір споживчих кредитів, набір кредитів малого та середнього бізнесу, основні засоби банків); створити в НБУ адекватної системи задля ризику у менеджменті, спрямовану на мінімізацію ризиків при рефінансуванні банків.

Література.

- 1.Облікова ставка НБУ 2020 URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/>
- 2.Ставка рефінансування URL: <https://bank.gov.ua/ua/glossary/show/241>
- 3.Постанова НБУ від 17.09.2015 № 615 Про затвердження Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15>
- 4.Рефінансування як одна із форм підтримки ліквідності банків України URL: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/162.pdf>.
- 5.Коваленко В. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи: монографія / В.В. Коваленко, О.В. Крухмаль. Суми : УАБС НБУ. 2007. 198 с.
- 6.Облікову ставку знижено. Що це означає? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2743958-nbu-deso-znizue-oblikovu-stavku-krediti-troski-podesevsaut.html>.
7. Як зниження облікової ставки впливає на особисті фінанси. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2019/12/13/654827/>.

8. Операції рефінансування у забезпеченні ліквідності банків України URL: http://easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/52.pdf.

Яришко Олена Володимирівна

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Інженерний інститут ЗНУ

Ткаченко Єлизавета Юрївна

к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Інженерний інститут ЗНУ

ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО САМОВРЯДУВАННЯ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Забезпечення незалежного фінансування органів територіального самоврядування є необхідним для виконання ними своїх основних завдань. У 90-х роках ХХ ст. Республіка Польща відновила структуру територіального самоврядування, що діяла в сер. ХХ ст. і ґрунтувалася переважно на німецькій моделі територіально- адміністративного устрою.

Адміністративно –територіальна реформа дуже часто оцінюється позитивно і розглядається в працях Г. Гожеляк, Н. Гнидюк, В. Гуменюк, М. Кулеша, Г. Стець, І. Нинюк, М. Яцків. В той же час питання фінансування органів територіального самоврядування Республіки Польща потребує подальшого дослідження з метою узагальнення польського досвіду.

Відповідно до ст. 15 Конституції Республіки Польща територіальний устрій має забезпечувати децентралізацію публічної влади у державі. Засади територіального поділу держави будуються на соціальних, економічних та культурних зв'язках і забезпечують територіальним органам спроможність виконувати свої завдання.

Відповідно до ст. 164 Конституції Республіки Польща базовою одиницею територіального управління є гміна. Наявність інших одиниць як локального так і регіонального місцевого самоврядування, повинні визначатися окремим законом. Органи місцевого (територіального) самоврядування у сучасній Польщі поділяються на:

- органи самоврядування воєводства;
- органи самоврядування повяту;
- органи самоврядування гміни.

На 1 січня 2019р. поділ адміністративний Польщі за статистичними даними включає 16 воєводств, 314 повятів і 66 міст на правах повяту, 2417 гмін (з яких 302 гміни міські, 638 гміни місько - сільські і 1537 гмін сільських)

Представницькі функції місцевого (територіального) самоврядування здійснюються наступними суб'єктами влади: у сільських гмінах – війтом, у міських гмінах – мером (бургомістром), у повяті – повятовим старостою

(олдерменом), у містах з населенням понад 100 тисяч мешканців – президентом, у воєводстві – воєводою.

Відповідно до ст.167 Конституції Республіки Польща одиницям місцевого самоврядування гарантується частка в державних доходах у вигляді субвенцій та дотацій та крім того вони мають власні доходи, джерелом яких можуть бути податки та збори.

Доходи різних рівнів місцевого самоврядування регулюються Законом про доходи одиниць територіального самоврядування.

Відповідно до Закону до власних доходів відноситься також частина податку з доходу фізичних осіб та прибутку юридичних осіб. Відсоток участі в потоках цих податків відрізняється в залежності від рівня органів самоврядування і наведено в табл.1

Таблиця 1

**Відсоток участі в потоках від податку на доходи фізичних
і юридичних осіб**

Рівень управління	Відсоток участі в потоках від податку на доходи фізичних осіб (PIT),%	Відсоток участі в потоках від податку на прибуток юридичних осіб (CIT),%
Гміна	39,34	6,71
Повят	10,25	1,4
Воєводство	1,60	14,75

Доходами одиниць територіального самоврядування можуть бути також : кошти, що мають походження від закордонних джерел, непідлягаючих поверненню; кошти, що мають походження з Європейського союзу; інші кошти, що обумовлені окремими актами.

Крім того закон регламентує окремо джерела доходів для гмін, повятів та воєводств.

Субвенції складаються з певних частин, що відрізняються залежно від рівня самоуправління (табл.2)

Таблиця 2

Структура загальної субвенції

Частина загальної субвенції	Гміна	Повіт	Воєводство
вирівнююча частина	+	+	+
урівноважувальна частина	+	+	-
регіональна частина	-	-	+
освітня частина	+	+	+

Розглянемо на прикладі воєводства Мазовецького, як найбільшого воєводства Польщі, формування доходів і видатків. Воєводство Мазовецьке за статистичними даними включає 37 повятів, 5 міст на правах повятів, 314 гмін. Кількість осіб, що проживала в воєводстві в 2018р. - 5403,4 тис., що складає 14,7 % від загальної кількості осіб, що мешкає в Польщі. Загальна сума доходів

бюджету воєводства за 2018р. склала 2964,7 млн. злотих, у тому числі найбільша частина це доходи власні, що складають 86,84% від загальної суми (2574,4 млн. злотих), дотації склали 9,97% від загальної суми, загальна субвенція 3,19% у тому числі частина на освіту 90,19% від загальної субвенції. Необхідно відмітити, що 208 млн. злотих в доходах бюджету воєводства - це кошти на фінансування і дофінансування програм і проєктів Європейського союзу. Так в доходах бюджетів гмін воєводства Мазовецького ця сума є ще більшою і складає 579,2 млн. злотих.

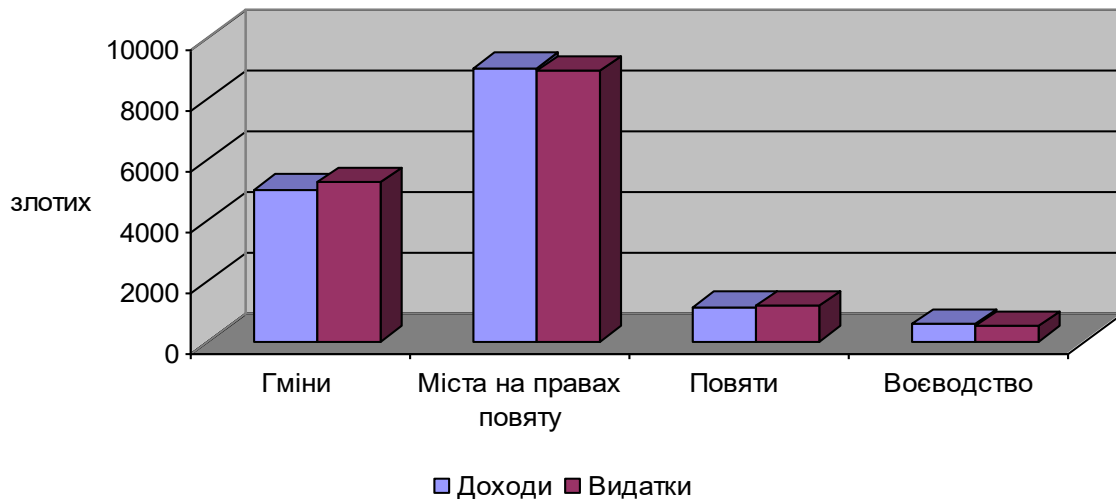

Рис.1. Доходи і видатки бюджетів різних рівнів територіального управління на душу населення Мазовецького воєводства

На доходи Мазовецького воєводства у порівнянні з іншими воєводствами значний вплив має податок на прибуток юридичних осіб і в період спаду економіки це може мати негативний вплив. Загальна сума видатків Мазовецького воєводства склала за 2018р. 2638,6 млн. злотих, у том числі видатки майнові 723,0 млн. злотих (27,4%), в них інвестиційні склали 680,4 млн. злотих. Поточні видатки складають 72,6% від загальної суми видатків, тобто 1915,6 млн. злотих.

Розглянемо доходи і видатки бюджетів різних рівнів територіального управління на душу населення.

Таким чином, можна зробити висновок що на рівні гмін видатки є більшими ніж доходи на душу населення, а на рівні воєводства навпаки спостерігається перевищення доходів над видатками. Для порівняння візьмемо Опольське воєводство. Ситуація є аналогічною як на рівні гмін так і на рівні воєводства: доходи гмін на душу населення є меншими ніж видатки, а по воєводству доходи перевищують видатки на душу населення (рис.2).

Частину програм, що здійснюються на території воєводства повністю або частково фінансуються за рахунок коштів Європейського союзу. До таких програм відносять:

- операційна програма інфраструктури і середовища,
- операційна програма інтелектуального розвитку,

- операційна програма цифрова Польща,
- операційна програма знання, освіта, розвиток,
- регіональна програма операційна.

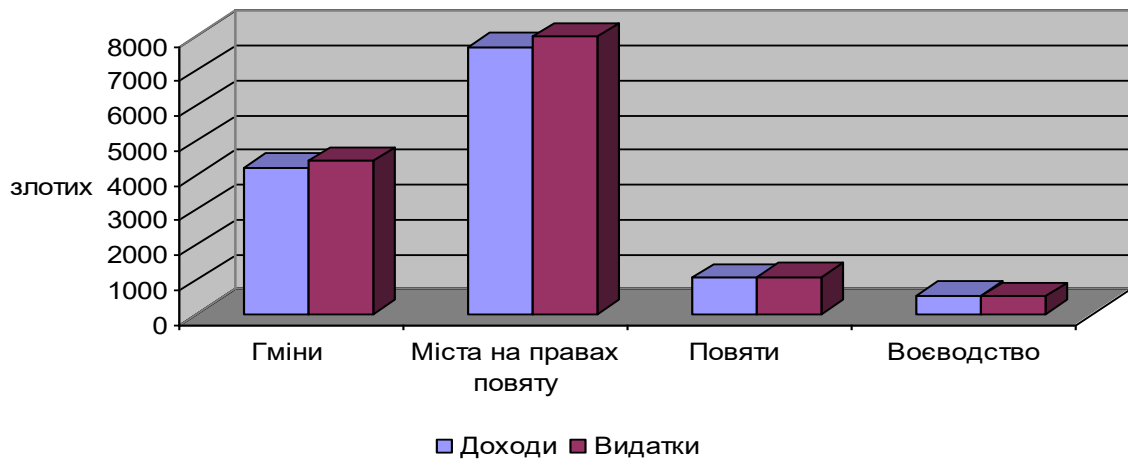

Рис. 2. Доходи і видатки бюджетів різних рівнів територіального управління на душу населення Опольського воєводства

Сума дофінансування вказаних програм на рівні воєводства Мазовецького на душу населення складає 10068 злотих, що перевищує значно суму доходів бюджету воєводства на душу населення. Отримувачами коштів за вказаними програмами можуть бути не тільки державні організації, органи самоврядування але і приватні підприємства. Так наприклад за умовами програми інтелектуального розвитку отримувачами фінансування можуть бути підприємства (мікро, малі та середні), наукові організації та інституції оточення бізнесу. Мазовецьке воєводство єдине в Польщі віднесено до регіонів найбільш розвинутих в Європейському союзі, максимальний вклад коштів Європейського союзу не може перевищувати 80% вартості проекту.

Можливо також зазначити, що відповідно до Fitch Ratings-Warsaw/London-19 підтверджено рейтинг Мазовецького воєводства по зобов'язанням в іноземній валюті та в національній валюті на рівні «А-», що передбачає високу кредитоспроможність і низькі очікування по кредитним ризикам., одночасно підвищено рівень національного рейтингу воєводства до найвищого рівня кредитоспроможності.

В кредитному портфелі воєводства домінують кредити, отримані через міжнародні фінансові інституції (66%), і позички з бюджету держави (22%). Борги воєводства є довготерміновими крім того спостерігається певне зменшення заборгованості, пов'язано з частковим викупом облігацій і малої потреби у збільшенні боргу.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна зробити висновок що ефективне фінансове забезпечення органів територіального самоврядування може бути досягнуто за рахунок стимулювання економічного розвитку регіонів, стимулювання розвитку інвестиційних програм, ефективного використання коштів Європейського союзу.

Література.

- 1.Лахижа М.І. Фінансове забезпечення органів територіального самоврядування: досвід Республіки Польща
URL:<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2011-4/doc/5/01.pdf> (дата звернення 14.05.2020).
- 2.KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
URL:<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>(дата звернення 15.05.2020).
- 3.Prawo finansów jednostek samorządu terytorialnego
URL:<https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2018/0109/112519-finanse-jst-2018.pdf>
(дата звернення 15.05.2020).
- 4.Główny Urząd Statystyczny URL: <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/podzial-administracyjny-polski/>(дата звернення 15.05.2020).
- 5.Rating Województwa Mazowieckiego
URL:<https://www.mazovia.pl/wojewodztwo/finanse-i-mienie/rating-finansowy/> (дата звернення 15.05.2020).

Шапурова Олена Олександрівна,

к.е.н., доцент, директор

ДВНЗ «Мелітопольський промислово-економічний коледж»

ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ НЕОБАНКІНГУ

За останні роки у світі помітною є тенденція до зростання рівня використання інформаційних сучасних технологій у реалізації фінансових послуг. Підвищена зацікавленості до соціальних мереж, доступність до Інтернету, онлайн магазинів та універсальних пошукових систем, формування покоління мобільних додатків та смартфонів – сприяло змінам у функціонуванні банківських систем світу, зокрема появи так званих необанків.

Питання щодо сучасних тенденцій розвитку та функціонування віртуальних банків у світі та зокрема в Україні висвітлюються в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців та експертів-аналітиків, серед яких А. Кунле, Е. Джуд, С. Гошал, Д. Дранове, М. Міллер, Х. Мінські, Ф. Мишкін, Р. Мертон, А. Грехем, Дж. Скан, Дж. Дікерс, С. Масуд, К. Скінер, Р. Барба, Т. Калашнікова, Ю. Савченко.

В процесі розвитку фінансових технологій сформувались різні трактування поняття «необанк». Необанк – це компанія, що надає всі види банківських послуг дистанційно за допомогою мобільного додатку. Це банк, який функціонує без відділень[2, с.142]. Необанк – це компанія, яка забезпечує банківський і платіжний сервіс без традиційної інфраструктури банківських відділень [1, с.8].

Необанки – це високотехнологічні стартапи з банківською ліцензією: P2P, FX, краутфандинг та мікрокредитування. Незалежні, або в складі великих компаній [1, с.8].

Світові лідери необанкінгу: ABN Amro, Adyen, Ant financial, ANZ, Aspiration, Banco Inter, Bank Leumi, Banco Sabadell, Banco Votorantim, Bnext, bunq, Chime, Commonwealth Bank of Australia, Dave, Finleap, ING, Judo, Klar, Kuda, Mastercard, Monzo, Moven, MYbank, National Australia Bank, Neon, Nubank, N26, OakNorth, Open, Pepper, Penta, Revolut, Raising, Rabobank, Santander, Starling, Standard Chartered, Tandem, TD Bank, TransferWise, Tencent, Uala, Uber, Volt, Varo, WeBank, Westpac, Xinja, 86400 [4].

Проаналізувавши досвід функціонування зарубіжних необанків, можна виділити притаманні їм особливості діяльності:

- відсутність відділень/філій як результат відсутності черг;
- цілодобове надання банківських послуг незалежно від географічного розташування клієнта;
- необхідність постійного доступу до Інтернету;
- персоналізований підхід до клієнта;
- швидкість обслуговування та економія часу клієнта;
- комодизація банківських послуг та підвищення рівня задоволеності клієнтів; – використання сучасних інформаційних технологій;
- просте та швидке відкриття рахунку в Інтернеті порівняно з традиційними банками;
- застосування біометричних способів підтвердження транзакцій;
- спрощене відстеження грошових потоків та можливість агрегації рахунків;
- налагодження партнерських відносин із традиційними фінансовими установами;
- доступні тарифи на обслуговування за рахунок мінімізації витрат на утримання філій та інших операційних витрат.

Розглянемо вітчизняну практику розвитку необанків. Перший проєкт необанку, або віртуального банку, Monobank був запущений у листопаді 2017 р. на базі ліцензії комерційного банку «Універсал Банк» разом із Fintech Band. Monobank – це онлайн-платформа, що прив'язана до платформи Universal Bank. Monobank не має власної банківської ліцензії, яка видається НБУ і надає право здійснювати банківську діяльність.

Monobank – це онлайн-сервіс, який забезпечує доступ до банківських послуг. При цьому безпосередньо операції здійснює Universal Bank. Він є фінансовим партнером Monobank, і саме він оперує грошима клієнтів. Іншими словами, підключаючись до онлайн-сервісу, людина, по суті, стає клієнтом Universal Bank. Але доступ до його послуг він отримує не безпосередньо у відділеннях Universal Банку, а дистанційно через Monobank.

У листопаді 2019 р. був запущений другий проєкт віртуального банку – Sportbank. Проєкт позиціонується як «перший спортивний мобільний банк в Україні». Sportbank також не має власної банківської ліцензії і здійснює свою

діяльність на базі ліцензії «Оксі банк». Аналогічно з Monobank Sportbank розробив одноіменний мобільний додаток, що забезпечує доступ до карткового рахунку в «Оксі банку».

Особливостями обох вітчизняних необанків є такі: відсутність власної банківської ліцензії; функціонування на базі ліцензії інших банків; розроблення та впровадження онлайн-сервісу, мобільного додатку; зручний кешбек витрат до 20%, що є сучасним світовим трендом; доставка випущеної платіжної картки клієнту; співпраця виключно з фізичними особами; решта послуг, які пропонуються цими банками, є традиційними: поповнення картки, перекази, нарахування відсотків на залишок по картковому рахунку, можливість відкриття кредитної лінії, можливість відкриття депозиту, оплата послуг [5, с.110].

Підсумовуючи вищесказане, треба відзначити, що сучасний світовий банківський ринок розвивається дуже інтенсивно. Вітчизняний банківський сектор намагається встигати та розвиватися відповідно до світових тенденцій розвитку банківських послуг.

Для України необанк – це банк найближчого майбутнього та частково сьогодення, який поступово впроваджується в наше життя, становлячи конкуренцію класичним банкам із багатовіковими традиціями.

Література.

1. Гулей А.І. Цифрова трансформація вітчизняного банківського середовища в умовах розвитку фінтех-екосистеми. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 1. С. 6 – 15.
2. Ситник І.П., Фоміна В.С. Вплив фінтеху на розвиток сучасних платіжних систем України. Бізнес-навігатор. -2019. Вип. 2. С. 139-143.
3. Український фінтех каталог України 2019. URL: <https://map.fintechua.org>. (дата звернення 03.03.2020).
4. The global neobanks report. URL: <https://www.businessinsider.com/global-neobanks-report?r=US&IR=T> (дата звернення 03.03.2020).
5. Еркес О.Є., Калита О.В., Гордієнко Т.М. Потенціал цифрового розвитку банків України. Наукове фахове видання «Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2019. с. 108 – 114.

Popova Alla,

dr, docent

Docent Katedry Finansów i Rachunkowości,

Zaporozki Instytut Ekonomii i Informatycznych Technologii

Silina Iryna,

dr., docent,

docent Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczenia,

Inżynierski Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

MECHANIZMY I ZASADY FINANSOWANIA SZKÓŁ WYŻSZYCH NA UKRAINIE

Reforma finansowania szkolnictwa wyższego rozpoczęła się cztery lata temu, w roku 2014, kiedy wprowadzono tak zwane „bony budżetowe”. W rzeczywistości system ten działa na zasadzie „budżetowe miejsce za studentem”: abiturient w nagrodę za ogólnokrajowym konkursie uzyskuje prawo do otrzymania wykształcenia wyższego na koszt budżetu państwa, decyduje o tym, w jakiej szkole będzie się uczyć i tam „przynosi” budżetowe miejsce.

Według artykułu 71 Ustawy Ukrainy „O szkolnictwie wyższym”, finansowanie uczelni publicznych odbywa się na koszt budżetu państwa na zasadach zamówienia publicznego na opłacenie usług w zakresie przygotowania specjalistów, kadr naukowych i naukowo-dydaktycznych oraz na koszt innych źródeł finansowania, nie zabronionych prawem, z zachowaniem zasad docelowego i efektywnego wykorzystania środków, jawności i przejrzystości w podejmowaniu decyzji.

Finansowanie szkolnictwa wyższego na Ukrainie odbywa się za pomocą różnych źródeł, które dzielą się na państwowe i prywatne, co ilustruje rysunek 1.

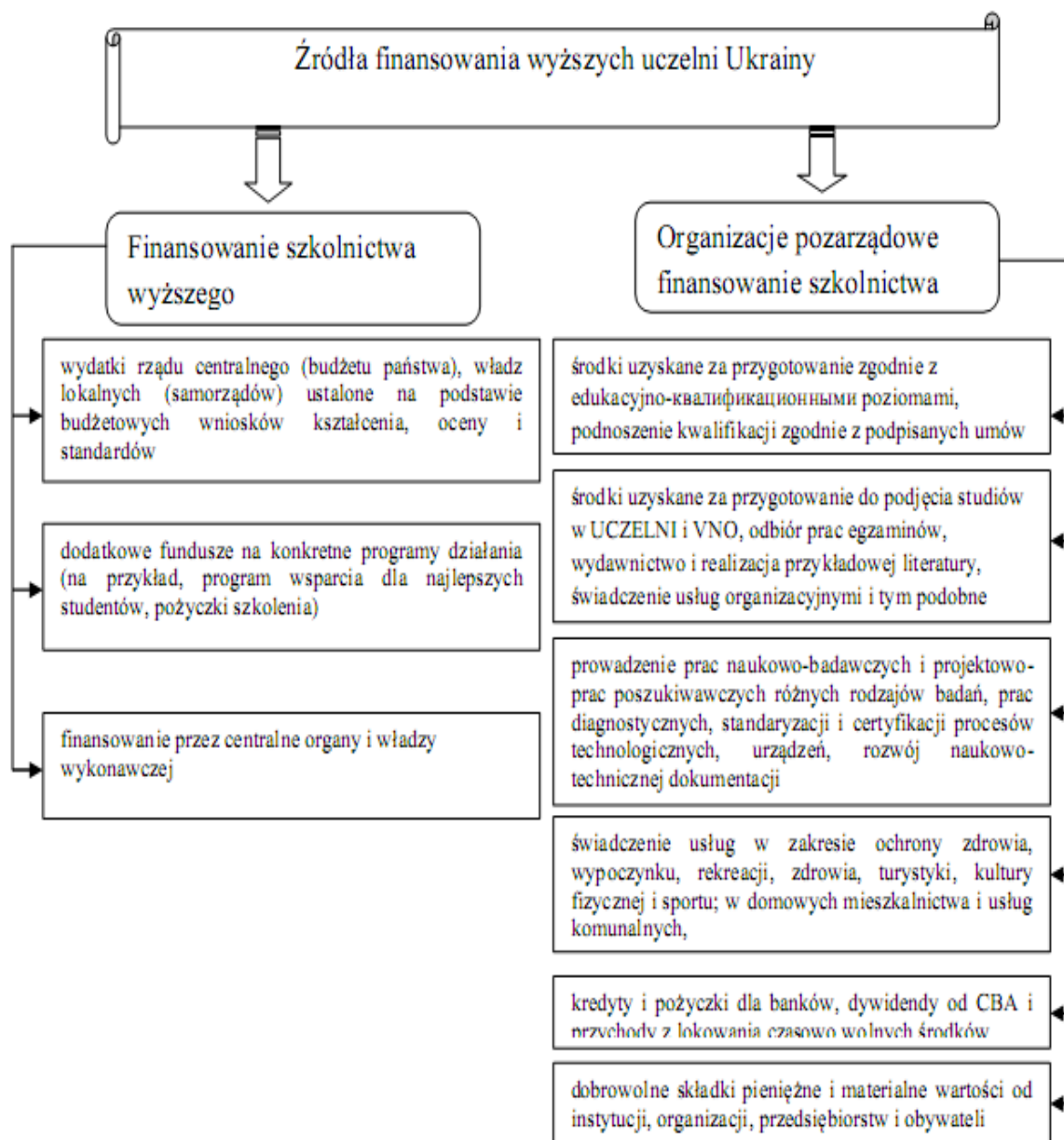
Głównym źródłem finansowania uczelni są środki budżetu państwowego i budżetów lokalnych:

- 1) środki, które uzależnione są od zamówienia publicznego;
- 2) publikacji prac naukowych i naukowo - technicznych);
- 3) ponadto uczelnie korzystają ze środków osób fizycznych i prawnych za świadczenie usług edukacyjnych przez pracowników szkolnictwa wyższego);
- 4) środków własnym przede wszystkim za realizację usług.

Obywatele Ukrainy mają prawo za darmo otrzymać wykształcenie wyższe w państwowych i komunalnych instytucjach szkolnictwa wyższego na podstawie konkursu zgodnie z normami wyższego wykształcenia, jeśli pewien stopień szkolnictwa wyższego obywatel dostaje po raz pierwszy za koszt państwowego lub lokalnego budżetu. Osoby, które otrzymały kwalifikacje specjalista na koszt państwowego lub regionalnego budżetu, mogą uzyskać stopień magistra tylko za środki osób fizycznych i/lub prawnych.

Obywatele Ukrainy, którzy nie ukończyli szkolenia ze środków państwowego lub regionalnego budżetu w pewnym stopniu kształcenia, mają prawo do ponownego przystąpienia do bezpłatnego szkolnictwa wyższego w państwowych i komunalnych instytucjach szkolnictwa wyższego w tym samym stopniu edukacji, pod warunkiem

zwrotu do państwowego lub lokalnego budżetu środków wydatkowanych na opłacenie usług w zakresie przygotowania specjalistów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Daniłow o. D. , L. W. Panasyk, optymalizacja finansowania szkół wyższych na Ukrainie, Kijów 2014

Rys.1. Źródła finansowania wyższych uczelni Ukrainy

Dobór na szkolenia za środki z budżetu państwa (na zamówienie państwa) odbywa się na specjalności i formie kształcenia, zgodnie z którymi zostało ono utworzone przez gabinet Rady Ministrów Ukrainy. Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy, inni państwowi klienci określają dla poszczególnych specjalności wykaz specjalności i specjalizacji, na których odbywa się kształtowanie zamówienia publicznego, według listy Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy, za pomocą której określone są rzeczowe specjalności i specjalizacje poszczególnych specjalności, na których kształtuje się i wykorzystuje zamówienia publiczne. Dobór na szkolenia za środki z budżetu państwa mogą realizować instytucje szkolnictwa wyższego, które

otrzymały licencję za stopień i specjalność nie później niż do 31 grudnia 2018 roku, za środki osób fizycznych i/lub prawnych, - nie później niż do dnia 31 maja 2019 roku. Rozkład zamówienia publicznego na przygotowanie licencjackie na podstawie otrzymanego edukacyjno - zawodowego na poziomie młodszego specjalisty w instytucjach szkolnictwa wyższego odbywa się z wykorzystaniem kryteriów selekcji wykonawców zamówienia publicznego na przygotowanie licencjackie na podstawie otrzymanego edukacyjno-zawodowego na poziomie młodszego specjalisty w instytucjach szkolnictwa wyższego, znajdujących się w zakresie zarządu Ministerstwa Ukrainy [2].

We wszystkich pozostałych przypadkach rozkład objętości doboru przez krajowe i regionalne zamówienia między instytucjami szkolnictwa wyższego realizowane są przez klientów na specjalności i form kształcenia, a jego podział między stałymi konkurencyjnymi ofertami instytucji szkolnictwa wyższego realizują samodzielnie.

Zatem rozkład zamówienia publicznego na Ukrainie odbywa się tylko na poziomie specjalności. Dla wyższych uczelni limitem jest tylko maksymalna liczba studentów, którzy mogą być przyjęci do nich w ramach zamówienia publicznego. Uczestnicy będą wskazywać priorytet każdej ze swoich wniosków, a ich życzenia będą balansowane z możliwościami uczelni. W rezultacie uczestnik będzie polecany jest do zwrotu na najwyższym priorytecie, na który otrzyma on prawo uczyć się na państwa zamówienie. Oczywiście, jeśli takie prawo dostanie.

Stosunek między budżetowym i niebudżetowym finansowaniem edukacji zależy od takich czynników, jak: tempo rozwoju gospodarczego, dostępność zasobów budżetowych dla odpowiedniej polityki państwa w zakresie edukacji, forma własności uczelni i skuteczność zarządzania nimi. Charakterystyka porównawcza podstawowych zasad finansowania szkół wyższych, na których opiera się państwo w warunkach rynkowych i gospodarki administracyjnej znajduje się w tabeli 1.

Zasady finansowania szkolnictwa wyższego w różnych systemach gospodarczych znacznie się różnią. W gospodarce centralnie sterowanej jest pełna zależność uczelni od finansowania publicznego. Współczesna ukraińska wyższa szkoła znajduje się w procesie transformacji od planowo-decydentów do warunków rynkowych finansowania szkolnictwa wyższego finansowanie. Przy alokacji zasobów budżetowych bezpośrednio do instytucji edukacyjnej państwo może skupić się na ilościowych i jakościowych parametrach, korzystając przy tym bardziej z pierwszej opcji powiązania wskaźników. Finansowanie uczelni jest słabo skorelowane z wysokiej jakości (skutecznymi) parametrami działalności placówki oświatowej. Finansowanie na podstawie wyników z natury jest bardziej efektywne. To zachęca uczelnie do poprawy wyników działalności, które są zainteresowane w prowadzeniu i ogłoszeniu obiektywnej oceny własnej działalności [2].

Jednak, aby zastosować schemat „finansowania na podstawie wyników”, trzeba mieć założony jasny i przejrzysty mechanizm oceny pracy poszczególnych uczelni, najlepiej realizowany poprzez niezależne organizacje pozarządowe. Również finansowanie na podstawie wyników zakłada szeroką autonomię wyższym szkołom w dystrybucji otrzymanych środków finansowych, co w naszym kraju nie jest jeszcze w pełni przyjęte.

Tabela 1

**Zasady finansowania szkolnictwa wyższego w gospodarce rynkowej
nakazowo-planowej gospodarce**

Zasada	Gospodarka rynkowa	Nakazowo-planowa
1	2	3
Forma alokacji środków publicznych	pierwszeństwo pośredniego finansowania uczelni	dominuje bezpośrednie asygnowanie
Główny cel budżetu na finansowanie	zapewnienie dochodów uczelni w ilościach wystarczających dla zapewnienia konkurencyjności uczelni na rynku usług edukacyjnych	pokrycie kosztów uczelni (zasada zużycia)
Przyciąganie do wskaźników działalności uczelni	wskaźników jakości (dofinansowanie na podstawie wyników)	wskaźników ilościowych (orientacja na liczbę studentów i ignorowanie parametrów jakościowych)
Państwo daje pierwszeństwo	promocji wielokanałowego finansowania, kompilacje i łączenia różnych przepływów finansowych	wyłącznie budżetowe finansowanie
Podejście do finansowania konkretnej uczelni	Zróznicowany	NieZRóżnicowanych
Mechanizm państwowego finansowania	centralne, głównie z budżetu państwa	zdecentralizowane ze znacznym udziałem finansowania z budżetów lokalnych

Koszty uczelni powinny być w pełni pokrywane, a wysokość przychodów powinna dać im szansę, aby skutecznie rozwijać się i udoskonalać swoją działalność. Korzyści z tego odczuje przede wszystkim społeczeństwo. W tych warunkach państwo powinno tworzyć taki mechanizm finansowania szkoły wyższej, aby zapewnić jej dostępność. Kształtowanie się takiego lub innego modelu szkolnictwa wyższego spowodowane jest istnieniem pewnych tradycji edukacyjno - kulturalnych, które funkcjonują w kraju [2].

Ogólnie rzecz biorąc, współczesne formuły finansowania na Ukrainie spełniają europejskie standardy, ale należy zwrócić uwagę na to, że obecnie brakuje jednej wizji dotyczącej wskaźników formuły. Przykładowo, zgodnie z przepisami Kodeksu Budżetowego Ukrainy, formuła finansowania instytucji szkolnictwa wyższego powinna uwzględniać, w szczególności, takie parametry jak [3]:

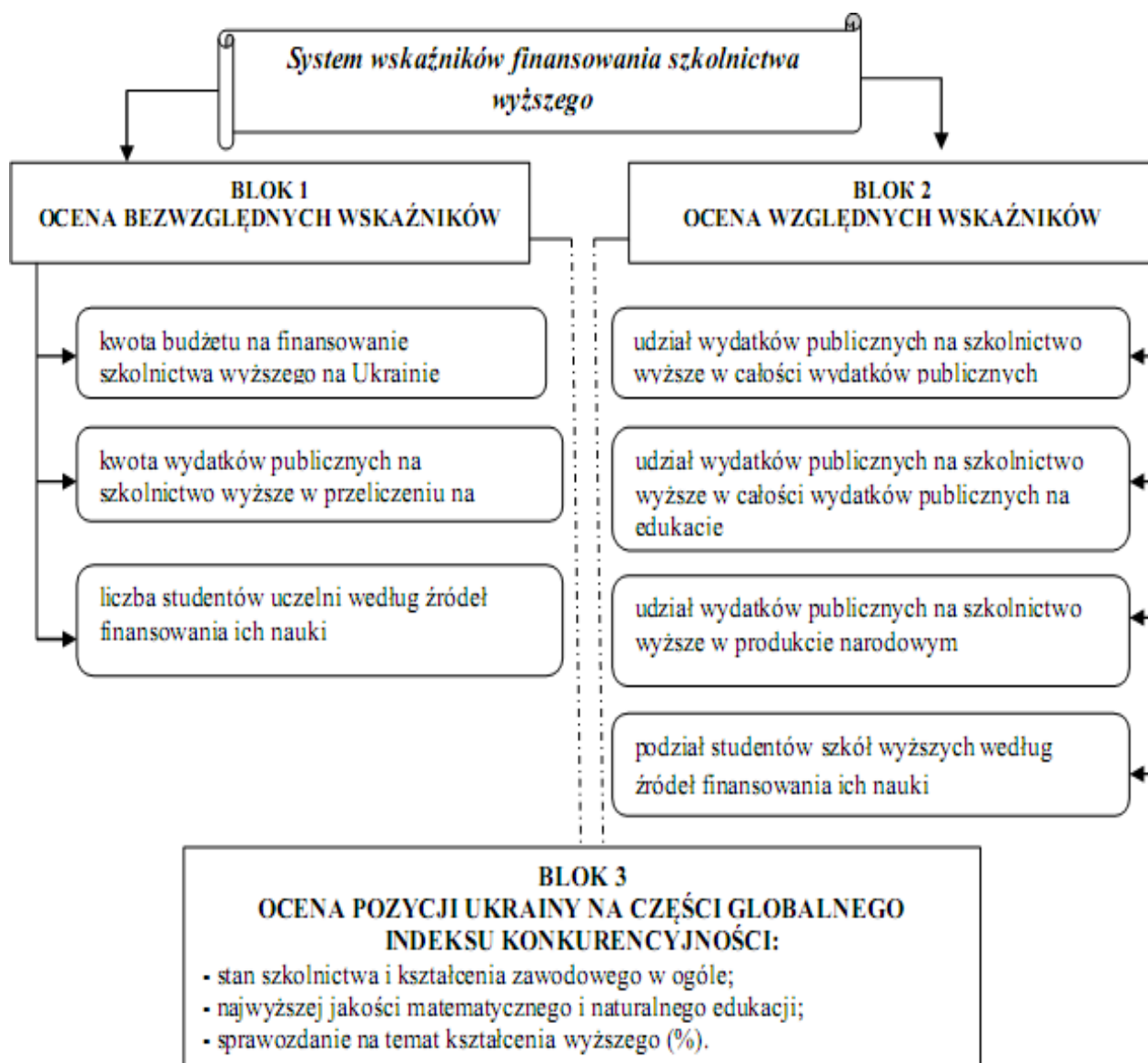
- liczbę kandydatów do podjęcia nauki na szczeblu wyższym według wykształcenia i kwalifikacji poziomu i specjalizacji oraz stosunku kosztów usług edukacyjnych;
- poziom wyników zewnętrznego niezależnego oceniania kandydatów na studia;
- wskaźniki jakości działalności edukacyjnej i naukowej uczelni.

Związku z tym, kwota wydatków budżetu państwa na szkolnictwo wyższe Na Ukrainie jest rozdzielana między uczelniami na podstawie formuły, która bierze pod uwagę powyższe parametry i zapewnia kształtowanie i realizację polityki państwa w dziedzinie edukacji. Im lepsze parametry, tym bardziej finansowania publicznego szkolnictwa wyższego. Koszt szkolenia składa się ze stałych i zmiennych kosztów.

Przy tym charakter zależności zmiennych kosztów od liczby studentów jest dość skomplikowane. Przy pewnych wartościach ostatniej zmieniają się nagle względu na konieczność tworzenia nowych grup szkoleniowych i strumieni. W innych przypadkach wzrost kosztów wraz ze wzrostem liczby studentów jest bardzo powolny.

Podstawowe wskaźniki określające stan i efektywność finansowania szkolnictwa wyższego na Ukrainie przyjęto stosować metodę widoczną na rysunku 2.

Dla kształtowania skutecznego zabezpieczenia finansowego i finansowania edukacji szkolnictwa wyższego należy prowadzić stały monitoring wskaźników wyszczególnionych na rysunku 5, który pozwoli stworzyć zaawansowany mechanizm zarządzania finansowym zabezpieczeniem sfery szkolnictwa wyższego, co z kolei przyczyni się do osiągnięcia pozytywnej dynamiki rozwoju tej sfery dla zaspokojenia potrzeb ludności w zakresie jakości i dostępności edukacji, a także zapotrzebowania przedsiębiorstw na wykwalifikowanych pracowników.

Rys. 2 System wskaźników finansowania szkolnictwa wyższego

Bibliografia.

1. Ustawa Ukrainy od 01.07.2014 nr 1556-VII "O szkolnictwie wyższym" (ze zmianami i uzupełnieniami).
2. Rozkaz MON Ukrainy od 11 października 2018 r. nr 1096 „Warunki przyjęcia na szkolenie w instytucji szkolnictwa wyższego Ukrainy w 2019 roku”.
3. Kodeks rodzinny Ukrainy z dnia 8 lipca 2010 r., nr 2456-VI (z późn. Zm.)

Ларіна Карина Володимирівна,

магістр кафедри ФБСС

Зінченко Віктор Володимирович,

магістр кафедри ФБСС

Науковий керівник – Ткаченко Єлизавета Юріївна

к.е.н., доцент, кафедра ФБСС

Інженерний інститут ЗНУ

СТРУКТУРА ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

В умовах ринкової економіки, підприємства повинні мати можливість своєчасно відреагувати на зміни зовнішнього середовища. В цих умовах зростає важливість формування та використання фінансових ресурсів промислових підприємств. Проблеми формування фінансових ресурсів дуже актуальні для кожного суб'єкта господарювання, оскільки саме наявність фінансових ресурсів створює умови для ефективної діяльності підприємства.

Промисловість є найбільш важливим видом економічної діяльності для економіки Запорізької області. За обсягом реалізованої промислової продукції регіон стабільно посідає третє місце в Україні після Дніпропетровської та Харківської областей. Обсяги виробництва промислової продукції зазначених областей сумарно склали 43,9% у 2018 р. Частка промисловості Запорізької області у 2018 році склала 9,16 % у загальних обсягах реалізованої продукції промисловості України [1].

Структура промисловості Запорізької області є висококонцентрованою – близько 38% у ній припадає на металургію та понад 29% на постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря [1].

Найбільшу питому вагу за обсягами реалізованої продукції у промисловості Запорізької області за результатами 2018 р. мають такі види економічної діяльності як: виробництво чавуну, сталі та феросплавів (59,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції області); виробництво олії та тваринних жирів (5,9%); виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільчої та контрольної апаратури (3,9%); виробництво проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв (2,8%) та ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів, машин і устаткування (2,8%) [2].

Динаміка структурних зрушень в промисловості регіону засвідчує зростання частки обсягів виробництва: харчових продуктів (з 7,5 до 9,1%); хімічних речовин і хімічної продукції (з 1,2 до 1,6%); металургії (з 36,6 до 53,5%); готових металевих виробів, крім машин і устаткування (з 1,2 до 3,2%); електричного устаткування (з 5,6 до 8,2%); машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (з 1,7% до 3,2%) [1; 2].

Фінансові ресурси підприємств Запорізької області формуються за рахунок власних та позикових джерел. Структура фінансових ресурсів за видами економічної діяльності в Запорізькій області наведена на рис.1.

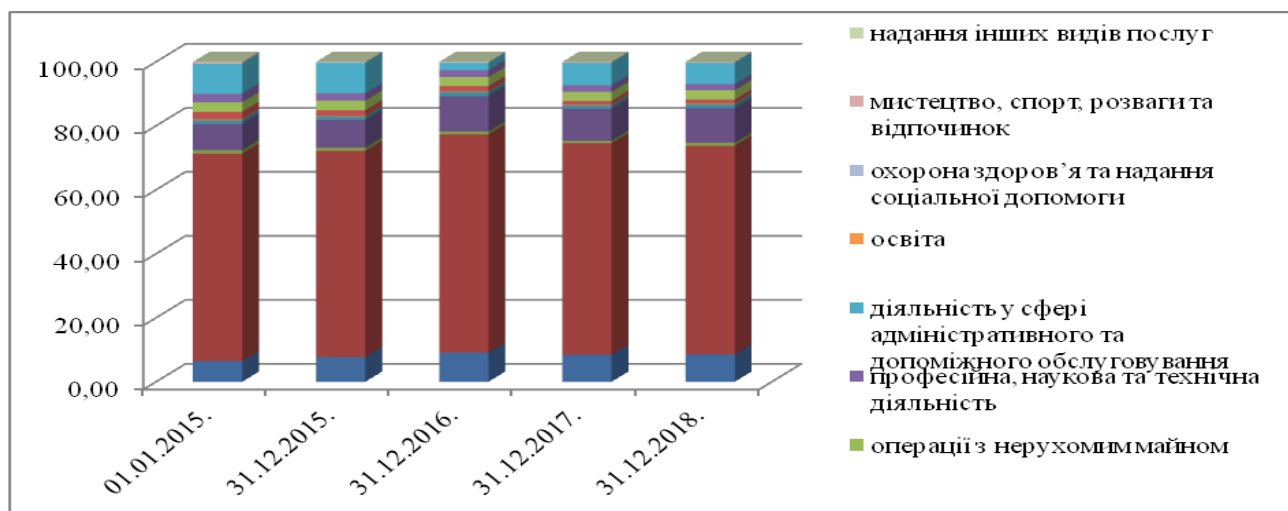

Рис.1. Структура фінансових ресурсів за видами економічної діяльності в Запорізькій області

Проведене дослідження структури фінансових ресурсів підприємств Запорізької області за галузями господарства станом на 2018 р. показало, що найбільшу частку фінансових ресурсів держави акумулюють такі галузі, як: промисловість (її частка на протязі аналізованого періоду коливається в межах від 64,38% до 68,17%); оптова та роздрібна торгівля (її частка на протязі аналізованого періоду коливається в межах від 8,19% до 11,01%); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (її частка на протязі аналізованого періоду коливається в межах від 2,25 % до 9,4%); сільське, лісове та рибне господарство (їх частка на протязі аналізованого періоду коливається в межах від 6,5% до 9,13%).

Найменше фінансових ресурсів Запорізької області зосереджено в галузях: освіти (її частка на протязі аналізованого періоду коливається в межах від 0,02% до 0,04%); охорони здоров'я (її частка на протязі аналізованого періоду коливається в межах від 0,15% до 0,19%); мистецтва, спорту, розваг та відпочинку, що зумовлено здебільшого неспроможністю держави виконувати свої зобов'язання перед цими галузями (їх частка на протязі аналізованого періоду коливається в межах від 0,09% до 0,28%).

Загалом протягом 2015 – 2018 рр. обсяг фінансових ресурсів збільшився майже в усіх галузях економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка джерел формування фінансових ресурсів підприємств Запорізької області в 2015–2018 рр. [2]

	Капітал, тис.грн.					Темп росту, %			
	01.01.2015	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Усього	173828234,5	213971456,6	245016847,7	314325461,7	345915188,9	123,09	114,51	128,29	110,05
сільське, лісове та рибне господарство	11301107,2	16592977,5	22376865,5	26587916,4	29789593,7	146,83	134,86	118,82	112,04
промисловість	112675577,4	137756824,3	167019032,4	207760478,6	225285402,7	122,26	121,24	124,39	108,44
будівництво	1865270,4	2278611,2	2380097,5	2512166,2	3477318,8	122,16	104,45	105,55	138,42
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14232201,7	18481034,8	26970236,5	31362230,5	37161257,2	129,85	145,93	116,28	118,49
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1849727,0	1996029,3	2879117,4	2939196,7	3877181,6	107,91	144,24	102,09	131,91
тимчасове розміщування й організація харчування	717036,3	701412,0	815533,4	1084021,3	1313696,0	97,82	116,27	132,92	121,19
інформація та телекомунікації	339025,7	353375,7	430851,4	494726,5	679425,1	104,23	121,92	114,83	137,33
фінансова та страхова діяльність	3718620,4	3499492,1	3562569,9	3130916,5	3704860,7	94,11	101,80	87,88	118,33
операції з нерухомим майном	5224674,2	6358197,1	6904585,4	8993950,5	9891618,0	121,70	108,59	130,26	109,98
професійна, наукова та технічна діяльність	4585685,9	4940739,4	5292207,0	6373955,8	6555641,0	107,74	107,11	120,44	102,85
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	16338668,5	20243583,1	5517413,5	22112505,3	23107522,7	123,90	27,26	400,78	104,50
освіта	69203,0	65720,7	65240,5	75694,9	77188,4	94,97	99,27	116,02	101,97
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	337275,7	315329,7	375877,7	490915,4	578049,9	93,49	119,20	130,61	117,75
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	483355,7	260113,2	272823,6	329218,2	327922,9	53,81	104,89	120,67	99,61
надання інших видів послуг	90805,4	128016,5	154396,0	77568,9	88510,2	140,98	120,61	50,24	114,11

Таблиця 2

Структура капіталу підприємств Запорізької області в 2015–2018 рр. [2]

	01.01.2015	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018	Темп росту, %			
						2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Вартість капіталу, тис. грн	173828234,5	213971456,6	245016847,7	314325461,7	345915188,9	40143222,1	31045391,1	69308614	31589727,2
Власний капітал, тис. грн.	73894171,9	82563668,6	77891355,1	121790143,5	135318320	8669496,7	-4672313,5	43898788,4	13528176,5
% від загальної суми	42,51	38,59	31,79	38,75	39,12	-3,92	-6,80	6,96	0,37
Позичковий капітал, тис. грн	99934062,6	131407788	167125492,6	192535318,2	210596868,9	31473725,4	35717704,6	25409825,6	18061550,7
% від загальної суми	57,49	61,41	68,21	61,25	60,88	3,92	6,80	-6,96	-0,37

Рекордсменами, зокрема, є сільське господарство (зростання у 2,6 рази) та транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (зростання у 2,1 рази).

Особливої уваги заслуговує оцінка джерел формування фінансових ресурсів, оскільки вони є економічною основою діяльності підприємств. Аналіз динаміки обсягів фінансових ресурсів підприємств Запорізької області показав, що протягом 2015 – 2018 рр. відбувся приріст фінансових ресурсів підприємств на 172086954,4 тис. грн., або на 98,99%. Структура фінансових ресурсів підприємств Запорізької області в 2015 – 2018 рр. наведена в табл. 2.

Протягом досліджуваного періоду головним джерелом нарощування фінансових ресурсів виступав позичковий капітал, частка якого складала: 57,49% (на початок 2015р.), 61,41% (на кінець 2015р.), 68,21% (на кінець 2016р.), 61,25% (на кінець 2017р.). Частка позикового капіталу на 2018 р. становила 60,88% від загальної вартості, водночас власний капітал становить лише 39,12 % загальної вартості капіталу.

Оцінка структури капіталу підприємств Запорізької області свідчить про незначну зміну вагомості позикових джерел формування фінансових ресурсів порівняно із власними. Вартість власного капіталу зросла протягом 2015–2018 рр. на 83,12%, однак у загальній структурі капіталу підприємств частка власного капіталу, навпаки, зменшилася на 3,39% (табл. 2).

Зменшення частки власного капіталу свідчить про зростання залежності підприємств Запорізької області від залученого капіталу. Своєю чергою, склад залученого капіталу зростає лише за рахунок поточних зобов'язань, які зросли з 57,49% у 2015 р. до 60,88% у 2018 р. в сумі джерел формування засобів підприємства. Частка довгострокових зобов'язань зменшилася протягом 2015 – 2018 рр. відповідно з 22,7% до 17%, тобто на 5,7 в.п.

Формування структури фінансових ресурсів має забезпечити таке поєднання власних і позикових джерел фінансування, яке сприятиме зростанню рентабельності капіталу, платоспроможності, фінансової стійкості, зниженню фінансових ризиків та середньозваженої вартості фінансових ресурсів тощо.

Аналіз динаміки та структури фінансових ресурсів підприємств Запорізької області за галузями господарства у 2015–2018 рр. дає змогу зробити висновок про нерівномірність розподілу фінансових ресурсів: станом на 2018 р. 84,48% фінансових ресурсів зосереджено у трьох галузях економіки – промисловості, сільському господарстві та оптовій торгівлі. Протягом аналізованого періоду простежується стійке зростання обсягів фінансових ресурсів. В структурі фінансових ресурсів промислових підприємств власний капітал займав меншу частку, ніж позиковий.

Література.

1. Запорізька обласна рада. URL: <https://www.zoda.gov.ua> (дата звернення 10.05.2020).
2. Головне управління статистики у Запорізькій області. URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.05.2020).

Sikorska Małgorzata

kanclerz WSZOP

Wyższa Szkoła Zarządzania Ochroną Pracy w Katowicach

Natalya Metelenko

prof., dr hab.,

Kierownik Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczenia,
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego**Iryna Silina**

dr, docent

docent Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczenia,
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

OCENA EFEKTYWNOŚCI FINANSOWANIA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO NA UKRAINIE

Warunkiem koniecznym efektywnego funkcjonowania szkolnictwa wyższego jest kolejność i warunki kształtowania ich zasobów finansowych.

Stan finansowania systemu edukacji w ogóle i szkolnictwa wyższego z budżetu państwa przedstawiono w tabeli 1.

Na podstawie analizy wyników danych statystycznych można powiedzieć, że wysokość wydatków skonsolidowanego budżetu Ukrainy na przygotowanie specjalistów z wyższym wykształceniem od 2016 do 2018 r. rosła, i w 2018 roku wyniosła 1 056 759,9 mln zł. Wzrost absolutnych wielkości wydatków budżetu na finansowanie edukacji i szkolnictwa wyższego w latach 2016-2018 spowodowany był wzrostem dochodów budżetowych począwszy od 2016 r., zakres finansowania szkolnictwa wyższego w ogólnych wydatkach na edukację zmniejszył się z 4,6% do 3,9%, co spowodowane było zmniejszeniem sieci uczelni publicznych i komunalnych form własności.

Tabela 1

Finansowanie szkolnictwa wyższego na Ukrainie z budżetu państwa w latach 2016 – 2018 r.r.

	Ogólny koszt skonsolidowanego budżetu, mln zł.	Koszt w % do		Ogólny koszt skonsolidowanego budżetu, mln zł..	Koszt w % do		Ogólny koszt skonsolidowanego budżetu, mln zł..	Koszt w % do	
		ogólnych wydatków	PKB		ogólnych wydatków	PKB		ogólnych wydatków	PKB
	2016 rok			2017 rok			2018 rok		
Całość	679 871,4	100,0	100,0	835 832,1	100,0	100,0	1 056 759,9	100,0	100
Szkolnictwo wyższe	114 193,5	16,8	5,7	129 437,7	15,5	5,4	177 755,7	16,8	5,0
przedszkolny	18 142,2	2,9	0,9	20 115,5	2,9	0,8	28 207,2	3,9	0,8
ogólną średnią	49 668,3	7,8	2,5	56 532,0	6,8	2,4	84 346,3	8,5	2,4
zawodowo-techniczne	6 171,2	1,5	0,7	6 182,3	1,6	0,7	8 278,9	0,8	0,4
wyższe	30 981,8	4,6	1,6	35 233,6	4,2	1,5	38 681,1	3,9	0,8

Jeśli policzyć kwoty finansowania szkolnictwa wyższego nie w wymiarze absolutnym, a w procentach PKB lub od ogólnych wydatków rządowych, obraz będzie inny. Warto zwrócić uwagę na procentowy stosunek kosztów szkolnictwa wyższego do wielkości PKB, ponieważ wskaźnik ten pokazuje, jaką wagę państwo przykładają do usług określonej dziedziny na tle ogólnej alokacji zasobów. W 2018 r. wydatki na szkolnictwo wyższe na Ukrainie stanowiły 1,4% PKB, co jest najniższym wskaźnikiem od 2016 r., W porównaniu z innymi państwami Ukraina pod względem finansowania szkolnictwa z budżetu państwa w wymiarze procentowym do PKB zajmuje jedno z czołowych miejsc (rysunek 1).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załko J. M., *Finansowe systemu szkolnictwa wyższego w innych krajach: główne tendencje i doświadczenia dla Ukrainy*, Kijów 2018

Rys. 1. Stosunek wydatków z budżetu państwa na szkolnictwo wyższe w procentach do PKB na Ukrainie i w innych krajach świata

Wskaźniki (w ostatnich latach około 1,4% PKB i 3,9% rządowych wydatków) przekraczają odpowiednie wartości dla większości rozwiniętych krajów. Świadczy to o tym, że głównymi źródłami dla zwiększenia finansowania szkolnictwa wyższego jest wzrost PKB i pozyskiwanie środków pozabudżetowych.

Ważne jest także bardziej efektywne wykorzystanie tego finansowania, które dziś państwo jest w stanie zapewnić dla szkolnictwa wyższego.

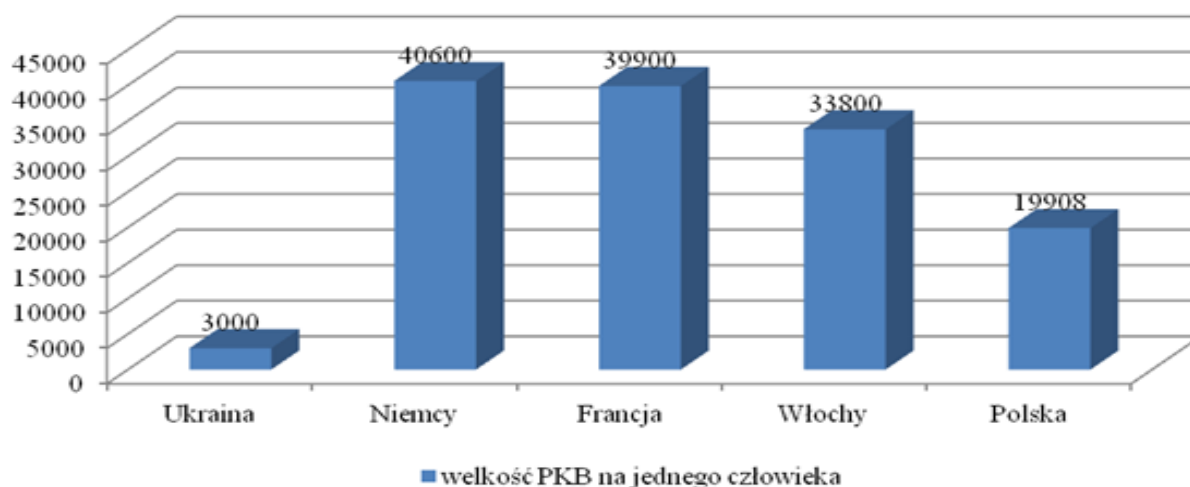
Analizując i wielkość PKB na mieszkańca można realnie ocenić poziom środków budżetowych na finansowanie szkolnictwa wyższego (rysunek 2).

Z rysunku 2 wynika, że wysokość PKB na mieszkańca wśród analizowanych krajów na Ukrainie jest najniższa, a różnica między tym wskaźnikiem, a udziałem wydatków na szkolnictwo wyższe w procentach do PKB – największa.

Świadczy to o tym, że poziom środków budżetowych na finansowanie szkolnictwa wyższego, jak i innych branż, zależy przede wszystkim od możliwości finansowych państwa, czyli od rozwoju jego gospodarki.

Ukraina ma wysoki udział środków budżetowych na finansowanie szkolnictwa wyższego w stosunku do PKB. Można przypuszczać, że duże wsparcie szkolnictwa wyższego na Ukrainie wynika nie tylko z konieczności kształcenia, ale i z innych

przyczyn, w tym próby zmniejszenia napięć społecznych w społeczeństwie, zniwelowania negatywnych skutków bezrobocia wśród młodzieży.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załko J. M., Finansowe systemu szkolnictwa wyższego w innych krajach: główne tendencje i doświadczenia dla Ukrainy, Kijów 2018

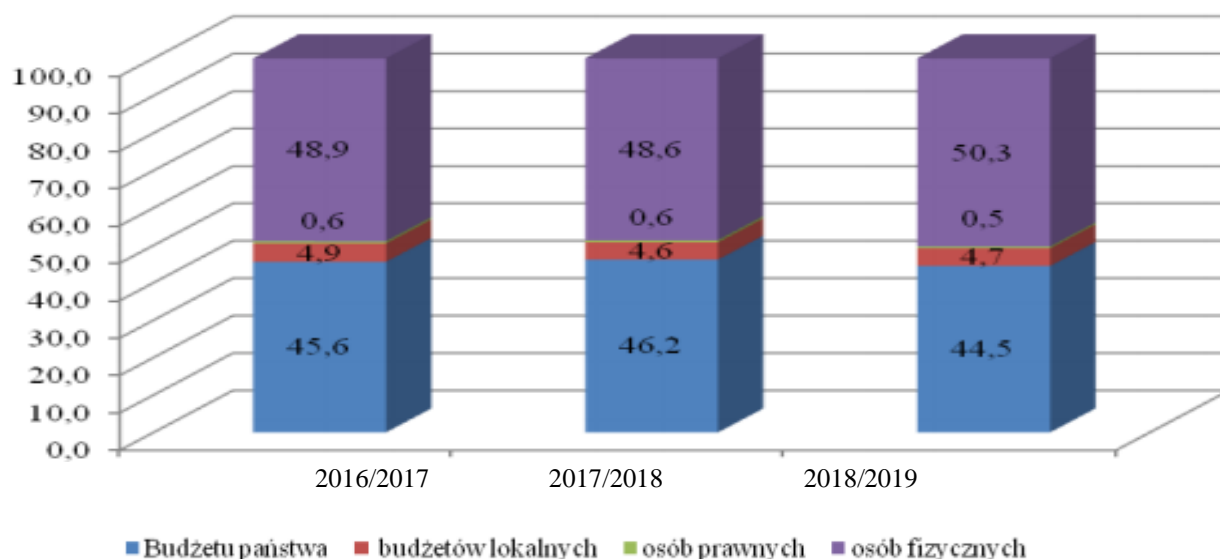
Rys. 2. Wysokość PKB na mieszkańca na Ukrainie i w innych krajach Europy

W szczególności wydatki na wypłatę stypendiów, które w zakresie państwowej pomocy społecznej uwzględnia się w wydatkach na szkolnictwo wyższe. Koszty te nie wpływają znacząco na jakość szkolnictwa wyższego i treści edukacyjne produktu, który jest produkowany i dostępny uczelni.

W zakresie szkolnictwa wyższego główny zakres asygnowanych środków budżetowych kieruje się na wynagrodzenia i rozliczenia międzyokresowe (22%), a także na stypendia. To są w większości społecznie chronione wydatki („żywnościwe”). W tym samym czasie prawie nie są finansowane koszty inwestycyjne na budowę, wdrożenie nowych technologii edukacyjnych, zakup sprzętu, prowadzenie zaawansowanych badań naukowych. Jedną z głównych przyczyn takiej niepomyślnej pozycji w systemie szkolnictwa wyższego Ukrainy jest duża liczba szkół wyższych i ich afiliowanych jednostek strukturalnych. Eksperci wielokrotnie wskazywali na nadmierny rozrost systemu szkolnictwa wyższego Ukrainy, który wypuszcza „niepotrzebnych” społeczeństwu i rynkowi specjalistów.

Pomimo ograniczeń zasobów budżetowych na Ukrainie na poziomie legislacyjnym, wyznaczone są inne źródła finansowania wyższych uczelni. W szczególności środki osób fizycznych i prawnych w formie: płatności za świadczenie usług edukacyjnych i wykonanie prac w zakresie działalności naukowo – technicznej, dotacje i tym podobne.

Udział finansowania z budżetu państwa, w łącznej kwocie zabezpieczenia finansowego wyższego wykształcenia ma tendencję spadkową i wynosi w 2018/2019 roku szkolnym 44%. Dane o rozlokowaniu studentów uczelni według źródeł finansowania ich nauki przedstawiono na rysunku 3.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z rocznika statystycznego: podstawowe wskaźniki działalności uczelni Ukrainy do 2018

Rys.3. Rozkład studentów uczelni według źródeł finansowania ich nauki

Analiza struktury finansowania szkolnictwa wyższego na Ukrainie pokazała, że w roku szkolnym 2018/2019 finansowanie odbywa się w 44,5 % z budżetu państwa, w 4,7% – z budżetu lokalnego, osoby fizyczne finansują system szkolnictwa wyższego na poziomie 50,3%. Należy zauważyć, że w ostatnich latach obserwuje się zmniejszanie finansowania budżetu państwa i zwiększenie finansowania szkolnictwa wyższego przez gospodarstwa domowe. Taka struktura finansowania szkolnictwa wyższego odpowiada tendencjom zachodnioeuropejskim, ale trzeba wziąć pod uwagę poziom inflacji, indeks cen konsumpcyjnych, bezwzględne i względne wskaźniki wielkości finansowania.

Na Ukrainie większość studentów studiuje na koszt osób fizycznych. W ten sposób gospodarka zabezpieczana jest przez wykwalifikowaną siłę roboczą, wykształconą bez wydatków budżetu państwa.

Problem finansowania obejmuje nie tylko kwestie ilości środków, ale i mechanizmy finansowania, a także towarzyszące regulacje, które wpływają na podział tych środków. Bodźce dla rozwoju wyższych uczelni zależą od ogólnej polityki gospodarczej państwa. Co dotyczy demonopolizacji tej sfery, to stworzenie warunków, w których wydajność i innowacje będą dawać większe zyski, niż „status”, preferencje lub powiązania polityczne. Wskaźnik globalnej konkurencyjności (The Global Competitiveness Index), szkolnictwa wyższego Ukrainy na arenie międzynarodowej i stan usług edukacyjnych według międzynarodowego rankingu (tabela 2).

Według rankingu globalnej konkurencyjności WEF 2017/18 roku Ukraina zajęła wysokie miejsce - 11-e wśród 138 krajów według liczby osób, które otrzymują wyższe wykształcenie.

Ukraińskie źródła finansowania szkolnictwa wyższego i nauki na Ukrainie są niezadowalające. Państwo traci czołowe pozycje według poziomu wykształcenia

obywateli, kurczy się zakres i poziom jakości kształcenia naukowo-dydaktycznego, znacznie pogarszają się warunki do twórczej pracy naukowców i nauczycieli.

Stąd istotnym jest właściwy rozwój kierunków doskonalenia zasad finansowania i nadzoru edukacji wyższej na Ukrainie.

Tabela 2

Ocena pozycji Ukrainy w części globalnego indeksu konkurencyjności szkolnictwa wyższego

Szkolenia w latach	2015/2016	2016/2017	2017/2018
jakość systemu edukacji w ogóle	72	54	56
stan szkolnictwa i kształcenia zawodowego w ogóle	40	34	33
jakość edukacji matematycznej i przyrodniczej	30	38	27
zasięg szkolnictwa wyższego (%)	13	14	11
liczba krajów - uczestników badania	144	136	138

Źródło: Tkaczuk O. W., *Finansowe szkolnictwa wyższego na Ukrainie: problemy i perspektywy*, Gospodarka i Społeczeństwo, Kijów 2018

Bibliografia.

1. Ткачук О.В. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи / О.В. Ткачук // Освітня аналітика України. – 2018. – № 1(2). – С.56-62. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/56_62_Tkachuk.pdf (дата звернення 16.05.2020).

Стоєв Володимир Леонідович,
к.е.н., доцент кафедри
економіки підприємства
Інженерного інституту ЗНУ
Закутіна Катерина Станіславівна
студентка групи ЕП-15-1бз
Інженерного інституту ЗНУ

ФІСКАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі в Україні здійснюється реформування місцевого самоврядування, що обумовлено як внутрішніми політичними процесами так і зобов'язаннями, які взяла на себе Україна при підписанні та ратифікації Угоди з Європейським Союзом [1] так і раніше взятими зобов'язаннями при ратифікації Європейської хартії місцевого самоврядування [2]. Основою процесу політичної децентралізації влади об'єктивно повинен стати процес децентралізації фінансового забезпечення регіону, що в свою чергу можливо через проведення податкової реформи.

Діюча в Україні податкова система не забезпечує достатню фінансову самостійність регіонів, оскільки більшу частину надходжень місцевих бюджетів складають надходження із державного бюджету. Цю проблему повинна була вирішити податкова реформа.

Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [3] передбачає суттєве збільшення повноважень місцевого самоврядування. Таке збільшення повноважень неможливо без виконання вимог Європейської хартії місцевого самоврядування щодо побудови належного фінансового підґрунтя ресурсів місцевих властей, яке повинно мати достатньо диверсифікований і підвищувальний характер.

Практичні кроки уряду щодо реалізації положень концепції, які було втілено у проекті податкової реформи, потребують подальшого розвитку для досягнення визначених цілей щодо надання органам місцевої влади більшої фінансової самостійності [4].

Такого розвитку можна було б досягти, в тому числі, через закріплення за місцевими бюджетами частки з прямого надходження основних податків та зборів, які стягуються до державного бюджету (ПДВ, податок на прибуток, акцизний збір тощо) та мають походження із відповідної місцевості.

Особливої уваги у дослідженнях та практичній реалізації потребують питання забезпечення економічного розвитку регіонів та економіки України в цілому.

Література.

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf (дата звернення 20.05.2020).
2. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення 10.05.2020).
3. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/> (дата звернення 20.05.2020).
4. Стоєв В.Л. Податкова реформа в умовах євроінтеграції та децентралізації. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. Вип. 29. Ч 2. Херсон : ХДУ, 2018. С. 60 – 64.

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 5-5 ПРОМИСЛОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Керівники секції:

***Воронкова В. Г.**, д.філос.наук., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами Інженерного інституту ЗНУ*

***Сіліна І.В.** к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Інженерного інституту ЗНУ*

Воронкова Валентина Григорівна
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами,
Інженерний інститут ЗНУ

Метеленко Наталя Георгіївна
доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Інженерний інститут ЗНУ

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ЯК НОВА МОДЕЛЬ ІСНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУЧАСНОМУ ДИНАМІЧНОМУ СВІТІ У КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

У сучасному динамічному світі здатність організацій бути рушієм змін кризової епохи стала важливою вимогою для підтримування успіху і виживання організацій. Управління організаціями передбачає сукупність процесів, які забезпечують безперебійну роботу складної роботи керівників, співробітників, технологій, що сприяє формуванню синергетичного ефекту команди із загальним баченням перспективи та надихає на реалізацію. Можна використати концепцію управління організаціями Коттера, яка включає вісім фаз змін [1, 1990]; [2, 1996]; [3, 2020]. Концепція управління змінами Коттера використовується як інструмент для системного ведення цього процесу, який надає персоналу змогу забезпечувати тривалі зміни у своїх організаціях та уникнути можливих фатальних помилок. Вісім фаз змін за Коттером передбачають системний підхід, щоб досягти позитивних, стійких змін, розподіливши процес на вісім етапів. Цей поділ в контексті концепції Коттера базується на вивченні більше, ніж 100 компаній, які пройшли процес змін до кінця. Коттер (1990, 1995) з'ясував більшість типових помилок, яких припускаються організації під час перетворень:

- 1) надмірна самовпевненість;
- 2) неспроможність створити коаліцію належного рівня;
- 3) недооцінювання того, наскільки важливо чітко бачити проблеми;
- 4) невміння чітко окреслити бачення зацікавленим особам;

- 5) неналежна увага до перешкод;
- 6) нездатність здобувати короткострокові перемоги;
- 7) надто ранні заяви на досягнення перемоги;
- 8) неузгодженість проведених мін з наявною корпоративною культурою.

Коттер стверджує, що цих помилок можна уникнути, якщо зрозуміти, чому змінюються компанії та які кроки їм необхідно здійснити, щоб відбулися зміни. Коттер наголошує на важливості проходження всіх восьми етапів, які детально ним описані. Розглянемо детально ці етапи.

1. *Формування почуття крайньої необхідності, для чого важливо усунути помилкові ознаки безпеки.* Керівництво має досягти такого стану, коли всі учасники процесу мають бути переконані, що управління організацією за старими принципами призведе до кризи (реальної чи потенційної). Для цього необхідно: дослідження ринку; аналіз конкурентів; ідентифікація та обговорення потенційних кризових моментів і можливостей.

2. *Створення коаліції,* так як для запровадження змін у компанії потрібна сильна керівна коаліція. Члени коаліції мусять усвідомлювати цінність передбачуваних змін, довіряти і демонструвати відданість. Їм, до речі, також мусять довіряти, а тому вони, окрім відповідних професійних навичок, мусять мати відповідні зв'язки, репутацію та формальні повноваження, щоб бути лідером у процесі перетворень, лідерські якості та моральні принципи. Створення коаліції включає: формування сильної і впливової групи, яка виступатиме у ролі лідера (лідерів) під час змін; узгодження дій коаліції у такий спосіб, щоб вона працювала як команда.

3. *Розвиток чіткого бачення організації,* яке стає центральним компонентом під час змін. Це своєрідний місток між нинішнім і майбутнім станом, який задає напрям та узгоджує зусилля всіх учасників. Найкраще бачення характеризується доцільністю, чіткістю, простотою, вирізняється ефектом стимулювання і залежить від ситуації. Розвиток чіткого бачення включає: створення бачення, здатного спрямовувати зусилля, до яких удаються під час проведення змін; розроблення стратегій для реалізації бачення.

4. *Повідомлення зацікавленим особам про бачення.* Донесення свого бачення до всіх учасників має вирішальне значення, оскільки кожен повинен зрозуміти сутність перетворень і взяти на себе певну їх частку. Якщо спілкування з метою поінформування про бачення відбувається неадекватно і непослідовно, то це може перешкодити успішним перетворенням. Повідомлення зацікавленим особам про бачення включає: використання кожного можливого способу, щоб інформувати про нове бачення і стратегії; дати можливість учасникам керівної коаліції бути для команди прикладом для наслідування.

5. *Надання працівникам достатніх повноважень* для усунення ними перешкод, що убезпечить від можливих перешкод. Керівна коаліція повинна усувати будь-які бар'єри, які заважають діям, закріпленим в організаційних процесах і вбудованим у структури або таким, що існують у сприйнятті працівників. Такий підхід дає змогу кожному брати участь у перетворенні,

здійснюючи своє уміння. Надання працівникам достатніх повноважень для усунення ними перешкод включає: усунення перешкод; зміна структур і систем, які перешкоджають змінам; заохочення працівників брати на себе ризик втілювати нетрадиційні ідеї і вдаватися до необхідних дій.

6. *Забезпечення короткострокових перемог.* Упровадження змін може бути доволі тривалим і потребувати значних зусиль, тому працівників слід заохочувати і підтримувати, забезпечуючи можливість досягнення короткострокових перемог. Ці перемоги мають бути однозначними і тісно пов'язаними із визначеними перетвореннями. Забезпечення короткострокових перемог включає: досягнення відчутних покращень; здобуття перемог і повідомлень про них; визнання і винагородження тих, хто доклав зусиль, щоб досягти перемог.

7. *Консолідація і підтримання прогресу.* Необхідно створити динаміку, консолідувавши досягнення, використовуючи їх як проміжні зупинки до більших вигравів і даючи людям можливість генерувати нові дії, пов'язані з баченням. Консолідація і підтримання прогресу включає: дії на основі посилення довіри до поступових перетворень усіх систем, структур і політики, які не узгоджуються з баченням; розвиток успішних перетворень; посилення процесу перетворень за рахунок упровадження нових проєктів, тем та перетворень.

8. *Закріплення нових підходів у культурі організації.* Здійснивши реальні перетворення, лідери повинні убезпечити організацію від повернення до попереднього стану. Коттер стверджує, що справжній ключ до тривалих змін полягає власне у зміні корпоративної культури шляхом послідовного виникнення успішних дій протягом достатнього періоду. Закріплення нових підходів у культурі організації включає: покращення показників завдяки орієнтації на споживача і підвищення продуктивності та ефективності завдяки лідерству й управлінню.

Коттер не ухиляється розглядати складні питання щодо організаційних змін, пропонуючи лише спрощений підхід, а визнає, що під час перетворень можна не раз помилятися. Насправді навіть успішні зусилля, спрямовані на зміни, можуть бути сповнені сюрпризів. Однак, кожен, хто намагається докласти зусиль до зміни організаційної обстановки, мусить розглянути модель Коттера саме для того, щоб не припуститися «поширення помилок» і мати можливість розв'язувати проблеми, характерні для конкретних типів перетворень. Таким чином, концепція управління змінами за Коттером допомагала багатьом організаціям виживати у скрутні часи криз. Вісім фаз криз за Коттером – це системний підхід для досягнення успішних, стійких змін шляхом розділення процесу на вісім етапів. Системний підхід із застосуванням восьми етапів змін є систематичним інструментом для управління змінами, що дає людям змогу забезпечувати тривалі змін у своїх компаніях та уникати можливих (фатальних) помилок. Системний підхід слід використовувати під час запровадження змін, які потребують тривалого й дієвого процесу реалізації. Системний підхід допоможе уникнути поширених помилок під час змін,

наприклад, поступливість, недооцінювання важливості чітко бачити ситуацію та уникати коротко часових перемог, розуміючи, чому змінюються організації та які кроки необхідні, щоб досягти потрібних змін.

Література:

1. Kotter J. P. A force for Change: How Leadership Differs from Management. New York: Free Press, 1990.
2. Kotter J. P. Leading Change. Cambridge VF Harvard Business School Press, 1996.
3. Kotter J. P. The Heart of Change: Real-life Stories of How People Change their Organisations. Cambridge MA: Harvard Bousiness School Press 2002.

Муц Луай Файсал,

доктор наук з державного управління,
професор кафедри менеджменту організацій та управління проектами

Інженерного інституту ЗНУ

Ажажа Марина Андріївна,

доктор наук державного управління,
доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами

Інженерного інституту ЗНУ

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ І МЕТОДІВ ДАТА-МАЙНІНГУ ЯК КЛЮЧОВИЙ СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Використання Big Data (великих даних) необхідно для прийняття управлінських рішень промислового менеджменту, створення та оцінки рішень загальних стратегій та пропозицій Data science – даних про операційну роботу, результати маркетингових компаній і поведінку своїх клієнтів. Проте не всі промислові підприємства вміють застосовувати Big Data на користь власній справі, щоб оцінити роль даних у концепції розвитку промислового підприємства, якими принципами керуватися, щоб використовувати зібрану інформацію для підвищення іміджу і рейтингу підприємства. Там, де обов'язково потрібно пояснювати деталі і процедури інформації, слід використовувати текст і діаграми, щоб пояснити стандартні або фундаментальні виробничі процеси промислового менеджменту. Загальні принципи аналітичного мислення з використанням даних допоможуть застосувати принципи – майнінгу даних, а також підбірки завдань для майнінгу даних високого рівня. Якщо всі будуть розуміти ці принципи, то тіснішою стане співпраця і краще будуть розуміти керівники підприємств та їх команда про завдання, поліпшуватимуться різноманітні контакти.

Найширше техніки дата-майнінгу використовують у маркетингу – для таргетування, онлайн-реклами і рекомендацій для курс-продажів. Дата-майнінг використовують для управління стосунками з умовним клієнтом, аналізу

поведінки клієнта, щоб мати змогу контролювати тертя і зробити для споживача цінність максимально високою.

У фінансовій галузі дата-майнингом користуються для того, щоб створити кредитні рейтинги й торгувати у кредит, а також щоб розкривати шахраїв і управляти персоналом. Великі ритейлери (компанії, що займаються продажем різних товарів кінцевому споживачу) використовують дата-майнинг у своєму бізнесі всюди: і в маркетингу, і в управлінні логістикою. Багато компаній стратегічно диференціювалися за допомогою data science, які допомагають побачити бізнес-проблеми з погляду даних і зрозуміти, за яким принципом із даних можна видобувати корисну інформацію.

Головна мета використання принципів і методів data-майнингу у контексті промислового менеджменту - допомогти побачити бізнес-проблеми з погляду даних і зрозуміти, за яким принципом із даних можна зробити підприємство ефективним. Дата-аналітичне мислення володіє фундаментальною структурою і базовими принципами, які потрібно знати керівникові. Подекуди тут також слід застосовувати інтуїцію, креативність, здоровий глузд і знання проблеми. Коли управлінець краще освоїть дата-аналітичне мислення, то він зможе інтуїтивно зрозуміти проблеми, де можна краще використати креативні рішення, де потрібні знання проблемної сфери. Терміни «data science» і «дата-майнинг» часто вважають взаємозамінними: «data science» - це набір принципів, якими потрібно керуватися, щоб з даних отримати інформацію, а «дата-майнинг» - це вилучення інформації з даних, за допомогою технологій, які створені за цими принципами. Сам термін «data science» використовують частіше, ніж «дата-майнинг», але техніки «дата-майнингу» - це нерідко найкращі ілюстрації принципів «data science». «Data science» - це принципи, процеси й техніки, потрібні для розуміння феноменів через (автоматичний) аналіз даних. Ухвалювати рішення на основі даних – це базувати рішення на аналізі даних, а не лише на інтуїції. Переваги ухвалення рішень на великих промислових підприємствах підтверджені беззаперечно, тому що воно впливає на продуктивність компаній і чим більше в компанії орієнтуються на дані, тим продуктивнішою є робота. Одне стандартне відхилення вгору по шкалі прийняття рішень на основі даних – це зростання продуктивності на 4-6%. Ухвалення рішень на основі даних корелюється також із вищим прибутком на активи, рентабельністю капіталу, використанням наявних ресурсів і ринковою цінністю, і схоже, що ці фактори між собою пов'язані.

Рішення можна поділити на два типи:

- 1) рішення, для яких у межах даних потрібно робити «відкриття»;
- 2) рішення, які повторюються, особливо, коли масштаб величезний, і навіть якщо прийняття рішень на основі аналізу даних стане трішечки точнішим, це може позитивно вплинути на процес прийняття рішень загалом.

Для «data science» потрібен доступ до даних, і правильна інженерія може піти тільки на користь, але ці технології – не технології власне «data science». Технології обробки даних дуже важливі для багатьох задач у бізнесі, для яких

потрібні дані, але де не потрібно вміти діставати з даних корисну інформацію або ухвалювати на їх основі рішення. Це, наприклад, ефективна обробка транзакції, підтримування роботи сучасної веб-системи і рекламна онлайн-компанія. Технології біг-дати використовують для багатьох задач, включно з інженерією даних – як і традиційні технології. Інколи технології біг-дати застосовують, щоб імплементувати техніки майнінгу даних. Стандартне відхилення, пов'язане з активнішим застосуванням біг-дата у роботі середньої компанії, – зростання продуктивності на 1-3%. Вміння працювати з даними «data science» – це стратегічне надбання будь-якої компанії, в контексті якої дані перетворюються на гроші. Без потрібних даних навіть найкращі дата-спеціалісти не дадуть великих результатів, а рішення не стануть ефективними.

Якщо «data-аналітика» стає на чолі компанії, то вона може ефективно взаємодіяти з такими компаніями і працювати в них, а це вже велика перевага. Володіти дата-аналітичним мисленням допомагає ефективно ухвалювати рішення на основі даних і помічати базовані на даних загрози від конкурентів. Тому на роботу слід брати дата-спеціалістів, щоб ті підключали новітні технології і піднімали прибутки і знижували витрати. Крім того, багато нових компаній вже використовують майнінг даних як ключовий стратегічний ресурс.

Менеджерам промислових підприємств і компаній дедалі частіше треба управляти роботою аналітиків та аналітичними проектами, маркетологам – розуміти, як працюють компанії на основі даних, венчурним інвесторам робити мудрі інвестиції у компанії, які мають важливі дані, а бізнес-стратегам розробляти плани, де дані будуть використовуватися. Якщо у працівників компанії не буде фундаментального розуміння принципів дата-аналітичного мислення, вони не зрозуміють по-справжньому, що відбувається в компанії, так як завдяки «data science» можна приймати кращі рішення. Компанії, де не розуміють, чим займаються «data-спеціалісти», програють, тому сьогодні всюди на підприємствах потрібні менеджери, що знають «data-аналітику» і менеджерам потрібно розуміти основи «data science», а це набір принципів, концепцій і технік, які структурують мислення й аналіз, завдяки яким можна глибоко зрозуміти процеси і методи «data science».

Фундаментальні концепції «data science» зібрані із багатьох сфер, де вивчають data-аналітику. Бізнес-аналітик може висувати гіпотези чи протестувати їх, застосовувати інформаційні технології й автоматично визначати інформаційні атрибути, створювати прогнозовані моделі плинності на основі декількох атрибутів. Щоб сформулювати рішення і оцінити результати майнінгу даних, потрібно добре продумати про контекст, в якому ці рішення будуть застосовані та допоможуть структурувати data-аналітичне мислення. Data-аналітичним мисленням повинні володіти всі – і керівники підприємств, і всі, хто працює в компанії чи на підприємстві, тому що «data science» допомагає ухвалювати рішення на основі даних про операційну роботу.

Таким чином, майнінг даних – це весь процес майнінгу даних, конкретне застосування технік моделювання до даних з метою створення моделі або

застосування інших патернів і правил. Модель – це структура чи відповідна інтерпретація, яка підсумовує або частково підсумовує набір даних, для опису або прогнозування. Більшість індуктивних алгоритмів генерують моделі, які можна використати як класифікатори, регресори, патерни користувацького споживання і/або як вхідні дані для наступних стадій процесу майнінгу даних. Якщо вирішити бізнес – проблему – це мета, то дані – це набір сировини, із якої ми зможемо скласти рішення. Важливо розуміти сильні сторони своїх даних. Під час вирішення проблем розуміння даних можуть змінитися і шляхи їх рішення, навіть змінитися завдання, які потрібно вирішити команді. Оцінювати результати майнінгу треба і кількісно, і якісно.

Для того, щоб запустити модель у системі, потрібно перекодувати модель під потрібне середовище, підходити до процесу майнінгу даних, як до циклу розробки ПЗ та застосовувати різноманітні технології дата-аналітичного мислення і принципів, за якими з даних можна видобувати корисну інформацію, що фокусується на автоматизованому пошуку знань, патернів або регулярних подій у даних [1].

Література.

1. Фостер Провост, Том Фоусетт. Data science для бізнесу. Як збирати, аналізувати і використовувати дані. Київ: Наш формат, 2019. 400 с.

Воронкова Валентина Григорівна,

доктор філософських наук, професор

Запорізький національний університет, Інженерний інститут

Меліхова Тетяна Олегівна,

доктор економічних наук, професор

Запорізький національний університет, Інженерний інститут

МОДЕЛЬ ВИЖИВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА АДАПТАЦІЇ ДО ЗМІН

Актуальність теми обумовлена тим, що сьогодні підвищується значення умов виживання організації в умовах невизначеності та адаптації її до змін, що відбуваються у навколишньому середовищі та потребує постійної модернізації. В умовах невизначеності відбувається збільшення складності, саморегулювання системи, від якості проведення якої залежать результати діяльності та визначення моделі подолання кризи управління [1]. Відповідно до теорії складних систем, впровадження тих чи інших процесів стосується всієї системи і невизначеність буде існувати завжди, тому необхідно адаптуватися не тільки до змін, але й оптимізувати систему. Складні проблеми організації зазвичай пов'язані з непередбачуваністю, рішення яких криється у критичному аналізі всієї системи, а не лише зміни тих чи інших процесів. Слід відмітити, що умови виживання організації в умовах невизначеності та адаптації до змін сприяють тому, що ентропія в організації, так і в суспільстві зростає, і якщо

середовище ускладнюється, то й організація еволюціонує у сторону складності, для чого слід керуватися принципами гнучкого менеджменту, лідерства та управління командами [2].

Стійкий стан системи - це атрактор (точка притягіння), яка приводить у рух всі підсистеми організації, тому важливо знайти атрактор як точку притягіння. Насильницьке впровадження «поліпшень» лише у рідкісних випадках дає бажаний результат. Ми вважаємо, що рішення слід шукати не всередині системи, а у зовнішньому середовищі. Так як атрактори залежать від середовища, в якому перебуває система, то, коли змінюється навколишнє середовище, змінюється система й підсистеми організації. Деякі зміни, що привносяться до навколишнього середовища, настільки потужно впливають на атрактори, що ті просто зникають, а система автоматично знаходить для себе іншу траєкторію, що веде до іншого атрактора. Це може бути атрактор, що раніше і не існував. Під час внесення змін до команди й організації не слід намагатися виштовхнути їх із колії, в якій вони опинилися. Це вимагатиме величезних зусиль і принесе більше, ніж середні результати.

Набагато краще змінювати параметри середовища в умовах невизначеності, в якому функціонує організація або команда, поки її поточний стан не втратить стійкість, а зрештою взагалі стане неможливим. Треба сформулювати такий *адаптивний ландшафт*, у якому б організація існувала б ефективно, перевищувала б міру своєї адаптивності, для чого необхідно сформулювати концепцію ноосферно-інформаційно-інноваційного розвитку адміністративного нооменеджменту для подолання кризової ситуації [3]. Системи, що здатні досягти найвищих точок в адаптивному ландшафті, мають максимальні шанси на виживання. Системи, що володіють здатністю щоразу перенастроювати свою внутрішню організацію, здійснюють адаптивну прогулянку відповідним ландшафтом. Адаптивна прогулянка – це процес, за допомогою якого система переходить із однієї конфігурації до іншої з метою збереження своєї пристосованості до обставин, змінюючи вимоги функціональності, людей та інструменти, переглядаючи графіки та вносячи зміни до процесів. Форма адаптивного ландшафту залежить як від системи, так і від навколишнього середовища. Із цієї причини стратегії виживання однієї системи не дуже легко перенести на інші системи, так як адаптивні ландшафти інших людей відрізняються від нашого.

Системи адаптуються до зовнішнього середовища й одна до одної, коеволюціонують у нових умовах інформатизації, цифровізації, глобалізації: 1) внутрішня структура кожної організації володіє своїм внутрішнім кодом, який слід наповнити новим інформаційним змістом; 2) люди або процеси добре працюють лише у комбінації з певними людьми або процесами; 3) стратегію виживання організації слід піддати переоцінці, перекомпонувавши компоненти системи та створивши оптимальну конфігурацію, за якої вплив кожного елементу буде позитивним, якщо будуть подолані катастрофи складності та хаотичні коливання.

Стівен Кові (1989) – відомий з 1990-х рр. експерт розробив модель виживання організації за рахунок високоефективних команд і людей, які мають навички, що роблять їх успішними у житті, бізнесі і сприяють ефективності організацій. На думку Кові, особистісні моделі впливають на взаємодію з іншими, що, відповідно, ґрунтується на глибокому розумінні власних парадигм і мотивів. Щоб досягти успіху, людині слід вивчати, наскільки ефективно вона взаємодіє в організації. Модель Кові постає як програма самодопомоги, що ґрунтується на засадах «ізсередини назовні» і включає наступні домінантні принципи, що базуються на концепції гуманістичного менеджменту та її впливу на розвиток людського потенціалу [4].

1. Слід синергізувати свою діяльність, відкритися до сприйняття нових, творчих ідей, стати агентом інновацій, новатором і першопрохідцем. Ціле – більш значуще за суму його складників, тож треба цінувати відмінності між людьми і спиратися на них у своїй діяльності.

2. Слід постійно прагнути до самовдосконалення й зберігати нестримну жагу до навчання та нових досліджень, ніколи не повинні дозволити собі відпочивати на лаврах.

3. Мислити у напрямі загальної вигоди для всіх, пам'ятаючи, що для успіху однієї людини не обов'язково потрібна чужа невдача, тому слід шукати розв'язання проблем, які нададуть усім зацікавленим сторонам можливість дістати вигоду.

4. Слід починати з найважливішого і найпріоритетнішого, зберігаючи повний контроль над ситуацією, зосередившись на найважливіших і найнагальніших видах діяльності, долучаючи до цього налагодження стосунків зі своїми колегами, здійснюючи саморозподіл власної завантаженості, постійно підвищуючи ефективність взаємодії з людьми навколо нас.

5. Слід також тримати у голові кінцевий результат, розпочинаючи справу і знати, чого ви хочете точно досягти як керівник чи відповідальний за справу, приймаючи рішення відповідно до своїх найстійкіших принципів і переконань.

6. Слід бути життєво активним, не звинувачувати обставини чи умови (і це, можливо, найголовніше), міркувати про вибір реакції стосовно будь-якої ситуації для людини, щоб потім відчувати гордість за виконану справу. Кеві вважає, що людині потрібно спочатку позбутися залежності, яку вона відчуває від інших, стати незалежною, виробивши у собі певні звички, адже високоефективні менеджери роблять саме те, що вони вважають правильним і важливим, і роблять це усвідомлено.

Таким чином, зробимо висновки. Слід володіти моделями управління, які є корисними інструментами, які можна застосувати для розв'язання проблем, здійснення аналізу, підтримання та полегшення прийняття рішень та/або для підвищення ефективності і результативності організацій і команд. Моделі управління як адаптація до змін – це інструменти для розв'язання проблем і завдань, які виникають при управлінні організацією; вони спроможні забезпечити надійну основу для здійснення відповідного ефективного вибору. Однією з переваг використання перевірених моделей управління організацією є

їхня загальновизнаність та авторитетність, тому не варто недооцінювати можливості, які дає використання моделей управління заради досягнення позитивного результату; до системних логічних результатів або прямих пропозицій щодо вказаного підходу. Проте для прийняття відповідних моделей і рішень потрібен ефективний керівник.

Література.

1. Адізес Іцхак. Як подолати кризу управління / пер. з англ. В. Стельмах. Харків : Ранок : Фабула, 2019. 272 с.
2. Аппело Юрген. Менеджмент 3.0. Agile-менеджмент. Лідерство та управління командами». Харків : Ранок : Фабула, 2019, 432 с.
3. Воронкова, В. Г., Андрюкайтене Регіна, Максименюк М. Ю. Формування концепції ноосферно-інформаційно-інноваційного розвитку адміністративного нооменеджменту у сучасну епоху. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. Вип. 69 . С. 44–50.
4. Воронкова В. Г., Андрюкайтене Регіна, Максименюк М. Ю. Нікітенко В. О. Формування концепції гуманістичного менеджменту та її вплив на розвиток людського потенціалу в умовах глобалізації та євроінтеграції. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя, ЗДІА, 2016. Вип. 65. С. 13 – 26.

Мороз Олег Семенович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерний інститут ЗНУ

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ»)

Економічний розвиток суспільства в цілому та діяльність промислових підприємств, зокрема, протікає циклічно, що спонукає до постійного вдосконалювання умов їх функціонування та результатів діяльності, пошуку нових форм організації їх існування та розвитку, нових принципів взаємовідносин та схем ведення господарської діяльності, тощо. Враховуючи не те, що не буває іншого економічного розвитку, крім інноваційного, будь-яке припинення інноваційної діяльності в рамках як суспільства в цілому, так і конкретного об'єкта, зокрема, веде до їх переходу до стану стагнації та виникнення кризової ситуації.

Інноваційний процес (від англ. *Innovation* — введення нового, відновлення), з економічної точки зору, являє собою систему взаємопов'язаних процесів, що відтворюють нове знання, яке трансформується в нову продукцію (послугу), форму організації та управління, і володіють новизною, практичне застосування якої в процесі її комерціалізації приносить прибуток і задовольняє

нові суспільні потреби. Таким чином, інноваційний процес є не тільки рушієм "до прогресу", але і "рятувальником" від кризової ситуації, про що наголошував Йозеф Алоїз Шумпетер в теорії економічного розвитку. [1] Вільям Едвардс Демінг, один з "батьків - засновників" відродження промисловості та економіки Японії після другої світової війни, наголошував, що одним з 14 основних принципів запобігання кризового стану та виходу зі скрутного становища в економіці є необхідність постійного прагнення до вдосконалення як товарів і послуг, так і системи організації та управління виробництвом та його обслуговуванням. [2]

Розв'язанню проблем управління організаціями як в промисловості, так і в інших галузях економіки, як стані їх розвитку та стабільного функціонування, так і в передкризовому та кризовому станах присвячені дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, які заклали основи теорії управління промисловими підприємствами та практики її вдосконалення, в тому числі інноваційних механізмів регулювання їх діяльності. Серед інноваційних технологій, які довели доцільність їх застосування на практиці в промисловому менеджменті, можна, зокрема, зазначити наступні [3]:

- технологія управління за відхиленнями (**ТМЕ** від англ. *Technology management by exception*) — технологія, яка заснована на тому, що незначні заздалегідь визначені відхилення від заданих параметрів налагодженого бізнес процесу мусять бути усунені силами самих виконавців даного процесу за визначеним планом дій;

- технологія управління змінами (**ТСМ** від англ. *Technology change management*) — технологія, котра в якості цільової установки передбачає не збереження і підтримання існуючих бізнес-процесів, а, навпаки, здійснення їх зміни (вдосконалення, оптимізацію, тощо) за заздалегідь визначеним планом;

- технологія управління за ситуації або ситуаційне управління (**ТМС** від англ. *Technology of management of the situation*) — технологія, що характерна для здійснення оперативного управління і полягає в ухваленні управлінських рішень у міру виникнення проблем у відповідності зі що складається конкретною ситуацією;

- технологія управління за цілями або цільове управління (**ТМО** від англ. *Technology of management by objectives*) — технологія, яка застосовується в якості методу управлінської діяльності, що визначає передбачення можливих результатів діяльності до досягнення цільових установок і планування шляхів цього досягнення;

- технологія управління за результатами (**ТРМ** від англ. *Technology performance management*) — технологія управління, що базується на посиленні функції координації та взаємодії всіх підрозділів, спрямованих на уточнення подальших управлінських дій в залежності від ступеня досягнення запланованих результатів на попередній фазі виробничого циклу;

- технологія управління результативністю (**РМ** від англ. *Productivity of management*) — технологія організації процесу управління, яка спрямована на втілення в життя стратегії підвищення ефективності функціонування організації

шляхом поєднання (об'єднання) різних методологій поліпшення бізнесу, його технології та інших сфер і видів його діяльності;

- технологія всебічного управління якістю (**TQM** від англ. *Total Quality Management*) — загально організаційний метод безперервного підвищення якості всіх організаційних процесів, що спирається на бізнес стратегію, націлену на підвищення якості всіх організаційних процесів;

- технологія бережливого виробництва (**LP** від англ. *Lean production*) — концептуальна технологія управління виробничим підприємством, яка заснована на постійному прагненні до усунення всіх зайвих видів втрат та оптимізацію необхідних витрат;

- технологія ключових показників ефективності (**KPI** від англ. *Key performance indicators*) — технологія, що передбачає мотивацію працівників за досягнення показників діяльності підрозділів, які допомагають корпорації в досягненні стратегічних і тактичних (операційних) цілей.

Безумовно, зазначені та інші інноваційні технології в промисловому менеджменті мають певні особливості та специфіку застосування на конкретних об'єктах та в певних умовах.

Так, наприклад, на промислових підприємствах, що входять до складу групи «Метінвестхолдінг» – міжнародної вертикально інтегрованої гірничо-металургійної компанії (в тому числі і ПАТ «Запоріжсталь»), яка ставить перед собою стратегічні цілі по забезпеченню стійкої конкурентної переваги у виробництві сталі, зміцненню позицій на стратегічних ринках та досягненню рівня кращих практик у веденні бізнесу, перевага в застосуванні інноваційних технологій надається технології бережливого виробництва (**LP**), яка може бути описана як створення більшої цінності при використанні менших ресурсів, як підхід до управління виробництвом, заснований на пошуку втрат і їх усунення за рахунок залучення всіх співробітників. Впровадження цієї управлінської технології відбувається в тісному поєднанні з певними елементами технології ключових показників ефективності (**KPI**) та впровадженні стандартів Міжнародної організації зі стандартизації (**ISO** від англ. *International Organization for Standardization*), що є, в свою чергу, елементами технології всебічного управління якістю (**TQM**). На металургійному комбінаті «Запоріжсталь» функціонує Інтегрована система менеджменту якості, енергоефективності, охорони праці та екології яка відповідає вимогам міжнародних стандартів ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001 та ISO 50001.

Впровадження інноваційних технологій промислового менеджменту ПАТ «Запоріжсталь» стартувала в серпні 2012 року шляхом реалізації «Програми безперервного вдосконалення» – комплексного системного підходу до вирішення виробничих проблем, оптимізації виробничих процесів для зниження витрат сировини, матеріалів, часу виробничого циклу і поліпшення якості продукції, що випускається. Метою реалізації програми безперервного вдосконалення було зробити так, щоб кожен співробітник міг виявляти існуючі проблеми, визначати їх першопричини і впроваджувати системні рішення щодо усунення та недопущення цих проблем [4].

Основою застосування інноваційної технології в промисловому менеджменті є проведення *організаційних змін*, які потребують впровадження *інновації* для виявлення та реалізації *сильних сторін та можливостей підприємства* з метою реалізації на ринку його *конкурентних переваг* в боротьбі за *клієнта* (споживача та постачальника). Таким чином, впровадження тієї чи іншої інноваційної технології в промисловому менеджменті, або навіть їх комбіноване впровадження спрямоване на підвищення ефективності використання ресурсів і поліпшення фінансових показників господарюючого суб'єкта, нарощування його потенціалу з виробництва продукції (надання послуг, виконання робіт) кращої якості, підвищення їх цінності для споживачів і інших зацікавлених сторін, проведення соціально-відповідального бізнесу.

На жаль, доводиться констатувати, що більшість випускників вітчизняних університетів, де є спеціальність «Менеджмент», або взагалі не володіють міжнародними стандартами цільових систем і технологій менеджменту, або мають про них лише загальне уявлення. Підтвердженням цьому є звернення організацій, які мають в своєму складі дипломованих фахівців за спеціальністю «Менеджмент», до зовнішніх консультантів для допомоги в розробці і впровадженні системи менеджменту та/або окремих її інноваційних технологій, для підтримки і вдосконалення яких ще виникає потреба в додатковому зовнішньому навчанні співробітників організації-замовника.

Незважаючи на те, що кожна з зазначених інноваційних технологій у промисловому менеджменті має багато складових елементів, які можуть виступати в якості окремих напрямів вдосконалення системи управління, на ПАТ «Запоріжсталь» зосередили увагу на трьох основних напрямках:

- операційні поліпшення – проведення ZBB аналізів (**ZBB** від англ. *Zero-based budgeting* - метод бюджетного планування, при якому фактичні значення бюджетів попередніх періодів не беруться до уваги), розробка заходів, відстеження їх ефективності, визначення потенціалу по зниженню витрат і розробка заходів для його покриття, розробка заходів по операційним поліпшенням, здійснення контролю реалізації заходів і оцінка їх ефективності, реалізація програми підвищення операційної ефективності ТОП-менеджменту;

- мотивація персоналу – проведення систематичного оцінювання персоналу, організація преміювання персоналу за системою ключових показників ефективності (KPI), залучення персоналу до системи подачі пропозицій (СПП) та роботи в складі команд безперервного вдосконалення(КНС);

- підвищення культури виробництва – реалізація системи організації та раціоналізації робочого місця (робочого простору) **5S** (від япон. 1. *Сэири* – сортувати; 2. *Сэитон* – дотримуватися порядку; 3. *Сэисо* – утримувати в чистоті; 4. *Сэикэцу* – стандартизувати; 5. *Сицукэ* – формувати звички); впровадження стандартних операційні процедури, побудова системи ефективного інформування персоналу; практичне навчання персоналу інструментам «Бережливого підприємства» з акцентуванням уваги на

взаємозв'язок між інструментами; проведення щоквартального тестування персоналу.

Контроль ефективності функціонування системи здійснюється за допомогою щоквартальних (щомісячних) аудитів по «Цільовий моделі розвитку підприємства» за напрямками : «Охорона праці», «Якість» «Інжиніринг», «Безперервне вдосконалення». Впровадження інноваційних технологій промислового менеджменту ПАТ «Запоріжсталь» у вигляді системи безперервного вдосконалення має ряд перспектив, щодо розвитку, зокрема, завдяки реалізації таких елементів технології **LP** як: системи загального догляду за обладнанням, в якій спільно беруть участь технологічний і ремонтний персонал, що мусить забезпечити підвищення надійності роботи обладнання та устаткування (загальне продуктивне обслуговування (від англ. *Total Productive Maintenance*)), а також системи проведення швидкого переналагодження обладнання з постійним підвищенням їх ефективності (**SMED** від англійського *Single Minute Exchange of Dies*), яка дозволить швидше перемикатися між стадіями виробничого процесу, а значить зменшувати фінансові та часові витрати на створення і зберігання продукції. Пріоритетними напрямками розвитку промислового менеджменту на ПАТ «Запоріжсталь» є забезпечення: енергозбереження і ресурсозбереження; підвищення якості та розширення сортаменту металопродукції; збільшення кількості виробництва гарячого і холодного прокату, чавуну, металовиробів і товарних слябів; впровадження передових екологічних технологій на виробництві [4].

Література

- 1.Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Видавництво НаУКМА, 2011. 244 с.
- 2.Деминг У.Э. Выход из кризиса. Тверь: Альба, 2004. 498 с.
- 3.Мороз О.С. Применение технологий управления бизнес-процессами в корпоративных структурах // Strategy of socio-economic development of regions: Collective monograph. Paris (France) : Les Editions L'Originale, 2016. P.48-58
4. Zaporizhstal Metinvest. Офіційний сайт підприємства. URL. : <https://www.zaporizhstal.com/ru/predpriyatie/> (дата звернення 12.05.2020).

Капітаненко Наталія Петрівна,

к.ю.н., доц.,

доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами

Давидова Дар'я Вікторівна,

студентка 2 курсу спеціальності «Менеджмент»

факультету економіки та менеджменту

Інженерного інституту ЗНУ

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ В ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах сьогодення глобалізація економіки призвела не тільки до популяризації мережі Інтернет в усіх функціональних сферах діяльності підприємств, але й сприяла появі сучасних програмних систем комунікації. Як результат, підвищилося значення комплексу Інтернет-маркетингу для підприємств, що функціонують на національному та міжнародному ринках, а також безперервного розвитку інформаційних технологій і удосконаленням маркетингової діяльності підприємств в цілому.

В наш час використання функцій мережі Інтернет стало невід'ємною частиною не тільки життя людини, а й успішного ведення бізнесу. Ця ситуація змушує підприємства шукати нові ефективні форми просування і позиціонування свого товару (послуги). Цифрова революція відкриває перед споживачами та організаціями нові можливості і перспективи, тому слід зауважити, що споживачі сьогодні значно «мобільніші» [1, с.389]. Так, Інтернет-маркетинг для кожної організації є необхідною і дуже ефективною методикою для вирішення різноманітних маркетингових завдань.

Питання Інтернет-маркетингу знайшли відображення в роботах таких вітчизняних авторів, як І. Байков, І. Балабанов, І. Литовченко, Ю. Сіденко, Т. Данько, Р. Костяев, А. Крупник, А. Курицький, І. Успенський, В. Хабаров та ін. Серед зарубіжних авторів слід відзначити таких, як У. Хенсон, Д. Бьюмонт, Т. Кеглер, Р. Вілсон, І. Евод та Д. Еймор, які комплексно підійшли до розгляду такого явища як Інтернет-маркетинг.

Цифровий маркетинг (англ. Digital marketing) – це маркетинг, який забезпечує взаємодію з клієнтами і бізнес-партнерами з використанням цифрових інформаційно-комунікаційних технологій та електронних пристроїв. У більш широкому сенсі під цифровим маркетингом ми розуміємо реалізацію маркетингової діяльності з використанням цифрових інформаційно-комунікаційних технологій. Складовою частиною цифрового маркетингу є Інтернет-маркетинг, який розвивається разом з ним.

Найважливішу роль в даній області грають інтегровані маркетингові інформаційні системи (МІС) з просунутими можливостями аналітики як інструменту цифрового маркетингу. Саме інтегрована маркетингова інформаційна система забезпечує автоматизацію маркетингових бізнес-процесів на всіх рівнях управління. Цифровий маркетинг вимагає сучасних

методів управління на основі маркетингової інформаційної системи (МІС), яка використовується, перш за все, для підтримки прийняття рішень, забезпечення контролю і координації маркетингової діяльності, дозволяє успішно застосовувати відповідні методи і інструменти. З розвитком технологій і сервісів Інтернет маркетингові інформаційні системи все частіше використовуються не тільки для інформаційної підтримки прийняття маркетингових рішень, а й для автоматизації маркетингових бізнес-процесів. Прикладами можуть служити проведення веб-опитувань; автоматизовані директ-маркетингові кампанії в Інтернет засобами електронних поштових розсилок і багато іншого [2, с. 280].

Цифрові технології істотно впливають на процеси збору, пошуку і обробки інформації споживачами, важливу роль в нових умовах можуть відігравати засоби підтримки прийняття рішень. Поширення офісної комп'ютерної техніки дозволило компаніям вести бази даних своїх клієнтів, враховувати їх індивідуальні особливості, організувати індивідуальне обслуговування. Особливо велика перспектива в цьому відношенні у такого нового напрямку, як Інтернет-маркетинг. Так, наприклад СП «Укрінтерм» підтримує видання журналу «Нова тема», в кожному номері якого публікуються матеріали про продукцію СП «Укрінтерм»; організовує публікації про енергозбереження і економічну доцільність автономного опалення та гарячого водопостачання в регіональних громадських газетах на прикладі продукції СП «Укрінтерм», підтримує сайт, що постійно оновлюється в мережі Інтернет, з технічної та іншою інформацією про продукцію, яку продає СП «Укрінтерм». У 2020 році планується збільшити обсяги завезення продукції транспортом СП «Укрінтерм» в регіони для регіональних представників. Для інформації представників в регіонах, а також покупців продукції планується підтримувати і постійно оновлювати сайт в мережі Інтернет. Отже, для підприємства СП «Укрінтерм» рішення про впровадження сайту в мережу Інтернет є ефективним.

Під час використання засобів інтернет-маркетингу та контент-маркетингу необхідно враховувати національні особливості. Процес розвитку інтернет-маркетингу в Україні значно відрізняється від шляху європейських країн і США. Це пов'язано перш за все з особливістю користувачів, які проживають на території України. До головних особливостей належать такі:

- 1) доступ до Інтернету в Україні має переважно міське населення;
- 2) Інтернет в Україні є доступним для людей з середнім рівнем доходу та вище середнього;
- 3) забезпеченість якісним зв'язком та рівень комп'ютерної грамотності населення України залишаються недостатніми;
- 4) переважне використання готівки серед домогосподарств [3, с. 383].

Контент-маркетинг є популярним способом залучення нових клієнтів, особливо він популярний в англomовному Інтернеті. Контент-маркетинг – сукупність маркетингових прийомів, заснованих на створенні і/або поширенні корисної для споживача інформації з метою завоювання довіри і залучення

потенційних клієнтів. Загалом контент-маркетинг полягає в поширенні такої інформації, завдяки якій потенційний клієнт зверне увагу на пропозицію компанії і з певною ймовірністю стане її фактичним клієнтом. Інформація, або контент, при цьому може бути абсолютно будь-якого формату: текстова, графічна, аудіовізуальна. Канали та способи поширення бувають найрізноманітнішими, їх кількість обмежена лише уявою маркетолога і здоровим глуздом. Контент-маркетинг спрямований на довгострокову побудову позитивної репутації компанії. Цінність і релевантність контенту – це те, чим він відрізняється від спаму. Сутність контент-маркетингу полягає саме в тому, щоб створювати цінний для потенційних клієнтів контент.

Головне, щоб поширюваний матеріал був цінним для користувача, цікавим, захопливим, таким, що змусить поділитися інформацією з колегами або друзями. Контент повинен прямо або побічно спонукати користувача до замовлення. Найбільш часто зустрічаються такі способи і канали просування створеного контенту: сайт або блог компанії; соціальні мережі; e-mail-розсилка; освітні і розважальні заходи, вебінари і конференції; тематичні майданчики: ЗМІ, форуми, портали; інструкції та додаткові до товарів матеріали; друковані видання, книги. Особливість контент-маркетингу полягає в тому, що це більше маркетинг, ніж контент. Тому потрібно визначитися щодо споживачів інформації. Контент необхідно донести до якомога більшої кількості представників цільової аудиторії [3, с. 384].

В сучасних умовах розвитку вітчизняної промисловості (в рамках інноваційної діяльності) особливу увагу маркетинг приділяє аналізу стратегії, в межах якої реалізуються інноваційні процеси підприємства. У період розробки, впровадження та реалізації інноваційного маркетингу задіяні практично всі основні функціональні підрозділи підприємства. Узгодженість їх дій зі службою маркетингу необхідна для ефективності виконання етапів інноваційної стратегії підприємства. Залежно від того, якій з основних складових маркетингу в інноваційній діяльності підприємства віддається перевага, можна виділити наступні види орієнтації промислових підприємств. По-перше, орієнтація на інновації. Головна роль при цьому відводиться інноваційній діяльності, служба маркетингу виконує інформаційно-аналітичну функцію, визначаючи рівень попиту на продукцію, що випускається. По-друге, орієнтація на збут. Основною функцією тут є маркетинг, який визначає потребу в нововведеннях і робить вплив на їх характер у процесі розробки. По-третє, орієнтація на попит. Цей вид орієнтації заснований на взаємозв'язку маркетингової, виробничої та інноваційної діяльності, що забезпечує найбільшу ефективність ринкової стратегії підприємства [4, с. 214].

При формуванні концепції інноваційної маркетингової діяльності підприємства слід враховувати такі групи чинників: тенденції розвитку попиту і зовнішнього маркетингового середовища (ринковий попит, запити споживачів, система руху товарів, правове регулювання тощо); стан і особливості конкурентної боротьби на ринку, основні фірми-конкуренти та напрями їх діяльності; управлінські ресурси і можливості підприємства, його

сильні сторони в конкурентній боротьбі; основні напрямки розвитку підприємства, його глобальні цілі і тактичні завдання. Таким чином, концепція інтернет-маркетингу заснована на сегментації, диференціації та позиціонуванні та спрямована на пошук конкурентної переваги підприємства на ринку і розробку такого комплексу маркетингу, який би дозволив її реалізувати.

Отже, для вирішення проблеми становлення інтернет-маркетингу в Україні та забезпечення його подальшого розвитку у вітчизняній економіці необхідно: зробити в Україні доступнішими ціни на послуги інтернет-провайдерів, при цьому суттєво підвищити якість; використовувати необхідні інструменти інтернет-маркетингу; вдосконалити законодавство в сфері електронної комерції; використовувати накопичений міжнародний досвід поширення інтернет-маркетингу; створити умови для стимуляції та розвитку інтернет-маркетингу в Україні. Вирішення цих питань створить умови для високих темпів розвитку інтернет-маркетингу, відповідно, для розвитку економіки та виходу на новий рівень українських підприємств.

Література.

1. Кузьменко А.В., Третяк Ю.І. Впровадження Інтернет-маркетингу для просування продукції підприємства (на прикладі ТОВ «Барин»). *Економіка та управління підприємством*. 2018. Випуск 16. С.389-393.
2. Короткова Т.Л. Концепция инновационного маркетинга высокотехнологичной продукции / Т.Л. Короткова, А.В. Власов. *Проблемы современной экономики*. 2010. № 1 (33). С. 279-282.
3. Тертичний О.О. Особливості маркетингу в мережі Інтернет. *Економіка та суспільство*. 2017. № 12. С. 382-385 URL: <http://economyandsociety.in.ua>
4. Нянько В.М., Паляниця В. А. Особливості розвитку інноваційного маркетингу на підприємстві. *Інноваційна економіка*. 2013 (44). №6. С. 212- 217.

Казмірук Анастасія Миколаївна

студентка 4 курсу за спеціальністю Менеджмент
факультету управління та економіки

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник – Граматович Юлія Василівна

старший викладач

кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ

Сьогодні викликом для більшості українських підприємств є усвідомлення того, що необхідно змінюватися, застосовувати інноваційні методи управління персоналом та організацією в цілому. Інновації необхідні всюди в організаційній, виробничій, фінансовій, науковій сферах, оскільки саме в комплексі вони приносять найефективніший результат. На сучасному етапі в умовах жорсткої конкурентної боротьби і підвищуються вимоги споживачів до

товарів та послуг, тому постійні новації можуть стати запорукою отримання конкурентних переваг.

Як у вітчизняній, так і у світовій літературі властива багатогранність поглядів на сутність поняття «інновація». Інновація – це винятково дуже важлива для сьогодення економічна категорія.

Уперше цей термін використав та започаткував відомий австрійський економіст Й.А. Шумпетер у своїй роботі «Кон'юнктурні цикли» (1939) [1]. Він трактував інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих чинників, створену підприємницьким духом. Шумпетером Й. уперше був уведений у науковий обіг термін «інновація», що в перекладі означає «втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу». Крім того, інновація розглядалась Шумпетером Й. як нова функція виробництва, «нова її комбінація» [2].

В.О. Василенко говорив: інноваційна діяльність представлена як процес творчості та створення нововведення, реалізована як максимум інноваційної альтернативи, інноваційної потреби та підприємницьких зусиль [3]. М.А. Ескіндаров вважає, що багатоваріантний, альтернативний тип діяльності як інноваційний процес являє собою комплекс пов'язаних між собою явищ – від народження наукової ідеї до її комерціалізації

Багато авторів приділяють увагу інноваційному менеджменту як функціональній системі управління і розглядають його як один з різновидів функціонального менеджменту, безпосереднім об'єктом якого є інноваційні процеси в усіх сферах економіки. Функціональний інноваційний менеджмент націлений, головним чином, на ефективне управління процесом розроблення, упровадження, виробництва та комерціалізації інновації, при цьому важливим моментом є синхронізація функціональних підсистем, удосконалення координуючих дій операційної системи виробництва, управління персоналом і здійснення контролю за інноваційним процесом [4].

Інноваційний менеджмент - складний механізм керуючої системи, яка створює сприятливі умови й можливості для розвитку і досягнення ефективного результату діяльності підприємства, його можна уявити у декількох аспектах:

наука і мистецтво управління інноваційний менеджмент базується на теоретичних положеннях загального менеджменту, серед яких визначальними є закони та закономірності динамічних систем, принципи, функції, форми й методи цілеспрямованої діяльності людей у процесі управління цими системами;

– як вид діяльності інноваційний менеджмент являє собою сукупність процедур, що утворюють загальну схему управління інноваційним процесом;

– як процес інноваційний менеджмент розглядається як послідовне виконання управлінських функцій на всіх етапах реалізації інноваційної діяльності на підприємстві та стосується виробничо-технологічних, збутових і управлінських процесів;

– як система управління інноваційний менеджмент складається з двох ланок або підсистем: керуючої підсистеми (суб'єкта управління) і керованої підсистеми (об'єкта управління), зв'язок суб'єкта управління з об'єктами відбувається за допомогою руху інформації.

Особливість інноваційної діяльності полягає в тому, що вона є діяльністю підвищеного ризику порівняно зі звичайним підприємництвом (що також здійснюється на власний ризик). Цей підвищений ризик зумовлений новизною, творчим характером науково-технічної роботи, можливістю одержання як позитивного, так і негативного результату, тому більша частина підприємців не бажають займатися інноваціями.

Таким чином, інноваційний менеджмент – це сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів, методів і форм управління інноваційною діяльністю конкретного об'єкта управління з метою одержання найоптимальнішим шляхом економічних результатів цієї діяльності. Інноваційний менеджмент націлений на забезпечення ефективного функціонування інноваційного процесу в підприємства, з метою створення можливості її конкурентоспроможності на ринку в довгостроковій перспективі.

Література.

1. Хомік В.В. Теоретичні дослідження інноваційної активності регіону. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_5/26.pdf
2. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 504 с.
3. Василенко В.О. Інноваційний менеджмент. К. : ЦУЛ. 440 с.
4. Уткіна Ю.М. Інноваційний менеджмент на підприємствах. Вісник економіки транспорту і промисловості. № 46, 2014. С. 298 – 302.

Кобелєв Валерій Миколайович

к. е. н., доцент

Косенко Андрій Васильович

к. е. н., професор

Якушко Ангеліна Євгенівна

студентка

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

РИНОК АСИНХРОННИХ ЕЛЕКТРОДВИГУНІВ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Найважливішою базовою галуззю промисловості України є електроенергетика. Її рух вперед обумовлює вдосконалення всього народного господарства країни і рівень розвитку науково - технічного прогресу. Електроенергетика проникла в усі сфери діяльності населення планети. Перш за все вона забезпечує потреби побуту кожної людини. Широко використовується в сільському господарстві, промисловості, науці. У багатьох областях працює

людини замінений роботою електричними машинами, які змушують працювати електродвигуни. Електродвигуни мають масштабне поширення у всіх сферах нашого життя. Вони використовуються в побутовій техніці: холодильниках, соковижималках, вентиляторах та інше побутовому господарстві. В обладнанні вантажно-розвантажувальної роботи: всіляких вантажних лебідок. Крім того, застосування знаходять на промислових підприємствах: будівельному електричному інструменті, свердлильних установках, деревообробних верстатах, змішувачах бетону та інших пристроях, що використовуються у виробництві. Таким чином, електроенергетика породила електротехнічне виробництво. Електротехнічне виробництво розвивається в Україні з величезною швидкістю, і значиму роль грає в машинобудівному комплексі вітчизняної промисловості. На сучасному етапі найбільш поширені серед електричних двигунів змінного струму отримали асинхронні електродвигуни з багатофазної симетричною обмоткою на статорі, які живляться від мережі змінного струму.

Проведені нами дослідження свідчать про те, що сам по собі асинхронний двигун для виробництва і споживання інтересу не представляє, тому що його цінність можлива тільки в поєднанні з механізмами, тобто в системі електроприводу. Виходячи з цього можна зробити висновок про те, що тенденції динаміки ринку асинхронних електродвигунів будуть корелювати з тенденціями динаміки ринку силового автоматизованого електроприводу. Низьковольтні асинхронні електродвигуни загального призначення потужністю 0,25 ... 400 кВт (стандартні асинхронні двигуни), складають основу силового електроприводу, який використовується у всіх галузях народного господарства і в побуті населенням.

Асинхронні двигуни загального призначення потужністю від 0,06 до 400 кВт напругою до 1000 В – найбільш широко застосовуються електричні машини. В народногосподарському парку електродвигунів вони становлять за кількістю 90%, по потужності – приблизно 55% [6]. Потреба, а, отже, і виробництво асинхронних двигунів на напругу до 1000 В в нашій країні зростає з року в рік, парк асинхронних двигунів, як один з носіїв науково-технічного прогресу, також збільшується, що є важливим фактором зростання продуктивності праці і зростання національної економіки.

Проведене дослідження показало, що з 2010 р. в Україні розпочався новий етап розвитку ринку асинхронних електродвигунів, який, на наш погляд, продовжується і в цей час. За останні декілька років в два рази виросло виробництво асинхронних електродвигунів. Паралельно йде розвиток зовнішніх ринків: з 2008 по 2018р. обсяг експорту зріс на 60%. По нашим даним ця тенденція збережеться і надалі на протязі 3-5 років при умові, що темпи росту промислового виробництва та модернізації виробничих потужностей електромашинобудівних підприємств будуть на тому ж рівні. Обсяг експорту українських асинхронних електродвигунів в 2018 році склав 256,1 тис. шт., що на 7% більше, ніж в 2017 році та має стійку тенденцію до зростання [5].

Український виробник асинхронних електродвигунів традиційно експортує свої вироби в Польщу, Росію, Казахстан, Білорусію та ін.

Низьковольтні асинхронні двигуни загального призначення потужністю 0,25...400 кВт складають основу силового електроприводу і використовуються в усіх галузях. Вони споживають до 40 % всієї електроенергії, тому їх удосконаленню в промислового розвинутих країнах приділяється велике значення. Згідно наших досліджень, розподіл асинхронних електродвигунів по потужності і споживанню електроенергії представлено в табл.1.

Таблиця 1

Розподіл двигунів по потужностям і спожитій електроенергії

Потужність, кВт	В % від загальної кількості	В % від загального споживання електроенергії
до 1	10	5
від 1 до 5	60	40
від 5 до 20	20	30
від 20 до 100	9	20
більше 100	1	5
Всього	100%	100%

В цілому використання асинхронних електродвигунів потужністю від 1,0 до 100 кВт складає приблизно 90% та споживає 90% електроенергії, яка перетворюється в механічну. Проведені дослідження дозволили виявити, що найбільш масовий вид асинхронних електродвигунів знаходиться в діапазоні потужностей 1-20 кВт, а серед виконавчих механізмів самими розповсюдженими є станки, вентилятори, насоси та транспортери, які складають більше половини загальної кількості механізмів (табл.2).

Таблиця 2

Розподіл асинхронних електродвигунів по механізмам

Механізми	В % від загальної кількості	Механізми	В % від загальної кількості
Вентилятори	37,7	Змішувачі	5,5
Транспортери	19,9	Механізми переміщення	4,0
Насоси	17,0	Замки, задвижки	3,7
Станки	7,0	Компресори	2,8

На наш погляд, сучасні вимоги ринку електровиробів в основному пов'язані з енергозбереженням. Треба зазначити, що ця проблема характерна не тільки для асинхронних електродвигунів, а і для інших видів електровиробів. Вона є міжгалузевою і охоплює всі сфери і галузі української економіки [5, 7].

Існуючі в нашій країні технології виробництва товарів в цей час є достатньо енерговитратними. Частка енерговитрат в собівартості продукції

складає 35-50%, що на 10-15% вище, чим в промислово розвинутих країнах. Це призводить до необґрунтованого подорожчання товарів і падіння їх конкурентоспроможності. По оцінкам експертів Євросоюзу впровадження енергозберігаючих технологій і обладнання зменшує потреби в енергоресурсах на 30-40% [7]. Провідні фірми-виробники виготовляють енергозберігаючі стандартні асинхронні електродвигуни потужністю 0,5-30 кВт і більше. В цих двигунах витрати електроенергії зменшені не менше, чим на 10 % в порівнянні з асинхронними електродвигунами з «нормальним» коефіцієнтом корисної дії.

Результати наших розрахунків показують, що в умовах українського ринку електротехнічної продукції додаткові витрати на створення енергозберігаючих асинхронних електродвигунів окупляться за рахунок економії енергії на протязі 2-3 років в залежності від потужності асинхронних електродвигунів.

В доповіді також висвітлено методичні питання визначення місткості ринку асинхронних електродвигунів по окремим сегментам ринку України. Визначено кількісні характеристики ринку асинхронних електродвигунів: попит, пропозиція, імпорт, експорт, розподіл парку асинхронних електродвигунів по потужностям і по споживає мій електроенергії. Проведене дослідження ринку асинхронних електродвигунів дозволило обґрунтувати найважливіші напрямки вдосконалення конструкцій асинхронних електродвигунів, серед яких центральним є енергозбереження. Запропоновано методичний підхід до визначення темпів збільшення витрат на виробництво енергозберігаючих асинхронних електродвигунів та проведено розрахунки терміну їх окупності. В рамках енергозберігаючого напрямку вдосконалення конструкцій асинхронних електродвигунів виникає ще один не менш важливий напрямок – це забезпечення можливостей роботи асинхронних електродвигунів в системах електроприводу, що регулюється. Це дозволить суттєво зменшити експлуатаційні витрати. Не менш важливим є також підвищення ресурсу роботи асинхронних електродвигунів та забезпечення необхідного рівня сервіс-фактору, що дозволить значно покращити показники експлуатаційної надійності асинхронних електродвигунів.

У процесі дослідження зроблено оцінку конкурентних умов на ринкових майданчиках асинхронних електродвигунів. За рахунок зниження товарообігу по імпорту виявлено недостатню кількість номенклатурної продукції: асинхронних електродвигунів потужністю понад 0,750 кВт, але не більше 7,5 кВт. Проаналізувавши стан ринкової торгівлі асинхронних електродвигунів, тенденції зміни в бік оновлення галузей споживання (текстильної, медичної та побутової техніки, транспортної), інформації експертного опитування, зниження забруднення повітря і прогресивного поліпшення екологічного середовища в світі імовірно очікується тенденція підйому попиту в Україні і світі до 2025 року по групам товарної продукції асинхронних електродвигунів потужністю понад 750 кВт і асинхронних електродвигунів потужністю понад 0,750 кВт, але не більше 7,5 кВт. У зв'язку зі збільшенням попиту на асинхронних електродвигунів потужністю понад 750 кВт і асинхронних

електродвигунів потужністю понад 0,750 кВт, але не більше 7,5 кВт відбудеться зростання обсягів виробництва як в Україні, так і в світі.

Література.

1. Ахметшин Э.Р. Исследование состояния российского рынка электродвигателей и перспективы их развития до 2025 года // Молодой ученый. 2017.- № 48. – С. 55 – 60.
2. Кобелєв В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку українського ринку електротехнічних виробів // Науковий журнал “Економіка розвитку”. - Харків: ХНЕУ, 2006. – с. 72 – 75.
3. ТОВАЖНЯНСКИЙ В.Л., ПЕРЕРВА П.Г., КОБЕЛЕВА Т.А. Антикризисный менеджмент производственно-коммерческой деятельности предприятий машиностроения // Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса: монография. – СПб.: Астерион, 2010. – Т.2. – п.6.2. – С. 254 – 264.
4. Перерва П.Г., Коциски Д., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаенс программа промышленного предприятия. – Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. – 689 с.
5. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Визначення ризику оцінки стану кон'юнктури вітчизняного ринку асинхронних двигунів // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1.- – С. 79-88.
6. Pererva P.G. Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. – 668 p.
7. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр.- Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017.– № 24 (1246).– С. 153-158.
8. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В.Л., ПЕРЕРВА П.Г., КОБЕЛЕВА Т.О. Банкротство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління // Вісник НТУ «ХПІ». – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 59 (1168). – С. 148-152.
9. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // Економіка розвитку. – 2011. – № 4. – С. 116-120.
10. Перерва П.Г. Трудоустройство без проблем (искусство самомаркетинга). – Харьков : Фактор, 2009. – 480 с.
11. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса // Учебное пособие - К.: ВИРА-Р, 1998. – 267 с.
12. Перерва П.Г. Управление маркетингом на машиностроительном предприятии / Учеб. пособие. Харьков : «Основа», 1993. 288 с.
13. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Новые технологические системы: качество, потребность, эффективность. К.: Наукова думка, 1989. – 176с.
14. Перерва П.Г., Коциски Д., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаенс программа промышленного предприятия.– Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. – 689 с.

15. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. – Ростов: Феникс, 2003. – 592 с.

16. Кобелева Т.О. Показники і критерії оцінки кон'юнктури товарного ринку / П.Г. Перерва, Т.О. Кобелева // Зб. тез 5-ї Міжнар. конф. «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу» 29 вересня-1 жовтня 2011 р. – Суми : ТОВ "ДД "Папірус", 2011. – С. 161-163.

17. Перерва П.Г., Кобелева Т.О., Ткачова Н.П. Підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств на засадах синергетичного бенчмаркінгу // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка» : зб. наук. праць. Сер. : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Львів : Львівська політехніка, 2015. – № 819. – С. 167-174.

18. Товажнянский В.Л. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / П.Г. Перерва, В.Л. Товажнянский, Т.О. Кобелева, И.В. Гладенко // Вестник НТУ «ХПИ» : сб. науч. тр. Темат. вып. : Технический прогресс и эффективность производства. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2009. – № 36-1. – С. 12-22.

Кобелева Тетяна Олександрівна

канд. екон. наук, доцент

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПОБУДОВА КОМПЛАЄНС-СЛУЖБИ

Промислові підприємства здійснюють свою діяльність в складних умовах підвищених ризиків їх розвитку. Вони відіграють важливу роль в економіці кожної країни, виконуючі такі надзвичайно важливі функції, як:

- виробництво різного роду товарів та формування купівельної спроможності у споживачів для їх придбання та споживання;
- розширення соціальної інфраструктури;
- створення нових робочих місць;
- забезпечення власного розвитку і зростання виробництва і т.п.

Виходячи з цих завдань, функціонування саме промислового підприємства, на відміну від інших їх типів, полягає в перетворенні одного типу матеріальних благ (сировини, напівфабрикатів, матеріалів та ін.) в інший (готовий продукт). У зв'язку з цим, при дослідженні процесів сталого розвитку саме промислових підприємств важливо враховувати специфічні особливості їх функціонування. Тому питання економічної безпеки в їх діяльності є надзвичайно важливими. Більшість топ-менеджерів прагнуть до забезпечення сталого розвитку свого підприємства з мінімізацією рівня ризику – волатильності (невизначеності, непередбачуваного коливання факторів бізнес-діяльності), що істотно впливає на основні показники стратегічного розвитку, тобто різких непередбачуваних коливань вартості як самого підприємства, так і його активів. Сьогоднішні реалії господарювання такі, що забезпечення безпеки підприємства, в першу

чергу його економічної безпеки, неможливо без впровадження в практику його діяльності системи комплаєнс.

Комплаєнс (англ. «compliance» – згода, відповідність, походить від «to comply» – виконувати) – що в перекладі з англійської означає дію згідно із запитом або вказівкою; покірність. Комплаєнс відтворює відповідність конкретних дій підприємства, окремого колективу чи працівника будь-якого рангу внутрішнім або зовнішнім вимогам (законам, стандартам, нормам, положенням і т. п.).

Термін «комплаєнс» в цей час став відображенням ефективного, дієвого та етичного управління. Все більша кількість промислових підприємств та фінансових установ при виробництві і збуті продуктів використовують програму комплаєнс. Досвід показує, що там, де комплаєнс-функція є складовою корпоративного управління, виникають реальні передумови до зростання конкурентоспроможності підприємства та його продукції, поліпшення його техніко-економічних показників роботи, створення сприятливого соціально-психологічного клімату, забезпечення необхідного рівня економічної безпеки.

Історично концепція комплаєнс формувалась в сфері боротьби з корупцією, протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму. Відповідність законам, правилам і стандартам у сфері комплаєнса зазвичай стосується таких питань, як дотримання належних стандартів поведінки на ринку, управління конфліктами інтересів, справедливе ставлення до клієнтів і т.п.

На сьогоднішній день в нашій країні відсутня нормативна вимога щодо обов'язкового створення комплаєнс-служби на підприємствах реального сектору економіки. Це значить, що промислові підприємства можуть створювати або не створювати такі підрозділи на власний розсуд. В разі не створення комплаєнс-підрозділу це не визиває ніякого осуду з боку держави або її контролюючих органів.

Наші дослідження свідчать про те, що комплаєнс-підрозділи створені на невеликій частці промислових підприємства (вона не перевищує 10 відсотків), причому в переважній більшості існуючі комплаєнс-служби створені на великих підприємствах. На малих та середніх підприємствах реального сектору економіки вони практично відсутні.

Виходячи з цих посилянь, вважаємо актуальною задачею розробку науково-методичних рекомендацій щодо формування на промислових підприємствах комплаєнс-служби та визначення її ролі та місця в організаційній структурі управління.

На нашу думку, на промисловому підприємстві, яке вирішило впровадити в свою організаційну структуру службу комплаєнс, є декілька альтернативних варіантів практичного втілення цього рішення:

а) впровадити організаційну побудову комплаєнс-служби на централізованих засадах, тобто створити самостійний підрозділ, який і буде нести повну відповідальність за діяльність підприємства в сфері комплаєнс;

б) впровадити організаційну побудову комплаєнс-служби на децентралізованих засадах, тобто провести розподіл обов'язків в сфері комплаєнс між уже створеними на підприємстві відділами та службами;

в) впровадити комбіновану організаційну побудову комплаєнс-служби, тобто поєднати централізовану і децентралізовану систему організації комплаєнс діяльності на підприємстві.

Для більш детального розгляду механізму практичної реалізації кожної з виділених нами організаційних побудов комплаєнс-служби на промисловому підприємстві слід більш точно визначитися з цілями, сферами і задачами комплаєнс-служби.

Існуючі варіанти організації централізованої і децентралізованої організаційної побудови комплаєнс-служби нагально потребують виділення системи поділу відповідальності між комплаєнс-службою та іншими структурними підрозділами підприємства. У централізованій організаційній структурі, на відміну від традиційної лінійної структури управління, фахівці з комплаєнс в структурних підрозділах підкоряються комплаєнс-менеджеру (комплаєнс-офіцеру) підприємства. При цьому, на думку Даниліна О. та Пустовалової Е. [1], сфери відповідальності окремих структурних підрозділів підприємства при практичній реалізації комплаєнс-програми часто перетинаються, крім того, є і втрачені області (рис. 1).

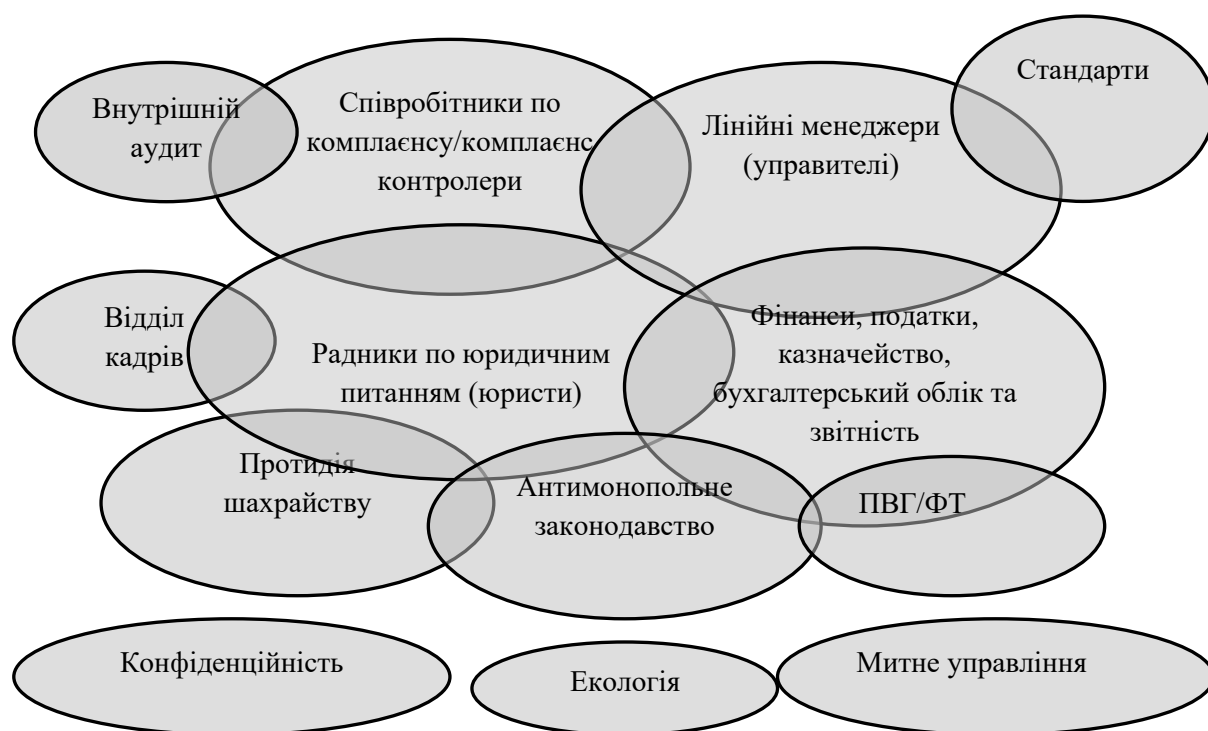

Рис. 1. Існуючі сфери відповідальності при реалізації комплаєнс-програми промислового підприємства

Джерело: авторська розробка на основі рекомендацій [1, 2]

Наприклад, протидія відмиванню грошей та фінансування тероризму (ПВГ/ФТ) тісно переплітається з фінансовою діяльністю підприємства, бухгалтерським обліком та звітністю. Недосконале антимонопольне

законодавство може провокувати шахрайство та відмивання грошей. Разом з тим, на багатьох підприємствах самостійно намагаються вирішити якісь навіть важливі проблеми функція митного законодавства, екологічні проблеми також не вплетені в сітку загально корпоративних задач, зазвичай недостатньо уваги приділяється питанням конфіденційності і т.д.

Ситуація, яка представлена на рис. 1, пояснюється, на нашу думку, наступними положеннями:

- на багатьох підприємствах сфери відповідальності різних менеджерів, відповідальних за окремі положення комплаєнс-програми, можуть в більшій або меншій мірі перетинатися;
- в повній мірі ніхто з менеджерів не несе повної відповідальності за практичну реалізацію комплаєнс-програми;
- окремі сфери відповідальності навіть не входять в загальну комплаєнс-систему;
- найбільшу відповідальність частіше всього покладають на фінансову службу, юристів, керівників і фахівців з комплаєнсу;
- вся система виконання комплаєнс-функцій в промисловості рідко централізована – на підприємствах відсутнє розуміння ролі і значення директора по комплаєнсу.

Нами пропонується при формуванні організаційної побудови комплаєнс-служби на промислових підприємствах виходити з системного підходу до її структуризації (рис. 2).

Рис. 2. Системний підхід до структуризації комплаєнс-програми на засадах системного підходу

Джерело: авторська розробка на основі рекомендацій [1, 2]

Системний підхід організаційної побудови комплаєнс-служби передбачає виконання наступних положень:

- перетин сфер відповідальності комплаєнс-служби і інших підрозділів підприємства не тільки необхідний, а і обов'язковий;
- перетин сфер відповідальності відбувається тільки в тих сферах комплаєнс-

контролю (політиках і процедурах), які включені в стандартні процеси управління комплаєнс-ризиком;

- комплаєнс-програма, розроблена з використанням системного підходу, передбачає наявність в організаційній структурі керівників комплаєнса як центральної управлінської ланка;
- комплаєнс-менеджери можуть перебувати в безпосередньому підпорядкуванні у директора по комплаєнсу (при виборі централізованої системи) або в непрямому підпорядкуванні у керівника бізнес-підрозділом (при виборі децентралізованої системи) в залежності від виду діяльності, кількості персоналу та географічного положення;
- співробітники несуть відповідальність за забезпечення роботи системи комплаєнс, тобто несуть непряму відповідальність за комплаєнс-ризик і пряму відповідальність за наявність і ефективність процедур і методології управління ризиками, пов'язаними з комплаєнс, обізнаність персоналу і самооцінку;
- менеджери лінійних підрозділів відповідальні за прийняття рішень або дії несуть повну відповідальність за непокору комплаєнс-менеджерам (комплаєнс-контролерам).

На нашу думку, використання централізованої схеми організації комплаєнс-служби доцільна (навіть оптимальна) для великих підприємств, діяльність яких перебуває під моніторингом міжнародних рейтингових агентств (Standart Poors's, Moody's, Fitch). На присвоєння остаточного рейтингу для конкретного підприємства впливатиме (і в не останню чергу) наявність служби управління комплаєнс-ризиками в рамках існуючої загально-корпоративної системи ризик-менеджменту підприємства, яке досліджується.

При створенні децентралізованої структури організаційної побудови комплаєнс-служби на промисловому підприємстві обов'язково забезпечується розподіл відповідальності за практичне виконання окремих блоків комплаєнс-програми між вже існуючими структурними підрозділами підприємства.

Література.

1. Данилин О., Пустовалова Е. Комплаєнс-функция в современной организации: создание, структурирование и оценка // Внутренний контроль кредитной организации. URL: <https://www.int-comp.org/attachments/Danilin-Pustovalova-Compliance-Function.pdf>
2. Перерва П.Г., Коциски Д., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаєнс программа промышленного предприятия.– Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019.- 689 с
3. Перерва П.Г. Комплаєнс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр.- Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017.– № 24 (1246).– С. 153-158.
4. ТОВАЖНЯНСКИЙ В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Антикризисный менеджмент производственно-коммерческой деятельности предприятий машиностроения // Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в

умовлях преодоленья кризиса: монографія.- СПб.: Астеріон, 2010. – Т.2. – п.6.2. – С. 254 – 264.

5. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Визначення ризику оцінки стану кон'юнктури вітчизняного ринку асинхронних двигунів // Маркетинг і менеджмент інновацій.- 2012.- № 1.- С. 79-88.

6. Pererva P.G. Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. – 668 p.

7. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Банкротство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління // Вісник НТУ «ХПІ». – Харків : НТУ "ХПІ", 2015. – № 59 (1168). – С. 148-152.

8. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // Економіка розвитку. – 2011. – № 4. – С. 116-120.

9. Перерва П.Г. Трудоустройство без проблем (искусство самомаркетинга). – Харьков : Фактор, 2009. – 480 с.

10. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса // Учебное пособие - К.: ВИРА-Р, 1998. – 267с.

11. Перерва П.Г. Управление маркетингом на машиностроительном предприятии / Учеб. пособие. Харьков : «Основа», 1993. – 288с.

12. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Новые технологические системы: качество, потребность, эффективность. К.: Наукова думка, 1989. – 176с.

13. Перерва П.Г., Кобелева Т.О., Ткачова Н.П. Підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств на засадах синергетичного бенчмаркінгу // Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка" : зб. наук. праць. Сер.: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Львів : Львівська політехніка, 2015. – № 819. – С. 167-174.

14. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В.Л. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / П.Г. Перерва, В.Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ, Т.О. Кобелева, И.В. Гладенко // Вестник НТУ "ХПИ" : сб. науч. тр. Темат. вып. : Технический прогресс и эффективность производства. – Харьков : НТУ "ХПИ", 2009. – № 36-1. – С. 12-22.

15. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена.- Ростов: Феникс, 2003. - 592 с.

16. Кобелева Т.О. Показники і критерії оцінки кон'юнктури товарного ринку / П.Г. Перерва, Т.О. Кобелева // Зб. тез 5-ї Міжнар. конф. «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу» 29 вересня-1 жовтня 2011 р. – Суми : ТОВ "ДД "Папірус", 2011. – С. 161 – 163.

Косенко Андрій Васильович

канд. екон. наук, професор

Кобелєв Валерій Миколайович

канд. екон. наук, доцент

Шинкаренко Маргарита Олександрівна

Студентка, Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

ФОРМУВАННЯ ВИДІВ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виділимо ключові характеристики моделей комерціалізації провідних зарубіжних країн, які досягли найбільших успіхів в інноваційній діяльності: Японії, США і Німеччини [3].

Японська модель будується за принципом запозичення перспективних інноваційних рішень, їх подальшого технологічного вдосконалення і подальшої комерціалізації. Вона відрізняється високим рівнем сукупних витрат на наукові розробки, при цьому більше 75% витрат бере на себе промисловість. Незважаючи на невелику частку бюджетних асигнувань в науку, роль держави в її розвитку дуже значна. Державний і приватний сектори залучаються до фінансування науково-дослідного процесу як рівноправні партнери. Держава часто виділяє кошти на початок розробок, коли вони найбільш ризиковані, після чого до інвестування підключається бізнес. В Японії функціонує Національний інститут дослідження прогресу (державно-общественночастная організація, яка об'єднує представників уряду, наукових установ, профспілок, підприємців). Японська модель комерціалізації відрізняється високою швидкістю інноваційного циклу, негайним залученням науково-технічних розробок у виробництво, гнучкістю реагування на зміну зовнішніх умов, сильної інтеграцією науки і промисловості.

Модель комерціалізації США відрізняється здійсненням широких фундаментальних досліджень і великих проектів національного масштабу, координацією яких займається держава. Воно інвестує в наукові дослідження близько 30% коштів, що є досить високим показником (в Японії - близько 17%). Активно розвивається державно-приватне партнерство: укладаються контракти між державою і бізнесом на основі соціально-економічних програм. У своїй діяльності на результати проведення масштабних НДДКР спираються як великі корпорації, так і малі інноваційні підприємства. Останнім держава надає значну підтримку, оскільки саме вони в силу своєї специфіки відіграють велику роль у виведенні інновацій на ринок. До того ж в США сформована розгалужена інноваційна інфраструктура, добре розвинене ризикове фінансування - венчурні фонди, мережі бізнес-ангелів.

Модель комерціалізації Німеччини так само, як і в Японії, будується за принципом відбору та підтримки пріоритетних технологічних проектів і запозичення зарубіжних технологій, доведенням їх до досконалості і

подальшим поширенням. Значну роль в рамках німецької моделі грають інноваційні проекти і програми, що реалізуються за допомогою державно-приватного партнерства, а також великі високотехнологічні компанії. Промислове освоєння науково-технічних результатів часто відбувається на регіональному, земельному рівні, місцеві органи влади роблять значний внесок у формування суб'єктів інноваційної інфраструктури, розвиток малого бізнесу і кластерів, здійснюючи цю діяльність як один з найважливіших напрямків вирішення регіональних проблем. Важливу роль в комерціалізації результатів науково-технічної діяльності відіграє кластерна політика. Федеральне Міністерство економіки і технологій ФРН проводить в інтересах промисловості стандартну політику, яка спрямована на формування сприятливих рамкових умов для розвитку конкретного господарсько-політичного територіального простору, а також на підтримку конкретних проектів, в тому числі у високотехнологічних та інноваційних сферах. На основі кластерів створюються мережі і центри компетенцій з метою отримання додаткових конкурентних переваг, формуються технологічні ланцюжки створення кінцевого продукту з глобальними конкурентними перевагами і високою доданою вартістю. Регіональні кластери трансформуються в інноваційні центри національного, європейського та світового значення на основі кластерів коопераційних об'єднань основних партнерів. В основу промислової політики Німеччини покладена підтримка реалізації нових технологій, проведення розробок і реалізація отриманих результатів.

Порівняльна характеристика деяких показників моделей комерціалізації провідних зарубіжних країн відображена в таблиці.

Таблиця 1

Показники моделей комерціалізації високорозвинених країн

Показник	Японська модель	Модель США	Модель ФРН
Сукупні витрати на дослідження і розробки, відсоток від ВВП	3,58	2,74	2,84
Витрати на дослідження і розробки, що фінансуються державою, у відсотках від загальних витрат	16,02	27,75	29,10
Витрати на дослідження і розробки, що фінансуються бізнесом, у відсотках від загальних витрат	77,26	60,85	65,44
Кількість діючих патентів на винаходи, тис. од.	1 920,49	2527,75	576,273
Кількість тріадних патентних сімей, од.	15 970	14606	5465
Ліцензійні платежі та збори, відсоток від сукупної торгівлі	2,26	1,63	0,49
Місце в рейтингу Глобального інноваційного індексу 2016	16	4	10

Джерело: [4]

Технологічний рівень розробок, створюваних в різних країнах, характеризує патентна статистика, яка дозволяє зробити висновок і про наявність прав на об'єкти інтелектуальної власності, що є одним з найважливіших факторів для їх успішної комерціалізації.

На основі проведеного аналізу наявних публікацій [1-16], в залежності від цілей підприємця інноваційної сфери діяльності, слід виділити наступні види процесів комерціалізації, які, на наш погляд, доцільно сформулювати у такі три групи: комерціалізація проекту процесу (бізнесу, технології) створення результатів інноваційної діяльності; комерціалізація процесу створення результатів інноваційної діяльності; комерціалізація результатів інноваційної діяльності.

Комерціалізація проекту процесу по створенню результатів інноваційної діяльності передбачає виведення на ринок з метою повного або часткового продажу проекту по створенню процесу, що реалізує комерційну ідею. Частковий продаж не що інше як залучення до проекту інвесторів та кредиторів (опосередковані споживачі) на взаємовигідних умовах.

Комерціалізація процесу створення результатів інноваційної діяльності – виведення на ринок з метою повного або часткового продажу процесу, що реалізує комерційну ідею.

Комерціалізація результатів інноваційної діяльності – процес виведення на ринок комерційної ідеї у формі нового ресурсу, товару (послуги) чи процесу (технології) з метою їх продажу прямим (кінцевим) споживачам.

Перед описом системи управління комерціалізації, слід визначитись з місцем процесів комерціалізації та трансферту в здійсненні інноваційної діяльності та їх співвідношенням один до одного. Процес трансферту є складовою процесу комерціалізації так як здійснює передачу об'єкта до споживача. І тим самим завершає процес комерціалізації результатом - фактом купівлі-продажу. Тому, трансферт є складовою процесу комерціалізації (доведення наводиться нижче і ґрунтується на ролі функцій грошей в торгівлі), а процес комерціалізації є складовою інноваційного процесу. Система управління комерціалізацією результатів інноваційної діяльності складається з об'єкта управління та управляючої системи і є складовою системи управління новаційно-інноваційної діяльності [2, 3].

В структурі управління комерціалізації результатів новаційно-інноваційною діяльністю нас цікавить організаційна структура системи інноваційної діяльності. На наш погляд, система інноваційної діяльності, складається із системи виробництва нововведень, системи експертно-правового оформлення результатів новаційно-інноваційної діяльності та системи комерціалізації новинок (проектної документації, ліцензій тощо) і нововведень (готової продукції, послуг, робіт).

Сфера виробництва нововведень відноситься до інноваційної діяльності й по суті є тиражуванням, серійним (масовим) створенням нововведень на базі новинок. Відображає процес масового випуску нововведень в результаті успішної апробації новинок на ринку. Особливість цього процесу полягає у тому, що тут не створюються новинки, а виробляються тільки ті, які вже знайшли свого споживача і мають високий рівень попиту, тобто перейшли в ранг нововведень. Системи експертно-правового оформлення результатів новаційної діяльності та комерціалізації готової продукції інноваційної

діяльності ми відносимо до обслуговуючих, а не до організаційних, так як вони завершують формування інноваційного продукту, нововведення.

Система експертно-правового оформлення результатів поділяється на такі три групи: система патентування та ліцензування; система сертифікації, стандартизації та акредитації; експертно-консалтингова система.

В системі комерціалізації продуктів новаційно-інноваційної діяльності ми умовно здійснили поділ на підсистеми в яких проводиться оцінка маркетингового середовища об'єкта та умов комерціалізації, формуються стратегії його продажу та здійснюється трансферт результатів інноваційної діяльності.

Література.

1. Косенко А.В. Організаційно-економічний механізм комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків : НТУ «ХПІ». 2009. № 54(1)'. С. 162–173.
2. Косенко А.В. Розвиток організаційного механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на основі функціонального підходу // Економіка розвитку. – Харків : ХНЕУ. 2009. – № 1(49). С. 11–16.
3. Нехорошева Л., Милоста Е. Модели коммерциализации результатов научно-технической деятельности // Наука и инновации. 2017. №168.
4. The Global Innovative Index 2016: Winning with Global Innovation / Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, Sacha Wunsch-Vincent.
5. Pererva P.G. Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
6. Перерва П.Г., Коциски Д., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаенс программа промышленного предприятия.– Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. 689 с.
7. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Визначення ризику оцінки стану кон'юнктури вітчизняного ринку асинхронних двигунів // Маркетинг і менеджмент інновацій.- 2012. № 1. С. 79-88.
8. ТОВАЖНЯНСКИЙ В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Антикризисный менеджмент производственно-коммерческой деятельности предприятий машиностроения // Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса: монография.- СПб.: Астерион, 2010. Т.2. п.6.2. С. 254-264.
9. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр.- Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24 (1246). С. 153-158.
10. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Банкротство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління // Вісник НТУ «ХПІ». – Харків : НТУ "ХПІ", 2015. – № 59 (1168). – С. 148–152.

11. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // Економіка розвитку. 2011. № 4. С. 116-120.
12. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Новые технологические системы: качество, потребность, эффективность. К.: Наукова думка, 1989. 176с.
13. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена.- Ростов: Феникс, 2003. 592 с.
- Кобелева Т.О. Показники і критерії оцінки кон'юнктури товарного ринку / П.Г. Перерва, Т.О. Кобелева // 36. тез доп. 5-ї Міжнар. наук.-практ. конф. "Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу" 29 вересня-1 жовтня 2011 р. – Суми : ТОВ "ДД "Папірус", 2011. – С. 161-163.
14. Перерва П.Г. Трудоустройство без проблем (искусство самомаркетинга). – Харьков : Фактор, 2009. – 480 с.
15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса // Учебное пособие К.: ВИРА-Р, 1998. – 267с.
16. Перерва П.Г. Управление маркетингом на машиностроительном предприятии / Учеб. пособие. Харьков : «Основа», 1993. 288 с.

Матросова Вікторія Олександрівна

канд. екон. наук, професор

Перерва Петро Григорович

доктор екон. наук, професор

Волченко Анна Сергіївна

студентка, Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

МАРКЕТИНГ ВРАЖЕНЬ: НОВИЙ ПІДХІД В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Маркетинг в туризмі – це система постійного узгодження послуг, що надаються з послугами, які користуються попитом в даний момент на ринку і які туристичне агентство може надати клієнтам з вигодою для себе, при цьому зробити це потрібно краще своїх конкурентів. Бажання і потреби клієнтів з кожним роком змінюються. Якщо розглядати туристичну сферу, то не можна не враховувати той факт, що поняття клієнтів про найкращий вид відпочинку постійно змінюються. Тому для аналізу потрібна інформація про клієнтів, можливості агентства і конкурентів.

Сьогодні багато говорять і пишуть про маркетингові підходи в багатьох сферах діяльності, які максимально орієнтовані на споживача. Підприємства все частіше заявляють про свою орієнтованість на клієнта, своєму особливому ставленні до кожного споживача. Вони вивчають потреби клієнта і пропонують найбільш підходящий для нього продукт, з урахуванням його звичок, переваг і особливостей. Інший підхід, що проголошує орієнтацію на клієнта, називається «задоволеність клієнта» (customer satisfaction) [1]. Мета даного підходу:

зробити все можливе, щоб споживач пішов з туристичного агентства, магазину, ресторану або іншу сервісну організації повністю задоволеними. Для цього характеристики товару або якість послуги повинні відповідати очікуванням клієнта. Таким чином, в пріоритеті знову виявляється продукт, а не клієнт. При цьому абсолютно не враховується те, як споживач відчуває себе, використовуючи набутий продукт, які емоції або асоціації викликає у нього покупка і сервіс. Модель задоволеності клієнта при такому підході зосереджена скоріше на функціональності продукції, ніж на переживаннях споживача.

Коли турист купує враження, він платить за незабутні хвилини свого життя, підготовлені туристичним підприємством, тобто за власні почуття і відчуття. На відміну від інших економічних пропозицій, враження проникають у внутрішній світ покупця, вони особистісні і зачіпають людини на емоційному, фізичному, інтелектуальному або навіть на духовному рівні. Оскільки кожна людина отримує своє власне враження (в залежності від свого досвіду, сформованого очікування, особистісних характеристик та ін.), Завдання туристичного підприємства - індивідуалізувати підхід до споживача.

Можна виділити кілька основних напрямків для створення незабутніх сприятливих вражень у клієнтів [3]:

1. Психологічні доповнення до товару чи послуги. Це доповнення, які мають особливу цінність в очах гостя і дозволяють йому повністю переосмислити суть товару або послуги. До таких доповнень відносяться легенди: про товар або його видатних покупців; про екологічність товару; про ексклюзивність послуги; про історію створення (появи) товару або послуги; та ін.

2. Дизайн як ключовий елемент в створенні вражень. Дизайн відповідає за створення сприятливої психологічної атмосфери в процесі отримання послуги. Завдяки правильному дизайну у споживача створюється Wow-ефект (почуття захоплення). Звідси важливість зовнішнього і внутрішнього оформлення приміщень в готельних підприємствах, упаковки товару та послуги і ін. Прикладом реалізації цього напрямку можуть служити екзотичні готелі. Сьогодні великою популярністю користуються готелі, що відрізняються своїм незвичайним місцем розташування (наприклад, під водою, на гілках дерев, в маяках і ін.), Дизайном екстер'єру (наприклад, «Montana Magica Lodge» в Чилі, Нельтуме) або незвичайним оформленням внутрішнього простору (наприклад, «Propeller Island City Lodge» в Німеччині, Берліні). Завдяки незвичайним дизайнерським рішеннями екзотичні готелі створюють унікальні враження у гостей і стають привабливими для колекціонерів вражень.

3. Театралізація і залучення споживача в спектакль. У сервісних організаціях бізнес-процеси перетворюються в театральну постановку, в якій в якості виконавців бере участь не тільки персонал, але і сам гість. Яскравою ілюстрацією цього напрямку є туристична анімація. Анімаційні програми включають карнавали, спортивні ігри, театралізовані і ігрові шоу-програми, спортивні та культурні заходи і т. П., Де передбачається особисту участь туристів.

4. Особистісний підхід (індивідуалізація). Він полягає у приведенні пропозиції у відповідність з особистими потребами клієнта. Готельні компанії повинні прагнути до того, щоб створити унікальну для кожного споживача цінність. Саме це є вірним шляхом до створення позитивного враження.

Для реалізації цього напрямку добре підходить так званий обмін з перевищенням. Суть його в тому, що турист отримує більше, ніж те, за що він заплатив. Це не означає, що продавець дає вдвічі більше товару, ніж споживач оплачує, або надає безкоштовні послуги, - це значить, що він надає більш цінне, ніж гроші, які були отримані за це. І відповідно при обміні з перевищенням людина інстинктивно, підсвідомо хоче його здійснювати знову і знову.

У цьому на допомогу сучасним сервісним організаціям приходить креативність. Вона передбачає особливий підхід до вирішення завдання. Під креативністю будемо розуміти творчі здібності, які характеризуються готовністю до створення принципово нових ідей, що відхиляються від традиційних або прийнятих схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації.

Для виявлення необхідності застосування творчого підходу в туризмі, звернемося до результатів обстеження, проведеного викладачами кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин НТУ «ХПІ». В ході обстеження було проведено опитування серед співробітників туристичних агентств міста Харкова. Опитувалися співробітники контактної зони (всього 125 осіб) та їх керівники (всього 37 особи). В результаті обстеження було зроблено такі висновки:

1. Більшість працівників туристичних організацій (75,3%) вважають, що їх робота пов'язана з творчістю. Також 63,9% опитаних керівників використовують творчий підхід в своїй роботі.

2. На думку 92% опитаних керівників, творчість необхідно в роботі контактного персоналу. А більше 75% співробітників визначили ступінь необхідності творчого підходу від «вкрай необхідний» до «дуже потрібен».

3. Зв'язок між творчим підходом до роботи і результатами (прибутком) організації відзначають 69% керівників і тільки 37% всіх опитаних співробітників. Це може свідчити як про низьку мотивацію, так і про відсутність розуміння цього взаємозв'язку. Однак і співробітники, і керівники отримують більше задоволення від роботи при застосуванні творчого підходу (62% і 74% відповідно).

Маркетинг вражень, первісно орієнтований на перенасичений споживчий ринок, може цілком успішно застосовуватися і в просуванні територій. Такі інструменти маркетингу вражень, як подієвий туризм та івент-маркетинг, здатні створювати атмосферу свята, викликати яскраві переживання у споживачів, залучаючи тим самим увагу і інтерес потенційних туристів до території, стимулюючи повторні поїздки.

Література.

1. Волк Е.Н. Управление впечатлениями в гостеприимстве и сервисе // Стратегические изменения в сфере туризма и гостеприимства. М. : РУСАЙНС, 2018. С.120 – 128.
2. Перерва П.Г. Управление маркетингом на машиностроительном предприятии / Учеб. пособие. Харьков : «Основа», 1993. 288с.
3. Пекар В. Введение в экономику впечатлений // Бюллетень «Топ-клуба» №1. 2009. с.17 – 25.
4. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Выпуск 2. Маркетинг на промышленном предприятии. М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991. 80 с.
5. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса // Учебное пособие К.: ВИРА-Р, 1998. – 267с.
6. Pererva P.G. Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
7. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Визначення ризику оцінки стану кон'юнктури вітчизняного ринку асинхронних двигунів // Маркетинг і менеджмент інновацій.- 2012. № 1. С. 79 – 88.
8. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Антикризисный менеджмент производственно-комерческой деятельности предприятий машиностроения // Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса: монография.- СПб.: Астерион, 2010. Т.2. п.6.2. С. 254 – 264.
9. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр.- Сер. : Економічні науки. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24 (1246). С. 153 – 158.
10. Товажнянський В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Банкрутство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління // Вісник НТУ «ХПІ». – Харків : НТУ "ХПІ", 2015. – № 59 (1168). С. 148 – 152.
11. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства // Економіка розвитку. 2011. № 4. С. 116 – 120.
12. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Выпуск 1. Термины и определения / Справочник менеджера промышленного предприятия. М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991. 96 с.
13. Перерва П.Г., Коциски Д., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаенс программа промышленного предприятия. Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. 689 с.
14. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Новые технологические системы: качество, потребность, эффективность. К.: Наукова думка, 1989. 176с.
15. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена.- Ростов: Феникс, 2003. 592 с.

16. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Выпуск 6. Управление сбытом промышленной продукции в системе маркетинга. – М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991. – 93 с.

17. Кобелєва Т.О. Показники і критерії оцінки кон'юнктури товарного ринку / П.Г. Перерва, Т.О. Кобелєва // Зб. тез доп. 5-ї Міжнар. наук.-практ. конф. "Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу" 29 вересня-1 жовтня 2011 р. – Суми : ТОВ "ДД "Папірус", 2011. – С. 161 – 163.

18. Перерва П.Г. Трудоустройство без проблем (искусство самомаркетинга). – Харьков : Фактор, 2009. 480 с.

Михайленко Юлія Сергіївна,
магістрант спеціальності «Менеджмент»
факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник – Капітаненко Наталія Петрівна
к.ю.н., доцент, кафедра МОУП ФЕМ,
Інженерний інститут ЗНУ

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ВІДПОВІДНО ДО ПАРАДИГМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження практичних аспектів реалізації комунікаційного менеджменту бізнес-процесів промислового підприємства обумовлена тим, що будь-яка організація – це, перш за все люди і робота, яку вони виконують. Однак набір людей і робіт ще не представляє собою організацію і не гарантує ефективне й налагоджене виконання робіт. Для того, щоб відбувся перехід від простого проектування роботи до проектування розвитку підприємства, необхідно певним чином з'єднати роботи (види діяльності) і працівників (людей) між собою. Саме цілі, завдання менеджменту і менеджерів є відправним моментом для визначення обсягу та напрямків управлінських робіт, які забезпечують їх досягнення. Йдеться про функції менеджменту, які є складовими частинами будь-якого процесу управління незалежно від особливостей (розміру, призначення, форми власності тощо) тієї чи іншої організації.

Теоретичні аспекти комунікацій – види, функції, комунікаційні мережі і стилі, комунікаційний процес, бар'єри комунікацій і регулювання інформаційних потоків – розглядалися багатьма науковцями: Антонюком Д.А., Бікуловим Д.Т., Антонюк К.І., Воронковою В.Г., Волковим В. П., Метеленко Н.Г., Михайловською О.В., Школою І.М. та іншими. Недостатньо дослідженими при цьому залишаються практичні аспекти комунікаційного менеджменту бізнес-процесів організації.

Мета роботи полягає в розгляді деяких практичних аспектів комунікаційного менеджменту бізнес-процесів організації відповідно до парадигми її розвитку для забезпечення ефективної діяльності.

Для нормальної, ефективної організації праці, для управління спільною координованою діяльністю велике значення мають прийом, передача і обробка інформації. Багато що залежить від самої організації: як побудована її комунікаційна структура, наскільки ефективні комунікаційні системи і зв'язку. Комунікаційна структура може бути представлена як мережа каналів або шляхів, за якими в організації відбувається обмін інформацією і думками. Будь-яка структура чи організація має внутрішні і зовнішні комунікаційні потоки: зовнішні задають її ставлення з громадськістю, внутрішні – з власними співробітниками.

Менеджер як ключовий співробітник будь-якої організації є фахівцем, який підтримує рівень сервісу і безпосередньо спілкується з клієнтами. Сучасні організації сьогодні хочуть бачити універсального фахівця: менеджера-адміністратора. Така «права рука» – 80% успіху організації.

Для менеджерів організації пропонуємо наступну програму навчання (таблиця 1).

Таблиця 1

Пропонована програма навчання для менеджерів

Курс	Зміст курсу
1	2
Напрями діяльності менеджера	обов'язки і функції, ділові та особисті якості менеджера; емоційний настрій на роботу; оптимальна організація робочого місця; кваліфікація завдань за критерієм «важливість-терміновість»
Прийоми ділової комунікації	правила телефонного етикету, формули уявлення; фіксація і передача інформації; потік вхідних дзвінків: як не примусити співрозмовника чекати; лояльність, вміння захищати інтереси організації і керівника; захист від небажаних відвідувачів і телефонних розмов; дотримання конфіденційності
Робота з клієнтами	підготовка до зустрічі з клієнтом, зустріч клієнта; спілкування з клієнтами, якщо в даний момент їх не можуть прийняти; оптимальний час виконання послуг, послідовний і паралельний запис клієнтів; регулювання потоків клієнтів; підтримка ділової атмосфери (зони спілкування), невербальна сторона спілкування
Конфлікти та їх вирішення	типи клієнтів; проблемні клієнти; психологія конфліктів

Посадові інструкції, які зазвичай сумлінно зберігаються в столах працівників, як правило залишаються баластовим документом. Про них згадують лише у випадках правових конфліктів, необхідності зведення рахунків

і скорочення штатів. У більшості випадків їх продовжують писати самі працівники під самих себе, а не під цілі підрозділи або всієї організації. У зв'язку з цим вважаємо необхідним запропонувати впровадження посадових інструкцій з критеріями ефективності праці працівників. Даний захід має сенс при наявності в організації стратегічного плану, бо критерії впливають саме з цього документа.

Існують загальні підходи до розробки посадової інструкції, оскільки головною метою посадової інструкції є опис того, що від працівника вимагає і хоче отримати організація. Похідна мета – чітко відрізнити «хороших» працівників від «поганих» на основі критеріїв ефективності праці та спеціального формату побудови посадових інструкцій. При розробці посадових інструкцій рекомендуємо ввести відповідне положення, в якому буде детально обговорений порядок розроблення, погодження, затвердження, введення в дію та зберігання посадової інструкції працівника, а також вказані особи (структурний підрозділ), які безпосередньо відповідатимуть за цю розробку.

Посади, за якими можна розробляти критерії ефективності праці працівників, можна розділити на три категорії: прибуткові, затратні (або обслуговуючі) і гібридні. Критерії ефективності праці для прибуткових посад впливають з показників роботи підрозділів. Це фактично планові показники по доходах, прибутку, зниженню витрат підрозділу, розкладені по конкретним працівникам. Критерії ефективності праці працівників по затратних посадах – це фактично показники виконання заходів стратегічного плану по термінах, деталізовані до рівнів планів дій конкретних виконавців, або показники якості обслуговування клієнтів або працівників інших функціональних відділів. Остання група показників пов'язана з впровадженням в організації системи тотального клієнтського обслуговування, коли кожен працівник вважає своїм клієнтом не тільки зовнішнього клієнта, а й колегу. Саме цей працівник щомісяця оцінює роботу свого колеги, а досягнення відповідного рівня оцінки закладається в критерії ефективності праці працівника.

Крім прямої грошової винагороди існують різні форми непрямих матеріальних компенсацій працівникам, які називаються соціальними пільгами або соціальним пакетом компанії. Соціальні пільги, представляючи собою додаткові блага, одержувані працівниками від організації, підвищують їхній добробут і якість трудового життя. Частина соціальних пільг надаються в законодавчому порядку і є обов'язковими для всіх підприємств та організацій (оплачувані основні і додаткові відпустки, оплата тимчасової непрацездатності, пільги молодим співробітникам і жінкам і т.д.). Частина соціального пакету надається організаціями на основі добровільно узятих на себе зобов'язань по відношенню до працівників (таблиця 2).

Розвинена соціальна політика організації вказує на те, що в стратегічних цілях організації присутня не тільки максимізація підприємницького прибутку, а й соціальне забезпечення співробітника, розвиток його особистості. Як показує досвід, такі організації виявляються найбільш ефективними, ринково успішними, а співробітники – задоволені системою стимулювання.

Таблиця 2

Пропонований склад соціального пакета організації

Найменування виду пільг, гарантій і компенсацій	Умова забезпечення
Матеріальна допомога при купівлі нерухомості	Надається на підставі особистої заяви та документів, здійснення покупки. Рішення про надання допомоги приймається керівником за погодженням з начальником відповідного відділення в індивідуальному порядку
Оплата навчання	Надається співробітникам, які пропрацювали в організації не менше трьох років, які бажають здобути вищу освіту за необхідної в організації спеціальності. Оплата в розмірі 50% вартості навчання

Успішність і потенційний розвиток організації забезпечується підвищенням корпоративної культури організації та зміцненням корпоративного духу. Це зазвичай забезпечується різноманітними святковими заходами. Так, у загальних рисах будь-яка організація корпоративного свята складається з наступних складових: місце проведення, харчування, оформлення і програма. Ці базові елементи можуть включати в себе більш конкретні види корпоративних заходів. Першим серед них є «тімбілдінг». До цього розряду відносяться різноманітні банкети, фуршети, свята, весілля та всі корпоративні заходи, спрямовані на згуртування колективу. Крім того, існують корпоративні протокольні заходи. Прикладами можуть бути вручення нагород, премій та інші заохочення серед власних співробітників. Вони можуть бути, як внутрішніми, так і зовнішніми, якщо передбачається присутність або участь декількох компаній. Можливо проведення також і дитячих свят.

Крім того, для вдосконалення комунікаційного процесу в організації та налагодження системи зворотного зв'язку, можна порекомендувати регулярне проведення планерок, нарад. У компаніях з регулярним менеджментом дорадчий процес теж повинен бути «регулярним»: планерки і оперативки стануть результативними лише тоді, коли ними керують точно так же, як фінансами, кадрами і виробництвом. На нарадах і планерках керівники оцінюють роботу різних підрозділів і груп. При позитивних результатах виражається подяка як окремим працівникам, так і групам.

Нарада є не просто інструментом для постановки управлінських завдань і отримання зворотного зв'язку від співробітників. Від того, як в організації будуть проходити планерки і оперативки, залежить багато чого: і ефективність кожного конкретного працівника, і ККД компанії в цілому. Планерка – це нагадування про те, що необхідно виконати підрозділу. Оперативка – зустріч для вирішення проблемної ситуації. А нарада проводиться для визначення нових завдань, які потрібно вирішити. Звідси випливають різні вимоги до активності учасників. Планерка – це лише перевірка взаєморозуміння, креатив тут недоречний. Нарада, навпаки, потребує високої активності учасників, і керівник виступає вже скоріше як модератор. Наради варто проводити тоді,

коли в колективі вже вироблена спільна культура раціонального використання людського потенціалу. Тоді можна досягти оптимального балансу між структурованістю алгоритму з постановки завдань і особистою ініціативою учасників наради.

Доцільно на планерку, оперативку і нараду необхідно запрошувати різних співробітників. Селекція повинна проводитися не тільки за статусом, а й за активністю і діловими якостями. Пропонуємо це робити так: спочатку проводиться планерка, де присутні всі сторони, які беруть участь в обговорюваному процесі. Якщо виникає проблема, тоді частина співробітників відпускається, залишаються ті, хто здатний активно брати участь у вирішенні ситуації. Якщо раптом з'являється необхідність обговорювати нові напрямки, то залишається зовсім вузьке коло співробітників і проводиться нарада.

Основна діяльність компанії – це все-таки планерки і оперативки, а наради за своєю суттю вже ближче до сесій стратегічного планування. Планерка триває 5-10 хвилин, оперативка – до години, нарада – до 1,5 годин. Кращий час для планерок і оперативок – ранок. Наради ж краще розбивати на дві частини. Увечері – планометрична частина, де озвучуються основні завдання, а повноцінну нараду призначається вже на ранок наступного дня, щоб у кожного учасника був час подумати.

Але найголовніше, на наш погляд, що така структура (планерка – оперативка – нарада) дозволяє розділити колектив на групи. Вона чесно повідомляє людям: ти поки гідний тільки планерки, ти здатний брати участь в оперативці, а ти вже доріс до нарад. Це дозволяє співробітникам позиціонувати один одного в колективі, оскільки, коли вони працюють в одному підрозділі, то розуміння, що цей фахівець кращий, а цей – гірший, часто відсутня. А як тільки ми визначили коло учасників планерок, оперативок і нарад, ми встановили для них пріоритети: кому з них вчитися, а кому – вчити. В результаті ієрархія організації стає більш прозорою.

Другий плюс від такого встановлення пріоритетів в тому, що учасникам оперативок і нарад вже можна делегувати частину повноважень, а значить, заощадити велику кількість часу. Правда, делегування має на увазі рішення цілого комплексу складних питань, пов'язаних з додатковою мотивацією і передачею відповідальності. Однак, процес розробки додаткового стимулювання не такий простий. Як відомо, внутрішня структура трудової мотивації у різних працівників відрізняється: що мотивує одного, може, нажаль, демотивувати іншого. Тому самим розумним рішенням тут може бути індивідуальний підхід при виборі заохочень.

Таким чином, дієві практики комунікативного менеджменту є одним із основних елементів системи організаційного управління, спроможних об'єднати в єдиний цілісний комплекс стандартизовані комунікативні бізнес-процедури та інтелектуальні програмно-орієнтовані і творчі інструменти. Розробка запропонованих заходів є додатковим навантаженням, тому потребує заохочення і стимулювання. Вважаючи, що описані практичні аспекти комунікаційного менеджменту бізнес-процесів промислового підприємства

відповідають парадигмі розвитку організації, є доцільним їх подальший розгляд, оскільки вони здатні забезпечити підстави для ефективної діяльності підприємства та виконання актуальних бізнес-потреб.

Література.

1. Соснін О.В. Інформаційно-комунікативний менеджмент: зарубіжний та вітчизняний досвід: навч. посіб. / О.В. Соснін, В.Г. Воронкова, В.О. Нікітенко, М.Ю. Максименюк. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. 316 с
2. Волков В.П., Антонюк Д.А., Бікулов Д.Т., Антонюк К. І. Операційний менеджмент у виробництві і сфері послуг: Навч. посіб. Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2012. 244 с.
3. Метеленко Н.Г. Практика менеджменту промислового підприємства. Матеріали II Міжнародного науково-практичного семінару «Економічні, соціальні та інформаційні аспекти європейських інтеграційних процесів», 18-20 березня 2019 р. К.: Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2019. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>
4. Михайловська О.В. Операційний менеджмент: Навч. посібник. К.: Кондор. 2008. 550 с.

Проскурня Олена Михайлівна

канд. техн. наук, доцент

Перерва Петро Григорович

доктор екон. наук, професор

Грідіна Аліна Олегівна

студентка

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД» ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Індустрія туризму є швидко розвивається напрямом української економіки, в якому якість сервісу тісно пов'язане з системою якості туристичного продукту. Якісний сервіс - це ключ до комерційного успіху, відповідність стандартам є невід'ємна частина стабільності і конкурентоспроможності підприємств на українському ринку туристичних послуг та послуг гостинності.

Туризм є одним з основних видів міжнародної економічної діяльності, складної і комплексної сферою, що виявляє істотний вплив як на структуру і загальну ситуацію в світовій економіці, так і на господарства більшості країн і окремих регіонів світу. При цьому туризм займає важливе місце в світовій

економіці: на його частку припадає 25-50% світової торгівлі послугами. В світовому експорті товарів і послуг в даний час туризм займає третє місце, поступаючись тільки міжнародної торгівлі нафтою і експорту автомобілів. Крім того, економіка деяких країн світу серйозно залежить від розвитку міжнародного туризму, так як він є практично єдиним джерелом валютних надходжень в країну. Причому обсяг цих надходжень дозволяє країні підтримувати високий рівень економічного розвитку та добробуту своїх громадян. Тому дослідження процесів і закономірностей розвитку туризму і його інфраструктури є досить актуальним.

В умовах ринкових перетворень в економіці України, які характеризуються посиленням процесів глобалізації, загостренням конкуренції, виникає необхідність пошуку нових шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. При цьому конкурентоспроможність підприємства залежить, у першу чергу, від його здатності задовольняти запити споживачів продукції, найважливішим параметром оцінки якої є якість.

Сучасні умови господарювання вимагають від кожного підприємства запровадження і дотримання дійового комплексного механізму управління якістю продукції, щоб отримати належну позицію як на вітчизняному ринку, так і на ринках поза межами країни.

Останнім часом в сфері туризму питання якості послуг, що надаються стає все більш актуальним. Без якісного обслуговування підприємство не здатне домагатися своїх головних цілей. Перед підприємством стоїть завдання надання і підтримки якості обслуговування на належному рівні, своєчасного усунення недоліків у наданні послуг, розробки стратегії поліпшення обслуговування.

Дослідження показують, що головною причиною лояльності туристичної клієнтури є надання якісного обслуговування. У перший раз гостя можна залучити хорошою рекламою, багатим інтер'єром або різноманітним меню, але вдруге він приходить завдяки професійній роботі персоналу і високій якості обслуговування, отриманого раніше. Чому якість має таке важливе значення? Якщо ми будемо розглядати підприємства сфери туризму та масових заходів з точки зору динаміки їх розвитку, якість надання туристичних послуг буде надавати найбільший вплив на їх життєздатність.

Успішна реалізація якісного продукту споживачеві є головним джерелом існування будь-якого підприємства індустрії туризму. Відповідність законам, правилам і стандартам у сфері комплаєнса зазвичай торкається таких питань, як дотримання належних стандартів поведінки на ринку, управління конфліктами інтересів, справедливе відношення до клієнтів і забезпечення добросовісного підходу при консультуванні клієнтів.

Концепція забезпечення високої якості обслуговування в сфері туризму базується на комплексі певних принципів, головними з яких є наступні:

1. *Лідерство в прийнятті рішень.* Керівництво організації повинно мати чітке уявлення про призначення і майбутній розвиток компанії, але цього

недостатньо. Керівний склад повинен також донести цю виставу до своїх службовців і переконати їх повірити в нього і йому слідувати. Хороші лідери вбачають свою мету в тому, щоб домогтися якісного обслуговування за допомогою дій, видимих і службовцями, і клієнтами. З цієї точки зору поняття «якісні послуги» асоціюється з відомими іменами успішних керівників, які змогли організувати процес обслуговування туристів на вищому рівні.

2. *Впровадження маркетингового підходу* в усі підрозділи туристичного підприємства. Даний принцип передбачає проведення маркетингових заходів усіма підрозділами туристичної організації.

3. *Розуміння потреб клієнтів*. Цей принцип заснований на сегментації туристичного ринку в залежності від уподобань потенційних клієнтів.

4. *Застосування в роботі основних організаційних принципів*. Робота туристичного підприємства повинна бути добре спланована і мати чітку структуру управління, в основу якої покладена концепція розвитку даної компанії.

5. *Фактор свободи в наданні послуг*. У першокласних ресторанах і чотирьох-, п'ятизіркових готелях гості очікують отримати персоніфіковане обслуговування, тому система надання послуг повинна бути більш гнучкою, але тим не менш, що відповідає всім настановам системи управління якістю, прийнятої міжнародним співтовариством.

6. *Використання прогресивних технологій обслуговування та проведення масових заходів*. Даний принцип дозволяє контролювати зміни маркетингового середовища, впорядковувати масові заходи та мати бази даних клієнтів і вдосконалювати методи для підтримки зв'язків з ними.

7. *Формування здатності працювати в команді*. Надання якісного обслуговування вимагає злагодженої роботи всієї команди співробітників. Службовці повинні розуміти, як їх робота впливає на результати діяльності всього колективу. Є багато фірм, які навчають персонал так званому «перехресному обслуговуванню», коли співробітник може виконувати різні види робіт. Таке навчання дає службовцям можливість оволодіти різними професіями та заохочує їх до розуміння суті роботи і за іншими. Вони бачать, як їх робота впливає на результати праці інших і як вони всі разом впливають на якість обслуговування.

8. *Встановлення стандартів, оцінка виконання роботи і введення системи стимулів*. Найбільш важливий спосіб поліпшення якості обслуговування полягає в тому, щоб встановити стандарти обслуговування і його цілі, а потім навчити цьому службовців і керівників. Ці стандарти повинні безперервно підвищуватися. Службовці, які надають хороше обслуговування, повинні винагороджуватися за це.

9. *Зворотній зв'язок з персоналом за результатами праці*. Результати досліджень повинні бути повідомлені всім службовцям. Це повинно виходити від вищого керівництва при спілкуванні зі службовцями і частково в ході нарад. Службовці повинні знати те, що гостям подобається і що вони не люблять. Вони повинні також знати, які області обслуговування поліпшуються, а які ні.

Важливою відповідальним завданням для підприємств сфери обслуговування є створення репутації заходу високої якості обслуговування. Ніяка реклама, який би витонченої вона не була, не може змінити того іміджу, який в дійсності складається в споживача в результаті його спілкування з персоналом в процесі обслуговування.

Отже, від якості обслуговування залежить багато чого. Підприємства, які мають більш якісне обслуговування, ніж конкуренти, отримують і більш високий прибуток, ніж аналогічні підприємства.

На наш погляд, **«концептуальний підхід» до забезпечення якості обслуговування в сфері туризму** – це свого роду ідеологія підприємства, внутрішній сет його правил, якими повинні керуватися усі трудові ланки підприємства в незалежності від займаної посади. Реалізація такої ідеології припускає формування умов, при яких представники підприємства здійснюють певні дії, керуючись правилами, які припускає цей підхід для забезпечення якості послуг.

Система якості – це особлива організація системи виробництва. Стандарт ISO 9000 визначає загальні вимоги до того, як повинна бути побудована система обліку та управління на підприємстві, щоб можна було гарантувати роботу виробничої системи відповідно до вимог системи якості. Насправді цей стандарт не може забезпечити гарантованої якості продукції, що випускається, але покликаний забезпечити гарантоване усунення недоліків процесу. Якість – сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені і передбачувані вимоги. Діяльність або процес виробництва, які суттєво впливають на якість продукції і послуг.

Висока якість стає головною конкурентною перевагою туристичного бізнесу. Бути конкурентоспроможним не означає надавати послуги класу «люкс». Рівень якості повинен бути розрахований на найрізноманітніші верстви населення. Постійне і безперервне поліпшення якості туристичних послуг стає стратегічною основою розвитку туризму.

Література.

1. Кобяк М.В. Качество туристических услуг как стратегическая основа развития туризма // Экономика региона. – 2011. – № 1. – С. 260 – 263.
2. Перерва П.Г. Практический маркетинг.- Выпуск 6. Управление сбытом промышленной продукции в системе маркетинга.- М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991. – 93 с.
3. Pererva P.G. Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668 p.
4. Перерва П.Г., Коциски Д., Верес Шомоши М., Кобелева Т.А. Комплаенс программа промышленного предприятия.– Харьков-Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. 689 с.
5. Кобелева Т.О., Перерва П.Г. Визначення ризику оцінки стану кон'юнктури вітчизняного ринку асинхронних двигунів // Маркетинг і менеджмент інновацій.- 2012. № 1. С. 79 – 88.

6. Товажнянский В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.А. Антикризисный менеджмент производственно-комерческой деятельности предприятий машиностроения // Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса: монография.- СПб.: Астерион, 2010. Т.2. п.6.2. С. 254 – 264.

7. Перерва П.Г. Комплаенс-программа промышленного предприятия: сущность и задачи // *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»* : зб. наук. пр. – Сер. : *Економічні науки*. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. № 24 (1246). С. 153 – 158.

8. Товажнянський В.Л., Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Банкрутство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління // *Вісник НТУ «ХПІ»*. – Харків : НТУ "ХПІ", 2015. – № 59 (1168). С. 148 – 152.

9. Ткачова Н.П., Перерва П.Г. Развитие методов анализа фактического stanu конкурентных переваг підприємства // *Економіка розвитку*. 2011. № 4. С. 116 – 120.

10. Перерва П.Г. Практический маркетинг. Выпуск 2. Маркетинг на промышленном предприятии. М.: НПО «Реклама, информация, маркетинг», 1991.- 80 с.

11. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Новые технологические системы: качество, потребность, эффективность. К.: Наукова думка, 1989. 176 с.

12. Перерва П.Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. – Ростов: Феникс, 2003. 592 с.

13. Кобелева Т.О. Показники і критерії оцінки кон'юнктури товарного ринку / П.Г. Перерва, Т.О. Кобелева // Зб. тез доп. 5-ї Міжнар. наук.-практ. конф. «*Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу*» 29 вересня – 1 жовтня 2011 р. – Суми : ТОВ "ДД "Папірус", 2011. – С. 161 – 163.

14. Перерва П.Г. Трудоустройство без проблем (искусство самомаркетинга). – Харьков : Фактор, 2009. – 480 с.

15. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Маркетинг инновационного процесса // Учебное пособие К.: ВИРА-Р, 1998. – 267с.

16. Перерва П.Г. Управление маркетингом на машиностроительном предприятии / Учеб. пособие. Харьков : «Основа», 1993. 288 с.

Ренан Юнія Вячеславівна

бакалавр, ст. гр. ПТБ-16-1бд

Дробишева Олена Олегівна

к.е.н., доцент, в.о. зав. кафедри економіки підприємства

Інженерний інститут ЗНУ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕСУ: СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ

Цифрова трансформація – це перетворення компанії на сучасну та ефективну в еру четвертої промислової революції, коли кількість верстатів уже не має значення. Протягом останніх п'яти років про цифрову трансформацію можна прочитати у книжках, колонках топ-менеджерів та експертів, можна почути в кейсах компаній і заявах політиків. Але, незважаючи на це, сама

трансформація відбувається в Україні поки дуже повільно. Цифрова трансформація (ЦТ) – це не принтер з Wi-Fi та PowerPoint останньої версії, вона багатогранніша і зачіпає більшою мірою людей, процеси та мислення. В ній технології є лише інструментами. Автоматизація, діджиталізація, оцифровування – це лише грані цифрової трансформації.

В Україні дійсно сформувалося хибне уявлення про цифрову трансформацію як про щось вузьке, наприклад, переведення документообігу та інших рутинних операцій в он-лайн, хоча це очевидний приклад банального оцифровування, а не трансформації.

Питання цифрової трансформації стосується будь-якого бізнесу з різних сфер: фінансового або аграрної сектору, фармацевтики або логістики, і не важливо, це маленький магазин чи велика корпорація. Головне – бажання компанії бути конкурентоздатною.

Якщо спиратися на такі авторитетні джерела як, наприклад, World Economic Forum, IDC або Digital Transformation Institute (DTI) можна сформулювати наступні ключові складові цифрової трансформації:

- по-перше, це безперервний процес;
- по-друге, ЦТ завжди пов'язана з інноваціями та проривними технологіями;
- по-третє, ЦТ спрямована на збільшення продуктивності праці та конкурентоспроможності в цифровій економіці, і технології тут – лише частина успіху;
- по-четверте, ЦТ – це про нові бізнес- та операційні моделі, які базуються на запитах та очікуваннях клієнтів.

В економіці майбутнього залишаться тільки інноваційні компанії. Через повільні темпи трансформації традиційні компанії будуть витіснені з ринків новими гравцями, які виявляться більш гнучкими, клієнтоорієнтованими, швидкими, сміливими та інноваційними.

Економіка майбутнього зав'язана на даних – вагомому активі 21 століття, на вмінні обробляти та розуміти їх. Її прояви ми можемо бачити вже зараз: новини дізнаємося з Twitter або Facebook, інформацію шукаємо не в бібліотеці, а на Wikipedia або в Youtube, Airbnb конкурує з готелями.

Необхідно зазначити, що найбільш чітко зміни проявляються сьогодні в галузях торгівлі, ЗМІ, розваг і туризму. Онлайн-магазини, новинні портали, streaming-сервіси та платформи інтернет-бронювання змінили – якщо не витіснили – традиційні бізнес-моделі. Наразі на переломному етапі свого розвитку знаходиться фінансова галузь. FinTechs та InsurTechs, молоді підприємства із сучасними технологіями у банківському та страховому секторі, кидають виклик своїми інноваційними рішеннями традиційним підприємствам.

Отже, назріле питання сьогодення – з чого почати трансформувати свій бізнес? А починати потрібно в першу чергу з людей: з клієнтів, потім – співробітників та розробників, і закінчувати менеджментом. Підходи можуть відрізнятися для кожної окремої компанії і виду бізнесу, але для початку необхідно зрозуміти свого клієнта, поставити його досвід в центр свого бізнесу.

Найбільша складність – це люди та зміна їхнього мислення. Якщо на першому етапі складність – це зрозуміти клієнта, працювати з його очікуваннями, враховувати його досвід, тобто адаптуватися до зовнішніх чинників, то на другому етапі – це формування корпоративної культури, тобто зміни всередині, що стосуються кожного співробітника, менеджменту. Також виникають складнощі і з тим, щоб перелаштувати саме себе.

Для кожної ланки в компанії – свої труднощі: для співробітника це може бути освоєння нових навичок або адаптація до абсолютно нових процесів, завдань. З менеджментом все ще складніше: він не лише перелаштовується, як будь-який співробітник – менеджер управляє перебудовою своєї групи. Крім того, він повинен комунікувати як горизонтально, так і вертикально, демонструючи позитивні результати.

Під час внутрішньої трансформації дуже складно зрозуміти своє місце, можна зіткнутися з нерозумінням, незнанням і приховати це, що в свою чергу може загальмувати, саботувати весь бізнес-процес. Отже, важливо розмовляти з людьми, щоб визначити проблемні місця та своєчасно знайти їх рішення. Найдієвіший спосіб роботи з людьми — це постійний фідбек.

З технологіями проблем практично не існує, проте є питання в розумінні, навіщо застосовувати ті чи інші технології. Можна використовувати усталені працюючі рішення, а можна впроваджувати підривні, інноваційні. Можна запустити стартап або інкубатор, тестувати, оновлювати, замінювати. Можна створювати рішення з нуля, а можна працювати з вендорами та інше.

Експерти Інституту цифрової трансформації (DTI), наприклад, бачать трансформацію в 4 етапи:

1. Розуміння, аналітика, відстеження клієнтського досвіду.
2. Робота з командою – залучення співробітників у цифрову трансформацію, формування сучасної корпоративної культури, навчання роботі з цифровими інструментами.
3. Побудова ефективної операційної моделі. На цьому етапі впроваджуються нові системи, перебудовується ключова архітектура, модернізуються бізнес-додатки і процеси – все направлено на оптимізацію, підвищення продуктивності, усунення технічного боргу.
4. На останньому етапі формується нова бізнес-модель або серйозно оновлюється існуюча: компанія створює новий продукт або перебудовує логістику, змінює підходи до власного позиціонування і т. ін.

Отже, ідея цифрової трансформації полягає у створенні персоналізованої, індивідуальної пропозиції та доставці її клієнту зручним для нього способом. Сьогодні це досягається завдяки омніканальності та чотирьом технологіям: хмарним обчисленням, штучному інтелекту, платформам для роботи з даними і мобільним технологіям. В сукупності вони дозволяють відстежити та проаналізувати досвід клієнта в усіх точках присутності та взаємодії його з компанією. Дуже важливо, щоб канали були налаштовані, а інформація в них була синхронізована. Хмари потрібні, щоб легко масштабуватися й обчислювати. Штучний інтелект – щоб бачити взаємозв'язки. Аналітика даних

– щоб зберігати, відновлювати та обробляти дані. Мобільні додатки використовують, щоб бути зручними для клієнтів та оперативно вести комунікацію.

Уважність до деталей у клієнтському досвіді – це ключове питання. Щоб перейти до ЦТ, спочатку потрібно поспостерігати за клієнтом, якими пристроями, ПО, технологіями, соцмережами він користується; коли, для чого, з ким він спілкується, чи використовує він це все в роботі – зібрати якомога більше даних, щоб налагодити ефективну комунікацію.

Для трансформації команди існують три правила, яких потрібно неухильно дотримуватися:

- 1) дайте можливість людям щось створити, проявити себе;
- 2) не створюйте ієрархію, нехай самі визначаються з ролями та принесуть готові ідеї;
- 3) підтягніть ініціативу знизу догори, а не навпаки. Менеджмент дає цілі, напрями, а ініціатива повинна йти знизу.

Для оптимізації операційної діяльності спершу варто налагодити безперервний потік даних від клієнтів до підрозділів. Потім усунути зайві системи – краще перевести всю ІТ-архітектуру у хмару, щоб її можна було легко масштабувати під потреби. А наостанок адаптувати додатки до клієнтських потреб і досвіду.

В Україні серед власників бізнесу зустрічаються різні підходи до трансформації. Але проблемою є те, що власники у нас не звикли до повної свободи менеджменту, метою якого є модернізація і трансформація бізнесу. Через нерозуміння важливості ЦТ, комплексності та масштабу заходів, які повинні бути зроблені, а також нешвидкий результат, виникає багато проблем – часто вище керівництво і стає тим самим стопером трансформації. Не потрібно боятися дивитися у майбутнє, мріяти та візуалізовувати.

Сьомчина Мілена Вячеславівна

студентка 2 курсу спеціальності «Менеджмент»

факультету економіки та менеджменту

Науковий керівник – Капітаненко Наталія Петрівна

к.ю.н., доцент, кафедра МОУП ФЕМ

Інженерний інститут ЗНУ

ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ КЕРІВНИКА В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Роль керівника на підприємстві є багатоплановою. Від якості та доцільності прийнятого ним рішення залежить майбутнє підприємства. Будь-яка організація прагне отримати максимальний економічний ефект від своєї діяльності. Керівник приймає рішення, які, при раціональному використанні обмежених ресурсів, ведуть до максимального прибутку. Тому підвищення ролі

керівника при прийнятті управлінських рішень є важливою умовою для ефективної роботи підприємства, зокрема промислового.

Значний внесок у розробку і вирішення проблематики теорії управлінських рішень внесли вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, П. Друкер, Крейнер С., Коттер Дж., Колпаков В.М. та інші. Проблематика підвищення ролі керівника в процесі прийняття управлінських рішень на підприємстві знайшла своє відображення у працях таких науковців, як: Ковтун Є.І., Воронкова В.Г., Годящев М.О., Мороз О.С., Шевченко В.С., Мідляр А.К., Сова А.В., Шостак Л.В. та інших.

Метою дослідження виступає вивчення впливу керівника та розробка рекомендацій щодо підвищення роль керівника в процесі прийняття управлінських рішень на промисловому підприємстві.

Науковці надають різноманітні точки зору стосовно ролі керівника при прийнятті управлінських рішень. Так, український економіст Тарнавський М.І. вважає, що керівник це орган управління персоналом підприємства [1, с.129]. Справді, головна задача керівника – управління персоналом задля покращення результативності їхньої праці. Управлінець приймає та реалізує рішення, опираючись не тільки на цілі підприємства, але й на психологію своїх підлеглих та думки експертів. А в тяжких умовах роботи промислового підприємства важливо виносити управлінські рішення, які не будуть негативно впливати на критичні процеси виробництва.

На думку Шевченко В.С., керівник є іміджевою фігурою організації, її «візитною карткою» [2, с.158]. Саме від особистих якостей керівника та від того, яким чином він буде управляти наявними ресурсами підприємства залежить її імідж. Керівник виносить найголовніші рішення, представляє у своїй особі всю організацію та несе відповідальність за її фінансові результати.

Львівський аудитор з метрології Сидорко І.І. вважає, що керівник у силу соціального рангу, своїх обов'язків, прав і повноважень стосовно інших людей та персоналу є виразником лояльності (коректності, доброзичливості) [3, с.101]. Керівник повинен бути не тільки освіченим фахівцем а й вміти створювати комфортну атмосферу серед персоналу, таким чином запобігаючи небажаних конфліктів.

Суровцева І.Ю. зазначає, що дана посада передбачає адміністративний і бюрократичний зміст, що вміщує роботу з документами, турботу про рішення поточних проблем, управління колективом [4, с.63]. Керівник не завжди працює з кожним співробітником компанії, якщо вона, наприклад, має великі масштаби. В такому випадку обираються повноважні особи, які звітують йому про стан організації та її окремих підрозділів. На основі таких звітів керівник може винести управлінське рішення у вигляді розпорядження, якого повинні дотримуватися всі співробітники компанії. Проте важливо підтримувати склад таких повноважних осіб на нормальному рівні, адже перевищення управлінської структури підвищує вплив сторонніх осіб на прийняття управлінських рішень керівником.

Попова Л.О. вважає, що роль керівника в організації багатопланова. Він наділений правом вирішувати, впливати на підлеглих. Особистий авторитет керівника та офіційні повноваження є підґрунтям, на якому формується його реальний вплив на діяльність організації, зокрема й управлінську систему [5, с.99]. В процесі прийняття управлінських рішень, керівник обов'язково дотримується своїх повноважень та оцінює власні можливості, адже від цих критеріїв залежить якість винесеного ним рішення та сприйняття його колективом.

Економіст Мідляр А.К. визнає, що керівники, яким притаманні працьовитість та добросовісне ставлення до справи, створюють культуру аналітичності, ефективності та уваги до деталей [6, с.74]. Керівник повинен створювати атмосферу довіри, поваги та дисциплінованості, аби прийняті ним управлінські рішення сприймалися колективом як важливі для компанії та не підлягали осудженню. Таким чином прийняті рішення будуть більш ефективними.

Шульженко І.В. акцентує увагу на тому, що керівник обирає альтернативу з найсприятливішими загальними наслідками і цей процес досить складний і багатогранний, а також залежить від кваліфікації керівника, його стилю керівництва, ситуації, культури організації та інше [7, с.234]. Відтак, для прийняття найсприятливішого рішення керівник має бути досить кваліфікованим, мати особливий склад розуму, бути націленим перш за все на цілі підприємства, а не на власні цілі, підтримувати його в належному стані, що виділяє його важливість в процесі прийняття управлінських рішень.

Чередник В.А. в своїй роботі пише, що ефективність управлінської діяльності значною мірою залежить від уміння керівника розв'язувати нестандартні завдання та проблеми [8, с.193]. Це вказує на те, що деякі рішення керівник повинен приймати в складному середовищі та для винесення правильного вердикту повинен мислити нестандартно. Саме від багатогранності мислення керівника залежить ефективність вирішення нестандартних проблем, а в деяких випадках і майбутнє підприємства.

Керівник приймає рішення опираючись на свою інтуїцію, власний досвід, знання законів, що регулюють діяльність галузі в якій він працює, специфіку праці в цій галузі, психологію роботи з персоналом та завдання, що стоять перед підприємством. Так як умови роботи на промисловому підприємстві пов'язані з травматизмом, керівнику потрібно також приймати управлінські рішення щодо забезпечення безпеки своїх підлеглих.

Отже, існують певні характеристики керівника, які відрізняють його від основного персоналу та підвищують його роль в керівництві організацією шляхом прийняття управлінських рішень.

Варто звернути увагу на думку Попової Л.О про те, що керівник для прийняття ефективного рішення та у подальшому його ефективного виконання персоналом повинен дотримуватися такої схеми [5, с.102]: урахування особистих властивостей виконавців; розуміння своїх працівників, їхніх цілей, бажань, прагнень; застосування індивідуального підходу до працівників, коли

це потрібно; урахування міжособистісних відносин усередині групи; уміння заохочувати працівників; надання підтримки і допомоги виконавцям рішень; знання про ставлення працівників до праці; доброзичливість у спілкуванні з підлеглими; повага до підлеглих; знання себе й особливостей своєї поведінки.

Персонал – це рушійна сила будь-якого підприємства. Керівник приймає рішення та слідкує за його реалізацією персоналом, від якого також залежить ефективність діяльності організації. Злагожденість у всіх функціональних процесах організації поліпшує її результативність, тому управлінець повинен враховувати думки персоналу та контролювати його дисциплінованість, мотивувати кадри та знайти власний підхід до своїх підлеглих. Особливо важливо прислуховуватися до думок експертів, тому що в умовах роботи промислового підприємства керівник може не знати всіх тонкощів виробництва.

Саме тому керівник, на думку Попової Л.О., повинен мати такі компетенції [5, с.102-103]:

1. Формальні вимоги – офіційні повноваження і високий статус, адекватний зовнішній вигляд, адекватний імідж, адекватний психічний та фізичний стан.

2. Знання теорії менеджменту, теорії мотивації, основ психології, Кодексу законів про працю, правових основ бізнесу, мотиваційних оцінок персоналу, логістики персоналу, впливу стилю керівництва на мотивацію праці.

3. Навички та вміння публічного виступу, риторики, управління колективами, інтерв'ювання і бесід, конструктивної взаємодії, активного слухання, організації конструктивного зворотного зв'язку, протистояння маніпулюванню, роботи з відмовами та претензіями співробітників, делегування повноважень, управління своїм іміджем, лідерством і авторитетом, користування переговорними методиками, наставництва.

4. Цінності і настанови – орієнтація на паритетність у відносинах, на корпоративний командний дух, вибір адекватного стилю керівництва, потреба в досягненнях.

5. Особисті якості – лідерські риси, харизма, емоційна стійкість, полінезалежність, авторитет, сміливість, заповзятливість, відповідальність, комерційний хист, внутрішній локус контролю.

Управлінець повинен виконувати свої обов'язки, створювати на підприємстві відповідну атмосферу та діяти згідно зі статутом організації. До того ж керівник промислового підприємства має бути освіченим у галузі, в якій він працює, задля попередження зупинки критично важливих процесів виробництва та усунення відповідних поломок.

Отже, наведена інформація підтверджує думку про важливу роль керівника при прийнятті управлінських рішень. Керівник є досвідченою особою, яка створює чітку та злагоджену систему роботи в будь-якій організації. На плечах керівника лежить велика відповідальність. Він створює імідж підприємства як для споживачів продукції та послуг, так і для конкурентного ринку та потенційних кваліфікованих працівників, в яких

зацікавлене підприємство. Крім того, важливість ролі керівника при прийнятті управлінських рішень полягає в першочерговій орієнтованості його на цілі промислового підприємства, на відміну від працівників, для яких важливим є забезпечення власного доходу. Керівник розуміє, що його робота полягає в підтриманні та покращенні роботи підприємства, а від цього вже буде залежати стабільність його доходу та доходу персоналу підприємства. В той же час, умови роботи промислового підприємства є досить складними та потребують знань в області фізики та хімії. Керівник повинен знатися на особливостях технології процесу виробництва, аби не нашкодити своїми рішеннями цим важливим напрямом.

Для підвищення ролі керівника при прийнятті управлінських рішень на промисловому підприємстві можна визначити наступні рекомендації: керівник має створювати своїми діями позитивний імідж підприємства та своїм авторитетом надихати персонал на ефективну і цілеспрямовану роботу; для усунення надмірного впливу сторонніх осіб на прийняття управлінського рішення керівник має підтримувати відповідну кількість управлінського складу, адже його перенасичення може призвести до знецінення вкладених сил та досвіду керівника у прийняте ним рішення; для прийняття ефективних управлінських рішень керівник повинен бути освіченим та мати певні компетенції і практичний досвід роботи в даній галузі, що допоможе запобігти негативного впливу на критично важливі напрями виробництва; першочергово керівник має орієнтуватися на цілі компанії, а не на власні, що сприятиме підвищенню іміджу підприємства та відповідно його прибутковості.

Література.

1. Тарнавський М. І. Типологія органів управління персоналом підприємства. *Управління розвитком*. 2018. № 1. С. 128–134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2018_1_22.
2. Шевченко В. С. Роль і місце іміджу керівника в ефективному управлінні сучасної організації. *Соціальна економіка*. 2016. № 2. С. 157-161. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2016_2_26.
3. Сидорко І. Роль керівника в управлінні конфліктами у колективі. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. № 1. С. 100-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2017_1_18.
4. Суровцева І.Ю. Роль керівника в кар'єрному плануванні співробітників сфери соціальної роботи. *Менеджер*. 2019. № 3. С. 61-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2019_3_9.
5. Попова Л. О. Роль керівника у процесі прийняття управлінських рішень на державній службі. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління*. 2014. №1. С. 96-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2014_1_17.
6. Мідляр А. К. Роль особистості керівника в корпоративній культурі. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія : Економіка та*

менеджмент. 2017. № 13. С. 71-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2017_13_9.

7. Єременко Л. В. Роль емоційного інтелекту у професійній компетентності керівника. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки.* 2017. Вип. 1(2). С. 150-154. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_1\(2\)__30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2017_1(2)__30).

8. Чередник В. А. Теоретична сутність поняття «управлінське рішення» та класифікація управлінських рішень. *Економічний вісник університету.* 2016. № 31(1). С. 189-193. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_31\(1\)__30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_31(1)__30).

Васюков Віталій Валерійович

ст. гр. ЕП-15-1бз

Трифонов Геннадій Федорович

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства

Інженерний інститут ЗНУ

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИРОБНИЧОГО ПЕРСОНАЛУ

Інноваційний розвиток виробництва – основний шлях підйому економіки України. Постійне прагнення підвищення інноваційного потенціалу підприємства обумовлює необхідність постійного розвитку як матеріально-технічної бази виробництва, так і творчого інноваційного потенціалу виробничих працівників. Останнє зумовлює організацію на підприємстві якісної системи безперервного навчання робітників новим теоретичним знанням, освоєнню нових виробничих навичок, ознайомленню з новими технологіями технічного, управлінського, організаційного характеру, з метою пошуку можливого ефективного їх застосування у своїй професійній діяльності.

Система інноваційного розвитку виробничого персоналу є основною частиною усієї системи управління інноваційною діяльністю підприємства, оскільки направлена на формування та розвиток стійкої інноваційної культури підприємства в цілому.

Система інноваційного розвитку підприємства повинна передбачати кількісні та якісні показники інноваційного розвитку персоналу. Важливо при цьому стимулювати ріст освітнього рівня персоналу, ширше використовувати можливість навчання у закладах вищої освіти за рахунок підприємства, використовувати передовий досвід закордонних країн, наприклад Японії, по організації виробничих гуртків «якості», стимулювати працівників за активну та результативну участь у таких гуртках і т.п.

У практиці розвитку творчості виробничого персоналу відомі різноманітні методи, наприклад: методи систематизованого пошуку ідей; методи психологічної активізації творчого мислення та інші.

При цьому за для більшого успіху важливо акцентувати увагу на наявність творчого потенціалу працівників. Креативну здатність працівника у більшості обумовлює його освітній рівень. Однак слід зазначити, що, виходячи з багаторічного досвіду широко розповсюджена у ЗВО тестова система оцінки поточних та підсумкових знань, не сприяє розвитку у студентів творчого, аналітичного мислення. Цю перепону на шляху інноваційного розвитку працівників інтелектуальної праці необхідно замінити на більш ефективну форму навчання та контролю.

З метою підтримання процесів розвитку персоналу при впровадженні інновацій в комплексну систему підготовки варто включати: елементи виконання індивідуальних проектних завдань, які забезпечують розвиток персоналу та його стимулювання на генерування нових ідей, ініціативних підходів; індивідуальні плани розвитку з метою розвитку компетенцій, які підтримуються компанією; проведення корпоративних конференцій і семінарів для підтримки і розвитку корпоративних цінностей; проведення ділових ігор, сесій як для менеджерських команд так і для ключових спеціалістів з метою генерації інновацій, підготовки до прийняття управлінських рішень

Як свідчить практичний досвід, ефективними методами впливу на розвиток та інноваційну активність персоналу є такі: делегування повноважень, впровадження формальних критеріїв оцінки роботи і оплати праці, розповсюдження системи особистої зацікавленості за якість роботи, заохочення до професійного росту, раціоналізаторство, новаторство і творчість, колегіальність, обговорення при підготовці рішень і, в решті решт, особистісний приклад інноваційної активності керівника.

Отже, основними напрямками організації професійного розвитку персоналу в умовах переходу до інноваційної моделі економічного розвитку можуть бути: стимулювання персоналу до створення і розвитку інновацій, здатних забезпечувати конкурентні переваги для підприємств і організацій; формування системи безперервної професійної освіти і підготовки кадрів, включаючи навчання безпосередньо на виробництві; застосування прогресивних форм організації навчання; створення умов для кар'єрного росту працівників; заохочення внутрішньої конкуренції між співробітниками у визначених межах, не допускаючи при цьому деструктивних процесів та загострення конфліктів; забезпечення стабільного кадрового складу, а також його адекватного оновлення; проведення вертикальної і горизонтальної ротації персоналу; впровадження сучасних систем обробки, розповсюдження і зберігання інформації та забезпечення доступу до них відповідних категорій персоналу.

Линенко Андрій Володимирович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування економічного факультету
Запорізького національного університету

ВПЛИВ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Епідемія коронавірусної хвороби (COVID-19) поширилася на весь світ, справляючи негативний вплив на всі сфери людської діяльності. Через жорсткі карантинні заходи, велику кількість хворих – близько 5 млн осіб і значну смертність – понад 300 тис. осіб у світовому масштабі [7], економічних втрат зазнала більшість суб'єктів бізнесу. Звісно, ці проблеми не минули й Україну, хоча розповсюдження нового коронавірусу вдається стримувати. Зараз, коли уряд уже дещо пом'якшив обмеження, можна зробити проміжні оцінки щодо шкоди, заподіяної COVID-19, а також узагальнити певні досягнення, що стали відповіддю чи спробою пристосуватися до нових умов.

Оскільки сучасною тенденцією розвитку бізнес-процесів є об'єднання підприємств, а також враховуючи, що такі консолідовані формування визначають пріоритети економічного розвитку на рівні регіонів, окремих держав і навіть на макроекономічному міждержавному рівні, необхідно простежити вплив COVID-19 саме на діяльність сучасних об'єднань підприємств в Україні. Важливо проаналізувати їхні слабкі місця в теперішніх умовах, а також можливості долати ці перешкоди, допомагати громадам і спільно знаходити рішення щодо протидії та подолання епідемії коронавірусу.

Українській економіці притаманні загальносвітові тенденції щодо об'єднання підприємств і фінансових установ, злиття та поглинання в бізнес-середовищі, розвиток економічних відносин на засадах взаємовигідної кооперації, горизонтальної та вертикальної інтеграції. Ці процеси досить ретельно дослідила К. В. Авдалян у своїй науковій статті [1]. Тут варто зазначити, що в Україні часто об'єднання підприємств мають неформальний характер, однак їхній вплив на економіку та й узагалі розвиток держави є суттєвим. Це зумовлює потребу дослідження діяльності об'єднань підприємств у нових умовах епідемії коронавірусної хвороби.

Грунтовне дослідження, проведене науковцями Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського під егідою Міжнародної ради з науки, дає відповіді на багато проблемних питань щодо можливих сценаріїв поширення COVID-19 і відповідного впливу на економічні процеси в Україні та світі [7].

Також неабияке практичне значення має спецпроект «Бізнес vs COVID-19», запроваджений журналом «БІЗНЕС» спільно з національними інвесторами «БІЗНЕС 100» і венчурним корпоративним інвестиційним фондом «FinStream»,

спрямований на фінансування українських підприємців, готових оперативно трансформуватися під нові реалії [5].

Корисна аналітична інформація узагальнена в публікації «COVID-19: карантинні заходи суттєво змінюють очікування бізнесу щодо розвитку економіки» за результатами дослідження НБУ [6]. Ці та інші дослідження дають можливість оцінити вплив епідемії коронавірусу на соціально-економічні процеси для подальшої розробки тактики і стратегії подолання COVID-19, зокрема за допомогою сучасних об'єднань підприємств.

Метою дослідження є виявлення впливу епідемії коронавірусної хвороби на розвиток сучасних об'єднань підприємств в Україні, обґрунтування можливостей подолання економічної кризи, спричиненої COVID-19, за рахунок консолідації зусиль українського бізнесу, спрямованих на вирішення цієї масштабної проблеми.

Українська економіка негативно реагує на епідемію коронавірусної хвороби. Так, зокрема настрої бізнесу після запровадження карантинних заходів суттєво і різко погіршилися. За підсумками березня щомісячний індекс очікувань ділової активності знизився на 5,4 базисні пункти до позначки 45,8 (значення індексу, що є нижчим за 50 пунктів, сигналізує про переважання песимістичних очікувань бізнесу).

Найбільш песимістично оцінювали підсумки місяця підприємства сфери послуг. Представники цього сектору зазнали найбільших втрат від карантинних заходів, тому їхні оцінки щодо обсягу наданих послуг і нових замовлень перебували на рекордно низьких рівнях. Песимістичні очікування переважали й у сфері промисловості. Дещо кращі оцінки були в секторі торгівлі з огляду на зростаючий попит на споживчі товари першої необхідності (продукти харчування та засоби особистої гігієни), а також можливості досить швидкої переорієнтації бізнесу на альтернативні канали збуту й доставки товарів.

Очікування бізнесу щодо зниження товарообігу та обсягів виробництва погіршувалися й у квітні. На ринку праці тривало зниження кількості вакансій. Через зростання невизначеності навіть ІТ-компанії, найменш вразливі до карантину, зупиняли нові найми. Загалом за період карантину кількість нових вакансій знизилася на 44% [6].

Враховуючи, що сучасні об'єднання підприємств України, створені відповідно до чинного господарського законодавства, а також неформальні, є суттєвою складовою українського бізнесу, можна з упевненістю стверджувати, що вони також зазнали економічних втрат від COVID-19.

Щоправда політика держави зараз спрямована на пошук засобів і надання (прямо чи опосередковано) допомоги громадянам і бізнесу, що виявилися найбільш вразливими до впливу епідемії коронавірусної хвороби. Так, наприклад, на початку квітня набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». Цим нормативно-правовим актом, зокрема передбачено:

– звільнення осіб, відповідальних за своєчасне та у повному обсязі подання та оприлюднення фінансової звітності, від відповідальності за порушення строків оприлюднення фінансової звітності за 2019 р. або консолідованої фінансової звітності за 2019 р. разом з аудиторським звітом у разі, якщо така звітність буде оприлюднена у період дії карантину, встановленого з метою запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби COVID-19, або протягом 90 календарних днів з дня, наступного за днем завершення такого карантину, але не пізніше 31.12.2020 р.;

– можливість перенесення законодавчих строків проведення річних загальних зборів акціонерів акціонерних товариств, учасників товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, які є емітентами цінних паперів, членів кредитних спілок у межах трьох місяців після дати завершення карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України;

– можливість дистанційного проведення загальних зборів акціонерів та учасників товариств, які є емітентами цінних паперів, у порядку та строки, що визначені тимчасовим порядком дистанційного проведення загальних зборів, затвердженим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

– можливість дистанційного скликання та проведення загальних зборів членів кредитних спілок у порядку та строки, що визначені тимчасовим порядком дистанційного проведення загальних зборів, затвердженим Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

– звільнення споживачів перед кредитодавцями від відповідальності за прострочення виконання зобов'язань, що виникла у період з 01.03.2020 р. по 30.04.2020 р., за всіма споживчими кредитами, укладеними як до, так і після набрання чинності Законом України «Про споживче кредитування»;

– заборону на проведення до 30.06.2020 р. органами державного нагляду (контролю) планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, крім державного нагляду (контролю): за діяльністю суб'єктів господарювання, що відповідно до затверджених Кабінетом Міністрів України критеріїв оцінки ступеня ризику від провадження господарської діяльності віднесені до суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику; у сфері дотримання вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін; у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення;

– заборону підвищення процентної ставки за кредитним договором у період здійснення в Україні заходів щодо запобігання виникненню, поширенню та розповсюдженню епідемій, пандемій, зокрема коронавірусної хвороби (COVID-19);

– продовження строків позовної давності, встановлених Цивільним кодексом України, на строк дії карантину;

– розширення підстав для продовження процесуальних строків, встановлених судом або законом [4].

Варто зазначити, що наразі міжнародна спільнота визначила основні напрями, якими повинен рухатися бізнес, в тому числі об'єднання підприємств у боротьбі з коронавірусом та подоланні його наслідків, а саме:

- 1) турбота про співробітників;
- 2) створення штабу реагування 24/7;
- 3) підтримка ланцюга постачальників;
- 4) турбота про громаду.

Під час карантину майже всі об'єднання підприємств перевели близько 95% співробітників офісів на дистанційний режим роботи, залишивши кілька чергових, які вахтовим методом забезпечують певні офісні функції. Звісно, оперативне налагодження віддаленого доступу та перехід на електронний документообіг стали викликом. Однак 80% персоналу виробництв продовжили працювати у звичайному режимі.

Позитивно, що в кожній консолідованій компанії вище керівництво займається розробкою антикризового плану та впровадженням термінових заходів. Робота ведеться постійно, он-лайн, до контролю за ситуацією долучаються керівники філій, HR-департаменти, IT-фахівці, юристи тощо.

Здебільшого ланцюги постачання об'єднань підприємств функціонують за звичайною схемою. Для виробництв, які працюють з імпортом, проблему склали лише затримки на митниці, пов'язані з додатковою перевіркою водіїв транспортних засобів.

Сьогодні свідомий український бізнес продемонстрував надзвичайну мобілізаційну спроможність у зустрічі з кризою. Карантин став серйозною перевіркою на міцність і принциповість [5].

Об'єднання підприємств активно допомагають громадам. Так, наприклад, агроіндустріальний холдинг МХП уже виділив на боротьбу з пандемією коронавірусу 84 млн грн і цю допомогу отримали 110 медичних закладів [2]. Також на початку квітня у три області Західної України прибули 10 тис. експрес-тестів на COVID-19, а всім процесом – від пошуку тестів до доставки – займалися шість підприємств, які входять до кластерного об'єднання [3]. І таких позитивних прикладів допомоги консолідованого бізнесу громадам безліч.

Об'єднання підприємств, особливо сучасного типу, що поєднують у своїй структурі не лише виробничі та збутові компанії, але й наукові установи, дослідні центри, здатні продукувати інновації, що сприятимуть подоланню COVID-19 і подальшому розвитку бізнесу вже на нових принципах, які ґрунтуються на пріоритетності соціальної й екологічної відповідальності.

Висновки і рекомендації. Сучасні об'єднання підприємств як важлива складова економіки зіштовхнулися з новим викликом, вкрай потужним за своїм негативним впливом, унаслідок поширення COVID-19. Однак, хоч і за високу ціну, було отримано також і новий досвід, який зумовив прискорення цифрової трансформації бізнесу, розвиток дистанційних каналів комунікації, обслуговування клієнтів, роботи з контрагентами, навчання та підвищення

кваліфікації. Консолідований бізнес оцінив свої слабкі місця, зокрема через усвідомлення вразливості та неготовності до нових умов.

Утім зосередження на цій масштабній проблемі вже дало поштовх до розвитку наукових досліджень, що активізують інноваційні процеси, спрямовані як на подолання COVID-19, так і на розвиток сучасних об'єднань підприємств. Залишається сподіватися, що усвідомлення нових можливих загроз скеровуватиме цей розвиток на ощадливе використання ресурсів і підвищуватиме соціальну й екологічну відповідальність потужних інтегрованих бізнес-формувань.

Література.

1. Авдалян К. В. Сучасні тенденції об'єднання підприємств в економіці України. Економіка, управління та адміністрування. Житомир, 2019. № 4 (90). С. 3–7.
2. Агроіндустріальний холдинг МХП виділив на боротьбу з пандемією коронавірусу 84 млн грн. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3010556-agroholding-mhp-vidiliv-na-borotbu-z-koronavirusom-84-miljoni.html> (дата звернення 19.05.2020).
3. Кластерний проект забезпечив 10000 експрес-тестів на COVID-19. URL: <http://eu4business.eu/uk/success-stories/klasternyy-proyekt-zabezpechiv-10-000-ekspres-testiv-na-covid-19> (дата звернення 18.05.2020).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20> (дата звернення 18.05.2020).
5. Сахарук Т. Реакція бізнесу на пандемію: що зроблено та куди ми рухаємося. Бізнес vs COVID-19. URL: <https://business.ua/business/10125-biznes-vs-covid-19> (дата звернення 19.05.2020).
6. COVID-19: карантинні заходи суттєво змінюють очікування бізнесу щодо розвитку економіки. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100017557-covid-19-karantinni-zakhodi-suttyevo-zminyuyut-ochikuvannya-biznesu-schodo-rozvitku-ekonomiki> (дата звернення 18.05.2020).
7. Foresight COVID-19: impact on economy and society. URL: <http://wdc.org.ua/en/node/190017> (дата звернення 19.05.2020).

Фолькіна Олена Миколаївна,
ст. гр. ПУА-16 -1 бд
Науковий керівник – Воронкова Валентина Григорівна
д. філос. наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами,
Інженерний інститут ЗНУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що в сучасному менеджменті на промислових підприємствах відбувається зміщення акцентів з управління окремими ресурсами на управління наскрізними бізнес-процесами, що пов'язують воєдино діяльність взаємопов'язаних підрозділів підприємства. Тож, сучасні умови, в яких сучасні промислові підприємства здійснюють свою діяльність, певним чином змінилися, що зумовило формулювання цільових установок. Саме тому, всебічне вивчення напрямів ефективності менеджменту промислових підприємств в сучасних умовах є досить складним, але в той же час надзвичайно актуальним завданням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень показав, що суттєвий вклад в дослідження даної проблеми зробили і вчені у виробничій сфері на підприємствах, а саме: В. Воронкова, А. Череп, Н. Максишко, Д. Бабміндра, Н. Проскуріна, Н. Шмиголь, В. Гельман, Ю. Кусакова та ін. Також, зазначимо, що окремі аспекти цієї проблеми розглядаються в роботах зарубіжних й вітчизняних вчених, таких як Т. Балановська, А. Козирєв, Т. Лепейко, Т. Мельник, В. Василенко, О. Пушкар, А. Семенов, В. Уткін, М. Хамер, Дж. Чампі, О. Федонін, А. Маслоу та ін. Проте, не дивлячись на доволі великий інтерес до даного питання воно і досі залишається актуальним.

Мета дослідження полягає у вивченні теоретичних аспектів ефективності промислового менеджменту.

Перш ніж досліджувати ефективність системи менеджменту, розглянемо категорії таких понять як: «ефект», «ефективність» та «результативність». Термін «ефект» у перекладі з латинської означає «результат». Отже, категорія «ефективність» може інтерпретуватись як «результативність» [6, с. 20]. Ефект має значення результату, наслідку зміни стану певного об'єкта, зумовленої дією зовнішніх та внутрішніх факторів. Тобто під ефектом розуміють результат реалізації заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок економії всіх виробничих та трудових ресурсів.

Вимірюючи ефективність ресурсів, зазначимо, що їх можна представити в певному обсязі за їх первісною вартістю, або частиною їх вартості у формі виробничих витрат. Проте враховуючи, що результати виробництва не лише є різноманітними, але й можуть бути представлені у різних формах – вартісній, натуральній, соціальній – то на перший план виходить необхідність в

ідентифікації категорії ефективності відповідно до тих аспектів діяльності підприємства, які важливо проаналізувати й оцінити [4, с. 40].

У навчально-методичному посібнику «Глобальне управління», Воронкової В., зазначено, що результативність та ефективність системи менеджменту будь якої сфери діяльності залежить від системності дій працівників функціональних служб та підрозділів, від раціонального розподілу між ними повноважень та обов'язків, від ступеня досконалості управлінських процедур тощо [1, с. 67]. Також, зазначимо, що одним із важливих моментів, на який варто звернути увагу – те, що інформаційні технології на підприємствах існують у вигляді різноманітних інформаційних систем і інформаційних комплексів та використовуються в різних сегментах управлінської системи [2, с. 406].

Проблема питання, щодо визначення ефективності системи сучасного менеджменту на промислових підприємствах полягає в тому, щоб забезпечити максимально можливі результати на кожную одиницю витрачених трудових, матеріальних, фінансових та будь яких інших ресурсів. Тож одним з критеріїв ефективності промислового менеджменту в сучасних умовах є зростання продуктивності суспільної праці [5, с. 195]. Кількісне визначення цього показника можна відобразити через систему показників економічної ефективності загального виробництва. Щодо промислового менеджменту, то система управління виробничої діяльності підлягає у досить жорсткому і більш-менш однозначному плануванню розрахунку та контролю. Істотну організуючу роль у керуванні відіграє поточний контроль. В. Воронкова, зазначає, що «керування операціями у виробничій сфері починається з ідентифікації типу технологій. Глибина поділу праці, тип спеціалізації та кооперації виробництва визначають побудову управлінської структури операційної системи» [3, с. 124].

Підводячи підсумок даного дослідження зазначимо, що за допомогою комплексного вивчення ефективності менеджменту на промислових підприємствах можуть бути збільшено темпи зростання ефективності виробничої діяльності в цілому. Основні чинники щодо підвищення ефективності менеджменту на промислових підприємствах в сучасних умовах полягають в підвищенні його технічного рівня, вдосконаленні управління, організації виробництва і праці, зміні обсягу та структури виробництва, поліпшенні якості природних ресурсів тощо.

Література.

1. Воронкова В.Г. Глобальне управління: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» та освітньо-професійної програми «Державне управління». Запоріжжя: ЗНУ. – 2020. – 160 с.

2. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія / ред. С. Чернов, В. Воронкова, В. Банах, та ін.; ЗДІА. - Запоріжжя: ЗДІА, 2017. – 603 с.

3. Управління проектами: вітчизняний і зарубіжний досвід: [монографія] Під ред. С. Чернова, В. Воронкової, А. Двигун, О. Сосніна та ін. - Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2015. – 356 с.

4. Berezhnaya O., Krainik O., Kuris Y., Sergienko T. Reserves of production efficiency increasing in conditions of globalization. THEORY AND PRACTICE: PROBLEMS AND PROSPECTS. Scientific articles. – Kaunas. 2019. P. 31-41.

5. Krainik O., Sergienko T. Directions of industrial management efficiency improving with use of information resources. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2018. Вип. 75. С. 193 – 204.

6. Wenger O., Krainik O., Sergienko T. Improving the efficiency of management system in manufacturing companies in market economy. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки, 2019. Т. 2, № 42. С. 19-23.

Кригульська Тетяна Борисівна

к. іст. наук, доц., доцент кафедри
економічної теорії та підприємництва,
Національний університет «Запорізька політехніка»

РОЛЬ BIG DATA В ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Безперечним мегатрендом сучасного світового розвитку є процеси цифрової трансформації. Бурхливий розвиток цифрових технологій, їх проникнення в різні сфери людського життя докорінним чином змінює світ, відкриває нові можливості для розвитку суспільства. Цифрова епоха змінює підхід до здійснення господарської діяльності.

Новою реальністю стало формування підвалин цифрової економіки. Сам термін «цифрова економіка» вперше був застосований у 1996 році американським вченим Д. Тапскоттом для пояснити взаємозв'язку між новою економікою, новими типами бізнесу і новими технологіями. У матеріалах Світового банку надається визначення цифрової економіки у широкому сенсі як системи економічних, соціальних і культурних відносин, заснованих на використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій.

Слід зазначити, що нині серед вітчизняних науковців не існує єдиного підходу до визначення поняття «цифрова економіка». С. Веретюк та В. Пілінський вважають, що цифрова економіка – це трансформація всіх сфер економіки завдяки перенесенню інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу з метою їх подальшого використання [1, с.48]. Г. Карчева визначає цифрову економіку як інноваційну динамічну економіку, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, що дозволяє підвищити ефективність та

конкурентоспроможність окремих компаній, економіки та рівень життя населення [2 с.14]. Цифрову економіку також розглядають як сукупність відносин, що формуються у сферах виробництва, розподілу, обміну і споживання, що ґрунтуються на онлайн-технологіях та спрямовані на задоволення потреб у життєвих благах. Це передбачає формування нових способів і методів господарювання та вимагає дієвих інструментів державного регулювання [3, с.8].

Очевидно, що цифровізація є ключовим процесом сучасного соціально-економічного розвитку, сутність якого визначається формуванням цифрової економіки. Основна мета цифровізації полягає у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові – ефективніші та сучасніші. Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях. Поява нових видів цифрових продуктів і послуг, масове використання онлайн-каналів призводять до перебудови комерційних процесів, трансформації бізнес-моделей, систем управління маркетингом та змін у поведінці споживачів. Нові бізнес-моделі (такі як freemium, on-demand, crowdsourcing, crowdfunding) дозволяють підприємцям та компаніям здійснювати комерційну діяльність без власної ІТ-інфраструктури і програмного забезпечення («хмарний» бізнес, інтернет речей IoT), без власних матеріальних активів (co-sharing), без складського господарства (dropshipping). У нинішніх умовах особливо перспективними сегментами інформаційних технологій є DevOps, WebUI, Python, Big Bata, Java, BlockChaine тощо.

З погляду цифрової трансформації економічного середовища на значну увагу заслуговує Big Bata. Великі дані (Big Data, біг дата) - це структуровані і неструктуровані дані величезних обсягів і різноманітності, а також методи їх обробки, які дозволяють детально та поглиблено аналізувати інформацію. Такі дані ефективно обробляються за допомогою масштабованих програмних інструментів, які з'явилися наприкінці 2000- х років, ставши альтернативою традиційним базам даних і рішенням Business Intelligence [4].

У світовій практиці аналіз великих обсягів даних, тією або іншою мірою, застосовується у таких галузях як банківські, фінансові та страхові послуги; боротьба з тероризмом; землеробство; видобувна та обробна промисловість; природокористування; гуртова та роздрібна торгівля; телекомунікації; логістика; охорона здоров'я; консалтингові послуги, управління містами тощо [5].

Термін Big Data з'явився ще в 2008 році. Уперше його вжив редактор журналу Nature Кліффорд Лінч. Він розповідав про вибухове зростання обсягів світової інформації і наголошував, що оволодіти їх допоможуть нові інструменти і більш розвинені технології [6]. Внаслідок розширеного застосування інструментів Big Data в економіці нині все частіше у наукових розвідках використовуються визначення «економіка даних», «Data Driven-економіка», «цифрова економіка» які звертають увагу на особливості сучасних економічних систем, що пов'язані з оцифруванням, переходом в Інтернет і

розширеним застосуванням комп'ютерної техніки для нагромадження і аналізу великих обсягів даних з метою кращого задоволення суспільних потреб, підвищення ефективності виробництва і управління ним. В умовах стрімкої цифровізації, коли обсяги інформації стають величезними, важливого значення набуває їх нагромадження, аналіз, перетворення та використання у повсякденній роботі. Дані перетворюються на реальні активи підприємства та виникає надзвичайна потреба у навичках їх використання на різних рівнях управління та взаємодії у підприємницьких структурах. Виникає нагальна потреба у культурі використання даних серед усіх членів організації. І це важливо. «Не випадково сьогодні говорять, – підкреслив тезу про значення даних К. Шваб, – що дані – це нова нафта, що є важливим і незадіяним активом» [7, с. 372].

Мета використання Big Data полягає у проведенні ґрунтовного аналізу щоб на його основі отримати принципово нову невідому раніше інформацію, що дозволяє забезпечити швидке прийняття оптимального рішення.

Для Big Data притаманні три ключові визначальні властивості – (так звані VVV):

1. Volume – обсяг (дані вимірюються за величиною фізичного обсягу документів).

2. Velocity – швидкість (дані регулярно оновлюються, що вимагає їх постійної обробки).

3. Variety – різноманітність (дані можуть мати неоднорідні формати, бути неструктурованими або структурованими частково).

Робота з Big Data передбачає низку послідовних етапів. Власне Big Data – як величезні масиви необроблених даних, що збираються, зберігаються та потребують постійного управління обсягами інформації внаслідок постійного оновлення. Наступний аналітичний етап виявлення закономірностей Data mining передбачає процес обробки і структуризації даних. Далі – на основі обробленої і структурованої інформації здійснюється аналітика, моделювання та прогнозування процесів. Це етап – Machine learning, зміст якого полягає у машинному дослідженні встановлених зв'язків. Насамкінець, на етапі Deep learning через поглиблене дослідження виявлених та проаналізованих зв'язків відбувається побудова складних моделей, що створюються на зразок нейронних мереж, які допомагають ухвалювати оптимальні рішення із застосуванням штучного інтелекту. Такою є схема роботи з Big Data.

Технології Big Data активно почали використовуватися на великих підприємствах для вирішення завдань бізнесу поряд із автоматизацією та впровадженням CRM. За визначенням американського дослідника Т. Дейвенпорта застосування роботи з Big Data та аналіз даних із використанням сучасних технологій та методів штучного інтелекту здатні надати бізнесу низку переваг, серед яких:

- спрощення процедури планування та підвищення його точності;
- збільшення швидкості запуску нових проектів та зростання їхньої результативності;

- підвищення шансів проекту на затребуваність;
- підвищення якості оцінки ступеня задоволеності користувачів та зростання рівня задоволеності клієнтів;
- більш ефективне знаходження і залучення цільової аудиторії;
- прискорення взаємодії з клієнтами та контрагентами;
- оптимізація інтеграції в ланцюзі постачань;
- підвищення якості клієнтського сервісу та швидкості взаємодії з клієнтами;
- підвищення лояльності поточних клієнтів;
- підвищення якості клієнтського сервісу та швидкості взаємодії з клієнтами;
- підвищення лояльності поточних клієнтів [8].

Разом з незаперечними перевагами застосування Big Data , як свідчать реалії процесів цифрової трансформації, є низка чинників, що перешкоджають поширенню цієї технології. Насамперед, це стосується високої вартості самих технологій та суттєвого збільшення витрат на придбання, зберігання і обробку даних у випадку їх використання. Часто виникає проблема недостатньої кількості кваліфікованих працівників, готових до їх використання. Нерідко через консервативність виявляється недовіра до нових технологій. Дається взнаки складність їх поєднання з існуючими технологіями. Для певних сфер бізнесової діяльності існує проблема якості нагромаджуваних даних та складності розробки алгоритмів і методів їх обробки тощо.

Однак, слід зазначити, що вказані обмеження ніяким чином не применшують революційного значення впровадження Big Data в сучасному економічному середовищі, що стало своєрідним тріумфом цифрової ери, підтвердивши незворотність процесів цифровізації. Справжня цифровізація відбувається за умови оволодіння по-справжньому прогресивними технологіями роботи з даними. За рахунок Big Data, як підтверджує практика, будуть забезпечені реальні та всеосяжні зміни у різних секторах економіки та на всіх щабельках управління в умовах цифрової економіки. Сучасні цифрові технології стрімко розвиваються, обсяг інформації зростає пришвидшеними темпами, і, водночас, розширюються можливості для використання Big Data в реальних проектах.

Література

1. Веретюк С., Пілінський В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2016. № 2. С. 47 – 58.
2. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2017. № 3 (27). С. 13 – 21.
3. Гудзь О.Є. Цифрова економіка: зміна цінностей та орієнтирів управління підприємствами. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 2 (24). С. 4 – 11.

4. Beyer M.A., Laney D. The Importance of «Big Data»: A Definition [Electronic resource] / Mark A. Beyer, Douglas Laney // Gartner Inc. - Electronic data. - [Stamford: Gartner, 2012]. - Mode of access: World Wide Web: <http://www.gartner.com/id=2057415/>

5. Большие данные в разных отраслях: сценарии применения [Электронный ресурс]. – 2014. URL: <http://www.uipdp.com/articles/2014-10/17.html>.

6. Press G. A Very Short History Of Big Data / Gil Press // *Forbes*. – 2013: URL: <https://www.forbes.com/sites/gilpress/2013/05/09/a-very-short-history-of-big-data/#125fecab65a1>.

7. Шваб Клаус. Четверта промислова революція. Формуючи четверту промислову революцію. - Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2019. – 426 с.

8. Davenport T. The Rise of Analytics 3.0: How to Compete in the Data Economy / Thomas Davenport. – 2013. URL: <https://ru.scribd.com/document/304323625/The-Rise-of-Analytics3-0-ThomasDavenport>.

Єрмакова Дар'я Віталіївна
Кушнір Світлана Олександрівна,

к.е.н., доцент
Запорізький національний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНКУРЕНТНИХ СТРАТЕГІЙ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА ПАТ «КИЇВСЬКИЙ ЗАВОД ШАМΠΑНСЬКИХ ВИН «СТОЛИЧНИЙ»»

Конкурентна стратегія – моделі поведінки суб'єктів конкуренції (підприємств, галузей, регіонів, національних економік), спрямовані на досягнення довготривалої конкурентної переваги на міжнародному ринку за наявних ресурсів та умов середовища функціонування [2, с.156].

Питання конкурентоспроможності представлено в економічних роботах Бельтюков Є.А., Некрасова Л.А. «Конкурентна стратегія підприємства: сутність та формування на основі оцінки рівня конкурентоспроможності», Борисова Т.М. «Конкурентна стратегія на міжнародному ринку: сутність, основні характеристики та види», Длігач А.О. «Стратегії конкурентної поведінки в системі стратегічного маркетингу».

Філіп Котлер в «Основи маркетингу», виходячи з частки ринку, що належить підприємству, виділяє чотири типи конкурентної стратегії: стратегії «лідера ринку», «виклик лідеру», «послідовника» і «фахівця»[3].

1. Стратегію «лідер ринку» підприємство обирає тільки в тому випадку, коли фірма займає значну частку на ринку. Такі підприємства конкурують за допомогою високої якості продукції, механізм рухомих цін, систематичних нововведень та пошуків засобів задля підвищення попиту на свою продукцію, або збереження частки ринку, що існує.

2. Стратегія «виклик лідеру» обирають компанії, що займають меншу частину ринку ніж лідер, але наслідують лідера за технологіями, якістю виробництва, ціною, що може призвести до лідерства на ринку кожної з цих компаній.

3. Стратегія «послідовник» компанії використовують тоді, коли у них недостатньо ресурсів і можливостей для використання стратегії «виклик лідеру».

4. Стратегія «фахівець» збігається з однією з конкурентних стратегій спеціалізації, концентрації на певних сегментах, а не на ринку в цілому. Ніша, на якій зосереджені зусилля фахівця, буде рентабельною тоді, коли вона задовольнятиме такі умови: матиме достатній потенціал для отримання прибутку; бажані темпи зростання; буде мало привабливою для конкурентів; відповідатиме специфічним можливостям організації; створюватиме стійкий бар'єр для входження інших організацій.

Дослідження Длігач А.О. вказують на наявність і можливість ефективного застосування ще двох варіантів конкурентної поведінки – стратегія «домінатора» та стратегія «загарбника» [3, с.33]. Стратегія «домінатор» – це підприємство (або марка), яке є домінантним у свідомості споживачів та має ринкову частку більш ніж у 2 рази більшу за частку наступного конкурента. Стратегія «загарбник» є прийнятною для підприємства зі значними фінансовими ресурсами, що диверсифікує свою діяльність на ринок, новий для себе. Поділяється на два типи: перший тип призводить до конкретних нових змін для підприємства як в політиці компанії, так і у виробництві, при роботі з тим самим ринком; або поширення традиційних способів виробництва на новому для підприємства ринку.

Портер М. визначив принципи формування конкурентної стратегії організації які поділяються на:

- 1) врахування мети;
- 2) адаптація до змін середовища функціонування;
- 3) врахувань сфери конкуренції;
- 4) використання конкурентної переваги [1, с.8].

Для прикладу проаналізуємо конкурентоспроможність компанії ПАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний»[4].

- 1) коефіцієнт зміни об'єму продаж на 2018 рік

$$K_{З_{ОП}} = О_{П_{К}} / О_{П_{П}} = 225186,04 / 143867,96 = 1,56,$$

де ОП – об'єм реалізованої продукції на кінець і на початок періоду;

- 2) коефіцієнт доведення продукції до споживача на 2018 рік

$$K_{СБ} = K_{З_{ОП}} * C_{З_{К}} / C_{З_{П}} = 1,56 * 46464 / 40211 = 1,8,$$

де СЗ – витрати на збут на кінець і на початок періоду;

- 3) коефіцієнт маркетингової діяльності на 2018 рік

$$K_{МАРК} = K_{З_{ОП}} * ВМД_{К} / ВМД_{П} = 1,56 * 46464 / 40211 = 1,8,$$

де ВМД – витрати на маркетингову діяльність на кінець і на початок періоду;

- 4) коефіцієнт поточної ліквідності на 2018 рік

$$K_{ПЛ} = ОА / КЗ = 262203 / 136100 = 1,9,$$

де ОА – оборотні активи;

КЗ – короткострокові зобов'язання;

5) власні оборотні засоби підприємства

$$ВОЗ = ОА - КЗ = 262203 - 136100 = 126103$$

6) коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами

$$K_{ЗОЗ} = \text{Власні ОЗ} / \text{ОА} = 126103 / 262203 = 0,48$$

7) коефіцієнт конкурентоспроможності на 2018 рік

$$K_K = K_{\text{МАРК}} * K_{\text{ПЛ}} * K_{ЗОЗ} = 2,7 * 1,9 * 0,48 = 1,64$$

Визначені показники конкурентоспроможності говорять про зміну інтенсивності продажу продукції відповідно до попереднього року.

Коефіцієнти показують, що підприємство нарощує об'єми продажів, відповідно збільшуються витрати на збут та маркетинг. Але зростання цих витрати перевищують зростання об'ємів продаж.

Коефіцієнт поточної ліквідності не повинен бути менше 2, однак у даному випадку він 1,9, що не відповідає нормам і говорить про деяку нестачу ліквідних оборотних активів для забезпечення поточних зобов'язань. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами відображає частину оборотних засобів, що можуть фінансуватися за рахунок власних коштів, і підприємство має показник вище норми.

Розглянемо стратегії, що використовуються ПАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний» (табл. 1).

Таблиця 1

Маркетингові стратегії ПАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний»

Назва	Зміст
Стратегія посилення позицій на ринку	Полягає у зміцненні позиції, що вже займає та освоєння нових через агресивну рекламу, жорстку конкуренцію, збільшення попиту на продукцію через взаємодію із споживачами.
Стратегія розвитку ринку	Полягає у реалізації існуючої продукції на нових світових ринках, створенні допоміжної галузі в якій використовується основна продукція виробництва.
Стратегія розвитку продукту	Полягає в створенні нових ліній та широкого вибору смаків продукції (традиційна, преміальна ліній) продукції задля поширенню позицій на ринку, що займає.
Стратегія горизонтальної інтеграції	Полягає в об'єднанні підприємств, що є конкурентами на ринку шампанських вин, та закріпленню відносин з компаніями, що не є конкурентами через співпрацю на різних ринках збуту продукції.
Стратегія зворотної вертикальної інтеграції	Полягає у власному виробництві підприємством частини оборотних матеріалів, сировини, створення дизайну продукції без участі посередників. Це дозволяє знизити роздрібну ціну та зменшити ризик зміни ціни постачальниками, через економію на відсотку перекупників та врахування тільки собівартості сировини

Також при формуванні стратегії ПАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний» великого значення має аналіз зовнішніх факторів впливу (рис.1).

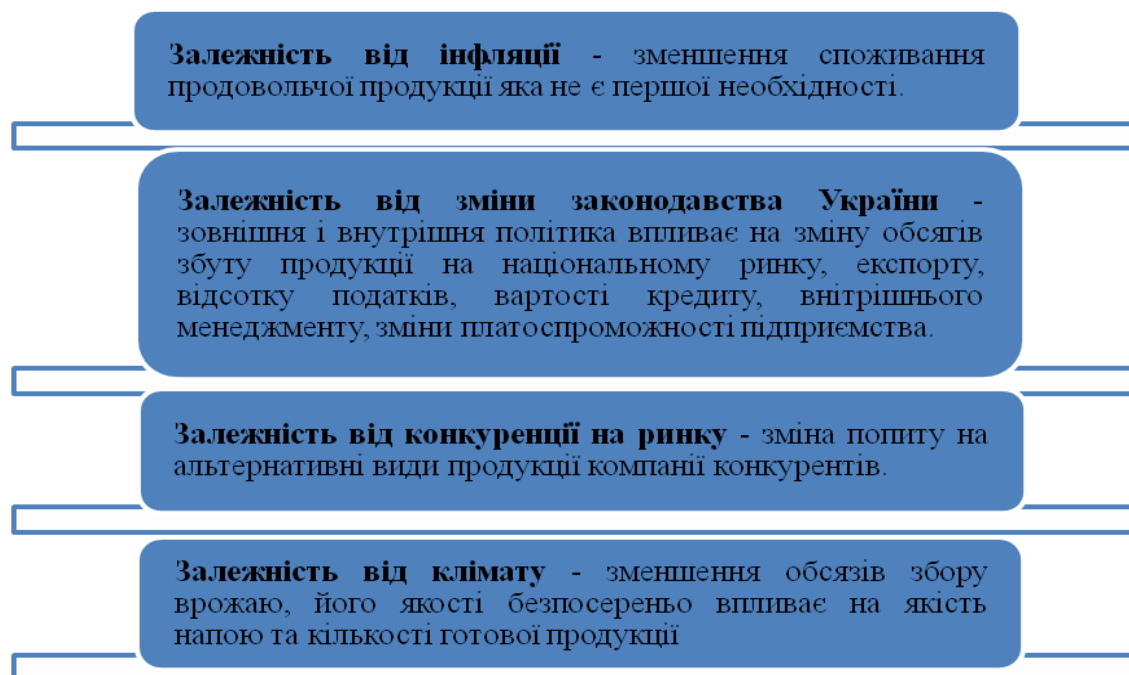

Рис. 1. Аналіз зовнішніх факторів впливу

Основний конкурент на українському ринку шампанських вин на 2018 рік є ПрАТ «АРТВАЙНЕРІ» (Артемівський завод шампанських вин), коефіцієнт конкурентоспроможності якого дорівнює 12,25 [5].

Порівняємо показники конкурентоспроможності обох підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна таблиця коефіцієнтів конкурентних підприємств

Коефіцієнти	Значення ПАТ «КЗШВ «Столичний»	Значення ПрАТ «АРТВАЙНЕРІ»
зміни об'єму продаж	1,56	1,03
доведення продукції до споживача	1,8	2,9
маркетингової діяльності	1,8	2,5
поточної ліквідності	1,9	5,81
забезпеченості власними оборотними засобами	0,48	0,83
конкурентоспроможності	1,64	12,25

Таким чином, ПАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний» має ризики, які залежать від впливу зовнішніх факторів.

Проаналізувавши види стратегій поведінки ПАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний» на ринку, конкурентоспроможність двох конкуруючих підприємств на основі їх річної звітності, можемо підвести підсумок: ПАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний» не використовує весь обсяг ресурсів, якими володіє. Коефіцієнт зміни об'єму продаж свідчить про високу конкурентоспроможність якості продукції на ринку шампанських вин зважаючи на високий попит споживачів на

продукцію. Коефіцієнт поточної ліквідності практично відповідає нормам і говорить про незначну нестачу ліквідних оборотних активів для забезпечення поточних зобов'язань. Також аналіз показав достатню забезпеченість підприємства власними оборотними засобами, що значно вище показників конкурента.

Основні рекомендації щодо діяльності ПАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний» полягають у посиленні маркетингової складової, а саме збільшенні витрат на збут продукції та проведенні агресивної політики продажів, що призведе до збільшення реалізації продукції та допоможе активно конкурувати з лідером ринку шампанських вин ПрАТ «АРТВАЙНЕРІ». Також необхідно контролювати та збільшувати показник поточної ліквідності, що допоможе утримувати позиції на ринку при нестабільній ситуації в Україні, ефективно використовувати ресурси підприємства та збільшувати продажі продукції, незважаючи на несприятливі зовнішні умови виходити на лідируючі позиції на ринку шампанських вин України.

Література.

1.Бельтюков Є.А., Некрасова Л.А. «Конкурентна стратегія підприємства: сутність та формування на основі оцінки рівня конкурентоспроможності», Одеса, Україна, 2014 рік.

2.Борисова Т.М. «Конкурентна стратегія на міжнародному ринку: сутність, основні характеристики та види», Хмельницький, Україна, 2010 рік – http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_2_1/pdf/156-160.pdf; (дата звернення 15.05.2020).

3.Длігач А.О. «Стратегії конкурентної поведінки в системі стратегічного маркетингу»–<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15043/9-Dligach.pdf?sequence=1>. (дата звернення 15.05.2020).

4.ЗвітністьПублічного акціонерного товариства «Київський завод шампанських вин «Столичний». URL: http://sovetskoe.com/uploads/files/1524744803_rchniy-zvt-emtenta-za-2017r..pdf; (дата звернення 15.05.2020).

5.Звітність Приватного акціонерного товариства «АРТВАЙНЕРІ»–<http://www.artwinery.com.ua/ua/presscenter/yearlyreport.html> (дата звернення 15.05.2020).

Бахмач Дмитро Едуардович

студент

Криворізький національний університет

МОДЕРНІЗАЦІЯ СОНЯЧНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЙ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЕНЕРГОРИНКУ УКРАЇНИ

Сонячні електростанції що розташовуються на водній поверхні стають все більш популярними у всьому світі, тому що їх унікальна інтеграція у

інфраструктуру враховує численні питання енергозбереження та міського планування. Наявність таких плавучих станцій веде до звільнення ділянок землі в густонаселених районах, а також до зменшення випаровування води в самих водоймах. Більш прохолодне повітря на поверхні води також допомагає звести до мінімуму ризик зниження продуктивності фотоелементів, що часто пов'язано з тривалим впливом на них високих температур.

Не всі дахи будинків або іншої території в межах міста підходять для установки сонячних батарей – такі фактори, як затінення, різного роду перешкоди, вік будівель і малий доступний простір часто змушують власників шукати інші місця для установки сонячних електростанцій.

Коли мова заходить про великомасштабні сонячні проекти, найпоширенішими альтернативами сонячних електростанцій на даху є наземні установки або сонячні навіси. Але є ще одна нова альтернатива, яка призводить до нового етапу розвитку у сонячній промисловості – це плавучі сонячні електростанції.

Запуск такого масштабного проекту принесе значні вигоди місцевій спільноті – це дозволить створити додаткові робочі місця, а також знизити тарифи на електроенергію для населення довколишніх міст і селищ.

Мета даної роботи – це аналіз доцільності впровадження плавучих сонячних електростанцій на внутрішніх водоймах України на прикладі водогосподарського комплексу Криворізького району.

Плавуча сонячна електростанція, також відома як FPV, являє собою будь-яку сонячну установку, яка розташована на конструкціях, що плавають на поверхні води. Сонячні батареї повинні бути прикріплені до плавучої конструкції, яка утримує їх над поверхнею. Плавуча сонячна установка найчастіше розташовується в озері, тому що вода тут, як правило, спокійніше ніж в морі або в океані. Також широко розповсюджені плаваючі сонячні станції на великих штучних водоймах.

Плавучі сонячні установки – відносно нова концепція. Перші патенти на цей тип технологій були зареєстровані в 2008 році. З тих пір плаваючі сонячні електростанції були вперше встановлені в таких країнах, як Китай, Японія та США.

Є кілька переваг для установки сонячних станцій на поверхні води в порівнянні з більш традиційними типами проектів.

Одним з найбільших переваг плаваючих сонячних установок є те, що установки не вимагають досить дорогої земельної площі. Багато з цих установок можуть займати невикористаний простір на водоймах, таких як водосховища поруч з гідроелектростанціями, водоочисні споруди або водосховища для питної води. Це дозволяє власникам використовувати площі, які в іншому випадку не будуть використані, замість того, щоб встановлювати сонячні електростанції на земельні ділянки, які потенційно могли б служити для інших цілей. Крім того, встановлення сонячних панелей на поверхні води зменшує потребу у видаленні дерев та очищенні лісу, що практикується у випадку деяких великих сонячних проектів.

Сонячні панелі довговічні і можуть працювати при досить високих температурах. Але, як і у випадку з іншою електронікою, при більш високих температурах зменшуються потужність. Продуктивність сонячної батареї знижується в міру зростання температури, що може бути проблемою для власників електростанцій. Поверхня води на якій розміщуються плаваючі сонячні панелі, допомагає охолоджувати обладнання сонячної електростанції, а це означає, що панелі можуть виробляти електроенергію з більш високою ефективністю. Вода як відмінна відбиваюча поверхня, значно збільшує кількість відбитої сонячної радіації, що призводить до зростання сумарної кількості одержуваного сонячними панелями сонячного випромінювання (якщо порівнювати з сонячними станціями, встановленими на аналогічній паралелі, але тільки на землі).

За продуктивністю сонячні електростанції, розміщені на воді, практично рівні електростанціям, що використовують двовісні трекери для відстеження положення сонця, але при цьому значно дешевше в установці. Але їх операційне обслуговування обходиться дорожче, ніж аналогічних за потужністю стаціонарних станцій, встановлених на землі.

Плаваючі сонячні панелі, безумовно, відіграють позитивну роль у створенні більш здорового навколишнього середовища. Завдяки плаваючим сонячним установкам не тільки вода надає охолоджуючу дію на сонячне обладнання, воно працює і навпаки. Плаваюча сонячна електростанція створює затінення на поверхні води, зменшуючи випаровування з цих водойм, резервуарів і озер. Це особливо корисно в районах, схильних до посухи.

Тінь, що забезпечується плаваючими сонячними батареями, також допомагає зменшити цвітіння водоростей у водоймах з прісною водою. Всім відомо що цвітіння водоростей можуть бути небезпечні для здоров'я людини, якщо вони відбуваються в джерелі питної води, а також можуть привести до загибелі рослин і тварин, що мешкають у воді.

Нарешті, плаваючі сонячні батареї є джерелом чистої, відновлюваної електроенергії. Використання технологій відновлюваних джерел допомагає знизити викиди парникових газів та інших забруднюючих речовин в атмосферу, що позитивно позначиться на природному середовищі, а також на здоров'ї людини.

Незважаючи на численні переваги плаваючих сонячних батарей, є і деякі недоліки даної технології.

Плаваючі сонячні установки можуть вимагати більших витрат в порівнянні з традиційними типами сонячних установок. Оскільки це відносно нова технологія, яка вимагає спеціалізованого обладнання та глибших знань про специфіку встановлення. Зазвичай вартість проекту вище, ніж установка сонячних електростанцій аналогічного розміру на дахах або на наземних конструкціях. Але, як і традиційні сонячні панелі, витрати на встановлення плаваючих сонячних модулів, як очікується, будуть також продовжувати знижуватися в міру впровадження технології.

Жодна з існуючих плаваючих сонячних установок не працює для однієї людини. Більшість плавучих сонячних установок є великомасштабними і забезпечують електроенергією комунальні підприємства, великі громади, компанії або муніципалітети. Якщо необхідно отримати сонячну енергію для свого будинку, то має сенс встановити дахову сонячну електростанцію або систему наземного монтажу. Ті, хто інвестує в плавучі сонячні електростанції, мають реальний доступ до великих водойм для розміщення сотень тисяч сонячних панелей. На відміну від цих типів установок, середня електростанція приватного домогосподарства складається з 20 – 60 панелей. Інсталяційні компанії та розробники, що встановлюють сьогодні, плаваючі сонячні проекти не роблять цього на невеликих системах.

Під час проведення дослідження використовувалися статистичні дані сонячної інсоляції та хмарності Криворізького району. Враховано фактор нахилу кута сонячних панелей до сонця. Був проведений порівняльний аналіз розміщення сонячної електростанції на земній та на водній поверхні. В ході розрахунків виявлено доцільність розміщення сонячної електростанції на водній поверхні. Для розрахунків використовувалися паспортні значення тестових умов та стандартів фотоелектричних панелей.

Згідно результатів, сонячна електростанція що розміщується на Карачуновському водосховищі генерує приблизно на 5% більше електроенергії впродовж року та працює в номінальному температурному діапазоні 43-50°C. Максимальна температура сонячних панелей у піковий період зафіксована в липні 47.7°C. Тільки у Криворізькому районі існує щонайменше 5 перспективних водоймищ на яких можуть бути розташовані подібні електростанції, в масштабах країни це можуть бути десятки подібних проектів.

Поширення подібних плавучих сонячних електростанцій на водній поверхні внутрішніх водойм України дасть гарантований економічний ефект за рахунок підвищення ККД таких електростанцій і впровадження ефективного ринку електроенергії, а також буде сприяти розвитку приватних інвестиційних проектів та національних капіталовкладень в енергетику країни. Потенціал України в питанні розвитку сонячних електростанцій на водоймах є стратегічно важливий, так як завершується термін експлуатації більшості АЕС та ТЕС. Подальша експлуатація частини існуючих традиційних джерел генерації вже не може бути продовжена і становить техногенну загрозу. Великою перевагою модернізованих сонячних електростанцій є економія сільськогосподарської площі в порівнянні із наземними сонячними електростанціями, а також можливість структурного об'єднання із існуючими ГЕС, особливо на річках Дніпро та Дністер.

Впровадження плавучої сонячної електростанції в енергетичну систему України повністю співпадає із загальною стратегією розвитку енергетики України яка заснована на основному програмному документі: «Нова Енергетична Стратегія України до 2035 року: Безпека, Енергоефективність, Конкурентоспроможність». Основними напрямками даної державної програми є плавний перехід від традиційної до альтернативної енергетики, впровадження

технології «Розумні мережі», а також інтеграції до європейської єдиної енергетичної системи ENTSO-E.

Стародубець Вікторія Сергіївна

ст. гр. МЕН-16-бд,

Науковий керівник – Воронкова Валентина Григорівна

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами,

Інженерний інститут Запорізького національного університету.

ОСОБЛИВОСТІ ЯКОСТІ ПРОМИСЛОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ОСНОВНОГО ЗАСОБУ ІНДУСТРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Промисловий менеджмент, в його найбільш повному аспекті, є систематизованим управлінням всіма напрямками діяльності підприємства. Сучасний розвиток цивілізації сприяє появі не тільки нових видів товарів і послуг, але і багато в чому змінив соціально-економічне життя суспільства. В умовах інтеграції в світову економіку необхідно мати конкурентоспроможні промислові підприємства, а без відповідного рівня якості менеджменту це неможливо. Саме тому перспективи розвитку промислового менеджменту надзвичайно високі. Експерти ринку праці прогнозують збільшення попиту на певні категорії менеджерів, які зможуть вивести підприємство на новий рівень економічного розвитку.

За даними останніх досліджень було встановлено, що визначення якості менеджменту промислового підприємства базується на використанні теорії оцінювання, особливістю якої на сучасному етапі розвитку менеджменту якості та систем менеджменту, є відсутність загальновизнаної нормативної бази порівняння щодо показників якості системи менеджменту. Тобто, вибір як оціночних показників якості системи менеджменту, так і відповідної бази порівняння залежить від цілі і досвіду експертів, які здійснюють оцінювання якості системи менеджменту промислового підприємства.

Дослідити особливості якості промислового менеджменту як основного засобу індустріального розвитку.

Дослідження було проведено за допомогою аналітичного і логічного аналізів. Методи, які дозволяють вирішити проблему: методи групування, порівняння і узагальнення, аналіз-синтез.

Сучасна економіка переживає період становлення ринкових принципів управління виробничими процесами в складних умовах господарювання, пов'язаними з внутрішніми недоліками, які посилюють конкурентне навантаження у зв'язку з процесами глобалізації. В сучасних умовах особливу увагу слід приділити питанню якості менеджменту на кожному конкретному

підприємстві та всіх рівнях державного соціально-економічного управління: країна, регіон, муніципальне управління.

Особливе місце в системі управління територією та її економічними об'єктами займає прогнозування і стратегічне планування, однак до теперішнього часу немає єдиних підходів, які дозволили б зорганізувати всі елементи регіональних систем в узгоджену стратегічну позицію. Викликано це, перш за все, відсутністю єдиної політики і законодавчого закріплення обов'язків підприємств з обов'язкового внутрішнього прогнозування і стратегічного планування відповідно до довгострокових, середньострокових і короткострокових прогнозів розвитку світової кон'юнктури, економіки країни, регіональних господарювань, які враховують стратегічні задачі та цілі держави та її регіонів, які реалізуються через спеціальні програми.

Специфіку управління промисловим підприємством, яка відрізняє менеджмент у сфері великомасштабного матеріального виробництва від інших економічних видів діяльності, можна розділити на декілька основних напрямків:

- у зв'язку з приналежністю до промисловості (на відміну від непромислового сектору: торгівля, фінанси, транспорт, соціальна сфера, рекреація, державне управління та місцеве самоуправління);
- за ознакою виду промисловості (добувна, обробна, переробна);
- в залежності від продукції, що випускається (енергетична, машинобудівна, аграрна, атомна, суднобудівельна, хімічна, гідроелектрична, промисловість будівельних матеріалів, авіаційна та ін.);
- за географічним розташуванням (технологічні, кліматичні, сейсмологічні, екологічні, соціологічні, економічні особливості).

Основи менеджменту промислових підприємств включають в себе весь спектр інструментів управління і контролю у відповідності до етапів ресурсо-заготівельного, виробничого, інвестиційного, інноваційного, кадрового, збутового процесів, що в діяльності проявляється як комплекс документів, підрозділів і заходів, які у відповідності до специфіки реалізують наступні задачі:

- підтримка виробничих процесів, довгострокового, середньострокового і оперативного прогнозування;
- проведення заходів ризик-менеджменту, стратегічного планування (комплексне бізнес-планування);
- розробка інвестиційної стратегії (модернізація, підвищення інвестиційної привабливості, застосування науково-дослідницьких і дослідно-конструкторських розробок і т.д.) і впровадження інжинірингу, маркетингу, фінансового менеджменту, а також методів прийняття управлінських рішень.

Кожне промислове підприємство формує власну систему менеджменту в залежності від спеціалізації та специфіки, від тривалості і складності виробничого циклу. На регіональному рівні у зв'язку з мінливістю і обмеженістю доступу до повної інформації про стратегічне планування та інвестиційні можливості приватних компаній залишаються невирішеними

проблеми неузгодженості та, відповідно, слабого системного керування процесу соціально-економічного аналізу, прогнозування і програмного розвитку, що справедливо по відношенню до принципів забезпечення конкурентоспроможності і економічної безпеки, але перешкоджає реалізації принципів прозорості, керованості регіонального розвитку, актуальності та ефективності прийняття рішень.

Специфіку менеджменту промислових підприємств на сучасному етапі розвитку визначають позиції організацій на світовому, державному, регіональному та муніципальному рівнях в умовах посилення процесів глобалізації. Відповідно до цієї особливості необхідне формування в регіональній економічній науці принципу єдиного прогнозного орієнтування на регіональних та муніципальних рівнях, залежно від спеціалізації, стратегії і специфіки розвитку.

Якість і тенденції розвитку промислового менеджменту спричинений певними факторами: систематичне впровадження інновацій в управління підприємством, розвиток інформаційних технологій і технічного оснащення управлінської діяльності, постійне удосконалення професійного рівня персоналу, модернізація внутрішнього укладу господарювання підприємства з врахуванням впливу факторів зовнішнього середовища. Також слід враховувати використання ефективних методів управління з врахуванням економіко-правових особливостей і специфіки ведення діяльності.

Оцінюючи перспективи розвитку промислового менеджменту, слід звернути увагу на проведення політики нової індустріалізації, яка передбачає прискорення всіх економічних процесів, головним чином великомасштабного промислового, житлового, інфраструктурного будівництва. У зв'язку з цим необхідно сформулювати єдині стандарти прогнозно-стратегічної діяльності на промислових підприємствах регіону, сформулювати мережу освітніх центрів з навчання і підвищення кваліфікації кадрового складу і потенціалу, провести агітаційну роботу з щорічними звітами і підсиленням ідейної і соціальної реклами за необхідності, а також підвищення загальної інвестиційної привабливості для регіональних і іноземних інвесторів.

Література.

1. Воронкова В.Г. Філософія гуманістичного менеджменту (соціально-антропологічні виміри): Наукова монографія. – Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2008. – 250 с.
2. Формування потенціалу соціально-економічних та організаційних змін: Монографія / за заг. ред. д.е.н. І.А. Ігнат'євої, д.е.н. В.В. Микитенко. – Київ, РВПС України НАН України і КНУТД МОН України, Вид-во ПП Вишемирський В.С., 2010. – 694 с.

Бережна Ольга Русланівна
к.т.н., доцент кафедри металургії
Інженерний інститут ЗНУ

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ПРОМИСЛОВОСТІ

Актуальність обраної теми полягає в тому, в процесі управління сучасними промисловим підприємством все більшого значення набуває застосування сучасних інноваційних технологій. Реалії сьогодення свідчать, що використання сучасних технологій менеджменту на промислових підприємствах здійснюється з метою ефективної та оперативної комп'ютерної обробки інформаційних ресурсів, зберігання великих обсягів економічно важливої інформації та передачі її на будь-які відстані в мінімальні терміни. Тобто оптимізація діяльності будь якого підприємства, в тому числі і промислового, на основі застосування сучасних інноваційних технологій є основним завданням в умовах розвитку інформаційного суспільства. Технологічна інноваційність промислового виробництва займає ключове місце, оскільки уособлює потенційні можливості промисловості щодо інноваційного впливу як на власне виробництво, так і економіку інших галузей [3, с. 196].

Аналіз останніх досліджень показав, що проблемам інновацій та їх впровадження присвячено велику кількість наукових праць зарубіжних К. Прахалада, Д. О'Ніла, Г. Томаса, Г. Хемела, Ф. Янсена, а також вітчизняних науковців А. Гальчинського, В. Геєця, С. Ілляшенка, В. Ландика. Проте, не дивлячись на доволі великий інтерес до даного питання воно і досі залишається актуальним.

Мета дослідження полягає у вивченні технологічних інновацій у промисловості.

Реалії сьогодення свідчать, виробничі підприємства зацікавлені у впровадженні інновацій різних типів, бо це сприяє зростанню їх конкурентоспроможності та зниженню витрат на здійснення виробничої діяльності [5, с. 106]. Також, зазначимо, що господарський механізм промислового підприємства, яке функціонує на основі інноваційного підходу, має вирішувати ряд завдань, що забезпечить ефективний розвиток підприємства, зростання його конкурентоспроможності:

- постійне оновлення номенклатури продукції та підвищення її якісних властивостей;
- технологічне і структурне удосконалення виробництва для розширення виробництва конкурентоспроможної продукції;
- підвищення ефективності виробничої і збутової діяльності за рахунок зростання продуктивності праці і зниження всіх видів витрат;
- формування і реалізація стратегії розвитку підприємства на основі впровадження найперспективніших досягнень техніки і технології;
- узгодження діяльності всіх підрозділів підприємства в інноваційному процесі [1, с. 32].

Щодо, тенденції інноваційної діяльності останніх років на промислових підприємствах, то можна впевнено стверджувати про наявність значних проблем та низький рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні, що, в свою чергу, негативно відображається на конкурентоздатності продукції та розвитку економіки в цілому [4, с. 109]. Серед основних проблем, які стримують інноваційну діяльність в Україні, виокремлюють декілька наступних:

- мінімальна підтримка держави щодо застосування інноваційних технологій на промислових підприємствах;
- обмежені фінансові можливості українських промислових підприємств;
- деградація ресурсної бази як матеріально-технологічної бази, так і кадрового потенціалу [2, с. 14].

Для вирішення визначених проблем необхідно, перш за все, створити привабливий інвестиційний клімат та запровадити дієві механізми і стимули для підвищення зацікавленості у впровадженні нововведень саме на рівні підприємства [6]. Тільки своєчасне та комплексне впровадження інновацій дозволить підприємству забезпечити його подальший ефективний розвиток. Саме запровадження інноваційних технологій та інноваційних підходів у всіх сферах діяльності підприємства є реальною запорукою успішного їх функціонування та розвитку у перспективі.

Література.

1. Berezhnaya O., Kraynik O., Kuris Y., Sergienko T. Reserves of production efficiency increasing in conditions of globalization. THEORY AND PRACTICE: PROBLEMS AND PROSPECTS. Scientific articles. – Kaunas, 2019. - P. 31-41.
2. Крайнік О.М. Розробка інвестиційного проекту на підприємстві // Інвестиції: практика та досвід, 2015. - №8. - С.12-15.
3. Крайнік О.М., Сергієнко Т.І. Напрями підвищення ефективності промислового менеджменту з використанням інформаційних ресурсів // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. Запоріз. держ. інж. акад. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2018. Вип. 75. - С. 193 – 204.
4. Сергієнко Т.І. Вимірювання величини і рівня ефективності використання виробничого потенціалу підприємства // Гуманітарний вісник ЗДІА, 2013. - №52. - С.107-113.
5. Сергієнко Т.І. Управління людськими ресурсами на підприємстві в системі сучасного менеджменту // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць, Вип. 51. / Гол. ред. В.Г. Воронкова; Запоріз. держ. інж. акад. - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2012. – С.102-108.
6. Управління проектами: вітчизняний і зарубіжний досвід: [монографія] Під ред. С. Чернова, В. Воронкової, А. Двигун, О. Сосніна та ін.. - Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2015. – 356с.

Бугайчук Оксана Василівна
аспірантка спеціальності «Менеджмент»
кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерного інституту ЗНУ

БЕНЧМАРКІНГ ЯК ОСНОВА ВИЯВЛЕННЯ НАЙЕФЕКТИВНІШИХ МЕТОДІВ РОБОТИ

Бенчмаркінг як системне зіставлення організаційних процесів та ефективності діяльності, засноване на заздалегідь обраних показниках. Мета бенчмаркінгу - визначити розрив між кращими і поточними результатами для розроблення нових стандартів і/та покращення процесів у контексті виявлення стратегії розвитку інформаційно-інноваційної діяльності на підприємстві в умовах цифровізації [1, р.75-85.].

Існують п'ять видів бенчмакінгу:

- 1) історичний бенчмаркінг – порівняння показників і результатів діяльності компанії з її ж досягненнями за певний період у минулому;
- 2) внутрішній бенчмаркінг – порівняння результатів діяльності і прийомів, які застосовувалися у різних підрозділах компанії, тобто у бізнес-одиницях;
- 3) конкурентний бенчмаркінг – порівняння показників і результатів діяльності компанії з показниками й результатами діяльності її безпосередніх конкурентів;
- 4) функціональний бенчмаркінг – порівняння показників і результатів діяльності компаній, котрі працюють в одній галузі;
- 5) загальний бенчмаркінг – порівняння показників і результатів діяльності компаній, котрі працюють у різних галузях, яке проводять заради пошуку найбільш ефективних методів роботи.

Як свідчив аналіз, усі види бенчмаркінгу можуть бути корисними, дають змогу компанії зрозуміти її сильні та слабкі сторони; вони об'єктивні, виявляють проблеми і вказують на можливі шляхи їх усунення; вказують на норми та сприяють появі нових ідей заради поліпшення діяльності компанії.

Методи бенчмаркінгу залежать від ситуаційних характеристик та або факторів, які можуть пояснити відмінності між порівнюваними компаніями. Більше того під час використання деяких методів бенчмаркінгу виявляються тенденції та найбільш ефективні методи роботи, характерні для галузі.

Концепція бенчмаркінгу включає:

- 1) компанія і менеджмент – організаційна структура, менеджмент, розподіл сегментів відповідальності;
- 2) особливі параметри компанії – складність продукту, розмір компанії, складність організації;
- 3) порівняння показників компанії, що мають схожі характеристики;
- 4) результати діяльності;
- 5) пропозиції, спрямовані на вдосконалення.

Використання бенчмаркінгу залежить від мети.

Пам'ятаючи про різницю між наміром і дією, ми можемо визначити мету бенчмаркінгу як надання відповіді на будь-яке із запитань:

- 1) наскільки добре ми виконуємо справу;
- 2) чи виконуємо ми свою справу так само добре, як інші;
- 3) якщо у конкурентів є успіхи, то як вони це зробили.

Зазвичай бенчмаркінг аналізують у порівнянні показників компанії із середнім значенням показників обраних компаній. Це дає змогу скласти уявлення про власну ситуацію і про те, наскільки їхні результати відрізняються від усереднених.

Більш амбітні компанії намагаються порівнювати себе з найкращими з перших 25% топового списку. Масштаби проекту бенчмаркінгу обумовлено впливом, який він може справляти на організацію, тим, наскільки відкрито можна говорити про результати, щоб збільшити ймовірність успішності під час реалізації відповідних проектів, та за рівнем зусиль, необхідних для досягнення цінних для практики результатів. Однак бенчмаркінг не дає готових відповідей, які здійснювати поліпшення, і він зазвичай не може пояснити причин відмінностей у результатах роботи, він дає узагальнене розуміння про те, що слід покращити.

Результати роботи не є кінцевими висновками, тому шукати покращення варто лише тоді, коли немає пояснення, чим було спричинене відхилення у даних. Бенчмаркінг є корисним для поєднання наявної інформації. Мають бути зроблені дуже чіткі та однозначні визначення; потім слід визначити методи вимірювання, які об'єктивно правильно вимірюють параметри, котрі організація хоче порівняти; крім того, організація не хоче розголошувати інформацію конкурентові; слід обрати компанії, з якими будуть проводити бенчмаркінг [2].

Компанії, які беруть участь у бенчмаркінгу, повинні показувати більш високі або принаймні такі самі результати, які компанія, яку вивчають, допоможе зробити їй корисні висновки для покращення власної діяльності. Припущення щодо результатів діяльності цільової компанії, котра проводить бенчмаркінг, можна зробити точнішими, порівнявши показники згідно з кількістю пояснювальних факторів.

Можна порівняти компанії і шляхом перехресного зіставлення деяких показників, наприклад, користуючись при цьому пояснювальними факторами. Після проведення бенчмаркінгу учасникам повідомляють результати порівняння показників і на основі виявлених відхилень визначають напрямки вдосконалення діяльності для кожного учасника.

Відмітимо, що бенчмаркінг потребує певних кроків:

1. Визначити масштаби проекту.
2. Обрати партнера чи партнерів по бенчмаркінгу.
3. Визначити оцінки, одиниці, показники та методи збирання даних.
4. Зібрати дані.
5. Проаналізувати розбіжності, перейти до фактів

6. Репрезентувати результати аналізу й обговорити наслідки з погляду нових цілей.

7. Відстежувати прогрес у розвитку, постійно застосовуючи бенчмаркінг.

Аналіз засвідчив, що бенчмаркінг – це складна наука і складний соціальний і економічний механізм, який застосовується в управлінській діяльності, щоб досягнути ефективності. Організаторами мають бути зроблені дуже чіткі та однозначні визначення, потім слід визначити методи вимірювання, які об'єктивно й правильно вимірюють параметри, котрі організація хоче порівняти.

Не випадково багато бенчмаркінгових проектів закінчуються невдало, тому що спроба порівняти організаційні процеси й показники діяльності, яку проводять за бенчмаркінгу, дуже схожа на зіставлення неоднорідних предметів. Навіть, якщо бенчмаркінг проведений па правильно, суттєві відмінності виявлені під час порівняння, можна пояснювати простим «ми – не вони», і цей синдром заважає використовувати бенчмаркінг як механізм.

Крім того, конкуренція може утруднювати обмін інформацією, а таке трапляється навіть усередині компанії. Застосовуючи порівняльні фактори, бенчмаркінг не лише допомагає отримати порівняльні дані, які можуть спонукати менеджмент покращити результати діяльності, але й вказує на оригінальні, але перевірені рішення, завдяки яким можна подолати досить складні проблеми у контексті системного аналізу економіки сталого розвитку як екологічно збалансованої і соціально-орієнтованої [3, p. 86-97].

Таким чином, слід відмітити, що ми живемо в умовах динамічного і руйнівного часу. Віртуалізація і діджиталізація зростають, а бізнес-моделі, засновані на фізичних блоках, не можуть гарантувати менеджеру ідеального розв'язання організаційної проблеми. У кращому разі вони запропонують новий спосіб подивитися на ситуацію, що уможливить позитивні зміни. Ми звернулися до моделі бенчмаркінгу як основи виявлення найефективніших методів роботи, щоб підготуватися до зіткнення з конкурентним середовищем і адаптуватися до нього. Моделі бенчмаркінгу є однією з інстанцій у пошуку істини та остаточного рішення, щоб застосувати його механізми до розв'язання проблем та підвищення результативності й ефективності організації та команди в цілому, що демонструють рецепт хорошого управління та організації.

Література:

1. Buhaichuk Oksana. Strategies of information and innovation activity development at enterprise in digital conditions. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: ZNU. 2019. 1 (78). p.75-85.
2. Watson G.H. Strategic Benchmarking Now to Rate your Company's Perfomanc Against the World's Best. New York John Wiley & Sons, 1993.
3. Voronkova Valentyna, Metelenko Natalya, Nikitenko Vitalina, Silina Iryna. System analysis of the economy of sustainable development as environmentally balnced and socially oriented one. HUMANITIES STUDIES:

Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: ZNU. 2019. 1 (78).
p. 86-97.

Журавель Крістіна Олександрівна
аспірантка спеціальності «Менеджмент»
кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерного інституту ЗНУ

КОНЦЕПЦІЯ КОНКУРЕНТНИХ ЦІННОСТЕЙ І СТРАТЕГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК МОДЕЛЬ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМПАНІЙ

Актуальність теми дослідження у тому, що концепція конкурентних цінностей та стратегічного мислення як модель для оцінювання ефективності компаній має велике практичне значення і сьогодні, була створена у 1983 році Р. Квіном і Дж. Рорбахом, яку можна використовувати для оцінювання і визначення програм контролю за розвитком та управлінням [1, р. 86-97].

Дослідження Р. Квіна і Дж. Рорбаха було спробою осмислити критерії ефективності компанії, унаслідок чого була сформована багатовимірною шкалована або просторова трьохспрямована модель, яка включає:

- 1) внутрішню сфокусованість компанії супроти зовнішньої;
- 2) гнучкість компанії супроти стабільності;
- 2) вивчення організаційних прогалин;
- 3) діагностування організаційної та стратегічної культури.

Концепція конкурентних цінностей включає:

- 1) нову модель людських стосунків: згуртованість, мораль, розвиток людських стосунків;
- 2) модель внутрішніх процесів: управління комунікацією, комунікації, стабільність, контроль, що базуються на внутрішній сфокусованості;
- 3) модель відкритих систем: гнучкість, готовність, зростання, набуття ресурсів;
- 4) модель раціональної мети: планування, постановка цілей, ефективність виробництва, що базуються на зовнішній сфокусованості.

Розміри моделі відображають добре відомі організаційні концепти: перший вимір (внутрішня і зовнішня сфокусованість компанії) являє собою основну організаційну дилему, у якій на одному кінці шкали компанію розглядають як соціально-технічну сутність, а на іншому – як логічно продуманий інструмент, призначений для досягнення бізнес-цілей [2, р.98-107].

Гнучкість організації – це основний організаційний концепт. Дослідження організаційної ефективності не може вважатися завершеним без спостереження за тенденцією розвитку засобів, методів, процедур, що сприяють появі функціональної автономії. Інакше кажучи, під час процесу всі складники

стають цілями вивчення. Інтегрування перелічених концептів приводить до появи наступних базових моделей організаційної ефективності.

1. *Модель внутрішніх процесів* заснована на ієрархії, у якій головну увагу приділяють вимірюванням, документації та управлінню інформацією. У такий спосіб змінюється стабільність, що сприяє контролю. Ієрархічна структура функціонує найкраще, коли поставлене завдання добре зрозуміле всім і коли час не є визначним фактором.

2. *Модель відкритих систем*, яка ґрунтується на органічній системі, із зосередженням на адаптивності, готовності до дії, зростанні, набутті ресурсів і зовнішній і підтримці. Ці процеси несуть зерно креативності та інноваційності, а людей не контролюють, а надихають.

3. *Модель раціональної мети*, що будується на прибутку, проте увагу акцентують на раціональних ідеях. Передбачено, що планування й визначення цільових орієнтирів забезпечать потрібні показники ефективності компанії. Під час реалізації цієї моделі ставлять чіткі завдання, формулюють цілі й виконують відповідні дії.

4. *Модель людських стосунків*, що має у своїй основі згуртованість і мораль, акцентуючи увагу на людських ресурсах і підготовці професіоналів. Людей розглядають не як індивідів, що працюють нарізно, а як скооперованих членів загальної суспільної системи, що залежать від перебігу подій у компанії.

Хоча згадані моделі здаються абсолютно різними з погляду перспектив і сфер діяльності, їх можна розглядати у тісному взаємозв'язку. По суті, вони є складовими елементами масштабнішого утворення, яке визначає організаційну, управлінську й стратегічну ефективність.

Чотири моделі, запропоновані цією концепцією, взаємопереплетені і доповнюють одна одну. Автори стверджують, що компанія може бути згуртованою і продуктивною, а також гнучкою і адаптивною, якщо буде використовувати ці моделі [3, р. 140-153].

Концепція, що формується на базі конкурентних цінностей, є моделлю для оцінювання ефективності, її також можна використовувати для оцінювання та визначення програм контролю за розвитком управління. Використовуючи дану модель, керівники краще зрозуміють критерії ефективності компанії. Заснована на організаційних концептах, компанія будується на одній із чотирьох основних моделей організаційної та управлінської культури.

Концепція конкурентних цінностей та стратегічного мислення як модель для оцінювання ефективності компаній допоможе відповісти на питання: як підвищити організаційну й управлінську ефективність? Які існують невидимі цінності, заради яких створюють компанії?

У той же час керівники компанії повинні сформувати *стратегічне мислення* – це те, що відрізняє менеджерів і лідерів. Концепція стратегічного мислення навчить основ того, як створити виграшну стратегію і спонукати свою команду до її виконання; це сукупність знань для керівників, спеціалістів і вчених про менеджмент. У цьому плані продуктивною концепцією є модель

стратегій, починаючи від «п'яти сил» Портера до збалансованої таблиці показників.

Концепція конкурентних цінностей та стратегічного мислення як модель для оцінювання ефективності компаній розкриває чіткий, емпірично перевірений восьмиступеневий метод формування стратегії, який спрацьовує у реальному застосуванні, а не лише у теорії. Концепція описує ключові моменти, як оминати потенційне підводне каміння, вказує на найбільш корисні стратегічні моделі і структури [4].

Одним із найважливіших факторів, які детермінують стратегічний успіх, є розгляд стратегії не просто як планування, а й як процесу, котрий містить діалоги з багатьма зацікавленими сторонами, внутрішніми або зовнішніми щодо вашої компанії.

Концепція діалогу інтегрована у кожний етап восьмикрокового підходу за Портером і покладена в основу його ефективності під час створення орієнтованої на результати стратегії, яку можна реалізувати на практиці.

Ця концепція пропонує практичні поради експертів від розуміння того, що:

- 1) стратегія може зробити для нас;
- 2) де власне створення стратегії та залучення інших до неї;
- 3) вона охоплює широкий спектр консультування інструментів і методів, щоб полегшити роботу та сформувати навички управлінського консультування;
- 4) сформувати концепцію командного і креативного менеджменту, розв'язання проблем, прийняття рішень, управління проектами, особистою продуктивністю;
- 5) можливістю опанувати командні та комунікативні навички роботи, які потрібні, щоб стати ефективним лідером і менеджером, досягти успіхів у кар'єрі.

Таким чином, дана концепція сприяє підвищенню продуктивності бізнесу, конкурентного позиціонування, комплексної організаційної трансформації. Коли умови становлять загрозу організації, а менеджмент зациклюється на повсякденних операційних бізнес-питаннях, багато спеціалістів звертаються до концепцій і моделей управління, щоб дістати необхідну інформацію, вважаючи, що дані моделі є корисними інструментами і механізмами досягнення стратегічних цілей; можуть визначити, які варіанти й рішення найбільш придатні для вашої організації.

Література:

1. Voronkova Valentyna, Metelenko Natalya, Nikitenko Vitalina, Silina Iryna. System analysis of the economy of sustainable development as environmentally balanced and socially oriented one. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: ZNU. 2019. 1 (78). p. 86-97.
2. Zhuravel Kristina. Concept of flexible management at enterprise in digitalization and lean production conditions. HUMANITIES STUDIES: Collection

of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: ZNU. 2019. 1 (78). p. 98-107.

3. Nikitenko Vitalina, Andriukaitiene Regina, Punchenko Oleg. Developing corporate management to improve the quality of customer service. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: ZNU. 2019. 1 (78). p. 140-153.

4. Олексенко Р.І. Філософія ринкових відносин. Становлення та розвиток в Україні в період глобалізації та інформаційної революції: соціально-філософський аналіз. Київ: Знання України, 2013. 367 с. ISBN 978-966-316-336-9.

Сітко Дар'я Сергіївна,
ст. гр. МЕН-16-1бд,

Науковий керівник – Воронкова Валентина Григорівна
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту організацій та управління проектами,
Інженерний інститут ЗНУ

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МОТИВАЦІЄЮ ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЯХ ЯК СКЛАДНИХ СИСТЕМАХ

На сьогоднішній день кардинально змінюються пріоритетні задачі в управлінні кадровим потенціалом, в зв'язку зі зростанням ролі людського фактору у рамках сучасного підприємства, при цьому, для керівників пріоритетною функцією стає управління кадровим ресурсом організації. Всім знайома фраза І.В. Сталіна: «Кадры решают всё». Ця аксіома вітчизняних часів актуальна і сьогодні. Саме персонал – ключова ланка будь-якого підприємства. Для успішної роботи підприємства необхідні не просто висококваліфіковані спеціалісти, а ще й зацікавлені, мотивовані працівники. Проблема мотивації працівників підприємств будь-яких форм власності завжди були і залишаються найбільш актуальними. Адже від чітко розробленої системи мотивації залежить не тільки соціальна та творча активність працівників, але і кінцеві результати підприємства.

Проблемам мотивації працівників присвятили свої праці видатні як зарубіжні вчені, так і вітчизняні. Зокрема, такі вчені, як: теорія «батога і пряника» Дж. Бентхем, теорія «наукового управління» Ф. Тейлор, соціальна теорія Е. Мейо, теорія людських потреб А. Маслоу, теорія потреб «Х» та «Y» Д. Мак Грегора, теорія Юргена Аппело «Менеджмент 3.0»), які еволюціонували від класичних до сучасних, в основі яких адаптація, гучкість, висока мотиваційність, професіоналізм [1].

Метою роботи є дослідження особливостей мотивації працівників на підприємстві. Основним завданням є проаналізувати сутність «мотивації працівників» та визначити елементи системи управління мотивацією.

Мотивація трудової діяльності працівників займає одне з чільних місць в управлінні персоналом, оскільки представляє собою процес спонукання працівників до активної трудової діяльності для задоволення власних потреб та інтересів в поєднанні з цілями організації [2].

Питання управління мотивацією персоналу були завжди перед керівниками незалежно від часу та політичного устрою, проте вирішувались по-різному. В вітчизняні часи управління мотивацією було обумовлено ідеологією комунізму. Найбільш розповсюджений і діючий метод в ті часи отримав назву «батога і пряника», що передбачав систему покарань та заохочень. Дана система була суворо регламентована – якщо виконав якісно і вчасно, то отримав матеріальне заохочення, а при невиконанні роботи було покарання. Така ситуація привела до необ'єктивної оцінки праці та як наслідок – зниження мотивації.

З переходом до ринкової економіки, система мотивація кардинально змінилась - від моделі «батога і пряника» до пріоритетності індивідуальних досягнень та індивідуального росту працівника.

Кожен керівник хоче бачити в своїх підлеглих працьовитих, відповідальних та виконавчих працівників. Але щоб працівник виконував свої обов'язки продуктивно необхідно його зацікавити, тобто мотивувати. Мотивація необхідна для ефективного виконання прийнятих рішень та запланованих робіт. А так, як кожна людина індивідуальна, зі своїми якостями, потребами та психотипом, то і мотивація на підприємстві повинна бути не одноманітна та однорідна, а орієнтована на бажання та думки працівників, адже для одного важливе підвищення матеріального добробуту, а для іншого – перспектива кар'єрного росту.

Система мотивації на підприємстві зазвичай складається з декількох елементів, які в залежності від розташування в ієрархічній системі підприємства включають: 1) корпоративні фактори мотивації. Працівнику важливо відчувати свою важливість перед керівництвом та визнати причетність в процвітанні підприємства; 2) соціальні фактори мотивації (оплата робочого мобільного телефону та автотранспорту, обіду, медичної страховки, видача безкоштовної продукції підприємства, безкоштовна путівка на відпочинок тощо); 3) матеріальні фактори мотивації (підвищення заробітної плати, премії, цінні подарунки тощо) [3]. Управління персоналом на підприємстві має будуватися таким чином, щоб прищепити кожному працівнику прагнення до самовдосконалення, як професійних навичок та вмінь, так і особистісного росту; працівник повинен асоціювати себе з «великим механізмом» працюючого організму, розуміти свій внесок в діяльність підприємства, в його успіх або невдачу.

Мотивація – це запуск моделей поведінки, орієнтованих на досягнення мети. Отже, критично важливим завданням для менеджерів стає пробудження активності та ініціативи людей, які є агентами в складних системах організацій. Звісно, що багато співробітників активні і виявляють ініціативу і бажають, щоб їх мотивація була підвищена. Люди мають опинитися всередині системи, яка

здатна безперервно підтримувати їхню мотивацію та надавати їм енергію, а не позбавляти її. За створення й підтримку таких систем (а, отже, і за мотивацію людей) відповідають менеджери [4].

Створення нового вимагає не лише відповідного способу мислення й набору особистісних якостей, але також і бажання (або як мінімум готовності відхилитися від утормованого шляху, ризикувати, не боятися помилятися, іншими словами, має бути відповідна мотивація. Часто зустрічається думка, що людей вмотивувати просто неможливо. Із тієї ж причини, з якої ми не в змозі нікого зробити щасливими. Ми не можемо нікого змусити відчувати гордість за свою роботу. Мотивація, відчуття щастя й гордості – це душевні стани людей, які (на превеликий жаль) не в змозі запрограмувати. Проте ми можемо принаймні спробувати досягти бажаного ефекту. Мотивація – прекрасний приклад соціальної складності, вона має нелінійний характер і досить непередбачувана. Її неможливо змодельовати або загнати у межі будь-якої діаграми. Найпоширеніша модель мотивації – піраміда Маслоу, вона демонструє п'ятирівневу ієрархію людських потреб, де в основі розташувалися інстинкти, пов'язані з виживанням (або з фізіологічними потребам), а потреба в особистому розвитку (або самореалізації) лежить на верхівці. Посередині розташовані потреби в безпеці, любові, приналежності до групи й самоповазі – саме у такій послідовності. Але ця піраміда Маслоу створює враження, що мотивація – це досить просте явище. Що складається з невеликої кількості рівнів і вимагає нелінійної поведінки. Однак це відповідає дійсності, тому що насправді мотивація набагато складніше явище. Для досягнення максимальної ефективності необхідна зовнішня мотивація. Теорія самодетермінації є загальною моделлю внутрішньої мотивації, що розрізняє три основні потреби. Це потреби – універсальні, вроджені та іманентно властиві людині. Мотивація людини – це глибоко особистісний момент [5].

Мотивація праці є одним з основоположних методів управління персоналом, що спонукає працівників досягненню особистих цілей та цілей організації. Керівники, які бажають досягти найбільш ефективної праці своїх працівників застосовують не тільки методи економічного і адміністративного впливу, а також приділяють велику увагу соціально-психологічним методам. Для створення ефективної системи управління мотивації персоналу на підприємстві необхідно дотримуватись таких правил: працівник повинен відчувати свою причетність та значимість на підприємстві; необхідно приймати до уваги думку кожного працівника; працівника, який має високі результати в роботі повинен отримувати не тільки матеріальне заохочення, але і моральне; управлінські рішення керівників повинні бути раціональними, логічними та послідовними; цілі, висунуті керівником, повинні бути досяжними та реальними, з вимірюваним рівнем та терміном виконання; працівники часто втрачають мотивацію та ініціативу, якщо їх зусилля та результати приводять до того, що їх ще більше навантажують. Таким чином, ефективність мотиваційних заходів на підприємстві досягається забезпеченням керуючої підсистеми

максимізації рівня організації роботи і управління, а також прагнення персоналу до саморозвитку для реалізації подальшого професійного росту.

Література.

1. Адізес Іцхак. Як подолати кризу управління / пер. з англ. В. Стельмах. Харків : *Ранок : Фабула*, 2019. 272 с.
2. Аль-Халілі Джим. Що далі? Все, що наука знає про наше майбутнє / пер. з англ. М. Климчука. Київ : *Кі Фонд Медіа*, 2018. 248 с.
3. Гербен ван ден Берг, Пол Пітерсма. 25 ключових моделей управління. Харків : *Вид-во Ранок-Фабула*, 2020. 208 с.
4. Том Фоусетт. Data science для бізнесу. Як збирати, аналізувати і використовувати дані. Київ : *Наш формат*, 2019. 400 с.
5. Воронкова В. Г. Менеджмент у державних організаціях : навч. посібник. К. : *Професіонал*, 2004. 256 с.

Воденнікова Оксана Сергіївна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри металургії
Інженерний інститут Запорізького національного університету

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ НАУКОВИХ ЗАВДАНЬ

Постійний розвиток науково-технічного прогресу підприємства не може відбуватися без впровадження інновацій в різні галузі економіки. В умовах постійного зростання ринку та збільшення конкуренції між суб'єктами господарювання перед управліннями постає завдання знаходження інноваційних методів управління підприємством, оцінка доцільності виробничих інвестицій та ефективності інвестиційних проектів, аналіз шляхів вдосконалення виробничого процесу та створення передумов для розвитку наукових досліджень.

В умовах інформатизації науки та освіти, формування глобального інформаційно-комунікаційного простору до кваліфікаційного рівня виробничих та науково-педагогічних кадрів висувають вимоги опанування сучасними інформаційними системами та технологіями в рамках методології, основаної на застосуванні методів отримання, оброблення та зберігання наукової інформації та інтерпретації даних засобами інформаційних та комунікаційних технологій.

Проблемами впливу інноваційних технологій на системі управління підприємством займалися в роботах [1-6]. Застосування інформаційних технологій відображається в різних галузях науки, зокрема робота [7] присвячена питанню використання інновацій на машинобудівних підприємствах, робота [8, 9] – в агропромисловому виробництві, робота [10] – в хлібопекарній промисловості, роботи [11-14] – в навчальному процесі

закладів середньої освіти, роботи [15-18] – в навчальному процесі закладів вищої освіти.

Питанням економічної сутності інноваційної діяльності підприємств присвятили свої роботи Н.Я. Зінько, О.Г. Шпикуляк, С. Ілляшенко, Т.П. Близнюк, О.В. Чумак, Р.А. Фатхутдінов, О.М. Файчук, В.М. Мішина, І.А. Шейко та інших. Поняття «інноваційний процес» достатньо широко знайшло своє відображення у працях І.А. Шейко, Ю.А. Олійник, І.А. Жаріков, О.І. Грицай та інших [19].

Мета роботи – обґрунтування доцільності застосування інноваційних технологій в науково-дослідній діяльності.

У ринкових умовах інновації охоплюють всю економіку, включаючи продуктивні сили (засоби виробництва, навчання працівників) та виробничі відносини (форми і методи управління, поділу, спеціалізації та комерції праці).

Інноваційна діяльність підприємства, пов'язана з науково-технічними розробками, інженерною підготовкою виробництва до переходу на новий продукт або впровадження нової технології виробництва.

Застосування інформаційних технологій як складової інноваційного процесу дає змогу підприємствам впливати на виробництво, удосконалюючи його, постійно розвиватися, бути більш сучасним, мобільним на конкурентоспроможним.

Слід зазначити, що важливу роль в інноваційних процесах відіграє не тільки їх інформаційне забезпечення на всіх етапах життєвого циклу інновацій, але і інструменти інформаційної підтримки виконання цих етапів. Існує значний спектр рішень, що дозволяють забезпечити автоматизацію багатьох процесів, пов'язаних з інноваційною діяльністю як в рамках індивідуального підприємництва, так і при управлінні інноваційними процесами організації.

Сутність інноваційної діяльності згідно роботи [20] зводиться до здійснення науково-дослідних, проектних і технологічних розробок, вдосконалення організаційно-управлінської складової виробництва, освоєння нової техніки і технологій, випуску нової продукції. Інноваційна діяльність включає в себе придбання для потреб виробництва нововведень, а також ліцензування, патентування і поширення власних інноваційних ідей.

Можна виділити наступні завдання, які вирішують інформаційні системи автоматизації інноваційної діяльності [21]:

- пошук та аналіз технологічних нововведень;
- аналіз новизни конкретної інновації;
- формування та підтримка спільної діяльності команд інноваційних проектів;
- пошук потенційних бізнес-партнерів;
- пошук інноваційних структур для підтримки інноваційного проекту;
- автоматизація побудови бізнес-планів інноваційних проектів;
- прогнозування ризиків інноваційних проектів;
- інтеграція та аналіз інформації з різних джерел;
- конкурентна розвідка;

- формування споживчої аудиторії та просування інновацій;
- прототипування та моделювання інновацій;
- моделювання реакції соціально-економічних систем на інноваційне управління та інше.

Так одним з найбільш популярних рішень для стартапів у сфері інформаційних технологій є програма BizSpark [21]. Аналогом BizSpark для студентських стартапів є програма DreamSpark. Широко використання набули також стартапи у сфері чистих технологій - проекти Effa, HelioPulse, GoTo-U, Stevie Awards, Greenerly, Recycle Map, WaterCloud, FlushWave, Leaf & Roo та інші [22].

Використання інформаційних технологій для підвищенні рівня кваліфікації, знань та умінь, необхідних для конкурентоспроможності кадрів на ринку праці, відображається в застосуванні Smart-освіти, яка активно використовує різні платформи, серед яких слід відмітити Moodle та MoodleCloud, Claronline, ATutor, SharePointLMS, Live@EDU, LAMS, eLearning Server 3000, Coursera, Udemy, OnlineTestPad, та інші [23-26].

На сьогоднішній день виділяють наступні види інформаційних технологій:

- інформаційна технологія опрацьованих даних;
- інформаційна технологія керування;
- інформаційна технологія підтримки прийнятих рішень;
- інформаційна технологія експертних систем [27].

Розглядаючи використання інформаційних систем та технологій для вирішення наукових завдань, слід приділяти увагу процесу наукового дослідження як в закладах вищої освіти, так і на промислових підприємствах, науково-дослідних інститутах, банках та інших організаціях.

Оцінка науково-технічного потенціалу підприємства згідно роботи [20] здійснюється з використанням науково-теоретичних, матеріально-технічних, інформаційних, організаційно-управлінських, економічних, фінансових та ринкових показників.

Технічний рівень нововведень оцінюється на стадіях наукової і технічної підготовки, виготовлення виробів та їх експлуатації. Результатом наукового дослідження є досягнення наукового, науково-технічного, фінансово-економічного, економічного, соціального та екологічного ефектів. Критеріями ефективності наукової праці наукових працівників є сумарна кількість друкованих публікацій, кількість монографій, підручників, навчальних посібників; показник продуктивності праці (в тис. грн.); новизна розробок, кількість авторських свідоцтв та патентів та інше [20].

Перед спеціалістами різних напрямів підготовки все частіше постають завдання, які вимагають, окрім фахової кваліфікації, знання методів опрацювання результатів спостережень, планування експериментів, математичних методів моделювання та оптимізації процесів дослідження.

Отже, сучасний фахівець повинен мати не тільки глибоку професійну підготовку, але і певний обсяг знань у галузі наукових досліджень, що

передбачає засвоєння методологічних засад наукової праці, уміння збирати та опрацьовувати інформацію, розробляти програми наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформляти їх у вигляді наукового звіту.

Процес наукового дослідження повинен підкорятися певному порядку [28-30]:

- виявлення суперечності в науковому знанні та постановка проблеми;
- визначення об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження;
- висунення робочої гіпотези та емпіричних гіпотез;
- теоретичне обґрунтування та опис;
- планування дослідження;
- проведення дослідження;
- перевірка гіпотез на основі отриманих даних;
- формулювання нової гіпотези.

Отже успішне оволодіння методологією та методикою проведення наукового дослідження сприяє розвитку раціонального творчого мислення, оптимальній організації наукової творчості в умовах практичної діяльності. Що в свою чергу дозволяє, орієнтуючись на передові розробки, аналітичні та практичні дослідження багатьох вчених, застосування інформаційно-комунікаційного потенціалу в різних галузях економіки, удосконалювати та урізноманітнити потенціал науково-дослідної діяльності.

Таким чином, сучасні аспекти застосування інформаційних технологій орієнтуються на цінності та методологію наукового дослідження, що знаходиться під впливом інформатизації в перманентній трансформації, та поступово стають невід'ємною частиною науково-технічного прогресу. Актуальним напрямком подальших досліджень є пошук шляхів підвищення ефективності використання інформаційних технологій в освіті на основі застосування системного підходу.

Література.

1. Кузнєцова А.Я., Зінько Н.Я., Другов О.О. Удосконалення банківського і небанківського фінансування інноваційної діяльності в Україні: монографія. Київ: УБС НБУ, 2009. 175 с.
2. Люта Г.В., Павленко І.А. Вплив інноваційних технологій на систему управління підприємством. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип 12. С. 298 – 303.
3. Касич А.О., Назарова М.В., Климович Т.А. Інноваційна продукція як основа підвищення конкурентоспроможності підприємств України. *Держава та регіони*. 2008. № 2. С. 66 – 69.
4. Діденко Є. О. Інноваційна діяльність підприємства як основа його стабільного та безпечного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. №. 11(162). С. 77 – 82.
5. Sahay A., Gupta R. K., Meeta D. S. Proposition Typology of Technology Strategy for Technological Innovation. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0972622520110205>.<https://doi.org/10.1177/0972622520110205> (дата

звернення 20.05.2020).

6. Тарасова О. В. Теоретико-методологічні основи інноваційної діяльності підприємств. *Економіка харчової промисловості*. 2012. №1. С. 37 – 41.

7. Прокопишин Л.М. Управлінські інновації та особливості їх використання на машинобудівних підприємствах в сучасних умовах господарювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 628. С. 628 – 633.

8. Шпикуляк О.Г., Мазур Г.Ф. Інноваційна діяльність у механізмі стимулювання агропромислового виробництва. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. №4. С.73 – 77.

9. Буренніков Ю.Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств (на прикладі машинобудування): автореф. дис. ... к. е. н.: спец. 08.00.04/ Ю.Ю. Буренніков; Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2009. 20 с.

10. Федулова І. В. Управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств хлібопекарної промисловості: автореф. дис. ... д. е. н.: спец. 08.00.04/ І.В. Федулова; Нац. ун-т харч. технологій. К., 2009. 35 с.

11. Стецик С.П., Гнатюк О.В. Індивідуалізація навчання на уроках фізики засобами інноваційних технологій. ЧНПУ. 2013. С. 4. URL: http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchdpup_2013_109_30.pdf (дата звернення 20.05.2020).

12. Севелко Г.П. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств. Москва: НИИ школьных технологий. 2005. 208 с.

13. Кедровіч Г. Теорія і практика застосування комп'ютерних технологій у загальноосвітніх і професійних закладах Польщі: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 2001. 46 с.

14. Шахіна І.Ю. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 36. С. 479-484. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2013_36_100 (дата звернення 20.05.2020).

15. Мойко О. Роль інформаційних технологій в навчально-виховному процесі в умовах інформатизації освіти. *Молодь і ринок*. 2012. № 1. С. 158-162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2012_1_36 (дата звернення 20.05.2020).

16. Воденнікова Л.В., Воденнікова О.С. Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій при вивченні фізики в вищих навчальних закладах. *Теоретико-методичні засади вивчення сучасної фізики та нанотехнологій у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах*: матеріали IV всеукр. наук.-метод. конф. (Суми, 27 листопада 2019 р.) Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2019. С. 15 – 17.

17. Воденнікова О.С., Воденнікова Л.В. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі*:

матеріали II наук.-практ. конф. молодих учених (Харків, 14-15 травня 2020 р.)
Х. : Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2020. С.128 – 131.

18. Онопрієнко М.В. Інформаційні технології в науці. *Наука та наукознавство*. 2011. № 3. С. 48–58.

19. Полозова Т.В., Кривцун Д.Ю. Інноваційна діяльність підприємства та економічна сутність інноваційного процесу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія: Економіка і менеджмент, 2015. Вип. 12. С. 108-113.

20. Інноваційна діяльність підприємства. URL: https://stud.com.ua/59773/ekonomika/innovatsiyna_diyalnist_pidpriyemstva (дата звернення 20.05.2020).

21. Інформаційні технології для підтримки інноваційної діяльності. URL: https://stud.com.ua/26279/menedzhment/informatsiyni_tehnologiyi_pidtrimki_innovatsiynoyi_diyalnosti (дата звернення 20.05.2020).

22. 9 украинских стартапов в сфере чистых технологий. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2017/09/13/629034/> (дата звернення 20.05.2020).

23. Гладир А.І., Зачепа Н.В., Мотруніч О.О. Системи дистанційного навчання – огляд програмних платформ. *Електромеханічні та енергетичні системи, методи моделювання та оптимізації*: матеріали між нар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 28-29 березня 2012 р.). Кременчук. 2012. С. 43 – 44.

24. Современные платформы для дистанционного обучения: широкий выбор, безграничные возможности. URL: <http://hrdocs.ru/poleznaya-informacziya/sovremennyye-platformyi-dlya-distanczionnogo-obucheniya-shirokij-vyibor,-bezgranichnyie-vozmozhnosti> (дата звернення 20.05.2020).

25. 7 онлайн-платформ для дистанційного навчання. URL: http://tvoemisto.tv/news/7_onlaynplatform_dlya_dystantsiynogo_navchannya_67484.html (дата звернення 20.05.2020).

26. Системы дистанционного обучения, LMS [ТОП 10]. URL: <https://hurma.work/ru/blog/top-10-sistem-dlya-distanczionnogo-obucheniya-sotrudnikov/> (дата звернення 20.05.2020).

27. Варченко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посібн. Київ: Університет Україна. 2014. 417 с.

28. Колесников О. В. Основы научных исследований: навч. посіб.; 2-е вид. випр. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 144 с.

29. Єріна А.М., Захожай В.Б., Єрін Д.Л. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2004. 212 с.

30. Зацерковний В.І., Тішаєв І.В., Демидов В.К. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

Фурсін Олександр Олександрович,
кандидат наук державного управління,
доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерного інституту ЗНУ

ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙ

Актуальність теми дослідження в тому, що категорія зворотного зв'язку набуває важливого значення у сучасних умовах для підвищення ефективності управлінського процесу, тому на кожному кроці розвитку організації як суспільного організму ми повинні звертатися до цієї категорії. Зворотний зв'язок впливає на комунікацію керуючої і керованої системи, в основі якого інформаційно-комунікаційний вплив, від якого залежить динаміка організації, що є необхідною умовою прийняття ефективного управлінського рішення.

Зворотний зв'язок впливає на шляхи і напрями здійснення діагностики проблем організації, що зводяться до виявлення:

- 1) діагностики проблем організації;
- 2) формулювання її цільових установок;
- 3) генерування альтернативних варіантів рішення;
- 4) вибір кращої альтернативи за показником ефективності;
- 5) реалізація управлінського рішення;
- 6) оцінка результатів реалізації;
- 7) співставлення результатів реалізації з цільовими установками [3, с.257].

Комунікація між керуючою і керованою системами вимагає належного зворотного зв'язку, без якого управління як єдиний соціальний і економічний організм немислиме. Бернард відмічає, що комунікаційна функція керівників передбачає підтримання неформальної організації як істотного засобу організації, а функція керівника зводиться до забезпечення каналів комунікації, так як метою системи комунікації є координація всіх аспектів організації. Комунікація як важлива функція організаційних структур менеджменту направлена на підтримку системи комунікації, включаючи підбір персоналу, різні техніки контролю, направлені на підвищення ефективності, поступове створення неформальної організації. Саме завдяки комунікації в організації створюється загальна система цінностей і керівник виступає як носій цих цінностей, завдяки яким і формується культура менеджменту організації.

Прагнення до досягнення успіху організації породжує бажання співпрацювати і породжує синергетичний ефект. Коли співробітники починають співпрацювати, вони зазвичай утворюють підсистеми, що розширюють межі комунікації і відбувається формування груп:

- 1) штучні (проектні) групи;
- 2) започатковані групи;
- 3) самоорганізовані групи;

4) ситуативні групи.

Аби група могла називати себе «командою», вона повинна мати загальну мету і бути відокремленою від інших команд, але для цього повинна бути згода працювати у команді у певній об'єднаній галузі, що сприяє поглибленню комунікації, яка посилює і заохочує продуктивність. Такі системи називають «автокаталітичними», які в умовах створення нових сполук досягають певного рівня – як це буває у мережах, у результаті чого створюється феномен «використалізованої» команди чи організації. Зворотний зв'язок як зворотний вплив результатів процесу на протікання процесу буде сприяти посиленню ефективності функціонування організації і цей зворотний зв'язок називається позитивним. Якщо управлінська діяльність послаблює свій вплив, то зворотний зв'язок називається негативним [2].

Для досягнення гіперпродуктивності недостатньо лише зворотного зв'язку, треба ще й посилити комунікацію, що робить організацію стійкою і забезпечує досягнення рівноваги, у результаті чого будуть сформовані синергетичні групи й будуть розвиватися відповідні компетенції. При формуванні команд і здійсненні комунікації утворюються як просторові, так і часові патерни. Щоб патерни мали сенс, необхідно, щоб виникала самоорганізація і між членами команди посилювалася комунікація. Кінцевий результат буде ефективним у результаті самоорганізації [2]. Все це свідчить про те, що організації у край складні комунікаційні і соціальні мережі.

Задля оптимізації зворотного зв'язку та комунікації слід налаштовувати оптимальний обмін інформацією, який може привести до виникнення автокаталітичних (гіперпродуктивних) команд. При цьому зазначимо, що горизонтальне зростання (створення безлічі невеликих систем) працює краще, ніж вертикальне (нарощування розмірів однієї системи). Зворотний зв'язок в організаціях як складних системах розглядається як передача інформації про протікання процесів, на основі яких виробляється той чи інший керуючий вплив. Обсяг зворотного зв'язку і комунікації між членами у рамках однієї організації має залишатися більш менш сталим, щоб організація була ефективною і всі процеси у ній були оптимальними [1]. Незалежно від кількості агентів у системі, незалежно від кількості з'єднань, що пов'язують їх один з одним, складна адаптивна система знаходить свій власний оптимальний обсяг зворотного зв'язку і комунікацій. При перевищенні певної кількості з'єднань ступінь адаптації знижується. Розмір мережі не надто впливає на оптимальну кількість з'єднань на кожний вузол і ця оптимальна кількість з'єднань відносно невелика. Упродовж процесу розширення мережі та виникнення нових вузлів кількість з'єднань, що ведуть до кожного з них, має залишатися відносно сталою.

В управлінській системі організації має бути оптимальний обсяг комунікації, тому що ми всі сьогодні перевантажено:

- 1) інформацією;
- 2) книжками;
- 3) блогами;

- 4) ПЗ;
- 5) телебаченням;
- 6) медіа.

Тому доводиться сьогодні ігнорувати переважну частину інформації, з якою стикається людина в умовах перезавантаження інформаційного суспільства і навіть працювати ефективніше, коли у розпорядженні менше даних. Це свідчить про те, що організація, як і комунікації повинні бути оптимальними, тому що природа наділила нас захистом від інформаційних перевантажень та збурень, а складні системи повинні знайти свій комунікаційний оптимум завдяки оптимальному зворотному зв'язку. Немає жодної необхідності (та це й неможливо) управляти потоком всієї інформації, що проходить крізь дану соціальну мережу. Єдине розумне, що варто робити у зв'язку з цим менеджеру, – прагнути впливати на те, яка саме інформація доступна його співробітникам, які зв'язки формуються між ними і наскільки добре вони навчилися користуватися своїми зворотними зв'язками.

Важливо також враховувати, що командам потрібен час, аби навчитися фільтрувати інформацію, що надходить до них, та налагодити співпрацю. Тому не варто занадто часто переформовувати команди – в іншому разі їм доведеться щоразу починати процес адаптації заново. Спричинені інформаційним впливом, само розгортання зворотних зв'язків визначається як простір, в якому відбувається процес розгортання управлінської компоненти для створення моделей оптимального функціонування. Цифрове суспільство у зв'язку з експоненціальним зростанням інформації потребує формування і розвитку комунікаційних компетентностей, що виступають як «метакомпетентності», що органічно входять в усю тканину організації як єдиного цілого, включаючи Інтернет, нові комунікаційні технології, інформаційно-комунікативні відносини, які у значній мірі змінили наше життя і відношення один до одного [3].

Сутність комунікаційної компетентності як основи зворотного зв'язку зводиться до:

- 1) необхідності накопичувати знання, які необхідні для вироблення механізму запам'ятовування великого масиву інформації);
- 2) формувати у собі здатність до творчості і креативності (механізм цілеспрямованого перетворення особистості);
- 3) виробляти здатність до самоактуалізації і самовдосконалення, постійного розвитку особистості (механізм градієнтного розвитку).

Взаємозв'язок цих елементів слід розглядати структурно: а) формування змістовної частини суспільства «цифрової ери»; б) формування творчої частини у контексті нового періоду розвитку ментальних структур народження нового знання; в) наповнення організаційного процесу сучасними методиками у контексті психологічних механізмів самоосвіти, саморозвитку, щоб виживати в умовах глобальних викликів і вміти діяти в умовах нових тенденцій глобалізації, діджиталізації, Четвертої промислової революції, технологічної революції [3].

Таким чином, повинен бути вироблений комплекс інституційних, структурних і стабілізаційних заходів держави поетапного досягнення стабільного розвитку зворотних зв'язків, вироблення надійних механізмів подолання ентропійних процесів на регіональному і глобальному рівнях, що дають можливість досягти стабільності організації як складної дисипативної системи завдяки зворотним зв'язкам і комунікації. Механізм зворотного зв'язку формується на засадах гомеостазу системи, її авторегуляції, здатних подолати ентропійні процеси і досягти стабільності соціального соціуму.

Література.

1. Воронкова В.Г. Муніципальний менеджмент: навч. посіб.. Київ: Професіонал. 2004.
2. Попов С. М. Наукова парадигма суб'єкт-суб'єктного управління в умовах сучасного континууму. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2010. Вип. 43. С.166 – 175.
3. Попов Сергій. Зворотний зв'язок у системі соціального організму : монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2010. 444 с.

Крайнік Олена Миколаївна

к.е.н., доцент

кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,

Сергієнко Тетяна Іванівна

к.п.н., доцент

кафедри загальноправових та політичних наук

Національного університету «Запорізька політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність обраної теми полягає в тому що керівники сучасних промислових підприємств майже не використовують інноваційні принципи в управлінні персоналом, ігноруючи стратегічними інструментами. Це в свою чергу загрожує промисловим підприємствам зростанням дефіциту кадрового резерву на всіх рівнях управління. За цих умов розвиток інноваційних технологій управління персоналом промислових підприємств необхідно розглядати як цілеспрямовану діяльність працівників усіх структурних підрозділів підприємства. Дана діяльність, щодо розвитку інноваційних технологій повинна передбачати розробку загальної стратегії кадрової політики та концепцію управління персоналом.

Аналіз останніх досліджень показав, що вивченню проблем теорії і практики управління персоналом присвячено праці багатьох вітчизняних та закордонних учених: Д. Богині, В. Весніна, В. Воронкової, О. Віханського, Б. Генкіна, Дж. Грейсона, Г. Деслера, В. Дятлова, А. Єгоршина, А. Кібанова, А.

Колота, Дж. Лафти, А. Пула, Е. Старобинського, А. Шегди, С. Шекшні та ін. Проте, сьогодні залишається ряд питань які потребують додаткового вивчення.

Мета дослідження полягає у вивченні інноваційних технологій управління персоналом промислового підприємства в сучасних умовах.

Реалії сьогодення свідчать, що в сучасному інформаційному суспільстві в умовах розвитку науки, зростає роль людини в виробничому процесі. В цих умовах персонал стає стратегічним ресурсом та чинником формування конкурентоспроможності будь якого підприємства, в тому числі і промислового [2, с. 30]. Але, перш ніж перейти до вивчення інноваційних технологій управління персоналом промислового підприємства в сучасних умовах, необхідно розглянути категорію «інноваційні процеси». Даний термін визначають, як процеси, у ході яких інновації перетворюються з ідеї на конкретний продукт, технологію чи послугу та поширюються при практичному використанні, більшість підприємств зацікавлені в таких системах управління, які сприяли б здійсненню якісного контролю за перебігом інноваційних процесів, прийняттю ефективних управлінських рішень [1]. Йдеться про інноваційний менеджмент, бізнес-планування інноваційних проектів та бюджетування інноваційних процесів. Тому на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства вирішення завдань, щодо розвитку інноваційних технологій, потребує дещо інших інноваційних навичок і визначає нові вимоги до рівня підготовки персоналу, коли спостерігається факт того, що знання та уміння стають непридатними та застарілими в певному виробничому процесі [4, с. 444].

Опрацювавши певні наукові роботи, зазначимо, що усі персонал-технології можна об'єднати у такі групи:

- персонал-технології позикової праці;
- навчальні персонал-технології;
- персонал-технології підбору та найму персоналу;
- персонал-технології підвищення ефективності роботи персоналу;
- персонал-технології контролю праці персоналу;
- інформаційні персонал-технології [3].

Також, зазначимо, що активізація всіх інноваційних процесів на підприємстві призвела до розвитку технологій щодо підвищення ефективності роботи персоналу на підприємстві [5, с. 21]. Важливою функцією в системі управління персоналом на підприємстві є контроль, за допомогою якого можна дослідити майже всі процеси які відбуваються в середині підприємства. При цьому дуже важливо відстежити увесь процес діяльності працівника на підприємстві. Йдеться про зміну напрямів інформаційних потоків в управлінській взаємодії, що надає їй суб'єкт-суб'єктного характеру.

Висновки і рекомендації. Підводячи підсумок даного дослідження, зазначимо, що серед основних чинників, які впливають на інноваційну діяльність підприємства, є наявність висококваліфікованого персоналу, який активно використовують у розробці й запровадженні сучасних виробничих технологій та інших інновацій. Таким чином, використовуючи інноваційні

системи управління персоналом на підприємстві необхідно розробляти Стратегію кадрової політики.

Література.

1. Управління проектами: вітчизняний і зарубіжний досвід: [монографія] Під ред. С. Чернова, В. Воронкової, А. Двигун, О. Сосніна та ін.. - Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2015. – 356с.
2. Berezhnaya O., Kraynik O., Kuris Y., Sergienko T. Reserves of production efficiency increasing in conditions of globalization. THEORY AND PRACTICE: PROBLEMS AND PROSPECTS. Scientific articles. - Kaunas. - 2019. - P. 31-41.
3. Mechanisms for Ensuring Sustainable Development of Society. Katowice School of Technology. Monograph 29. The authors bear full responsible for the text, quotations and illustrations Copyright by Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach, 2019. – 406 p.
4. Sergienko T., Krainik O., Berezhnaya O. Socio-economic components of the integration policy of modern ukrainian society in the conditions of information-psychological warfare // Published by the University of Economics in Bratislava. Peer-review under responsibility of the Organizing Committee of EDAMBA 2020. Any remaining content and linguistic errors fall under sole responsibility of the authors, 2020. - С. 443-450.
5. Wenger O., Krainik O., Sergienko T. Improving the efficiency of management system in manufacturing companies in market economy. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки, 2019. Т. 2, № 42. С. 19-23.

Куріс Юрій Володимирович

д.т.н., професор кафедри прикладної екології та охорони праці
Інженерний інститут ЗНУ

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства інноваційний розвиток є основним ресурсом соціального та економічного розвитку промислового підприємства. Технологічний розвиток розглядають як складову інноваційного розвитку промислового підприємства, тому що ефективність його функціонування неможлива без застосування новітніх технологій.

Аналіз останніх досліджень показав, що окремі аспекти інноваційного розвитку розглядаються в роботах зарубіжних й вітчизняних вчених, таких як Т. Балановська, А.Козирєв, Т. Лепейко, Т. Мельник, В. Василенко, О. Пушкар, А. Семенов, В. Уткін, М. Хамер, Дж.Чампі, О. Федонін, А. Маслоу та ін. Теоретико-методологічні питання та механізми інноваційного розвитку

розкриті в роботах В. Авер'янова, Н. Бондарчук, О. Васильєва, В. Воротіна, М. Гамана, О. Дацій, М. Долішній, Я. Жовнірчик, С. Кваша, Ю. Ковбасюк, А. Кондрашихіна, Н. Нижник, М. Рогози, В. Бакуменко, В. Вакуленко, В. Шарій та інших. Проте, не дивлячись на доволі великий інтерес до даного питання, сьогодні, є необхідність його подальшого дослідження.

Мета дослідження полягає у узагальненні теоретичних підходів щодо технологічного розвитку промислових підприємств в сучасних умовах.

Реалії сьогодення свідчать, що технологічний розвиток промислового підприємства визначається ефективністю упровадження інновацій, що відображаються в основних факторах виробництва [2, с.195]. Будь які інноваційні процеси пов'язані з розробкою, пошуком, освоєнням, удосконаленням і подальшою комерціалізацією нових продуктів, технологічних процесів і систем, організаційних структур і методів господарювання, в широкому сенсі зі зміною віддачі ресурсів, їх якісним зростанням, перетворенням потенційного науково-технічного процесу в реальний [1, с.13].

Вплив технологічних нововведень на показники ефективності промислового підприємства визначено за допомогою створення економіко-математичних моделей кореляційної залежності, які дають змогу встановити ступінь взаємозалежності досліджуваних параметрів, виявити і математично описати закономірності їх зв'язків. Технологічний інноваційний процес складається з чотирьох основних етапів:

- 1) розпізнавання проблеми;
- 2) генерація ідеї;
- 3) вибір технології;
- 4) розроблення та реалізація рішень [5].

Перед застосуванням конкретної інноваційної технології керівники промислових підприємств здійснюють її попередній вибір, причому основними критеріями є ефективність, що забезпечує вдосконалення роботи, пристосованість до умов, результативність, конкурентоспроможність і прибутковість [4]. Щодо основних факторів, які заважають розвитку інновацій на підприємстві, то до них можна віднести: низький інноваційний потенціал підприємств промисловості; недостатність інформації про новітні технології та про ринки збуту продукції; низька можливість співпраці із іншими підприємствами [3, с. 109]. Все це результат розриву виробничих, економічних та інформаційних зв'язків.

Підводячи підсумки даного дослідження зазначимо, що створення, розроблення та застосування інноваційних технологій може служити основою для успіху будь якого підприємства. Інноваційні технології не тільки служать важливим інструментом конкурентоспроможності підприємства, а й відіграють важливу роль у підвищенні ефективності підприємства. Водночас промислові підприємства повинні розгортати якісно нову інноваційну діяльність за умови відсутності повноцінної національної інноваційної системи, слаборозвиненої інноваційної інфраструктури, продуманої державної промислової політики.

Література.

- 1.Крайнік О., Сергієнко Т. Сучасні технології менеджменту на промислових підприємствах в умовах ринкової економіки // Modern Technologies in Economy and Management. Collective Scientific Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2019; P. 249 – 259.
- 2.Крайнік О.М., Сергієнко Т.І. Напрями підвищення ефективності промислового менеджменту з використанням інформаційних ресурсів // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2018. Вип. 75. - С. 193 – 204.
- 3.Сергієнко Т.І. Вимірювання величини і рівня ефективності використання виробничого потенціалу підприємства // Гуманітарний вісник ЗДІА, 2013. – №52. – С.107 – 113.
- 4.Управління проектами: вітчизняний і зарубіжний досвід: [монографія] Під ред. С.Чернова, В. Воронкової, А. Двигун, О. Сосніна та ін.. – Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2015. – 356 с.
- 5.Mechanisms for Ensuring Sustainable Development of Society. Katowice School of Technology. Monograph 29. The authors bear full responsible for the text, quotations and illustrations Copyright by Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach, 2019. – 406 p.

Храпкіна Валентина Валентинівна

доктор економічних наук, професор
професор кафедри маркетингу та управління бізнесом
Національного Університету «Києво-Могилянська академія»

Коверга Сергій В'ячеславович

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри менеджменту
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Особливістю сучасного етапу розвитку країни є значне обмеження ресурсів при одночасному розширенні потреб в них. Протиріччя між динамічним зростанням потреб у ресурсах та їх обмеженістю за фізичним та вартісним складом може призвести до дефіциту ресурсів, що загострює конфлікти між суб'єктами господарювання, приводячи до непродуктивного зростання витрат та виникнення ситуацій, що загрожують зниженням економічної ефективності.

Ресурсозбереження є одним із ключових напрямків в політиці управління сучасними підприємствами. Проте для того, щоб його можна було адекватно імплементувати в загальну систему менеджменту на металургійному підприємстві, потрібне чітке розуміння сутності даного поняття. Виходячи з

того, який сенс вкладає той чи інший управлінець в даний термін, власне і залежить ефективність впровадження ресурсозбереження.

Ресурсозбереження слід розглядати як комплекс заходів, які досліджують не тільки матеріальні скорочення використання ресурсів, а й подальший розвиток підприємства, його стратегічну спрямованість та вплив впроваджених заходів на перспективи подальшої діяльності.

Досліджуючи діяльність промислових підприємств, зупинимо увагу на підприємствах металургійного комплексу. Саме вони, виступаючи фактором успіху національних економік та основою світового сталого розвитку завдяки фінансовій результативності з підтримкою екологічної, соціальної та економічної відповідальності, є драйвером прогресу суміжних галузей промисловості – суднобудування, авіації, транспортного та важкого машинобудування, оборонно-промислового комплексу, енергетики, будівництва [1].

В промисловості країни металургійна галузь займає стратегічно важливе значення, забезпечуючи, за підсумками 2017р., 2,4% в ВВП, 7% промислового виробництва і 19% експорту [2]. Як споживач, галузь використовує 22% електроенергії, 25,4% теплоенергії, 6% природного газу від загального обсягу внутрішнього споживання країни, на її частку припадає 43% у вантажних залізничних перевезеннях [3]. На рис. 1 представлено динаміку обсягу реалізації металургійної продукції.

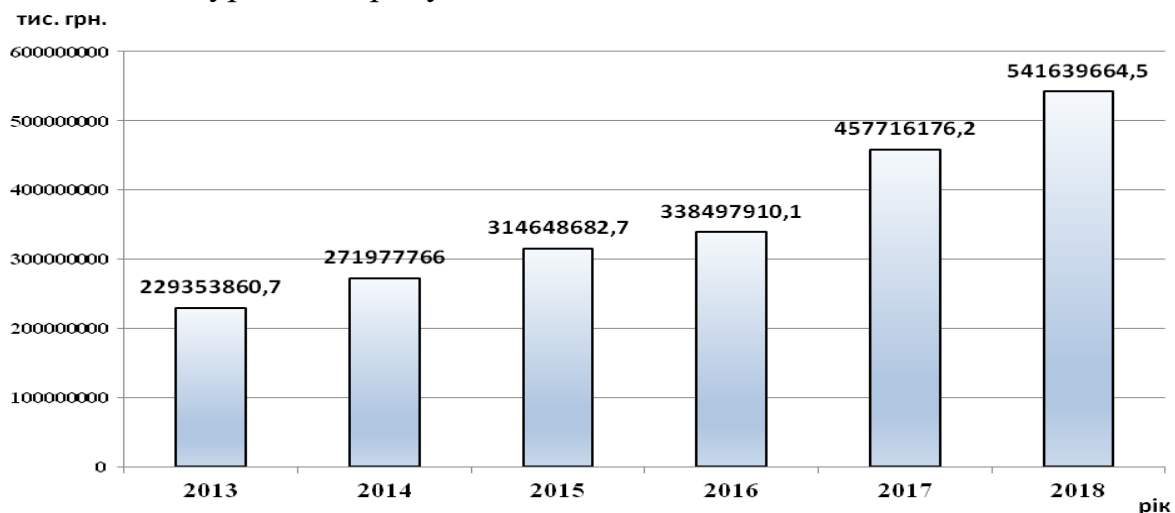

Рис 1. Динаміка металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів, тис грн [3]

Результати дослідження динаміки обсягу реалізації металургійних підприємств свідчать про те, що обсяги виробництва збільшуються щороку.

Як слушно зазначає у своєму дослідженні Янголь Г.В. [1., с.127-128], особливістю вітчизняної металургії є висока частка витрат у вартісному вимірі виробленої продукції, що перш за все, зумовлюється високою матеріалоємністю виробництва.

Якщо структура витрат на виробництво металургійної продукції залишається практично незмінною (близько 85% складають матеріальні

витрати, 9%-витрати на персонал, 5%-амортизація, до 1%-інші витрати), то їх обсяг постійно зростає: у 2013-2017 рр. середньорічний темп такого росту склав 18,7%. Одночасно відстежується позитивна тенденція зменшення рівня витрат на гривню виробленої продукції: в середньому на 3,1% в рік до 93,1% за 2013-2017 р, що демонструє підвищення прибутковості підприємств галузі, яка, на разі, все одно є критично низькою.

Характерною особливістю металургійних процесів є те, що найбільш значна частина (до 80 - 90%) енергетичних ресурсів витрачається на процеси власних технологічних потреб, а основною енергетичною сировиною є вугілля, кокс, газ. Такий стан з енергоємністю продукції диктує необхідність цілеспрямованої енергозберігаючої політики.

Успішна реалізація потенціалу енергозбереження залежить від об'єктивності та досконалості його визначення, оцінки, аналізу, тобто достовірності інформаційного підґрунтя. Недосконала інформація є одним з найважливіших чинників слабкої реалізації потенціалу енергозбереження та неефективності інвестицій у технології енергозбереження. Передумовами реалізації потенціалу енергозбереження промислового підприємства узагальнено на рис.2.

Рис. 2 Передумови реалізації потенціалу енергозбереження промислового підприємства [укладено авторами]

Урахування сукупності чинників впливу допомагає отримати цілісне уявлення про наявний потенціал енергозбереження, витратах на його реалізацію та обсяги передбачуваної економії коштів, на засадах комплексного підходу.

Передумовами безпосередньої реалізації потенціалу енергозбереження є відповідність принципам технічної необхідності (заміна неефективного та застарілого обладнання), економічної ефективності (норм дисконтування, отриманої економії, прибутку), фінансової доцільності (критерії прийняття інвестиційних рішень), системності (ефект від впровадження комплексу заходів звичайно буде більший ніж часткових оптимізаційних заходів).

Таким чином, для модернізації металургійних підприємств та підвищення енергоефективності необхідно:

- розробити концепцію поетапного переходу на принципи найкращих доступних технологій;
- розробити механізм державного фінансування при переході промисловості на принципи найкращих доступних технологій;
- розповсюджувати найкращий досвід впровадження таких технологій, про досягнені параметри ресурсо- і енергозбереження, а також захисту навколишнього середовища;
- забезпечити на галузевому рівні активну участь підприємств у процесі порівняльного аналізу і розробки інформаційно-технічних довідників з найкращих доступних технологій тощо.

Література.

1. Янголь Г.В. Управління стратегічною результативністю підприємств (за матеріалами металургійних підприємств України). Дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності). 437 с.

2. Статистична інформація. *Державна служба статистики України*: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.05.2020).

3. Укрметалургпром об'єднання підприємств: офіційний веб-сайт: URL: <http://www.ukrmetprom.org>. (дата звернення 12.05.2020).

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 6 ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Керівники секції:

*Дробишева О. О., к.е.н., доцент, зав. кафедри економіки підприємства
Інженерного інституту ЗНУ*

Очередько Олена Олександрівна
старший викладач кафедри «Менеджменту і підприємництва
на морському транспорті» Азовського морського інституту
Національного університету «Одеська морська академія»
Карловський Кирило Олександровч
магістрант кафедри «Менеджменту і підприємництва на
морському транспорті» Азовського морського інституту
Національного університету «Одеська морська академія»

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У науковій думці державне управління як системна категорія розкривається водночас за кількома її складовими: як галузь науки, галузь вищої освіти і вид практичної соціально-економічної діяльності. Зазначені три складові системи державного управління перебувають у природному взаємозбагачувальному зв'язку і мають спільний об'єктно-предметний простір проблем. При цьому провідна роль у системі державного управління має відводитись науковій галузі державного управління, де має бути забезпечена генерація державно-управлінських знань, їх упровадження у практику державного управління та місцевого самоврядування. Класифікація як метод наукового пізнання змісту і особливостей реалізації функцій державного управління, під яким розуміється їх упорядкування, розподілення за класами (групами тощо) відповідно до обраної ознаки або комплексу ознак, має суттєве значення для визначення об'єктно-предметної сфери стратегічного управління розвитком морських портів України. Виходячи зі змісту класифікації як методу наукового дослідження, слід визнати принципову неможливість створення єдиної і всеохоплюючої системи класифікації функцій державного управління, що зумовлено розвитком самого державного управління як наукової дисципліни.

Проблемі державного управління морськими підприємствами приділяється увага в ряді робіт, серед яких слід виділити праці: І. Алексєєва, В. Авер'янова, І. Бабенко, Є. Білокур, Б. Гурне, Б. Курашвілі, В. Малиновського, Г. Райта та інших.

Наведемо найбільш поширені з даного дослідження наукові підходи до класифікації функцій державного управління: за сферою діяльності, за способом (формою) діяльності, за цільовою спрямованістю, за характером виконуваних завдань, за змістом адміністративно-правового регулювання, за функціональною спрямованістю, за внутрішньою технологією управлінської діяльності, за стадіями управлінського циклу, за завданнями суб'єкта управління, за предметом державного управління, за сферою діяльності і особливостями керованого об'єкта.

Науковий дискурс щодо тлумачення понять «функція управління», «функція державного управління» триває й досі, і в ньому не існує єдиного загальноприйнятого визначення цих термінів. Різний підхід науковців до визначення понять, розбіжності у питанні їх систематизації – одна з головних причин існуючого стану осмислення цих наукових категорій.

У цьому зв'язку в контексті даного дослідження представляє науковий інтерес висновок Є. Білокур про те, що базовою для розкриття змісту поняття «функції державного управління» є категорія більш загального порядку - «функції управління», що є родовим поняттям стосовно функцій державного управління. Авторка виводить і родові ознаки загальносоціологічного поняття «функції управління» [1, с. 52]:

- є одним з елементів змісту управління;
- обумовлені цілями і завданнями управління;
- мають об'єктивний характер, тобто, обумовлюються об'єктивними закономірностями;
- мають конкретний зміст і здійснюються за допомогою конкретних форм і способів управління;
- характеризуються чітко визначеною якісною ознакою напрямків діяльності - однорідність діяльності;
- спрямовуються на забезпечення життєво необхідних потреб об'єкта управління;
- реалізуються через управлінські відносини.

Погоджуючися з Є. Білокур, вважаємо за потрібне додати, що необхідною умовою відповідності поняттю «функції управління» є системна єдність визначеного комплексу родових ознак, тобто, відповідність суспільного явища поняттю «функція управління» може бути встановлена як істина тільки у тому випадку, якщо цьому явищу притаманні усі без виключення визначені родові ознаки.

Розглядаючи функції управління в загальному вигляді як стабільні види управлінської діяльності суб'єкта, що здійснюються для досягнення поставленої мети, можна погодитися з думкою, що цілі державного управління впливають з цілей держави і мають рівневу структуру, побудова якої базується на принципі «дерева цілей» і центральне місце в якій займає стратегічний рівень, тобто, генеральний напрямок державної політики. Процес досягнення стратегічної цілі протікає поетапно. З урахуванням мінливих умов і наявних ресурсів для кожного часового відрізка формулюються більш дрібні

цілі – оперативні, рішення яких пов'язане з постановкою тактичних або забезпечуючих цілей. В системі цілей державного управління стратегічний рівень орієнтований на довгострокову перспективу, тому є найбільш статичним, тактичні цілі є динамічними і часто коригуються. Слід відзначити, що в такому аспекті класифікація функцій державного управління в науковій літературі наразі не здійснюється.

Порядок здійснення управлінського впливу держави на певний об'єкт управління характеризується комплексом принципів, які у сукупності складають певну ґносеологічну систему. Принципи діяльності суб'єктів державного управління є об'єктивними, не залежать від волевиявлення та побажань окремих особистостей, оскільки спираються на діалектичний закон розвитку. Принципи державного управління – це керівні правила, що відбивають зміст законів і закономірностей і мають бути закріплені в нормативно-правових документах та використовуватися в науковій та практичній діяльності фахівців з управління [2]. Таким чином, формування концепції державного управління стратегічним розвитком морських портів України має виходити з системи принципів державного управління цією сферою і об'єктів управління; структурна нормальність, що виключає дублювання елементів і зв'язків системи стратегічного управління; організаційна замкнутість контурів управління, що означає локалізацію однотипних завдань певної підсистеми; адекватність формування системи стратегічного управління зовнішнім факторам і внутрішнім тенденціям розвитку організації.

Другу групу принципів складають такі [3]: система управління повинна максимально повно задовольняти потреби організації у створенні, виборі і виконанні стратегічних управлінських рішень; функціонування системи стратегічного управління має бути комплексним, планомірним, безперервним, економічним і ефективним; рівномірність завантаження підсистем і елементів системи стратегічного управління; оптимізація комунікаційних зв'язків, що потребує зведення до раціонального числа комунікаційних каналів у системі управління; системність як умова досягнення і ефективності стратегічних рішень; демократична самоврядність, що передбачає залучення всього персоналу організації до виконання певної частини стратегічних функцій.

До групи принципів розвитку системи стратегічного управління в роботах [3] віднесені: гнучкість і керованість системи стратегічного управління, яка здатна реагувати на зовнішні і внутрішні збурення; динамічну стійкість системи стратегічного управління до збурюючих дій, що забезпечує стабільність системи стратегічного управління незалежно від існуючих змін у системі оперативного управління; обмеженість граничного напруження, що означає наявність ліміту змін і перетворень системи стратегічного управління; перетворення системи стратегічного управління потребують висококваліфікованого персоналу, який має особисту матеріальну й моральну зацікавленість і відповідний рівень організаційної культури.

Різноманіття функцій державного управління обумовлює використання

різних методів їх реалізації. Методи державного управління являють собою способи владного впливу держави на вектор розвитку суспільних і державних справ і відображають засоби державного впливу на об'єкт управління. Виходячи із способів і прийомів, які використовуються суб'єктами державного управління для досягнення поставлених цілей і виконання функцій, можуть бути виділені такі групи методів: адміністративно-правові, організаційні, економічні.

Особливість сфери державного управління розвитком морських портів України значною мірою зумовлена тим, що морські порти віднесені до об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави. З іншого боку, морські підприємства є самостійними суб'єктами господарювання, які будують горизонтальні взаємозв'язки з іншими суб'єктами господарювання у цій сфері на договірній основі, що передбачає партнерську взаємодію з суб'єктами, які перебувають у відносинах підпорядкованості в системі державного управління.

Разом з тим, партнерська взаємодія морських підприємств з іншими самостійними суб'єктами господарювання базується на самоорганізаційних засадах, побудованих переважно на балансі економічних інтересів, представляє собою різновид суб'єкт-суб'єктної взаємодії, в якій будь-хто з них виступає в якості як ініціатора, так і регулятора взаємин в полі, систематизованому і визначеному державним управлінням. Виходячи з викладеного, слід розглянути основні моделі морських портів і принципи та досвід стратегічного управління їх розвитком.

А.Г. Дем'янченко зазначає, що розробкою типологій моделей, в основному за ознакою володіння власністю і управління портів, займаються в основному зарубіжні фахівці, оскільки в Україні існували лише державні портові підприємства і приватні термінали, тому найбільш часто використовується методика Світового банку, відповідно до якої виділяються чотири категорії: сервісний порт, порт-інструмент, порт-орендодавець і приватний порт, на основі права власності і повноважень для управління з основних розділів активів (земля, інфраструктура, суперструктура), а також сторони, які виконують вантажно-розвантажувальні роботи і обслуговування. Однак, як зазначає автор, такий підхід не є універсальним і на практиці повністю не реалізується, оскільки в реальності порти використовують гібридні моделі власності і управління, різні способи переходу від державної до приватної власності [4].

Разом з тим, А.Г. Дем'янченко узагальнює певні відхилення від теоретичних моделей морських портів таким чином [4]:

- у більшості суто державних портів присутній приватний капітал, представлений у різних формах, і відносини з ним будуються на договірних
- у державних портах регулюючі функції і права порту як орендодавця зосереджені в держсекторі, а оперативна діяльність повністю або частково переходить до приватного сектору, але жорстко регламентується портовими адміністраціями;

- при частковій приватизації або розширенні взаємодії державного і приватного сектору, як правило, до останнього переходять оперативні функції і деякі зі сфери відповідальності порту як орендодавця;

- навіть у приватних портах, держава зберігає за собою деякі регуляторні функції, що дозволяє здійснювати певний вплив на стратегічно важливе підприємство.

За результатами досліджень А.Г. Дем'янченка [4], М. Брукс, К. Куллінана було отримано п'ять комбінацій власності та управління:

- порт у повному володінні центрального державного органу, управляється і контролюється ним же;

- портом управляє уряд, але управління передається місцевим органам самоврядування;

- порт перебуває у державній власності (національній, регіональній, муніципальній), але діє як корпорація;

- використовується механізм державно-приватного партнерства, але право власності залишається за державою;

- порт перебуває у приватній власності, управляється і контролюється незалежно від центральних органів влади, самостійно веде операційну діяльність, залучає фінансування, веде планування і розподіл прибутку.

Залежно від того, хто виконує зазначені функції, як вони розподіляються між портовими адміністраціями та стивідорами, яким законодавством регулюються.

Таким чином, процес лібералізації управління портами з позицій реалізації прав власності у міжнародному вимірі зміщує акценти щодо ролі і функцій держави у стратегічному управлінні розвитком морських портів: особливого значення набувають економічні й методично-організаційні підходи до їх розуміння і реалізації з урахуванням просторового аспекту. В межах класифікації функцій державного управління за способом (формою) діяльності на перший план виступають законодавча (нормотворча), виконавча і контрольна функції держави. Це зумовлено необхідністю створення повного і несуттєвого правового поля, в якому має здійснюватися взаємодія державних, регіональних і місцевих органів влади і управління щодо забезпечення стратегічного розвитку морських портів, включаючи норми корпоративного права, правового регулювання інвестиційної діяльності, права власності (в тому числі – права власності на землю) і його захисту тощо.

Незалежно від моделі морського порту і категорії структури управління ним, кожна країна має власний досвід проведення портових реформ, спрямованих, з одного боку, на підвищення ефективності функціонування національного господарства за рахунок оптимізації транспортної інфраструктури, елементом якої виступають морські порти, а з іншого боку - на зростання прибутковості самого порту як суб'єкту господарювання незалежно від комбінації власності. Вивчення такого досвіду має беззаперечну доцільність з огляду на можливість його подальшої адаптації до умов України.

Література.

1. Білокур Євгенія Ігорівна. Функції державного управління: поняття, особливості, правове регулювання дис.. канд.. юр., 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, Національний університет «Одеська юридична академія», 2015, 194 с.
2. Гречко Е. Поняття, ознаки та принципи державного управління. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2015/поняття-ознаки-та-принципи-державного-управління/> (дата звернення 16.05.2020)
3. Козенков Д. Є. Основні вимоги до формування системи стратегічного управління підприємством. Академічний огляд (менеджмент і маркетинг). 2011. № 1 (34). С. 83 – 88.
4. Дем'янченко А. Г. Підходи до визначення структур власності та управління в морських портах. Університетські наукові записки. 2013. №2 (46). С. 178 – 185.

Очередько Олена Олександрівна

старший викладач кафедри «Менеджменту і підприємництва
на морському транспорті» Азовського морського інституту
Національного університету «Одеська морська академія»

ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ МОРСЬКИМИ КОМПАНІЯМИ В СИСТЕМІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний розвиток світового судноплавства та системи підприємств експлуатаційної діяльності морського транспорту, зумовлений комерційними завданнями морських підприємств та проведенням державою активної й цілеспрямованої морської політики. Для багатьох морських держав - це частина зовнішньоекономічної політики.

Найважливішою умовою ефективного управління господарськими процесами є забезпечення підприємницької активності на основі проведення країною адекватної промислової і транспортної політики, справедливої зваженої соціальної політики та багатоаспектної інституціональної політики, тому дуже важливо підкреслити та акцентувати увагу на управлінні морськими організаціями, котрі знаходяться в системі підприємницької діяльності України.

Проблемі ефективного управління в судноплавстві приділяється увага в ряді робіт, серед яких слід виділити праці: В.М. Гейця, М.Т. Примачова, В.Г. Коби, С.В. Ільченко, О.М. Кібік, О.А. Липинської, В.В. Жихаревої, О.Ф. Балацького, Б.В. Буркинського. Проте повною мірою не розкрито взаємозв'язок національних інтересів і управління за критеріями антикризового управління підприємств.

Центральна проблема соціально-економічного розвитку морських підприємств зводиться до реалізації їх основних функцій у системі вільних ринкових відносин. У свою чергу органи влади створюють спільну правову базу в країні та надають специфічні послуги, необхідні для ефективної роботи

суб'єктів ринкової економіки. Правова база визначає статус підприємств, гарантує права власності і забезпечує дотримання умов договорів. Органи влади також встановлюють юридичні «правила гри», які регулюють взаємовідносини судновласників, вантажовласників та операторів між собою. Окремі структури адміністрування виступають в ролі арбітрів економічних відносин.

Залежно від державного управління відповідним чином реалізуються проекти антикризового управління підприємствами морського транспорту. Головним стає зниження непродуктивних витрат макроекономіки і підвищення попиту в сегментах виробництва споживчих благ і реальних інвестицій.

Гарантуючи якість послуг, визначаючи права власності і сприяючи дотриманню умов контрактів, органи влади сприяють збільшенню обсягу і безпеці здійснюваних угод. Це розширює транспортний ринок і дозволяє домагатися більшої спеціалізації у використанні матеріальних і людських ресурсів. Така спеціалізація означає більш ефективний розподіл ресурсів.

Перший тип неспроможності ринку – результат процесу, який економісти називають екстерналіями, або переливом ресурсів, другий тип виникає при виробництві суспільних благ. Екстерналія відбувається тоді, коли деякі вигоди або витрати переміщуються до сторони, яка не є безпосередньо продавцем або покупцем. Екстерналії, або побічні ефекти, називають переливами, так як вони являють собою вигоди або витрати, що припадають на частку третьої сторони, яка безпосередньо не бере участь в конкретній ринковій угоді [1].

Некомпенсовані виробничі витрати або витрати споживання, які несе третя сторона, стають негативними екстерналіями, при яких виникає перевитрата ресурсів. В якості глобального результату можна згадати наслідок різкого скорочення замовлення на будівництво суден у посткризовому періоді, що призвело до зниження грошових потоків у сировинних та інших ресурсних центрах економіки. Крім того, прикладом побічних витрат може служити пошкодження судна, застрахованого «З відповідальністю за пошкодження», а побічних вигід – щеплення всіх моряків від жовтої лихоманки.

В системі глобальної значимості ефективної підприємницької діяльності морських підприємств і необхідності регулювання умов формування потенціалу з позиції глобальних інтересів виникають протиріччя нормалізації позиціонування різномасштабних судновласницьких і операторських структур. Тому потрібне уточнення процесів управління розвитком морських компаній з урахуванням підприємницьких та позасистемних результатів.

Коли побічні вигоди, або позитивні зовнішні ефекти, якогось суспільного блага великі і широко поширені (прикладом чого може служити згадана вище щеплення від жовтої лихоманки всіх моряків), в уряді є можливість, що дозволяє усунути брак ресурсів, що виділяються на даний продукт.

Основним регулюючим механізмом ринкової системи є конкуренція. Саме ця сила підпорядковує виробників і постачальників ресурсів вимогам споживачів.

У сукупності морських підприємств проблеми державного впливу уряду можуть бути зведені до наступного:

- концентрація намірів уряду на принципі невтручання в ділове життя судновласників і операторів;
- повна свобода морських підприємств в управлінні функціональної діяльності в обраному сегменті позиціювання;
- сприяння уряду в формах активізації господарської діяльності - від податкових пільг до прямого субсидування з урахуванням міжнародних обмежень;
- компроміс між теорією невтручання і конкретними вимогами державної допомоги у специфічних економічних проблемах;
- спроба використання протекціоністських заходів порушує принцип вільної торгівлі, а в умовах розширення стратегії Світової організації торгівлі викликає особливі способи обмеження на основі стандартів;
- концентрація будь-якого виду бізнесу є однією з умов зниження ризику кризового стану. Відомі переваги концентрації – насамперед ефективність масштабу виробництва за сукупністю постійних витрат.

Загальною передумовою монопольного впливу окремих судновласницьких структур є підвищення верхньої межі тарифних ставок. Вона встановлюється на рівні доступному для вантажовласника в межах сприйняття цінності транспортної послуги. Межею стає рівень витрат, пов'язаних з перемиканням на альтернативні технології та маршрути доставки товарної маси.

Будь-яка монополія в системі морського транспорту відносна. Положення істотно змінюється внаслідок нерівномірності використання інноваційних технологій. Часто виникають проекти і напрямки альтернативного розвитку систем, що обслуговують зовнішньоторговельні вантажопотоки.

Розвиток спеціалізації зумовлює формування ряду економічних переваг, які відповідно з економікою масштабу, можуть призвести як до надлишку пропозиції, так і до монопольного регулювання ринку транспортних послуг.

Як показує досвід Китаю в разі виходу виробництва з місцевих ринків відбувається диверсифікація в системі традиційної спеціалізації та розподілу товарних потоків. Ринок стає регулятором виробництва тільки до певної міри. Проблеми дисбалансу накопичуються в міру посилення факторів і переваг регіонів дешевої робочої сили. Для морських компаній – це Індія, Китай, Філіппіни.

Ринкові сили в монополізованих галузях не забезпечують достатнього контролю, здатного захистити інтереси споживачів, домагатися справедливої конкуренції та ефективності розподілу ресурсів. В лінійному судноплаванні існують альянси, які являють собою відповідь з боку пропозиції в лінійному судноплаванні на важливі зміни з боку попиту і, таким чином, стають домінуючими в найбільш важливих маршрутах для контейнерних вантажів. Вони являють собою різні форми співпраці у сфері лінійних перевезень та

емпіричні докази, засновані на дослідженнях в окремих регіонах, підтверджують цю гіпотезу.

Основними мотивами для участі в альянсі є зниження ризиків, раціоналізація і економічний масштаб, передача ноу-хау та формування конкуренції відповідно до національної політики. Оскільки глобалізація сучасної економіки стала повсякденним явищем, посилюється і тиск, що потребує таких форм співпраці, які здатні збільшувати охоплення ринку і контроль над ним, скорочувати витрати, розподіляти ризики, тощо.

Судноплавні компанії час від часу використовують неправомірні прийоми, щоб домогтися домінування на ринку або зберігати його надалі. В інших випадках конкуренти домовляються про фіксування цін або здійснюють злиття, щоб підвищити свою монопольну міць. Судноплавство є глобальною галуззю, перспективи якої тісно пов'язані з рівнем економічної діяльності в світі. Більш високий рівень економічного зростання зазвичай веде до більш високого попиту на промислові матеріали, які, в свою чергу, стимулюють імпорт і експорт. Наприклад: потік товарів і послуг, або торговий потік. Україна експортує товари та послуги в інші країни і в свою чергу імпортує товари і послуги з них; потоки капіталу і праці, або ресурсні потоки. Підприємства України створюють нові виробничі потужності, новий капітал в інших країнах, а іноземні – те ж саме роблять на території нашої країни. Також з країни в країну переміщуються працівники; інформаційні та технологічні потоки. Україна передає інформацію іншим країнам про продукти, ціни, процентні ставки та інвестиційні можливості і отримує в обмін таку ж інформацію. Фірми в Україні користуються технологіями, розробленими за кордоном; фінансові потоки. Гроші пересилаються з України та інших країн для кількох цілей, наприклад, для того, щоб заплатити за імпорт, купити іноземні активи, заплатити відсотки за боргами, купити іноземну валюту туристам або надати допомогу іншим країнам.

Справжня вигода від міжнародної торгівлі полягає в загальному підйомі, збільшенні виробництва, що досягається за рахунок спеціалізації та обміну [2, с.118]. Країна здатна забезпечити повне використання своїх ресурсів як з міжнародною торгівлею, так і без неї. Міжнародна торгівля дозволяє суспільству використовувати свої ресурси таким чином, що збільшує сукупний обсяг виробництва і загальний добробут.

Серйозним бар'єром для будь-якого типу торгівлі, особливо для торгівлі між віддаленими один від одного регіонами, служать високі транспортні витрати. Міжнародна торгівля розширилася завдяки великим поліпшенням комунікаційних технологій. Тарифи – акцизи або мита на імпортовані товари з 1940 р. істотно знизилися в масштабах усього світу [2, с.112] внаслідок адміністрування на основі Світової організації торгівлі.

Існують чотири види втручання держави у вільну торгівлю:

1. Протекціоністські тарифи представляють собою акцизи або мита, якими обкладаються імпортовані товари. Більшість з них призначено для захисту внутрішніх виробників від іноземної конкуренції. Вони ускладнюють вільну

торгівлю, збільшуючи ціни на імпорتنі товари і зміщуючи попит у бік продукції внутрішнього виробництва.

2. Імпортні квоти – кількісні або вартісні обмеження імпорту окремих товарів. Як тільки квоти «вичерпані», вони перекривають імпорт тієї продукції, яку національні споживачі могли б віддати перевагу продукції внутрішнього виробництва. Імпортні квоти служать більш ефективним засобом обмеження міжнародної торгівлі, ніж тарифи.

3. Нетарифні бар'єри – це система обтяжливого ліцензування, так як можуть висуватися необґрунтовані вимоги, що пред'являються до якості товару, або мати місце бюрократична тяганина при оформленні митних документів.

4. Експортні субсидії являють собою державні виплати національним виробникам, призначені для зниження їх виробничих витрат. Більш низькі витрати виробництва дозволяють внутрішнім виробникам встановлювати нижчі ціни на свою продукцію і таким чином збільшувати її експорт на світовий ринок.

У кожному разі транспортне обслуговування зовнішніх і внутрішніх вантажопотоків залишається найважливішим фактором ефективності торгівельних відносин. Тільки з виходом на транзитні вантажопотоки з'явилася можливість достатнього ступеня реалізації транспортного потенціалу морських компаній. Крім того, варто враховувати, що при виборі будь-яких напрямків інтеграції Україна має можливість збільшити темпи економічного росту й сформувані нові вантажопотоки, які, в остаточному підсумку, визначають параметри розвитку торговельного флоту як на основі підприємницької ініціативи, так і можливої державної підтримки.

При розвитку національних морських компаній, заснованих на підприємницькій ініціативі, необхідно враховувати не тільки інтереси економіки, але принципи жорсткого міжнародного регулювання перевізного процесу. Загальні функції, форми й принципи реалізації судноплавної політики залежать від особливостей розвитку й поточних завдань окремих країн.

Висновки. Ефективна організація роботи підприємств на транспортному ринку неможлива без об'єктивної послідовної розробки основних положень управління з урахуванням загальних принципів і особливостей функціонування. Важлива відповідність виробничого потенціалу критеріям конкурентної стабільності, функціональної й фінансової стабільності в умовах ринкового механізму. Метою формування механізму й політики морського управління є орієнтація на фрагову незалежність зовнішньоторговельних вантажопотоків національних експортерів або імпортерів продукції. Ця мета у значній мірі обумовлена міжнародними умовами адміністрування, діями конкурентів і умовами продажу товарів. У кожному разі в транспортній системі відзначені цілі жорстко пов'язані з фактором часу.

Література.

1. Цветов Ю.М. Основы организации транспортного обеспечения внешнеторговых связей Украины [Текст] / [Ю.М. Цветов, А.О. Един, М.В. Макаренко, Л. Н. Соколова]; под. ред. Ю.М. Цветова. – К.: ИКТП-Центр, 2000. – 581 с.
2. Макконелл К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика [Текст] / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю; пер. с англ. научн. конс. В.С. Автономов. – [14-е изд.]. – Москва: ИНФРА-М, 2004. – 972 с.

Сорохан Катерина Андріївна

студентка Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник – Арзянцева Дар'я Андріївна

к.е.н, доцент кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОШОВИХ НАДХОДЖЕНЬ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Найважливішою стороною діяльності підприємства є забезпечення грошових надходжень, які потрібні для відшкодування витрат виробництва й обігу, своєчасного виконання зобов'язань перед державою, банками та іншими суб'єктами господарювання, формування доходів і прибутку.

Грошові надходження — це сукупність надходжень коштів за реалізовану продукцію, виконані роботи, послуги, а також виконання інших господарських операцій у процесі операційної, фінансової й інвестиційної діяльності підприємства [1].

Доходи та грошові надходження регламентуються положенням (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» [2].

Метою діяльності комунальних підприємств є якісне обслуговування населення у частині надання відповідних послуг та впорядкування населеного пункту.

Особливості формування грошових надходжень комунальних підприємства нами розглянуто на прикладі ХКП «Спецкомунтранс», що забезпечує добробут міста, надає населенню послуги зі збирання, транспортування, захоронення побутових відходів, обслуговування контейнерних майданчиків та ін.

У таблиці 1 наведено структуру грошових надходжень ХКП «Спецкомунтранс», та їх динаміку за 3 роки.

За даними таблиці 1 бачимо, що найбільшу суму становлять надходження від реалізації товарів, робіт та послуг, проте цих коштів не вистачає підприємству для того, щоб повністю профінансувати свою діяльність, виникає необхідність у підтримці.

Таблиця 1

**Динаміка та структура грошових надходжень ХКП «Спецкомунтранс»
за 2017-2019 роки**

Грошові надходження	2017		2018		2019		Відхилення 2017 р. від 2019 р., (+/-)	
	тис. грн.	пит. вага, %	тис. грн.	пит. вага, %	тис. грн.	пит. вага, %	тис. грн.	пит. ваги, %
Надходження від реалізації (товарів, робіт, послуг)	33103	93,24	38299	86,30	65057	74,31	32103	-18,93
Цільового фінансування	141	0,40	278	0,62	18283	20,88	18142	20,48
Надходження від отримання субсидій, дотацій	—	—	—	—	3770	4,30	—	—
Інші надходження	309	0,87	442	0,99	383	0,43	74	-0,44
Отримання позик	1950	5,49	5363	12,08	55	0,06	-1895	-5,43
Разом	35503	100,00	44382	100,00	87548	100,00	52045	0,00

Примітка: складено автором на основі даних «Звіту про грошові надходження»*

Таку підтримку комунальне підприємство отримує з міського бюджету, тому значну частку грошових надходжень ХКП «Спецкомунтранс» становить цільове фінансування з міського бюджету міста. Кошти цільового фінансування і цільових надходжень – це кошти, які підприємство отримує на чітко визначену мету (згідно з установленими умовами витрачання, затвердженими планами та кошторисами тощо). Вони можуть надходити у вигляді субсидій, асигнувань з бюджету і цільових фондів, гуманітарної допомоги, внесків фізичних і юридичних осіб. Важливе місце у функціонуванні підприємства відіграє бюджетна фінансова підтримка. Фінансування ХКП «Спецкомунтранс» з міського бюджету м. Хмельницького надходить на підприємство у вигляді капітальних трансфертів, субсидій, дотацій, позик. В цілому за 3 роки підприємство отримало 220 550 грн. з міського бюджету.

Цільове фінансування з міського бюджету здійснюється на реконструкцію, модернізацію й технічне переоснащення комунальних підприємств, на поліпшення їх основних засобів. Порівняємо динаміку доходів підприємства та надходжень коштів з бюджету (рис.1).

Отже, проаналізувавши грошові надходження з міського бюджету бачимо, що за 3 роки з міського бюджету на підприємство надійшло 7 млн. 716 тис. грн. Цільове фінансування з міського бюджету здійснюється на реконструкцію, модернізацію й технічне переоснащення комунальних підприємств, на поліпшення їх основних засобів та на капітальний ремонт зношених об'єктів. З реалізації товарів, робіт, послуг підприємство отримало за 3 роки 121 459 грн. Тому фінансова підтримка підприємства з бюджету є суттєвою, та займає важливу роль у функціонуванні підприємства.

Рис.1. Порівняння динаміки доходів підприємства та надходжень коштів з бюджету

Примітка*: складено автором на основі даних «Звіту про грошові надходження»

Підприємству необхідно шукати шляхи збільшення власних коштів, за рахунок збільшення сфери діяльності. Наприклад ЛКП «Львівспецкомунтранс» надає в оренду контейнери для роздільного збору сміття іншим підприємствам. «Київспецтранс» звернувся до міського голови з проханням побудувати сміттєпереробний завод потужністю 450 тисяч тонн на рік. Харківське комунальне підприємство «КВБО» займається збором бумажки та картону, різних видів металу, скла, будівельного сміття та ін.

Отже, грошові надходження є важливою складовою будь-якого підприємства, це кошти, які потрібні для відшкодування витрат виробництва й обігу, своєчасного виконання зобов'язань перед державою, банками та іншими суб'єктами господарювання, формування доходів і прибутку підприємства.

Література.

1. Біндасова Ю.О. Теоретичні аспекти формування системи управління грошовими потоками підприємства. Научно-технический сборник. Коммунальное хозяйство городов. Харьков, 2007. С. 388 – 394.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» від 29 листопада 1999 року № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99> (дата звернення 16.05.2020).
3. Про житлово-комунальні послуги: Закон України редакція від 02.04.2020. р.№2187-19-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19> (дата звернення 17.05.2020).

Havrylenko Kateryna

studentka Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

Promotor –Yaryshko Olena

docent Katedry Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

STAN MAŁEGO I ŚREDNIEGO BIZNESU W POLSCE

Niemal połowa PKB w Polsce jest wytwarzane właśnie w sektorze mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, w nim też znajduje zatrudnienie prawie 60% pracowników. Jest to także sektor najbardziej narażony na wszelkie zmiany w gospodarce.

Począwszy od 1989 r. obserwuje się w Polsce wzmożony rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) w Polsce ma duży potencjał rozwojowy. W 2019 roku w Polsce było na tym rynku prawie 2,1 miliona podmiotów, zatrudniających blisko 10 milionów pracowników

Zastanówmy się który z przedsiębiorstw uważa się w Polsce za mikroprzedsiębiorcę, za małego przedsiębiorcę i za średniego przedsiębiorcę.

Za mikroprzedsiębiorcę w Polsce uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 10 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 2 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 2 milionów euro.

Za małego przedsiębiorcę uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 50 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 10 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 10 milionów euro.

Za średniego przedsiębiorcę w Polsce uważa się przedsiębiorcę, który w co najmniej jednym z dwóch ostatnich lat obrotowych zatrudniał średniorocznie mniej niż 250 pracowników oraz osiągnął roczny obrót netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nieprzekraczający równowartości w złotych 50 milionów euro, lub sumy aktywów jego bilansu sporządzonego na koniec jednego z tych lat nie przekroczyły równowartości w złotych 43 milionów euro.

Wśród MŚP dominują firmy przemysłowe i handlowe. Najwięcej przedsiębiorstw działa w handlu hurtowym, detalicznym i przemyśle spożywczym, na co składają się w największym stopniu liczne w Polsce piekarnie i masarnie. Spory udział mają też firmy zajmujące się transportem lądowym, wznoszeniem budynków, a także elektryką i hydrauliką.

W porównaniu do dużych polskich firm małe i średnie przedsiębiorstwa nie wypadają najlepiej. Na MŚP przypada 36 proc. przychodów, czyli jedna piąta mniej

niż dla dużych firm, podczas gdy w większości krajów Unii to sektor MŚP jest większy.

By wesprzeć wzrost sektora MŚP, konieczne jest jednak zmniejszenie barier, które najbardziej utrudniają rozwój przedsiębiorczości w Polsce, przede wszystkim w obszarze administracji skarbowej, dostępności do finansowania i wykształceniu pracowników.

Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej pojawiła się nowa forma finansowania przedsiębiorstw z funduszy unijnych. Ponieważ polityka Unii Europejskiej uznaje MŚP za priorytetowe dla gospodarki, stały się one jednym z głównych beneficjentów pomocy strukturalnej. Przedsiębiorcy, obok samorządów, byli w latach 2014-2019 największymi beneficjentami funduszy unijnych.

MŚP ponad trzy razy chętniej niż duże przedsiębiorstwa korzystają z kredytów bankowych. Wciąż jednak głównym źródłem finansowania ich inwestycji pozostają środki własne. MŚP inwestują w ludzi. Udział osób pracujących w sektorze MŚP stabilnie rośnie i ta grupa firm przekazuje na wynagrodzenia o jedną trzecią więcej dochodów niż duże przedsiębiorstwa. Epidemia koronawirusa w Polsce wpłynęła na niemal każdą dziedzinę gospodarki, rujnując działalność jednych przedsiębiorstw i wzmacniając pozycję innych.

Raport „Polski mikro, mały i średni biznes w obliczu pandemii COVID-19” który został przygotowany przez PwC Advisory spółka z ograniczoną odpowiedzialnością sp.k. pokazał, że 89% firm odnotowało zakłócenia działalności wynikające ze społecznej izolacji i zmiany zachowania klientów. Dla ponad jednej trzeciej firm (35,3% z nich) spadek przychodów przekracza 50% w porównaniu do analogicznego okresu w roku poprzednim. To jest wstrząs, z jakim przedsiębiorstwa nie zmagają się od początku transformacji systemowej. Z danych GUS wynika, że nawet w szczycie kryzysu finansowego, w pierwszej połowie 2009 roku spadek przychodów ogółem, firm zatrudniających poniżej 250 pracowników nie przekraczał kilku procent w skali roku. Gwałtowność obecnych zaburzeń jest zatem nieporównywalna do wcześniejszych zdarzeń w historii polskiej gospodarki rynkowej. Największy spadek przychodów odnotowały mikrofirmy zatrudniające od 2 do 9 pracowników. W tej grupie niemal połowa firm doświadcza spadku przychodów o ponad 50%. Wśród przedsiębiorstw zatrudniających od 50 do 249 pracowników problem gwałtownego, przekraczającego 50% spadku przychodów odczuwa co piąta firma, i co trzecia mała, tzn. zatrudniająca od 10 do 49 pracowników. Wsparcie dla tych grup również będzie bardzo istotne i konieczne w kolejnej fazie kryzysu. Oprócz spadków przychodów bardzo ważnym problemem są też opóźnienia w płatnościach od klientów. Problemów z płynnością doświadcza ponad 50% firm. Tak na przykład w przemyśle, aż 70% firm sygnalizuje problem z opóźnieniami płatności. To może grozić nawet bankructwem. Dlatego bardzo ważne może okazać się utrzymanie dostępu do finansowania obrotowego dla firm, które na bieżąco realizują zamówienia.

Na razie koronawirus nie wpłynął istotnie na poziom bezrobocia w polskiej gospodarce. Wiele firm stara się przeczekać trudny okres i nie zwalniać pracowników. W Polsce wszedł w życie rządowy pakiet pomocowy dla firm.

Найбільшим зацікавленням користуються рішення щодо запровадження змін і звільнень з внесків ЗУС.

Пандемія з однієї сторони послабила економіку, але звільнила теж в підприємцях покладає креативності.

Бібліографія.

1.Малі і середні фірми в Польщі – бар'єри і розвиток URL: https://www.politykainsight.pl/_resource/multimedia/20091348 (дата звернення 17.05.2020).

2.PORTAL INFOR.PL URL:<https://mojafirma.infor.pl/mala-firma/abc-malej-firmy/703175,Mikro-maly-i-sredni-przedsiębiorca-definicje.html>(дата звернення 17.05.2020).

3.Wsparcie dla mikro, małych lub średnich przedsiębiorców URL:<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/skorzystaj/wsparcie-dla-mikro-malych-lub-srednich-przedsiębiorców/>(дата звернення 17.05.2020).

4.Im większa firma – tym mniejsze problemy URL:<http://blizejbiznesu.pl/im-wieksza-firma-tym-mniejsze-problemy/>(дата звернення 17.05.2020).

5. Polski mikro, mały i średni biznes w obliczu pandemii COVID-19 URL:<https://www.pwc.pl/pl/pdf/polski-mikro-maly-sredni-biznes-w-obliczu-pandemii.pdf>(дата звернення 17.05.2020).

Дробишева Олена Олегівна

к.е.н., доцент, зав. кафедри економіки підприємства

Інженерного інституту ЗНУ

Мескева Ганна Сергіївна

бакалавр кафедри економіки підприємства

Інженерного інституту ЗНУ

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На сучасному етапі інноваційний тип економічного розвитку країни є тією основою, яка визначає економічну її міць. Інвестиції це головний компонент впровадження будь-якої інновації. Будь-яке впровадження інновацій вимагає створення комплексної інноваційної політики, яку необхідно підтримати законодавчою основою. Впровадження інноваційно-інвестиційного розвитку на етапі впровадження стикається з певними труднощами. Судячи з досвіду інших країн на цьому шляху, Україна не єдина хто переживає труднощі, а саме недостатність уваги суспільства, бізнесу та держави до проблем інноваційно-інвестиційного розвитку. У світі проведено значну кількість досліджень з даної тематики, що свідчить про актуальність цієї проблеми. До найбільш відомих зарубіжних дослідників цього питання можна віднести І. Шумпетера, К. Маркса, П. Массе, Дж. Кейнса, С. Фішера, Р. Дорнбуша, Л. Гітмана, І. Бланка, К. Макконела, К. Еклунда, Я. Ван Дейна, А.

Кляйнклеха та інших. Серед вітчизняних дослідників найбільш відомі: В.М. Геєць, Л.М. Борщ, Т.Й. Товт, О.Є. Кузьмін, Г.І. Климкова, М.В. Гаман, Л.І. Федулова, Б.А. Малицький.

Ті країни, які змогли створити високоефективну економіку, на постійному вдосконаленні процесів виробництва, колективній відповідальності, створенні оновленої продукції, яка в повному обсязі задовольняє потреби сучасних споживачів – займатимуть лідируючі позиції. Задача системи державного управління не лише залучення інвестицій, а і здійснення контролю за їх цільовим та ефективним використанням. Щоб прискорити темпи економічного зростання, потрібно впроваджувати інновації та інвестиції. Головними перешкодами на шляху розвитку України є застаріла матеріально-технічна база та зношене устаткування промислових підприємств країни. Інвестиції стають привабливими внаслідок науково-технічного прогресу, який дає змогу зменшити витрати на основний капітал та таким чином зменшити собівартість продукту. Сталість та успішність розвитку економіки України залежить від здібності до генерації інноваційних якісних змін, зростання ролі людини у відтворювальних процесах. Розвиток науки та освіти України забезпечує життєдіяльність національної економіки. Значний вклад та підтримка з боку держави у ці сфери є головним завданням країни.

В Україні існують деякі перешкоди для формування інноваційної моделі розвитку, а саме:

- недостатність фінансових ресурсів для дослідження та впровадження інновацій;
- недостатній розвиток України на сучасному ринку інноваційних продуктів;
- мала інформація про нові технології та ринки збуту;
- кредитна система для інноваційної діяльності;
- жорсткий контроль держави за інноваційною діяльністю.

Вирішення даних проблем веде за собою активізацію інноваційної діяльності та розвиток економіки країни.

З метою вирішення даних проблем в українській економіці був розроблений проект «Стратегія інноваційного розвитку України до 2030 р. в умовах глобалізаційних викликів». Головна мета стратегії – підвищення впливу інновацій на економічне зростання України в 1,5-2 рази в порівнянні з минулими роками, формування нового типу інноваційного типу системи, забезпечення конкурентоспроможності на основі використання вітчизняного наукового потенціалу та технології.

Стратегічними завданнями на цей період було визначено:

- відтворення науково-технологічного потенціалу;
- стимулювання технологічного розвитку економіки;
- формування та підтримка розвитку інноваційного підприємницького середовища;
- формування і розвиток багаторівневої інноваційної інфраструктури;
- формування та реалізація регіональної інноваційної політики.

Пріоритетними напрямками Стратегії висунуті:

- створення умов для розвитку та ефективного використання
- науково–технологічного потенціалу;
- оптимізація та підвищення ефективності діяльності державного
- сектора науки;
- проблеми чинного фінансового забезпечення інноваційного
- процесу на Україні та шляхи їх вирішення;
- стимулювання технологічного розвитку економіки;
- розвиток інноваційної інфраструктури;
- створення системи ступеневої освіти в інноваційній сфері;
- створення системи управління у сфері інноваційної діяльності;
- заходи щодо посилення взаємодії складових національної
- інноваційної системи України;
- забезпечення ефективного використання та захисту прав
- інтелектуальної власності у сфері науки і технологій, стимулювання
- залучення в господарський оборот результатів науково-технічної діяльності;
- формування та реалізація регіональної інноваційної політики.

Країни, які забезпечують високий рівень захисту інтересів інвесторів та накопичення інноваційного потенціалу отримують конкурентні переваги у боротьбі за інвестиції. В переході на інноваційний шлях розвитку ключовим питанням являється залучення іноземних інвестицій.

Роль іноземного капіталу – стабілізація курсу національної валюти, зниження банківських ставок, наповнення золотовалютних резервів, та вирівнювання платіжного балансу країни.

Основними перевагами України для здійснення інвестицій в її розвиток можна вважати те, що наша країна є одним з найбільших ринків у Європі з 45 мільйонами споживачів і має динамічне зростання. Україна займає не останнє місце у світі, з точки зору фахівців у високотехнологічному секторі і має високий рівень освіти. Її стратегічне географічне положення, біля входу в Європу і Азію, теж свідчить на користь потенційних інвесторів. Наявність таких країн-інвесторів, Нідерланди, Німеччина, Кіпр, Швейцарія та багато інших, а також зміцнення і реформування банківського сектора можна без сумнівів віднести до переваг України. Так, вважається, що іноземні інвестиції є одним з найбільш дієвих механізмів, який веде до зростання економіки України.

Хоменко А.Ю.

бакалавр кафедри економіки підприємства

Інженерний інститут ЗНУ

Сотченко Юлія Костянтинівна

старший викладач кафедри економіки підприємства

Інженерний інститут ЗНУ

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

В останній час в Україні присутня активізація дипломатичної підтримки на основі застосування інструментів економічної та фінансової політики, а також метод створення організаційно-юридичних умов, які покращують динаміку суб'єктів господарської діяльності до інновацій.

В умовах глобалізації та постійної конкуренції основою конкурентоспроможності є інновації. Використання інновацій як одного із центральних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності в Україні на жаль системно не здійснюється. Тому стратегічні завдання потребують підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на інноваційних засадах, що має сформувати переваги для вітчизняних виробників у боротьбі з конкурентами на внутрішніх та міжнародних ринках та допомогти Україні зайняти гідне місце поряд із розвиненими світовими країнами.

Питання ролі інновацій в економічній системі зайняли одне з провідних місць в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних економістів. До них належать праці В.П. Лапко, В.І. Терехова, О.Є. Кузьміна, Б.А. Маліцького, В.Г. Чиркова, А.І. Яковлєва, М. Портера, Й. Шумпетера, Р. Солоу, К. Поппера, Х. Фрімена та інших.

Метою написання даної статті є визначення значення інновацій в підвищенні конкурентоспроможності національної економіки та обґрунтування переходу вітчизняних підприємств на інноваційний шлях розвитку.

Сучасний стан ринку можна охарактеризувати постійною заміною зовнішнього середовища, мінливістю купівельного попиту, наявністю великої кількості підприємств різних форм власності, підвищеною невизначеності та ризику. Таким чином, для того, щоб вижити, підприємствам потрібно постійно відстежувати і реагувати на всі зміни, що можуть відбуватися в їх конкурентному середовищі з метою збереження своїх позицій на ринку і забезпечення конкурентних переваг.

Перехід країн на інноваційний шлях здійснюється з метою здобуття якісно-нового рівня соціально-економічного розвитку. Місце країни в міжнародному співтоваристві окреслюється станом освіти, розмірами застосування наукових та технічних досягнень, ефективністю інтеграції факторів виробництва, капіталу, інформаційних та інтелектуальних ресурсів. Для підвищення національної конкурентоспроможності країни важливо

постійно спрямовувати економіку на пошук, здійснення і впровадження нововведень.

М. Портер, розглядаючи конкурентні переваги твердив, що національний розквіт не дістається у спадок, не є наслідком наявних природних ресурсів або робочої сили, а він сам утворюється. Конкурентоспроможність залежить від здатності підприємств впроваджувати інновації і модернізуватися. Утримання конкурентних позицій стає можливим завдяки постійному вдосконаленню продукції, засобів її виробництва та всіх інших важливих факторів.

У загальному розумінні сутність інноваційних процесів, що відбуваються в будь-якій складній виробничо-господарській системі – це сукупність прогресивних, якісно нових змін, що постійно виникають у часі і просторі, і сприяють подальшому якісному розвитку суспільства, забезпечують вищий рівень життя, це послідовна система заходів, внаслідок яких інновація дозріває від ідеї до конкретної продукції, технології, структури чи послуг. Сучасна економічна теорія виділяє п'ять основних типів інновацій: товарна, технологічно, ринкова, маркетингова, управлінська.

Ефективне впровадження інновацій дозволяє створити стратегічні переваги в конкурентних галузях. Підприємства-лідери досягають конкурентних переваг завдяки інноваціям – шляхом використання як нових технологій, так і методів роботи, але після досягнення переваг утримання їх стає можливим тільки шляхом постійних вдосконалень, тобто безперервних інновацій.

Інноваційний шлях розвитку дає право світовим країнам забезпечувати собі технологічні переваги та активно формувати ядро шостого технологічного укладу – інформаційні технології, біотехнології, нанотехнології, космічна техніка.

Основні причини виникнення та поширення інновацій є: конкурентна боротьба, зростаючий попит споживача, зростання технічного потенціалу, пошук вирішення проблем, які виникають у підприємницькій діяльності фірми, потреба не відставати в економічному розвитку та інше.

Слід зазначити, що на світових ринках національної економіки, характерна галузева міжнародна спеціалізація. Втрата галузями конкурентних позицій ставить під загрозу здатність країни підтримувати достатній соціально-економічний рівень та стабільне економічне зростання.

Регулювання інноваційної діяльності здійснюється через систему податків, проведення амортизаційної політики, надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв, проведення кредитної політики, через державні норми та стандарти, антимонопольні заходи, регулювання сфер і об'єктів інвестування інновацій, регулювання фінансових інвестицій.

На основі вище сказаного можна зробити висновки, що інноваційні процеси великою мірою впливають на розвиток економіки, а високий рівень розвинутої економіки сприяє швидкому й ефективному впровадженню у виробництво інноваційних процесів. Позитивний вплив процесів інноваційної

діяльності повинен проявлятися в забезпеченні підприємству виробництва конкурентоспроможності продукції, росту фондівіддачі, зниженні фондомісткості продукції, підвищенні продуктивності праці, поліпшенні якості продукції, зростанні рентабельності виробництва продукції і рентабельності підприємства.

Можна сказати, що сьогодні немає країни, де економічна боротьба за лідерство на світових ринках не пов'язувалося б з інноваціями, а України це стосується ще більшою мірою. Таким чином, фундаментом нового стратегічного курсу для нашої країни мають стати розробка та реалізація програми, спрямованої на розвиток інноваційної моделі економічного зростання, для ствердження України як високотехнологічної держави, що має реалізовуватися через нову стратегію промислово-інноваційної політики. Важливо змінити пріоритети промислової політики України і перш за все здійснити переорієнтування промислового комплексу на переважний розвиток високотехнологічних галузей. Інноваційний шлях розвитку дозволить не тільки прискорити економічний розвиток держави, але й досягти необхідного рівня конкурентоспроможності продукції з метою вільного конкурування на світових ринках товарів та послуг.

Голубєва Тетяна Антонівна
студентка ЗЕТК НУ «Запорізька політехніка»
Науковий керівник – Корнілова Ірина Владиславівна
викладач ПЦК «Економіка»

ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Економічні права та свободи – це можливості людини і громадянина у сфері виробництва, розподілу, обміну і використання матеріальних благ.

Сучасне правове життя все активніше взаємодіє з іншими сферами соціуму. Це пов'язується з інтенсифікацією суспільних зв'язків, поширенням комунікацій та зростанням значення права як механізму гарантування можливостей людини в найрізноманітніших сферах життя суспільства. Взаємовплив права та економіки є напрямком стратегічної взаємодії двох ключових соціальних систем, у яких перебуває людина. У цьому зв'язку одним із напрямків правового впливу на економічну сферу виступає гарантування економічних прав людини як мінімальних правил поведінки, доступних кожному в площині реалізації економічних потреб та інтересів.

На відміну від особистих і політичних прав і свобод, економічні, соціальні та культурні права і свободи є позитивними - їх забезпечення вимагає від держави певних дій.

Економічні, екологічні, соціальні, культурні права і свободи складають особливу групу прав і свобод людини і громадянина, вони пов'язані з концепцією соціальної держави та стосуються таких сфер життєдіяльності, як власність, трудові відносини, відпочинок, матеріальні та духовні потреби

людини тощо. Економічні права забезпечують людині можливість вільно розпоряджатися основними факторами виробничої діяльності, яка складає основу існування та розвитку суспільства. Соціальні права забезпечують людині гідний рівень життя й соціальну захищеність, а культурні права сприяють духовному розвитку людини, забезпечують її участь в економічному, соціальному і культурному прогресі суспільства.

Дослідженню забезпеченню прав і свобод присвятили свої праці багато вітчизняних науковців: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, В.В. Баштанник, І.П. Голосніченко, Р.А. Калужний, А.М. Колодій, А.Т. Комзюк, В.В. Копейчиков, М.В. Корнієнко, В.В. Маклаков, О.В. Негодченко, Н.Р. Нижник, П.М. Рабінович, О.Ф. Фрицький, Ю.С. Шемшученко. Зусиллями цих та інших учених за останні 10 років в Україні сформовано нормативно-правову основу діяльності держави у сфері прав людини.

Мета даної роботи полягає у дослідженні поняття «економічне право людини і громадянина».

Важливе місце в системі конституційних прав та свобод людини і громадянина займають і економічні права та свободи, які визначають можливість людини створювати матеріальні та особисті нематеріальні блага, володіти ними та здійснювати господарську діяльність.

Права людини, їх обсяг та можливість реалізації та захисту є ціннісним орієнтиром, який свідчить про ступінь зрілості й розвиненості суспільства та держави.

Через права й свободи людина й громадянин може задовольняти свої потреби та інтереси в різних сферах суспільного життя. Саме поділ на окремі групи прав і свобод за сферами суспільного життя можна вважати найпоширенішою основою для класифікації прав і свобод людини. На мою думку, це пояснюється насамперед тим, що під сферою суспільного життя розуміють реальний процес людської життєдіяльності, і стосуватися вона може таких сфер, як економічна, політична, соціальна та духовна.

Провідною сферою життєдіяльності людини з урахуванням можливості впливу на забезпечення життєвого рівня людини через участь у виробництві конкретних благ для задоволення потреб та інтересів людей є економічна сфера.

Економіку можна охарактеризувати як систему економічних відносин, що складаються між людьми в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ, спрямованих на економічне зростання в умовах обмежених ресурсів. Саме охоплення процесів матеріального виробництва, розподілу, обміну та використання благ, а також продуктивних сил і виробничих відносин визначає економічну сферу життя суспільства базовою, головною. Економічна сфера суспільного життя людини є певною сукупністю виробничих взаємовідносин, які мають відповідати певному ступеню розвитку виробничих сил у суспільстві. Життєдіяльність людини, що безпосередньо пов'язується з виробництвом та розподілом благ для задоволення її насущних потреб, і є економічною сферою.

Аналіз сучасної літератури, виходячи зі специфіки економічної сфери суспільного життя, дає можливість виокремити ті основні характеристики (ознаки), які, на мою думку, обов'язково повинні міститися у визначені економічних прав і свобод, а саме:

- економічні права та свободи є можливостями людини;
- вони визначають вид і міру поведінки людини в певній сфері, зокрема в економічній;
- є визначеними та гарантованими державою через участь її в міжнародних договорах та за допомогою імплементації положень таких договорів до національного законодавства.

Економічні права та свободи, як і будь-яке юридичне явище, потребують своєї детермінації, визначення. За своїм змістом економічні права та свободи людини – це певні економічні блага та права на ці блага, а саме право на їхнє одержання, захист, збереження, володіння, користування й розпорядження. Розгляд економічних прав та свобод людини за змістом, на мою думку, дозволяє відповісти на запитання, з приводу чого виникають ці права; не лише матеріалізувати, а й наочно відчуті в динаміці основні блага, які набувають свого юридичного оформлення в результаті визнання та закріплення економічних прав людини.

Таким чином, економічні права людини можна визначити як самостійний вид прав та свобод у загальній системі прав та свобод людини, під якими слід розуміти можливості людини володіти, користуватися та розпоряджатися економічними благами, а також набувати та захищати їх у порядку, передбаченому правом, а держави повинні забезпечувати належні умови реалізації таких прав відповідно до міжнародно-правових зобов'язань.

Самостійний статус економічних прав людини в системі правового статусу визначається також специфікою економічної функції права. На думку Р.А. Познера, існує кілька найбільш принципових напрямків реалізації цієї функції: право власності, контракти, цивільне право та кримінальне право.

Конституція України фіксує такі економічні і свободи:

- право власності і право громадян України користуватися об'єктами права державної та комунальної власності (ст. 41);
- право на підприємницьку діяльність (ст. 42);
- право на працю, на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, право на захист від незаконного звільнення та на своєчасне одержання винагороди за працю (ст. 43);
- право тих, хто працює, на страйк (ст. 44);
- право кожного, хто працює, на відпочинок (ст. 45) та ін.

Саме вони повинні гарантувати економічну свободу людини, її розвиток як вільної, забезпеченої у своїх життєвих потребах особистості.

Розглянемо кожен вид економічних прав, а саме чи є такі права у громадян України.

Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Підприємницька діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. В Україні діє Антимонопольний комітет України (АМКУ) – державний орган зі спеціальним статусом, що має забезпечувати державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів. Згідно з ч. 4 ст. 13 Всі суб'єкти права власності рівні перед законом. Суб'єктами підприємницької діяльності (підприємцями) можуть бути: громадяни України, інших держав, не обмежені законом у правоздатності або дієздатності; юридичні особи всіх форм власності. Можна займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не заборонена законодавством.

Розглянемо, яким чином реалізується наше економічне право на працю. Це рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності; право на належні, безпечні і здорові умови праці; право на заробітну плату; право на своєчасне одержання винагороди за працю; захист від незаконного звільнення.

Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону. Забороняється проведення страйку за умов, якщо припинення працівниками роботи створює загрозу життю і здоров'ю людей, докільню або перешкоджає запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків. Забороняється проведення страйку працівників (крім технічного та обслуговочного персоналу) органів прокуратури, суду, Збройних Сил України, органів державної влади, безпеки та правопорядку.

Стаття 45 Конституції України говорить, кожен, хто працює, має право на відпочинок. Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час. Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом. Працівники мають перерви протягом робочого дня (зміни); щоденний відпочинок (міжзмінна перерва); вихідні дні (щотижневий відпочинок); святкові і неробочі дні.

Кожен працівник має право на відпустку – це час відпочинку, який обчислюється в календарних днях і надається працівникам із збереженням місця роботи і заробітної плати.

Таким чином, систему економічних прав та свобод людини і громадянина, у її загальному вигляді, можна визначити як сукупність конституційних прав і свобод, заснованих на конституційних принципах свободи економічної діяльності, з метою створення, забезпечення та захисту ринкових відносин, свободи праці, єдиного економічного простору, рівності й захисту всіх форм власності, підтримки конкуренції та обмеженні монополій.

На підставі зробленого дослідження, можна зробити наступні висновки:

- 1) громадяни України мають економічні права і свободи;
- 2) ці права визнані, гарантовані та захищаються державою – людина і громадянин володіє, користується та розпоряджається основними економічними благами;
- 3) держава відіграє провідну роль в реалізації кожною людиною економічних прав і свобод;
- 4) держава в достатній мірі забезпечує реалізацію конституційних прав і свобод, створює певний механізм та певні гарантії для їх реалізації.

Економічні права займають важливе і провідне місце в системі прав людини і громадянина, що обумовлено їх суттю, змістом, формою та особливою сферою застосування. Для соціальних та культурних прав вони є економічними гарантіями здійснення цих прав. Політичні права певною мірою є гарантіями економічних прав, а громадянські – пріоритетними щодо них.

Економічні права не тільки мають значний вплив на політичні, громадянські та всі інші права і свободи людини і громадянина але й є значною запорукою їх реалізації.

Разом з тим, факт визначення у Конституції і законах України низки економічних прав та свобод людини і громадянина та певних гарантій їх реалізації ще не свідчить про те, що люди можуть у будь-який час у разі виникнення такої потреби скористатися зазначеними правами. Для того, щоб людина мала можливість захистити свої економічні (чи інші) права і свободи, що були порушені, оскаржені або не визнані іншими особами, держава повинна створити чіткі, зрозумілі та дієві механізми захисту. Без таких механізмів будь-які, навіть найкращі та сучасні норми законодавства діяти не будуть і залишаться декларацією та благим побажанням.

Європейським стандартом економічних і соціальних прав людини може вважатись закріплена у відповідному регіональному міжнародному договорі можливість людини задовольняти її потреби в економічній та соціальній сферах життєдіяльності. Ознаками таких стандартів є їхня взірцевість, установлення мінімальної межі стандарту, його нормативна фіксація, достатня свобода національного розсуду в їх застосуванні. Слід зазначити, що з 2015 році в Україні значно загострилися проблеми щодо дотримання права на достатній життєвий рівень. Зважаючи на викладене вище, ситуація із гарантуванням права на достатній життєвий рівень залишається досить проблематичною і має тенденцію до погіршення через продовження економічного спаду та військовий конфлікт на Сході країни.

Лоза Дмитро

бакалавр кафедри економіки підприємства
Інженерного інституту ЗНУ

Сотченко Юлія

старший викладач кафедри економіки підприємства
Інженерного інституту ЗНУ

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТА СТРУКТУРА ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фондовий ринок – це особлива сфера ринкових відносин, де завдяки продажу цінних паперів здійснюється мобілізація фінансових ресурсів для задоволення інвестиційних потреб суб'єктів економічної діяльності. Ефективне функціонування фондового ринку дає можливість активного соціального і економічного розвитку країни. Водночас ефективність фондового ринку залежить від багатьох об'єктивних та суб'єктивних факторів, серед яких особливе місце займає створення інфраструктури, адекватної рівню економічного зростання та фінансових взаємовідносин.

Сьогодні фондовий ринок України знаходиться на етапі свого становлення та значно відстає у розвитку від фондових площадок економічно розвинутих країн. З огляду на це, дослідження динаміки, особливостей та тенденцій розвитку фондової біржової торгівлі України є надзвичайно актуальним.

Державне регулювання фондового ринку України пройшло декілька етапів. Згідно із Законом України «Про цінні папери і фондову біржу» функції контролю і регулювання фондового ринку було покладено на Міністерство фінансів України. З початком масової приватизації певні функції виконував Фонд державного майна України. А в результаті акумулювання значних пакетів акцій в інституційних інвесторів контроль почав здійснювати Антимонопольний комітет України.

З метою розвитку фондового ринку України, його контролю і регулювання було прийнято Указ Президента України «Про Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку». Законом «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» встановлюється, що державне регулювання ринку цінних паперів здійснює Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, яка у 2011 році змінила назву на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР).

НКЦПФР виступає центральною ланкою інфраструктури фондового ринку, на яку покладені завдання оптимізації та регулювання взаємовідносин між елементами системи. За допомогою реєстру НКЦПФР відслідковує стан розвитку фондового ринку України та забезпечує високу якість регулювання і контролю за діяльністю учасників фондового ринку.

Фондовий ринок характеризується показниками капіталізації, обсягом біржової торгівлі цінними паперами, кількістю цінних паперів, що перебувають

в обігу на фондових біржах. Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих НКЦПФР у 2019 році, становив 112,68 млрд. грн., що більше на 52,3 млрд. грн. порівняно з 2018 роком (60,34 млрд. грн.). Однак це значно менше, ніж у 2017 році (353,68 млрд. грн.), коли зростання, порівняно з 2016 роком (221,17 млрд. грн.), склало 132 млрд. грн.

Динаміку загального обсягу випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у 2015-2019 роки зображено на рисунку 1.

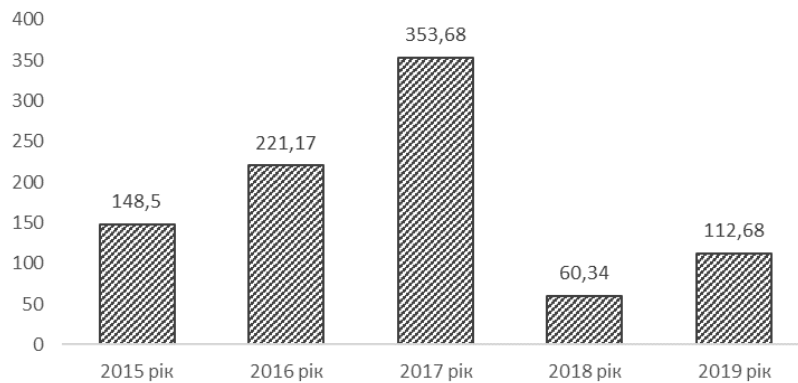

Рис. 1. Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих НКЦПФР у 2015-2019 роки, млрд. грн.

Протягом 2019 року Комісією зареєстровано 78 випусків акцій на суму 63,5 млрд. грн.. Порівняно з 2018 роком обсяг зареєстрованих випусків акцій збільшився на 41,2 млрд. грн. Однак у 2018 році зареєстровано 93 випусків акцій на суму 22,3 млрд. грн., що на 302,58 млрд. грн. менше, ніж у 2017 році. Максимального значення обсяг зареєстрованих акцій становив у 2017 році (324,8 млрд. грн.), що порівняно з 2016 роком більше на 125,5 млрд. грн.

Динаміка загального обсягу та кількості випусків акцій, зареєстрованих Комісією протягом 2015-2019 років, наведена на рисунку 2.

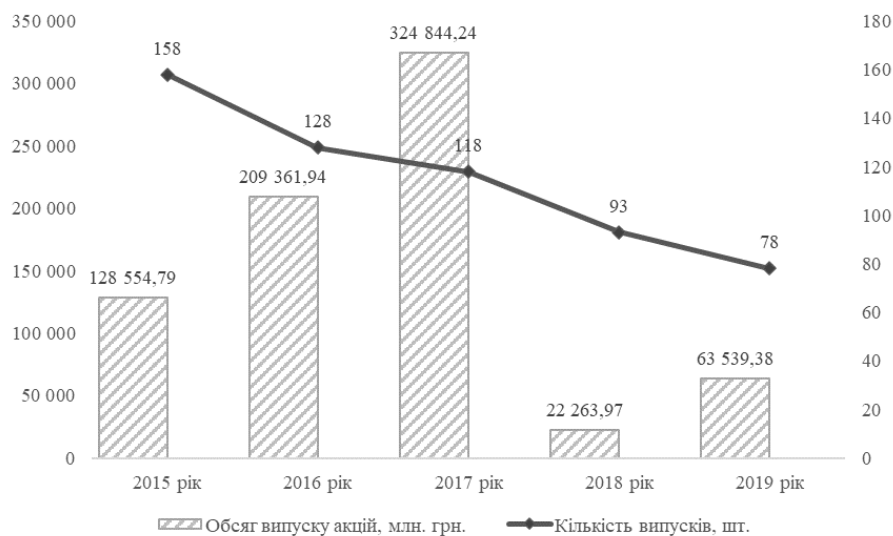

Рис. 2 . Обсяг та кількість випусків акцій, зареєстрованих Комісією протягом 2015-2019 років

Серед значних за обсягом випусків акцій, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків акцій у 2019 році, зареєстровано випуск ПрАТ «Л-Капітал». Протягом 2018 року: АТ «СБЕРБАНК» та АТ «БАНК КРЕДИТ ДНПРО». У 2017 році зареєстровано наступним підприємствами з метою збільшення статутного капіталу: ПАТ «ПРИВАТБАНК» та ПАТ «Ощадбанк». У 2016 році зареєстровано наступним банківським установам з метою збільшення статутного капіталу: ПАТ Комерційний банк «ПриватБанк», ПАТ «Державний експортно-імпортний банк України», ПАТ «УКРСОЦБАНК», ПАТ «ВТБ БАНК», ПАТ «Державний ощадний банк України», ПАТ «Альфа Банк», ПАТ «СБЕРБАНК», ПАТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» та ПАТ «БМ Банк».

Динаміку загального обсягу та кількість випусків облігацій підприємств, зареєстрованих Комісією протягом 2015-2019 років наведено на рисунку 3.

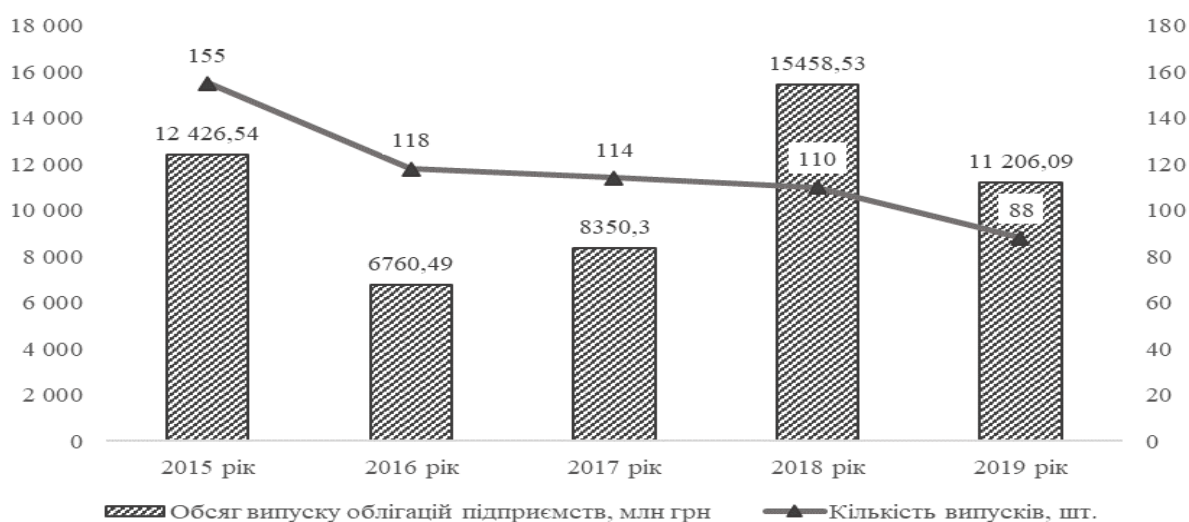

Рис. 3 . Обсяг та кількість випусків облігацій підприємств, зареєстрованих Комісією протягом 2015-2019 років

Комісією протягом 2019 року зареєстровано 88 випусків облігацій підприємств на суму 11,2 млрд. грн.. Порівняно з 2018 роком обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств зменшився на 4,2 млрд. грн.

Серед значних за обсягом випусків облігацій підприємств, які суттєво вплинули на загальну структуру зареєстрованих випусків облігацій підприємств у грудні 2019 року, зареєстровано: Державна іпотечна установа на загальну суму 1,2 млрд. грн. У 2018 році зареєстровано 110 випусків облігацій підприємств на суму 15,46 млрд грн. Порівняно з 2017 роком обсяг зареєстрованих випусків облігацій підприємств збільшився на 7,1 млрд грн.

Протягом 2017 року зареєстровано 114 випусків облігацій підприємств на суму 8,35 млрд грн., що більше, ніж у 2016 році на 2,8 млрд грн., коли було зареєстровано 118 випусків облігацій підприємств на суму 6,76 млрд грн. Однак, порівняно з 2015 роком, обсяг зменшився на 4,66 млрд грн.

Найважливішою ланкою інфраструктури фондового ринку є організатори

торгівлі, а саме фондові біржі, діяльність яких спрямована на створення організаційних, технологічних, інформаційних, правових та інших умов для збирання та поширення інформації стосовно попиту і пропозицій, проведення регулярних торгів фінансовими інструментами за встановленими правилами, централізованого укладення і виконання договорів щодо фінансових інструментів, зокрема здійснення клірингу та розрахунків за ними, та вирішення спорів між членами організатора торгівлі.

Згідно Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 № 3480-IV з ч. 1 ст. 27.1 «Ліцензування професійної діяльності на фондовому ринку» юридична особа набуває статусу професійного учасника фондового ринку і права на провадження певного виду професійної діяльності на фондовому ринку виключно після отримання ліцензії на провадження відповідного виду професійної діяльності на фондовому ринку. Провадження професійної діяльності без отримання зазначеної ліцензії забороняється.

За інформацією з реєстрів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку в Україні на сьогодні функціонують 6 фондових бірж:

- Приватне акціонерне товариство «Українська фондова біржа»;
- Публічне акціонерне товариство «ФОНДОВА БІРЖА ПФТС»;
- Приватне акціонерне товариство «Українська міжбанківська валютна біржа»;
- Приватне акціонерне товариство «ФОНДОВА БІРЖА «ІННЕКС»»;
- Публічне акціонерне товариство «ФОНДОВА БІРЖА ПЕРСПЕКТИВА»»;
- Публічне акціонерне товариство «УКРАЇНСЬКА БІРЖА».

Фондовий ринок характеризується, насамперед, обсягом біржової торгівлі цінними паперами. За результатами торгів на організованому ринку протягом 2019 року обсяг біржових контрактів з цінними паперами склав 305 млрд. грн.

Таблиця 1

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі протягом січня-грудня 2019 року, млн. грн.

	ПФТС	Перспектива	УБ	УМВБ	Іннекс	УФБ	Усього
Січень	14224,52	12353,82	2,60	0,00	0,00	0,00	26580,94
Лютий	10403,56	13996,86	2,28	0,00	0,00	0,00	24402,69
Березень	9139,01	15975,95	243,31	0,54	0,00	0,00	25358,80
Квітень	8770,44	18259,39	15,12	0,56	0,00	0,00	27045,52
Травень	7185,62	17670,46	213,07	0,55	0,00	0,00	25069,70
Червень	6371,32	13187,56	466,80	0,48	0,00	0,00	20026,16
Липень	12960,03	22033,30	1811,06	0,62	0,00	0,00	36805,01
Серпень	8711,26	11690,29	58,13	0,56	0,00	0,00	20460,24
Вересень	10842,32	14286,90	928,74	0,52	0,00	0,00	26058,49
Жовтень	10875,35	12224,53	67,96	0,50	0,00	0,00	23168,34
Листопад	9580,00	16020,76	19,04	0,03	0,00	0,00	25619,83
Грудень	5694,52	18663,41	12,07	0,00	0,00	0,00	24370,01
Усього	114757,95	186363,23	3840,18	4,36	0,00	0,00	304965,73

У 2019 році порівняно з 2018 роком обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі збільшився на 16,9%.

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом 2019 року зафіксовано з державними облігаціями України – 295 млрд. грн. (96,81% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі протягом січня-грудня поточного року). На біржовому ринку спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами на двох фондових біржах «Перспектива» та «ПФТС», що становило 98,7% вартості біржових контрактів (таблиця 2).

Таблиця 2

Обсяг біржових контрактів на організаторах торгівлі з розподілом за видом фінансового інструменту (у розрізі організаторів торгівлі) протягом 2019 року, млн. грн.

Організатор торгівлі	Акції	Акції іноземного емітента	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігація внутрішніх місцевих позик	Облігації іноземної держави	Інвестиційні сертифікати	Деривативи	Усього
ПФТС	254,13	22,31	5509,54	108590,7	5,41	44,16	331,65	0,00	114757,94
Перспектива	0,86	0,00	554,50	185602,6	0,00	0,00	0,01	205,18	186363,23
УБ	82,81	3,37	2697,81	1056,04	0,00	0,00	0,14	0,00	3840,18
УМВБ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,36	4,36
Іннекс	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
УФБ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Усього	337,80	25,68	8761,87	295249,4	5,41	44,16	331,81	209,54	304965,73

Отже, фондовий ринок як складна економічна система постійно знаходиться під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, а важливим показником його розвитку є обсяг зареєстрованих випусків цінних паперів. Це доводить, що поступове зростання загального обсягу випуску цінних паперів і є прагненням збільшити свою капіталізацію вітчизняними підприємствами та за допомогою цінних паперів залучити якомога більше інвестицій.

Україна має достатній економічний потенціал для розбудови національного фондового ринку, але нині він не може бути повністю реалізований у зв'язку з несприятливою та нестабільною соціально-економічною ситуацією в країні. Для формування ефективно функціонуючого вітчизняного ринку цінних паперів, здатного постачати національній економіці необхідні інвестиційні ресурси, фондовий ринок України, як інфраструктурний елемент ринкової економіки, слід перетворити в дієвий механізм реалізації економічної стратегії держави; нормативну базу і регулювання фінансових послуг привести у відповідність зі світовими стандартами; підвищити стандарти корпоративного управління до рівня директив Євросоюзу та очистити ринок від компаній, діяльність яких не відповідає вимогам чинного законодавства, підвищити рівень законодавчого захисту прав інвесторів та інших учасників ринку цінних паперів.

Горбова Наталя Аркадіївна,
к.п.н, доцент кафедри публічного
управління, адміністрування та права
Цинцовська Тетяна Олександрівна,
студентка факультету «Економіки та бізнесу»
Таврійського державного агротехнологічного університету
ім. Дмитра Моторного

ВАРТІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ЗМІНИ В ПЕРІОД КРИЗИ

У теперішній час ціни на електроенергію в Україні є одними з найвищих у Європі. Крім того, що вітчизняні промисловці страждають через економічну кризу, вони не витримують заохочення енергомонополістів, які підняли ціни на електрику через відсутність конкуренції на українському ринку. Встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку, показує нам зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законом (ЗУ «Про захист економічної конкуренції», розділ 2, стаття 13).

Мета дослідження: дослідити зміни на ринку електроенергії для підприємств України, порівнюючи із країнами ЄС; визначити причини цієї ситуації та знайти вирішення.

Згодом промисловість України стане не конкурентоздатна. А чому так відбудеться? Тому що на ринку електроенергії має діяти закон попиту і пропозиції під впливом конкуренції. Наприклад, у Європі при зниженні попиту зростає пропозиція та ціна зменшується, це каже нам про те, що потужність європейських країн не згасне.

Ми маємо порівняльну діаграму вартості електроенергії в Україні та країнах ЄС станом на 27 квітня 2020 року (рис.1).

Відповідно до даних Оператора ринку на рис.1 можемо побачити, що найдорожча електроенергія у Бурштинській електростанції України, яка майже вдвічі вища, ніж у країнах ЄС.

Також, Nord Pool повідомляє, що у Західній Європі тарифи ще нижчі. Так, ціна електроенергії у Франції становить 19,99 євро, в Німеччині – 25,5 євро, в країнах Бенілюксу – 21,75 євро. Це ще більша розбіжність з нашими цінами, тому, зважаючи на кризову ситуацію в країні, більшість споживачів вважає, що держава має втрутитися та знизити вартість електроенергії. Ціни та тарифи на ринку електричної енергії, що регулюються державою (зокрема плата за приєднання), повинні бути: недискримінаційними, прозорими, встановленими з урахуванням вимог цілісності ОЕС України, економічно обґрунтованих та прозорих витрат відповідного учасника ринку електричної енергії та належного рівня норми прибутку(ЗУ «Про ринок електричної енергії», розділ 2, стаття 7).

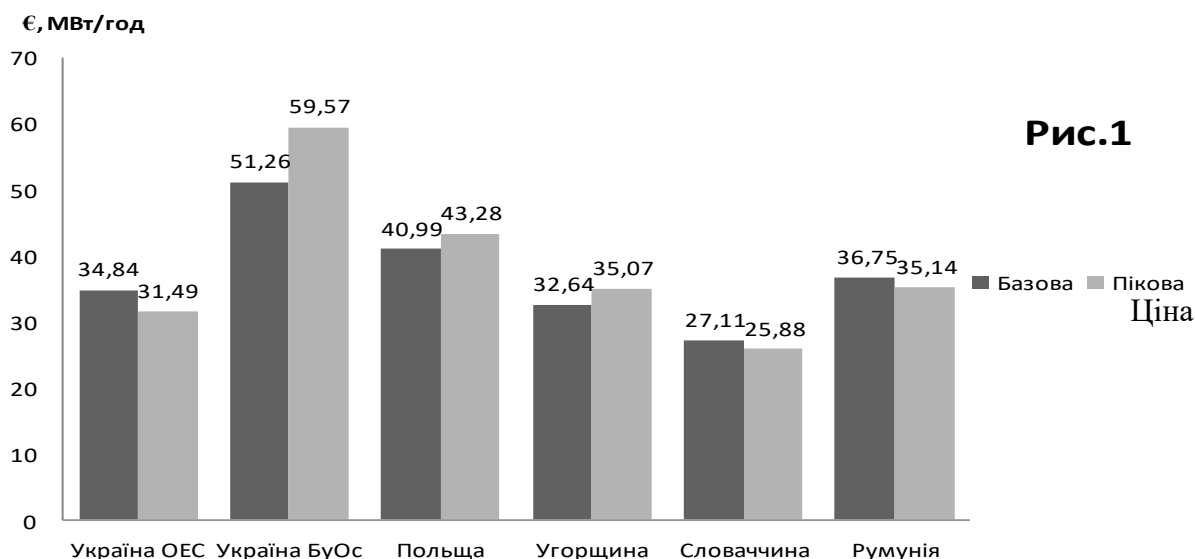

Рис.1. Вартість електроенергії в Україні та країнах ЄС

Верховна Рада постановила законопроект «Про внесення змін до Закону України "Про ринок електричної енергії"» 15.10.2019 року та запропонувала Національній комісії, яка регулює сферу енергетики, надати право на встановлення граничної ціни на ринку електроенергії до 2023 року. Законом врегульовано механізм виконання спеціальних обов'язків із купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом, недопущення неконтрольованого зростання цін на електричну енергію внаслідок відсутності ефективної конкуренції, забезпечено теплопостачання споживачів в опалювальний період шляхом врегулювання питання роботи ТЕЦ в новому ринку електричної енергії. Депутати були впевнені, що ухвалення цього законопроекту та надання регулятору право встановлювати граничні ціни допоможе контролювати ціни на електроенергію, але, як виявилось, не так сталося, як гадалося.

В Україні відбувся бум зеленої енергетики. Вітряні та сонячні станції генерують близько 20% енергії, а зелений тариф на них закріпили на 10 років, зараз він становить 15 євроцентів, що втричі більше ніж в Німеччині. Зелена енергія дуже дорога, тому, щоб сплачувати її виробникам, держава має вжити заходів щодо продажу енергії атомних станцій за безцінь. Раніше, коли зеленої енергії було мало, гарантований покупець викупав зелену і атомну енергію для балансування ціни. У цьому році він заборгував Енергоатому 5 млрд. грн. Держава не може платити за низької ціни, тоді вони виходять на біржу самостійно, і продають там електроенергію за ринковою ціною. Ми маємо ще одну причину різко підвищеної вартості електроенергії для всіх непобутових покупців.

Отже, в країні масштабна проблема, яка потребує негайного вирішення. Представники електротранспорту, житлово-комунальної сфери, металурги, хіміки та хлібопекарні переконані, що за нинішнім станом держава таки має вплинути на зниження вартості електрозабезпечення, це зробить нашу продукцію більш конкурентоздійною і затребуваною. Зниження тарифів на

електроенергію для непобутових споживачів призведе не тільки до продукції вищої якості, а й до розвитку економіки у позитивний бік.

На тлі пандемії COVID-19 уряди Європи та США розробляють плани підтримки промисловості, вводять додаткові інструменти стабілізації бізнесу. В Україні ситуація протилежна. Ми як бізнес вирішуємо проблеми доставки співробітників, забезпечуємо їх засобами захисту, закупаємо обладнання для локальних лікарень. І все це на тлі падіння обсягів замовлень. У відповідь отримуємо 35% зростання цін на е/е і, як наслідок, істотне погіршення нашої конкурентоспроможності на ринку, що падає.

Антонюк Катерина Іванівна

к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу та логістики,
Національний університет «Запорізька політехніка»

Антонюк Дмитро Анатолійович

д.е.н., професор кафедри підприємництва, менеджменту
організацій і логістики, Запорізький національний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СПОЖИВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Забезпечення безпеки споживання формує підстави реалізації концепції сталого споживання як передумови сталого розвитку. Концептуальним принципом сталого споживання є формування раціональних споживчих звичок не лише в заощадженні коштів, а й у збереженні здоров'я, економії ресурсів та обмеженні негативного впливу на довкілля, яке залишається вагомим складником якості й безпеки життя людей. Можна погодитись, що глобалізація та пов'язані з нею технологізація, урбанізація, інформатизація, уніфікація та плюралізація соціального простору із одночасним зростанням економіки та матеріального забезпечення, збільшення кількості вільного часу, підвищення рівня освіти надало більше можливостей для появи та задоволення нових індивідуальних потреб та бажань [1, с. 35]. Проте не менш глобальний характер мають проблеми споживацтва, марнотратства, нераціонального природокористування, які, дозволяють розв'язати довгострокова спрямованість системи забезпечення безпеки споживання.

Значний внесок у дослідження питань відповідального, розумного, сталого споживання зробили відомі зарубіжні (Дж. Гонтелес, Т. Джексон, А. Дітон, Ф. Капра, Л. Мікаеліс, Д. Федріго, А. Таккер) та вітчизняні вчені (О. Грішньова, А. Котенко, А. Колот, О. Мельниченко, Л. Погоріла, Т. Салтевська). Узагальнення результатів досліджень, висвітлених у [2], дає підстави стверджувати, що науковці розвинених країн приділяють значну увагу дослідженню сталого споживання, аналізу особливостей попиту, сприйняття, моделей поведінки споживачів, життєвих стилів, культури споживання, корпоративної соціальної відповідальності, етичності брендів, зберігання та

утилізації продукції тощо. Отже, актуальним є дослідження вподобань споживачів в Україні, зокрема щодо екологічності продукції.

Так, у розвинених країнах спостерігається достатня поширеність сталих аспектів споживання, хоча, водночас, вагома роль відводиться державі, науково-технічному прогресу. При цьому порівняно часто зазначається про неготовність витратити додаткові фінансові ресурси на розв'язання цих проблем. Для вітчизняних споживачів, як показало соціологічне дослідження, тільки половина з них «...хотіли б зробити компроміс у поточному способі життя на користь навколишнього середовища» і ще по 25% висловилися, що: «проблеми навколишнього середовища повинні розглядатися, насамперед майбутніми поколіннями»; «екологічні проблеми будуть вирішені в будь-якому випадку за допомогою технологічного прогресу», «політики, які вводяться урядом для вирішення екологічних проблем, не повинні коштувати додаткових грошей». Подібна ситуація пов'язана з: низькою платоспроможністю значної частини населення та сподіванням на політичне або технологічне розв'язання проблем (у більшості випадків респонденти відносять до головних причин безвідповідальність власників та керівників підприємств через недієвість державного контролю).

В Україні екологічні проблеми хвилюють значну частину населення [3, с. 63 – 68], майже всі респонденти відзначають погіршення стану екології і готові нести певні витрати, зокрема купувати екологічні товари для запобігання погіршення довкілля. Цим підтверджується потенційний попит на екологічні товари та потенціалу поширення принципів безпеки споживання. Як свідчить практика, екологічні товари вже користуються попитом у представників середнього класу (принаймні, його верхнього прошарку), що почав формуватися в Україні. Насамперед, це екологічно чисті продукти харчування, побутові прилади, одяг, матеріали для ремонту квартир тощо, що надає підстави сподіватися на підвищення свідомості щодо захисту довкілля.

Порівняння щодо готовності купувати «зелену» продукцію (рис. 1) також свідчить не на користь вітчизняних споживачів, не зважаючи на десятирічний лаг у дослідженнях. Результати зарубіжного дослідження припускають наявність незабезпеченого латентного попиту на «зелену» продукцію, який можна задовольнити розробленням відповідних продуктів, забезпечення їх доступності, комунікацією та логістикою у місцях продажу. В нашій країні приблизно однакова частка респондентів відповіли, що купували «зелену» продукцію, втім за бажанням купувати такі товари ситуація вдвічі гірша. До того ж залишається відкритим питання про лояльність або постійність споживачів, які вже купували «зелену» продукцію в обох дослідженнях.

Соціологічне опитування споживачів [3], показує, що: 90,4% всіх опитаних вважають за необхідне вживати екопродукцію, але лише 76,4% вживають її; споживачі екопродукції головну увагу приділяють ступеню її корисності і запобігання шкоди своєму здоров'ю (38,6% та 33,4% відповідно), а не усуненню негативного впливу на навколишнє середовище; найбільша частка опитаних (36%) дізнається інформацію про екопродукцію з упаковки, всі інші джерела

мають практично однаковий ступінь інформатизації споживачів; споживачі не купують екопродукцію переважно через нестачу коштів (82 %); лише 18 % респондентів купують товари з особистих уподобань та смаків. Встановлено, що частка тих, хто готовий платити більше за екологічні товари, постійно знижується.

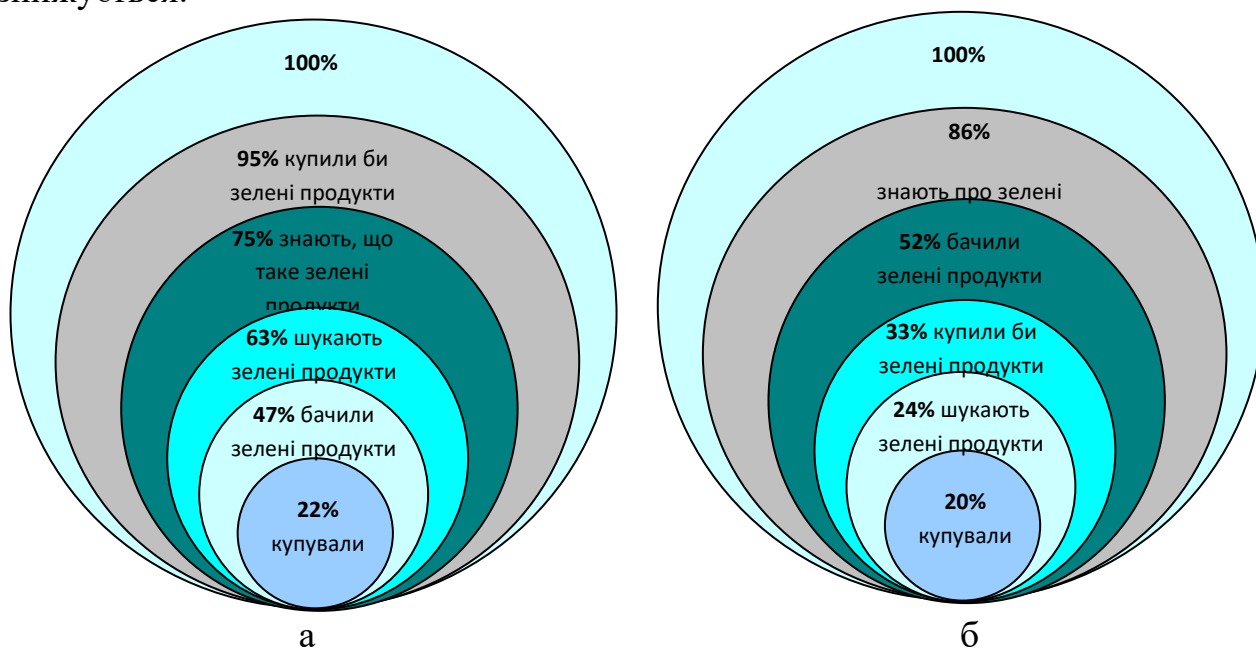

Рис. 1. Готовність споживачів купувати «зелену» продукцію: результати іноземних (а) та вітчизняних (б) досліджень (проведене автором)

Складено за: [4, с. 3] та результатами авторського дослідження

Це пояснюється, значною мірою, зловживанням у рекламних кампаніях атрибутами із зображенням живої природи та іншими натяками на екологічність, які вводять в оману споживачів [3, с. 63 – 68].

Готовність споживачів сплачувати більшу ціну за продукцію (рис. 2) пояснюється тим, що люди завжди активно протидіють очікуванім найближчим часом негативним явищам, і, проявляють певну байдужість до негативних явищ, які очікуються у далекій перспективі. Це є теж однією з причин більшої готовності сплачувати за екологічність продукції, яка безпосередньо впливає на здоров'я людини, порівняно з продукцією, яка впливає опосередковано через погіршення довкілля і певний період часу. Простежується певний зв'язок між даними опитувань 2011 р. [3] та 2019 р. (польове авторське дослідження). І, хоча, можна вказати на часові (8 років), просторові (різні області України), кількісні (обсяг вибірки) розбіжності, вони скоріше відображають релевантність результатів та динамічність змін. Цікавою є теза О. Прокопенко [3, с. 63 – 68], що за необхідності екологічності для задоволення первинних потреб платити за це згодна більша кількість споживачів, оскільки вплив екологічності на здоров'я відбувається відразу і тому є більш відчутним. Якщо ж оплата стосується задоволення вторинних потреб, – на неї згодна менша кількість споживачів і лише ті, найвищі рівні потреб яких є актуалізованими.

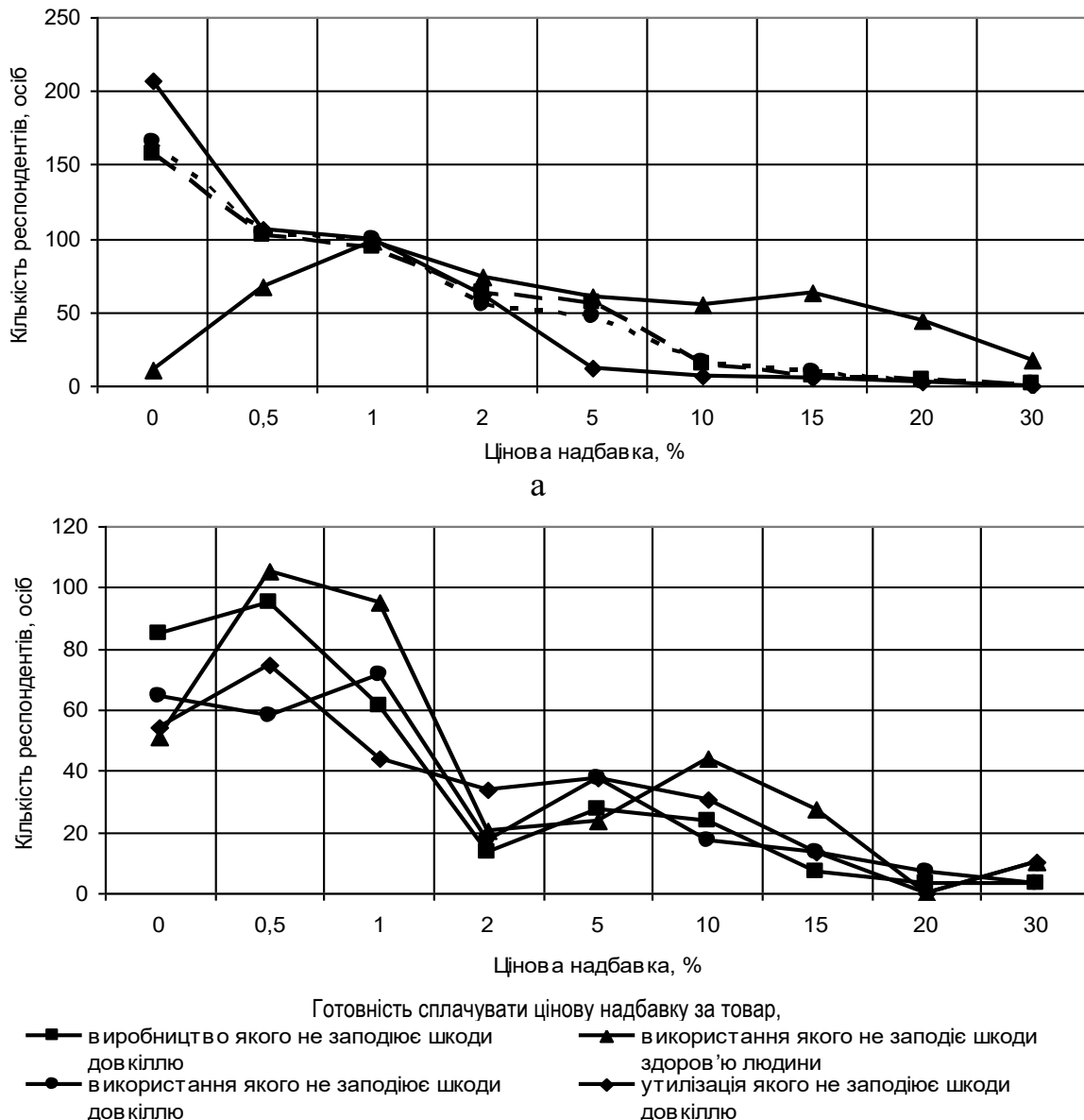

Рис. 2. Готовність споживачів України сплачувати цінову надбавку за екологічну продукцію, 2011 р. (а), 2019 р. (б)
 Складено за: [3, с. 63 – 68]) та результатами авторського дослідження.

На даний час в Україні становище з використанням екологічної продукції як визначальної передумови сталого споживання є незадовільним. До найвагоміших перешкод сталого розвитку відносяться: економічні, інституціональні, управлінсько-організаційні, світоглядні, ментальні. Але якщо у розвинених країнах пріоритетним є соціальна та екологічна компоненти та стабільна динаміка економічного складника, то в Україні, з нашого погляду, саме макроекономічна нестабільність, геополітичний вплив є головною причиною низької результативності системних заходів забезпечення сталого розвитку. Підкреслимо, актуальність набуває не стільки сталість розвитку, скільки безпека споживання різних суб'єктів ринкових відносин, особливо безпосередніх споживачів.

Підсумовуючи вищезазначене, зробимо висновок, що за економічної ситуації в нашій країні придбання екологічних товарів можна вважати елементом розкоші, яку за інших рівних умов (насамперед, проблем із здоров'ям) можуть собі дозволити представники верхівки середнього та вищого класу, що відображено у групуванні споживачів Т. Салтевською [5, с. 14]). Зазначимо, що розв'язання цієї проблеми повинно переходити в площину інституціонального аналізу – в контексті державного регулювання пропозиції продукції загрозливої для здоров'я, довкілля та, в перспективі, майбутніх поколінь. О. Прокопенко [3, с. 63–68] наголошує на актуальності оперативного моніторингу готовності споживачів до придбання екопродукції для формування заходів з мотивування виробництва і споживання продукції менш ефективної для виробників, але необхідної для забезпечення екологічної безпеки держави чи її регіонів. На її думку, попит на продукцію можна покращити за допомогою аргументів екологічної маркетингової комунікації, використання екомаркування, зрозумілого та знайомого споживачам.

Література.

1. Коваліско Н. В., Домбровська Н.В. Методологічне обґрунтування та виділення моделей споживання на емпіричному рівні. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2012. 8. С. 32 – 43.
2. Greening Household Behaviour. Main Results of OECD Survey / Johnstone N., Serret Y. URL: http://www.sviva.gov.il/English/env_topics/InternationalCooperation/OnTheIntlFront/Documents/GreeningHouseholdsBehavior-OECDSurveyResults-Nov2013.pdf. (дата звернення 17.05.2020).
3. Прокопенко О.В. Екологічний маркетинг : навч. посіб. / О.В. Прокопенко. – К. : Знання, 2012. – 319 с.
4. Finding the green in today's shoppers: Sustainability trends and new shopper insights. – GMA/Deloitte Study, 2009. – 28 pp.
5. Сальтевська Т.Г. Особисте споживання в умовах формування соціального ринкового господарства. Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук. Харків. 2009. 21 с.

Перевозова Ірина Володимирівна

д.е.н., професор,

завідувач кафедри маркетингу і контролінгу

Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, судовий експерт-економіст, САР

Морозова Олена Сергіївна

к.е.н., судовий експерт-економіст, аудитор

ПП «Аудиторська компанія «Скриль і партнери»

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКО- ЕКСПЕРТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗЕД ГТП

Постійна конкурентна боротьба між учасниками економічних відносин в галузях господарства, кардинальна зміна фіскальної політики щодо певних їх категорій, нестабільність політичної та економічної ситуації в світі призводять до дедалі більшої актуалізації питань серед управлінців щодо забезпечення стабільного розвитку та підвищення ефективності функціонування підприємств. Особливої уваги набуває вирішення цього завдання саме у підприємств, що мають експортно-імпортні економічні відносини, а особливо діяльність яких носить стратегічний для країни характер.

Існування конкуренції зумовлює політику та поведінку газотранспортних підприємств (ГТП) на внутрішньому ринку та характеризує взаємовідносини в газотранспортному просторі. Однак, саме політичний вектор на сучасному етапі в першу чергу визначає зовнішньоекономічні зв'язки для підприємств газотранспортного комплексу України. В даному контексті в діяльності ГТП виникає низка конфліктних ситуацій, вирішення яких призводять до потреби залучення спеціального інструментарію, а саме – економічної експертизи.

Економічна експертиза як форма реалізації спеціальних знань має важливе значення для характеристики обставин, господарських ситуацій, що виникають в діяльності підприємств, встановлення нових обставин, зв'язків, а також для прийняття обґрунтованих рішень в конкретних ситуаціях, що як вище зазначалось, спрямована на розкриття та приведення в дію всіх джерел і резервів інтенсифікації розвитку підприємства, уникнення/запобігання помилок на основі комплексного використання взаємопов'язаних економічних, соціальних, науково-технічних, організаційних чинників в контексті підвищення ефективності системи управління підприємством [1].

Структурна модель формування самого економіко-експертного механізму ЗЕД ГТП наведена на рис. 1.

На першому етапі за необхідне є визначення мети та зовнішньоекономічних цілей підприємства, а також сформулювати стратегію виходу підприємства на нові зовнішні ринки.

Другим етапом є аналітична діагностика даних:

- аналіз господарської діяльності та фінансового стану підприємства;
- аналіз конкурентоспроможності товару на ринку;
- оцінка наявних ризиків;
- оцінка можливості впливу на ризики та реалізації ЗЕД.

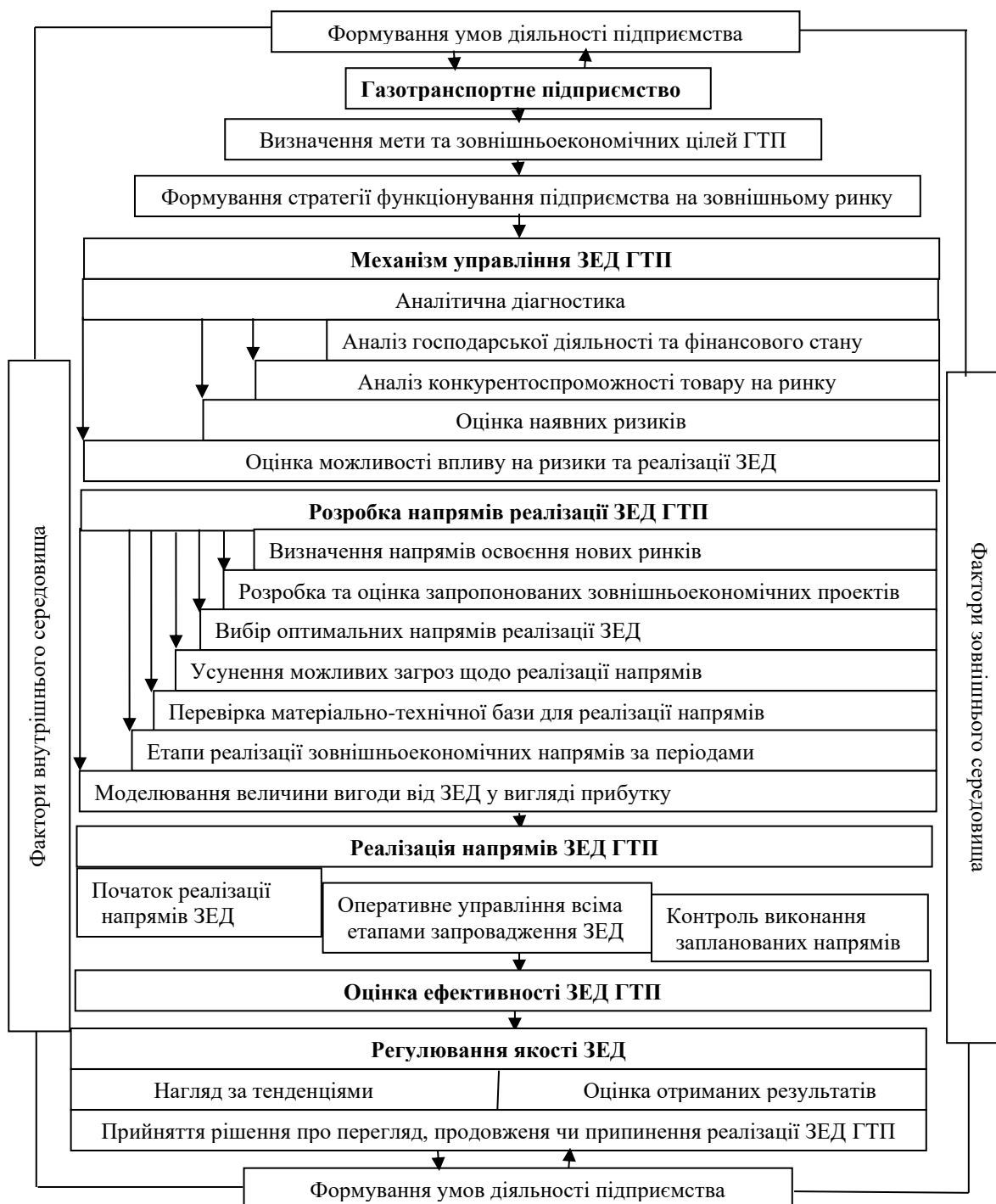

Рис. 3.6. Структурна модель формування економіко-експертного механізму ЗЕД ГТП

Джерело: адаптовано авторами на основі [2]

Застосування даного механізму дозволить створити принципово нову схему співпраці між окремими елементами системи управління

підприємством та зробити управління економічною безпекою ЗЕД ГТП більш ефективним, логічним та систематичним [5]. Зокрема, реалізація заходів щодо забезпечення економічної безпеки у сфері зовнішньоекономічної діяльності може бути реалізовано за умови застосування економічної експертизи як одна зі складових системи контролінгу для доскональної оцінки ситуацій, прийняття управлінських рішень щодо ефективності здійснення зовнішньоекономічної операції, розв'язання можливих проблем (фіктивність/реальність та повнота здійснення операції, виявлення аспектів ухилення від оподаткування, виведення активів, фактів корупційний дій певних посадових осіб підприємства, відповідальність за порушення порядку оформлення операції, відображення в бухгалтерському обліку здійснення та оплати такої операції).

Література.

1. Перевозова І.В., Морозова О.С. Економічна експертиза як інструментарій комплексної системи контролінгу на підприємстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2018. Вип. 29. С. 198 – 201.
2. Бала В.В. Практичний аспект формування механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю на прикладі ПАТ «КВБЗ»/ В.В. Бала / Ефективна економіка № 5, 2014. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3091> (дата звернення 20.05.2020).
3. Морозова О.С. Економіко-експертний механізм зовнішньоекономічної діяльності газотранспортних підприємств: дис.... к. е. н. (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» (073 – Менеджмент). – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, 2019. 247 с.
4. Машталір Я.П. Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю машинобудівного підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Я. П. Машталір; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельниц., 2009. – 20 с. – URL: <https://studfile.net/preview/8127207/> (дата звернення 20.05.2020).
5. Домашенко М.Д. Економічна безпека зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств [Текст]: автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.04 – економіка та упр. під-ми (за видами екон. діяльності) / М.Д. Домашенко. – Суми: СумДУ, 2012. – 21 с. – URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/29524> (дата звернення 20.05.2020).

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 7–6
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ. ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ: РЕГІОНАЛЬНІ, ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ,
ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Керівники секції:

Ажасжа М.А., д.н. з держ. управління, доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами Інженерного інституту ЗНУ

Муц Луай д.н. з держ. управління, професор кафедри менеджменту організацій та управління проектами Інженерного інституту ЗНУ

Babych Oleksandr

PhD in Public Administration,
Associate Professor of Organisation and Project Management Department
Engineering Institute of Zaporizhzhia National University

DIGITIZATION OF PUBLIC GOVERNANCE IN UKRAINE

Research problem: Digital transformation requires a radical change in the way in which the public administration communicates, collaborates, operates and interfaces with technological solutions in terms of data, processes and the communication to the public. Administrations are structured and organized in silos and we have to gradually introduce communication and sharing tools that foster an active involvement not only of public officials but also of technology providers and citizen. An effective implementation of the Open Government approach for instance entails the introduction of innovative technological solutions for the development of digital public services based on an open approach, the adoption of standards, the development of open software and the release of publicly-documented application programming interfaces.

In general, open government is the governing doctrine which holds that citizens have the right to access the documents and proceedings of the government to allow for effective public oversight [1]. In its broadest construction, it opposes reason of state and other considerations, which have tended to legitimize extensive state secrecy. The origins of open-government arguments can be dated to the time of the European Age of Enlightenment, during which philosophers debated the proper construction of a then nascent democratic society. It is also increasingly being associated with the concept of democratic reform [2].

Open government strategies and initiatives are based on the principles of transparency, integrity, accountability and stakeholder participation. The OECD supports governments in designing and implementing policies by providing policy advice and recommendations on how to integrate these core principles into public sector reforms [3]. At the same time, transparency is considered the traditional hallmark of an open government, meaning that the public should have access to

government-held information and be informed of government proceedings. In recent years, however, the definition of open government has expanded to include expectations for increased citizen participation and collaboration in government proceedings through the use of modern, open technologies [4].

In general, the digitalisation program of public services should offer new mechanisms for digital public engagement, new services, higher speed of information, bilateral feedback, public co-operation and other digital democracy tools. New e-governance practices should also have a significant social impact on public servants and should change the format of their work, implement new skills, and introduce remote services, virtual services and rapid analytics into the work of public administrations. A tool for monitoring the implementation plan, tracking indicators and other rates will be a specific public platform.

The purpose of the study is to analyze the transformative impact of disruptive technologies on public services

Analyzing the Ukrainian experience of digitalization of public administration, it is necessary to emphasize the positive experience of implementation of the mobile application "DiIa". This took place within the framework of the Digital Government project, which will later unite all ministries into a single convenient and effective online system [5].

In particular, in order to transform Ukraine into a real digital state, it is necessary to digitize many more services, to update the legal framework, to streamline the work of state registers, to provide technical capabilities and data protection. The changes will affect not only administrative services, but also health care, business, education, transport, courts, democracy, and more.

The key components of the Digital Government project are:

1. E-government – the implementation of many internal management processes in the government through information technology. In this way, the processes become efficient and transparent, and every citizen will have access to any information about the state. Public services will be understandable and accessible in electronic form, and the authorities will always have relevant data for effective decision-making.

2. Cybersecurity is security in the information space. All public and private information and its holders must be protected from unauthorized use. For it, special activities are carried out to ensure the confidentiality and integrity of data, their availability - where and when needed.

3. E-democracy – will allow citizens to govern the state through information technology. This means that referendums, voting, public budgets, consultations and polls will also be carried out in electronic form.

4. E-business – the organization of paperless paperwork and the implementation of all transactions only by non-cash payments. All paperwork with contractors and the government – contracts, invoices, waybills – all electronic. In this way, all processes become faster, more efficient and contribute to growth, without creating additional barriers.

5. E-court – fully electronic workflows: on-line filing of procedural documents, exchange of documents between courts, institutions and parties to proceedings,

consideration of individual cases online. Parties to proceedings will have permanent access to all open documents, and they will receive notifications and results in electronic form.

6. E-health – each patient will have their own electronic medical card, all doctors will be connected to the relevant medical online platforms, and each hospital will have a fully digital infrastructure: Wi-Fi, electronic exchange of patient medical data between different institutions (telemedicine) and a system for remote monitoring of the patient's condition.

7. E-learning – the learning process also becomes virtual so that today's children can work in tomorrow's world. Learning tablets for students and laptops for teachers. Paper school magazines are being replaced by electronic ones, which parents will always have access to. Instead of notebooks – electronic documents, instead sheet of paper – electronic tests, instead of textbooks – educational content on different information carriers, Wi-Fi in each class.

8. Transport e-system – e-tickets are being implemented in public transport, and mobile parking and traffic management projects are being created in each city. All major highways and railways, railway stations and bus stations should be provided with broadband mobile Internet coverage.

9. Smart cities – an electronic model is created to help solve urgent problems of each city: integrated information systems solve problems with transport, "green" technologies are implemented, and each city has an available building plan, development of industrial and natural capital. This means that cities will become more thoughtful and convenient and every citizen will know what and why is being done in his city.

10. Digital skills – the program of training of the general and professional digital skills for realization of all planned changes is created. It will enable all citizens to master basic digital literacy in order to freely use electronic tools of governance of the country, and in the future – even to learn new professions and languages.

11. Ubiquitous Internet – a national plan for the development of broadband Internet access will be developed so that electronic services can be used throughout the country. Special attention will be paid to countryside coverage to overcome the digital divide, create new jobs and reduce the migration of rural inhabitants to cities [5].

The application "DiIa", the name of which is formed from the words "Government and I" (Ukrainian), is:

- Portal with on-line service of public services, where everything is fast, clear and understandable, and where you can get the service there and when needed;
- Mobile application with electronic documents and data about a person from the registers;
- Portal with educational on-line courses on basic digital literacy for teachers and parents "Online safety of children";
- Portal for small and medium business assistance;
- Portal of support of Administrative Service Centres in every corner of Ukraine [5].

The purpose of “DiIa” is to become a universal convenient means of interaction between a human and the government: without queues, bureaucracy and tea breaks [6]. The application “DiIa” can be downloaded for free from the App Store and Play Market. Three months have passed since the launch of the product, and according to the official information of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine, the mobile application "DiIa" was downloaded by 3 million Ukrainians. A digital ID card, a foreign passport, a driver's license, a vehicle registration certificate and a student card are already available in “DiIa” [7]. At the same time, all this is already legalized by the relevant current legislation of Ukraine [8, 9, 10].

However, according to the Minister, a number of problems were found in the application:

- Quality of data in registers (earlier, corrupt officials made money on databases, but now, data are verified impersonally);
- Incompetence and slowness of officials;
- Lack of desire to move away from the feeder (in the technological mess, it was convenient for corrupt officials to change the data in the registers).

Also, because of this, cases are quite common when someone cannot see access to their data, and some government agency or business does not accept an e-document. That is, the way of digital transformation is not fast. Therefore, services are launched one after another [11].

The Timeline of projects for 2020 is also impressive. In particular, the following is planned:

- in April: Digital student card, Digital passport, Digital foreign passport, Presentation of the portal “DiIa”, E-cabinet, Registration of an individual entrepreneur, Registration of unemployed status, Online signing of documents, Launch of several educational series (about digital money, about online payment for communal services, about job search online, about “how to become a blogger on YouTube”, about digital literacy, about digital physical activity), Launch of the program "Coaches for coaches", Information videos Stop_Sexting;

- in May: Digital car insurance policy, Launch of the “DiIa Centers” program, Launch of several educational series (about "cyberbullying", about personal data protection, about professional processing of mobile photos, about "cybersecurity"), Expansion of the partner network and network of ambassadors, Development of a strategy for digitalization of education, launch of online consultations for entrepreneurs on the “DiIa-Business” portal;

- in June: SmartID, Fines for cars, Digital tax number, Registration of LLC, Registration of a child online, Construction services, Launch of the site E-Residency, Launch of new educational series;

- in July: Your data from registers, Taxes of an individual entrepreneur, Replacement of driver's license, Submission of applications to universities, Registration of capacities of market operators, Residence registration online, ID-14, Subsidy, Debts, Taxes, Appointment Data Protection Officer according to GDPR, “DiIa Smart”;

- in August: Modernization id.gov.ua, Online course on personal data protection,

Register of administrative services, Launch of registration and personal account of e-resident;

- in September: Launch of the process of identification and verification of e-residents on the web portal;
- in November: Foreigners can make transactions in Ukraine, Launch of English-language reference service;
- in December: Launch of the E-Residency portal [12].

Also, the Ministry of Digital Transformation of Ukraine has already launched the application "DiIa-Home", which is intended exclusively for those citizens who may be carriers of the Coronavirus. In particular, these are: patients with COVID-19, but who do not require hospitalization; persons suspected of being infected with COVID-19; persons who have been in contact with patients; persons returning from Coronavirus epicentre countries [13].

The mobile application "DiIa-Home" allows to monitor the observance of the regime of self-isolation by Ukrainians who have returned from other countries, are being treated for Coronavirus infection at home or have been in contact with patients. The first thousand users have already received an invitation to install the application [14].

It is clear that the new digital solutions should raise the credibility and confidence of the local authorities. Therefore, the demonstration of the benefits of new solutions for citizens should be made in a simple and understandable language and should be oriented towards the average consumer of services. For this, new formats of on-line communication with the public and gathering of their opinions should be implemented in a public platform, as well as should be provided relevant tools of transparency and adequacy. Also, it may have an additional purpose, in particular, the study of societal challenges raised by various disruptive technologies. Which, due to a thorough understanding of user' needs, will allow us to assess the following implications:

- **Socio-economic** implications, in particular – cost, availability, quality, utility, innovativeness, a speed of providing and a complexity of administration of public service;
- **Cultural** implications, in particular – the gender component, age limits, the traditionalism, the admissibility form, the relevance to needs, mechanisms for promoting the admissible values, the level of perception, the understandability of procedures and other behavioural barriers;
- **Political** implications, in particular – the level of consumer satisfaction, the degree of understanding of the benefits and consequences, the level of consumer confidence in authorities, the collective resistance to innovations, the degree of complexity, lobbying corporate interests, etc.
- **Social** implications, in particular – the level of publicity, role models of consumers, the reasons for their low social activity, the availability of feedback, the level of reliability and security of data, the degree of personal preferences, influence on public opinion.

That is, in fact, the government, providing public services in the game form,

also solves the issue of communication with the public. This, in turn, fundamentally transforms the mechanism of providing public services. Application of disruptive technologies is already affecting the way Ukrainians live and make business. Citizens are becoming accustomed to having technologies facilitating their everyday lives, and they are unlikely to be ready for new opportunities of digital transformations. For example, an artificial intelligence-based algorithm can analyze a huge amount of data much faster than any human being supporting the decision taking. The public platform is going to accomplish tasks much better than everyone currently does. Private data will be used to develop policies or create campaigns, but the ethical implications have not been studied yet. At the same time, in order to digitize most public services, the procedures for their providing must also be changed.

Conclusions. In general, we can say that the digitalization of public services makes everything easier and more convenient. At the same time, the paradigm of digitalization of public administration is completely rethought: everything becomes more logical, clearer and more convenient. That is, it not only a certain chaotic state of affairs is digitized, but a new virtual world is radically built. Also, digitalization is becoming a mechanism of debureaucratization of public administration. At the same time, the government itself is becoming more service-oriented that can be implemented in a smartphone.

References.

1. Lathrop, D., Ruma, L. (Eds.), Sebastopol, O. (2010). *Open Government: Collaboration, Transparency, and Participation in Practice*, 402. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2010.08.001>
2. Araya, D. (Eds.). (2015). *Smart Cities as Democratic Ecologies*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137377203>
3. OECD. (2020, May 10). *Open government*. Retrieved from <https://www.oecd.org/gov/open-government/>
4. Opensource. (2020, May 10). *What is open government?* Retrieved from <https://opensource.com/resources/open-government>
5. DiIa (2020, May 10) *Digital government*. Retrieved from <https://plan2.diia.gov.ua>
6. DiIa. (2020, May 10). What is “DiIa” [Facebook status update]. Retrieved from <https://www.facebook.com/diia.gov.ua>
7. The Ministry of Digital Transformation of Ukraine. (2020, May 10). *The mobile application "DiIa" was downloaded by 3 million Ukrainians*. Retrieved from <https://thedigital.gov.ua/news/mobilniy-zastosunok-diya-zavantazhili-3-mln-ukraintsiv>
8. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2019). Resolution of CMU of 23 October 2019 No 956 “About realization of the experimental project concerning application of the electronic driver's license and the electronic certificate of registration of the vehicle”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2019-%D0%BF> (Accessed 10 May 2020)
9. The Cabinet of Ministers of Ukraine (2019). Resolution of CMU of 18

December 2019 No 1051 “About realization of the experimental project concerning application of electronic student (pupil) cards”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2019-%D0%BF> (Accessed 10 May 2020)

Бабін Владислав Ігорович

студент 3 курсу спеціальності «Публічне управління та адміністрування» факультету економіки та менеджменту

Науковий керівник – Капітаненко Наталя Петрівна

к.ю.н., доцент, кафедра МОУП, Інженерний інститут ЗНУ

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СКЛADOVA СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

В сучасному суспільстві всі сфери життя функціонують на основі розвиненої інформаційної структури. Політична, економічна та воєнна сфера безпосередньо залежить від національного інформаційного ресурсу. Безпека інформації є одним із основних показників якості такої інформації. Саме тому інформаційна безпека і способи її забезпечення в останні роки набувають особливої актуальності в процесі державного та місцевого управління. Забезпечення інформаційної безпеки органів державної влади розглядається, як одна з пріоритетних державних задач, та як важливий елемент національної безпеки України.

Проблеми державного регулювання в інформаційній сфері почали досліджувати й опрацьовувати, починаючи з другої половини ХХ ст., коли почав розвиватися міжнародний обмін науково-технічними досягненнями. Значний вклад в дану сферу зробили вчені і практики України й інших країн, зокрема: Ю.С. Шемшученко, А.І. Марущак, Г.Г. Почепцов, М.В. Дубняк, О.Б. Голубицький та інші.

Метою роботи є дослідження особливостей забезпечення інформаційної безпеки органами місцевого самоврядування. Досягнення поставленої мети передбачає встановлення значення інформаційної безпеки в національному масштабі та аналіз обсягу і впливу повноважень місцевого самоврядування на інформаційну безпеку.

Сучасний світ ми розглядаємо як самоорганізуючу систему, ключовою характеристикою якого є глобалізація, що детермінується бурхливим розвитком інформаційних технологій останньої третини ХХ ст. - поч. ХХІ ст. [1, с.18]. Сучасні інформаційні технології не тільки відкривають безмежні можливості, але і створюють нові проблеми для розвитку українського народу, несуть за собою нову небезпеку, виклики та загрози його безпеки, однією із важливих складових якої є інформаційна безпека. Ще недавно національна безпека розглядалась як збереження суверенітету та територіальної цілісності держави, стійкість перед загрозою застосування збройної сили зі сторони інших країн. Проте, на сьогоднішній час національна безпека є комплексною системною

проблемою, яка враховує чимало факторів та загроз, в тому числі і інформаційних. Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації.

Правовою основою національної безпеки є Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р., Доктрина інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25.02.2017 р. №47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» [2], Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України», а також міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Органи місцевого самоврядування разом з місцевими державними адміністраціями забезпечують вирішення питань у сфері інформаційної безпеки України у відповідних адміністративно-територіальних одиницях, а саме: забезпечують виконання Конституції та законів України, рішень Конституційного Суду України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади в сфері забезпечення інформаційної безпеки; забезпечують здійснення заходів щодо охорони громадської безпеки, громадського порядку, боротьби зі злочинністю в інформаційній сфері; оголошують у разі стихійного лиха, аварій, катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних подій зони надзвичайної ситуації; здійснюють передбачені законодавством заходи, пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки, захистом інформаційних прав особи; забезпечують виконання законодавства щодо національних меншин і міграції, про свободу думки і слова, свободу світогляду і віросповідання; забезпечують своєчасне інформування населення про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій під час проведення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки; здійснюють заходи щодо організації правового інформування та інформаційного виховання населення [3].

Інформаційне забезпечення органів місцевої влади – одна з умов ефективності державного управління, прийняття обґрунтованих рішень на основі повної та достовірної інформації. Рівень інформаційного забезпечення діяльності істотно впливає на всі процеси соціально-економічного розвитку суспільства. Безпека інформації як складова інформаційної безпеки органів влади включає в себе захист інформації і інформаційних ресурсів від несанкціонованого доступу, викривлення чи знищення інформації. Слід зазначити, що захист від неправомірного інформаційного втручання є дуже важливим аспектом інформаційної безпеки особи, оскільки, на відміну від

порушень свободи слова, таке втручання може мати прихований характер і створювати значну загрозу [4].

Модернізація соціальної реальності, глобалізація сучасних політико-економічних відносин, перманентне оновлення суспільства, демократизація суспільних систем, становлення людиноцетристської організації суспільства, технологізація суспільного простору, загострення глобальних проблем сучасної цивілізації потребують, передусім, вивчення і подальшого реформування існуючої системи управління. Численні форми і методи, які використовувались протягом десятиліть, виявляються невинуватими і малоефективними в нових соціальних реаліях. За таких умов результативність управління на державному та муніципальному рівнях потребує застосування соціальних інновацій, зокрема, комунікаційних технологій публічного управління [5, с.116].

На підвищення інформаційної безпеки істотно впливає створення на регіональному рівні, на основі інформаційно-комунікаційних технологій, електронного урядування, в результаті якого забезпечується сучасна інформаційна основа для прийняття управлінських рішень, підвищується рівень інформаційного забезпечення, достовірність, швидкість та повнота отримання інформації. При цьому задача електронного урядування – підвищення ефективності діяльності держави в цілому, та формування нового рівня відносин громадян з державою.

Таким чином, національна безпека України суттєво залежить від забезпечення інформаційної безпеки. Однак з розвитком технічного прогресу, швидкими темпами зростаючого використання сучасних інформаційних технологій, ця залежність неминуче зростає. Значимість інформаційної безпеки для України обумовлена тим, що інформаційна сфера забезпечує функціонування всіх сфер життя суспільства і держави. Забезпечення інформаційної безпеки з боку органів місцевої влади є стратегічно важливою задачею для укріплення національної безпеки України.

Література.

1. Воронкова В. Г. Становлення інформаційного суспільства як цивілізаційної парадигми розвитку сучасної України за доби глобалізації: теоретико-методологічні та праксеологічні виміри : монографія; ЗДІА. Запоріжжя : ЗДІА, 2017. 270 с.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25.02.2017 р. №47/2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017> (дата звернення 11.05.2020).
3. Інформаційна безпека: питання правового регулювання: монографія / А.Ю. Нашинець-Наумова. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2017.168 с.
4. Ліпкан В. А. 3. Національна безпека України. Київ: КНТ, 2009. 576 с.
5. Капітаненко Н.П. Комунікаційні технології публічного управління: правовий аспект. Право та державне управління. 2018. №2. С. 116 – 119.

Капітаненко Наталя Петрівна

к.ю.н., доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерного інституту ЗНУ

Слюта Людмила Олександрівна

магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Істотні зміни в суспільстві на початку ХХІ ст. сприяли перетворенню індустріального суспільства на суспільство інформаційне. За таких умов головними чинниками економічного зростання визнається не лише високий рівень розвитку науки і технологій, розвинуте конкурентне середовище, державна підтримка інновацій, науки і освіти, але і цілеспрямований розвиток інформаційних відносин у всіх сферах життя. В інформаційному суспільстві доступ до певних інформаційних ресурсів є визначальним, а сама інформація стала продуктом суспільного виробництва.

Свобода інформації для сучасного українського суспільства – одна з основних потреб, адже саме у таких умовах право на отримання інформації стає дуже важливим в системі прав і свобод індивіда. Особливо важливу роль має доступ громадян до інформації про діяльність органів влади та місцевого самоврядування. Відкритість влади, оприлюднення інформації про те, як саме вона діє, є завжди актуальним питанням, лакмусовим папірцем, що дозволяє зробити висновок про рівень демократизму політичного режиму. У зв'язку з цим у нашій країні розпочато і продовжується формування правової системи, що забезпечує доступ до інформації про діяльність органів державної влади.

Відповідно до ст.34 Конституції України кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб і на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1].

Конституційна норма ґрунтується на положеннях актів міжнародного законодавства і відповідає міжнародним стандартам. Право на доступ до інформації гарантується такими основними міжнародними документами, як Загальна декларація прав людини (ст. 19) [2], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст.10) [3], ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст.ст. 18, 19) [4], ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР №

2148-VIII від 19.10.1973 р., Рекомендація Ради Європи № R (81) 19 про доступ до інформації, що перебуває у володінні державних органів, Рекомендація Ради Європи № R (2002) про доступ до офіційних документів тощо.

Визначальною є ст.19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, яка ґрунтується на 9 принципах – критеріях законодавства про доступ до інформації, спеціально розроблених Міжнародною організацією «Артикль 19. Всесвітня кампанія за свободу слова», відповідно до яких можна визначити, чи національне законодавство відповідної держави та практика його застосування передбачає і забезпечує реалізацію права на доступ до публічної інформації. До таких принципів відносяться:

1. Принцип максимального розкриття, тобто вся інформація, якою володіють публічні органи, підлягає розкриттю; винятки повинні бути максимально обмежені і публічні органи повинні довести виникнення та правомірність таких винятків.

2. Публічні органи зобов'язані оприлюднювати основну інформацію про свою діяльність, включаючи місію, фінансування, рахунки, стандарти, досягнення тощо, особливо якщо орган надає послуги громадянам; інформація про будь-які запити, скарги чи інші дії, які громадяни можуть здійснити щодо цієї публічної адміністрації; інструкції щодо порядку та механізмів, використовуючи, які громадяни можуть взяти участь у формуванні та реалізації державної політики; види та типи інформації, якими володіє орган влади; зміст рішень, що впливають на суспільство, разом з причинами прийняття подібних рішень і матеріали щодо обґрунтування їх необхідності.

3. Публічні органи повинні активно сприяти відкритості діяльності уряду, а саме: уряд зобов'язаний здійснювати просвіту громадян у сфері доступу до інформації, визначати сфери відкритої інформації і способи, якими право на доступ до інформації може бути реалізоване.

4. Винятки повинні бути зрозумілими, описуватися вузько і підлягати строгому контролю на предмет «наявності шкоди» і «суспільний (громадський) інтерес». Відмова органів влади оприлюднити інформацію є невинуватеною, якщо вони не можуть довести, що інформація пройшла «трискладовий тест»: мета закриття інформації має бути чітко обґрунтована (забезпечення правопорядку, режиму приватності, національної безпеки, комерційна таємниця та інша конфіденційна інформація); оприлюднення інформації може спричинити суттєву шкоду вказаній у законі меті; шкода, яка може бути заподіяною вказаній меті, повинна бути вагомішою, ніж суспільний інтерес в отриманні інформації. У разі, коли суспільний інтерес переважає потенційну шкоду, закон повинен захищати оприлюднення інформації. Важливим у цьому принципі є те, що не громадянин, а орган влади, відмовляючи у доступі до публічної інформації, повинен довести правомірність і необхідність такої відмови, і якщо ж суспільний інтерес в отриманні інформації буде вищим, ніж шкода від її розкриття, орган влади зобов'язаний надати таку інформацію.

5. Спрощена процедура доступу до інформації тобто інформаційні запити повинні опрацьовуватися швидко і справедливо; перегляд відмов у задоволенні

запитів повинен бути доступним і незалежним. Оскарження відмови у розгляді інформаційних запитів має здійснюватися в адміністративному чи судовому порядку.

6. Плата за надання інформації не повинна перешкоджати особам подавати інформаційні запити. У зарубіжних країнах розмір плати за надання інформації встановлюється: або фіксовано за кожний інформаційний запит, або залежно від витрат, пов'язаних із пошуком чи наданням інформації.

7. Засідання публічних органів повинні бути відкритими для громадськості. Свобода інформації включає право громадськості знати, що влада робить від її імені, і брати участь у процесі прийняття рішень. Тому законодавство про свободу інформації повинно встановлювати презумпцію, згідно з якою засідання органів влади є відкритими для громадськості.

8. Закони, які суперечать принципу максимального розкриття, повинні бути змінені або скасовані. Перелік винятків, передбачених у законі про доступ до інформації, повинен бути вичерпним, а інші закони не повинні дозволяти його розширення.

9. Особи, які повідомляють інформацію про правопорушення (інформатори), повинні бути захищеними. Якщо особи, всупереч закону та виконанню своїх службових обов'язків, розкрили певну інформацію, але вчинили так з метою розкриття чи запобігання вчиненню правопорушень чи злочинів органами влади, то такі особи звільняються від відповідальності.

Відтак, принципи, передбачені актами міжнародного законодавства, забезпечують доступ громадян до публічної інформації. На виконання ратифікованих в Україні міжнародних договорів було прийнято Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р., який визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Право на доступ до публічної інформації, тобто відображеної та задокументованої будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформації, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом України «Про доступ до публічної інформації», гарантується: 1) обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом; 2) визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організовують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє; 3) максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації; 4) доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством; 5) здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації; 6)

юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації (ст. 5 Закону) [5].

Отже, чинне законодавство України передбачає гарантії реалізації права на доступ до публічної інформації в контексті євроінтеграційних вимог. На сьогодні завдання органів державної влади та місцевого самоврядування з врахуванням контролю з боку громадськості полягає в забезпеченні системи гарантій доступу до публічної інформації – юридичних, політичних, економічних, організаційних, що потребує наполегливої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Література.

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
2. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 18.05.2020).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята Радою Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 18.05.2020).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий Генеральною асамблеєю ООН 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення 19.05.2020).
5. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст.314.

Боднар Ольга Василівна

доктор економічних наук, старший науковий співробітник
Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»
м. Київ

ВИТРАТНО-ЦІНОВЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ

Важливою умовою результативності публічного управління на різних його рівнях, а особливо на загальнодержавному є наявність прозорості і своєчасної інформації для прийняття виважених і об'єктивних рішень. Особливе значення цієї проблеми виявлено аграрному ринку. Сучасна система інформаційно-аналітичного забезпечення суб'єктів цього ринку сформувалися під впливом фактора, що визначає поділ видів продукції на експортоорієнтовані і неекспортоорієнтовані. Зокрема, ціновий та витратний моніторинг неекспортоорієнтованих видів аграрної продукції є більш обмеженим порівняно з експортоорієнтованими її видами. Щодо цін і витрат на виробництво овочевих культур, плодів і картоплі, то Державна служба статистики здійснює детальне

збирання інформації у сільськогосподарських товаровиробників, але вони лише частково формують пропозицію на ринку цих видів продукції. Також проводиться моніторинг роздрібних цін на зазначену продукцію на міських ринках і в роздрібній мережі, часткові цінові зрізи оптово-відпускних цін на підприємствах, що займаються переробкою цієї продукції. Є окремі ринкові дослідження приватних аналітичних агентств, що базуються на вибіркових опитуваннях, проте немає підстав на користь високого рівня їх обґрунтованості та достовірності.

Проблема важливості і достовірності інформаційного забезпечення функціонування державного управління національним господарством в цілому та окремими галузями зокрема неодноразово піднімається серед науковців та практиків, працівників державних управлінських структур різних рівнів. Найбільш значимими являються публікації Балабанової Л.В. [1], Саричева Ю.О. [2], Шпичака О.М. [3] та інших.

Метою дослідження є встановлення фактичного стану інформаційного забезпечення управлінських рішень на аграрному ринку в частині витратно-цінового сегменту та розробка пропозицій щодо підвищення його об'єктивності та своєчасності.

Моніторинг цін і витрат аграрної продукції представлений як державними структурами (Державна служба статистики України, НДІ «Укراгропромпродуктивність»), так і комерційними структурами у всьому ланцюзі руху продукції від її виробництва в сільськогосподарських підприємствах до експортних контрактів.

Також моніторингом цін на аграрних ринках займаються приватні аналітичні агентства на зразок «АПК-інформ», «УкрАгроКонсалт» та інші. Результати статистичних спостережень цих структур відрізняються від офіційних даних Державної служби статистики, що зумовлено різними методиками збирання інформації. Методичні підходи до збирання й оброблення статистичної інформації Державної служби статистики України є офіційно визнаними, відбувається постійна робота щодо наближення їх до європейських та міжнародних норм.

Збирання даних щодо цін реалізації продукції сільськогосподарськими товаровиробниками та фермерськими господарствами здійснює Державна служба статистики України за формою № 21 – заг (місячна, річна) «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства». Крім того, за цією формою проводяться вибіркові обстеження сільськогосподарської діяльності домогосподарств у сільській місцевості. За цією звітністю суб'єкти господарювання наводять дані про обсяги та середні ціни реалізації основних видів продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками. Із загального обсягу до 2016 р., виділялася реалізація переробним підприємствам, населенню в рахунок оплати праці, пайовикам у рахунок орендної плати за землю та майнових паїв (часток), на ринку, через власні магазини, кіоски, палатки.

Також ціни реалізації сільськогосподарської продукції наводяться у звітності за формою № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» та формою № 2–ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві». Ці дані використовуються для розрахунку основних підсумкових показників діяльності сільськогосподарських підприємств.

Моніторинг цін на зернові культури (пшениця, кукурудза, ячмінь, жито) за класами здійснюється шляхом державного статистичного спостереження за формою № 1–зерно та представлений у статистичному бюлетені «Надходження зернових та олійних культур на підприємства, що займаються їхнім зберіганням та переробкою». Тут ціни на зернові культури вказуються в розрізі класів, таким чином є можливість визначити вплив якісних показників на цінові відмінності.

Моніторинг цінової ситуації на продовольчих ринках здійснює також НДІ «Укراгропромпродуктивність». Інформаційно-аналітичне видання містить узагальнені відомості про ціни на основні продукти харчування, зібрані з 592 продуктових ринків України (без врахування ринків АР Крим та м. Севастополь). У виданні наведено поточні мінімальні, максимальні та середні ціни на 44 основні продукти харчування в розрізі регіонів та в цілому по Україні, щомісячні ціни реалізації сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів, досліджені щомісячні обсяги їх реалізації та залишки, обсяги експорту й імпорту товарів. Мережу НДІ «Украгропромпродуктивність» утворюють Науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу та регіональні центри продуктивності, організаційно згруповані в 5 зон за природно-кліматичними характеристиками та умовами господарювання з урахуванням наявної територіально-адміністративної інфраструктури.

Співробітниками відділу ціноутворення, кон'юнктури та інфраструктури ринку ННЦ «Інститут аграрної економіки» розроблено організаційно-методичний підхід до моніторингу цін у продовольчих ланцюгах та здійснюється формування бази таких цін. Він полягає у систематизації існуючої інформації щодо цін на сільськогосподарську продукцію і продукти її переробки в просторі та часі, аналітичному її опрацюванні [4].

Ціни закупівлі зернових і олійних видів рослинницької продукції, а також продуктів їх переробки експортних трейдерів, трейдерів, що працюють на внутрішньому ринку, переробних підприємств розміщені на сайті AgroTender. Ця інформація відображається в регіональному розрізі залежно від розміщення підприємств та їх філій, які зареєстровані на зазначеному електронному майданчику. Результати моніторингу використовуються суб'єктами ринку для орієнтації у ціновій ситуації на ринку та пошуку партнерів.

Починаючи із 2013 р., публікується Інформаційний бюлетень незалежної експертної ради з питань цінової ситуації на аграрному ринку, засідання якої відбуваються в Аграрному союзі України. До її складу входять експерти Аграрного союзу України, аналітичного центру «УкрАгроКонсалт», СГОК «Козацький зерновий союз». У бюлетені публікуються результати моніторингу

цін на зернові та олійні культури на внутрішньому ринку України за умовами поставки EXW та CPT, експортних контрактів за умовою поставки FOB, ціни закриття торгів за ф'ючерсними контрактами на Чиказькій товарній біржі. Також експерти здійснюють аналітичний огляд стану та причин цінової динаміки на внутрішньому та світовому ринках.

На сьогодні моніторинг цін на світових біржах та їх аналітична обробка здійснюється приватними аналітичними агентствами, які своєю потенційною аудиторією бачать суб'єктів вітчизняного ринку. Зокрема AgroChart, що здійснює моніторинг світових ринків та позиціонує себе як вертикально інтегровану бізнес структуру, яка забезпечує управління ціновими ризиками на світових біржах, моніторинг світових торгових потоків та цінових тенденцій. На сайті цієї компанії в режимі онлайн можна отримати результати проведення тендерного продажу аграрної продукції на світовому ринку, моніторингу експортних і імпорتنих операцій на світовому ринку зернових культур і продуктів їх переробки (пшениця, ячмінь, кукурудза, борошно пшеничне) і олійних культур (соя, олія соняшникова) у розрізі різних країн.

Також нами було досліджено методичні підходи до моніторингу цін на сільськогосподарську продукцію та продовольство та результати його здійснення у світі міжнародними організаціями та окремими країнами для аналізу стану продовольчої безпеки та розвитку сільського господарства та сільських територій.

Зокрема ФАО (Світова організація сільського господарства і продовольства (Food and Agriculture Organization of the United Nations) щомісячно розраховує та здійснює аналіз сукупного індексу цін на продовольство (The FAO Food Price Index (FFPI) з метою моніторингу світових ринків сільськогосподарської продукції. Цей індекс відображає щомісячні зміни світових цін на види сільськогосподарської продукції, що формують кошик продовольчих товарів. Моніторинг цін по основних товарних ринках аграрної продукції здійснюється Світовим банком (World Bank), результати якого публікуються на сайті та у відповідному огляді World Bank Commodity Price Data (The Pink Sheet).

Моніторинг цін на сільськогосподарську продукцію у країнах ЄС здійснюється статистичною службою ЄС (Eurostat). Він проводиться щомісячно та публікується в розрізі країн на сайті в оглядах Commodity price dashboard. Крім того моніторинг включає продовольчі товари для розрахунку цінових індексів (Eurostat index).

Найбільш доступними на сьогодні в Україні є результати моніторингу витрат на виробництво сільськогосподарської продукції, в тому числі продукції рослинництва, Державної служби статистики, які відображені у статистичному спостереженні за формою № 50–сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» та формою № 2–ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві». Погоджуємося з думкою окремих науковців, що інформація у зазначених статистичних спостереженнях не є безсумнівною.

Вона є застарілою, оскільки доступ до неї можливий лише через 7 місяців після закінчення звітного періоду. Крім того господарства, які звітують за даною формою, у загальному виробництві зерна займають 70 %, соняшнику – 74 %. Таким чином, на основі існуючої звітності можна проаналізувати економічну ефективність виробництва лише близько двох третин таких основних видів рослинницької продукції, як зерно та соняшник.

Досить гостру проблему піднімає академік О. М. Шпичак стосовно практичної відсутності даних щодо витрат та доходів від виробництва продукції в особистих селянських господарствах. Частка цих господарств у виробництві деяких видів сільськогосподарської продукції (картопля, плоди та ін.) є переважною. Така ситуація зумовлює необ'єктивність результатів діяльності господарюючих суб'єктів по окремих галузях. Крім того відсутність об'єктивних даних щодо обсягів виробництва в особистих селянських господарствах, дає можливість маніпулювати статистичними даними [3].

Висвітлення досліджень щодо ситуації на аграрному ринку сьогодні не завжди є оперативним та достатнім для прийняття відповідних державних заходів. Дані часто різняться за структурою показників і термінами подання, не мають єдиного методичного забезпечення та системного характеру, що в цілому не відповідає сучасним потребам державного управління. Інформація різних комерційних структур, яку часто використовують учасники ринку, в більшості випадків, теж має несистемний характер, зазвичай збирається лише по окремих регіонах, має високу вартість доступу, а в окремих випадках є упередженою.

Висновки і рекомендації. Вирішення зазначених проблем можливе через створення служби моніторингу аграрного ринку однією із функцій якої буде забезпечення інформацією щодо цін і витрат на сільськогосподарську продукцію суб'єктів ринку на високому науково-методичному рівні та забезпечувати доступність результатів аналітичної обробки для безпосередніх виробників. Особливо складною і важливою частиною діяльності такої служби є витратно ціновий моніторинг.

Одним із завдань служби моніторингу також має бути обстеження особистих підсобних господарств населення щодо витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції.

Функціонування такої служби повинно здійснюватися на засадах вільного доступу або доступу із мінімальним першим внеском. Користувачі даних служби моніторингу крім вище зазначеного матимуть можливість доступу до необхідного масиву офіційних статистичних даних, даних профільних асоціацій, інформації щодо експортно-імпортних потоків, даних державних і наукових установ регіонального й загальнодержавного рівня та господарюючих суб'єктів щодо обсягів виробництва, зберігання, споживання, напрямів використання сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки. Важливою частиною вважаємо здійснення моніторингу та аналітичного огляду законодавчо нормативного забезпечення функціонування аграрного ринку.

Перевагою такої служби являється єдине методичне забезпечення щодо збору, обробки, аналізу та розповсюдження інформації, що гарантує її об'єктивність та обґрунтованість, а також системність та оперативність виконання роботи по збору інформації та її надання у широкий доступ. Створення та функціонування служби моніторингу аграрного ринку також сприятиме прийняттю обґрунтованих рішень щодо державного цінового регулювання аграрного ринку, державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, а також розвитку аграрної сфери в цілому; на основі високого науково-методичного забезпечення визначення частки усіх учасників продовольчих цінових ланцюгів, правомірність витратно цінових перетворень для уникнення диспропорцій та узгодження економічних інтересів, особливо у період високих темпів інфляційно-девальваційних процесів, а також визначення диспаритету між цінами на сільськогосподарську продукцію і матеріально-технічні ресурси, які споживаються сільським господарством, для удосконалення міжгалузевих відносин; підготовці необхідних пропозицій для удосконалення зовнішньоторговельної політики сільськогосподарською продукцією та продуктами її переробки.

Література.

1. Балабанова Л. В., Алачева Т. И. Информационное обеспечение обоснования управленческих решений в условиях маркетинговой ориентации предприятия. Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2003. 143 с.
2. Саричев Ю.О. Інформаційно-аналітичне забезпечення як вид інформаційного забезпечення в системі державного управління. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2017. № 3. С. 120 – 126
3. Шпичак О.М. Економіко-організаційні неузгодженості взаємовідносин у продуктових ланцюгах в умовах інфляційно-девальваційних процесів: напрями врегулювання. *Економіка АПК*. 2015. № 6. С. 85 – 96
4. Закупівельні, оптово-відпускні та роздрібні ціни на сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки (грудень 2013 р. – грудень 2014 р.) / О. М. Шпичак, Ю. О. Лупенко, С. О. Пашко та ін. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2015. 126 с.

Рассохін Артем Олександрович

магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління,
Поліський національний університет

МЕТОДИ КАДРОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

В умовах соціально-економічних реформ, що відбуваються в Україні, істотно змінюється структура і завдання органів державної влади і місцевого самоврядування, ускладнюється управлінська діяльність, зростає персональна відповідальність посадових осіб державної служби за прийняті рішення. Ці зміни обумовлюють підвищення вимог до рівня професійної компетентності керівників і фахівців.

Актуальність даної проблематики полягає в необхідності упорядкування та планування процесів вдосконалення і розвитку кадрового потенціалу державної влади. Якщо розглянути цей процес на прикладі організації, то під процесом планування і вдосконалення керівних кадрів розуміють всі дії, націлені на те, щоб організація мала в будь-який момент і на кожній ділянці необхідну кількість кваліфікованих працівників, потенціал яких відповідав би сучасним вимогам управління процесами, характерними для даної організації.

Дана проблематика достатньо відома для багатьох дослідників та науковців як вітчизняних, так і зарубіжних які здійснювали дослідження теоретичних та практичних аспектів кадрового потенціалу в сфері публічного управління, особливості його формування й розвитку. Серед них слід виділити таких вчених як М.І. Рудакевич, Крушельницька О.В., Ю.Г. Одегов, О.В. Бербенець, Л.В. Балабанова, Т. Крушельницька, С. Дубенко та багато інших. Але особливості формування та розвитку кадрового планування в органах публічної влади в Україні досліджено вкрай недостатньо.

Аналіз наявного кадрового потенціалу і планування його розвитку з урахуванням перспективи є в даний час однією з основних функцій управління персоналом поряд з чітким розумінням і реалізацією стратегічних і тактичних цілей організації; прогнозуванням ситуації на ринку праці та у власному колективі для вжиття запобіжних заходів; мотивацією персоналу, оцінки та навчання кадрів та ін. В умовах ринкової економіки актуальність кадрового планування значно зросла. Це стало наслідком декількох очевидних причин.

По-перше, якщо раніше вважали, що кадрове планування необхідно лише в разі дефіциту робочої сили, то зараз запанувала думка, що воно потрібно і під час безробіття: кваліфікованих працівників нелегко знайти і при ненапруженому положенні на ринку праці.

По-друге, в умовах наповнення ринку особливу цінність набуло питання втраченого прибутку, що виникає в результаті неможливості вирішувати актуальні завдання за допомогою наявного кадрового потенціалу.

По-третє, підвищилося динаміка бізнесу і, як наслідок, постійно змінюються вимоги до працівників як за обсягом, так і за характером вирішуваних завдань. В результаті виникла певна невідповідність традиційних методів кадрового планування специфіці цих завдань.

Визначити основні завдання кадрового планування; запропонувати рекомендації щодо вдосконалення кадрового планування в органах публічної влади.

Планування в ринковому середовищі означає облік багатьох змінних величин, чинників, які є некерованими, погано керованими або навіть погано прогнозованими. Тому сучасне планування передбачає, перш за все, вироблення орієнтирів і оцінку можливих альтернатив, вибір яких буде здійснено в майбутньому згідно з виниклими обставинами.

Кадрове планування – це перспективна, систематична, що враховує витрати концепція майбутніх заходів в області кадрів [3, 208 с.].

Планування персоналу (еквіваленти, що зустрічаються в літературі – кадрове планування, планування робочого складу підприємства) визначається як «процес забезпечення організації необхідною кількістю кваліфікованого персоналу, прийнятим на конкретні посади в конкретний час».

Слід зазначити, що головним ресурсом майже будь-якої компанії – є персонал або людські ресурси, а її ефективне функціонування визначається насамперед ступенем професійного розвитку її персоналу.

За іншим визначенням, планування персоналу – це "система підбору кваліфікованих кадрів, при використанні двох видів джерел: внутрішніх (наявні в організації службовці); зовнішніх (знайдені чи залучені з зовнішнього середовища).

Довготривалий успіх будь-якої організації, в тому числі й в органах публічної влади, безсумнівно, залежить від наявності необхідних службовців в необхідний час на правильно обраних посадах. Організаційні цілі і стратегії досягнення цих цілей мають значення лише тоді, коли люди, що володіють необхідними талантами, навичками й умінням, займаються вирішенням поставлених задач.

Цілі кадрового планування повинні формулюватися систематично. Сюди відносяться цілі організації і цілі її персоналу. При плануванні цілей необхідно враховувати правові норми, а також вихідні принципи політики організації [1, с.153].

Основні завдання кадрового планування:

- розробка процедури кадрового планування, узгодженої з іншими його видами;
- організація ефективної взаємодії між плановою групою кадрової служби і плановим відділом організації;
- реалізація рішень, що сприяють успішному здійсненню стратегії організації;
- сприяння організації у виявленні головних кадрових проблем і потреб при стратегічному плануванні;

- поліпшення обміну інформацією з персоналом між усіма підрозділами організації.

Кадрове планування включає в себе такі методи:

- прогнозування перспективних потреб організації в персоналі (за окремими його категоріями);
- вивчення ринку праці (ринку кваліфікованої робочої сили) і програми заходів щодо його «освоєння»;
- аналіз системи робочих місць організації;
- розробка програм і заходів з розвитку персоналу.

Слід зазначити, що з простих методів найбільш часто сьогодні використовується комплексний метод, заснований на ваговому підсумовуванні результатів самооцінки, експертної оцінки і оцінки безпосереднім керівником. У порівнянні з оцінкою керівником або комісією цей метод при незначному збільшенні обсягу анкетування дає істотно більш об'єктивні результати при побудові профілю співробітника. Порівняння об'єктивних профілів співробітників і штатних одиниць забезпечує інформаційну підтримку прийняття рішень в області кадрового планування – просування, переміщення, санація [2, с.31].

Проблеми кадрового планування обумовлені труднощами процесу планування кадрів, що в свою чергу обумовлена складністю прогнозування трудової поведінки, можливістю виникнення конфліктів і так далі. Можливості використання кадрів в майбутньому і майбутнє ставлення їх до роботи прогнозується, якщо це взагалі можливо, з високим ступенем невизначеності. У зв'язку з цим в процесі планування вони представляють собою ненадійні елементи. До того ж учасники організації проти того, щоб бути "об'єктами" планування, не погоджуються з результатами планування і реагують на це так, що не виключається можливість виникнення конфлікту.

На сучасному етапі кадрова політика – це генеральне направлення кадрової роботи, що включає сукупність принципів, методів, форм організаційного механізму по розробці цілей і завдань, спрямованих на збереження, зміцнення та розвиток кадрового потенціалу, створення високопродуктивного, об'єднаного колективу, здатного вчасно реагувати на мінливі вимоги ринку [4, с. 18].

У той же час, проблема формування якісного, високопрофесійного корпусу державних і муніципальних службовців є однією з найскладніших проблем будь-якої державної системи. Тут піднімаються такі неоднозначні питання, як удосконалення системи відбору кадрів на державну службу і службу в органах місцевого самоврядування, розробка наукових критеріїв їх оцінки, науковий підхід до аналізу потреб в персоналі, формування ефективних технологій розстановки і просування кадрів, підвищення обґрунтованості кадрових рішень та розширення їх гласності.

І все ж, незважаючи на значущість і актуальність кадрових питань, певні зрушення в теоретичному і практичному вирішенні означеної проблеми, до остаточного завершення роботи в даній області ще досить далеко. Серед

недостатньо освітлених напрямів кадрової роботи залишаються нові підходи до формування персоналу в органах публічної влади, особливо методи і засоби вивчення особистості при підборі і розстановці кадрів, не систематизований в повній мірі досвід оцінки та просування персоналу обласних і муніципальних структур управління.

Все це зумовлює потребу в проведенні додаткових теоретичних досліджень в області кадрового забезпечення в органах публічної влади, в пошуку нових прогресивних технологій кадрової роботи в органах державної влади та муніципального управління.

Значущість роботи свідчить і про необхідність істотно підвищити практичне значення реалізації підсумків процесу кадрового планування, зробити більш значущою його роль у формуванні, розвитку та раціональне використання всього кадрового складу.

Висновки і рекомендації. Таким чином, при кадровому плануванні організація переслідує такі цілі: отримати й утримати людей потрібної якості й у потрібній кількості; найкращим чином використовувати потенціал свого персоналу; бути здатною передбачати проблеми, що виникають із можливого надлишку або нестачі персоналу.

Для вирішення проблем запропонуємо наступні рекомендації щодо вдосконалення кадрового планування в органах публічної влади:

- розробку програми, спрямованої на роботу з кадровим резервом, в яку повинні входити: стажування на посаді, в резерв на яку буде зарахований службовець або громадянин; тимчасове заміщення відсутніх керівників на період їх відряджень, хвороби або відпусток; виїзди в інші організації з метою вивчення досвіду роботи; участь у викладацькій роботі; участь в перевірках діяльності інших підрозділів; постійна самостійна робота кандидатів над підвищенням своїх професійних знань;

- вдосконалення системи професійного відбору найбільш кваліфікованих фахівців в органи публічної влади;

- вдосконалення системи формування і підготовки реального і ефективного кадрового резерву.

Література.

1. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Управління персоналом : навч. посіб. Київ: ВД Професіонал, 2006. 153 с.
2. Бербенець О.В. Управління персоналом (людськими ресурсами) як фактор збільшення капіталізації компанії. *Економіка і держава*. 2017. С. 31 – 33.
3. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управління персоналом : навч. пос. Київ: Кондор, 2005. 208 с.
4. Одегов Ю.Г., Лабаджян М.Г. Кадрова політика і кадрове планування: підручник для вузів. 2014. 444 с.

Кіндратець Олена Миколаївна
д. політ.н., проф., проф. кафедри політології
Запорізький національний університет

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Поняття «публічна політика» та «публічне управління» ввійшли в науковий обіг в Україні недавно. І досі тривають дискусії щодо визначення цих понять. Велике значення має не тільки визначення поняття, але розуміння суті явищ, які це поняття описує. Потрібно зрозуміти те, як здійснюються така політика та управління на практиці, які їх переваги, чому в розвинутих демократичних країнах науковці та практики так багато уваги приділяють публічній політиці та управлінню. Часом ті, хто в нашій країні має здійснювати публічну політику, управління, зізнаються, що насправді найбільш суттєві зміни відбулися в інформаційних технологіях, що використовуються нині управліннями, однак, ефективність залежить не тільки від цього, але і від професійного рівня тих, хто його здійснює, та від політичної грамотності й культури громадян. Відсутність необхідних знань, досвіду, навичок обмежує можливості розв'язання певних проблем, задоволення інтересів суб'єктів політичного процесу.

Оскільки проблеми публічної політики, публічного управління зацікавили українських науковців лише у 2000-х роках, то, звичайно, є ще багато аспектів, які потребують дослідження. Відставання у вивченні цих проблем пояснюється як суб'єктивними, так і об'єктивними причинами. Суб'єктивні причини в першу чергу пов'язані зі слабкою інтеграцією вітчизняних науковців до недавнього часу у світову науку. Нині ситуація покращується, оскільки кількість тих вчених, які беруть участь в міжнародних конференціях, наукових проєктах, що проводяться в інших країнах, зростає. До об'єктивних причин запізненого інтересу до проблем публічної політики та публічного управління відноситься стан розвитку громадянського суспільства в поставторитарних країнах, до яких відноситься й Україна. Менш розвинене громадянське суспільство в таких країнах пояснюється тим, що процес становлення демократії тривалий.

На сьогодні вже є багато наукових робіт (монографій, статей), захищено немало дисертаційних робіт, в яких розкриваються сутність, особливості як публічної політики, так і публічного управління. Зокрема, значний внесок в дослідження цих проблем внесли такі вітчизняні науковці як О. Дем'янчук, С. Телешун, В. Тертичка та інші. Одне з питань, яке цікавить вітчизняних вчених, це питання співвідношення публічної політики та публічного управління.

Часом публічна політика розглядається як складне переплетіння політичних та управлінських процесів, у результаті яких відбувається прийняття політичних та управлінських рішень. Політична складова процесу прийняття рішень – це взаємодія політичних акторів,

унаслідок якої схвалюється те чи інше рішення. Управлінська – це технічне, інформаційно-аналітичне, інтелектуальне забезпечення процесу [1, с.25]. О. Оболенський та С. Лукін аналізують сучасні проблемні аспекти становлення публічного управління в Україні [2]. Проблеми становлення та ефективність публічного управління в нашій державі стали предметом вивчення й О. Мороза [3]. Дослідження особливостей формування системи публічного управління в Україні та в інших державах світу в умовах глобалізації здійснено О.М. Кондрашовим [4].

Метою даного дослідження є виявлення перешкод на шляху ефективного запровадження на практиці публічної політики та публічного управління. Під публічною політикою часто розуміють програми дій органів влади, які розроблені з врахуванням інтересів та очікувань соціальних груп суспільства. Публічна політика можлива за наявності інформаційно-комунікаційних ресурсів, що дозволяють здійснювати прозорі вертикальні та горизонтальні взаємодії учасників політичного процесу.

В Україні сьогодні вже достатньо інформаційно-комунікаційних ресурсів, які дозволяють реалізовувати політичний процес в публічному просторі, однак зберігаються проблеми прозорості взаємодій учасників цього процесу. До нині так і не прийнятий закон про лобістську діяльність (хоча у Верховній Раді зареєстровано чотири законопроекти про лобізм), а це означає, що існують тіньові способи реалізації інтересів певних груп суспільства, які важко контролювати через рівень корупції в органах влади. В умовах пандемії виявилось, що запевнення влади щодо забезпечення лікарень і медичних працівників всім необхідним для боротьби з епідемією не відповідає дійсності. Факти невідповідності виявляються завдяки публічним заявам лікарів, журналістам, громадським активістам. Вони стають відомими й завдяки соціальним мережам, хоча варто зауважити, що не завжди вся інформація розміщена в цих мережах відповідає дійсності. Ця ситуація виявляє недостатній рівень прозорості взаємодій суспільства та влади.

Одна з важливих функцій публічної політики є активізація участі громадян у її виробленні, в реалізації політичних рішень в публічному управлінні. Важко вважати щирими запевнення влади, що заявляє про проведення публічної політики, якщо активні громадяни, які відстоюють інтереси держави, суспільства, певних його груп переслідуються, або їх звернення ігноруються. Часто відповіді на петиції є не такими, які очікували ті, хто їх підтримав. Якщо ці петиції показувати інтереси багатьох, а питання сформульовані в них, є суспільно важливими, така реакція влади на них викликає незадоволення, створює загрози стабільності в суспільстві. Щоб публічна політика не тільки декларувалася, а стала реальністю в Україні потрібно створити як технічні передумови її здійснення, так і організаційні. До технічних передумов вчені відносять можливість масового розповсюдження інформації та рівний доступ до неї, а до організаційних – здатність переробляти, упорядковувати інформацію, що має суспільно важливий характер. Якщо порівнювати ці дві передумови, то слід зауважити, що технічні

передумови створені в державі більшою мірою, ніж організаційні. Електронного управління, основними елементами якого є інформування громадян, взаємодія з громадянами, обслуговування громадян, стало реальністю і в Україні.

Нині на вебпорталах і вебсайтах органів влади розміщують тексти проєктів і прийнятих документів, створюються також форуми для обговорення проєктів документів тощо. Однак, користується цією інформацією, на жаль, меншість громадян України. Це пояснюється особливостями політичної культури, яка у багатьох українців залишається патерналістською, що зумовлює голосування на виборах за популістів, які обіцяють швидко розв'язати проблеми, що існують в суспільстві. За таких умов складно добитися ефективності публічної політики та публічного управління, адже це можливо за умови співпраці громадянського суспільства з владою. Співпраця своєю чергою вимагає певного рівня політичної грамотності, інформованості тих громадян, які до неї залучаються.

Намагаючись запровадити публічну політику та управління не варто забувати про проблеми з артикуляцією інтересів громадян. Якщо незадоволені інтереси певних соціальних груп суспільства стають причиною недовіри до влади, незадоволення її діями, але при цьому ніяк не артикулюються, то це приводить до ризику порушення соціально-політичної стабільності. Почутими владою в країні з відсутністю розвиненої демократії можуть бути або найбільш активні, організовані групи, або ж лобістські групи, які часто представляють олігархічні групи нашого суспільства. Використовуючи власні телеканали ці групи можуть маніпулювати свідомістю мас, видавати свої інтереси за суспільні.

Така практика існує в нашій державі понад два десятки років. Не зважаючи на проблеми, недержавним суб'єктам політичного процесу діючи публічно та відстоюючи інтереси суспільства вдається впливати на державні рішення і в Україні. Це означає, що процес становлення публічної політики та управління в нашій державі відбувається. Кількість громадян які усвідомлюють свої інтереси, здатні протистояти впливу маніпуляційних технологій в Україні зростає.

Отже, зміни політики та управління, перетворення державного управління на публічне залежать від зміни відносин держави й громадян, зміни місця і ролі останніх в політичному процесі. Зміна ієрархічної системи управління на горизонтальну вимагає від державних службовців нових навичок: ведення переговорів, співпраці, комунікації, а від громадян – політичної грамотності, вміння артикулювати свої інтереси, відстоювати їх використовуючи наявні законні способи.

Нині необхідно якомога більше громадян України залучати до роботи в громадських організаціях для отримання необхідних навичок, знань для участі в розробці та реалізації публічної політики та реалізації публічного управління. Оскільки велике значення в становленні публічної політики та управління має громадянська просвіта, то важливо її вдосконалювати.

Література.

1. Телешун С.О., Ситник С.В., Рейтерович І.В. *Сутність публічної політики: контекст політики та публічного управління. Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. Серія : Політичні науки.* 2015. № 4. С. 23 – 30.
2. Оболенський О., Лукін С. Публічне управління: публічна сфера, публічне право і публічна політика – співвідношення понять. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2013. Вип. 2 (17). С. 3 – 11.
3. Мороз О. Публічне управління в Україні: проблеми становлення та ефективності. *Ефективність державного управління. Збірник наукових праць.* 2013. Вип. 34. С. 41 – 47.
4. Кондрашов О.М. Трансформація публічного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства та глобалізаційних процесів: вітчизняний та закордонний досвід. Монографія. Київ. 2016. 624 с.

Калиновська Валентина Миколаївна
 магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
 кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та
 публічного управління,
 Поліський національний університет

ПОШУК НОВИХ ФОРМ СПІВПРАЦІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Залучаючи громадян до активної діяльності, необхідно враховувати існування бар'єрів та перешкод. До основних бар'єрів з боку владних структур можна віднести: відсутність досвіду запровадження певних форм роботи з громадськістю, недовіра до фахового рівня представників громади, невіра в можливість інституту громадянського суспільства, віра тільки у власні сили, некомпетентність працівників владних структур, невміння вести дискусію з громадськістю, неготовність забезпечити організаційні і фінансові засади для широкої участі громадськості у суспільних справах, побоювання критики, конкуренції з активістами громадських ініціатив.

Розв'язанню проблем у взаємовідносинах органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості, їх особливостей в період демократичного транзиту, дослідженню наукових підходів щодо форм та методів співпраці органів влади та інститутів громадянського суспільства присвятили роботи: О. Бабінова, Т. Бутирська, І. Ібрагімова, А. Колодій, О. Корнієвський, І. Кресіна, В. Мартиненко.

Для удосконалення взаємовідносин органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства необхідно подолати серйозні проблеми, які породжують конфлікти. Для їх вирішення є необхідним: удосконалення нормативно-правової бази щодо інститутів громадянського суспільства, а також подолання інформаційної ізоляції влади та інститутів громадянського

суспільства.

В суспільстві завжди існують різноманітні інтереси громадян. Однією з основних вимог демократії є прагнення знайти способи мирного узгодження розбіжностей у політичних претензіях, що їх висувають різноманітні соціальні групи [5, с.65]. Характерною особливістю сучасності є недосконалість законодавчої бази, що стосується діяльності політичних партій. Необхідно зазначити, що в Україні відповідні закони, які регламентували б проведення зборів, мітингів та демонстрацій, порядок сповіщення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, до цього часу не прийняті.

Водночас, Основний Закон держави передбачає [3], що про проведення таких заходів громадяни завчасно сповіщають органи виконавчої влади чи місцевого самоврядування та що обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Але, слово “завчасно” можна по різному розуміти: за 10 днів, за добу, за 1 годину, за 10 хвилин до початку масового заходу. В жодному нормативному документі це не виписано. Тому, організатори трактують його по-різному.

Організатори більшості мітингів, демонстрацій, пікетів, та інше, дотримуються положень Конституції України стосовно проведення подібних заходів. Ініціатори до початку проведення заходу подають повідомлення про бажання провести той чи інший захід, вказують у повідомленні час і місце проведення, кількість учасників, мету. Хоча, треба зазначити, що у більшості випадків організатори мітингів подають заяву за 1 – 2 дні, а іноді й за годину до її проведення що дуже ускладнює роботу правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування. Є окремі випадки, коли про проведення акцій політичні партії не сповіщають. Та законом не передбачено санкцій проти таких партій. Втручання органів внутрішніх справ та ЗМІ може викликати тільки підйом популярності таким партіям серед людей, яким до вподоби протестна поведінка. Тому необхідно передбачити в законодавстві притягнення до адміністративної відповідальності за несповіщення органів влади про політичні акції.

В Законі [3] слід зазначити, що повідомлення про проведення мирних заходів та акцій подається їх організаторами у письмовій формі. У повідомленні вказуються форма та місце проведення, маршрути руху демонстрацій, походів, інших акцій; передбачувана кількість учасників мирного заходу; використання технічних засобів для озвучення; прізвище, ім'я та по батькові організатора мирного заходу; номер контактного телефону; дата подачі повідомлення. Повідомлення підписується організаторами мирного заходу та акції.

Організаторів мирних заходів слід зобов'язати [3]: дотримуватися дати, часу, місця проведення, зазначених у повідомленні; під час проведення мирних заходів та акцій при використанні транспортних засобів, висотних конструкцій, тварин, тощо вживати дотримуватись умов безпеки їх учасників, збереження

будівель, зелених насаджень; не забруднювати територію; не застосовувати піротехнічні засоби під час проведення мирних заходів; не допускати при проведенні мирних заходів та акцій носіння холодної, вогнепальної, газової та іншої зброї; сприяти правоохоронним органам у дотриманні громадського порядку.

Тобто під час проведення заходів організатори не повинні допускати дій, що створюють загрозу життю та здоров'ю людей, їх конституційним правам і свободам.

В свою чергу організаторам мирних заходів та акцій не може бути відмовлено у прийомі письмових повідомлень про проведення мирних заходів, акцій, якщо вони подаються з дотриманням вимог законодавства.

Сьогодні органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, правоохоронні органи приймають усі необхідні заходи для організації належного правопорядку під час проведення подібних заходів. Завжди під час проведення мітингів, демонстрацій, тощо, присутні працівники міліції, які забезпечують належний правопорядок. Але на практиці існують окремі випадки, коли політичні партії повідомляють про проведення акції, а самі на мітинг не з'являються (в зв'язку з організаційними проблемами), не повідомляючи при цьому органи місцевого самоврядування, в листі ж просять забезпечити правопорядок і цим самим відривають від роботи правоохоронні органи. Такі дії теж потребують законодавчого врегулювання.

Водночас, необхідно відмітити, що протестні публічні акції не можуть бути основним механізмом вирішення проблем в суспільстві. Вони є наслідком непорозуміння між владою та інститутами громадянського суспільства. Щоб не доводити ситуацію до конфлікту, представники органів публічної влади повинні започаткувати постійний діалог з громадськістю, використовуючи правові механізми [1].

Загалом, за виключенням участі в конституційних виборах, легітимних мітингах та демонстраціях, форми протесаної поведінки громадян в політичному житті України розвинені меншою мірою, ніж у країнах розвиненої демократії.

Надмірна кількість політичних партій, схожість їх передвиборчих програм призводить до втрати інтересу до політичного життя громадянами.

В інших країнах світу можливий розпуск політичних партій – у випадку порушення законодавства, вчинення певних протиправних дій, зменшення кількості членів партії до числа, коли вона не визнається як така. У Швеції партії втрачають реєстрацію у випадку, коли вони на двох підряд чергових виборах не висували кандидатів. Депутати, обрані в парламент від таких партій, не втрачають при цьому своїх мандатів. Законодавством ряду країн встановлено, що втрата реєстрації проводиться тими ж органами, які проводили реєстрацію [2].

В той же час підставою для анулювання місцевого осередку можуть також бути [4]:

- відсутність фінансової звітності партії, наприклад, до 1 квітня

наступного за звітний період року;

- відсутність повідомлення місцевому управлінню юстиції про зміну керівних органів місцевого осередку, адреси та місцезнаходження у місячний строк після прийняття рішень з цих питань;

- відсутність матеріалів (протоколів засідань) про діяльність місцевого осередку партії впродовж року, які повинні надаватися управлінню юстиції до 1 квітня наступного за звітний період року.

Названі пропозиції не будуть обмежувати діяльність політичних партій, а тільки впорядковують облік, бо на практиці відомі випадки, коли керівник політичної партії давно написав заяву і не є членом партії, нічого не хоче чути про цю партію, або взагалі виїхав на постійне місце проживання в інший регіон та, однак, продовжує числитися керівником місцевого осередку. Впорядкування обліку та діяльності політичних партій про стимулює встановлення в нашій країні 3–5 основних партій чи біпартійної системи, яка існує в цивілізованих країнах світу.

Правове регулювання статусу політичних партій є важливим чинником у питанні формування зовнішньої і внутрішньої політики держави, оскільки партії відіграють у демократичних державах провідну роль у формуванні виконавчої та законодавчої гілок влади, координують діяльність важливих ланок зовнішньополітичного механізму, узгоджують їх дії у проведенні зовнішньополітичного курсу держави.

Ще одним із напрямків – залучення інститутів громадянського суспільства, що володіють фінансово-матеріальними ресурсами й трудовими ресурсами до громадської діяльності. Особливо актуальною на сьогодні є благодійницька діяльність, міжнародні зв'язки, наукова й просвітницька діяльність тощо.

В Україні діяльність у вказаних напрямках знаходиться під контролем держави, тому що рівень довіри до інститутів громадянського суспільства з боку урядових структур залишається низьким, однак існує необхідність в руйнуванні вказаних стереотипів. Водночас слід зауважити, що збільшується рівень довіри у населення України до інститутів громадянського суспільства, порівняно з державними органами та установами.

В структурах інститутів громадянського суспільства зосереджений значний інтелектуальний капітал, тому інститути громадянського суспільства мають суттєвий ідеологічний вплив на суспільство. Частина інститутів громадянського суспільства бере активну участь у політичних процесах, відбувається їх політизація яка зумовлюється тим, що держава не в змозі забезпечити їм умови для ефективного функціонування на сучасному етапі.

Висновки і рекомендації. Таким чином, в умовах демократичного транзиту саме інститути громадянського суспільства починають створювати певну альтернативу діяльності органів публічної влади. Цю альтернативність не можна охарактеризувати як конфронтацію, так як водночас вона забезпечує стабільність та поступовий розвиток.

Громадянське суспільство та влада повинні не протистояти один одному,

а взаємодіяти. Це створює умови для розвитку теорії публічно-громадського управління. Інститути громадянського суспільства повинні брати участь у громадському житті суспільства, діяльності органів місцевого самоврядування, дорадчих органах .

На основі аналізу сучасних тенденцій взаємовідносин інститутів громадянського суспільства і держави в період демократичного транзиту в Україні можна зробити висновок, що, з одного боку, неухильно поширюється втручання держави у сферу громадянського суспільства, свідченням чого служить система соціальних гарантій, механізми контролю за громадянами, наприклад, з метою протистояння тероризму тощо. З іншого боку, інститути громадянського суспільства енергійно втручаються у межі держави, нав'язуючи їй інституціоналізацію нових норм і цінностей. У результаті відбувається взаємне зближення та взаємопроникнення громадянського суспільства і держави. З цього слідує, що пошук нових форм співпраці органів публічної влади та інституту громадянського суспільства є актуальним і необхідним.

Література.

1. Белокурова Є. В. Правова регламентація діяльності політичних партій як фактор гармонізації інтересів держави і об'єднань громадян. Теорія і практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2018. Вип. 3 (22). С. 47 – 53.
2. Воронов І. О. Виклик “Левіафану” : еволюція і перспективи громадянського суспільства : [монографія]. Київ : Генеза, 2013. 400 с.
3. “Про політичні партії в Україні” : Закон України № 2365 від 5 квітня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення 19.05.2020).
4. Крюков О.І. Громадянське суспільство як чинник побудови демократичної політичної системи. Стратегічні пріоритети. 2016. № 2 (11). С. 55 – 59.
5. Панченко Т. В. Субсидіарність і демократія: витоки, суперечності та перспективи взаємодії. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна “Питання політології”. 2012. № 885. С. 63 – 70.

Вороніна Юлія Євгенівна

к. н. з держ. управління, старший викладач кафедри публічного
управління, адміністрування та права

ТДАТУ ім. Дмитра Моторного, м. Мелітополь

Танасова Наталія Савеліївна

студентка спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Система охорони здоров'я відіграє винятково важливу роль у забезпеченні належного рівня життя. Здоров'я людини, як відомо, у світі визнається настільки значущим, що цей показник першим входить до індексу людського розвитку – універсального показника, з одного боку, рівня суспільного розвитку тієї чи іншої країни, а з другого – чутливого індикатора ефективності державного управління. Саме тому охорона здоров'я громадян є однією з найважливіших внутрішніх державних функцій сучасної України. Значні соціально-економічні перетворення, що відбуваються в нашій молодій державі, включають і реформування сфери охорони здоров'я, передбачаючи зміну правових, економічних і організаційних основ збереження, зміцнення і відновлення здоров'я громадян. При цьому слід наголосити на тому, що реформи базуються на наукових засадах, які включають базисні категорії науки державного управління та управління у сфері охорони здоров'я.

Критичний стан системи охорони здоров'я в Україні не залишає байдужими як практиків, так і провідних вітчизняних науковців. Зокрема, питання державної політики у сфері охорони здоров'я досліджували такі провідні українські вчені, як: М.М. Білинська, Л.І. Жаліло, Д. В. Карамишев, В.М. Лехан, Г.О. Слабкий, І.М. Солоненко, Я.Ф. Радиш, Н.О. Рингач та інші. Вони розглядають фундаментальні теоретичні положення державної політики у сфері охорони здоров'я в Україні, наголошують, що негативний стан вітчизняної медицини зумовлений недоліками організації та державного управління даною сферою.

Мета дослідження – провести аналіз державної політики з охорони здоров'я в умовах системних змін в Україні, окреслити основні її проблеми та визначити шляхи їхнього вирішення.

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Система охорони здоров'я країни знаходиться в умовах постійних трансформаційних змін. Будучи багаторівневою й розгалуженою структурою, система, перетворюючись, формує складні підходи щодо визначення механізмів управління у державному і приватному секторах охорони здоров'я. Саме у них

держава відтворює нову систему механізмів управління, розглядати які потрібно у сукупності впливів мезо-, макро-і мікро факторів із застосуванням нових форм управління на всіх рівнях.

Для досягнення поставленої мети використано методологію науки державного управління, сучасну теорію управління, закони, діалектики. Застосовано систему загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме: системний підхід – при дослідженні державного управління як цілісної системи, що поєднує всі гілки державної влади, при виділенні різних видів механізмів, які забезпечують здійснення управління державою, при розгляді усього спектра понять державного управління та їх визначенні з урахуванням наявного взаємозв'язку; синтез – для з'ясування сутності, змісту та визначення ряду понять державного управління через поєднання окремих складових.

Для вирішення питань формування державної політики охорони здоров'я при Верховній Раді України можуть створюватися дорадчі та експертні органи з провідних фахівців у галузі охорони здоров'я та представників громадськості. Реалізація управління охорони здоров'я покладається на органи державної виконавчої влади. Особисту відповідальність за неї несе Президент України.

Президент України у своїй щорічній доповіді Верховній Раді України передбачає звіт про стан реалізації державної політики в галузі охорони здоров'я. Він виступає гарантом права громадян на охорону здоров'я, забезпечує виконання законодавства про охорону здоров'я через систему органів державної виконавчої влади втілює у життя державну політику охорони здоров'я та здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією України. Кабінет Міністрів України організовує розробку та здійснення комплексних і цільових загальнодержавних програм, створює економічні, правові та організаційні механізми, що стимулюють ефективну діяльність в галузі охорони здоров'я та інші заходи. Отже, коли ми говоримо про державне управління охороною здоров'я, то розуміємо діяльність органів держави щодо організації й управління усіма складовими системи охорони здоров'я для задоволення потреб громадян України щодо збереження та зміцнення здоров'я.

Законодавство України у сфері охорони здоров'я – це комплекс законодавчих та нормативно-правових актів, які визначають правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, а також регулюють суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності й довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості. Адже головною метою реформи медичної сфери є поліпшення здоров'я населення, забезпечення рівного й справедливого доступу усіх громадян до медичних послуг належної якості.

Для досягнення цього поставлено такі завдання:

- підвищити якість медичних послуг;
- підвищити доступність медичних послуг;

- поліпшити ефективність державного фінансування;
- створити стимули для здорового способу життя населення й здорових умов праці.

З 1 січня 2020 року всі медичні заклади, що надають спеціалізовану медичну допомогу, перейдуть на оплати за договорами з Національною службою здоров'я України (НСЗУ). Для цього вони мають відповідати кільком вимогам, перша з яких – реорганізуватись у комунальні некомерційні підприємства.

Зараз ситуація з реорганізацією лікарень в країні нерівномірна. Лідером по реорганізації закладів є Полтавщина – 85% спеціалізованих закладів вже змінили свій статус на комунальні некомерційні підприємства (КНП). На другому місці Харківська область – 80% мед закладів автономізовані. За ними Волинська (75%), Рівненська (73%) та Львівська області (68%). Шість областей України перетворили у комунальні некомерційні підприємства більше 50% своїх лікарень.

Найменше закладів реорганізовано у Луганській області – 10% та на Закарпатті – 13%. Наступна в «анти рейтингу» – Івано-Франківська область, де мають статус комунальних некомерційних підприємств лише 23% закладів. У Херсонській області на КНП перетворені лише 29% лікарень, а в процесі – 12%.

Отже, коли ми говоримо про державне управління охороною здоров'я, то розуміємо діяльність органів держави щодо організації й управління усіма складовими системи охорони здоров'я для задоволення потреб громадян України щодо збереження та зміцнення здоров'я.

Висновки і рекомендації. Таким чином, зроблений аналіз державної політики з охорони здоров'я в умовах системних змін в Україні показав, що сьогодні питання збереження здоров'я населення – це питання, які стосуються не лише медичної сфери, а всіх, без винятку, політик, сфер суспільного життя. Лише скоординована міжвідомча та між секторальна взаємодія дозволить зберегти один із найважливіших стратегічних показників – здоров'я населення. При цьому державна політика з охорони здоров'я повинна вирішувати два найважливіших завдання: удосконалення діяльності власне системи охорони здоров'я і забезпечення координації спільних дій сектору охорони здоров'я та інших секторів суспільної діяльності, державних і приватних структур та громадян в ім'я спільних інтересів. Це повинно стати своєрідною доктриною подальшого розвитку суспільства, держави.

Сьогодні вкрай важливо, щоб здорове суспільство і здорова людина стали своєрідною ціннісною моделлю, на яку орієнтуються, своєрідним критерієм, за яким порівнюють вдалість – не вдалість, якість – не якість розвитку держави. А ефективне державне управління сферою охорони здоров'я – це управління змінами. Наукове обґрунтування зазначених позицій і є завданням нашого подальшого наукового дослідження.

Література.

1. Бережна Ю.В. Об'єктивна необхідність державного регулювання

розвитку сфери охорони здоров'я в Україні. Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 10-11 травня 2012 р.). / Ю. В. Бережна. Харків, 2012. С. 236 – 239.

2. Бюджетний кодекс України №2592-VI від 07.10.2010. Дата оновлення: №2246-VIII від 07.12.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4015> (дата звернення 08.05.2020).

3. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» №6327 від 19.10.2017 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2168v111> (дата звернення 10.05.2020).

4. Вороніна Ю. Є. Теорія та практика публічного управління та адміністрування: навч. посібник. Мелітополь : ТОВ «КолорПринт», 2020. 196 с.

5. Вороніна Ю. Є. Система державного управління зовнішньо-економічною діяльністю / Ю. Є. Вороніна // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. Л. В. Синяєвої. – Мелітополь : Люкс, 2018. Вип. (2). С. 487 – 489.

Вороніна Юлія Євгенівна

кандидат наук з державного управління
старший викладач кафедри публічного управління,
адміністрування та права

ТДАТУ ім. Дмитра Моторного, м. Мелітополь

Ткаченко Маргарита Романівна

студентка 2 курсу

спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

ТДАТУ ім. Дмитра Моторного, м. Мелітополь

ТИПИ КОНФЛІКТІВ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ЇХ РОЗВИТКУ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Завжди і на всіх рівнях існують протиріччя – між організаціями, в середині особистості, у виробничих відносинах в організації, у міжособистісному спілкуванні тощо. Але форми прояву та способи вирішення таких протиріч можуть мати відмінності. Вони можуть вирішуватись лише природнім шляхом – шляхом вирішення посталих питань. Проте іноді протиріччя набувають такої сили, що вони починають набувати форми конфліктів.

Проблема конфліктів і їх вирішення цікавила багатьох дослідників, які зробили свій внесок в аналіз, класифікацію і способи вирішення конфліктів, зокрема й у сфері державного управління. Цю тему розробляли О. Данільян, Р. Дарендорф, В. Полосін та ін. Важливе значення в розвитку досліджень цієї проблеми мають праці В. Бородінова, Л. Герасінової і Є. Ходаківського. Значну увагу питанню вирішення конфліктів громадськості приділяє Т. Карлов (стаття «Удосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади

та громадськості в Україні: регіональний підхід»). Однак дослідження не достатньо враховують те, як способи і моделі вирішення конфліктів впливають на гуманізацію суспільної свідомості, розвиток і підтримку демократичних цінностей.

Проблеми виникнення та вирішення конфліктних ситуацій на державному рівні, запобігання конфліктів як таких, що дестабілізують суспільні відносини, руйнують відносини між його членами, і сприяють адекватному та ефективному їх розв'язанню.

Конфлікт – це завжди розрив та зупинення усталених виробничих процесів та відносин. Саме тому й існує думка, в якій йдеться про те, що конфлікт є неприємним, негативним, подразливим та деструктивним явищем, тобто це те, чого при можливості потрібно уникати.

У науці існують різні визначення конфлікту, але всі ці визначення розкривають наявність протиріччя, що виникає у ході соціальної взаємодії, яка полягає у протидії учасників конфлікту і у більшості випадків зводиться до негативних емоцій.

Конфлікт – це сутичка різних поглядів та інтересів, напруження і крайнє загострення зіткнення, що призводить до ускладнень, активних дій, боротьби, що супроводжуються складними суперечками.

Участь у конфліктах приймають як групи людей, так і окремі особи. Учасники конфлікту звуться суперники, опоненти тощо. Під час конфлікту можуть виникати такі обставини:

- внутрішній дискомфорт однієї особи;
- зіткнення суперників, їх сил чи поглядів;
- відсутність згоди між двома чи більше учасниками.

Під час конфлікту кожна зі сторін відстоює та прагне досягнути реалізації власних точки зору, мети, думок, завдань, цілей, при цьому вони намагаються подолати опір свого опонента та використовують усі необхідні у цій ситуації форми впливу та заходи.

Першим джерелом виникнення конфлікту вважається конфліктна ситуація – це ситуація, яка в одній зі складових змінює свої якісні чи кількісні значення, наслідком якої є загострення стосунків між сторонами, які конфліктують. Поки ця ситуація влаштовує кожну зі сторін-учасників або, коли учасники ще можуть вплинути на розвиток ситуації, тобто не володіють достатнім потенціалом (прихований конфлікт).

Існують такі види конфліктних ситуацій, які розподіляються за ознакою результатів:

1. Функціональні – ті, які налаштовують на ефективну діяльність організацію, за змістом вони є позитивними, мають раціональне зерно та містять еволюційну спрямованість;

2. Дисфункціональні – ті, що припиняють нормальну роботу організації, обмежують можливості розвитку, не налаштовують на максимально ефективне використання власних та залучених ресурсів.

Виділяють чотири основні типи конфлікту за змістом:

– Внутрішньоособистісний конфлікт (або конфлікт вимог) – стан у якому людині притаманні взаємовиключні та суперечливі цінності, цілі та мотиви, з якими людина не може впоратися на цей момент. Внутрішньоособистісний конфлікт зароджується тоді, коли можливості для досягнення вимог розходяться з бажаннями, коли поведінка людини не співпадає з її моральними принципами, коли бажання і вимоги не збігаються з почуттям обов’язку.

– Міжособистісний конфлікт – це сутичка людей з різними характерами, поглядами, цілями і темпераментами, яким важко знайти спільну мову один з одним. Може спричинитися під час боротьби за авторитет і вплив серед інших людей.

– Конфлікт між особистістю і групою виникає, коли погляди окремої особи різняться із поглядами групи.

– Груповий конфлікт виникає, коли відрізняються позиції двох різних соціальних груп.

Існують різні причини виникнення конфліктів, які наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні причини виникнення конфлікту

Назва	Характеристика
Розподіл ресурсів	На використання ресурсів завжди претендує кілька сторін, але вони є обмеженими.
Різниця у цілях	Виникає різна стратегічна спрямованість через дроблення на підрозділи, концентрацію та спеціалізацію.
Взаємозалежність у досягненні результату	Інколи, люди реалізуючи власні завдання, не звертають увагу на завдання інших, хоча тут потрібно співробітництво.
Різниця в уяві та цінностях	В учасників відсутня об’єктивна оцінка ситуації.
Незадовільні комунікації	Не має достовірної та повної інформації.
Різниця у досвіді та манері поведінки	Розрізняються шляхи досягнення цілей.
Різка зміна подій чи умов	Через несподівану зміну обставин виникають хибні судження для вирішення завдання, що нерідко є темою дискусії, а отже конфлікту.

Способи управління конфліктними ситуаціями поділяються на такі категорії: структурні та між особові. До структурних методів належать: пояснення вимог до змісту роботи; звернення до керівника при вирішенні конфліктних ситуацій; підпорядкування загально організаційним цілям цілей підрозділів; вплив через систему винагород на поведінку.

Існує декілька різних класифікацій конфліктів за різними ознаками. Розглянемо деякі з них. Класифікація за М. Дойчем залежно від співвідношення між об’єктивним станом справ та тим, станом який дійсно склався у конфліктуючих сторін:

1. Реальний конфлікт – це конфлікт, який дійсно існує та сприймається

адекватно.

2. Випадковий, або умовний конфлікт – залежить від обставин, які можуть мінятися, але ці обставини не сприймаються конфліктуючими сторонами.

3. Зміщений конфлікт – це реальний конфлікт, що приховує інший конфлікт, який є справжньою причиною конфлікту.

4. Помилково дописаний конфлікт – конфлікт, який пояснюється помилково.

5. Латентний конфлікт – конфлікт, який повинен відбутися, але не виникає через те, що не усвідомлюється.

6. Хибний конфлікт – об'єктивно конфлікту не повинно бути, але він виникає через хибне розуміння та сприймання ситуації.

Класифікація Н. Гришина залежно від стосунків виділяє:

– По-перше, конфлікти, які є реакцією на перешкоди стосовно досягнення цілей виробничої діяльності.

– По-друге, конфлікти, які спричиняються через реакцію на перешкоди у досягненні власних цілей.

– По-третє, конфлікти окремих людей, які чинять опір соціальним нормам.

– По-четверте, особистісні конфлікти, що зумовлені несумісністю індивідуальних психологічних рис.

Висновки і рекомендації. Структура конфлікту – це сукупність його стійких зв'язків, що забезпечують його цілісність, тотожність самому собі, відмінність від інших явищ соціального життя. Без наявності цих зв'язків конфлікт не може існувати як складна динамічна система і процес.

Сприйняття конфліктної ситуації може бути адекватним і неадекватним, викривленим. Найбільшому викривленню піддаються мотиви поведінки сторін, їх дії, висловлювання і вчинки, сприйняття особистісних якостей опонентів.

Отже, класифікація конфліктів допомагає краще зрозуміти природу конфліктів. Вона не тільки впорядковує і пояснює емпіричні фактори, що накопичуються, а допомагає краще розібратися зі шляхами вирішення конфліктних ситуацій.

Романченко Ольга Олександрівна

студентка Запорізького електротехнічного коледжу

НУ «Запорізька політехніка»

Науковий керівник – Корнілова Ірина Владиславівна

викладач ПЦК «Економіка»

ДЕПРЕСИВНІ ТЕРИТОРІЇ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗИ

На жаль, останні роки деякі країни та регіони світу страждають від кризових ситуацій соціально-економічного, природно-ресурсного та

екологічного характеру. Пропоную розглянути депресивні території світу, України та зробити певні висновки щодо усунення та подолання кризових явищ.

Державна політика підтримки галузей і територій має бути селективною (вибірковою), а в умовах гострого дефіциту бюджету — високоселективною. Об'єктами особливої підтримки за умов масових кризових ситуацій соціально-економічного, природно-ресурсного та екологічного характеру стає відносно невелика група виробничо-господарських (підприємства) і регіональних (населені пункти, обмежені території) структур, тобто таких, де ці ситуації аномально загострені, а власних ресурсів для перелому негативних тенденцій недостатньо.

У виробничо-господарській сфері до таких структур насамперед належать підприємства-банкрути, а в регіональних системах — депресивні території.

Депресивні території — це такі просторово локальні утворення, в яких через економічні, політичні, соціальні, екологічні та інші причини перестають діяти стимули саморозвитку, отже, немає підстав розраховувати на самостійний вихід з кризової ситуації.

Узагальнюючи подібний стан територій, його можна трактувати як неможливість нормального відтворення економічних, демографічних та інших регіонально опосередкованих процесів.

Існування депресивних територій звичайно потребує вжиття, як на державному, так і на регіональному (місцевому) рівнях антидепресивних заходів.

Серед українських дослідників першим здійснив типологію депресивних територій В. С. Коломійчук. Він виділив 5 типів адміністративних регіонів:

1. Адміністративні регіони, території яких постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;
2. Адміністративні регіони, які сильно забруднені в екологічному відношенні, але головні і дуже потужні депресанти розташовані на суміжних територіях.
3. Прикордонні адміністративні регіони.
4. Депресивні адміністративні райони у гірській місцевості.
5. Депресивні райони, територія яких перетворюється на депресивну лійку через надзвичайно слабкий розвиток транспортної мережі та інших елементів опорного каркасу території.

З урахуванням існуючих розробок різних авторів, можна запропонувати таку узагальнюючу дефініцію депресивних територій країни - це регіони, які характеризуються низькими показниками соціально-економічного розвитку, негативною їх динамікою, недосконалою структурою економіки, низькими інвестиційною діяльністю та рівнем життя населення і неспроможна забезпечити самовідтворення.

Розглянемо депресивні території за умов масових кризових ситуацій соціально-економічного характеру. Для виявлення депресивних територій візьмемо показник — індекс якості життя.

Індекс якості життя (The Quality of Life Index) – комбінований показник, який вимірює досягнення країн світу і окремих регіонів з точки зору їх здатності забезпечити своїм жителям благополучне життя.

Індекс якості життя вимірює результати суб'єктивної задоволеності життям громадян різних країн світу і співвідносить їх з об'єктивними показниками соціально-економічного добробуту жителів цих країн.

Статистика (2017 р.) виділяє трійку депресивних територій світу:

1) Афганістан – слаборозвинена аграрна держава. Політичні потрясіння, громадянські війни і іноземні військові інтервенції почалися в кінці 1970-х років, негативно позначилися на економіці країни

2) Центральнаафриканська Республіка - одна з найменш розвинених країн світу. ЦАР має корисні копалини (нафта, золото, алмази, уранова руда), природними ресурсами (ліс, гідроенергетика). Однак країна як і раніше одна з найбідніших країн не тільки світу, а й африканського континенту, що погіршується завдяки постійними міжетнічними війнами, при яких уряд не контролює більшу частину країни.

3) Ємен – одна з найбідніших арабських країн. ВВП на душу населення – 2,5 тис.дол. Економічний добробут Ємену залежить від видобутку і експорту нафти (70% дохідної частини держбюджету), запаси якої скорочуються. Велике значення має іноземна допомога.

Ці країни максимально підходять до поняття депресивних територій. Як ми знаємо, одні з найважливіших показників, які використовуються при розрахунках індексу якості життя, є політична стабільність і безпека, матеріальне благополуччя, клімат тощо. Всі ці країни зіткнулися навіть не з однією негативною ознакою.

В Афганістані найголовнішою проблемою для населення та загалом для країни є політичні потрясіння, громадянські війни. На підставі цього у країні виникають колосальні проблеми не тільки в економіці, а й у соціальній сфері.

Центральнаафриканська Республіка багата на корисні копалини, це могло б бути поштовхом на розвиток, вдосконалення життя та закордонних відносин, але на жаль через громадянські війни держава досі знаходиться на останніх місцях рейтингів.

Країна Ємен живе за рахунок експорту нафти, як ми вже розглядали: експорт нафти складає 70% дохідної частин держбюджету. На жаль, так як країна живе майже тільки на експортні кошти та іноземну допомогу, вона потерпає від нестачі коштів та певних умов. Запаси нафти не нескінченні та вплив тих самих громадянських війн грає головну роль у майбутньому країни.

В усіх розглянутих прикладах ми спостерігаємо проблему саме громадянських війн та суперечок між владою та народом. Розглядаючи певні джерела щодо громадянських війн, науковці виділяють тільки два головних чинника уникнення війни у державі:

– якась згода, що трапляється досить рідко (і частіше вже після закінчення бойових дій);

– або розкол суспільства, який затягується на десятиліття і навіть століття.

Тому, на мою думку, держави зможуть вийти з економічної потуги тільки після запровадження певних заходів щодо уникнення громадянських війн та почнуть раціонально використовувати свої багатства.

В історії світу є таке поняття як «велика депресія». У 1929 – 1939 рр. постраждали такі країни як США, Велика Британія, Канада тощо.

З історії ми знаємо, що США вийшли з великої депресії після приходу до влади Рузвельта. За для подолання кризи у 1933 році почав здійснюватися Новий курс Рузвельта – різноманітні заходи, направлені на врегулювання економічного становища. Деякі з них, за сучасними уявленнями, допомогли усунути причини, деякі допомагали найбільш постраждалим верствам населення, деякі навпаки, погіршували ситуацію.

Але подолавши кризу та депресію, саме ці країни зараз стоять перші майже у кожному рейтинговому списку. На мою думку, було б добре налагодити відносини найменш розвинутих країн з провідними країнами світу аби обмінятися досвідом та надалі мати певні економічні зв'язки, які допоможуть слабким країнам вийти з довічної кризи.

На жаль, в Україні з 2014 р. почалося складне становище, а саме у Донецькій та Луганській областях. Також скрутне становище охопило територію Сумської, Чернігівської та Херсонської областей.

В Україні поняття «депресивна територія» увійшло в науковий обіг у середині 90-х років ХХ століття, що було пов'язано з активізацією регіональних досліджень.

Розглянемо на прикладі нашої Запорізької області – місто Степногірськ. Найкращі часи в історії селища розпочалися у 80-х роках, на останньому подиху радянської системи. Передбачалось, що воно стане шахтарським містом, адже поблизу знайшли поклади марганцевої руди, для видобування якої створили Таврійський гірничо-збагачувальний комбінат. Працювати сюди їхали здебільшого молоді сім'ї, яких приваблювали не тільки високі заробітки, а й можливість швидко отримати квартиру. У мікрорайонах будували гуртожитки, дитячі садки, школи, їдальні, будинки культури.

Ніщо не передбачало катастрофи, але несподівано виробництво визнали нерентабельним, а у березні 1995 року Міністерство промислової політики України його законсервувало. Відтак майже дві тисячі працівників комбінату залишилися без роботи. Одразу почався занепад міста. Це дуже сильно позначилося на кількості населення міста, частина мешканців переїхала до Запоріжжя (25–30 км) та інших міст, просто лишаючи квартири. Так у Степногірську з колишніх восьми тисяч жителів залишилась половина. Згодом до безробіття долучилися комунальні проблеми, які були сховані під землею.

Усупереч бульварним ЗМІ, які у погоні за смаженими фактами називають його не інакше, як місто-примара, або віртуальне місто, нині селище не виглядає таким, як в 90-ті, сюди ніби повернулося життя. Кількість безробітних знизилась, подорожчало житло. Багато городян працюють у Запоріжжі – на

«Запоріжсталі», залізобетонному комбінаті, Авто-ЗАЗі. Налагодилось транспортне сполучення, тепер можна під'їхати до електрички, а маршрутка до Запоріжжя, із заїздом на третій мікрорайон, вирушає кожні 40 хвилин. Дитячий садок нарешті може витратити гроші не на ремонт, а на новий килим. І найголовніше – зросла народжуваність. Нині у Степногірську проживає понад 60 малят віком до одного року, а у дитячих садочках утворилася черга.

Держава має вживати заходів до вдосконалення депресивних територій, подолання кризи, один з варіантів цього- брендинг територій.

Брендинг територій – стратегія підвищення конкурентоспроможності міст, областей, регіонів, географічних зон і держав з метою завоювання зовнішніх ринків, залучення інвесторів, туристів, нових мешканців і кваліфікованих мігрантів.

В основі брендингу територій лежить ідея донесення до широкого загалу уявлення про унікальність території. Теоретичною і практичною основою територіального брендингу є технології і інструменти маркетингу місць або територіального маркетингу.

У 2002 р. Саймон Анхольт створив певний шестикутник, який показує елементи сучасного бренду території:

- експорт – громадська думка щодо товарів і послуг, пропонованих країною, а також в якій мірі споживачі прагнуть придбати або уникнути покупки продуктів країни-походження;

- внутрішня і зовнішня політика уряду – громадська думка щодо рівня компетенції національних урядів і справедливості описує особистісні уявлення про уряд кожної країни, а також яким чином в країні сприймаються глобальні питання, такі як демократія, справедливість, злидні і охорона навколишнього середовища;

- культура і спадщина – глобальне сприйняття спадщини кожної країни і світове визнання її сучасної культури, в тому числі фільмів, музики, мистецтва, спорту і літератури;

- населення – репутація населення в питаннях компетентності, освіченості, відкритості і дружелюбності, а також рівня сприйняття потенційної ворожості та дискримінації;

- туризм – рівень зацікавленості у відвідуванні країни, включаючи природні та створені людиною туристичні пам'ятки;

- бізнес і інвестиції – здатність залучити людей жити, працювати або вчитися в країні – показує, як люди сприймають економічне і соціальне становище країни.

Країни повинні діяти за маркетинговим правилами, завдяки цьому вони привернуть увагу не тільки країн сусідів, а й увагу країн з іншого боку світу.

Поліпшення регіонів України, на мою думку, повинне розпочинатися з формування саме локальних брендів, які будуть охоплювати саме певний регіон, а не всю територію нашої країни.

Депресивні території повинні діяти так, щоб провідні регіони нашої країни були максимально зацікавлені в них та мали більше відносин. Тоді, я

вважаю, загнічені території зможуть зайняти не останні місця на ринку, вони стануть на рівні з провідними регіонами і будуть мати спільні зв'язки між собою.

Якщо розглядати загалом територію України, у нас є доволі непогані бренди, які вже взаємодіють з провідними країнами світу. (Група «Метінвест» об'єднує підприємства металургійної, вугільної, гірничорудної та коксохімічної галузей, розташовані не тільки в Україні, але і в Болгарії, Великобританії, Італії, США.)

На мою думку, наша країна хоч і має певні прогалини в економіці, але намагається не відставати від певних країн світу.

Україна потребує втручання брендингу, але, на жаль, зараз нас бентежить таке питання як «відтік мізків» (процес масової еміграції, при якій з країни або регіону від'їжджають фахівці, вчені і кваліфіковані робітники з політичних, економічних, релігійних або інших причин).

В Україні є достатньо ресурсів та можливостей, по-перше треба навчитися раціонально розпоряджатися ними та привернути увагу наших фахівців, спеціалістів та вчених.

Земєлев Максим Юрійович

магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності

та публічного управління,

Поліський національний університет

СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНТЕРМОДАЛЬНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ НА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Єдина транспортна система має відповідати вимогам суспільного виробництва та національної безпеки, мати розгалужену інфраструктуру для надання всього комплексу транспортних послуг, у тому числі для складування та технологічної підготовки вантажів до транспортування, забезпечувати зовнішньоекономічні зв'язки України.

Інноваційна діяльність вносить істотні зміни до характеру світової торгівлі, що викликає поряд зі структурними зрушеннями у товарних потоках зміну схем транспортного забезпечення. Характерним результатом інноваційної діяльності на світових транспортних ринках є постійне зростання конкурентоспроможності різних видів транспорту, посилення потенційної можливості їхньої взаємозамінності, розвиток інтермодальних перевезень.

Вирішенням проблем становлення та розвитку єдиної транспортної системи в Україні, відродження транспортного комплексу України, надання йому належного місця у світовій транспортній системі займаються такі вчені, як Гненний М.В., Дейнека О.Г., Дикань В.Л., Ковальов Д.І., Нефьодов М.А., Позднякова Л.О., Сич Є.М., Цветов Ю.М., Шинкаренко В.Г.

Важливе державне значення транспортної системи, як складової

національного транспортного комплексу, потребує активного державного регулювання її діяльності, яке забезпечувало б врахування інтересів суспільства та розвиток цієї сфери у напрямку, що відповідає цим інтересам.

Складність створення інтермодальної транспортної системи в Україні полягає в недостатності вітчизняного досвіду реформування залізничного сектору, неможливості застосування зарубіжних моделей інтегрованих систем транспорту до національної транспортної системи, відсутності правових актів і економічних важелів для забезпечення повного самофінансування розвитку та технічного переоснащення транспорту.

Створення національної інтермодальної транспортної системи, на думку вітчизняних вчених [1; 2], повинно отримати широку підтримку на загальнодержавному рівні із врахуванням регіональних особливостей, яка полягатиме у цілеспрямованих економічних і організаційних методах управління. Система економічних методів передбачатиме, по-перше, вплив фінансової політики на формування господарських зв'язків, по-друге – стимулювання інвестицій в розвиток транспорту і фінансову підтримку товаропровідної мережі і, по-третє, - вплив на транспортні підприємства при допущенні ними нераціональних перевезень.

Сьогоднішня концепція розвитку та модернізації транспортної системи України виходить з необхідності досягнення світових стандартів транспортного обслуговування, високої економічної та енергетичної ефективності транспорту, забезпечення вимог екології та безпеки руху. [3, с. 7].

У транспортному комплексі України з метою підвищення ефективності роботи транспорту сьогодні здійснюється програма реструктуризації, акціонування та приватизації підприємств транспортного та дорожнього господарства, розвитку ринкових відносин у транспортній сфері. Найбільш активно цим процесам піддалися автомобільний, повітряний та водний види транспорту.

В даний час, незважаючи на інтенсивний розвиток ринкових відносин, залізничний транспорт, як основа функціонування транспортної системи країни, залишається однією з найбільш регульованих галузей економіки будь-якої держави. Проте як загальносвітову тенденцію можна відзначити "відхід" держави з експлуатаційної сфери, у тому числі від поточного планування і управління виробничо-господарською і фінансовою діяльністю залізниць. [4, с. 35].

В умовах конкуренції з іншими видами транспорту залізниці поступово втрачають свої традиційні переваги за рівнем тарифів, масштабності перевезень і якості транспортних послуг, що надаються. Це не може не позначитися на економічних складових роботи залізничного транспорту – ефективності основної виробничо-господарської і фінансової діяльності, платіжно-розрахункової дисципліні, що у певній мері обумовлює складності у взаєминах з бюджетами різних рівнів.

У зв'язку з цим у таких розвинених капіталістичних країнах, як США, Японія, Канада, Німеччина, Франція, Великобританія, процеси

реструктуризації національних залізниць одержали досить широке поширення. [2, с. 25]. Реформування залізниць у зазначених державах носило досить глобальний, фундаментальний характер, що припускає:

- реструктуризацію власності залізничного транспорту;
- зміну домінант у системі управління і контролю, державної політики.

Важливе державне значення транспортної системи, як складової національного транспортного комплексу, потребує активного державного регулювання її діяльності, яке забезпечувало б врахування інтересів суспільства та розвиток цієї сфери у напрямку, що відповідає цим інтересам. Тому державному регулюванню підлягають:

- розвиток та технічне удосконалення загальнодержавної та регіональної транспортної інфраструктури відповідно до вимог світового ринку транспортних послуг;
- інституційні перетворення в транспортній сфері;
- забезпечення мобілізаційної готовності всіх компонентів транспортної системи;
- міжнародна діяльність транспортних підприємств та організацій.

Державне регулювання транспортної сфери здійснюється переважно економічними методами, у тому числі державною підтримкою, обсяги та вид якої повинні залежати від характеру діяльності транспортних підприємств і виконуваних ними функцій.

Україна має всі технічні, організаційні та природні умови для створення єдиної транспортної системи країни, яка забезпечить високу якість перевезень, сучасну швидкість доставки вантажів та пасажирів до пунктів призначення і, головне, виконає перевезення з мінімальними витратами, прийнятними як для кожного виду транспорту, так і системи в цілому.

Пріоритетами національної транспортної стратегії України повинні стати: сприяння змішаним перевезенням, особливо питанням взаємодії залізничного транспорту з іншими видами; розробка політики залучення інвестицій до інфраструктури, створення адміністративних структур з метою забезпечення пріоритетів планування у специфічних секторах та участь у розвитку міжнародних транспортних коридорів. Крім того, особливої уваги потребують питання щодо встановлення оптимального балансу між державним регулюванням і приватним ринком перевізних послуг, проведення єдиної тарифної політики, оновлення рухомого складу з урахуванням розвитку комбінованих схем переміщення вантажів, а також створення системи терміналів для обробки вантажів за новими технологіями.

Для вирішення завдань, пов'язаних з більш впевненим входженням транспорту України в міжнародну транспортну систему, необхідно з наукових позицій оцінити його сучасний стан, можливості пристосування до міжнародних стандартів, перспективні вантажно- та пасажиропотоки (транзитні, внутрішні та міжнародні) та своєчасне і якісне їхнє освоєння. Оцінюючи вигідне геополітичне положення України, не слід виключати й позначення негативних факторів, які виникають у багатьох випадках,

пов'язаних з вирішенням політичних питань і можуть бути прогнозовані при використанні розроблених науково-методичних підходів, що передбачають їхню можливу появу та вчасну підготовку до нейтралізації та зменшення негативних явищ.

Висновки і рекомендації. Таким чином, цього можна досягти за умови розробки науково-обґрунтованих підходів щодо формування загальної моделі організації перевезень різними видами транспорту, у тому числі в напрямках міжнародних транспортних коридорів, які являють собою єдині технологічні комплекси, що відповідають міжнародним нормам, і функціонують в умовах уніфікованого законодавства. В період реформування транспортної галузі необхідно передбачати перехід на маркетингові принципи, поліпшення взаємодії з користувачами послуг залізничного транспорту, впровадження системи фірмового транспортного обслуговування, розвитку економіко-правового механізму взаємодії транспорту і виконавчих органів в частині удосконалення транспортного забезпечення та формування противитратного механізму і оптимізації структури управління як галуззю в цілому, так і її окремими підрозділами.

Досягти виконання цих пріоритетних завдань найбільш ефективно, можливо за рахунок, перш за все, перегляду системи управління транспортним комплексом держави, її реструктуризації з метою створення єдиної системи управління всіма транспортними галузями з урахуванням як загальнодержавних інтересів.

Література.

1. Заенчик Л., Шпильфогель В. Международная транспортная логистика Упаковка. 2013. №1. С. 47 – 49.
2. Макаренко М.В. Основи управління економічними процесами на залізничному транспорті України: Монографія. Київ: КУЕТТ, 2014. 466 с.
3. Розширення транспортних можливостей. Урядовий кур'єр. 4 жовтня 2015 р. № 187. С. 7.
4. Сич Є.М., Базилінська О.Я. Мультиплікаційний підхід до розвитку транспортної системи регіону. Вісник Чернігівського технологічного інституту. Чернігів: ЧТІ № 7: Економіка. 2018. С. 34 – 40.

Fatiukha Viktoriia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance,
Banking and Insurance,
Zaporizhzhia National University

REFORMING THE ECONOMY OF UKRAINE AT THE FRAMEWORK OF THE EUROPEAN INTEGRATION

European integration is currently Ukraine's main foreign policy priority. On September 16, 2014, Ukraine of the one part, and the European Union and its

Member States simultaneously ratified the Association Agreement between Ukraine and the EU. The Association Agreement is the most important international legal document in the history of Ukraine. It defines a fundamentally new format of relations between Ukraine and the EU on the basis of «political association and economic integration» and serves as a strategic guideline for systemic socio-economic reforms in Ukraine.

The aims of this association are: to promote gradual rapprochement between the Parties based on common values and close and privileged links, and increasing Ukraine's association with EU policies and participation in programs and agencies; to provide an appropriate framework for enhanced political dialogue in all areas of mutual interest; to promote, preserve and strengthen peace and stability in the regional and international dimensions in accordance with the principles of the United Nations Charter, and of the Helsinki Final Act of 1975 of the Conference on Security and Cooperation in Europe and the objectives of the Charter of Paris for a New Europe of 1990; to establish conditions for enhanced economic and trade relations leading towards Ukraine's gradual integration in the EU Internal Market, including setting up a Deep and Comprehensive Free Trade Area as stipulated in Title IV (Trade and Trade-related Matters) of Agreement, and to support Ukrainian efforts to complete the transition into a functioning market economy by means of, inter alia, the progressive approximation of its legislation to that of the Union; to enhance cooperation in the field of Justice, Freedom and Security with the aim of reinforcing the rule of law and respect for human rights and fundamental freedoms; to establish conditions for increasingly close cooperation in other areas of mutual interest [1].

The Association Agreement is a guideline for the implementation of important internal transformations in Ukraine. However, any process of change is not easy and does not immediately bring positive results. There are already some achievements and changes, but there are still many unrealized prospects. This issue is currently of great interest. Many scholars pay considerable attention to the Association Agreement. In particular, among them: L. Mikhailova, N. Volchenko, T. Zinchuk, S. Kvasha, K. Gailion, G. Meloni, J. Sherr, K. Kapusnyak, A. Novak and a number of others.

This paper intends to describe and classify the directions of reforming the economic sector of Ukraine, analysis of achievements in these areas and identify the main aspects of their reform in the future.

Reforming Ukraine's economic sector in the framework of European integration covers the following areas: business climate improvement, state-owned enterprises governance reform, energy sector reform, infrastructure reform, financial sector reform, farming and co-operation development, subsoil use reform, effective and safe waste management [2].

Consider aspects of reforming the main directions.

Business climate improvement. The reform sets out to create a favorable environment for doing business in Ukraine, which is a prerequisite for Ukraine to achieve a higher level of economic development and integration into the European Single Market. Clear and transparent rules of market play, fair and predictable

behavior of regulatory bodies, absence of regulatory barriers is crucial to a full-scale development of entrepreneurship in the country and attraction of investments. These are the conditions that should support initiatives in the sphere of business climate.

The process of reforming the business climate involves several stages: 1) deregulation and simplification of doing business; 2) support and development of small and medium enterprises; 3) transparent and risk-oriented inspections of business; 4) simplification of tax administration [3].

State-owned enterprises governance reform. The principal goal of the reform is to provide operational and reporting transparency at state-owned enterprises, improve operational and financial results by organizing corporate governance at SOEs, reduce the government in economy, and liquidate inactive enterprises. The Government should retain the ownership of a small number of strategically critical enterprises that perform their functions transparently and effectively and ensure that they are effectively managed for the benefit of their ultimate owner, the people of Ukraine.

The state is the largest asset holder in Ukraine. Almost 3,500 state-owned entities of different forms of business organization and ownership have been registered. 40% of these enterprises are inactive and operate only on paper. Every third enterprise makes a loss and is a potential source of fiscal risks. SOE operations are a source of corruption risks and losses for the state because of a lacking quality of control mechanisms and inadequate transparency.

The reform is long overdue because the public sector of economy has undergone next to no changes since 1991. The Government's current main objective is to make SOE management transparent and professional based on best international standards by introducing profound change.

Strategic targets:

1. Transparency and reporting (creating a risk management system (that introduces red flags when some figures suddenly go out of range at enterprises); launching a public portal with aggregated figures of SOE operations; designing and launching a public module of business analytics on the portal).

2. Corporate governance (forming and approving ownership policies for SOEs critical for economy; separating functions of the government as an owner and the government as an enterprise's regulator; introducing modern corporate governance instruments; transparently electing qualified managers and members of SOE supervisory boards; continuing SOE corporatization).

3. Privatization (categorizing SOEs based on their function and status as those to remain in state ownership, transferred under concession, privatized, or liquidated; curtailing the list of SOEs whose privatization is prohibited; Introducing an effective restructuring and liquidation procedure for loss-making, unpromising, and inactive enterprises; selling state-owned assets through minor and major privatization mechanisms; creating conditions for transparently leasing out state property).

4. Liquidation (starting active liquidation of nonfunctional SOEs by legislatively simplifying their liquidation and engaging professional independent liquidators).

5. Lease (drafting and adopting a new law on the lease of state- and community-owned property, drafting regulations towards the implementation of its provisions; holding the first transparent auctions of lease of state property; drafting and adopting a law on concessions and starting pilot concession projects) [4].

Financial sector reform. The financial system of the state is a set of financial units and financial institutions regulated by financial and legal norms, through which the state forms, distributes and uses centralized and decentralized monetary funds. The financial system is one of the main elements of the economic mechanism and is inextricably linked with its functioning. By using financial system, the state accumulates and uses funds to maintain its apparatus, as well as directs them to perform its functions. The financial system covers the monetary relations between the state and enterprises and organizations, the state and the population, between enterprises and within them. Therefore, it is very important to ensure its effective functioning in changing conditions in the process of European integration.

The goal of the reform is to create a financial system capable of supporting sustainable economic development by effectively redistributing financial resources in economy by creating a genuine market competitive environment based on EU standards.

The reform of the financial sector includes a series of activities designed to achieve three key goals: financial stability; consumer and investor rights protection; and institutional capacity of regulators.

When carried out in full, this reform will bring about a financial system which: can support sustainable economic development; operates in a competitive market environment; is regulated in line with EU standards; is integrated in the European market of financial services.

The reform of the financial sector has clear and specific indicators to be ultimately achieved: Consumer Price Index (annualized, %) – $5\% \pm 1$ percentage point; foreign exchange reserves (USD) – as required by the IMF program; cash in economy (M0/GDP) – $\leq 9.5\%$; cashless payments – 55%; POS-terminals per 1 mln people – 11,000; concentration in the banking sector (HHI index) – ≥ 800 ; loans and deposits in US dollars – $\leq 40\%$; loans to deposits (gross loans) – $\leq 110\%$; nominal rates of new loans in the national currency – $\leq 12\%$; insurance penetration rate – 0,75%; pension system tier two assets – at least 2%; assets of public CII [Collective Investment Institutions] – at least 10% [5].

The reform of the financial sector covers 52 different areas, from liberalizing capital flows, improving the protection of creditor and consumer rights, ensuring sustainable development of cashless payments, financial technologies, and the insurance market to providing tax incentives for the development of the financial sector and enhancing its infrastructure.

The reform concerns all segments of the financial sector – banking, non-bank financial institutions, capital markets. To make the reform effective, thorough changes are required: financial sector regulators – reinforcing the institutional capacity of regulatory bodies and the Individual Deposit Insurance Fund and creating conditions required for effective supervision and impact, increasing the robustness of

the country's financial system, growing its credit and investment potential; financial sector participants (of different forms of ownership) – getting rid of «ballast» and troubled institutions, improving financial robustness and solvency of participants, restoring and strengthening trust in market players, encouraging development, transparency, and competition in all segments, providing for the equality of financial sector participants.

The results indicate that economic progress and European integration are largely due to successful economic reform. Successful reforms are based on two complementary subsystems: strategy development and implementation. Moreover, in the modern sense, the emphasis shifts to the implementation of the strategy, because in the absence of effective implementation mechanisms, plans remain only plans. Therefore, the formation of an adequate strategy for economic transformation has theoretical and practical significance. However, to date, unfortunately, strategic approaches have not been sufficiently used to stimulate economic growth, and fiscal and monetary policies have not become the mechanism that would facilitate the government's structural reforms in Ukraine.

References.

1. Uгода pro Asotsiatsiyu mizh Ukrayinoyu ta Yevropeys'kym Soyuzom URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення 15.05.2020).
2. Ekonomichne zrostannya v ramkakh yevrointehratsiyi URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya> (дата звернення 15.05.2020).
3. Polipshennya biznes-klimatu URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/polipshennya-biznes-klimatu> (дата звернення 15.05.2020).
4. Reforma upravlinnya derzhavnymy pidpryyemstvamy URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/reforma-infrastrukturi> (дата звернення 15.05.2020).
5. Reforma ta rozvytok finansovoho sektoru URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/reforma-ta-rozvitok-finansovogo-sektoru> (дата звернення 15.05.2020).

Капітаненко Наталія Петрівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерний інститут Запорізького національного університету

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕДСТАВНИКА У СПРАВАХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (ПАТЕНТНОГО ПОВІРЕНОГО)

Трансформація адміністративного права в контексті створення умов для служіння держави інтересам громадян шляхом всебічного забезпечення пріоритету їх прав, свобод та законних інтересів в сфері діяльності публічної адміністрації [1, с.5] передбачає врегулювання з таких же позицій відносин і в сфері інтелектуальної власності. Сучасний цивілізаційний розвиток характеризується посиленням значення результатів інтелектуальної діяльності в економічній, політичній та соціальній сферах суспільства. Рівень економіки високотехнологічних держав свідчить, що вирішальним чинником інноваційної економіки є об'єкти права інтелектуальної власності.

Серед важливих завдань якісних суспільних перетворень – реформування вітчизняного законодавства з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом, яка передбачає суттєві зміни щодо упорядкування суспільних відносин у галузі інтелектуальної власності, зокрема, щодо сфери охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності [2, с.33]. Надання фізичним та юридичним особам допомоги і послуг, пов'язаних з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, представлення інтересів зазначених осіб у Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а також судових органах, кредитних установах, у відносинах з іншими фізичними та юридичними особами покладено на представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених).

Статус патентного повіреного в Україні визначається Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р., Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993р., Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р., Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 р., Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)» від 27 серпня 1997 р. № 938, Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження положень з питань атестації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) та ведення державного реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)» від 19.07.2019 р. № 1241.

Відповідно до Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) патентний повірений повинен бути

громадянином України, який: постійно проживає в Україні; має повну вищу освіту, а також повну вищу освіту в сфері охорони інтелектуальної власності; має не менш як п'ятирічний досвід практичної роботи у сфері охорони інтелектуальної власності; склав кваліфікаційні екзамени, пройшов атестацію і одержав свідоцтво на право займатися діяльністю патентного повіреного. Не можуть бути патентними повіреними працівники Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а також особи, яким це заборонено відповідно до законодавства (п.3 Положення) [3].

Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України веде Державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) відповідно до Положення про Державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 19.07.2019 р. № 1241 [4]. Патентному повіреному, внесеному до Державного реєстру, присвоюється реєстраційний номер. Особи, не зареєстровані в Державному реєстрі, не можуть іменувати себе патентними повіреними. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України забезпечує публікацію відомостей про патентних повірених, внесених до Державного реєстру, в офіційному бюлетені «Промислова власність». Відомості про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) містить Єдиний державний веб-портал відкритих даних (<https://data.gov.ua/dataset/10d849e3-df70-46ff-ba42-b31accfb0b8d>).

Патентний повірений є незалежним під час виконання професійних обов'язків, керуючись у своїй діяльності чинним законодавством України, і діє за дорученням особи, яку він представляє, що засвідчується договором, довіреністю або іншим документом, який підтверджує його повноваження відповідно до законодавства.

Патентний повірений має право згідно із законодавством, у межах доручення особи, яку він представляє, виконувати всі пов'язані з цим дії у відносинах з ДП «Український інститут інтелектуальної власності» та установами, що належать до сфери його управління, а також судовими органами, кредитними установами, іншими фізичними та юридичними особами, зокрема: підписувати заяви, клопотання, описи, формули винаходів тощо; подавати та одержувати матеріали, що стосуються охоронних документів; виконувати платіжні операції; вносити зміни до опису винаходів і креслень; відкликати заявки на видачу охоронних документів на об'єкти промислової власності; подавати доповнення, заперечення, скарги; вживати заходів для підтримання чинності охоронних документів; проводити науково-дослідні роботи, частиною яких є патентні дослідження; представляти інтереси власників прав на об'єкт інтелектуальної власності в державних і судових органах тощо.

Патентний повірений має право: визначати порядок ознайомлення з інформацією, яка є предметом його професійного, ділового та іншого інтересу,

включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлювати для неї систему захисту, якщо інше не обумовлено законодавством та дорученням особи, яку він представляє; за погодженням з особою, яку він представляє, передавати свої повноваження іншому патентному повіреному, якщо інше не передбачено дорученням, сповістивши про це ДП «Український інститут інтелектуальної власності»; займатися своєю діяльністю індивідуально або разом з іншими патентними повіреними, створювати патентні агентства, фірми, бюро, контори тощо з правами юридичної особи, а також працювати за наймом.

Патентний повірений зобов'язаний: сумлінно виконувати свої обов'язки і додержуватися вимог законодавства, захищати інтереси особи, яку він представляє; зберігати в таємниці відомості, одержані ним під час здійснення своїх професійних обов'язків, зокрема суть порушених особою, яку він представляє, питань, зміст консультацій, порад, роз'яснень тощо; відмовитися від надання своїх послуг або припинити їх надання, якщо вони можуть бути використані у справі, в якій він вже представляв або консультував іншу особу з протилежними інтересами і конфлікт не був вирішений.

За порушення вимог законодавства України у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності і Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), рішенням ДП «Український інститут інтелектуальної власності» до патентного повіреного можуть бути застосовані такі заходи: попередження; зупинення дії свідоцтва представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) про право займатися діяльністю патентного повіреного на період до одного року; скасування свідоцтва.

Отже, становлення інституту представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) в Україні здійснюється в умовах формування вітчизняного законодавства щодо врегулювання відносин у сфері інтелектуальної власності. Актуалізація питання охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності передбачає осучаснення і вдосконалення нормативних актів, які регулюють статус патентних повірених.

Література.

1. Авер'янов В. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі євроінтеграційних вимог. *Юридична Україна*. 2010. № 3. с. 4 – 10.
2. Воронкова В.Г., Капітаненко Н.П., Нікітенко В.О. Правові засади захисту інтелектуальної власності у цифровому суспільстві. *ScienceRise: Juridical Science*. 2019. №4 (10). с.32 – 37.
3. Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених): Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 1997 р. № 938. Офіційний вісник України. 1997. № 35. Стор. 95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-94-%D0%BF> (дата звернення 16.0.2020).

4. Положення про Державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених): наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 19.07.2019 р. № 1241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0921-19#n4> (дата звернення 17.05.2020).

Гаріфулліна Наталія Вікторівна
магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування» кафедри
економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління,
Поліський національний університет

ДІАЛОГ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Однією із форм здійснення громадського контролю, яка забезпечує розвиток громадянського суспільства є системний діалог органів публічної влади з громадськістю. Саме діалог з громадськістю виступає тим базовим інструментом, за допомогою якого, можна створити умови для вільного й конструктивного обміну інформацією в суспільстві, а відтак і впливати на процес творення та реалізації державної політики.

Аналіз певних аспектів публічного контролю в розвитку громадянського суспільства здійснений у працях таких авторів, як: А. Борд, Дж. Кін, В. Комаровський, Л. Дж. Коен. На особливу увагу заслуговують наукові розробки вітчизняних учених Р. Войтович, І. Грицяка, І. Ібрагімової, Ю. Кальниша, Н. Нижник та ін.

Особливу увагу, слід приділити аналізу механізмів налагодження діалогу влади з громадськістю як необхідної умови здійснення громадського контролю як важливого інституціонального засобу розвитку громадянського суспільства. Виходячи із цього, варто проаналізувати основні закономірності процесу взаємодії громадськості та органів публічної влади, сформулювати основні принципи на яких має базуватись така діяльність, а відтак визначити основні індикатори результативності громадського контролю щодо створення умов для розвитку громадянського суспільства.

Одним із основних принципів налагодження діалогу з громадськістю є наявність чітких цілей. Тут важливо, щоб оголошена мета відповідала цілям та інтересам громадськості загалом, що у свою чергу, спростить вироблення прийомів співпраці між владою та громадськістю, адже саме це є інструментальним засобом розвитку громадянського суспільства. Звернення саме до спільних цілей може стати тим індикатором, за допомогою якого усі учасники громадського діалогу зможуть оцінити дії інших сторін, а також їх відповідність задекларованим раніше цілям.

Мета діалогу має бути сформульована таким чином, аби чітко визначати перспективи розвитку взаємодії влади та громадськості, а відповідно до цього,

втілюватись у формі конкретних завдань і зобов'язань, зрозумілих і здійснених – виконання яких можна й потрібно оцінювати [3]. Виходячи із цього, громадський контроль має виступати таким інструментальним засобом розвитку громадянського суспільства, який би гарантував передусім активну участь громадськості не лише у реалізації, але й творенні державної політики. Відтак, розвиток громадянського суспільства стає можливим, лише у разі активної участі громадськості у запровадженні відповідних контролюючих форм.

Саме тому, важливою методологічною проблемою, на яку слід звернути увагу, у процесі здійснення громадського контролю як засобу розвитку громадянського суспільства є організації громадських обговорень. Виходячи із цього, саме вони є інструментальним засобом налагодження зв'язків із громадськістю, який повинен гарантувати відкритий та прозорий діалог між владою та громадськістю. Однак, у громадянському суспільстві така форма громадського контролю як громадські обговорення може носити декларативно-формальний характер. В результаті чого, органи державної влади “провівши громадські слухання, вислухавши думку всіх (або майже всіх) зацікавлених сторін, ініціатори на тім закінчують, думаючи, що зробили все, що від них було потрібно. Ніякого коректування проекту не відбувається навіть у випадку, коли висловлюються серйозні зауваження до нього. Відповідно до цього мета обговорення абсолютно не досягнена” [2]. Саме тому, в умовах розвитку громадянського суспільства метою громадських слухань є змінити первинне подекуди й негативне ставлення громадськості до розуміння змісту відповідного управлінського проекту. Одним із прорахунків влади, в організації громадських слухань є відсутність ефективних механізмів інформування громадськості про зміст проекту та відмова від налагодження зворотного зв'язку, тобто коригування проектних рішень за результатами громадських слухань.

Важливим принципом організації громадських слухань також виступає альтернативність обговорення практичних аспектів розв'язання відповідної проблематики, яка має привести до безальтернативного рішення. При цьому, чим раніше розпочнеться діалог із громадськістю, тим більше з'явиться можливостей витримати цей принцип альтернативності, відтак ширше потенціал реалізації громадського контролю та його вплив на розвиток інституційних структур громадянського суспільства.

Виходячи із цього громадський контроль спрямований на налагодження діалогу з органами публічної влади. Важливим принципом налагодження такого діалогу в межах громадянського суспільства є досягнення зворотного зв'язку. Так, зокрема, якщо результати громадських обговорень не знаходять свого відображення в практичній діяльності органів державної влади, то й поставлена перед ними мета досягнута не буде. Що ж стосується реакції суспільства, то залучення громадськості як певний паралельний процес, що не має відношення до реального стану речей може привести лише до ескалації конфлікту між владою та громадськістю. Саме тому жоден проект з боку влади

не може бути успішним, якщо він первинно був побудований на принципі ігнорування зворотного зв'язку. Такий підхід до розуміння громадського контролю у жодному випадку не може гарантувати розвиток громадянського суспільства.

Діалог із громадськістю, який має на меті організацію громадської участі багато в чому залежить від ефективності такої організації, коректності й справедливості процедур, поваги до партнерів по діалогу. При цьому слід відзначити, що “суспільний діалог – це не просто вивчення суспільної думки і не просто робота із громадськістю, а забезпечення реального зв'язку з останньою” [1, с. 35].

Важливою складовою запровадження громадського контролю як засобу розвитку громадянського суспільства є утвердження нового експертного середовища здатного ставити діяльність органів державної влади у чітко регламентовані межі. Слід відзначити, що участь громадянського суспільства у творенні державної політики ніколи не досягло б свого нинішнього стану й масштабів без відповідного розширення громадського контролю. Це, підтверджується тим, що “зростання ролі громадських акцій з власної громадської ініціативи відіграє ключову роль у зміцненні демократичних засад громадянського суспільства та відповідного заохоченню участі суспільства до процесів обговорення й діалогу, що веде до утвердження нових форм політичної взаємодії” [1, с. 26].

Проте, досить часто особливо з боку влади взаємодія з громадськістю розглядається як один з викликів нестабільності суспільної ситуації та ймовірності прийняття неефективних рішень. Таке розуміння, пояснюється фактом, існування значної нерівності у чисельності, впливовості й ресурсах громадських організацій, а це приводить до виникнення певних колізій, що позначається на нерівномірному представленні інтересів груп громадськості та їх впливі та процесі творення державної політики. Проте, слід відзначити, що переважна більшість організацій громадянського суспільства мають національну основу й створені для розв'язання конкретних питань. У багатьох країнах відбувається процес зміцнення демократії й громадськості. Структури взаємин між державою й громадськістю набувають різнобічних форм. З огляду на взаємозалежність національної й глобальної сфер інтересів, а також взаємозв'язок існуючих питань, успішні громадські ініціативи, незалежно від їхніх масштабів, як правило, виходять за рамки територіальних меж і впливають на більше широкі процеси.

Висновки і рекомендації. Таким чином, специфіка організацій громадянського суспільства визначається тим, чим вони займаються, а не тим, кого вони представляють, або чиї інтереси вони відстоюють, адже в кінцевому підсумку їхня сутність визначається їхньою діяльністю. Саме тому, громадянське суспільство, з огляду на властиве йому розмаїтість суб'єктів громадськості, проблематики й форм діяльності, є уособленням соціально-культурного різноманіття груп громадськості, а тому є потужним фактором заохочення громадськості до багатовекторної парадигми дій. Громадянське

суспільство є не тільки різноманітним і складним, скільки воно також глибоко розколоте за наявністю політичних можливостей і тактичних підходів до ряду питань з боку різних груп громадськості. Саме по собі, це не є проблемою, оскільки демократії внутрішньо властиві розбіжності, подекуди і це закономірно різні групи громадськості можуть також переслідувати глибоко суперечливі інтереси, які в деяких випадках можуть йти у розріз із універсально визнаними нормами й принципами організації громадянського суспільства та демократичного творення державної політики. Відкриті дискусії за участю багатьох сторін, що переслідують різні й іноді протилежні інтереси, дебати й обговорення, ініційовані громадськістю мають на меті розширення форм громадського контролю, а відтак і збільшення широкої участі суспільства у творенні державної політики. Це, у свою чергу, супроводжується активною тенденцією до децентралізації влади та її ресурсів взаємодії із громадськістю. Ці процеси відкривають для громадянського суспільства безпрецедентні можливості в плані більше горизонтальних форм взаємодії й співробітництва із органами публічної влади.

Література.

1. Афонін Е.А., Гонюкова Л.В., Войтович Р.В. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики: навчальний посібник. Київ : Центр сприяння інституц. розв. держ. служби, 2013. 160 с.
2. Хід громадського обговорення документів щодо забезпечення участі громадськості у процесі формування та реалізації державної політики. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control> (дата звернення 17.05.2020).
3. Dewey J. The Public and its Problems. *Athens*, 2001. С.25 – 39.

Вороніна Юлія Євгенівна

кандидат наук з державного управління
старший викладач кафедри публічного управління,
адміністрування та права
ТДАТУ ім. Дмитра Моторного, м. Мелітополь

КОНФЛІКТИ В ГРОМАДСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Зроблено аналіз специфіки виникнення конфліктів які складають основну частину життя людини, групи осіб, суспільства тощо. Для їх розв'язання та попередження потрібно виробити ефективний механізм управління конфліктами. Конфлікти являють собою велику стихійну силу, зі значними деструктивними наслідками. Разом з тим можна і потрібно управляти їхнім розвитком і розв'язанням, належним чином діагностуючи динаміку розвитку конфлікту і виробляючи стратегію дій у конфліктній взаємодії. Громадянське суспільство має свою силу і владу. І саме його сила є однією із найважливіших умов демократії. Відповідно, центральне завдання розвитку демократії – це

надання сили цьому суспільству.

Проблема конфліктів і їх вирішення цікавила багатьох дослідників, які зробили свій внесок в аналіз, класифікацію і способи вирішення конфліктів, зокрема й у сфері державного управління. Цю тему розробляли О. Данільян, Р. Дарендорф, В. Полосін та ін. Важливе значення в розвитку досліджень цієї проблеми мають праці В. Бородінова, Л. Герасінової і Є. Ходаківського. Значну увагу питанню вирішення конфліктів громадськості приділяє Т. Карлов (стаття «Удосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості в Україні: регіональний підхід»). Однак дослідження не достатньо враховують те, як способи і моделі вирішення конфліктів впливають на гуманізацію суспільної свідомості, розвиток і підтримку демократичних цінностей.

Метою дослідження є дослідження проблеми виникнення та вирішення конфліктних ситуацій в громадському суспільстві, запобігання конфліктів як таких, що дестабілізують суспільні відносини, руйнують відносини між його членами, і сприяють адекватному та ефективному їх розв'язанню.

Сучасне українське державотворення супроводжується виникненням конфліктних ситуацій між гілками влади, різними політичними силами та громадськістю, окремими політичними лідерами та суспільством, місцевою та центральною владою, між владою та народом. Безконфліктне державне управління неможливе, тому необхідність попередження і запобігання розвитку конфліктів, які в більшості носять суб'єктивний характер, і вирішення в конструктивний спосіб об'єктивних протиріччя управління, потребує наукового осмислення та розробки відповідних механізмів, які б дали можливість діагностувати їх на найбільш ранній стадії.

Сьогодні в Україні кількість конфліктів зростає, що створює перешкоди для становлення незалежної, демократичної правової держави. Таким чином у процесі реформування громадянських відносин проблема конфлікту потребує інноваційного наукового осмислення через призму теорії «принципал агент» і розробки технологій запобігання конфлікту і його розв'язання. Ключовим елементом системи управління є відносини між суспільством та органами публічної влади. У цьому зв'язку можна стверджувати, що управління це складна система агентських відносин між суспільством (принципалами) і органами публічної влади (агентами), які діють і в інтересах суспільства, і у своїх інтересах. Теорія агентських відносин вивчає ситуації, у яких одна особа (принципал) доручає іншій особі (агентові) виконання деяких завдань в інтересах принципала, при цьому рішення цих завдань не завжди перебуває в рамках інтересів агента. Принципал може досягти цього результату за допомогою морального переконання або соціально-матеріального стимулювання агента.

Ситуаційно-управлінські конфлікти обумовлені помилками, допущеними принципалами і агентами в процесі вирішення управлінських та інших завдань. Прийняття помилкового управлінського рішення об'єктивно створює можливість конфліктів між авторами рішення і його виконавцями. Невиконання

службовцями завдань, поставлених керівництвом, також викликає небезпеку виникнення конфлікту. Ситуаційно-управлінські конфлікти в управлінні зумовлені протиріччями, які виникають у результаті недосконалості механізмів прийняття управлінських рішень. Вони дають можливість виявити прогалини в системі прийняття рішень і змінити її в такий спосіб, щоб результати прийнятих рішень не залежали від суб'єктів їх прийняття. Таким чином, ситуаційно-управлінські конфлікти дають можливість удосконалити механізми прийняття управлінських рішень.

Люди за характером, за темпераментом і багатьом іншим критеріям неоднакові, тому вони по-різному сприймають ситуацію, в якій опиняються. Людина, наскільки б безконфліктною вона не була, не в змозі уникнути розбіжностей з оточуючими. Скільки людей – стільки думок, і інтереси різних людей вступають в протиріччя один з одним. Різниця в сприйнятті часто призводить до того, що люди не погоджуються один з одним з певного приводу. Ця незгода виникає, коли ситуація дійсно носить конфліктний характер. Конфлікт визначається тим, що свідома поведінка однієї зі сторін (особистості, або групи) порушує інтереси іншої сторони.

Конфлікти «створюються» людьми, як та сила, яка може і прагне побачити в його діях динаміку суспільного прогресу. Протягом свого існування людство мало справу з різними типами конфліктів. Особливо гостро вони виявляються в нестабільних середовищах, у перехідні періоди. Яка ж їхня природа? Які причини виникнення? Чи можна уникнути конфліктів? Чи існує механізм їх попередження та розв'язання? Ці та безліч інших питань завжди цікавили й цікавлять учених, політиків, психологів, соціологів, свідомих громадян.

На практиці політикам постійно доводилось мати справу з конфліктними ситуаціями різних рівнів. Від того, який вихід із цих ситуацій вони знаходили, часто залежали долі тисяч і мільйонів людей, долі країн, урядів, не кажучи вже про долю самих політиків. Тому ми маємо право визначати й саму політику як діяльність, спрямовану на попередження та розв'язання конфліктів економічного й соціально політичного характеру, як систему розв'язання конфліктів, виходу з конфліктних і кризових ситуацій суспільного розвитку, недопущення катастроф. Сотні різних не збройних конфліктів відбуваються як у демократичних суспільствах, так і в суспільствах перехідного типу. Слід зазначити, що на Заході дослідження конфліктів є одним із важливих напрямків роботи провідних наукових центрів.

Наприклад, у США цією проблемою займаються такі університети, як Гарвардський, Вісконсинський, Джордж Таунський, Мічиганський, Сіракузький та ін. Їхні дослідження фінансуються фондами Форда, Карнегі, Національним інститутом розв'язання конфліктів при університеті Дж. Мейсона. Ведуться не тільки теоретичні пошуки, а й пошук можливостей їх практичного втілення. Крім того, тут навчаються практично вести переговори, суперечки і бути посередником у конфлікті. Нині конфліктологічна проблематика досить інтенсивно почала розроблятися в Україні, зокрема в Інституті соціології НАН України, Інституті соціології ім. Г.С. Сковороди,

Українському науково-дослідному інституті проблем молоді, Національному інституті стратегічних досліджень, Міжрегіональному інституті глобальної і регіональної безпеки, Військовому гуманітарному інституту НАОУ та інших. І це тільки початок. Попереду розробка багатьох проблем теоретичної та прикладної конфліктології.

Першочерговим завданням є освоєння українськими політиками, державними службовцями певних знань з теорії конфліктів, технології їх розв'язання, попередження у зв'язку з управлінськими ролями. Нинішній етап державотворення в Україні супроводжується конфліктами між виконавчою і законодавчою владою, партіями, окремими політичними лідерами, фракціями в парламенті, апаратами Президента й уряду, між центральною і місцевою владою, різними прошарками населення. Словом, конфлікт – соціальний феномен. Приміром, конфліктність у процесі формування політичної системи зумовлена багатьма чинниками, зокрема зміною суспільних відносин, формуванням нових соціальних структур, утвердженням і формуванням нової політичної еліти, яка нестримно прагне до влади, але не знає, що з нею робити, тощо.

Нині в українському суспільстві відбувається зміна ціннісних орієнтацій, усвідомлення та формування особистісних, групових, національних інтересів, утверджується відкрите суспільство, руйнуються старі і створюються нові схеми легітимізації тощо. Політичні відносини складаються так, що влада або причетність до неї відкривають величезні можливості для таких людей, що обертається для суспільства багатьма негараздами. У перехідні періоди в суспільстві здійснюється руйнація системи ціннісних орієнтацій, відбувається зміна рабської психології меншовартості на психологію державного народу. Ця руйнація не може відбуватися безконфліктно, без радикальних змін – особистісних і політичних. Корупція, яка спостерігається в усіх гілках влади, – це теж проблема конфліктності, що потребує серйозного вивчення і дій у рамках правового поля.

В Україні становлення громадянського суспільства проходить в особливих умовах. По-перше, воно формується, коли проблема громадянського суспільства вже не є актуальною для розвинених країн світу. Їхній розвиток лише підкреслює необхідність виходу за межі наявного досвіду щодо становлення соціальної державності. Це передбачає пошук критеріїв поєднання існуючого досвіду з особливостями розвитку країн, які прагнуть побудувати соціальні демократичні суспільства. Тому ці країни в сучасних умовах виходять на інший рівень трансформації суспільної систем, пов'язаної зі становленням соціальної державності, яка передбачає розширення прерогатив держави щодо втручання в суспільні відносини, проведення нею активної соціальної політики. По-друге, становлення громадянського суспільства в Україні проходить за умов створення національної державності, формування власних державних інституцій, що так чи інакше має за мету зміцнення державницьких засад, в організації суспільної життєдіяльності, утворення нових державних органів влади й управління. По-третє, формаційні зміни соціальних пріоритетів

передбачають певний перехідний період протиборства різновекторних тенденцій суспільного розвитку, одна із яких спирається на вкоріненні впродовж значного історичного періоду стереотипів соціально-політичного облаштування, а інша зорієнтована на визначення гуманітарних цінностей, наближення до загальноновизнаних стандартів правової демократичної державності, які, однак, практично неадаптовані українським суспільством.

Держава є арбітром у подоланні політичних суперечностей, тому вона повинна відповідати за недопущення конфлікту в будь-яких сферах громадянського суспільства. Але водночас, складається такий стан, при якому у конфлікт входять представники державної влади, що породжує відповідні конфлікти на нижчих рівнях. Найчастіші конфлікти народжуються із протиріч, що нерідко трансформуються у протистояння між главами держав, органами законодавчої влади та органами виконавчої влади. Конфлікти між вказаними суб'єктами державно-правових відносин найнебезпечніші, бо призводять не тільки до кризи влади, але й до руйнування державного механізму, до протистояння та дезорганізації суспільства в цілому.

Для формування громадянського суспільства особливої ваги набуває принцип соціальної участі. Це поняття, що поєднує широкий спектр ситуацій, коли громадяни безпосередньої, або через свої об'єднання беруть участь в процесі розробки та реалізації соціально значущих рішень тієї чи іншої соціальної політики, що стосується їх інтересів.

Висновки і рекомендації. Громадянське суспільство має свою силу і владу. І саме його сила є однією із найважливіших умов демократії. Відповідно, центральне завдання розвитку демократії – це надання сили цьому суспільству. Методу вирішення цього завдання потребують не лише країни, які перебувають на стадії розвитку, а й нації, що витворили своє власне громадянське суспільство. Конфлікт або консенсус все-таки має здобути перевагу у людській психології і тим самим стати фундаментом громадянського суспільства у ХХІ сторіччі. Українська спільнота також мусить визнати, що є сьогодні кращим для неї: покладатися на природний шлях вирішення конфліктів (за принципом «виживає сильніший») чи сідати за круглий стіл переговорів і завдяки дискурсу досягати консенсусу.

Література.

1. Гірник А. М. Основи конфліктології. К.: Києво-Могилянська акад., 2010. 222 с.
2. Данільян О. Г. Політична влада як механізм розв'язання суперечностей у сучасних соціальних системах // Актуальні проблеми державного управління. 2001. №1(9) С. 162 – 188.
3. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: Лекції на тему політики свободи у ХХІ ст. / Ральф Дарендорф; пер. з нім. А. Орган. К.: Києво-Могилянська акад., 2006. 109 с.
4. Карлов Т. Удосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості в Україні: регіональний підхід // Держ.

упр. та місц. самоврядування. 2018. Вип. 3(38). С. 69 – 74.

5. Герасіна Л. М. Конфліктологія : навч. посіб. / Л. М. Герасіна, М. П. Требін, В. Д. Воднік. Харків: Право, 2012. 128 с.

Вороніна Юлія Євгенівна

кандидат наук з державного управління
старший викладач кафедри публічного управління,
адміністрування та права

ТДАТУ ім. Дмитра Моторного, м. Мелітополь

Лупандіна Галина Миколаївна

студентка ТДАТУ ім. Дмитра Моторного, м. Мелітополь

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НА ГУМАНІТАРНУ СФЕРУ В УКРАЇНІ

Сьогодні Україна переживає процес становлення системи державного управління, яка відображається переходом від радянської моделі чіткого планування та адміністрування до ліберального управління яка ґрунтується на основі ринкових механізмів. Саме цей злам і відхід від відпрацьованої десятиліттями моделі погіршує кризову ситуацію не тільки в соціальній та економічній сфері, а також і в інших сферах суспільного життя. На сьогодні дуже повільно реформується важлива складова системи управління задеклароване як пріоритет державної політики запозичене із практики західних держав. У такому сенсі переосмислення потребують базові підходи до системи державного регулювання загалом, природу управлінських процесів.

Концептуальні засади формування та здійснення гуманітарної політики в Україні, а також стан функціонування й розвитку гуманітарної сфери досліджують такі науковці, як В. Бех, С. Вдовенко, Б. Данилишин, В. Дзоз, С. Здіорук, С. Зубченко, В. Кізіма, С. Кіндзерський, С. Овчаренко, П. Петровський, Ю. Рубан, В. Скуратівський, В. Трощинський, І. Черничко, С. Чукут та ін. [1 – 5]. Однак поза увагою вчених залишаються питання вивчення досвіду зарубіжних країн у формуванні та здійсненні гуманітарної політики, особливо тих країн, які сьогодні теж проводять модернізацію гуманітарного напрямку та мають певні досягнення в цьому напрямку.

Проведення порівняння результатів деяких досліджень гуманітарного напрямку України із країнами перехідного періоду та визначення спільних і відмінних рис у функціонуванні гуманітарної сфери, а також виділення першочергових завдань для української держави щодо покращення показників цієї сфери у подальшому її розвитку.

Державне управління – підвид соціального управління, яке визначає наявність об'єкта й суб'єкта управління та якісно сформованого взаємозв'язку між ними. На думку дослідників, головною рисою державного управління, є наявність певних владних компетенцій і повноважень у суб'єкта управління, вони надають можливість для досягнення цілей управління висловлювати свою

думку у вигляді обов'язкових управлінських рішень та керівних розпоряджень. Водночас «чим більш розвиненим стає суспільство, тим більш складними стають проблеми». З цього можна зробити висновки, що механізми державного управління вимагають постійної модернізації. Вдосконалення повинні спрямовуватися на продукування якісно нових форм управління та забезпечувати розв'язання ряду розбіжностей, що з'являються через постійне підвищення вимог до системи управління та спиняються через гальмування реальних можливостей, зокрема через брак ресурсного забезпечення і кваліфікованих кадрів цього управління.

На сучасному етапі державне регулювання в Україні характеризується категорією проблем проміжного періоду, а також значною непропорційністю в розумінні державних пріоритетів. За період Незалежності України нагальна роль відводилася проблемам соціального та економічного характеру. Ця модель державного управління, була характерна саме системі радянського часу. Проте питання освіти й науки, культури та духовності, забезпечення інформаційних потреб громадян відводилися на другий план та, відповідно, фінансувалися за залишковим принципом. Ці тенденції призвели до значного дисбалансу та навіть, певної гуманітарної кризи.

У більшості країн світу до гуманітарної сфери зараховують такі три фундаментальні галузі, що визначають темпи та якість цивілізаційного процесу і розвиток суспільства, як освіта, наука, культура. У нашій державі гуманітарну сферу бачать дещо ширше. Зокрема, О. С. Дніпров, крім уже перелічених, до сфери діяльності державних органів, що забезпечують управління в гуманітарній сфері, додає також спорт і фізичну культуру, туристичну діяльність та курортну, обіг лікарських засобів та охорону здоров'я, питання молоді, сім'ї, дитинства, кредитування молодіжного житлового будівництва тощо.

Гуманітарна сфера, особливо культура, у більшості європейських держав належить до компетенції місцевої влади. Крім того, у розвинутих демократичних державах все помітнішим стає вплив громадянського суспільства та засобів масової інформації на вироблення державної політики та прийняття ключових державних рішень. Так, демонструючи відповідні впливи у США, дослідник У. Строубл доводить, що «CNN втягнула нас в операцію в Сомалі і вона ж заставила США вивести свої війська з цієї країни».

Безумовно, наша держава намагається врахувати передовий досвід державного управління в гуманітарній сфері, у зв'язку з цим відбувається певна кореляція пріоритетів гуманітарної політики України. Спробою виправити ситуацію та «повернутися обличчям» до гуманітарної сфери на найвищому державному рівні стало створення указом глави держави від 2 квітня 2010 року Громадської гуманітарної ради.

Першочерговими завданнями державного управління гуманітарною сферою на сьогоденнішньому етапі науковці називають: відмову органів державної влади всіх рівнів від застарілого погляду на гуманітарну галузь як на щось непотрібне та другорядне; укріплення позиції державних органів влади

всіх рівнів у вирішенні питань гуманітарних галузей; формування сучасного понятійного апарату, законодавчої та теоретичної бази гуманітарної сфери й покладення їх в основу державного управління цією сферою; забезпечення зворотного зв'язку «державний орган – суспільство – державний орган» при здійсненні державними службовцями – представниками держави гуманітарної політики на всіх рівнях управління; розробку концепції професійної підготовки відповідних управлінських кадрів до проведення гуманітарної політики та ін. Безумовно, без участі науковців ці завдання так і залишаться нездійсненими.

Доцільним є і вироблення чіткої державної стратегії розвитку, підкріпленої державницькою ідеологією, яка сприятиме консолідації усіх мешканців України, незалежно від національної приналежності, віросповідання чи політичних уподобань. Адже «відсутність офіційної державницької ідеології (як ідеології держави) спонукає не до консолідації суспільства, а до його розшарування за релігійними, мовними, культурними та національними ознаками. Розбіжність думок державної влади за наведеними категоріями неминуче спонукатиме до взаємної опозиційності, протидії або навіть протистояння відокремлених (від сепарованих) національних і культурних сегментів...».

Фахівці також переконані, що «Україна повинна більш швидко йти шляхом розбудови суспільства, в якому гуманістичні ідеали мають посідати домінуюче місце в системі людських орієнтирів, а принципи гуманізму, людяності, поваги до особистості та її гідності стануть безумовними імперативами, нормами як офіційної політики, так і повсякденного життя».

Висновки і рекомендації. Таким чином, на сьогодні серед науковців немає усталеної думки щодо того, що слід розуміти під гуманітарною сферою. Так само немає єдиного визначення поняття «державне управління гуманітарною сферою». Водночас більшість фахівців погоджується, що державне управління головним чином проявляється в регулюванні державою суспільних відносин через виконавчу і розпорядчу діяльність органів державної влади. При цьому держава може делегувати певні повноваження щодо здійснення державного управління відповідно до чинного законодавства органам місцевого самоврядування та неурядовим організаціям, які в даному випадку також виступатимуть виразниками державної політики.

З розглянутого можна зробити висновок, що країни перехідного періоду хоча і мають низку спільних рис у проведенні модернізації всіх сфер суспільного життя, проте розвиваються по-різному та мають різні досягнення у проведенні національної політики. Все ж таки більш схожі показники у гуманітарному розвитку мають країни Східної Європи, країни СНД та країни Середньої Азії. Найкращі показники мають країни Східної Європи, особливо ті, що стали новими членами Європейського Союзу, а найгірші показники – країни Середньої Азії, які в багатьох рейтингах займають найнижчі позиції. Це свідчить про те, що процес формування державної політики щодо гуманітарного розвитку в країнах є неефективним, що спонукає до пошуку нових підходів до вироблення політики, особливо це стосується сфери екології

та управління природними ресурсами, що безпосередньо впливає на життя людини. Також слід відмітити, що поза увагою експертів, які проводять дослідження розвитку людини й суспільства, залишається духовне життя людини. Саме ця проблема сьогодні є предметом дискусій світового рівня. Підсумовуючи можна зробити висновок, що для України першочерговим завданням має бути визнання гуманітарної сфери пріоритетною в державі та вироблення нових, адекватних вимогам часу, засад державної гуманітарної політики.

Література.

1. Коваленко В. Основи державного управління /В. Коваленко. – Харків: ТД «Золота миля», 2009. – 320 с.
2. Кіндзерський С. А. Державне управління в гуманітарній сфері регіону України: стан та тенденції розвитку: дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / С. А. Кіндзерський. – К., 2006. – 205 с.
3. Лісовий В. С. Культура – ідеологія – політика / В. С. Лісовий. – К.: Вид-во імені Олени Теліги, 1997. – 352 с.
4. Вороніна Ю. Є. Напрями формування регіонального управління в системі стратегічного планування / Ю. Є. Вороніна // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. Л. В. Синяєвої. – Мелітополь : Люкс, 2018. – Вип. (3). – С. 103-108.
5. Вороніна Ю. Є. Система державного управління зовнішньо-економічною діяльністю / Ю. Є. Вороніна // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / за ред. Л. В. Синяєвої. – Мелітополь: Люкс, 2018. – Вип. (2). – С. 487-489.

Гусак Лілія

магістрант спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
лікар-трансфузіолог відділу забезпечення якістю
Комунальне некомерційне підприємство «Запорізький обласний центр
служби крові» Запорізької обласної ради

Науковий керівник – Воронкова Валентина Григорівна
д.філософ.н., професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та
управління проектами
Інженерний інститут ЗНУ

ЦИФРОВЕ ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ З ПИТАНЬ ДОНОРСТВА КРОВІ У РЕГІОНІ ТА В УКРАЇНІ

Об'єкт впровадження – діяльність закладів охорони здоров'я з надання лікарняних послуг, трансфузіологічної допомоги населенню, у тому числі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Предмет впровадження – теоретико-методологічні та організаційні засади регіональної системи надання послуг службою крові та Національною службою здоров'я у вигляді електронної бази даних, щодо розширення та впровадження удосконалення єдиного реєстру донорів крові.

Мета роботи полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні і розробці рекомендацій стосовно організаційно-технологічних засад формування регіональної системи надання послуг з первинної реєстрації донорів крові та неупередженість до використання безоплатного донорства крові.

Упродовж останніх років проблематика цифровізації публічного врядування активно дискутується американськими та європейськими вченими, зокрема, особливості практичного впровадження концепції “Ера цифрового врядування” (Digital Era Governance, DEG) розкриті в працях А. Вільямса та Х. Хей, П. Данлеві, Х. Маргетс, С. Бастоу та Дж. Тінклер, Л. ДеНардіс.

Дослідження Т.С. Міглані, С. Бреннена та Д. Крейса стосувалися семантичної коректності формування понятійно-категоріального апарату сфери цифрових управлінських трансформацій. У вітчизняних наукових працях тема цифровізації діяльності органів державного управління та органів місцевого самоврядування й досі залишається не розкритою, на відміну від проблематики вже впровадженої в Україні концепції “електронного урядування” на базі технологій інформатизації державного управління, які й понині продовжують реалізовувати окремі науковці, намагаючись навіть реанімувати застарілі нормативно-правові акти (як, наприклад, Національну програму інформатизації, ухвалену Верховною Радою України ще у 1998 р.), нехтуючи світовими тенденціями технологічного розвитку та актуальністю цифрових трансформацій сучасних суспільних відносин.

Отже, під оцифровуванням документів або технологій (digitization) слід розуміти процес переведення паперових документів (чи процесів, які передбачають паперову документацію) в цифровий вигляд. Цифрові технології вимагають цифрової інформації, а оцифровування – це лише процес приведення інформації до цифрового формату.

Однак для цифрових трансформацій (перетворень) недостатньо лише оцифровування даних. Застосування цифрових технологій і цифрових даних (оцифрованих чи одразу в цифровій формі) у суспільних взаємовідносинах, їх регулюванні через систему публічного врядування сприятиме змінам/перетворенню управлінських процесів (не лише їх оцифруванню) та передбачає створення належного середовища для функціонування цифрового врядування. Для держав Європейського Союзу основним чинним документом з розвитку цифровізації діяльності органів публічної влади є ініціатива Європейської Комісії “Цифровий порядок денний для Європи” (Digital agenda for Europe) [4].

В Україні основи та принципи впровадження цифрового врядування визначено Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки, по суті – “Цифровим порядком денним (аджендою) України”, а також планом заходів щодо її реалізації, які були схвалені Information

technology Bulletin of the NAPA under the President of Ukraine (Series “Public Administration”) 1’2018 ухвалені Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р.

Ця Концепція є короткостроковим і початковим інструментом розвитку та стимулювання внутрішніх ринків споживання, упровадження й виробництва цифрових технологій, містить бачення трансформації економіки від традиційної (аналогової) до ефективної цифрової, визначає першочергові кроки щодо імплементації відповідних стимулів та створення умов для цифровізації в реальному секторі економіки, суспільстві, освіті, медицині, екології тощо, виклики та інструменти розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери й проекти цифровізації держави.

Первинна диференціація донорів крові, виявлення ефективних донорів та здійснення їх ідентифікації в електронному форматі, впровадження реєстрації вихідного продукту високої якості-компонентів крові та транспортування необхідного продукту до реципієнта, який знаходиться в лікувально-профілактичному секторі надання допомоги населенню, незалежно до територіального розташування.

Зміст дослідження зводиться до вирішення наступних взаємопов’язаних завдань теоретичного, практичного та методичного характеру:

- проаналізувати адміністративно-управлінські процеси надання реєстраційних послуг он-лайн;
- розглянути адміністративно-правові процеси надання послуг первинної реєстрації донорів крові он-лайн з точки зору їх регламентації;
- сформулювати вимоги щодо розроблення реєстраційних регламентів первинної реєстрації донорів крові з урахуванням конфіденційності отриманої інформації;
- визначити теоретичні засади формування реєстраційної системи донорів крові у вигляді електронних послуг та особливості їх практичного впровадження;
- сформулювати вимоги стосовно забезпечення доступності реєстрації донорів крові он-лайн в електронній формі;
- розглянути організаційно-методичні аспекти створення регіонального порталу реєстрації донорів крові з урахуванням всіх селищ та міст регіону, підпорядкованого державно-адміністративного округу;
- розробити методичні рекомендації щодо розроблення та впровадження основних даних анкетування донорів крові для первинної диференціації всіх охочих стати донорами крові та отримати повноцінну інформацію про свої потенційні можливості бути донором крові.

Цілі.

1. Доступність кожного потенційного донора крові до донорства крові в зручний для нього час.
2. Доступність донора крові до закладів, які мають ліцензійні умови до впровадження господарської діяльності з питань Служби крові.

3. Отримання повноцінної попередньої інформації про стан здоров'я донора крові та можливість донорства при аналізі даних он-лайн анкетування донора фахівцями служби крові до прибуття на СПК.

4. Чітка простежуваність інфекційної безпеки на рівні регіону та країни з внесенням інформації до єдиного донорського реєстру.

5. Контроль пересування активних донорів крові та донорів резерву з рідкими групами крові, доступність до донорства крові в будь-якому регіоні України та отримання продукту, який вкрай необхідний на цей час в іншому регіоні Держави.

6. Доступність кожного реципієнта до виготовленої продукції в повному обсязі.

7. Контроль інформаційної бази стосовно активних донорів крові та донорів резерву, за для використання бази даних групової належності рідких груп крові при проведенні попередніх процедур фенотипування крові донорів.

8. Доступність до більш детального аналізу здоров'я населення, яке хотіло б прийняти участь в донорстві крові.

9. Складання плану проведення заготівлі донорської крові виїздними бригадами центрів крові з урахуванням чисельності донорів згідно територіального розташування.

10. Можливість впровадження додаткових досліджень донорів клітинних структур за системою HLA, при отриманні згоди донорів бути в реєстрі донорів стовбурових клітин, для розвинення трансплантології в Україні, так як співпадіння індивідуального підбору за статистичними даними складає 1:10 000 населення.

Відповідальність.

– Відповідальність органів державної влади в сфері публічного адміністрування.

– Адміністративна відповідальність.

– Дисципліна та забезпечення законності в публічному адмініструванні.

– Відповідальність спеціалізованих служб регіону та держави для збереження бази даних єдиного реєстру донорів крові для виключення несанкціонованого доступу.

Відповідно до ст. 367 Кримінального кодексу України службова недбалість, тобто невиконання або неналежне виконання службовою особою обов'язків через несумлінне ставлення до них, що заподіяло істотну шкоду правам, що охороняються законом, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам окремих юридичних осіб, карається штрафом від 50 до 150 неоподатковуваних мінімальних доходів громадян або виправними роботами на строк до 2 років, або обмеженням волі на строк до 3 років. Будь-які правопорушення – це протиправні дії, пов'язані з порушенням правової норми.

Донор – це практично здорова людина, яка добровільно виявила бажання безоплатно здати свою кров заради порятунку життя іншої людини. Тільки така

людина – єдине і незамінне джерело донорської крові й усіх її складових, що використовуються з лікувальною метою. Якість заготовленої донорської крові та її компонентів напряму залежить від стану здоров'я донора, самовідданість та чесність донора крові щодо інфекційної безпеки, так як є підвищений ризик потрапляння інфікованої крові та її компонентів до служби крові, яка потребує виявленню та дії, які направлені на безпеку донорської крові для закладів охорони здоров'я. Частка безоплатних дотацій в Україні складає лише 20,9%, з них 10,40%, були активними донорами крові -- це ті, хто на постійній основі щорічно здають кров та її компоненти три і більше разів (але не більше 5 на рік), 89,6% – донори первинні, донори резерву – що здають кров та її компоненти не регулярно, не більше, ніж двічі на рік. Донори резерву проходять медичні огляди одноразово або не регулярно. Отже, стан їхнього здоров'я недостатньо контрольований, зокрема і за показниками інфекційних захворювань.

Згідно звітності за останні 15 років Служба крові України дуже сильно змінилася, що відображається перш за все зниженням функціонуючих центрів крові (станцій переливання крові). У 2004р кількість центрів дорівнювало 70, така тенденція утримувалась до 2015р, але з 2015р кількість центрів з 49 знизилась до 44 у 2017р та до 28 у 2019р. при проведенні оптимізації мережі. На даний час залишилися найпотужніші центри України, виключаючи регіони, які не мають статусу підконтрольних територій.

Література.

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р // Законодавство України. – Електрон. дані. – Київ, 2018. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyiekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-rokita-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi> (дата звернення: 18.05.2020).

2. Цифрова адженда України – 2020 (“Цифровий порядок денний” – 2020)/ Концептуальні засади (версія 1.0) // Hiteh-office. – 2016. – 90 с. 3. Brennen Scott. Digitalization and Digitization [Electronic resource] / Scott Brennen, Daniel Kreiss. – Mode of access : <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/> (дата звернення: 18.05.2020).

3. DeNardis Laura. The global war for Internet governance / Laura DeNardis. – Yale University Press, 2014. 6. Digital transformation: online guide to digital business transformation [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.i-scoop.eu/digital-transformation/> (дата звернення: 19.05.2020).

4. Публічне управління та публічна служба в Україні: стан проблем та перспективи розвитку [Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (07-08 вересня 2018 р., м. Київ)] / За заг.ред. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, В.Л. Федоренка. Київ :Видавництво Ліра-К, 2018. 520 с.

Янішевська Олеся Петрівна
магістр спеціальності «Публічне управління та адміністрування»
кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління,
Поліський національний університет

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеве самоврядування є одним із найголовніших інститутів демократичного суспільства. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні відбувається в умовах політичних та економічних криз, постійних інституціональних, бюджетних та адміністративно-територіальних реформ, недосконалості та мінливості законодавчої бази, обмеженості власних коштів і повноважень органів місцевої влади. На фоні вказаних труднощів гостро постає проблема нестачі кваліфікованих кадрів, здатних ефективно управляти ресурсами місцевих громад: фінансами, власністю, комунальними підприємствами і інфраструктурою, соціальною сферою, а також забезпечувати ефективні комунікації з населенням, бізнесом та державними структурами. Кадрова політика, будучи одним з основних засобів підвищення ефективності роботи органів місцевого самоврядування, наразі потребує змін у зв'язку із необхідністю формування та ефективного використання їх кадрового складу, що володітиме необхідними якостями та відповідатиме вимогам сучасного рівня соціально-економічного розвитку місцевих громад.

В науковому середовищі постійно ведуться дослідження проблем кадрового забезпечення місцевого самоврядування. Так, В. Незяць у своїй статті наводить пропозиції щодо врахування факторів оточення, які впливають на кадрову політику органів влади на місцевому рівні, а саме: наявність людських ресурсів та управлінського потенціалу в регіонах та громадах; стан регіональної освіти та науки; соціальні норми, цінності та запити; наявність лідерів, які виражають суспільну думку та здатні до стратегічного мислення, та ступінь їх залучення до органів місцевого управління [2, с. 132]. У статті С.М. Ткаченко викладені результати вивчення практичного досвіду формування штату працівників органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад та запропоновані пріоритети кадрової політики щодо вирішення організаційних, науково-методичних і просвітницьких проблем, підвищення рівня компетентності службовців [4, с. 145-146]. О.В. Ніканорова зосереджує окрему увагу на організації роботи органів місцевого самоврядування, які мають сприяти їх кадровому забезпеченню. Залучення молодих фахівців та досвідчених професіоналів, на думку автора, стане можливим в результаті підвищення авторитету та мотивації служби в органах місцевої влади [3, с. 221].

Не дивлячись на досить широке вивчення відповідної проблематики, існують дискусійні питання, зокрема, стосовно розробки комплексу заходів щодо удосконалення роботи з кадрами на місцевому рівні. Метою є визначення шляхів покращення кадрової політики органів місцевого самоврядування.

Реформування інституту місцевого самоврядування в Україні щільно пов'язано з її євроінтеграцією. У зв'язку з цим основним орієнтиром на шляху удосконалення кадрової політики в умовах децентралізації та реформування місцевого самоврядування є Європейська хартія місцевого самоврядування. У статті 6 Хартії містяться вимоги щодо створення належних умов роботи й посадового кваліфікаційного зростання службовців органів місцевого самоврядування: «Умови роботи службовців органів місцевого самоврядування мають бути такими, щоб можна було забезпечувати добір висококваліфікованих кадрів, заснований на принципах урахування досвіду і компетентності; для цього необхідно забезпечити відповідні умови фахової підготовки, оплати та просування по службі» [1].

З урахуванням міжнародних рекомендаційних документів, сформуємо шляхи покращення кадрової політики органів місцевого самоврядування.

1. Підвищення привабливості роботи в органах місцевого самоврядування для висококваліфікованих кадрів.

Необхідно створити систему правового та соціально-економічного захисту службовців органів місцевого самоврядування, а також морального та матеріального стимулювання зростання їхнього професіоналізму та ефективності праці. Розв'язанню цих задач сприятиме прийняття нового закону «Про службу в органах місцевого самоврядування», у якому, серед іншого, має бути закріплене право місцевих органів влади самостійно встановлювати заробітну плату та мотиваційні системи оплати праці своїх працівників, виходячи з потреб громад та можливостей місцевих бюджетів.

2. Створення системи безперервної професійної освіти для працівників органів місцевого самоврядування.

Кожен працівник місцевого самоврядування повинен бути охоплений системою освіти кадрів і мати можливість отримати саме ті знання і навички, які дозволятимуть їм більш ефективно виконувати функції на своєму робочому місці і просуватися службовими сходами.

Останніми роками в Україні збільшується зацікавленість молоді в отриманні кваліфікації, яка дозволяє працювати в органах державної та місцевої влади та мати компетенцій з розробки та реалізації заходів управлінської політики. Зростання попиту суспільства на вищу освіту у сфері державного та місцевого публічного управління доводить той факт, що за результатами вступної кампанії 2019 року університетська спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» вперше увійшла до рейтингу ТОП-10 спеціальностей з найвищими прохідними балами (прохідний бал на неї становив 183,804) [5]. Набір вступників для підготовки бакалаврів за цією спеціальністю здійснювався у 81 закладі вищої освіти, серед яких 53 надають можливість навчання за кошти державного бюджету. З метою подальшого

стимулювання вступу кращих абітурієнтів варто включити дану спеціальність до переліку пріоритетних для держави та збільшувати державне замовлення на підготовку фахівців у галузі публічного управління та адміністрування.

З метою державного гарантування безперервної професійної освіти кадрів місцевого самоврядування доцільно закріпити в Бюджетному кодексі України сталий відсоток видатків місцевих бюджетів, який спрямовуватиметься на осучаснення кваліфікації службовців. Також держава повинна стимулювати створення навчальних баз (у тому числі електронних дистанційних платформ та продуктів) на ринку освітніх послуг для забезпечення сучасної освіти працівників органів місцевої влади.

3. Формування кадрових резервів для органів місцевого самоврядування.

Кількість кандидатів на посади службовців органів місцевого самоврядування має дорівнювати або навіть бути більшою, ніж число посад. Для своєчасної підготовки резервних співробітників, якими зможуть заміщатися вакантні посади службовців, необхідно проводити з ними постійну підготовчу роботу. Всі учасники кадрового резерву повинні мати індивідуальні плани розвитку, які включатимуть заходи, спрямовані на практичне закріплення теоретичних знань. Найбільш перспективні з них мають регулярно і безоплатно направлятися на проходження програм підвищення кваліфікації, а також постійно стажуватися в органах місцевої влади. Результатом такої роботи має бути здатність кожного претендента виконувати весь комплекс робіт за відповідною посадою служби місцевого самоврядування.

Висновки і рекомендації. Таким чином, керівний склад органів місцевої влади, а також працівники кадрових служб повинні навчатися на предмет формування та збереження в актуальному стані кадрових резервів. Цьому сприятиме розробка нормативної бази та методичного забезпечення створення та підготовки кадрового резерву, які регулюватимуть питання оцінки поточної та перспективної потреби в резервних кадрах; пошуку кандидатів у кадровий резерв; організації резерву; конкурсного відбору та призначення резервних кадрів на посади, що вивільняються.

Запропоновані шляхи удосконалення кадрової політики органів місцевого самоврядування, які стосуються питань мотивації, освіти та заміщення працівників, спрямовані на створення професійної, спроможної та відповідальної публічної служби на місцевому рівні, здатної реагувати на виклики сьогодення та успішно розвиватися, підвищуючи якість та ефективність обслуговування членів громад. В подальших дослідженнях доцільно зосередитися на розробці організаційних заходів щодо реалізації наведених пропозицій.

Література.

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовт. 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення 08.05.2020).

2. Незяць В. Шляхи формування кадрового потенціалу посадових осіб місцевого самоврядування. Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 1 (40). С. 130 – 136.

3. Ніканорова О.В. Кадрове забезпечення реформи децентралізації: до проблем організації служби в органах місцевого самоврядування в Україні. Правові новели: Науковий юридичний журнал. 2018. № 4. С. 216 – 222.

4. Ткаченко С.М. Вплив місцевого самоврядування України на вдосконалення кадрової політики. Вісник Запорізького національного університету. 2018. № 3 (39). С. 143 – 149.

5. ТОП-10 спеціальностей з найбільшими прохідними балами 2019 року. URL:<https://mon.gov.ua/ua/news/top-10-specialnostej-z-najbilshimi-prohidnimi-balami-2019-roku> (дата звернення 08.05.2020).

Natalya Metelenko,

Dr hab., profesor,

Kierownik Wydziału Finansów, Bankowości i Ubezpieczenia,
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

Voronkova Valentyna

Dr hab., profesor,

Kierownik Katedry Zarządzania Organizacjami oraz Zarządzania Projektami,
Inżynieryjny Instytut Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego

SYSTEM I METODY ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ NAD SZKOLnictwem Wyższym NA UKRAINIE

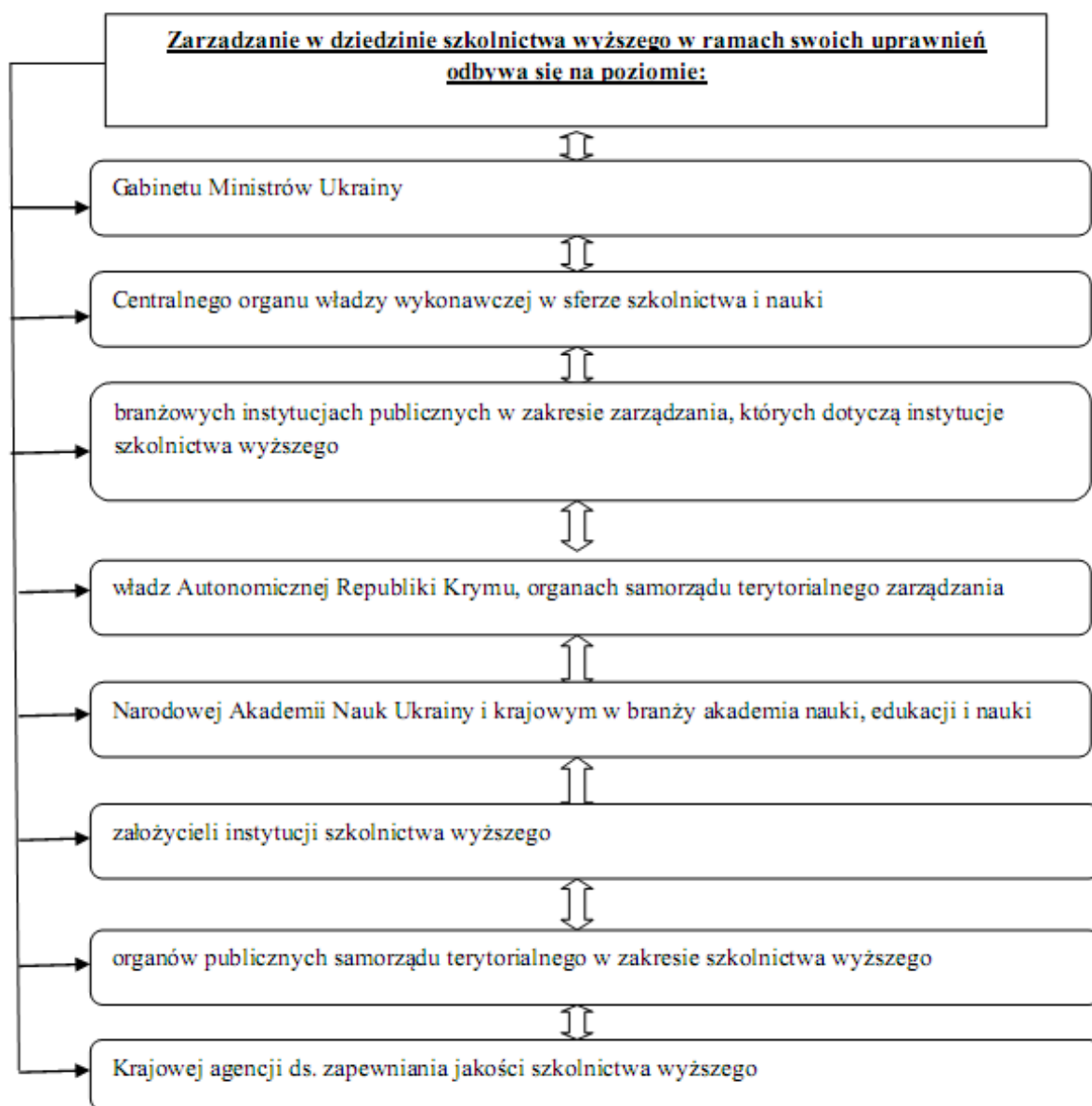
Zarządzanie rozwojem systemu szkolnictwa wyższego w nowych warunkach gospodarczych Ukrainy dzieli się na: miejsce, które zajmuje edukacja. Szkolnictwo wyższe staje się jednym z największych i najważniejszych sfer działalności ludzkiej, która jest ściśle powiązana z innymi dziedzinami ludzkiej działalności: ekonomią, polityką, produkcją materialną, jak i życiem duchowym; funkcje zarządzania nowoczesnym wykształceniem zasadniczo określone są tym stanem, w którym w ostatnich dziesięcioleciach był system szkolnictwa wyższego – stan gwałtownego rozszerzenia, który wiązał się z ostrymi kryzysowymi zjawiskami i poszukiwaniem sposobów ich rozwiązania. Te poszukiwania mają zarówno teoretyczny, jak i praktyczny charakter. W trakcie tych poszukiwań znaleziono główne cechy nowego systemu szkolnictwa wyższego.

Główną cechą zarządzania systemem szkolnictwa wyższego w obecnych warunkach jest to, że problemy edukacji koncentrowały się w ostatnich latach tylko na poziomie systemu szkolnictwa wyższego. Prowadzenie jednolitej polityki w placówkach oświatowych pozostaje ważnym zadaniem zarządzania szkolnictwa wyższego. W ustawie „O szkolnictwie wyższym” (2014 r.) jasno określone zostały organy kontroli w zakresie szkolnictwa wyższego Ukrainy, które są pokazane na rysunku 1.

Do centralnych organów władzy wykonawczej, realizujących wytyczne w zakresie szkolnictwa wyższego Ukrainy, należą: Ministerstwo Edukacji, ministerstwa, inne centralne organy władzy wykonawczej, którym podlegają instytucje szkolnictwa wyższego.

W Ministerstwie Edukacji Ukrainy obowiązuje zaświadczenie kolegium, która rozpatruje sprawy atestacji nadawania naukowcom tytułów docenta, profesora i starszego pracownika naukowego oraz przyznanie stopni naukowych doktora i doktora habilitowanego.

Ponadto powstała Państwowa Inspekcja Edukacyjna Ukrainy — centralny organ władzy wykonawczej, który zapewnia realizację polityki państwa w dziedzinie edukacji poprzez realizację państwowego nadzoru (kontroli) nad działalnością uczelni, niezależnie od ich podporządkowania i form własności.

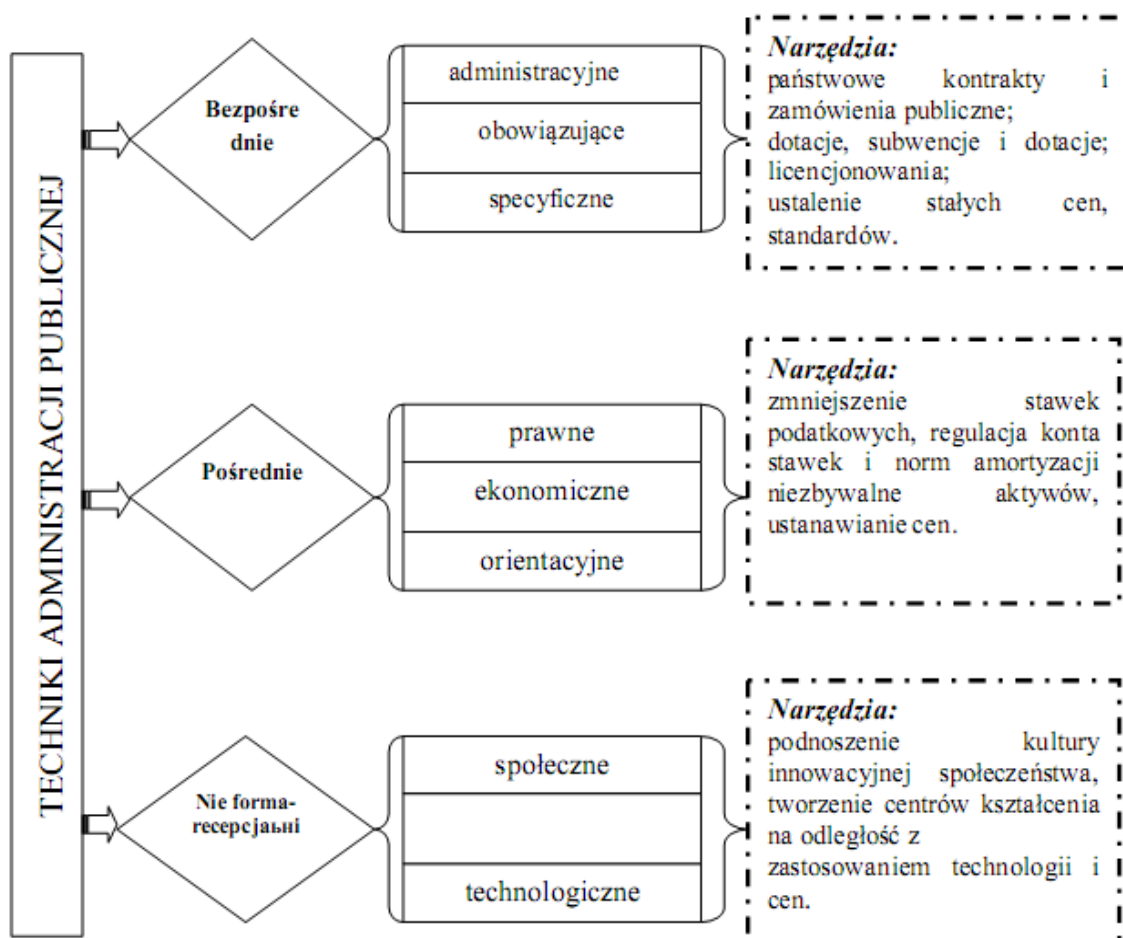

Rys. 1. Struktura organów kontroli w zakresie szkolnictwa wyższego Ukrainy

Organy administracji publicznej edukacji współdziałają z organami publicznego samorządu terytorialnego w szkolnictwie wyższym – walne zebranie (konferencja) zespołu instytucji, ogólnoukraiński zjazd pracowników oświaty, organy samorządu studenckiego (rys.2).

Na dziś w systemie nadzoru szkolnictwa wyższego Ukrainy duża odpowiedzialność spoczywa na krajowej agencji zapewniania jakości szkolnictwa wyższego. Zgodnie z Ustawą „O szkolnictwie wyższym” z przedstawicielami agencji powinny być dwadzieścia pięć członków (osób), z których [1]:

- dwie osoby są delegowane z Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, po jednym z każdej krajowej branżowej Akademii Nauk;
- trzynaście osób wybieranych na zjazdach z grona przedstawicieli wyższych uczelni państwowych, komunalnych i prywatnych form własności, w tym dziewięć osób – z państwowych szkół wyższych, jedna osoba – od komunalnych, szkół wyższych, trzy osoby – od prywatnych wyższych uczelni;
- trzy osoby są wybierane przez wspólny organ przedstawicielski krajowych stowarzyszeń i organizacji pracodawców; dwie osoby są wybierane na zjazdach przedstawicieli organów samorządu studenckiego uczelni wyższych z liczby tych, którzy otrzymują wykształcenie wyższe.

Rys. 2. Klasyfikacja metod i form oddziaływania zarządzania uczelniami

Delegaci z poszczególnych oddziałów mogą przed terminem nich odzywać. Termin wykonania uprawnień w narodowej agencji zapewniania jakości szkolnictwa wyższego wynosi trzy lata. Okres członkostwa w agencji nie może przekroczyć dwóch kadencji. W skład agencji nie mogą wchodzić szefowie i zastępcy szefów Narodowej Akademii Nauk Ukrainy i krajowych branżowych Akademii Nauk, uczelni wyższych, instytucji naukowych, założyciele prywatnych wyższych uczelni. Takie warunki dają możliwości uaktywnić potencjał do szybkiego i efektywnego wdrażania go w edukacji. Dlatego członkami agencji mogą stać się naprawdę te osoby, które chcą zmienić formację na lepsze.

W działalności agencji przewiduje się przejście od państwowej do publicznej akredytacji, co przyczynia się do poszerzenia roli zawodowej społeczności w kontroli działalności instytucji. Zaawansowany system licencyjno – akredytacyjny ma na celu współpracę szkół wyższych, samorządów profesjonalnych społeczności, pracodawców i innych osób zainteresowanych w podnoszeniu jakości kształcenia instytucji społeczeństwa obywatelskiego. To aktywne zaangażowanie pomoże nawiązać ścisły związek między instytucjami, które zajmują się szkoleniem pracowników i pracodawców, co daje możliwość realizacji prakseologicznego podejścia w przygotowaniu wysoko kwalifikowanych kadr.

Zgodnie z postanowieniami nowej ustawy „O szkolnictwie wyższym” (2014 r.) regulująca funkcja pozwoleń i akredytacji będzie nadawana nie urzędnikom, jak to było kiedyś, a niezależnym ekspertom agencji. Do obowiązków narodowej agencji ds. jakości szkolnictwa wyższego należą:

- tworzenie wymagań do systemu zapewnienia jakości szkolnictwa wyższego; rozwój przepisów dotyczących akredytacji programów edukacyjnych i przedstawienie go do zatwierdzenia centralnemu organowi władzy wykonawczej w sferze edukacji i nauki;
- analiza jakości działalności edukacyjnej szkół wyższych;
- prowadzenie licencjonowanego badania; przygotowanie ekspertyzy na temat możliwości wydawania licencji na prowadzenie działalności edukacyjnej;
- kształtowanie w sprawie wyższych uczelni (instytucji naukowych) zdań, w tym w celu realizacji interdyscyplinarnego przygotowania, w sprawie wykazu zawodów, w których odbywa się przygotowanie kandydatów wyższego kształcenia na odpowiednim poziomie szkolnictwa wyższego i widok jej centralnego organu władzy wykonawczej w sferze edukacji i nauki;
- kształtowanie jednolitej bazy danych specjalizacji wprowadzonych przez uczelnie wyższe, na których odbywa się przygotowanie kandydatów na każdym poziomie szkolnictwa wyższego;
- akredytacja programów edukacyjnych, w których odbywa się przygotowanie kandydatów szkolnictwa wyższego;
- tworzenie kryteriów oceny jakości działalności edukacyjnej, w tym osiągnięć naukowych uczelni wyższych Ukrainy, które mogą być zidentyfikowane przez ich oceny; opracowanie wymagań do poziomu kwalifikacji naukowych osób, które uzyskują stopnie naukowe, opracowanie kolejności ich przyznawania wyspecjalizowanych naukowców porad wyższych uczelni (instytucji naukowych) i

przedstawienie go do zatwierdzenia centralnego organu władzy wykonawczej w sferze edukacji i nauki;

- opracowanie przepisów, dotyczących akredytacji wyspecjalizowanych porad i przedstawienie go do zatwierdzenia centralnemu organowi władzy wykonawczej w sferze edukacji i nauki, akredytacja wyspecjalizowanych działów i kontrola ich działalności;

- akredytacja niezależnych instytucji oceny i zapewnienie jakości szkolnictwa wyższego;

- wykonywanie innych uprawnień przewidzianych przez prawo.

Wymienione zabiegi mają na celu zapewnienie jakości szkolnictwa wyższego, zgodnie z procesem bolońskim, muszą być skutecznym i efektywnym narzędziem optymalizacji przestrzeni edukacyjnej. Krajowa agencja zapewniania jakości szkolnictwa wyższego dla wsparcia swojej pracy przez społeczeństwo, musi co roku publikować raport o jakości edukacji w Ukrainie, jej zgodności z celami zrównoważonego rozwoju społeczeństwa innowacyjnego, dostarczyć raport o własnej działalności, tworzyć zdania w zakresie prawodawczego zapewnienia jakości szkolnictwa wyższego i składać te dokumenty w Radzie Najwyższej Ukrainy, Prezydentowi Ukrainy, Gabinetowi Ministrów Ukrainy i wyższym szkołom w celu ich omówienia i właściwego reagowania. Czyli pomimo niezależności agencji, pozostaje ona jednak zobligowana do przedstawienia wniosków najwyższym organom władzy, choć optymistyczne jest angażowanie opinii publicznej w dyskusję na temat wyników jej pracy. Bo to społeczeństwo powinno wpływać i określać, jaki powinien być efektywny system szkolnictwa wyższego.

Do realizacji swoich funkcji agencja musi zachęcić do współpracy międzynarodowych ekspertów – profesorów wiodących zagranicznych wyższych uczelni i/lub ekspertów instytucji, które zapewniają jakość szkolnictwa wyższego w innych krajach. To pozwoli zastosować doświadczenia innych krajów w celu szybszego reformy systemu edukacji narodowej. Przede wszystkim należy pamiętać, że nowa ustawa o szkolnictwie wyższym (Ustawa nr 1556) przewiduje przeprowadzenie tylko jednego rodzaju akredytacji, a mianowicie akredytację programu edukacyjnego.

Akredytacja programu edukacyjnego — to ocena programu edukacyjnego i/lub edukacyjnej działalności uczelni w tym programie na rzecz:

- zgodności z normą szkolnictwa wyższego;

- zdolności spełnienia wymagań standardu i osiągnięcia celi określonych w programie efektów kształcenia;

- osiągnięcia określonych w programie efektów kształcenia.

Zgodnie z pkt 1, art. 25 Ustawy nr 1556 uczelnią, która chce otrzymać akredytację programu edukacyjnego, składa do krajowej agencji zapewniania jakości szkolnictwa wyższego pisemne oświadczenie i dokumenty potwierdzające zgodność jego działań edukacyjnych ze standardami szkolnictwa wyższego w odpowiedniej specjalności. Krajowa agencja zapewniania jakości szkolnictwa wyższego w ciągu dwóch miesięcy od dnia złożenia wniosku, na podstawie wyników egzaminu akredytacyjnego, podejmuje decyzję o akredytacji lub odmowie akredytacji

одповідного програму едукacyjного. Децызе в справе акредытacyj програму едукacyjного прыймае ся на падставе апініі беглого адповедняй бранжowej рады експертў, ктўра рэпрэзентуе прэвяднчacy тей рады експертў. В цягу трых днi робочых ад дня падъяця дцызьи о акредытacyj програму едукacyjного краjoва аjenца запевняня якасци школнцтва wyжzego wyдае wyжzego плacўвце едукacyjnej адповедни certyfikat[1].

В certyfikacie акредытacyj окрeсла ся:

- 1) назвe i адрес школы wyжszej;
- 2) cпeцiальнocть i пoзiом школнцтва wyжzego, в ктўрым jest акредытovaný програм едукacyjny;
- 3) дата wyдання certyfikatu.

Certyfikat акредытacyj пo раз пiершы wyдаваны jest кaждemu акредытowanemu програмowi едукacyjному на окрес пieciu лат, а в прыпадку другей i кoлeйных акредытacyj.

Ceлeм рeфoрмы школнцтва wyжzego, пpовaдзoнeй на Укpaїнe, бyлa iнтeгpaцiя в eурoпeйcкeй пpocтpязнi едукacyjнeй. Длaтeгo якoсць уcлуг едукacyjnych i cкaлa oсiягнiць нaукoвых укpaїнcких унiвepcытeтў пoвинны cтaць cя пoрўнывaлнe з адповедними вcкaзникaми eурoпeйcкими. Рeалiзaцiя aмбiтнeй рeфoрмы вьмaгa адповедного зaбeзпeчeня фiнaнcoвoгo.

Bibliografia.

1. Уcтaвa Укpaїны од 01.07.2014 нr 1556-VII „О школнцтвe wyжшым” (зe змiанaми i узупeлнeнiямi).

Алейнікова Олена Володимирівна,
доктор наук з державного управління, професор,
директор Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту та психології»

ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

В умовах зростання ролі інноваційного управління в різних сферах людської діяльності значна увага приділяється дослідженням соціальних і економічних проблем менеджменту. Актуальною є підготовка фахівців з інноваційного управління, що володіють методами управління науковими колективами, дослідженнями і розробками, а також здатними активно працювати на ринку нововведень.

Найважливішим чинником, що впливає на динаміку темпів інноваційного розвитку, можна вважати ступінь розвитку інноваційної інфраструктури. У зв'язку з цим, одним з пріоритетних напрямів державної науково-технічної політики нині є інтеграція освіти і науки. Значне місце займають питання реалізації освітніх проєктів, метою яких є створення інноваційної освітньої системи, що включає широкомасштабні наукові дослідження, сучасні форми і

методи навчання з використанням дистанційних технологій і активним впровадженню отриманих результатів в практику. Важлива роль в цьому напрямі відводиться розробці освітніх програм і технологій навчання, які здатні стати основою інноваційного розвитку освітніх установ.

Сучасна система управління сферою освіти розвивається як державно-громадська. Вона має враховувати регіональні особливості, тенденції до зростання автономії закладів освіти, конкурентоспроможності освітніх послуг. Першочерговими завданнями є налагодження високопрофесійного наукового, аналітичного, інформаційного супроводу управлінських рішень, подолання розрізненості адміністративних даних [1].

Виникає необхідність створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності, всілякого обліку інноваційного потенціалу усіх підрозділів закладу освіти, сприяючих розвитку інноваційних процесів. Зокрема, необхідно виділити пріоритет належного використання усіх елементів інноваційної інфраструктури, у тому числі і людського чинника.

У цілому, інноваційна діяльність характеризується як процес, спрямований на створення, розвиток і поширення інновацій. Він розглядається як один з найважливіших чинників в процесі соціальних перетворень, у тому числі і в системі освіти України. Багато аспектів інноваційного управління в освіті було вже досліджено раніше.

Наукові праці С. Квятковського, О. Марущенко, О. Тягушевої, присвячені дослідженням становлення інноваційної освіти в Україні. Концептуальні підходи до формування та розвитку управлінської еліти і кадрового потенціалу в освітньому середовищі розглядалися видатними науковцями В. Олійником, М. Кириченко, Т. Сорочан, Л. Сергєєвою.

Питання освітніх інновацій та управління навчально-виховним процесом як складової частини управління закладом освіти були ключовими в працях вітчизняних науковців В. Григораш, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікової, В. Маслова, О. Мармаза, Н. Рідей, Г. Тимошко.

Державно-громадську модель управління як інноваційний підхід в управлінні закладом освіти розглядали такі науковці як Л. Гаєвська, Н. Лалак та інші.

В той же час, необхідно відмітити факт, що деякі гострі проблеми цієї області залишаються досі практично не дослідженими і навіть не тематизованими. До останніх, відноситься проблема суб'єктивних критеріїв готовності закладів освіти до інноваційного розвитку та забезпечення якості освіти.

Численні реформи в освіті тісно пов'язані з суспільними запитами, зі швидким розвитком технологій, розвитком самої системи освіти. Усе це викликає потребу швидкого реагування освітніх інституцій на зміни. Значну роль в освітніх перетвореннях відіграють інноваційні процеси в освіті. Оперативного оновлення постійно вимагають такі галузі освіти, як організаційна структура закладу та управління, зміст, форми і методи навчання та виховання. Проблемою залишається не тільки реагування держави на освітні

інновації, а й узагальнення позитивного досвіду та напрацювань інноваційних освітніх проектів, їх аналіз і відтворення в проблемних сферах.

Зміст управління інноваційною діяльністю у сфері освіти, включає заходи з: розробки програм інноваційної діяльності; контролю за розробкою і впровадженням інновацій; оцінки ефективності впровадження інноваційних технологій; проведення інноваційної політики; надання фінансових і матеріальних ресурсів; надання кваліфікованого персоналу; створення програмних і проектних груп (кваліфікована команда проекту є гарантією успіху у впровадженні конкретних інновацій) [2, с.67].

Цілі інноваційного менеджменту у сфері освіти реалізуються в практичному плані, використовуючи три основні стратегії:

- стратегія «політико-адміністративного типу»: освітні інновації розробляються і здійснюються шляхом внесення поправок до закону про освіту;
- стратегія, що стосується підвищення професіоналізму викладачів та інших педагогічних кадрів шляхом підвищення їх кваліфікації;
- стратегія, що пов'язана з розглядом закладів освіти як автономної організації, що здійснює інноваційні зміни – організаційна стратегія.

На основі цих інноваційних стратегій, диференційовано три основні моделі реалізації освітніх інновацій:

Перша з них оснований на поширенні інновацій і змін від центру до периферії (інновація вищого рівня).

Друга модель заснована на спільній груповій роботі між фахівцями з центрального управління і представниками одного або декількох закладів освіти (шляхом організаційного консультування і діагностики).

Третя модель заснована на ініціативі і активності конкретного закладу освіти (організація одночасно управляє і змінює себе).

Нова модель системи управління сферою освіти має бути відкритою і демократичною. У ній передбачається забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюється навантаження, функції, структура і стиль центрального та регіонального управління освітою.

Модернізація управління освітою передбачає [1]: оптимізацію державних управлінських структур, децентралізацію управління; перерозподіл функцій та повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами; перехід до програмно-цільового управління; поєднання державного і громадського контролю; запровадження нової етики управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; прозорість розроблення, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів; створення систем моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організацію експериментальної перевірки та експертизи освітніх інновацій; впровадження новітніх інформативно-управлінських і комп'ютерних технологій; демократизацію процедури призначення керівників закладів освіти, їх атестації; удосконалення

механізму ліцензування, атестації та акредитації закладів освіти; підвищення компетентності управлінців усіх рівнів; більш широке залучення до управлінської діяльності талановитої молоді, жінок, а також виховання лідерів у сфері освіти.

Інтегруючись в європейський і світовий освітній простір, Україна прагне враховувати напрацювання, характерні для управління галуззю в інших країнах. Безумовно, таке врахування не передбачає сліпого копіювання зарубіжного досвіду, однак може надати допомогу в розробці національної системи управління освітою, зокрема щодо переходу її на державно-громадський рівень [3, с.77].

У багатьох зарубіжних країнах відбуваються процеси децентралізації управління освітою. Це виявляється в тому, що деякі з функцій, які раніше виконувала держава, усе частіше передаються на рівень місцевих органів влади, громадських організацій і приватного сектору. Більш сталою стає тенденція набуття (виграшу) приватними компаніями тендерів на надання управлінських послуг, підготовку вчителів, організацію освітнього процесу. Зростає роль у цій справі громадських організацій, органів місцевого самоврядування, асоціацій батьків та закладів освіти. У сучасних умовах основні напрями реформування системи управління освітою вбачаються в: чіткому визначенні компетенцій, повноважень і відповідальності органів управління всіх рівнів, забезпеченні їхньої взаємодії; переході від розпорядчого до регулюючого управління системою освіти; розвитку державно-громадських форм управління освітою.

Основні проблеми, що пов'язані з реалізацією процесів інноваційного управління в освіті, це: непослідовність політики в області освіти; труднощі в економічному плані у зв'язку з глобальною кризою; переважне застосування «політико-адміністративної» стратегії в здійсненні освітніх інновацій; відсутність адекватного відповідного нормативного базису; специфіка інноваційного тиску на освіту – наявність інноваційного середовища усередині і зовні; відсталість по відношенню до індексу e-learning; недостатня автономія. За останні роки процес інноваційного менеджменту в освіті пов'язаний з цілісною зміною політики в області освіти; введення нового законодавства, удосконалення структури управління, зміни в змісті діяльності органів управління і управління ресурсами і процесами в системі освіти, спрямовано на підвищення якості освіти. У результаті цього процесу здійснюються наступні стратегічні (структурні) нововведення в управлінні освітою: зовнішня оцінка, у тому числі державний іспит; кваліфікація викладачів; професіоналізація діяльності керівництва закладів освіти; впровадження інтегрованого навчання; проектне фінансування; розвиток кар'єрного зростання викладачів.

Крім того, на основі реалізації інноваційного менеджменту, виникає необхідність впровадження організаційних нововведень [2, с.68]. Це можна здійснити двома способами:

- шляхом проектного розвитку закладів освіти на основі нових проектних інтервенцій, у рамках міжнародних освітніх програм;

– шляхом міжнародних практик, заснованих на впровадженні інновацій.

Необхідно розробити нові освітні програми, що сприятимуть оновленню змісту підготовки управлінських кадрів до роботи в умовах демократичного управління освітою. Водночас важливо забезпечити якісний рівень навчання представників громадських структур до участі в управлінні, делегувати повноваження таким чином, щоб рівень складності завдань, що розв'язуються ними, відповідав рівню їх управлінської культури [3, с.78].

Таким чином, створюються умови для підготовки фахівців, що володіють професійними і надпрофесійними компетенціями [4, с.224]: управління інноваціями, потенціалом наукової творчості і самоосвіти, професійною і соціальною мобільністю, здатністю до професійного і особового самоудосконалення, навичками стратегічного управлінського мислення, роботи в команді і міжкультурному середовищі.

Управління інноваціями припускає взаємозв'язок між інноваційною активністю і кадровим інноваційним потенціалом. Основними механізмами управління інноваціями виступають: стратегічне управління людським капіталом; інформаційно-аналітичні механізми підтримки і контролю; мотиваційні механізми, що дозволяє розглядати кадровий менеджмент в інноваційній діяльності як стратегічне управління рівнем кадрового інноваційного потенціалу при інформаційно-аналітичній підтримці, що базується на передових інформаційних технологіях і мотиваційних механізмах.

У цілому, можна сказати, що за останні роки, в освіті змінюється характер інноваційних процесів і підвищується ефективність управління інновацією. Таким чином, «політико-адміністративні» стратегії не є єдиними для реалізації освітніх інновацій. Застосовуються стратегії, пов'язані із зміною стану педагогічних кадрів, шляхом підвищення їх кваліфікації. Велика увага спрямована на перетворення організаційної стратегії для реалізації інноваційних змін.

Поступово змінюється модель поширення інновацій: від моделі першого типу «від центру до периферії» до моделі другого типу, заснованої на спільній діловій роботі між експертами і до моделі третього типу, заснованої на ініціативі і активності конкретного закладу освіти. У зв'язку з цим, підвищується процес креативності і творчості в окремих закладах освіти, фахової підготовки управлінців – розробників та реалізаторів державної освітньої політики, що є необхідною умовою успішного розв'язання питань демократизації управління освітою та підвищення якості освіти в Україні.

Література.

1. Про Національну доктрину розвитку освіти Президент України; Указ, Доктрина від 17.04.2002 № 347/2002 URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення 15.05.2020).
2. Цоков Г. Б. Инновационный менеджмент в болгарском школьном образовании / Г. Б. Цоков //Социально-экономические и психологические

проблемы управления // Сборник научных статей по материалам III Всероссийской научно-практической конференции, проходившей в Московском городском психолого-педагогическом университете с 25 по 27 апреля 2012 года / Под общей ред. М. Г. Ковтунович. – М.: МГППУ, 2012. – С. 66 – 69.

3. Гаєвська Л. А. Управління освітою: нові пріоритети URL: <http://old.niss.gov.ua/book/Osvita/9.pdf>. – С. 73–79 (дата звернення 15.05.2020).

4. Панина Т. С. Инновационный менеджмент в системе профессионального образования как средство экономического развития региона / Т. С. Панина // Новые информационные технологии и менеджмент качества (NIT&MQ'2008). – Материалы международного симпозиума / Редкол.: А. Н. Тихонов (перед.) и др.; ФГУ ГНИИ ИТТ «Информика». – М.: ЭГРИ, 2008. – С. 223 – 225.

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 7
ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНУ ЯК СТРАТЕГІЧНА
ФУНКЦІЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Керівник секції:

Метеленко Н.Г. д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного інституту ЗНУ

Метеленко Наталя Георгіївна
завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування, проф., д.е.н.
Інженерного інституту
Запорізького національного університету

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНУ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Екологічна політика держави передбачає комплекс заходів, спрямованих на охорону навколишнього середовища. Екологічна політика є одним із важливих напрямів внутрішньої і зовнішньої політики, яка пов'язана із процесами відтворення природних ресурсів і забезпеченням стабільності природоохоронної системи та її динамічного розвитку.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективне управління природоохоронною діяльністю сприяє соціально – економічному розвитку регіону з мінімальним впливом на навколишнє природне середовище; раціональному врегулюванню відносин, що виникають у сфері взаємодії суспільства і природи; вирішенню питань охорони довкілля у напрямку екологічної безпеки. За умов системних дій органів місцевого самоврядування можливе досягнення екологічної рівноваги у промислових регіонах, яким, зокрема, є Запорізький регіон.

Грунтовні дослідження та систематизація процесів, що поглиблюють екологічну катастрофу в регіоні, забезпечують здійснення заходів з розробки, реалізації та удосконалення процесів оздоровлення навколишнього природного середовища та, поряд з іншим, сталий розвиток галузей економіки регіону. Окремої уваги потребують дослідження, що стосуються оцінки впливу органів місцевого самоврядування на формування регіональної та національної екологічної політики; визначення екологічних пріоритетів та їх системного характеру на основі екологічної стратегії країни.

01.01.2020 р. вступив в дію та є чинним Закон України № 2697 – VIII «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», який був прийнятий 28.02.2019 р. До основних першопричин екологічних проблем України віднесено [1]:

- підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності;

- неврахування наслідків для довкілля у законодавчих та нормативно-правових актах, зокрема у рішеннях Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади;
- переважання ресурсо- та енергоємних галузей у структурі економіки із здебільшого негативним впливом на довкілля, що значно посилюється через неврегульованість законодавства при переході до ринкових умов господарювання;
- фізичне та моральне зношення основних фондів у всіх галузях національної економіки;
- неефективна система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулювання використання природних ресурсів, зокрема неузгодженість дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, незадовільний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища;
- низький рівень розуміння в суспільстві пріоритетів збереження довкілля та переваг збалансованого (сталого) розвитку, недосконалість системи екологічної освіти та просвіти;
- незадовільний рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав і обов'язків громадян;
- незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства та незабезпечення невідворотності відповідальності за його порушення;
- недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів, фінансування таких заходів за залишковим принципом.

Таким чином, можна констатувати, що існує безпосередній зв'язок між екологічними проблемами країни та окремих територій; станом соціально – економічного розвитку суспільства; позицією уряду відносно спрямування дій на збереження колективних інтересів і колективного блага, до яких належить безпечне довкілля; захистом місцевими органами влади екологічних інтересів населення відповідних територій (зокрема, промислових регіонів) та перспективами економічного і національно – культурного відродження нації. Сьогодні ж запровадження екологічно безпечних, ресурсо- та енергозберігаючих технологій, розвиток відновлюваних джерел енергії, нематеріального природокористування відбуваються безсистемно і надто повільно. Тобто необхідно створити таку систему екологічного менеджменту, яка б не надавала змоги посилювати техногенне навантаження на довкілля.

Запорізька область є промисловим регіоном, в якому функціонують підприємства переважно галузі машинобудування та металургійної галузі. До цих підприємств, які тривалий період часу були бюджетотутворюючими, відносяться ПАТ «Запоріжсталь», ПрАТ «Запоріжжкокс», ПАТ «Мотор Січ», ПрАТ «Абразивний комбінат», ПАТ «Запорізький арматурний завод», ПрАТ «Запорізький залізорудний комбінат», ПрАТ «Український графіт», ПрАТ

«Дніпрощпецсталь», КТ «Запорізький завод високовольтної апаратури», ПрАТ «Запоріжтрансформатор», ПрАТ «ЗАЗ», ПрАТ «Південтрансенерго» та інші. Тобто, Запорізький регіон насичений великими промисловими підприємствами, завдяки ефективному функціонуванню яких здійснюється міський розвиток, оновлюється інфраструктура міста, розвивається соціально-побутова сфера, створюються робочі місця та підвищується добробут населення регіону. Концентрація підприємств машинобудівної та металургійної галузей потребує підвищення значущості органів місцевого самоврядування при формуванні та реалізації екологічної політики в регіоні.

Згідно Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97 – ВР від 21.05.1997 р. зі змінами та доп. «місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади... самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [2]. До виключних компетенцій органів місцевого самоврядування, згідно діючому законодавству України, віднесено, зокрема, затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування; розгляд прогнозу місцевого бюджету, затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету; встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України і т.д.

Місцеві органи влади будують і експлуатують комунальну інфраструктуру – системи питної води, каналізації тощо; проводять контроль за будівництвом житла і промислових об'єктів; встановлюють місцеві норми охорони навколишнього середовища; формують частку природоохоронного фонду тощо. Тобто, місцеві органи влади через виконувані ними функції можуть впливати на покращення екологічної ситуації в регіоні. До основних завдань місцевого самоврядування відносяться такі: зміцнення засад конституційного ладу України; забезпечення реалізації конституційних прав людини і громадянина; створення умов для забезпечення життєво важливих потреб та законних інтересів населення; розвиток місцевої демократії. Найважливішими функціями місцевого самоврядування є: залучення населення до участі у вирішенні питань місцевого та загальнодержавного значення; володіння, використання та управління комунальною власністю; забезпечення комплексного соціально-економічного та культурного розвитку відповідної території; надання соціальних послуг населенню; забезпечення законності, громадської безпеки, правопорядку, охорона прав, свобод і законних інтересів громадян; соціальний захист населення, сприяння працевлаштуванню громадян; захист прав місцевого самоврядування.

Таким чином, на вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища впливають багато суб'єктів соціальних відносин, кожен з яких діє в межах повноважень, визначених законодавством і які разом становлять систему суспільно-державного регулювання охорони довкілля на місцевому рівні.

Література.

1. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України від 28.02. 2019 р. № 2697 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення 07.05.2020).
2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97 – ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97> (дата звернення 07.05.2020).

Тименко Володимир Петрович,

доктор пед. наук, професор,
завідувач кафедри теоретичних дисциплін і професійної освіти,
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і
дизайну імені Михайла Бойчука

Дідовець Юрій Вікторович,

викладач кафедри теоретичних дисциплін і професійної освіти,
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і
дизайну імені Михайла Бойчука

ЕТНОДИЗАЙН ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ЯК СИНТЕЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ Й СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СКЛАДОВИХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Теоретичною моделлю системи сталого розвитку суспільства і держави передбачено не просто взаємозв'язок і взаємозалежність екологічної, соціальної, економічної складових, а їх органічний синтез, що утворює нову якість – функціональну культуру. Органічний синтез складових сталого розвитку ґрунтується на спільній основі – функціонально-потрійній «Е-культурі»: екологічній, етнічній, економічній. Інтегрована потрійність «Е-культури» виявляється на функціональному рівні у культурі проєктній, у технології етнодизайну – етнічно зорієнтованому художньому проєктуванні серійної продукції шляхом творчого варіювання типових зразків автентичної матеріально-художньої культури історико-етнографічних територій України на засадах середовищного (інвайронментального) підходу. В етнодизайні поєднуються традиційні технології народних художніх промислів і найсучасніші технології дизайну продукції (product design).

Проте інвайроментальна соціологія, інвайронментальна економіка досі недостатньо досліджуються в українському наукознавстві. Зокрема, у вітчизняному менеджменті і маркетингу не враховуються особливості екологічних, естетичних, економічних потреб споживачів дизайн-продукції північних і південних історико-етнографічних регіонів України, що негативно позначається на сталому розвитку українського суспільства і держави.

До найпоширеніших соціальних критеріїв стійкості сталого розвитку суспільства зарубіжні дослідники відносять такі: характеристики суспільних і трудових відносин, дотримання прав людини, дотримання вимог до безпеки

продукції, прозорість і досконалість структури управління бізнесом [1]. Соціально-сталий розвиток, незважаючи на антагонізм більшості його цінностей принципам економічного розвитку, є невід'ємною частиною багатьох економічних рішень. Різні аспекти соціальної стійкості часто розглядаються в рамках «соціально відповідального інвестування» (Social Responsible Investment – SRI).

Соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) – конструктивне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем. СВБ сприяє сталому розвитку, в тому числі духовному здоров'ю і матеріальному добробуту суспільства, що було іманентно притаманне системам традиційних народних художніх промислів, народної культури загалом. Джерелом розвитку народної культури є етнічні культури історико-етнографічних територій. Соціальна відповідальність притаманна етнодизайну в умовах становлення і розвитку інформаційного суспільства, де вагоме місце займають інноваційні проєктні технології. Але у працях дослідників щодо сучасного соціально відповідального маркетингу [2], його Концепції [3], принципах та інструментарії [4] етнодизайн з його етнокультурно зорієнтованим середовищним принципом поки що не займає достойного місця.

В етнодизайні враховуються основні положення інвайроментальної соціології. Інвайроментальна соціологія обстоює входження людини як одного з біологічних видів до глобальної екосистеми. Культура змінюється значно швидше ніж біологічні особливості людини, а тому саме функціональній культурі належить основна роль у соціальному розвитку індивідів та спільнот [5].

На думку А.В. Дяченко, технології етнодизайну відповідає сучасна теорія «рівноваги» (М-теорія: мудрість-мистецтво-майстерність) [6]. На підтвердження теорії «рівноваги» (дуальної взаємодії предметного середовища і ментальності його мешканців) дослідниками з'ясовано факт антропологічної неперервності людності Середнього Подніпров'я протягом останніх 10-12 тис. рр. [7]. У цьому регіоні завжди існувало відносно стає осіле населення схожого антропологічного типу, для якого естетичною потребою був і лишається «дизайн потрійності» (етнодизайн): мудрий задум, художнє проектування, майстерність виготовлення творів матеріально-художньої культури. У «мудрому задумі» етнодизайнера досягається гармонійне поєднання краси і доцільності, духу і розуму. Проте етнодизайн історико-етнографічних територій України як синтез екологічної й соціокультурної складових сталого розвитку суспільства досі не впроваджено в освітньо-професійні програми підготовки вітчизняних маркетологів.

Українська економіка розвивається також без урахування інвайронментальності. Інвайронментальна економіка характеризується взаємозв'язками між екосистемами, соціальними спільнотами й економічними

системами, а також умовами, що забезпечують стійкий стан і прогресивний розвиток усіх трьох систем. [8].

Проте інвайронментальну соціологію, інвайронментальну економіку і, зокрема, фактор врахування особливостей екологічних, естетичних, економічних потреб споживачів дизайн-продукції північних і південних історико-етнографічних регіонів дослідниками досі не віднесено до «соціально відповідального бізнесу».

Метою статті є обґрунтування доцільності впровадження проєктної технології етнодизайну в освітньо-професійну програму підготовки майбутніх фахівців вітчизняного менеджменту і маркетингу, здатних до професійної діяльності в умовах становлення і сталого розвитку інформаційного суспільства.

Етнодизайн є важливим матеріалізованим засобом самовираження нації в сучасному полікультурному світі. Це стосується, насамперед, самовираженням через синтез «Е-культур» (екологічну, етнічну, економічну), які мають стати функціональними у суспільстві сталого розвитку. Наприклад, естетичні потреби у дизайні споживчої продукції (зокрема, її кольорового оздоблення) маркетологам не варто вважати однаковими у мешканців усіх історико-етнографічних регіонів України.

Так, мистецтвознавка Н.В. Студенець у монографії, присвяченій традиційному стінопису у межах історико-етнографічної території Поділля, звертає увагу на композицію поліхромії у народній архітектурі. Кольорова композиція в архітектурі народного житла залежала від традиційних технологій виготовлення барвників із природних матеріалів історико-етнографічних територій. «Особливе зацікавлення дослідників викликали стінописи південно-західної території регіону – Кам'янецьчині, де завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам Подільського Придністров'я, хатнє малювання набуло виняткової виразності» [9].

А. Зарембський також зазначав, що подільські будівлі відрізняються від житлових споруд інших регіонів України більшою декоративністю не тільки за співвідношенням мас, а й за розмальовуванням стін. Розписи є по всьому Поділлю, «мало їх на півночі, а в західній та середній частинах, особливо у Придністров'ї, їх присутність у хаті – звичайне явище» [10]. Дослідник звертає увагу читачів, що східні розписи декоративніше, з більшими малюнками, різкими контурами; західні – графічні, з тонкими контурами, виокремлюються деталізацією та реалістичністю.

Отже, регіонально своєрідні кольорові композиції в технологіях етнодизайну віками переносилися не лише на хатній стінопис, але й на техніки писанкарства, вишивання, декоративних розписів інтер'єрів, народних костюмів, на масивність чи витонченість формотворення будівельних конструкцій, що сприяло визріванню естетичних смаків, а відповідно і потреб мешканців північних чи південних територій України в етнографічно своєрідному етнодизайні.

Звернемося до розуміння етнічного стилю формотворення першим теоретиком дизайну Г. Земпером. Він був прихильником природо-центричного формотворення предметного довкілля і зазначав, що природні форми є результатом дії природних сил. Природа не користується шаблонами; всі природні форми є результатом дії динамічних сил, і тільки наука, яка вивчає взаємодію таких сил, пояснює походження найпростіших природних форм. Те, що виявиться справедливим для природних форм, можна буде розповсюдити і на художні форми [6, с. 112].

В етнічній культурі виокремлюється своєрідність матеріально-художньої культури північних і південних територій європейських країн, що важливо враховувати у формотворенні і декоруванні дизайну продукції для цих регіонів. Раціональний німецький інтелект північних територій і емоційний інтелект німецьких громадян південних регіонів, ментальні потреби у дизайні продукції французів, англійців і німців виявляються в різних естетичних смаках до форм і декору предметних середовищ і їх стилів. Аргументом для такого припущення є творчість Ф. Рело – німецького інженера-дослідника технічних конструкцій.

Порівнюючи різні зразки станин під підшипники, Ф. Рело приходить до думки, що в машинах, як і в творах мистецтва, відображається національний характер народу. Він порівняв дві різні форми стійок під підшипники, створені англійським конструктором Гартані і французьким – Лежандром. Ф. Рело дуже влучно помічає різницю між кремезними, схожими на дерев'яні балки конструкціями бриттів, які так правдиво і виразно характеризують грубого «Джона Буля», і гнучкими, рухливими формами стійок Лежандра, які відтворюють легкий і безтурботний характер французів.

Для німців характерний раціональний підхід до технічного конструювання. Вони обрали для своїх конструкцій англійську надійність станини і геометричний стиль формотворення як естетично доцільну без декоративну систему для оформлення зовнішнього вигляду промислових виробів.

Висновки і рекомендації. Дизайн-творчість охоплює фактично все предметно-просторове середовище проживання людини, об'єднує в собі і науково-технічний підхід, і художньо-образну та філософську складові. Дизайнери відкривають для суспільства нові форми, конструкції і технології, виховують смак і організують життєвий простір і соціокультурні комунікації, часто зумовлюють новий виток споживання.

Отже, фахівцям інформаційного маркетингу варто звернути увагу на регіональні особливості естетичних смаків і потреб у дизайн-продукції мешканців не лише північних чи південних історико-етнографічних територій України, але й враховувати національно своєрідні естетичні смаки і потреби зарубіжних споживачів дизайн-продукції. Настав час для реалізації принципів соціально відповідального бізнесу, для повноцінної культурної самореалізації мешканців історико-етнографічних територій України шляхом впровадження проектної технології етнодизайну, інвайронментальної соціології й економіки в освітньо-професійні програми підготовки майбутніх фахівців вітчизняного

менеджменту і маркетингу, здатних до професійної діяльності в умовах становлення і сталого розвитку громадянського інформаційного суспільства.

Література.

1. Tebini, H. M'Zali, B. Lang, P. and Perez-Gladish, B. (2016), "The Economic Impact of Environmentally Responsible Practices", vol. 23, no. 5, pp. 333–344.
2. Зеленко О.О. Соціально-відповідальний маркетинг як невід'ємна складова соціальної відповідальності бізнесу. Економічний простір, №19, 2008, С. 10 – 15.
3. Концепція соціально відповідального маркетингу підприємств у підготовці студентів-маркетологів. URL: <http://www.dut.edu.ua/ua/news-1-572-5708-koncepciya-socialno-vidpovidalnogo-marketingu-pidpriemstv-u-pidgotovci-studentiv-marketologiv> (дата звернення 12.05.2020).
4. Божук С.Г. Развитие инструментария социально-ответственного маркетинга / С.Г. Божук, Т.Д. Маслова // Проблемы современной экономики. – 2012. – № 1(41). – С. 199 – 213.
5. Інвайронментальна соціологія. URL: <http://refleader.ru/merpoljgeqas.html> (дата звернення 12.05.2020).
6. Дяченко А.В. Професійна художньо-промислова освіта і національний дизайн : століття розвитку системи : монографія. – Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. – С. 10.
7. Серeda С. Антропологічний склад українського народу : етнічний аспект. К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2001, 256 с.
8. Кліменко О.М. Інвайронментальна економіка : навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.030501 «Економічна теорія» / О.М. Кліменко, М.А. Мащенко. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 176 с.
9. Студенець Н.В. Традиційний стінопис Поділля кінця ХІХ – першої половини ХХ століть. Київ: Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, 2010, С. 15.
10. Зарембский А. Народное искусство подольских украинцев. Ленинград: Изд. Государственного Русского музея, 1928, С.14 – 27.

Кириченко Микита Олегович

студент група ЕМА 17 2/9

Науковий керівник – Корнілова Ірина Владиславівна

викладач ПЦК «Економіка»

ЗЕТК НУ «Запорізька політехніка»

ЧИ ПОТРІБНА УКРАЇНІ "ЗЕЛЕНА" ЕНЕРГЕТИКА

Це питання цікаве не тільки тому, що в останні роки дуже гостро постало питання захисту довкілля, але і з економічної точки зору, особливо зважаючи на дискусії, які відбуваються протягом останніх місяців в Україні стосовно

вартості «відтворювальної енергетики», так званого «зеленого тарифу». Питання є дуже важливим для будь-якого виробника, бо вартість енергії – складова собівартості продукції. І чи погодиться споживач купувати більш дорогу продукцію, якщо буде мати інформацію, що вона виготовлена з використанням «чистої» енергії, без забруднення довкілля?

Хтось скаже, що «зелена» енергетика – це недешево. Однак чи можна визначити ціну, яку довелося заплатити за наслідки чорнобильської трагедії?

Недорога та чиста енергія – це одна з 17-ти глобальних цілей сталого розвитку, затверджених на саміті ООН у вересні 2015 року. Підписавши угоду про асоціацію з ЄС, Україна зобов'язалася відповідати високим європейським стандартам з відновлювальних джерел енергії. Відповідно до вимог директиви №2009/28/ЄС про сприяння використанню енергії з відновлювальних джерел та угоди про асоціацію між Україною та ЄС був затверджений Національний план дій з відновлюваної енергетики до 2020 року. Він передбачає, що частка енергії, отриманої з ВДЕ, до 2020 року досягне 11%.

За останні п'ять років у «зелену» енергетику України було інвестовано \$4,8 млрд. На стадії реалізації знаходяться проєкти на 2,5 ГВт, і це при вже наявних станціях відновлювальних джерел енергетики (ВДЕ) на 5,5 ГВт.

У листопаді 2019 року агентство Bloomberg New Energy Finance оприлюднило щорічний звіт з розвитку «зеленої» енергетики за підсумками 2018 року. Серед країн, що розвиваються, Україна посіла 10-те місце за рівнем вкладених протягом року інвестицій – \$2,1 млрд, і 8-ме – за рівнем привабливості інвестицій у ВДЕ.

Втім, наша країна підійшла до тієї межі, коли міфи про «зелену» енергетику перетворюються на сувору реальність, що несе ще більші загрози довкіл्लю, розвитку сталої економіки, збереженню людського потенціалу та робочих місць. У грудні 2019 – січні 2020 року неконтрольоване виробництво енергії з ВДЕ призвело до того, що регулятору НЕК «Укренерго» для балансування об'єднаної енергосистеми довелося скорочувати потужність усіх видів традиційної генерації.

В Україні досі діють найбільші «зелені» тарифи в усій Європі, а відрахування власникам сонячних та вітрових станцій увесь час зростають. Тож чиновники все активніше говорять про необхідність підвищення енерготарифів для побутових споживачів.

З іншої сторони, «зелена» енергетика – це сучасні технології, розвиток і впровадження прикладної вітчизняної науки, робочі місця, енергетична децентралізація, розвиток малого і середнього бізнесу, додаткові податки в бюджети усіх рівнів.

Види відновлюваної енергетики:

1) вітроенергетика;

Переваги – енергія вітру доступна практично в будь-якій країні й не залежить від коливання цін на викопне паливо, запаси якого невпинно скорочуються. Недоліки - відносно високі питомі інвестиції у вітроенергетичні

проекти в порівнянні з традиційними галузями енергетики, що працюють на викопному паливі.

Швидкості вітру, достатні для будівництва ВЕС, мають: Хмельницька і Волинська області, Азово-Чорноморське узбережжя (Донецька і Херсонська), зони на Кіровоградщині та Дніпропетровщині, вітрові зони в Харківській області, Криму (Керченський і Тарханкутський півострови, околиця Ай-Петринської яйли, повернута до Чорного моря), Карпатах. З економічної точки зору дуже важливо, що усі без винятку українські ВЕС оснащуються ліцензійними вітроагрегатами, виготовленими Південним машинобудівним заводом, і перебувають на етапі будівництва. На цьому ліцензійному обладнанні досягнута вартість виробництва вітрової електроенергії на світовому рівні – чотири центи за кіловат.

2) гідроенергетика;

Гідрогенератори відрізняються довговічністю: термін їх служби складає до 40 років, при цьому період окупності близько 3-5 років (залежно від складності, потужності і надійності пристрою). Виходячи з цих міркувань, гідрогенератор – цілком прийнятний варіант для замиського будинку (зрозуміло, за наявності доступу до гідроресурсів).

При використанні гідропотенціалу малих річок України можна досягти значної економії паливно-енергетичних ресурсів.

Українські підприємства мають необхідний виробничий потенціал для оснащення малих ГЕС вітчизняним обладнанням.

Переваги – енергія води не забруднює атмосферу. Недоліки - внаслідок спорудження гідроенергетичних об'єктів можуть затоплюватися великі ділянки землі, зникати цінні породи риб та втрачатися родючі ґрунти. Тому подальший розвиток гідроенергетики потребує усунення екологічних ризиків.

3) сонячна електроенергетика;

Головна перевага сонячних панелей очевидна – після їх встановлення та підключення ви генеруєте свою власну електроенергію, зменшуєте залежність від електропостачальника та скорочуєте витрати на електроенергію. Життєвий цикл сонячних панелей в середньому складає 25-30 років. Недоліки – ціна приватної сонячної електростанції стартує від \$1000 за 1 кВт. Не кожен українець може собі дозволити витратити такі гроші одразу. Але це вже набагато менше, ніж було 5-10 років тому. Кінцева ціна залежить від якості та класу обладнання, виробника, типу станції, складності монтажу. Чим більша потужність, тим меншою буде ціна одного кіловату

Міжнародне енергетичне агентство попереджає, що розвиток відновлюваних джерел стає все більш складним і стикається з проблемами – особливо у макроекономічній площині. В основному це пов'язано із тим, що субсидії державами традиційної енергетики ідуть на зменшення (бо уряди взяли курс на розвиток відновлюваних джерел), що не збігається з інтересами певних груп.

Інвестиції і економічне зростання в галузі відновлюваних джерел енергії прискорюються на ринках країн, що розвиваються. У таких країнах

відновлювані джерела енергії допомагають задовольняти попит на електроенергію, який швидко зростає, а також слугують вирішенню питань диверсифікації поставок енергії.

В Україні для інвестицій є закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення „зеленого“ тарифу».

Зелений тариф – економічний механізм, спрямований на заохочення генерації електроенергії відновлюваною енергетикою. Застосування зеленого тарифу зазвичай включає використання наступних інструментів: гарантований доступ до енергомережі; довгострокові контракти на придбання електроенергії; встановлення відносно високих закупівельних цін, які враховують вартість відновлюваних джерел енергії.

25 вересня 2008 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення „зеленого“ тарифу», який передбачає обов'язкове придбання постачальниками електроенергії (енергоринком) від наступних джерел: малі гідроелектростанції (встановленою потужністю до 10 МВт); вітрові електростанції; сонячні електростанції; електростанції, що використовують біомасу як паливо

Зелений тариф може використовуватись виробником протягом 10 років з моменту встановлення. Експерти критикують поточну редакцію закону, зокрема через неможливість застосування зеленого тарифу для виробників електроенергії, які використовують біогаз.

Закон України від 04.06.2015 р. № 514-VIII щодо створення конкурентних умов для виробництва «чистої» енергії. Відповідно до чинного Закону «зелений» тариф прив'язано до курсу євро до 2030 року, що дозволяє нівелювати ризики інфляції. Також скасовано вимогу щодо «місцевої складової» та запроваджено надбавку до тарифу за використання українського обладнання. Загалом «зелені» тарифи в Україні сьогодні є одними з найбільших в Європі.

Нині українські та зарубіжні інвестори (як великі, так і малі) можуть опинитися без компенсації «зеленого тарифу», закладеного в український закон «Про альтернативні джерела енергії». Нині це 15 євроцентів (або близько 4 гривень) за кіловат для сонячних електростанцій, які не мають надбавки за використання українського обладнання. Щоквартально НКРЕКП індексує тарифи, враховуючи курс євро. Зараз регулятор визначив, що переважна більшість СЕС отримують по 3,95 гривні за кіловат-годину виробленої енергії. Зелені тарифи поетапно зменшуватимуться і діятимуть до кінця 2029 року.

Зараз ситуація є майже патовою. Інвестори вкладають кошти, а держава не може їм забезпечити, компенсувати той «зелений тариф», який закладено в законодавстві. І саме паливно-енергетичний комітет спільно з урядом має це врегулювати

«Зелені» виробники енергії на Заході конкурують за ціну. І доки в Україні не буде аукціонів, ситуація не поліпшиться. Як розвиватимуться події влітку 2020 року – важко сказати. Досі ВДЕ відбирали хліб у вугільних ТЕС: диспетчери переважно відключали їх, а не ядерні блоки. Втім, диспетчер має

повне право давати команду на обмеження генерації для всіх, від теплових і до сонячних електростанцій. Первинно дуже високий «зелений тариф» в Україні запроваджували для своїх. Але коли знялися бар'єри на інвестування у цей сектор, відбувся «стрибок», на який, звісно ж, не розраховували автори первинної схеми «підтримки своїх за «зеленим тарифом». Але за рахунок аукціонів та конкуренції, а також здешевлення сонячних технологій та майбутніх податків на викиди вуглецю в ЄС сонячні електростанції знизять собівартість виробництва енергії та стануть значно більш конкурентними.

Наразі собівартість електроенергії, виробленої з сонця, оцінюють від 2 гривень за кіловат-годину. Собівартість постійно знижується разом із вдосконаленням технологій виробництва сонячних панелей. Галузь не потребуватиме «зеленого тарифу» для свого розвитку, коли вироблятиме електроенергію дешевше, ніж її купують українські громадяни та промисловість.

Тим часом більшість українських атомних енергоблоків вичерпають свій ресурс до 2050 року, а на той час собівартість енергії з вітру і сонця суттєво зменшиться, відтак за 30 років на них дійсно зможе припадати дві третини генерації.

Наразі саме в Україні «зелені тарифи» є найвищими у Європі. До останнього часу їх стабільно отримували великі виробники. Тоді як власники малих СЕС спершу мали бюрократичні перепони на етапі запуску, а з 2019 року – тимчасове скасування «зеленого тарифу» для наземних електростанцій, а згодом – і взагалі затримки з виплатами.

Мінекоенерго відновить переговори з інвесторами в проєкти з відновлюваної енергетики, щоб знизити "зелений" тариф і вирішити проблему небалансу енергосистеми.

В.о. міністра енергетики та захисту довкілля Ольга Буславець нагадала, що «зелений» тариф був зафіксований законодавством для того, щоб дати можливість інвестувати в чисту енергію, і це є світовим трендом. Однак на сьогодні тариф, що діє в Україні, занадто високий. «Наша національна економіка не може сплачувати таку велику ціну, а енергетична система – технічно не спроможна її інтегрувати з забезпеченням безпеки постачання», – пояснила Буславець. Вона повідомила, що найближчим часом будуть відновлені переговори з інвесторами в проєкти з відновлюваної енергетики за рішенням проблеми «зеленого» тарифу і буде напрацьовано компромісне рішення і відповідний законопроект подадуть до Верховної Ради.

«Що там буде? Звичайно, це зменшення «зеленого тарифу», обов'язкова фінансова відповідальність за небаланси. Нам на сьогодні потрібно зупинити нове будівництво «сонця» і «вітру» за «зеленого тарифом» і перейти на аукціонну модель підтримки, яка була прийнята минулого року законодавством і яка себе дуже добре показала в інших країнах.

Це надасть можливість знизити вартість «чистої» енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, і в безпечний спосіб інтегрувати її в енергосистему».

Вона також підкреслила: прийняття цього законопроекту дозволить знизити вартість чистої енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії, і безпечно її враховувати в енергобалансі.

Нагадаємо, раніше повідомлялося, що Мінекоенерго під керівництвом Олексія Оржеля зупинило медіації з представниками Секретаріату Енергетичного Співтовариства щодо вирішення проблеми «зеленого» тарифу і запропонувало інвесторам, які розвивають поновлювану енергетику в Україні, більш жорсткий варіант, який інвестори назвали неприйнятним.

28 квітня Міністерство енергетики та захисту довкілля України затвердило новий Прогнозний енергетичний баланс України на 2020 рік, який передбачає заходи для забезпечення стабільної роботи енергетичної галузі.

Розглянувши проблеми відтворювальної енергетики як з екологічної, так і з економічної точки зору, можна зробити висновки, що людство має обирати між тим, що можемо мати сьогодні – дешевша продукція, та тим, що можемо мати в майбутньому – погані умови життя внаслідок забруднення середовища, глобального потепління. Треба шукати «золоту середину».

Література.

1. <https://www.radiosvoboda.org/a/30433020.html> (дата звернення 15.05.2020).
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0725874-20> (дата звернення 15.05.2020).
3. <http://energetika.in.ua/ua/books/book-3/part-2/section-2/2-2> (дата звернення 15.05.2020).
4. Маковський А. М., Філіпович Ю. Ю. Енергоресурси та гідрологічні основи гідроенергетики : навч. посіб.; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне : [НУВГП], 2010. 128 с.
5. <http://birdlife.org.ua/Perevagi-i-nedoliki-vitroenergetiki> (дата звернення 15.05.2020).

Сіліна Ірина Вадимівна

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Інженерний інститут ЗНУ

Сумма Анжела Петрівна

викладач економічних дисциплін вищої категорії

Торгового коледжу ЗНУ

СТИМУЛЮВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

Україна планує подальшу інтеграцію в європейський економічний та політичний простір. Перед нею, як і перед регіонами, стоїть важливе завдання з активізації політики у сфері збереження довкілля.

Запорізькі підприємства є одними з найбільших шкідників для екології по всій Україні. Запоріжжя займає третє місце за числом таких підприємств, поступившись лише Донецькій та Дніпропетровській областям [1].

Головні екологічні проблеми Запорізького регіону спричинені наступними факторами:

- забруднення атмосферного повітря викидами від промислових підприємств;
- забрудненням водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із промислових підприємств;
- утилізація відходів металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості;
- організація контролю радіаційної безпеки щодо впливу на навколишнє природне середовище АЕС.

Аналіз стану управління екологічною діяльністю на промислових підприємствах Запорізької області дозволив виявити ряд проблем і недоліків:

- екологічна діяльність орієнтована в основному тільки на забезпечення поточних природоохоронних показників діяльності підприємства для контролюючих органів;
- у практиці господарського управління задіяні лише окремі екологічні елементи, що відносяться до природного середовища: забруднення водного, повітряного басейну, використання сировинних ресурсів;
- низька ефективність організаційно-функціональних структур управління екологічною діяльністю підприємства;
- відсутність науково-методичного забезпечення в навчанні екологоорієнтованої діяльності.

Ефективність політики в екологічній сфері має пряму залежність від обсягів та ефективності фінансування природоохоронної діяльності.

Відповідно до чинних нормативно-правових актів в Україні основними джерелами фінансування природоохоронних заходів є:

- загальний фонд державного та місцевих бюджетів;
- фонди охорони навколишнього середовища (державні екологічні фонди);
- вільні кошти суб'єктів господарювання;
- міжнародна допомога.

Аналізуючи структуру джерел фінансування природоохоронних об'єктів прийшли до висновку, що основним джерелом фінансування є кошти підприємств, частка яких становить понад 97%.

Для більш детального вивчення даної проблеми були проаналізовані тенденції інвестування в природоохоронну діяльність підприємств Запорізької області.

Інвестиції, спрямовані на охорону навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів, включають витрати на нове будівництво, розширення, реконструкцію і модернізацію об'єктів.

Дослідження статистичних даних по інвестиційної діяльності на обласному рівні показало, що частка капітальних інвестицій, спрямованих на природоохоронні заходи у 2010 – 2018 рр., коливається в межах 0,02 – 1,13% (табл. 1).

Таблиця 1

**Інвестиції в основний капітал, в тому числі на природоохоронні заходи
Запорізької області в 2010-2018 рр., млн грн. [2]**

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Капітальні інвестиції, всього	7963,8	6676,5	7204,4	6838,8	7034,5	7794,3	11039,7	15879,7	15732,0
Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища	159,3	415,6	453,3	322,9	881,3	591,5	1062,8	817,1	1065,3
Інвестиції на охорону навколишнього природного середовища до загального обсягу.	0,02	0,06	0,06	0,05	0,13	0,08	0,10	0,05	0,07

Таке співвідношення між загальним обсягом інвестицій і інвестуванням природоохоронної діяльності свідчить про те, що екологія (а значить і якість життя населення) залишається неперіоритетними напрямком інвестування на промислових підприємствах в регіоні.

Така ситуація від багатьох економічних і соціальних факторів. До економічних факторів належать:

- фінансові можливості підприємств забруднювачів;
- вартість екологічних проектів;
- умови надання кредитів для реалізації природоохоронних інвестицій і т.п.

До соціальних факторів необхідно віднести:

- науково-технічні можливості в регіоні і країні в цілому;
- кількість і розмір інвестиційних проектів;
- екологічний імідж підприємства і ін.

Одним з головних показників платоспроможності підприємств в реалізації природоохоронних заходів є співвідношення вартості екологічного проекту та їх фінансових можливостей.

Серед основних факторів, що впливають на залучення інвестицій в природоохоронну діяльність, особливу роль відіграє висока вартість інвестиційних проектів екологічного призначення та відсутність явних

економічних вигід. Тому необхідно створювати підприємствам сприятливі можливості для реалізації інвестиційних проектів природоохоронного значення.

До основних заходів, що стимулює підприємства до реалізації інвестиційних проектів природоохоронного значення слід віднести:

1) Замість фіскального принципу "Забруднювач платить" слід використовувати принцип стимулювання "Забруднювач інвестує". Щоб реалізувати такий підхід, необхідно дати змогу підприємствам зменшувати платежі з екологічного податку на суму здійснених екологічних інвестицій. Певна річ, надходження до бюджету скорочуватимуться, але, як зазначають експерти РАЕУ, одночасно скорочуватимуться й видатки бюджету на боротьбу з наслідками промислових забруднень, оскільки усуватимуться їх причини.

2) Стимулювання заміщення первинних природних ресурсів за рахунок використання відходів виробництва чи побічних продуктів, у тому числі шлаків (фіскальними інструментами);

3) Реалізація дієвого екологічного контролю. Робота в цьому напрямку вже ведеться. Проект Закону України №3091 "Про державний екологічний контроль" покликаний врегулювати на законодавчому рівні основні засади здійснення державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства органами влади, суб'єктами господарювання та фізичними особами. Це дозволить подолати обмеження Закону України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", які були несумісними із завданнями екологічного контролю, спектром підконтрольних суб'єктів та особливостями предмета екологічного контролю. Законопроект також об'єднує окремі контролюючі функції у сфері охорони довкілля в руках органу державного екологічного контролю, що діє на центральному та регіональному рівнях. Це сприятиме оптимізації державного управління та просуванню принципу інтегрованого підходу до управління довкіллям. За порушення природоохоронного законодавства суб'єктами господарювання законопроект запроваджує систему адміністративно-господарських санкцій та встановлює підстави та порядок їх накладення [3].

4) Впровадження системного екологічного управління на підприємствах. Цей метод набув широкого поширення в промислово розвинених країнах, з ним пов'язують найбільш значні успіхи у підвищенні ефективності при вирішенні екологічних проблем. Система екологічного управління традиційно створюється на основі екологічного менеджменту, в який входить планування, управління і контроль всієї діяльності підприємства в сфері охорони навколишнього природного середовища.

Досвід багатьох європейських країн свідчить про необхідність залучення держави у процес створення дієвих механізмів фінансування природоохоронних проектів промислових підприємств. Наприклад, у Польщі, Угорщині, Чехії, Румунії та Німеччині державні та приватні компанії отримували фінансову підтримку для таких проектів.

У ЄС форми державної підтримки протягом останніх 20 років мали різні форми: пряме фінансування екологічних проектів, субсидовані кредити, державні та банківські гарантії, податкове стимулювання, повернення екологічного податку.

Сьогодні в екологів та міських чиновників Запорізького регіону є чітко визначені стратегії щодо вирішення найбільш нагальних проблем в сфері екології. Позитивні тенденції, які визначені статистикою шкідливих викидів в атмосферу та воду, мають продовжуватись та покращуватись із кожним роком. Екологічна ситуація в регіоні не безнадійна та має всі можливості для подальшого покращення.

Література.

1. Топ-10 найбільш забруднених міст України. URL: <http://tsn.ua/ukrayina/top-10-naybilsh-zabrudnenih-mist-ukrayini.html> (дата звернення 14.05.2020).
2. Головне управління статистики в Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 14.05.2020).
3. Проект Закону про державний екологічний контроль. URL: <http://epl.org.ua/eeco-analytics/proekt-zakonu-pro-derzhavnyj-ekologichnyj-kontrol/> (дата звернення 14.05.2020).

Шапуров Олександр Олександрович

к. е. н., доцент,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Інженерний інститут ЗНУ

Цимбал Лоліта Михайлівна

студентка 3 курсу

Інженерний інститут ЗНУ

ЕКОЛОГІЧНИЙ ВЕКТОР ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах глобалізації та розвитку промисловості з кожним роком з'являються нові стратегічно важливі проблеми суспільства: процеси стагнації економік, перенаселення, інфляційні процеси, техногенне безробіття. В цій глобальній економічній сукупності проблем вагому частину займає екологічний вектор циркулярної економіки.

Саме розвиток безвідходного виробництва, скорочення сміттєвих полігонів, створення підприємств-переробників дозволять сформувати екологічний вектор становлення нової циркулярної економіки.

Поняття циркулярної економіки було введено в 1989 р. двома британськими екологічними економістами Девідом Пірсом та Керрі Тернером у їх праці «Економіка природних ресурсів та навколишнього середовища» з огляду на стратегію сталого розвитку та запропоноване для вирішення

актуальних проблем погіршення стану навколишнього середовища і нестачі ресурсів.

Передумови переходу до циркулярної економіки були висвітлені ще більш ніж півстоліття тому. Зокрема, у 1966 році Кеннет Боулдінг (Kenneth Boulding) в праці «Економіка прийдешнього космічного корабля Земля» («The economics of the coming spaceship Earth») вперше порушує проблеми взаємодії економіки та екології.

Серед українських авторів, які досліджують питання матеріальної або ресурсної ефективності, слід назвати Андрееву Н.М., Бурун М.В., Веклич О., Данилишина Б.М., Дрозда І.П., Квашу Т.К., Литвиненко Ю.І., Люльчак З.С., Михаліцьку Н.Я., Моїсеєнко Т.Є., Мусіну Л.А., Приварникову І.Ю. Сотника І.М.

В індустріальних містах з кількістю населення більш ніж 20 тис. осіб кожен день накопичується 64 т. відходів. Кількість твердих побутових відходів щорічно збільшуються на 3 – 6%. На кожну людину кожен день припадає приблизно 2,5 кг відходів.

На сьогоднішній день в Україні накопичилось більш ніж 54 млн. м³ відходів. Кожен рік абсолютне значення відходів поповнюється в середньому на 11 млн.т. Кількість сміттєзвалищ офіційно зареєстрованих 6,5 тис., та неофіційних більш ніж 35 тис. У спрощеному вигляді відходи на 1 людину становлять:

- побутові відходи – 1,1 кг/добу;
- торгівельні – 0,6 кг/добу;
- промислові – 1,4 кг/добу;
- різні речі – 0,1 кг/добу;

Разом це складає 3,2 кг/добу. Кількість побутових відходів в країнах Європи становить близько 38–40 млн. м³ щороку (або близько 10 млн. тонн). Як бачимо, Україна не дуже відстає від середньоевропейської статистики. Усереднений склад побутових відходів по Україні у відсотках орієнтовно такий:

- целюлозомісткі матеріали (папір, картон, газети, обгортка, упаковка та ін.) – 30–35;
- харчові відходи – 28–30;
- метали – 4;
- пластмаса – 4;
- деревина – 3;
- текстиль – 5;
- скло, кераміка – 7;
- інше – 10–12.

Доля відходів з органічною складовою складає 70 – 78 %. Показники утворення відходів у середньому становлять 220–250 кілограмів на рік на одну особу, а у великих містах сягають, навіть, 330–380 кілограмів на рік. В цілому, загальна маса цих відходів сягає 13 млн. тон на рік і ця цифра росте по експоненті. Більше того, серед твердих побутових відходів збільшується частка

відходів, яка не піддається швидкому розкладу та потребує значних площ для зберігання [2, с.25].

Таким чином основні причини необхідності становлення економіки повного циклу в Україні:

- кожен добу, місяць, рік іде споживання природних ресурсів, що породжує виникнення все більше побутових відходів;
- в Україні переробляється тільки 12 – 14 % існуючих побутових відходів;
- технічні можливості є недостатніми, щоб повністю закрити цикл, і в багатьох процесах переробки все ще є втрати якості та кількості матеріалу.

Циркулярна економіка – це не традиційний рециклінг. В ідеалі вона починає діяти задовго до того, як товар приходить у непридатність, потребує переробки або ремонту. Концепція циркулярної економіки має на увазі безпосередню участь на етапах планування і розробки товарів для забезпечення тривалого життєвого циклу й високого потенціалу для подальшого повторного використання, модернізації, відновлення та рециклінгу [1, с.41].

Вдалими практичними прикладами прояву й імплементації основних ідей циркулярної економіки є такі стартапи [4]:

- Thread: викинуті пляшки стають взуттям. Thread – соціальне підприємство, збирає пластикові відходи з Гаїті та переробляє їх у матеріал для виробництва взуття. Співпрацює з Timberland;
- Looptworks: одяг з переробленої сировини, м'ячі та гаманці із сидінь літака;
- LanzaTech: перетворює використаний вуглець на паливо і хімікати;
- Method: нові пляшки із зібраного в морі пластику;
- Energizer: частка пересохлих батарейок у нових;
- Dell: допомагає позбавлятися від комп'ютерного сміття;
- Levi Strauss: повертає життя в старий одяг будь-якого бренду;
- H&M: колекція джинсів, зроблених з переробленої бавовни в 2015 р.;
- Unilever: компанія купує більше 2 млн. т відходів щороку і переробляє їх у нову упаковку;
- Alaska Airlines: перетворює сидіння літаків у сумочки та гаманці;
- Omni United: компанія співпрацювала з Timberland для використання гумових шин у вигляді підошви для взуття Outland Outwear;
- Carlsberg Group розробляє дерево-волокнисту пляшку, що біологічно розкладається «Green Fiber Bottle».

Виходячи з вищезгаданого можна зробити наступні висновки та пропозиції:

- 1) серед твердих відходів збільшується частка відходів, які не піддаються швидкому розкладу і потребують значних площ для зберігання;
- 2) домінуючим способом поводження з побутовими відходами залишається їх вивезення та захоронення на полігонах і сміттєзвалищах;

3) неналежно проводиться робота з паспортизації та рекультивації сміттєзвалищ. (потребує паспортизації 30% сміттєзвалищ від їх загальної кількості);

4) захоронення відходів залишається найдешевшим з усіх видів поводження з ТПВ. Ставка податку на захоронення ТПВ в Україні становить 0,15 євро/тону, тоді як у Нідерландах – 107 євро/т, Бельгії – 82 євро/т, Фінляндії – 70 євро/т, Данії – 65 євро/т, Великобританії – 64 євро/т, Швеції – 49 євро/т, Польщі – 27 євро/т, Австрії – 26 євро/т, Франції – 20 євро/т.;

5) критично низький рівень переробки відходів. Через відсутність системи роздільного збирання і недосконалість економічних механізмів стимулювання використання відходів як вторинної сировини в Україні втрачаються щороку мільйонів тонн ресурсоцінних матеріалів, які містяться у відходах.

Основними пропозиціями з формування екологічного вектору циркулярної економіки можуть бути:

- 1) відмовитись від полігонів побутових відходів, використовувати такі методи управління відходами – сортування, спалювання та перероблення;
- 2) людина, яка сортує відходи, не платить за їх вивезення;
- 3) встановлення пропорційного податку до кількості отриманого екологічно шкідливого сміття підприємством;
- 4) впровадження прогресивної системи знижок на продукти рециклінгу відходів [3, с.3].

Література.

1. Зварич І. Циркулярна економіка і глобалізоване управління відходами. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 16. № 1. с. 41 – 57.
2. Трофімов І. Л. Оцінка впливу відходів побутового походження на екологічний стан України. Восточно-Европейский журнал передовых технологий. 2014. № 2(10). С. 25 – 29.
3. Шапуров О.О. Сучасні тенденції циркулярної економіки України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Менеджмент, аудит та фінанси: стан, проблеми та науково-економічний розвиток» (м. Дніпро, 23 травня 2020 р.). Дніпро: НО «Перспектива», 2020. с.32 – 36.
4. 7 неймовірних прикладів циркулярної економіки URL: <http://www.bio-bean.com/2016/06/10/7-incredible-examples-companiesembracing-principles-circular-economy/> (дата звернення 18.05.2020).

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Ювілейної

Міжнародної науково-практичної конференції

ФЕМ Інженерного інституту ЗНУ

**«ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ У ПЕРІОД ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
БІЗНЕСУ, СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ»**

(28 – 29 травня 2020 року)

За результатами Міжнародної науково-практичної конференції **«Економіка та менеджмент у період цифрової трансформації бізнесу, суспільства і держави»**, яка відбулась 28 – 29 травня 2020 року, сформульовано практичні рекомендації, спрямовані на подальший розвиток економіки та менеджменту у період цифрової трансформації бізнесу, суспільства та держави, а також у складних умовах відновлення життєстверджуючих позицій людства у період пандемії COVID – 19.

На конференції обговорено досвід міжнародних програм навчання, стажування студентів, викладачів в країнах ЄС та окреслено вектор розвитку партнерських взаємовідносин між Європейськими ЗВО та Запорізьким національним університетом. З цього приводу власну думку висловили офіційні особи Республіки Польща, проректор з наукової роботи проф. Г.М. Васильчук, наші колеги з університетів – партнерів та керівництво університетів, з якими ЗНУ успішно співпрацює впродовж багатьох років. Власну думку мали змогу висловити найкращі студенти Інженерного інституту, які прийняли участь у міжнародній програмі академічної мобільності, яка завершилась 31 травня 2020 року та тривала 92 дні.

Науковці приділили особливу увагу питанням впровадження цифрових технологій, які, на думку вчених, сьогодні стають рушійною силою і головним чинником розвитку як економічного базису, так і суспільства в цілому, частиною творчо – креативного проектування цифрової культури і світу. Науковці сподіваються, що пандемія CoViD – 19 матиме, серед більш прихованих наслідків, *переорієнтацію нашої вищої школи на виконання національної програми 17 цілей сталого розвитку*, яка буде спрямована на створення і масове використання ноопроцесів і ноотехнологій задля поліпшення життя українців разом із високою оцінкою усім світом вітчизняної вищої школи. Науково обґрунтовано потребу у формуванні нових ціннісних орієнтацій, нового ставлення людини до природи, використання її ресурсів з метою збереження придатного для проживання людства навколишнього середовища та зниження ризиків виникнення різних епідемій.

Доведено, що інноваційно-креативний потенціал особистості як драйвер становлення і розвитку інноваційно-інформаційного суспільства базується на свободі, яка є основою креативності, а потенціал, спрямований

стимулювати асоціативне мислення, розвивати моделі продуктивного мислення, використовувати принципи мозкового штурму, методи порівнянь та аналогій, формувати командні цінності.

Науковці підтримали молодих вчених, які наполегливо обґрунтовували власні наукові результати щодо солідарності усіх держав стосовно укріплення і розвитку Просвітництва 2.0, що повинно стати каталізатором нових змін, інновацій, розвитку та еволюції, збереження довкілля, безпеки та досягнення благополуччя громадян.

Поглиблено стратегічні питання удосконалення інформаційних технологій в умовах впровадження їх у промисловому менеджменті. Так, розвинуто методологічні підходи до здійснення цілеспрямованого пошуку резервів зниження вартості витрат, підвищення ефективності управління доходністю промислового виробництва за рахунок проведення маржинального факторного аналізу на базі запропонованої системи економіко-математичних моделей та їх інтеграції в архітектуру ERP-системи, що надає можливість використовувати наукові розробки у будь-якій галузі промисловості Запорізького регіону та України в цілому, з одного боку, та здійснювати постійне удосконалення системи менеджменту якості промислового виробництва, з іншого боку. В цьому науковому напрямку розглянуто питання створення мережевої комунікаційної системи у рамках цифровізації, яка орієнтована на вирішення проблемних питань якості обробки інформації з метою ефективного критеріального відбору даних.

Досліджено також питання застосування методів економіко-математичного моделювання при прогнозуванні динаміки інвестиційного ринку та дослідженні волатильності окремих криптовалютних пар; побудови інтелектуальних СППР та систем інтелектуального аналізу даних; інших інтелектуальних інформаційних технологій, які дозволяють регулювати і формувати ситуації, застосовуючи при цьому алгоритми штучного інтелекту, тобто цифрова епоха змінює традиційні підприємства, які, в свою чергу, використовують сучасні технології збереження конкурентоспроможності і орієнтовані на сталий розвиток.

Авторами досліджено та обговорено такі питання: фінансової грамотності та її впливу на стан особистого добробуту працівників і фінансового потенціалу підприємства в цілому; оподаткування фізичних осіб-підприємців у частині збільшення граничного розміру доходу, особливо в передкризових і кризових умовах, посилених пандемією; доцільності у період поширення коронавірусної інфекції та в умовах спаду економічної активності суб'єктів підприємництва розширення переліку м'яких бюджетних обмежень тощо.

У процесі наукових дискусій з питань управління фінансами держави та підприємницьких структур науковці дійшли до таких обґрунтованих висновків та окреслили напрями подальших досліджень: система прогнозування видатків місцевих бюджетів в умовах діджиталізації не

забезпечує економне та раціональне використання бюджетних ресурсів для досягнення пріоритетних цілей розвитку й тому потребує переходу з середньострокового на довгострокове прогнозування; відсутність дієвої системи прогнозування і планування видатків є однією з причин неефективного управління та використання бюджетних коштів. Також доведено, що процес фінансіалізації технологічних компаній потребує ретельного вивчення як в аспектах власне фінансової діяльності та особливостей побудови фінансових відносин з клієнтами з боку технологічних компаній, так й в аспекті управління ризиками фінансових операцій, пов'язаних з діджиталізацією фінансових послуг, які надаються не традиційними фінансовими посередниками. На підставі ретельного аналізу доведено, що ефективне фінансове забезпечення органів територіального самоврядування може бути досягнуто виключно за рахунок стимулювання економічного розвитку регіонів (зокрема, промислових), державного стимулювання розвитку інвестиційних програм, ефективного використання коштів Європейського союзу.

Колективи науковців, які прийняли активну участь у роботі конференції, приділили особливу увагу:

- дослідженню проблем та перспектив удосконалення процесів фінансування вищої освіти в Україні, використовуючи міжнародний досвід країн ЄС;
- удосконаленню систем управління провідними промисловими підприємствами регіону (зокрема, на ПАТ «Запоріжсталь») та впровадженню інноваційних технологій як складової промислового менеджменту;
- вирішенню питань організаційного та економіко – технологічного характеру, які супроводжують операційну діяльність промислових підприємств та безпосередньо впливають на ефективність їх функціонування;
- питанням дієвості практики комунікативного менеджменту, що є одним із основних елементів системи організаційного управління, спроможних об'єднати в єдиний цілісний комплекс стандартизовані комунікативні бізнес-процедури та інтелектуальні програмно-орієнтовані і творчі інструменти;
- актуальним питанням забезпечення якості обслуговування в сфері туризму;
- напрямам розвитку програми переходу від традиційної до альтернативної енергетики, впровадженню технології «Розумні мережі», а також інтеграції до європейської єдиної енергетичної системи ENTSO-E;
- проблемам відтворювальної енергетики як з екологічної, так і з економічної точки зору;

- питанням державного управління розвитком морських підприємств України; фінансування діяльності комунальних підприємств;
- актуальним питанням модернізації металургійних підприємств та підвищенню їх енергоефективності;
- формуванню економіко – експертного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю з метою підвищення обґрунтованості первісних напрямів здійснення конкретних господарських операцій на зовнішньому ринку, що є особливо актуальним для активних експортоорієнтованих підприємств України.

Досліджено та ґрунтовно проаналізовано проблеми в сфері публічного управління, зокрема, приділено увагу питанням ролі органів місцевого самоврядування у побудові дієвої системи забезпечення інформаційної безпеки в Україні; висвітлено проблемні ситуації на аграрному ринку України та запропоновано створення служби моніторингу аграрного ринку; окреслено проблеми становлення публічної політики в Україні. Науковці наголошують, що державна політика з охорони здоров'я повинна вирішувати два найважливіших завдання: удосконалення діяльності власне системи охорони здоров'я і забезпечення координації спільних дій сектору охорони здоров'я та інших секторів суспільної діяльності, державних і приватних структур та громадян в ім'я спільних інтересів. Обговорювались також актуальні питання державної політики стосовно шляхів подолання кризи на депресивних територіях України; охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, що передбачає осучаснення і вдосконалення нормативних актів, які регулюють статус патентних повірених тощо.

Використовуючи практику діяльності промислових підприємств Запорізького регіону на обговорення висунуто актуальні питання екологічної політики в умовах реформування органів місцевого самоврядування. Ґрунтовні дослідження та систематизація процесів, що поглиблюють екологічну катастрофу в регіоні, забезпечують здійснення заходів з розробки, реалізації та удосконалення процесів оздоровлення навколишнього природного середовища та, поряд з іншим, сталий розвиток галузей економіки регіону. На думку всіх учасників конференції, окремої уваги потребують дослідження, що стосуються оцінки впливу органів місцевого самоврядування на формування регіональної та національної екологічної політики; визначення екологічних пріоритетів та їх системного характеру на основі екологічної стратегії країни.

ДЛЯ НОТАТКІВ

ДЛЯ НОТАТКІВ

Наукове видання

**ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ У ПЕРІОД ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ, СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ**

*Матеріали ювілейної
міжнародної науково-практичної конференції
28-29 травня 2020 року*

Науковий редактор Н.Г. Метеленко

Підп. до друку 15.06.2020. Формат 60х90/16
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 27,5. Тираж 100 прим. Зам. № 2961
Запорізький національний університет
69600, м. Запоріжжя, МСП – 41
вул. Жуковського, 66.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 5229 від 11.10.2016.